ඛුද්දකනිකායෙ

ථෙරගාථා-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

ධම්මවිචය

පටුන

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා.”

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරී

(ඡට්ඨ සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ථෙරගාථා-අට්ඨකථා

(දුතියො භාගො)

4. චතුක්කනිපාතො

1. නාගසමාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අලඞ්කතාතිආදිකා ආයස්මතො නාගසමාලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො ගිම්හසමයෙ සූරියාතපසන්තත්තාය භූමියා ගච්ඡන්තං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො ඡත්තං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සක්‍යරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **නාගසමාලො**ති ලද්ධනාමො වයප්පත්තො ඤාතිසමාගමෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා කිඤ්චි කාලං භගවතො උපට්ඨාකො අහොසි. සො එකදිවසං නගරං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො අලඞ්කතපටියත්තං අඤ්ඤතරං නච්චකිං මහාපථෙ තූරියෙසු වජ්ජන්තෙසු නච්චන්තිං දිස්වා, ‘‘අයං චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙන කරජකායස්ස තථා තථා පරිවත්ති, අහො අනිච්චා සඞ්ඛාරා’’ති ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.46.37-48) –

‘‘අඞ්ගාරජාතා පථවී, කුක්කුළානුගතා මහී;
පදුමුත්තරො භගවා, අබ්භොකාසම්හි චඞ්කමි.

‘‘පණ්ඩරං ඡත්තමාදාය, අද්ධානං පටිපජ්ජහං;
තත්ථ දිස්වාන සම්බුද්ධං, විත්ති මෙ උපපජ්ජථ.

‘‘මරීචියොත්ථටා භූමි, අඞ්ගාරාව මහී අයං;
උපහන්ති මහාවාතා, සරීරස්සාසුඛෙපනා.

‘‘සීතං උණ්හං විහනන්තං, වාතාතපනිවාරණං;
පටිග්ගණ්හ ඉමං ඡත්තං, ඵස්සයිස්සාමි නිබ්බුතිං.

‘‘අනුකම්පකො කාරුණිකො, පදුමුත්තරො මහායසො;
මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, පටිග්ගණ්හි තදා ජිනො.

‘‘තිංසකප්පානි දෙවින්දො, දෙවරජ්ජමකාරයිං;
සතානං පඤ්චක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී අහොසහං.

‘‘පදෙසරජ්ජං විපුලං, ගණනාතො අසඞ්ඛියං;
අනුභොමි සකං කම්මං, පුබ්බෙ සුකතමත්තනො.

‘‘අයං මෙ පච්ඡිමා ජාති, චරිමො වත්තතෙ භවො;
අජ්ජාපි සෙතච්ඡත්තං මෙ, සබ්බකාලං ධරීයති.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං ඡත්තමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ඡත්තදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.
අරහත්තං පන පත්වා –

267.
‘‘අලඞ්කතා සුවසනා, මාලිනී චන්දනුස්සදා;
මජ්ඣෙ මහාපථෙ නාරී, තූරියෙ නච්චති නට්ටකී.

268.
‘‘පිණ්ඩිකාය පවිට්ඨොහං, ගච්ඡන්තො නං උදික්ඛිසං;
අලඞ්කතං සුවසනං, මච්චුපාසංව ඔඩ්ඩිතං.

269.
‘‘තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

270.
‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

චතූහි ගාථාහි අත්තනො පටිපත්තිකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ **අලඞ්කතාති** හත්ථූපගාදිආභරණෙහි අලඞ්කතගත්තා. **සුවසනාති** සුන්දරවසනා සොභනවත්ථනිවත්ථා. **මාලිනීති** මාලාධාරිනී පිළන්ධිතපුප්ඵමාලා. **චන්දනුස්සදාති** චන්දනානුලෙපලිත්තසරීරා. **මජ්ඣෙ මහාපථෙ නාරී, තූරියෙ නච්චති නට්ටකීති** යථාවුත්තට්ඨානෙ එකා නාරී නට්ටකී නාටකිත්ථී නගරවීථියා මජ්ඣෙ පඤ්චඞ්ගිකෙ තූරියෙ වජ්ජන්තෙ නච්චති, යථාපට්ඨපිතං නච්චං කරොති.

පිණ්ඩිකායාති භික්ඛාය. **පවිට්ඨොහන්ති** නගරං පවිට්ඨො අහං. **ගච්ඡන්තො නං උදික්ඛිසන්ති** නගරවීථියං ගච්ඡන්තො පරිස්සයපරිහරණත්ථං වීථිං ඔලොකෙන්තො තං නට්ටකිං ඔලොකෙසිං. කිං විය? **මච්චුපාසංව ඔඩ්ඩිතන්ති** යථා මච්චුස්ස මච්චුරාජස්ස පාසභූතො රූපාදිකො ඔඩ්ඩිතො ලොකෙ අනුවිචරිත්වා ඨිතො එකංසෙන සත්තානං

අනත්ථාවහො, එවං සාපි අප්පටිසඞ්ඛානෙ ඨිතානං අන්ධපුථුජ්ජනානං එකංසතො අනත්ථාවහාති මච්චුපාසසදිසී වුත්තා.

තතොති තස්මා මච්චුපාසසදිසත්තා. **මෙති** මය්හං. **මනසිකාරො යොනිසො උදපජ්ජථාති** ‘‘අයං අට්ඨිසඞ්ඝාතො න්හාරුසම්බන්ධො මංසෙන අනුපලිත්තො ඡවියා පටිච්ඡන්නො අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලො අනිච්චුච්ඡාදනපරිමද්දනභෙදනවිද්ධංසනධම්මො ඊදිසෙ විකාරෙ දස්සෙතී’’ති එවං යොනිසො මනසිකාරො උප්පජ්ජි. **ආදීනවො පාතුරහූති** එවං කායස්ස සභාවූපධාරණමුඛෙන තස්ස ච තංනිස්සිතානඤ්ච චිත්තචෙතසිකානං උදයබ්බයං සරසපභඞ්ගුතඤ්ච මනසි කරොතො තෙසු ච යක්ඛරක්ඛසාදීසු විය භයතො උපට්ඨහන්තෙසු තත්ථ මෙ අනෙකාකාරආදීනවො දොසො පාතුරහොසි. තප්පටිපක්ඛතො ච නිබ්බානෙ ආනිසංසො. **නිබ්බිදා සමතිට්ඨථාති** නිබ්බින්දනං ආදීනවානුපස්සනානුභාවසිද්ධං නිබ්බිදාඤාණං මම හදයෙ සණ්ඨාසි, මුහුත්තම්පි තෙසං රූපාරූපධම්මානං ගහණෙ චිත්තං නාහොසි, අඤ්ඤදත්ථු මුඤ්චිතුකාමතාදිවසෙන තත්ථ උදාසීනමෙව ජාතන්ති අත්ථො.

තතොති විපස්සනාඤාණතො පරං. **චිත්තං විමුච්චි මෙති** ලොකුත්තරභාවනාය වත්තමානාය මග්ගපටිපාටියා සබ්බකිලෙසෙහි මම චිත්තං විමුත්තං අහොසි. එතෙන ඵලුප්පත්තිං දස්සෙති. මග්ගක්ඛණෙ හි කිලෙසා විමුච්චන්ති නාම, ඵලක්ඛණෙ විමුත්තාති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

නාගසමාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. භගුත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අහං මිද්ධෙනාතිආදිකා ආයස්මතො භගුත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ තස්ස ධාතුයො පුප්ඵෙහි පූජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිම්මානරතීසු නිබ්බත්තිත්වා අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සක්‍යරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **භගූති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො අනුරුද්ධකිම්ිලෙහි සද්ධිං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිත්වා බාලකලොණකගාමෙ වසන්තො එකදිවසං ථිනමිද්ධාභිභවං විනොදෙතුං විහාරතො නික්ඛම්ම චඞ්කමං අභිරුහන්තො පපතිත්වා තදෙව අඞ්කුසං කත්වා ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.46.49-57) –

‘‘පරිනිබ්බුතෙ භගවති, පදුමුත්තරෙ මහායසෙ;
පුප්ඵවටංසකෙ කත්වා, සරීරමභිරොපයිං.

‘‘තත්ථ චිත්තං පසාදෙත්වා, නිම්මානං අගමාසහං;

දෙවලොකගතො සන්තො, පුඤ්ඤකම්මං සරාමහං.

‘‘අම්බරා පුප්ඵවස්සො මෙ, සබ්බකාලං පවස්සති;
සංසරාමි මනුස්සෙ චෙ, රාජා හොමි මහායසො.

‘‘තහිං කුසුමවස්සො මෙ, අභිවස්සති සබ්බදා;
තස්සෙව පුප්ඵපූජාය, වාහසා සබ්බදස්සිනො.

‘‘අයං පච්ඡිමකො මය්හං, චරිමො වත්තතෙ භවො;
අජ්ජාපි පුප්ඵවස්සො මෙ, අභිවස්සති සබ්බදා.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං පුප්ඵමභිරොපයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, දෙහපූජායිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා ඵලසුඛෙන නිබ්බානසුඛෙන ච වීතිනාමෙන්තො සත්ථාරා එකවිහාරං අනුමොදිතුං උපගතෙන – ‘‘කච්චි ත්වං, භික්ඛු, අප්පමත්තො විහරසී’’ති පුට්ඨො අත්තනො අප්පමාදවිහාරං නිවෙදෙන්තො –

271.
‘‘අහං මිද්ධෙන පකතො, විහාරා උපනික්ඛමිං;
චඞ්කමං අභිරුහන්තො, තත්ථෙව පපතිං ඡමා.

272.
‘‘ගත්තානි පරිමජ්ජිත්වා, පුනපාරුය්හ චඞ්කමං;
චඞ්කමෙ චඞ්කමිං සොහං, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතො.

273.
‘‘තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

274.
‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමා චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **මිද්ධෙන පකතොති** කායාලසියසඞ්ඛාතෙන අසත්තිවිඝාතසභාවෙන මිද්ධෙන අභිභූතො. **විහාරාති** සෙනාසනතො. **උපනික්ඛමින්ති** චඞ්කමිතුං නික්ඛමිං. **තත්ථෙව පපතිං ඡමාති** තත්ථෙව චඞ්කමසොපානෙ නිද්දාභිභූතතාය භූමියං නිපතිං. **ගත්තානි පරිමජ්ජිත්වාති**

භූමියං පතනෙන පංසුකිතානි අත්තනො සරීරාවයවානි අනුමජ්ජිත්වා. **පුනපාරුය්හ චඞ්කමන්ති** ‘‘පතිතො දානාහ’’න්ති සඞ්කොචං අනාපජ්ජිත්වා පුනපි චඞ්කමට්ඨානං ආරුහිත්වා. **අජ්ඣත්තං සුසමාහිතොති** ගොචරජ්ඣත්තෙ කම්මට්ඨානෙ නීවරණවික්ඛම්භනෙන සුට්ඨු සමාහිතො එකග්ගචිත්තො හුත්වා චඞ්කමින්ති යොජනා. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉදමෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසි.

භගුත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පරෙ ච ාතිආදිකා ආයස්මතො සභියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො කකුසන්ධස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිවාවිහාරාය ගච්ඡන්තං දිස්වා පසන්නමානසො උපාහනං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපෙ භගවති පරිනිබ්බුතෙ පතිට්ඨිතෙ සුවණ්ණචෙතියෙ ඡහි කුලපුත්තෙහි සද්ධිං අත්තසත්තමො සාසනෙ පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො ඉතරෙ ආහ – ‘‘මයං පිණ්ඩපාතාය ගච්ඡන්තො ජීවිතෙ සාපෙක්ඛා හොම, ජීවිතෙ සාපෙක්ඛෙන ච න සක්කා ලොකුත්තරධම්මං අධිගන්තුං, පුථුජ්ජනකාලඞ්කිරියා ච දුක්ඛා. හන්ද, මයං නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං අභිරුය්හ කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛා සමණධම්මං කරොමා’’ති. තෙ තථා අකංසු.

අථ නෙසං මහාථෙරො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා තදහෙව ඡළභිඤ්ඤො හුත්වා උත්තරකුරුතො පිණ්ඩපාතං උපනෙසි. ඉතරෙ – ‘‘තුම්හෙ, භන්තෙ, කතකිච්චා තුම්හෙහි සද්ධිං සල්ලාපමත්තම්පි පපඤ්චො, සමණධම්මමෙව මයං කරිස්සාම, තුම්හෙ අත්තනා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුඤ්ජථා’’ති වත්වා පිණ්ඩපාතං පටික්ඛිපිංසු. ථෙරො නෙ සම්පටිච්ඡාපෙතුං අසක්කොන්තො අගමාසි.

තතො නෙසං එකො ද්වීහතීහච්චයෙන අභිඤ්ඤාපරිවාරං අනාගාමිඵලං සච්ඡිකත්වා තථෙව වත්වා තෙහි පටික්ඛිත්තො අගමාසි. තෙසු ඛීණාසවත්ථෙරො පරිනිබ්බායි, අනාගාමී සුද්ධාවාසෙසු උප්පජ්ජි. ඉතරෙ පුථුජ්ජනකාලඞ්කිරියමෙව කත්වා ඡසු කාමසග්ගෙසු අනුලොමපටිලොමතො දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවිත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ දෙවලොකා චවිත්වා එකො මල්ලරාජකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, එකො ගන්ධාරරාජකුලෙ, එකො බාහිරරට්ඨෙ, එකො රාජගහෙ එකිස්සා කුලදාරිකාය කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. ඉතරො අඤ්ඤතරිස්සා පරිබ්බාජිකාය කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං අග්ගහෙසි. සා කිර අඤ්ඤතරස්ස ඛත්තියස්ස ධීතා, නං මාතාපිතරො – ‘‘අම්හාකං ධීතා සමයන්තරං

ජානාතූ''ති එකස්ස පරිබ්බාජකස්ස නියྱාදයිංසු. අථෙකො පරිබ්බාජකො තාය සද්ධිං විප්පටිපජ්ජි. සා තෙන ගබ්භං ගණ්හි. තං ගබ්භිනිං දිස්වා පරිබ්බාජකා නික්කඩ්ඪිංසු. සා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ සභායං විජායි. තෙනස්ස **සභියොත්**වෙව නාමං අකාසි. සො වඩ්ඪිත්වා පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා නානාසත්ථානි උග්ගහෙත්වා මහාවාදී හුත්වා වාදප්පසුතො විචරන්තො අත්තනා සදිසං අදිස්වා නගරද්වාරෙ අස්සමං කාරෙත්වා ඛත්තියකුමාරාදයො සිප්පං සික්ඛාපෙන්තො විහරන්තො අත්තනො මාතුයා ඉත්ථිභාවං ජිගුච්ඡිත්වා ඣානං උප්පාදෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ උප්පන්නාය අභිසඞ්ඛරිත්වා දින්නෙ වීසතිපඤ්හෙ ගහෙත්වා තෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පුච්ඡි. තෙ චස්ස තෙසං පඤ්හානං අත්ථං බ්‍යාකාතුං නාසක්ඛිංසු. **සභියසුත්තවණ්ණනායං** (සු. නි. අට්ඨ. 2. සභියසුත්තවණ්ණනා) පන ''සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මා තෙ පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා අදාසී''ති ආගතං.

යදා පන භගවා පවත්තවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං ආගන්ත්වා වෙළුවනෙ විහාසි, තදා සභියො තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා තෙ පඤ්හෙ පුච්ඡි. සත්ථා තස්ස තෙ පඤ්හෙ බ්‍යාකාසීති සබ්බං **සභියසුත්තෙ** (සු. නි. සභියසුත්තං) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. සභියො පන භගවතා තෙසු පඤ්හෙසු බ්‍යාකතෙසු පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.46.27-31) –

''කකුසන්ධස්ස මුනිනො, බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො;
දිවාවිහාරං වජතො, අක්කමනමදාසහං.

''ඉමස්මිංයෙව කප්පම්හි, යං දානමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, අක්කමනස්සිදං ඵලං.

''කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති.

අරහා පන හුත්වා දෙවදත්තෙ සඞ්ඝභෙදාය පරක්කමන්තෙ දෙවදත්තපක්ඛිකානං භික්ඛූනං ඕවාදං දෙන්තො –

275.

''පරෙ ච න විජානන්ති, මයමෙත්ථ යමාමසෙ;
යෙ ච තත්ථ විජානන්ති, තතො සම්මන්ති මෙධගා.

276.

''යදා ච අවිජානන්තා, ඉරියන්ත්‍යමරා විය;
විජානන්ති ච යෙ ධම්මං, ආතුරෙසු අනාතුරා.

277.

''යං කිඤ්චි සිථිලං කම්මං, සංකිලිට්ඨඤ්ච යං වතං;
සඞ්කස්සරං බ්‍රහ්මචරියං, න තං හොති මහප්ඵලං.

278.

''යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො නූපලබ්භති;
ආරකා හොති සද්ධම්මා, නභං පුථවියා යථා''ති. –

චතූහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තත්ථ **පරෙති** පණ්ඩිතෙ ඨපෙත්වා තතො අඤ්ඤෙ – ''අධම්මං ධම්මො''ති ''ධම්මං අධම්මො''තිආදිභෙදකරවත්ථුදීපනවසෙන විවාදප්පසුතා පරෙ නාම. තෙ තත්ථ විවාදං කරොන්තා ''මයං යමාමසෙ උපරමාම නස්සාම සතතං සමිතං මච්චුසන්තිකං ගච්ඡාමා''ති න ජානන්ති. **යෙ ච තත්ථ විජානන්තීති** යෙ තත්ථ පණ්ඩිතා – ''මයං මච්චුසමීපං ගච්ඡාමා''ති විජානන්ති. **තතො සම්මන්ති මෙධගාති** එවඤ්හි තෙ ජානන්තා යොනිසොමනසිකාරං උප්පාදෙත්වා මෙධගානං කලහානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති. අථ නෙසං තාය පටිපත්තියා තෙ මෙධගා සම්මන්ති. අථ වා **පරෙ චාති** යෙ සත්ථු ඔවාදානුසාසනියා අග්ගහණෙන සාසනතො බාහිරතාය පරෙ, තෙ යාව ''මයං මිච්ඡාගාහං ගහෙත්වා එත්ථ ඉධ ලොකෙ සාසනස්ස පටිනිග්ගාහෙන යමාමසෙ වායමාමා''ති න විජානන්ති, තාව විවාදා න වූපසම්මන්ති, යදා පන තස්ස ගාහස්ස විස්සජ්ජනවසෙන යෙ ච තත්ථ තෙසු විවාදප්පසුතෙසු අධම්මධම්මාදිකෙ අධම්මධම්මාදිතො යථාභූතං විජානන්ති, තතො තෙසං සන්තිකා තෙ පණ්ඩිතපුරිසෙ නිස්සාය විවාදසඞ්ඛාතා මෙධගා සම්මන්තීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

යදාති යස්මිං කාලෙ. **අවිජානන්තාති** විවාදස්ස වූපසමූපායං, ධම්මාධම්මෙ වා යාථාවතො අජානන්තා. **ඉරියන්ත්‍යමරා වියාති** අමරා විය ජරාමරණං අතික්කන්තා විය උද්ධතා උන්නළා චපලා මුඛරා විප්පකිණ්ණවාචා හුත්වා වත්තන්ති චරන්ති විචරන්ති තදා විවාදො න වූපසම්මතෙව. **විජානන්ති ච යෙ ධම්මං, ආතුරෙසු අනාතුරාති** යෙ පන සත්ථු සාසනධම්මං යථාභූතං ජානන්ති, තෙ කිලෙසරොගෙන ආතුරෙසු සත්තෙසු අනාතුරා නික්කිලෙසා අනීඝා විහරන්ති, තෙසං වසෙන විවාදො අච්චන්තමෙව වූපසම්මතීති අධිප්පායො.

යං කිඤ්චි සිථිලං කම්මන්ති ඔලියිත්වා කරණෙන සිථිලගාහං කත්වා සාථලිභාවෙන කතං යං කිඤ්චි කුසලකම්මං. **සංකිලිට්ඨන්ති** වෙසීආදිකෙ අගොචරෙ චරණෙන, කුහනාදිමිච්ඡාජීවෙන වා සංකිලිට්ඨං වතසමාදානං. **සඞ්කස්සරන්ති** සඞ්කාහි සරිතබ්බං, විහාරෙ කිඤ්චි අසාරුප්පං සුත්වා – ''නූන අසුකෙන කත''න්ති පරෙහි අසඞ්කිතබ්බං, උපොසථකිච්චාදීසු අඤ්ඤතරකිච්චවසෙන සන්නිපතිතම්පි සඞ්ඝං දිස්වා, ''අද්ධා ඉමෙ මම චරියං ඤත්වා මං උක්ඛිපිතුකාමා සන්නිපතිතා''ති එවං අත්තනො වා

ආසඞ්කාහි සරිතං උසඞ්කිතං පරිසඞ්කිතං. **න තං හොතීති** තං එවරූපං බ්‍රහ්මචරියං සමණධම්මකරණං තස්ස පුග්ගලස්ස මහප්ඵලං න හොති. තස්ස අමහප්ඵලභාවෙනෙව පච්චයදායකානම්පිස්ස න මහප්ඵලං හොති. තස්මා සල්ලෙඛවුත්තිනා භවිතබ්බං. සල්ලෙඛවුත්තිනො ච විවාදස්ස අවසරො එව නත්ථීති අධිප්පායො.

ගාරවො නූපලබ්භතීති අනුසාසනියා අපදක්ඛිණග්ගාහිභාවෙන ගරුකාතබ්බෙසු සබ්‍රහ්මචාරීසු යස්ස පුග්ගලස්ස ගාරවො ගරුකරණං න විජ්ජති. **ආරකා හොති සද්ධම්මාති** සො එවරූපො පුග්ගලො පටිපත්තිසද්ධම්මතොපි පටිවෙධසද්ධම්මතොපි දූරෙ හොති, න හි තං ගරූ සික්ඛාපෙන්ති, අසික්ඛියමානො අනාදියන්තො න පටිපජ්ජති, අප්පටිපජ්ජන්තො කුතො සච්චානි පටිවිජ්ඣිස්සතීති. තෙනාහ – ''ආරකා හොති සද්ධම්මා''ති. යථා කිං? **''නභං පුථවියා යථා''**ති යථා නභං ආකාසං පුථවියා පථවීධාතුයා සභාවතො දූරෙ. න කදාචි සම්මිස්සභාවො. තෙනෙවාහ –

> ''නභඤ්ච දූරෙ පථවී ච දූරෙ, පාරං සමුද්දස්ස තදාහු දූරෙ;
> තතො හවෙ දූරතරං වදන්ති, සතඤ්ච ධම්මො අසතඤ්ච රාජා''ති.(ජා. 2.21.414);

සභියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. නන්දකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ධිරත්ථූතිආදිකා ආයස්මතො නන්දකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාවිභවො සෙට්ඨි හුත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සතසහස්සග්ඝනිකෙන වත්ථෙන භගවන්තං පූජෙත්වා පණිධානමකාසි, සත්ථු බොධිරුක්ඛෙ පදීපපූජඤ්ච පවත්තෙති. සො තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කකුසන්ධස්ස භගවතො කාලෙ කරවිකසකුණො හුත්වා මධුරකූජිතං කූජන්තො සත්ථාරං පදක්ඛිණං අකාසි. අපරභාගෙ මයූරො හුත්වා අඤ්ඤතරස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස වසනගුහාය ද්වාරෙ පසන්නමානසො දිවසෙ දිවසෙ තික්ඛත්තුං මධුරවස්සිතං වස්සි, එවං තත්ථ තත්ථ පුඤ්ඤානි කත්වා අම්හාකං භගවතො කාලෙ සාවත්ථියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා **නන්දකොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.46.22-26) –

> ''පදුමුත්තරබුද්ධස්ස බොධියා පාදපුත්තමෙ;
> පසන්නචිත්තො සුමනො, තයො උක්කෙ අධාරයිං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, සොහං උක්කමධාරයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, උක්කදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහා පන හුත්වා විමුත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො සත්ථාරා භික්ඛුනීනං ඔවාදෙ ආණත්තො එකස්මිං උපොසථදිවසෙ පඤ්ච භික්ඛුනිසතානි එකොවාදෙනෙව අරහත්තං පාපෙසි. තෙන නං භගවා භික්ඛුනොවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. අථෙකදිවසං ථෙරං සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරන්තං අඤ්ඤතරා පුරාණදුතියිකා ඉත්ථී කිලෙසවසෙන ඔලොකෙත්වා හසි. ථෙරො තස්සා තං කිරියං දිස්වා සරීරස්ස පටික්කූලවිභාවනමුඛෙන ධම්මං කථෙන්තො –

279.

‘‘ධිරත්ථු පූරෙ දුග්ගන්ධෙ, මාරපක්ඛෙ අවස්සුතෙ;
නවසොතානි තෙ කායෙ, යානි සන්දන්ති සබ්බදා.

280.

‘‘මා පුරාණං අමඤ්ඤිත්ථො, මාසාදෙසි තථාගතෙ;
සග්ගෙපි තෙ න රජ්ජන්ති, කිමඞ්ගං පන මානුසෙ.

281.

‘‘යෙ ච ඛො බාලා දුම්මෙධා, දුම්මන්තී මොහපාරුතා;
තාදිසා තත්ථ රජ්ජන්ති, මාරඛිත්තම්හි බන්ධනෙ.

282.

‘‘යෙසං රාගො ච දොසො ච, අවිජ්ජා ච විරාජිතා;
තාදී තත්ථ න රජ්ජන්ති, ඡින්නසුත්තා අබන්ධනා’’ති. – ගාථා අභාසි;

තත්ථ **ධීති** ජිගුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො, **රත්ථූති** ර-කාරො පදසන්ධිකරො, ධී අත්ථු තං ජිගුච්ඡාමි තව ධික්කාරො හොතූති අත්ථො. **පූරෙති**ආදීනි තස්සා ධික්කාතබ්බභාවදීපනානි ආමන්තනවචනානි. **පූරෙති** අතිවිය ජෙගුච්ඡෙහි නානාකුණපෙහි නානාවිධඅසුචීහි සම්පුණ්ණෙ. **දුග්ගන්ධෙති** කුණපපූරිතත්තා එව සභාවදුග්ගන්ධෙ. **මාරපක්ඛෙති** යස්මා විසභාගවත්ථු අන්ධපුථුජ්ජනානං අයොනිසොමනසිකාරනිමිත්තතාය කිලෙසමාරං වඩ්ඪෙති, දෙවපුත්තමාරස්ස ච ඔතාරං පවිට්ඨං දෙති. තස්මා මාරස්ස පක්ඛො හොති. තෙන වුත්තං ‘‘මාරපක්ඛෙ’’ති. **අවස්සුතෙති** සබ්බකාලං කිලෙසාවස්සවනෙන තහිං තහිං අසුචිනිස්සන්දනෙන ච අවස්සුතෙ. ඉදානිස්සා **නවසොතානි තෙ කායෙ, යානි සන්දන්ති සබ්බදාති** ‘‘අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො’’තිආදිනා (සු. නි. 199) වුත්තං අසුචිනො අවස්සවනට්ඨානං දස්සෙති.

එවං පන නවඡිද්දං ධුවස්සවං අසුචිභරිතං කායං යථාභූතං ජානන්තී **මා පුරාණං අමඤ්ඤිත්ථොති** පුරාණං අජානනකාලෙ පවත්තං හසිතලපිතං කීළිතං මා මඤ්ඤි, ‘‘ඉදානිපි එවං පටිපජ්ජිස්සතී’’ති මා චින්තෙහි. **මාසාදෙසි තථාගතෙති** යථා උපනිස්සයසම්පත්තියා පුරිමකා බුද්ධසාවකා ආගතා, යථා වා තෙ සම්මාපටිපත්තියා ගතා පටිපන්නා, යථා ච රූපාරූපධම්මානං තථලක්ඛණං තථධම්මෙ ච අරියසච්චානි ආගතා අධිගතා අවබුද්ධා, තථා ඉමෙපීති එවං තථා ආගමනාදිඅත්ථෙන තථාගතෙ අරියසාවකෙ පකතිසත්තෙ විය අවඤ්ඤාය කිලෙසවසෙන ච උපසඞ්කමමානා මාසාදෙසි. අනාසාදෙතබ්බතාය කාරණමාහ. **සග්ගෙපි තෙ න රජ්ජන්ති, කිමඞ්ගං පන මානුසෙති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙනාපි අක්ඛානෙන පරියොසාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යාසුඛෙ සග්ගෙපි තෙ සාවකබුද්ධා න රජ්ජන්ති, සඞ්ඛාරෙසු ආදීනවස්ස සුපරිදිට්ඨත්තා රාගං න ජනෙන්ති, කිමඞ්ගං පන මීළ්හරාසිසදිසෙ මානුසෙ කාමගුණෙ, තත්ථ න රජ්ජන්තීති වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

යෙ ච ඛොති යෙ පන බාල්‍යප්පයොගතො **බාලා,** ධම්මොජපඤ්ඤාය අභාවතො **දුම්මෙධා,** අසුභෙ සුභානුපස්සනෙන දුච්චින්තිතචින්තිතාය **දුම්මන්තී,** මොහෙන අඤ්ඤාණෙන සබ්බසො පටිච්ඡාදිතචිත්තතාය **මොහපාරුතා තාදිසා** තථාරූපා අන්ධපුථුජ්ජනා, **තත්ථ** තස්මිං ඉත්ථිසඤ්ඤිතෙ, **මාරඛිත්තම්හි බන්ධනෙ** මාරෙන ඔඩ්ඩිතෙ මාරපාසෙ, **රජ්ජන්ති** රත්තා ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා තිට්ඨන්ති.

විරාජිතාති යෙසං පන ඛීණාසවානං තෙලඤ්ජනරාගො විය දුම්මොචනීයසභාවො **රාගො** සපත්තො විය ලද්ධොකාසො දුස්සනසභාවො **දොසො** අඤ්ඤාණසභාවා **අවිජ්ජා ච** අරියමග්ගවිරාගෙන සබ්බසො **විරාජිතා** පහීනා සමුච්ඡින්නා, තාදිසා අග්ගමග්ගසත්ථෙන **ඡින්නභවනෙත්තිසුත්තා** තතො එව කත්ථචිපි බන්ධනාභාවතො **අබන්ධනා තත්ථ** තස්මිං යථාවුත්තෙ මාරපාසෙ **න රජ්ජන්ති.** එවං ථෙරො තස්සා ඉත්ථියා ධම්මං කථෙත්වා ගතො.

නන්දකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. ජම්බුකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පඤ්චපඤ්ඤාසාතිආදිකා ආයස්මතො ජම්බුකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො තිස්සස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු සම්මාසම්බොධිං සද්දහන්තො බොධිරුක්ඛං වන්දිත්වා බීජනෙන පූජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සාසනෙ පබ්බජිත්වා අඤ්ඤතරෙන උපාසකෙන කාරිතෙ ආරාමෙ ආවාසිකො හුත්වා විහරති තෙන උපට්ඨීයමානො. අථෙකදිවසං

එකො ඛීණාසවත්ථෙරො ලූඛචීවරධරො කෙසොහරණත්ථං අරඤ්ඤතො ගාමාභිමුඛො ආගච්ඡති, තං දිස්වා සො උපාසකො ඉරියාපථෙ පසීදිත්වා කප්පකෙන කෙසමස්සූනි ඔහාරාපෙත්වා පණීතභොජනං භොජෙත්වා සුන්දරානි චීවරානි දත්වා ‘‘ඉධෙව, භන්තෙ, වසථා’’ති වසාපෙති. තං දිස්වා ආවාසිකො ඉස්සාමච්ඡෙරපකතො ඛීණාසවත්ථෙරං ආහ – ‘‘වරං තෙ, භික්ඛු, ඉමිනා පාපුපාසකෙන උපට්ඨීයමානස්ස එවං ඉධ වසනතො අඞ්ගුලීහි කෙසෙ ලුඤ්චිත්වා අචෙලස්ස සතො ගූථමුත්තාහාරජීවන’’න්ති. එවඤ්ච පන වත්වා තාවදෙව වච්චකුටිං පවිසිත්වා පායාසං වඩ්ඪෙන්තො විය හත්ථෙන ගූථං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා යාවදත්ථං ඛාදි, මුත්තඤ්ච පිවි. ඉමිනා නියාමෙන යාවතායුකං ඨත්වා කාලඞ්කත්වා නිරයෙ පච්චිත්වා පුන ගූථමුත්තාහාරො වසිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන මනුස්සෙසු උප්පන්නොපි පඤ්ච ජාතිසතානි නිගණ්ඨො හුත්වා ගූථභක්ඛො අහොසි.

පුන ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තමානොපි අරියූපවාදබලෙන දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා ථඤ්ඤං වා ඛීරං වා සප්පිං වා පායමානො, තං ඡඩ්ඩෙත්වා මුත්තමෙව පිවති, ඔදනං භොජියමානො, තං ඡඩ්ඩෙත්වා ගූථමෙව ඛාදති, එවං ගූථමුත්තපරිභොගෙන වඩ්ඪන්තො වයප්පත්තොපි තදෙව පරිභුඤ්ජති. මනුස්සා තතො වාරෙතුං අසක්කොන්තා පරිච්චජිංසු. සො ඤාතකෙහි පරිච්චත්තො නග්ගපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා න න්හායති, රජොජල්ලධරො කෙසමස්සූනි ලුඤ්චිත්වා අඤ්ඤෙ ඉරියාපථෙ පටික්ඛිපිත්වා එකපාදෙන තිට්ඨති, නිමන්තනං න සාදියති, මාසොපවාසං අධිට්ඨාය පුඤ්ඤත්ථිකෙහි දින්නං භොජනං මාසෙ මාසෙ එකවාරං කුසග්ගෙන ගහෙත්වා දිවා ජිව්හග්ගෙන ලෙහති, රත්තියං පන ‘‘අල්ලගූථං සප්පාණක’’න්ති අඛාදිත්වා සුක්ඛගූථමෙව ඛාදති, එවං කරොන්තස්ස පඤ්චපඤ්ඤාසවස්සානි වීතිවත්තානි මහාජනො ‘‘මහාතපො පරමප්පිච්ඡො’’ති මඤ්ඤමානො තන්නින්නො තප්පොණො අහොසි.

අථ භගවා තස්ස හදයබ්භන්තරෙ ඝටෙ පදීපං විය අරහත්තූපනිස්සයං පජ්ජලන්තං දිස්වා සයමෙව තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා, එහිභික්ඛූපසම්පදාය ලද්ධූපසම්පදං විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන **ධම්මපදෙ** ‘‘මාසෙ මාසෙ කුසග්ගෙනා’’ති ගාථාවණ්ණනාය (ධ. ප. අට්ඨ. 1.ජම්බුකත්ථෙරවත්ථු) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. අරහත්තෙ පන පතිට්ඨිතො පරිනිබ්බානකාලෙ ‘‘ආදිතො මිච්ඡා පටිපජ්ජිත්වාපි සම්මාසම්බුද්ධං නිස්සාය සාවකෙන අධිගන්තබ්බං මයා අධිගත’’න්ති දස්සෙන්තො –

283.

‘‘පඤ්චපඤ්ඤාසවස්සානි, රජොජල්ලමධාරයිං;
භුඤ්ජන්තො මාසිකං භත්තං, කෙසමස්සුං අලොචයිං.

284.

‘‘එකපාදෙන අට්ඨාසිං, ආසනං පරිවජ්ජයිං;
සුක්ඛගූථානි ච ඛාදිං, උද්දෙසඤ්ච න සාදියිං.

285.

‘‘එතාදිසං කරිත්වාන, බහුං දුග්ගතිගාමිනං;
වුය්හමානො මහොඝෙන, බුද්ධං සරණමාගමං.

286.

‘‘සරණගමනං පස්ස, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමා චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **පඤ්චපඤ්ඤාසවස්සානි, රජොජල්ලමධාරයි**න්ති නග්ගපබ්බජ්ජූපගමනෙන න්හානපටික්ඛෙපතො පඤ්චාධිකානි පඤ්ඤාසවස්සානි සරීරෙ ලග්ගං ආගන්තුකරෙණුසඞ්ඛාතං රජො, සරීරමලසඞ්ඛාතං ජල්ලඤ්ච කායෙන ධාරෙසිං. **භුඤ්ජන්තො මාසිකං භත්ත**න්ති රත්තියං ගූථං ඛාදන්තො ලොකවඤ්චනත්ථං මාසොපවාසිකො නාම හුත්වා පුඤ්ඤත්ථිකෙහි දින්නං භොජනං මාසෙ මාසෙ එකවාරං ජිව්හග්ගෙ පයනවසෙන භුඤ්ජන්තො **අලොචයි**න්ති තාදිසචර්යාරිකාපක්ඛෙපෙන සිථිලමූලං කෙසමස්සුං අඞ්ගුලීහි លුඤ්චාපෙසිං.

එකපාදෙන අට්ඨාසිං, ආසනං පරිවජ්ජයින්ති සබ්බෙන සබ්බං ආසනං නිසජ්ජං පරිවජ්ජෙසිං, තිට්ඨන්තො ච උභො හත්ථෙ උක්ඛිපිත්වා එකෙනෙව පාදෙන අට්ඨාසිං. **උද්දෙස**න්ති නිමන්තනං. උදිස්සකතන්ති කෙචි. **න සාදියි**න්ති න සම්පටිච්ඡිං පටික්ඛිපින්ති අත්ථො.

එතාදිසං කරිත්වාන, බහුං දුග්ගතිගාමිනන්ති එතාදිසං එවරූපං විපාකනිබ්බත්තනකං දුග්ගතිගාමිනං බහුං පාපකම්මං පුරිමජාතීසු ඉධ ච කත්වා උප්පාදෙත්වා. **වුය්හමානො මහොඝෙනා**ති කාමොඝාදිනා මහතා ඔඝෙන විසෙසතො දිට්ඨොඝෙන අපායසමුද්දං පතිආකඩ්ඪියමානො, **බුද්ධං සරණමාගම**න්ති තාදිසෙන පුඤ්ඤකම්මච්ඡිද්දෙන කිච්ඡෙන මනුස්සත්තභාවං ලභිත්වා ඉදානි පුඤ්ඤබලෙන බුද්ධං ‘‘සරණ’’න්ති ආගමාසිං, ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා’’ති අවෙච්චපසාදෙන සත්ථරි පසීදිං. **සරණගමනං පස්ස, පස්ස ධම්මසුධම්මත**න්ති ආයතනගතං මම සරණගමනං පස්ස, පස්ස සාසනධම්මස්ස ච සුධම්මතං යොහං තථාමිච්ඡාපටිපන්නොපි එකොවාදෙනෙව සත්ථාරා එදිසං සම්පත්තිං සම්පාපිතො. **‘‘තිස්සො විජ්ජා’’**තිආදිනා තං සම්පත්තිං දස්සෙති තෙනාහ (අප. ථෙර 2.46.17-21) –

‘‘තිස්සස්සාහං භගවතො, බොධිරුක්ඛමවන්දියං;

පග්ගය්හ බීජනිං තත්ථ, සීහාසනමබීජහං.

‘‘ද්වෙනවුතෙ ඉතො කප්පෙ, සීහාසනමබීජහං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බීජනාය ඉදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

ජම්බුකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙනකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ස්වාගතං වතාතිආදිකා ආයස්මතො සෙනකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො මොරහත්ථෙන භගවන්තං පූජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා උරුවෙලකස්සපත්ථෙරස්ස භගිනියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, **සෙනකො**ති**ස්ස** නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො ඝරාවාසං වසති. තෙන ච සමයෙන මහාජනො සංවච්ඡරෙ සංවච්ඡරෙ ඵග්ගුනමාසෙ උත්තරඵග්ගුනනක්ඛත්තෙ උස්සවං අනුභවන්තො ගයායං තිත්ථාභිසෙකං කරොති. තෙන තං උස්සවං **‘‘ගයාඵග්ගූ’’**ති වදන්ති. අථ භගවා තාදිසෙ උස්සවදිවසෙ වෙනෙය්‍යානුකම්පාය ගයාතිත්ථසමීපෙ විහරති, මහාජනොපි තිත්ථාභිසෙකාධිප්පායෙන තතො තතො තං ඨානං උපගච්ඡති. තස්මිං ඛණෙ සෙනකොපි තිත්ථාභිසෙකත්ථං තං ඨානං උපගතො සත්ථාරං ධම්මං දෙසෙන්තං දිස්වා උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.46.9-16) –

‘‘මොරහත්ථං ගහෙත්වාන, උපෙසිං ලොකනායකං;
පසන්නචිත්තො සුමනො, මොරහත්ථමදාසහං.

‘‘ඉමිනා මොරහත්ථෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
නිබ්බායිංසු තයො අග්ගී, ලභාමි විපුලං සුඛං.

‘‘අහො බුද්ධො අහො ධම්මො, අහො නො සත්ථුසම්පදා;
දත්වානහං මොරහත්ථං, ලභාමි විපුලං සුඛං.

‘‘තියග්ගී නිබ්බුතා මය්හං, භවා සබ්බෙ සමූහතා;
සබ්බාසවා පරික්ඛීණා, නත්ථි දානි පුනබ්භවො.

‘‘එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං දානමදදිං තදා;

දුග්ගතිං නාභිජානාමි, මොරහත්ථස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා සඤ්ජාතසොමනස්සො උදානවසෙන –

287.

‘‘ස්වාගතං වත මෙ ආසි, ගයායං ගයඵග්ගුයා;
යං අද්දසාසිං සම්බුද්ධං, දෙසෙන්තං ධම්මමුත්තමං.

288.

‘‘මහප්පභං ගණාචරියං, අග්ගපත්තං විනායකං;
සදෙවකස්ස ලොකස්ස, ජිනං අතුලදස්සනං.

289.

‘‘මහානාගං මහාවීරං, මහාජුතිමනාසවං;
සබ්බාසවපරික්ඛීණං, සත්ථාරමකුතොභයං.

290.

‘‘චිරසඞ්කිලිට්ඨං වත මං, දිට්ඨිසන්දානබන්ධිතං;
විමොචයි සො භගවා, සබ්බගන්ථෙහි සෙනක’’න්ති. –

චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ස්වාගතං වත මෙ ආසීති** මයා සුට්ඨු ආගතං වත ආසි. මම වා සුන්දරං වත ආගමනං ආසි. **ගයායන්ති** ගයාතිත්ථසමීපෙ. **ගයඵග්ගුයාති** ‘‘ගයාඵග්ගූ’’ති ලද්ධවොහාරෙ ඵග්ගුනමාසස්ස උත්තරඵග්ගුනීනක්ඛත්තෙ. **‘‘ය’’**න්තිආදි ස්වාගතභාවස්ස කාරණදස්සනං. තත්ථ **යන්ති** යස්මා. **අද්දසාසින්ති** අද්දක්ඛිං. **සම්බුද්ධන්ති** සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්බුද්ධං. **දෙසෙන්තං ධම්මමුත්තමන්ති** උත්තමං අග්ගං සබ්බසෙට්ඨං එකන්තනිය්‍යානිකං ධම්මං වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං භාසන්තං.

මහප්පභන්ති මහතියා සරීරප්පභාය ඤාණප්පභාය ච සමන්නාගතං. **ගණාචරියන්ති** භික්ඛුපරිසාදීනං ගණානං උත්තමෙන දමථෙන ආචාරසික්ඛාපනෙන ගණාචරියං. අග්ගභූතානං සීලාදීනං ගුණානං අධිගමෙන **අග්ගප්පත්තං**. දෙවමනුස්සාදීනං පරමෙන විනයෙන විනයනතො, සයං නායකරහිතත්තා ච **විනායකං**. කෙනචි අනභිභූතො හුත්වා සකලං ලොකං අභිභවිත්වා ඨිතත්තා, පඤ්චන්නම්පි මාරානං ජිතත්තා ච **සදෙවකස්ස ලොකස්ස ජිනං** සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගජිනං, ඛාත්තිංසවරමහාපුරිසලක්ඛණඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනාදිපටිමණ්ඩිතරූපකායතාය

දසබලචතුවෙසාරජ්ජාදිගුණපටිමණ්ඩිතධම්මකායතාය ච සදෙවකෙන ලොකෙන අපරිමෙය්‍යදස්සනතාය අසදිසදස්සනතාය ච **අතුලදස්සනං.**

ගතිබලපරක්කමාදිසම්පත්තියා මහානාගසදිසත්තා, නාගෙසුපි ඛීණාසවෙසු මහානුභාවතාය ච **මහානාගං.** මාරසෙනාවිමථනතො මහාවික්කන්තතාය ච **මහාවීරං. මහාජුතින්ති** මහාපතාපං මහාතෙජන්ති අත්ථො. නත්ථි එතස්ස චත්තාරොපි ආසවාති **අනාසවං.** සබ්බෙ ආසවා සවාසනා පරික්ඛීණා එතස්සාති **සබ්බාසවපරික්ඛීණං.** කාමං සාවකබුද්ධා පච්චෙකබුද්ධා ච ඛීණාසවාව, සබ්බඤ්ඤුබුද්ධා එව පන සවාසනෙ ආසවෙ ඛෙපෙන්තීති දස්සනත්ථං ‘‘අනාසව’’න්ති වත්වා පුන ‘‘සබ්බාසවපරික්ඛීණ’’න්ති වුත්තං. තෙන වුත්තං – ‘‘සබ්බෙ ආසවා සවාසනා පරික්ඛීණා එතස්සාති සබ්බාසවපරික්ඛීණ’’න්ති. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං වෙනෙය්‍යානං අනුසාසනතො **සත්ථාරං,** චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදතාය කුතොචිපි භයාභාවතො **අකුතොභයං,** එවරූපං සම්මාසම්බුද්ධං යං යස්මා අද්දසාසිං, තස්මා ස්වාගතං වත මෙ ආසීති යොජනා.

ඉදානි සත්ථු දස්සනෙන අත්තනා ලද්ධගුණං දස්සෙන්තො චතුත්ථං ගාථමාහ. තස්සත්ථො – කඤ්ජියපුණ්ණලාබු විය තක්කභරිතචාටි විය වසාපීතපිලොතිකා විය ච සංකිලෙසවත්ථූහි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ චිරකාලං **සංකිලිට්ඨං.** ගද්දූලබන්ධිතං විය ථම්භෙ සාරමෙය්‍යං සක්කායථම්භෙ **දිට්ඨිසන්දානෙන,** දිට්ඨිබන්ධනෙන **බන්ධිතං** බද්ධං, තතො විමොචෙන්තො ච අභිජ්ඣාදීහි **සබ්බගන්ථෙහි මං සෙනකං** අරියමග්ගහත්ථෙන, **විමොචයි වත සො භගවා** මය්හං සත්ථාති භගවති අභිප්පසාදං පවෙදෙති.

සෙනකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සම්භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යො දන්ධකාලෙතිආදිකා ආයස්මතො සම්භූතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි කරොන්තො බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ චන්දභාගාය නදියා තීරෙ කින්නරයොනියං නිබ්බත්තො. එකදිවසං අඤ්ඤතරං පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා පසන්නමානසො වන්දිත්වා කතඤ්ජලී අජ්ජුනපුප්ඵෙහි පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා **සම්භූතොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො භගවතො පරිනිබ්බානස්ස පච්ඡා ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.52.28-36) –

‘‘චන්දභාගානදීතීරෙ, අහොසිං කින්නරො තදා;

අද්දසං විරජං බුද්ධං, සයම්භුං අපරාජිතං.

‘‘පසන්නචිත්තො සුමනො, වෙදජාතො කතඤ්ජලී;
ගහෙත්වා අජ්ජුනං පුප්ඵං, සයම්භුං අභිපූජයිං.

‘‘තෙන කම්මෙන සුකතෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා කින්නරං දෙහං, තාවතිංසමගච්ඡහං.

‘‘ඡත්තිංසක්ඛත්තුං දෙවින්දො, දෙවරජ්ජමකාරයිං;
දසක්ඛත්තුං චක්කවත්තී, මහාරජ්ජමකාරයිං.

‘‘පදෙසරජ්ජං විපුලං, ගණනාතො අසඞ්ඛියං;
සුඛෙත්තෙ වප්පිතං බීජං, සයම්භුම්හි අහො මම.

‘‘කුසලං විජ්ජතෙ මය්හං, පබ්බජිං අනගාරියං;
පූජාරහො අහං අජ්ජ, සක්‍යපුත්තස්ස සාසනෙ.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා විමුත්තිසුඛෙන විහරන්තො වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකෙසු වජ්ජිපුත්තකෙසු දස වත්ථූනි පග්ගය්හ ඨිතෙසු කාකණ්ඩකපුත්තෙන යසත්ථෙරෙන උස්සාහිතෙහි සත්තසතෙහි ඛීණාසවෙහි තං දිට්ඨිං භින්දිත්වා සද්ධම්මං පග්ගණ්හන්තෙහි ධම්මවිනයසඞ්ගහෙ කතෙ තෙසං වජ්ජිපුත්තකානං උද්ධම්මඋබ්බිනයදීපනෙ ධම්මසංවෙගෙන ථෙරො –

291.
‘‘යො දන්ධකාලෙ තරති, තරණීයෙ ච දන්ධයෙ;
අයොනිසංවිධානෙන, බාලො දුක්ඛං නිගච්ඡති.

292.
‘‘තස්සත්ථා පරිහායන්ති, කාළපක්ඛෙව චන්දිමා;
ආයසක්‍යඤ්ච පප්පොති, මිත්තෙහි ච විරුජ්ඣති.

293.
‘‘යො දන්ධකාලෙ දන්ධෙති, තරණීයෙ ච තාරයෙ;
යොනිසො සංවිධානෙන, සුඛං පප්පොති පණ්ඩිතො.

294.
‘‘තස්සත්ථා පරිපූරෙන්ති, සුක්කපක්ඛෙව චන්දිමා;
යසො කිත්තිඤ්ච පප්පොති, මිත්තෙහි න විරුජ්ඣතී’’ති. –

ඉමා ගාථා භණන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ **යො දන්ධකාලෙ තරතීති** කිස්මිඤ්චි කත්තබ්බවත්ථුස්මිං – ‘‘කප්පති නු ඛො, න නු ඛො කප්පතී’’ති විනයකුක්කුච්චෙ උප්පන්නෙ යාව වියත්තං විනයධරං පුච්ඡිත්වා තං කුක්කුච්චං න විනොදෙති, තාව දන්ධකාලෙ තස්ස කිච්චස්ස දන්ධායිතබ්බසමයෙ තරති මද්දිත්වා වීතික්කමං කරොති. **තරණීයෙ ච දන්ධයෙති** ගහට්ඨස්ස තාව සරණගමනසීලසමාදානාදිකෙ, පබ්බජිතස්ස වත්තපටිවත්තකරණාදිකෙ සමථවිපස්සනානුයොගෙ ච තරිතබ්බෙ සම්පත්තෙ සීඝං තං කිච්චං අනනුයුඤ්ජිත්වා – ‘‘ආගමනමාසෙ පක්ඛෙ වා කරිස්සාමී’’ති දන්ධායෙය්‍ය, තං කිච්චං අකරොන්තොව කාලං වීතිනාමෙය්‍ය. **අයොනිසංවිධානෙනාති** එවං දන්ධායිතබ්බෙ තරන්තො තරිතබ්බෙ ච දන්ධායන්තො අනුපායසංවිධානෙන උපායසංවිධානාභාවෙන **බාලො,** මන්දබුද්ධිකො පුග්ගලො, සම්පති ආයතිඤ්ච **දුක්ඛං** අනත්ථං පාපුණාති.

තස්සත්ථා පරිහායන්තීති තස්ස තථාරූපස්ස පුග්ගලස්ස දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදා අත්ථා **කාළපක්ඛෙ චන්දිමා** විය, **පරිහායන්ති** දිවසෙ දිවසෙ පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡන්ති. ‘‘අසුකො පුග්ගලො අස්සද්ධො අප්පසන්නො කුසීතො හීනවීරියො’’තිආදිනා. **ආයසක්‍යං** විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බතං **පප්පොති** පාපුණාති. **මිත්තෙහි ච විරුජ්ඣතීති** ‘‘එවං පටිපජ්ජ, මා එවං පටිපජ්ජා’’ති ඔවාදදායකෙහි කල්‍යාණමිත්තෙහි ‘‘අවචනීයා මය’’න්ති ඔවාදස්ස අනාදානෙනෙව විරුද්ධො නාම හොති.

සෙසගාථාද්වයස්ස වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙචි පනෙත්ථ – ‘‘තරති දන්ධයෙ’’තිපදානං අත්ථභාවෙන භාවනාචිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහෙ උද්ධරන්ති. තං පච්ඡිමගාථාසු යුජ්ජති. පුරිමා හි ද්වෙ ගාථා පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය චරිතබ්බං සමණධම්මං අකත්වා කුක්කුච්චපකතතාය දස වත්ථූනි දීපෙත්වා සඞ්ඝෙන නික්කඩ්ඪිතෙ වජ්ජිපුත්තකෙ සන්ධාය ථෙරෙන වුත්තා. පච්ඡිමා පන අත්තසදිසෙ සම්මා පටිපන්නෙ සකත්ථං නිප්ඵාදෙත්වා ඨිතෙති.

සම්භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. රාහුලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

උභයෙනාතිආදිකා ආයස්මතො රාහුලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සික්ඛාකාමානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සෙනාසනවිසොධනවිජ්ජොතනාදිකං උළාරං පුඤ්ඤං කත්වා පණිධානමකාසි. සො තතො චවිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අම්හාකං බොධිසත්තං පටිච්ච යසොධරාය දෙවියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තිත්වා **රාහුලොති** ලද්ධනාමො මහතා ඛත්තියපරිවාරෙන වඩ්ඪී,

තස්ස පබ්බජ්ජාවිධානං ඛන්ධකෙ (මහාව. 105) ආගතමෙව. සො පබ්බජිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ අනෙකෙහි සුත්තපදෙහි සුලද්ධොවාදො පරිපක්කඤාණො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.2.68-85) –

‘‘පදුමුත්තරස්ස භගවතො, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
සත්තභූමම්හි පාසාදෙ, ආදාසං සන්ථරිං අහං.

‘‘ඛීණාසවසහස්සෙහි, පරිකිණ්ණො මහාමුනි;
උපාගමි ගන්ධකුටිං, ද්විපදින්දො නරාසභො.

‘‘විරොචෙන්තො ගන්ධකුටිං, දෙවදෙවො නරාසභො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ ඨිතො සත්ථා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘යෙනායං ජොතිතා සෙය්‍යා, ආදාසොව සුසන්ථතො;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

‘‘සොණ්ණමයා රූපිමයා, අථො වෙළුරියාමයා;
නිබ්බත්තිස්සන්ති පාසාදා, යෙ කෙචි මනසො පියා.

‘‘චතුසට්ඨික්ඛත්තුං දෙවින්දො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
සහස්සක්ඛත්තුං චක්කවත්තී, භවිස්සති අනන්තරා.

‘‘එකවීසතිකප්පම්හි, විමලො නාම ඛත්තියො;
චාතුරන්තො විජිතාවී, චක්කවත්තී භවිස්සති.

‘‘නගරං රෙණුවතී නාම, ඉට්ඨකාහි සුමාපිතං;
ආයාමතො තීණි සතං, චතුරස්සසමායුතං.

‘‘සුදස්සනො නාම පාසාදො, විස්සකම්මෙන මාපිතො;
කූටාගාරවරූපෙතො, සත්තරතනභූසිතො.

‘‘දසසද්දාවිවිත්තං තං, විජ්ජාධරසමාකුලං;
සුදස්සනංව නගරං, දෙවතානං භවිස්සති.

‘‘පභා නිග්ගච්ඡතෙ තස්ස, උග්ගච්ඡන්තෙව සූරියෙ;
විරොචෙස්සති තං නිච්චං, සමන්තා අට්ඨයොජනං.

‘‘කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තුසිතා සො චවිත්වාන, සුක්කමූලෙන චොදිතො;

ගොතමස්ස භගවතො, අත්‍රජො සො භවිස්සති.

‘‘සචෙවසෙය්‍ය අගාරං, චක්කවත්තී භවෙය්‍ය සො;
අට්ඨානමෙතං යං තාදී, අගාරෙ රතිමජ්ඣගා.

‘‘නික්ඛමිත්වා අගාරම්හා, පබ්බජිස්සති සුබ්බතො;
රාහුලො නාම නාමෙන, අරහා සො භවිස්සති.

‘‘කිකීව අණ්ඩං රක්ඛෙය්‍ය, චාමරී විය වාලධිං;
නිපකො සීලසම්පන්නො, මමං රක්ඛි මහාමුනි.

‘‘තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤාය, විහාසිං සාසනෙ රතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

295.
‘‘උභයෙනෙව සම්පන්නො, රාහුලභද්දොති මං විදූ;
යඤ්චම්හි පුත්තො බුද්ධස්ස, යඤ්ච ධම්මෙසු චක්ඛුමා.

296.
‘‘යඤ්ච මෙ ආසවා ඛීණා, යඤ්ච නත්ථි පුනබ්භවො;
අරහා දක්ඛිණෙය්‍යොම්හි, තෙවිජ්ජො අමතද්දසො.

297.
‘‘කාමන්ධා ජාලපච්ඡන්නා, තණ්හාඡදනඡාදිතා;
පමත්තබන්ධුනා බද්ධා, මච්ඡාව කුමිනාමුඛෙ.

298.
‘‘තං කාමං අහමුජ්ඣිත්වා, ඡෙත්වා මාරස්ස බන්ධනං;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, සීතිභූතොස්මි නිබ්බුතො’’ති. –

චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **උභයෙනෙව සම්පන්නොති** ජාතිසම්පදා, පටිපත්තිසම්පදාති උභයසම්පත්තියාපි සම්පන්නො සමන්නාගතො. **රාහුලභද්දොති මං විදූති** ‘‘රාහුලභද්දො’’ති මං සබ්‍රහ්මචාරිනො සඤ්ජානන්ති. තස්ස හි ජාතසාසනං සුත්වා බොධිසත්තෙන ‘‘රාහු ජාතො, බන්ධනං ජාත’’න්ති වුත්තවචනං උපාදාය සුද්ධොදනමහාරාජා ‘‘රාහුලො’’ති නාමං ගණ්හි. තත්ථ ආදිතො

පිතරා වුත්තපරියායමෙව ගහෙත්වා ආහ – ‘‘රාහුලභද්දොති මං විදූ’’ති. **භද්දොති** ච පසංසාවචනමෙතං.

ඉදානි තං උභයසම්පත්තිං දස්සෙතුං **‘‘යඤ්චම්හි’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යන්ති** යස්මා. **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො. **අම්හි පුත්තො බුද්ධස්සාති** සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔරසපුත්තො අම්හි. **ධම්මෙසූති** ලොකියෙසු ලොකුත්තරෙසු ච ධම්මෙසු, චතුසච්චධම්මෙසූති අත්ථො. **චක්ඛුමාති** මග්ගපඤ්ඤාචක්ඛුනා චක්ඛුමා ච අම්හීති යොජෙතබ්බං.

පුන අපරාපරෙහිපි පරියායෙහි අත්තනි උභයසම්පත්තිං දස්සෙතුං – **‘‘යඤ්ච මෙ ආසවා ඛීණා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **දක්ඛිණෙය්‍යොති** දක්ඛිණාරහො. **අමතද්දසොති** නිබ්බානස්ස දස්සාවී. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉදානි යාය විජ්ජාසම්පත්තියා ච විමුත්තිසම්පත්තියා ච අභාවෙන සත්තකායො කුම්මෙ බන්ධමච්ඡා විය සංසාරෙ පරිවත්තති, තං උභයසම්පත්තිං අත්තනි දස්සෙතුං **‘‘කාමන්ධා’’**ති ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ කාමෙහි කාමෙසු වා අන්ධාති **කාමන්ධා**. ‘‘ඡන්දො රාගො’’තිආදිවිභාගෙහි (චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 8) කිලෙසකාමෙහි රූපාදීසු වත්ථුකාමෙසු අනාදීනවදස්සිතාය අන්ධීකතා. **ජාලපච්ඡන්නාති** සකලං භවත්තයං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතෙන විසත්තිකාජාලෙන පකාරතො ඡන්නා පලිගුණ්ඨිතා. **තණ්හාඡදනඡාදිතාති** තතො එව තණ්හාසඞ්ඛාතෙන ඡදනෙන ඡාදිතා නිවුතා සබ්බසො පටිකුජ්ජිතා. **පමත්තබන්ධුනා බද්ධා, මච්ඡාව කුමිනාමුඛෙති** කුමිනාමුඛෙ මච්ඡබන්ධානං මච්ඡපසිබ්බකමුඛෙ බද්ධා මච්ඡා විය පමත්තබන්ධුනා මාරෙන යෙන කාමබන්ධනෙන බද්ධා ඉමෙ සත්තා තතො න නිගච්ඡන්ති අන්තොබන්ධනගතාව හොන්ති.

තං තථාරූපං **කාමං** බන්ධනභූතං **උජ්ඣිත්වා** පුබ්බභාගපටිපත්තියා පහාය **කිලෙසමාරස්ස බන්ධනං ඡෙත්වා,** පුන අරියමග්ගසත්ථෙන අනවසෙසතො සමුච්ඡින්දිත්වා තතො එව අවිජ්ජාසඞ්ඛාතෙන මූලෙන **සමූලං,** කාමතණ්හාදිකං **තණ්හං අබ්බුය්හ** උද්ධරිත්වා සබ්බකිලෙසදරථපරිළාහාභාවතො, **සීතිභූතො** සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා නිබ්බුතො, අහං **අස්මි** හොමීති අත්ථො.

රාහුලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. චන්දනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ජාතරූපෙනාතිආදිකා ආයස්මතො චන්දනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉතො එකතිංසෙ කප්පෙ බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ රුක්ඛදෙවතා හුත්වා නිබ්බත්තො සුදස්සනං නාම පච්චෙකබුද්ධං

පබ්බතන්තරෙ වසන්තං දිස්වා පසන්නමානසො කුටජපුප්ඵෙහි පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං විභවසම්පන්නෙ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **චන්දනොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො ඝරාවාසං වසන්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සොතාපන්නො අහොසි. සො එකං පුත්තං ලභිත්වා ඝරාවාසං පහාය පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො සත්ථාරං වන්දිතුං සාවත්ථිං ආගතො සුසානෙ වසති. තස්ස ආගතභාවං සුත්වා පුරාණදුතියිකා අලඞ්කතපටියත්තා දාරකං ආදාය මහතා පරිවාරෙන ථෙරස්ස සන්තිකං ගච්ඡති – ''ඉත්ථිකුත්තාදීහි නං පලොභෙත්වා උප්පබ්බාජෙස්සාමී''ති. ථෙරො තං ආගච්ඡන්තිං දූරතොව දිස්වා ''ඉදානිස්සා අවිසයො භවිස්සාමී''ති යථාරද්ධං විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.52.37-43) –

''හිමවන්තස්සාවිදූරෙ, වසලො නාම පබ්බතො;
බුද්ධො සුදස්සනො නාම, වසතෙ පබ්බතන්තරෙ.

''පුප්ඵං හෙමවන්තං මය්හ, වෙහාසං අගමාසහං;
තත්ථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, ඔඝතිණ්ණමනාසවං.

''පුප්ඵං කුටජමාදාය, සිරෙ කත්වාන අඤ්ජලිං;
බුද්ධස්ස අභිරොපෙසිං, සයම්භුස්ස මහෙසිනො.

''එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං පුප්ඵමභිපූජයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

''කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති.

ඡළභිඤ්ඤො පන හුත්වා ආකාසෙ ඨත්වා තස්සා ධම්මං දෙසෙත්වා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපෙත්වා සයං අත්තනා පුබ්බෙ වසිතට්ඨානමෙව ගතො. සහායභික්ඛූහි – ''විප්පසන්නානි ඛො තෙ, ආවුසො, ඉන්ද්‍රියානි, කච්චි තයා සච්චානි පටිවිද්ධානී''ති පුට්ඨො –

299.

''ජාතරූපෙන සඤ්ඡන්නා, දාසීගණපුරක්ඛතා;
අඞ්කෙන පුත්තමාදාය, භරියා මං උපාගමි.

300.

''තඤ්ච දිස්වාන ආයන්තිං, සකපුත්තස්ස මාතරං;
අලඞ්කතං සුවසනං, මච්චුපාසංව ඔඩ්ඩිතං.

301.

''තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;

ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

302.

‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමාහි ගාථාහි අත්තනො පටිපත්තිං කථෙන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ **ජාතරූපෙන සඤ්ඡන්නාති** ජාතරූපමයෙන සීසූපගාදිඅලඞ්කාරෙන අලඞ්කරණවසෙන පටිච්ඡාදිතසරීරා, සබ්බාභරණභූසිතාති අත්ථො. **දාසීගණපුරක්ඛතාති** යථාරහං අලඞ්කතපටියත්තෙන අත්තනො දාසිගණෙන පුරතො කතා පරිවාරිතාති අත්ථො. **අඞ්කෙන පුත්තමාදායාති** ‘‘අපි නාම පුත්තම්පි දිස්වා ගෙහස්සිතසාතො භවෙය්‍යා’’ති පුත්තං අත්තනො අඞ්කෙන ගහෙත්වා.

ආයන්තින්ති ආගච්ඡන්තිං. **සකපුත්තස්ස මාතරන්ති** මම ඔරසපුත්තස්ස ජනනිං, මය්හං පුරාණදුතියිකන්ති අත්ථො. සබ්බමිදං ථෙරො අත්තනො කාමරාගසමුච්ඡෙදං බහුමඤ්ඤන්තො වදති. **යොනිසො උදපජ්ජථාති** ‘‘එවරූපාපි නාම සම්පත්ති ජරාබ්‍යාධිමරණෙහි අභිභුය්‍යති, අහො සඞ්ඛාරා අනිච්චා අධුවා අනස්සාසිකා’’ති එවං යොනිසොමනසිකාරො උප්පජ්ජි. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

චන්දනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ධම්මිකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ධම්මො හවෙතිආදිකා ආයස්මතො ධම්මිකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ මිගලුද්දකො හුත්වා එකදිවසං අරඤ්ඤායතනෙ දෙවපරිසාය සත්ථු ධම්මං දෙසෙන්තස්ස ‘‘ධම්මො එසො වුච්චතී’’ති දෙසනාය නිමිත්තං ගණ්හි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **ධම්මිකොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො ජෙතවනපටිග්ගහණෙ ලද්ධප්පසාදො පබ්බජිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං ගාමකාවාසෙ ආවාසිකො හුත්වා විහරන්තො ආගන්තුකානං භික්ඛූනං වත්තාවත්තෙසු උජ්ඣානබහුලො අක්ඛමො අහොසි. තෙන භික්ඛූ තං විහාරං ඡඩ්ඩෙත්වා පක්කමිංසු. සො එකකොව අහොසි. විහාරසාමිකො උපාසකො තං කාරණං සුත්වා භගවතො තං පවත්තිං ආරොචෙසි. සත්ථා තං භික්ඛුං පක්කොසෙත්වා තමත්ථං පුච්ඡිත්වා තෙන ‘‘එවං, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ – ‘‘නායං ඉදානෙව අක්ඛමො, පුබ්බෙපි අක්ඛමො අහොසී’’ති වත්වා භික්ඛූහි යාචිතො රුක්ඛධම්මං (ජා. 1.1.74) කථෙත්වා උපරි තස්ස ඔවාදං දෙන්තො –

303.

‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං, ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති;
එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරී.

304.

‘‘න හි ධම්මො අධම්මො ච, උභො සමවිපාකිනො;
අධම්මො නිරයං නෙති, ධම්මො පාපෙති සුග්ගතිං.

305.

‘‘තස්මා හි ධම්මෙසු කරෙය්‍ය ඡන්දං, ඉති මොදමානො සුගතෙන තාදිනා;
ධම්මෙ ඨිතා සුගතවරස්ස සාවකා, නීයන්ති ධීරා සරණවරග්ගගාමිනො.

306.

‘‘විප්ඵොටිතො ගණ්ඩමූලො, තණ්හාජාලො සමූහතො;
සො ඛීණසංසාරො න චත්ථි කිඤ්චනං,
චන්දො යථා දොසිනා පුණ්ණමාසිය’’න්ති. – චතස්සො ගාථා අභාසි;

තත්ථ **ධම්මොති** ලොකියලොකුත්තරො සුචරිතධම්මො. **රක්ඛතීති** අපායදුක්ඛතො රක්ඛති, සංසාරදුක්ඛතො ච විවට්ටූපනිස්සයභූතො රක්ඛතියෙව. **ධම්මචාරින්ති** තං ධම්මං චරන්තං පටිපජ්ජන්තං. **සුචිණ්ණොති** සුට්ඨු චිණ්ණො කම්මඵලානි සද්දහිත්වා සක්කච්චං චිත්තීකත්වා උපචිතො. **සුඛන්ති** ලොකියලොකුත්තරසුඛං. තත්ථ ලොකියං තාව කාමාවචරාදිභෙදො ධම්මො යථාසකං සුඛං දිට්ඨෙ වා ධම්මෙ උපපජ්ජෙ වා අපරෙ වා පරියායෙ **ආවහති** නිප්ඵාදෙති, ඉතරං පන විවට්ටූපනිස්සයෙ ඨත්වා චිණ්ණො පරම්පරාය ආවහතීති වත්තුං වට්ටති අනුපනිස්සයස්ස තදභාවතො. **එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ, න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරීති** ධම්මචාරී පුග්ගලො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ තංනිමිත්තං දුග්ගතිං න ගච්ඡතීති එසො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ ආනිසංසො උදයොති අත්ථො.

යස්මා ධම්මෙනෙව සුගතිගමනං, අධම්මෙනෙව ච දුග්ගතිගමනං, තස්මා ‘‘ධම්මො අධම්මො’’ති ඉමෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණඵලාති දස්සෙතුං **‘‘න හි ධම්මො’’**තිආදිනා දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **අධම්මොති** ධම්මපටිපක්ඛො දුච්චරිතං. **සමවිපාකිනොති** සදිසවිපාකා සමානඵලා.

තස්මාති යස්මා ධම්මාධම්මානං අයං යථාවුත්තො විපාකභෙදො, තස්මා. **ඡන්දන්ති** කත්තුකම්‍යතාඡන්දං. **ඉති මොදමානො සුගතෙන තාදිනාති** ඉති එවං වුත්තප්පකාරෙන ඔවාදදානෙන සුගතෙන සම්මග්ගතෙන සම්මාපටිපන්නෙන ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවප්පත්තියා තාදිනාමවතා හෙතුභූතෙන

මොදමානො තුට්ඨිං ආපජ්ජමානො ධම්මෙසු ඡන්දං කරෙය්‍යාති යොජනා. එත්තාවතා වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි විවට්ටං දස්සෙන්තො **''ධම්මෙ ඨිතා''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යස්මා සුගතස්ස වරස්ස සුගතෙසු ච වරස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස **සාවකා** තස්ස **ධම්මෙ ඨිතා ධීරා** අතිවිය අග්ගභූතසරණගාමිනො තෙනෙව සරණගමනසඞ්ඛාතෙ ධම්මෙ ඨිතභාවෙන සකලවට්ටදුක්ඛතොපි **නීයන්ති** නිස්සරන්ති, තස්මා හි ධම්මෙසු කරෙය්‍ය ඡන්දන්ති.

එවං සත්ථාරා තීහි ගාථාහි ධම්මෙ දෙසිතෙ දෙසනානුසාරෙන යථානිසින්නොව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.52.44-50) –

''මිගලුද්දො පුරෙ ආසිං, අරඤ්ඤෙ විපිනෙ අහං;
අද්දසං විරජං බුද්ධං, දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතං.

''චතුසච්චං පකාසෙන්තං, දෙසෙන්තං අමතං පදං;
අස්සොසිං මධුරං ධම්මං, සිඛිනො ලොකබන්ධුනො.

''ඝොසෙ චිත්තං පසාදෙසිං, අසමප්පටිපුග්ගලෙ;
තත්ථ චිත්තං පසාදෙත්වා, උත්තරිං දුත්තරං භවං.

''එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං සඤ්ඤමලභිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ඝොසසඤ්ඤායිදං ඵලං.

''කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති.

තථා අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො. අරහත්තං පන පත්වා අත්තනා අධිගතං විසෙසං සත්ථු නිවෙදෙන්තො චරිමගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ **විප්ඵොටිතොති** විධුතො, මග්ගඤාණෙන පටිනිස්සට්ඨොති අත්ථො. **ගණ්ඩමූලොති** අවිජ්ජා. සා හි ගණ්ඩති සවති. ''ගණ්ඩොති ඛො, භික්ඛු, පඤ්චන්නෙතං උපාදානක්ඛන්ධානං අධිවචන''න්ති (සං. නි. 4.103; අ. නි. 6.23; 8.56; 9.15; චූළනි. ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 137) එවං සත්ථාරා වුත්තස්ස දුක්ඛමූලයොගතො, කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො, උප්පාදජරාභඞ්ගෙහි උද්ධුමාතපක්කපභිජ්ජනතො ච, ගණ්ඩාභිධානස්ස උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකස්ස මූලං කාරණං **තණ්හාජාලො සමූහතොති** තණ්හාසඞ්ඛාතො ජාලො මග්ගෙන සමුග්ඝාටිතො. **සො ඛීණසංසාරො න චත්ථි කිඤ්චනන්ති** සො අහං එවං පහීනතණ්හාවිජ්ජතාය පරික්ඛීණසංසාරො පහීනභවමූලත්තා එව න චත්ථි, න ච උපලබ්භති රාගාදිකිඤ්චනං. **චන්දො යථා දොසිනා පුණ්ණමාසියන්ති** යථා නාම චන්දො අබ්භමහිකාදිදොසරහිතො පුණ්ණමාසියං පරිපුණ්ණකාලෙ එවං අහම්පි

අරහත්තාධිගමෙන අපෙතරාගාදිකිලෙසො පරිපුණ්ණධම්මකොට්ඨාසො අහොසින්ති.

ධම්මිකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සප්පකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යදා බලාකාතිආදිකා ආයස්මතො සප්පකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉතො එකතිංසෙ කප්පෙ මහානුභාවො නාගරාජා හුත්වා නිබ්බත්තො සම්භවස්ස නාම පච්චෙකබුද්ධස්ස අබ්භොකාසෙ සමාපත්තියා නිසින්නස්ස මහන්තං පදුමං ගහෙත්වා උපරිමුද්ධනි ධාරෙන්තො පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සප්පකො**ති ලද්ධනාමො විඤ්ඤුතං පත්තො භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අජකරණියා නාම නදියා තීරෙ ලෙණගිරිවිහාරෙ වසන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.52.78-83) –

‘‘හිමවන්තස්සාවිදූරෙ, රොමසො නාම පබ්බතො;
බුද්ධොපි සම්භවො නාම, අබ්භොකාසෙ වසී තදා.

‘‘භවනා නික්ඛමිත්වාන, පදුමං ධාරයිං අහං;
එකාහං ධාරයිත්වාන, භවනං පුනරාගමිං.

‘‘එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං බුද්ධමභිපූජයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

සො අරහත්තං පත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං සාවත්ථිං ආගතො ඤාතීහි උපට්ඨියමානො තත්ථ කතිපාහං වසිත්වා ධම්මං දෙසෙත්වා ඤාතකෙ සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපෙත්වා යථාවුත්තට්ඨානමෙව ගන්තුකාමො අහොසි. තං ඤාතකා ‘‘ඉධෙව, භන්තෙ, වසථ, මයං පටිජග්ගිස්සාමා’’ති යාචිංසු. සො ගමනාකාරං දස්සෙත්වා ඨිතො අත්තනා වසිතට්ඨානකිත්තනාපදෙසෙන විවෙකාභිරතිං පකාසෙන්තො –

307.

‘‘යදා බලාකා සුචිපණ්ඩරච්ඡදා, කාළස්ස මෙඝස්ස භයෙන තජ්ජිතා;
පලෙහිති ආලයමාලයෙසිනී, තදා නදී අජකරණී රමෙති මං.

308.

‘‘යදා බලාකා සුවිසුද්ධපණ්ඩරා, කාළස්ස මෙඝස්ස භයෙන තජ්ජිතා;

පරියෙසති ලෙණමලෙණදස්සිනී, තදා නදී අජකරණී රමෙති මං.

309.

‘‘කං නු තත්ථ න රමෙන්ති, ජම්බුයො උභතො තහිං;
සොභෙන්ති ආපගාකූලං, මම ලෙණස්ස පච්ඡතො.

310.

‘‘තාමතමදසඞ්ඝසුප්පහීනා, භෙකා මන්දවතී පනාදයන්ති;
නාජ්ජ ගිරිනදීහි විප්පවාසසමයො,
ඛෙමා අජකරණී සිවා සුරම්මා’’ති. – චතස්සො ගාථා අභාසි;

තත්ථ **යදාති** යස්මිං කාලෙ. **බලාකාති** බලාකාසකුණිකා. **සුචිපණ්ඩරච්ඡදාති** සුවිසුද්ධධවලපක්ඛා. **කාළස්ස මෙඝස්ස භයෙන තජ්ජිතාති** ජලභාරභරිතතාය කාළස්ස අඤ්ජනගිරිසන්නිකාසස්ස පාවුස්සකමෙඝස්ස ගජ්ජතො වුට්ඨිභයෙන නිබ්බිජ්ජිතා හිංසාපිතා. **පලෙහිතීති** ගොචරභූමිතො උප්පතිත්වා ගමිස්සති. **ආලයන්ති** නිලයං අත්තනො කුලාවකං. **ආලයෙසිනීති** තත්ථ ආලයනං නිලීයනමෙව ඉච්ඡන්තී. **තදා නදී අජකරණී රමෙති මන්ති** තස්මිං පාවුස්සකකාලෙ අජකරණීනාමිකා නදී නවොදකස්ස පූරා භාරභාරිනී කූලඞ්කසා මං රමෙති මම චිත්තං ආරාධෙතීති උතුපදෙසවිසෙසකිත්තනාපදෙසෙන විවෙකාභිරතිං පකාසෙසි.

සුවිසුද්ධපණ්ඩරාති සුට්ඨු විසුද්ධපණ්ඩරවණ්ණා, අසම්මිස්සවණ්ණා සබ්බසෙතාති අත්ථො. **පරියෙසතීති** මග්ගති. **ලෙණන්ති** වසනට්ඨානං. **අලෙණදස්සිනීති** වසනට්ඨානං අපස්සන්තී. පුබ්බෙ නිබද්ධවසනට්ඨානස්ස අභාවෙන අලෙණදස්සිනී, ඉදානි පාවුස්සකකාලෙ මෙඝගජ්ජිතෙන ආහිතගබ්භා **පරියෙසති ලෙණන්ති** නිබද්ධවසනට්ඨානං කුලාවකං කරොතීති අත්ථො.

කං නු තත්ථ…පෙ…. පච්ඡතොති මම වසනකමහාලෙණස්ස **පච්ඡතො** පච්ඡාභාගෙ **ආපගාකූලං** අජකරණීනදියා උභතොතීරං **තහිං තහිං** ඉතො චිතො ච සොභෙන්තියො නිච්චකාලං ඵලභාරනමිතසාඛා සිනිද්ධපණ්ණච්ඡායා **ජම්බුයො තත්ථ** තස්මිං ඨානෙ **කං** නාම සත්තං **න රමෙන්ති නු,** සබ්බං රමෙන්තියෙව.

තාමතමදසඞ්ඝසුප්පහීනාති අමතං වුච්චති අගදං, තෙන මජ්ජන්තීති අමතමදා, සප්පා, තෙසං සඞ්ඝො අමතමදසඞ්ඝො, තතො සුට්ඨු පහීනා අපගතා. **භෙකා** මණ්ඩූකියො, **මන්දවතී** සරවතියො, **පනාදයන්ති** තං ඨානං මධුරෙන වස්සිතෙන නින්නාදයන්ති. **නාජ්ජ ගිරිනදීහි විප්පවාසසමයොති** අජ්ජ එතරහි අඤ්ඤාහිපි පබ්බතෙයාහි නදීහි විප්පවාසසමයො න හොති, විසෙසතො පන වාළමච්ඡසුසුමාරාදිවිරහිතතො **ඛෙමා අජකරණී** නදී.

සුන්දරතලතිත්ථපුලිනසම්පත්තියා **සිවා**. සුට්ඨු රම්මා රමණීයා, තස්මා තත්ථෙව මෙ මනො රමතීති අධිප්පායො.

එවං පන වත්වා ඤාතකෙ විස්සජ්ජෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානමෙව ගතො. සුඤ්ඤාගාරාභිරතිදීපනෙන ඉදමෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසීති.

සප්පකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. මුදිතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පබ්බජිංතිආදිකා ආයස්මතො මුදිතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො එකං මඤ්චමදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **මුදිතො**ති ලද්ධනාමො විඤ්ඤුතං පාපුණි. තෙන ච සමයෙන තං කුලං රඤ්ඤා කෙනචිදෙව කරණීයෙන පලිබුද්ධං අහොසි. මුදිතො රාජභයාභීතො පලායිත්වා අරඤ්ඤං පවිට්ඨො අඤ්ඤතරස්ස ඛීණාසවත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං උපගච්ඡි. ථෙරො තස්ස භීතභාවං ඤත්වා ''මා භායී''ති සමස්සාසෙසි. සො ''කිත්තකෙන නු ඛො, භන්තෙ, කාලෙන ඉදං මෙ භයං වූපසමෙස්සතී''ති පුච්ඡිත්වා ''සත්තට්ඨමාසෙ අතික්කමිත්වා''ති වුත්තෙ – ''එත්තකං කාලං අධිවාසෙතුං න සක්කොමි, පබ්බජිස්සාමහං, භන්තෙ, පබ්බාජෙථ ම''න්ති ජීවිතරක්ඛණත්ථං පබ්බජ්ජං යාචි. ථෙරො තං පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිත්වා සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො භයෙ වූපසන්තෙපි සමණධම්මංයෙව රොචෙන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො – ''අරහත්තං අප්පත්වා ඉමස්මා වසනගබ්භා බහි න නික්ඛමිස්සාමී''තිආදිනා පටිඤ්ඤං කත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.36.30-33) –

''විපස්සිනො භගවතො, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
එකං මඤ්චං මයා දින්නං, පසන්නෙන සපාණිනා.

''හත්ථියානං අස්සයානං, දිබ්බයානං සමජ්ඣගං;
තෙන මඤ්චකදානෙන, පත්තොම්හි ආසවක්ඛයං.

''එකනවුතිතො කප්පෙ, යං මඤ්චමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, මඤ්චදානස්සිදං ඵලං.

''කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තො සහායභික්ඛූහි අධිගතං පුච්ඡිතො අත්තනො පටිපන්නාකාරං කථෙන්තො –

311.

‘‘පබ්බජිං ජීවිකත්ථොහං, ලද්ධාන උපසම්පදං;
තතො සද්ධං පටිලභිං, දළ්හවීරියො පරක්කමිං.

312.

‘‘කාමං භිජ්ජතුයං කායො, මංසපෙසී විසීයරුං;
උභො ජණ්ණුකසන්ධීහි, ජඞ්ඝායො පපතන්තු මෙ.

313.

‘‘නාසිස්සං න පිවිස්සාමි, විහාරා ච න නික්ඛමෙ;
නපි පස්සං නිපාතෙස්සං, තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙ.

314.

‘‘තස්ස මෙවං විහරතො, පස්ස වීරියපරක්කමං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ජීවිකත්ථොති** ජීවිකාය අත්ථිකො ජීවිකප්පයොජනො. ‘‘එත්ථ පබ්බජිත්වා නිබ්භයො සුඛෙන අකිලමන්තො ජීවිස්සාමී’’ති එවං ජීවිකත්ථාය පබ්බජින්ති අත්ථො. **ලද්ධාන උපසම්පදන්ති** පඨමං සාමණෙරපබ්බජ්ජාය ඨිතො ඤත්තිචතුත්ථෙන කම්මෙන උපසම්පදං ලභිත්වා. **තතො සද්ධං පටිලභින්ති** තතො උපසම්පන්නකාලතො පට්ඨාය කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තො ද්වෙ මාතිකා, තිස්සො අනුමොදනා, එකච්චං සුත්තං, සමථකම්මට්ඨානං, විපස්සනාවිධිඤ්ච උග්ගණ්හන්තො බුද්ධාදීනං මහානුභාවතං දිස්වා – ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො’’ති රතනත්තයෙ සද්ධං පටිලභිං. **දළ්හවීරියො පරක්කමින්ති** එවං පටිලද්ධසද්ධො හුත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව සච්චපටිවෙධාය දළ්හවීරියො ථිරවීරියො හුත්වා පරක්කමිං, අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදාය සම්මදෙව පදහිං.

යථා පන පරක්කමිං, තං දස්සෙතුං **‘‘කාම’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කාමන්ති** යථාකාමං එකංසතො වා **භිජ්ජතු. අයං කායොති** අයං මම පූතිකායො, ඉමිනා වීරියපතාපෙන භිජ්ජති චෙ, භිජ්ජතු ජින්නභින්නං හොතු. **මංසපෙසී විසීයරුන්ති** ඉමිනා දළ්හපරක්කමෙන ඉමස්මා කායා මංසපෙසියො විසීයන්ති චෙ, විසීයන්තු ඉතො චිතො විද්ධංසන්තු. **උභො ජණ්ණුකසන්ධීහි, ජඞ්ඝායො පපතන්තු මෙති** උභොහි ජණ්ණුකසන්ධීහි සහ

මම උභො ජඞ්ඝායො සත්ථියො ඌරුබන්ධතො භිජ්ජිත්වා භූමියං පපතන්තු. ‘‘ම’’න්තිපි පාඨො, සො එවත්ථො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

මුදිතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චකනිපාතො

1. රාජදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පඤ්චකනිපාතෙ **භික්ඛු සිවථිකං ගන්ත්වා**තිආදිකා ආයස්මතො රාජදත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො, තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං පුඤ්ඤං උපචිනන්තො, ඉතො චතුද්දසෙ කප්පෙ බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො, එකදිවසං කෙනචිදෙව කරණීයෙන වනන්තං උපගතො තත්ථ අඤ්ඤතරං පච්චෙකබුද්ධං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නං දිස්වා පසන්නමානසො සුපරිසුද්ධං අම්බාටකඵලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සත්ථවාහකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස මහාරාජං වෙස්සවණං ආරාධෙත්වා පටිලද්ධභාවතො මාතාපිතරො **රාජදත්තො**ති නාමං අකංසු. සො වයප්පත්තො පඤ්චහි සකටසතෙහි භණ්ඩං ආදාය වාණිජ්ජවසෙන රාජගහං අගමාසි. තෙන ච සමයෙන රාජගහෙ අඤ්ඤතරා ගණිකා අභිරූපා දස්සනීයා පරමසොභග්ගයොගතො දිවසෙ දිවසෙ සහස්සං ලභති. අථ සො සත්ථවාහපුත්තො දිවසෙ දිවසෙ තස්සා ගණිකාය සහස්සං දත්වා සංවාසං කප්පෙන්තො නචිරස්සෙව සබ්බං ධනං ඛෙපෙත්වා දුග්ගතො හුත්වා සාසච්ඡාදනමත්තම්පි අලභන්තො ඉතො චිතො ච පරිබ්භමන්තො සංවෙගප්පත්තො අහොසි. සො එකදිවසං උපාසකෙහි සද්ධිං වෙළුවනං අගමාසි.

තෙන ච සමයෙන සත්ථා මහතියා පරිසාය පරිවුතො ධම්මං දෙසෙන්තො නිසින්නො හොති. සො පරිසපරියන්තෙ නිසීදිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා ධුතඞ්ගානි සමාදියිත්වා සුසානෙ වසති. තදා අඤ්ඤතරොපි සත්ථවාහපුත්තො සහස්සං දත්වා තාය ගණිකාය සහ වසති. සා ච ගණිකා තස්ස හත්ථෙ මහග්ඝරතනං දිස්වා ලොභං උප්පාදෙත්වා අඤ්ඤෙහි ධුත්තපුරිසෙහි තං මාරාපෙත්වා තං රතනං ගණ්හි. අථ තස්ස සත්ථවාහපුත්තස්ස මනුස්සා තං පවත්තිං සුත්වා ඔවරකමනුස්සෙ පෙසෙසුං. තෙ රත්තියං තස්සා ගණිකාය ඝරං පවිසිත්වා ඡවිආදීනි අනුපහච්චෙව තං මාරෙත්වා සිවථිකාය ඡඩ්ඩෙසුං. රාජදත්තත්ථෙරො අසුභනිමිත්තං ගහෙතුං සුසානෙ විචරන්තො තස්සා ගණිකාය කළෙවරං පටික්කූලතො මනසි කාතුං උපගතො කතිපයවාරෙ යොනිසො මනසි කත්වා අචිරමතභාවතො සොණසිඞ්ගාලාදීහි අනුපහතඡවිතාය විසභාගවත්ථුතාය ච අයොනිසො මනසිකරොන්තො, තත්ථ කාමරාගං උප්පාදෙත්වා සංවිග්ගතරමානසො අත්තනො චිත්තං පරිභාසිත්වා මුහුත්තං එකමන්තං අපසක්කිත්වා ආදිතො උපට්ඨිතං අසුභනිමිත්තමෙව ගහෙත්වා යොනිසො මනසිකරොන්තො ඣානං උප්පාදෙත්වා තං ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා තාවදෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.55-59) –

‘‘විපිනෙ බුද්ධං දිස්වාන, සයම්භුං අපරාජිතං;
අම්බාටකං ගහෙත්වාන, සයම්භුස්ස අදාසහං.

‘‘එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං ඵලමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ඵලදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා පීතිසොමනස්සජාතො –

315.
‘‘භික්ඛු සිවථිකං ගන්ත්වා, අද්දස ඉත්ථිමුජ්ඣිතං;
අපවිද්ධං සුසානස්මිං, ඛජ්ජන්තිං කිමිහී ඵුටං.

316.
‘‘යඤ්හි එකෙ ජිගුච්ඡන්ති, මතං දිස්වාන පාපකං;
කාමරාගො පාතුරහු, අන්ධොව සවතී අහුං.

317.
‘‘ඔරං ඔදනපාකම්හා, තම්හා ඨානා අපක්කමිං;
සතිමා සම්පජානොහං, එකමන්තං උපාවිසිං.

318.
‘‘තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

319.
‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **භික්ඛු සිවථිකං ගන්ත්වා**ති සංසාරෙ භයස්ස ඉක්ඛනතො භික්ඛු, අසුභකම්මට්ඨානත්ථං ආමකසුසානං උපගන්ත්වා. ‘‘භික්ඛූ’’ති චෙතං අත්තානං සන්ධාය ථෙරො සයං වදති. **ඉත්ථින්ති** ථීයති එත්ථ සුක්කසොණිතං සත්තසන්තානභාවෙන සංහඤ්ඤතීති ථී, මාතුගාමො. එවඤ්ච සභාවනිරුත්තිවසෙන ‘‘ඉත්ථී’’තිපි වුච්චති. වඤ්ඣාදීසු පන තංසදිසතාය තංසභාවානතිවත්තනතො ච තබ්බොහාරො. ‘‘ඉත්ථී’’ති ඉත්ථිකළෙවරං වදති. **උජ්ඣිතන්ති** පරිච්චත්තං උජ්ඣනියත්තා එව **අපවිද්ධං** අනපෙක්ඛභාවෙන ඛිත්තං. **ඛජ්ජන්තිං කිමිහී** ඵුටන්ති කිමීහි පූරිතං හුත්වා ඛජ්ජමානං.

යඤ්හි එකෙ ජිගුච්ඡන්ති, මතං දිස්වාන පාපකන්ති යං අපගතායුඋස්මාවිඤ්ඤාණතාය මතං කළෙවරං පාපකං නිහීනං ලාමකං එකෙ චොක්ඛජාතිකා ජිගුච්ඡන්ති, ඔලොකෙතුම්පි න ඉච්ඡන්ති. **කාමරාගො පාතුරහූති** තස්මිං කුණපෙ අයොනිසොමනසිකාරස්ස බලවතාය කාමරාගො මය්හං පාතුරහොසි උප්පජ්ජි. **අන්ධොව සවතී අහුන්ති** තස්මිං කළෙවරෙ නවහි ද්වාරෙහි අසුචිං සවති සන්දන්තෙ අසුචිභාවස්ස අදස්සනෙන අන්ධො විය අහොසිං. තෙනාහ –

‘‘රත්තො අත්ථං න ජානාති, රත්තො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධතමං තදා හොති, යං රාගො සහතෙ නර’’න්ති ච.

‘‘කාමච්ඡන්දො ඛො, බ්‍රාහ්මණ, අන්ධකරණො අචක්ඛුකරණො’’ති ච ආදි. කෙචි පනෙත්ථ තකාරාගමං කත්වා ‘‘කිලෙසපරියුට්ඨානෙන අවසවත්ති කිලෙසස්ස වා වසවත්තී’’ති අත්ථං වදන්ති. අපරෙ ‘‘අන්ධොව අසති අහු’’න්ති පාළිං වත්වා ‘‘කාමරාගෙන අන්ධො එව හුත්වා සතිරහිතො අහොසි’’න්ති අත්ථං වදන්ති. තදුභයං පන පාළියං නත්ථි.

ඔරං ඔදනපාකම්හාති ඔදනපාකතො ඔරං, යාවතා කාලෙන සුපරිධොතතින්තතණ්ඩුලනාළියා ඔදනං පචති, තතො ඔරමෙව කාලං, තතොපි ලහුකාලෙන රාගං විනොදෙන්තො, **තම්හා ඨානා අපක්කමිං** යස්මිං ඨානෙ ඨිතස්ස මෙ රාගො උප්පජ්ජි, තම්හා ඨානා අපක්කමිං අපසක්කිං. අපක්කන්තොව **සතිමා සම්පජානොහං** සමණසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා සතිපට්ඨානමනසිකාරවසෙන සතිමා, සම්මදෙව ධම්මසභාවජානනෙන සම්පජානො ච හුත්වා එකමන්තං උපාවිසිං, පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදිං. නිසින්නස්ස ච **තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථා**තිආදි සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙවාති.

රාජදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුභූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අයොගෙතිආදිකා ආයස්මතො සුභූතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ බාරාණසියං ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පසන්නමානසො සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාය මාසෙ මාසෙ අට්ඨක්ඛත්තුං චතුජ්ජාතියගන්ධෙන සත්ථු ගන්ධකුටිං ඔපුඤ්ජාපෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සුගන්ධසරීරො හුත්වා, ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සුභූතො**ති ලද්ධනාමො වයප්පත්තො, නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං පහාය තිත්ථියෙසු පබ්බජිත්වා තත්ථ සාරං අලභන්තො, සත්ථු සන්තිකෙ උපතිස්සකොලිතසෙලාදිකෙ බහූ

සමණබ්‍රාහ්මණෙ පබ්බජිත්වා සාමඤ්ඤසුඛං අනුභවන්තෙ දිස්වා සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා ආචරියුපජ්ඣායෙ ආරාධෙත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විවෙකවාසං වසන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.55.272-308) –

‘‘ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ, බ්‍රහ්මබන්ධු මහායසො;
කස්සපො නාම ගොත්තෙන, උප්පජ්ජි වදතං වරො.

‘‘අනුබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නො, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණො;
බ්‍යාමප්පභාපරිවුතො, රංසිජාලසමොත්ථටො.

‘‘අස්සාසෙතා යථා චන්දො, සූරියොව පභඞ්කරො;
නිබ්බාපෙතා යථා මෙඝො, සාගරොව ගුණාකරො.

‘‘ධරණීරිව සීලෙන, හිමවාව සමාධිනා;
ආකාසො විය පඤ්ඤාය, අසඞ්ගො අනිලො යථා.

‘‘තදාහං බාරාණසියං, උපපන්නො මහාකුලෙ;
පහූතධනධඤ්ඤස්මිං, නානාරතනසඤ්චයෙ.

‘‘මහතා පරිවාරෙන, නිසින්නං ලොකනායකං;
උපෙච්ච ධම්මමස්සොසිං, අමතංව මනොහරං.

‘‘ද්වත්තිංසලක්ඛණධරො, සනක්ඛත්තොව චන්දිමා;
අනුබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නො, සාලරාජාව ඵුල්ලිතො.

‘‘රංසිජාලපරික්ඛිත්තො, දිත්තොව කනකාචලො;
බ්‍යාමප්පභාපරිවුතො, සතරංසී දිවාකරො.

‘‘සොණ්ණානනො ජිනවරො, සමණීව සිලුච්චයො;
කරුණාපුණ්ණහදයො, ගුණෙන විය සාගරො.

‘‘ලොකවිස්සුතකිත්ති ච, සිනෙරුව නගුත්තමො;
යසසා විත්ථතො වීරො, ආකාසසදිසො මුනි.

‘‘අසඞ්ගචිත්තො සබ්බත්ථ, අනිලො විය නායකො;
පතිට්ඨා සබ්බභූතානං, මහීව මුනිසත්තමො.

‘‘අනුපලිත්තො ලොකෙන, තොයෙන පදුමං යථා;
කුවාදගච්ඡදහනො, අග්ගික්ඛන්ධොව සොභති.

‘‘අගදො විය සබ්බත්ථ, කිලෙසවිසනාසකො;

ගන්ධමාදනසෙලොව, ගුණගන්ධවිභූසිතො.

‘‘ගුණානං ආකරො වීරො, රතනානංව සාගරො;
සින්ධූව වනරාජීනං, කිලෙසමලහාරකො.

‘‘විජයීව මහායොධො, මාරසෙනාවමද්දනො;
චක්කවත්තීව සො රාජා, බොජ්ඣඞ්ගරතනිස්සරො.

‘‘මහාභිසක්කසඞ්කාසො, දොසබ්‍යාධිතිකිච්ඡකො;
සල්ලකත්තො යථා වෙජ්ජො, දිට්ඨිගණ්ඩවිඵාලකො.

‘‘සො තදා ලොකපජ්ජොතො, සනරාමරසක්කතො;
පරිසාසු නරාදිච්චො, ධම්මං දෙසයතෙ ජිනො.

‘‘දානං දත්වා මහාභොගො, සීලෙන සුගතූපගො;
භාවනාය ච නිබ්බාති, ඉච්චෙවමනුසාසථ.

‘‘දෙසනං තං මහස්සාදං, ආදිමජ්ඣන්තසොභනං;
සුණන්ති පරිසා සබ්බා, අමතංව මහාරසං.

‘‘සුත්වා සුමධුරං ධම්මං, පසන්නො ජිනසාසනෙ;
සුගතං සරණං ගන්ත්වා, යාවජීවං නමස්සහං.

‘‘මුනිනො ගන්ධකුටියා, ඔපුඤ්ජෙසිං තදා මහිං;
චතුජ්ජාතෙන ගන්ධෙන, මාසෙ අට්ඨ දිනෙස්වහං.

‘‘පණිධාය සුගන්ධත්තං, සරීරවිස්සගන්ධිනො;
තදා ජිනො වියාකාසි, සුගන්ධතනුලාභිතං.

‘‘යො යං ගන්ධකුටිභූමිං, ගන්ධෙනොපුඤ්ජතෙ සකිං;
තෙන කම්මවිපාකෙන, උපපන්නො තහිං තහිං.

‘‘සුගන්ධදෙහො සබ්බත්ථ, භවිස්සති අයං නරො;
ගුණගන්ධයුත්තො හුත්වා, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘තෙන කම්මෙන සුකතෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තාවතිංසමගච්ඡහං.

‘‘පච්ඡිමෙ ච භවෙ දානි, ජාතො විප්පකුලෙ අහං;
ගබ්භං මෙ වසතො මාතා, දෙහෙනාසි සුගන්ධිතා.

‘‘යදා ච මාතුකුච්ඡිම්හා, නික්ඛමාමි තදා පුරී;

සාවත්ථී සබ්බගන්ධෙහි, වාසිතා විය වායථ.

‘‘පුප්ඵවස්සඤ්ච සුරභි, දිබ්බගන්ධං මනොරමං;
ධූපානි ච මහග්ඝානි, උපවායිංසු තාවදෙ.

‘‘දෙවා ච සබ්බගන්ධෙහි, ධූපපුප්ඵෙහි තං ඝරං;
වාසයිංසු සුගන්ධෙන, යස්මිං ජාතො අහං ඝරෙ.

‘‘යදා ච තරුණො භද්දො, පඨමෙ යොබ්බනෙ ඨිතො;
තදා සෙලං සපරිසං, විනෙත්වා නරසාරථී.

‘‘තෙහි සබ්බෙහි පරිවුතො, සාවත්ථිපුරමාගතො;
තදා බුද්ධානුභාවං තං, දිස්වා පබ්බජිතො අහං.

‘‘සීලං සමාධිපඤ්ඤඤ්ච, විමුත්තිඤ්ච අනුත්තරං;
භාවෙත්වා චතුරො ධම්මෙ, පාපුණිං ආසවක්ඛයං.

‘‘යදා පබ්බජිතො චාහං, යදා ච අරහා අහුං;
නිබ්බායිස්සං යදා චාහං, ගන්ධවස්සො තදා අහු.

‘‘සරීරගන්ධො ච සදාතිසෙති මෙ, මහාරහං චන්දනචම්පකුප්පලං;
තථෙව ගන්ධෙ ඉතරෙ ච සබ්බසො, පසය්හ වායාමි තතො තහිං තහිං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා තිත්ථියෙසු පබ්බජිත්වා අත්තනො පත්තං අත්තකිලමථානුයොගං දුක්ඛං, සාසනෙ පබ්බජිත්වා පත්තං ඣානාදිසුඛඤ්ච චින්තෙත්වා අත්තනො පටිපත්තිපච්චවෙක්ඛණමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

320.

‘‘අයොගෙ යුඤ්ජමත්තානං, පුරිසො කිච්චමිච්ඡකො;
චරං චෙ නාධිගච්ඡෙය්‍ය, තං මෙ දුබ්භගලක්ඛණං.

321.

‘‘අබ්බූළ්හං අඝගතං විජිතං, එකඤ්චෙ ඔස්සජෙය්‍ය කලීව සියා;
සබ්බානිපි චෙ ඔස්සජෙය්‍ය අන්ධොව සියා, සමවිසමස්ස අදස්සනතො.

322.

‘‘යඤ්හි කයිරා තඤ්හි වදෙ, යං න කයිරා න තං වදෙ;
අකරොන්තං භාසමානං, පරිජානන්ති පණ්ඩිතා.

323.

‘‘යථාපි රුචිරං පුප්ඵං, වණ්ණවන්තං අගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො.

324.

‘‘යථාපි රුචිරං පුප්ඵං, වණ්ණවන්තං සුගන්ධකං;
එවං සුභාසිතා වාචා, සඵලා හොති කුබ්බතො’’ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **අයොගෙති** අයුඤ්ජිතබ්බෙ අසෙවිතබ්බෙ අන්තද්වයෙ. ඉධ පන අත්තකිලමථානුයොගවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **යුඤ්ජන්ති** තස්මිං අත්තානං යුඤ්ජන්තො යොජෙන්තො තථා පටිපජ්ජන්තො. **කිච්චමිච්ඡකොති** උභයහිතාවහං කිච්චං ඉච්ඡන්තො, තප්පටිපක්ඛතො අයොගෙ **චරං** චරන්තො ච භවෙය්‍ය. **නාධිගච්ඡෙය්‍යාති** යථාධිප්පෙතං හිතසුඛං න පාපුණෙය්‍යාති ඤායො. තස්මා යං අහං තිත්ථියමතවඤ්චිතො අයොගෙ යුඤ්ජිං, **තං මෙ දුබ්භගලක්ඛණං** අපුඤ්ඤසභාවො. ‘‘පුරිමකම්මබ්‍යාමොහිතො අයොගෙ යුඤ්ජි’’න්ති දස්සෙති.

අබ්බූළ්හං අඝගතං විජිතන්ති විබාධනසභාවතාය අඝා නාම රාගාදයො, අඝානි එව අඝගතං, අඝගතානං විජිතං සංසාරප්පවත්ති, තෙසං විජයො කුසලධම්මාභිභවො. ‘‘අඝගතං විජිත’’න්ති අනුනාසිකලොපං අකත්වා වුත්තං. තං අබ්බූළ්හං අනුද්ධතං යෙන, තං අබ්බූළ්හාඝගතං විජිතං කත්වා එවංභූතො හුත්වා, කිලෙසෙ අසමුච්ඡින්දිත්වාති අත්ථො. **එකඤ්චෙ ඔස්සජෙය්‍යාති** අදුතියතාය පධානතාය ච එකං අප්පමාදං සම්මාපයොගමෙව වා ඔස්සජෙය්‍ය පරිච්චජෙය්‍ය චෙ. **කලීව** සො පුග්ගලො කාළකණ්ණී විය **සියා. සබ්බානිපි චෙ ඔස්සජෙය්‍යාති** සබ්බානිපි විමුත්තියා පරිපාචකානි සද්ධාවීරියසතිසමාධිපඤ්ඤින්ද්‍රියානි ඔස්සජෙය්‍ය චෙ, අභාවනාය ඡඩ්ඩෙය්‍ය චෙ, **අන්ධොව සියා සමවිසමස්ස අදස්සනතො.**

යථාති ඔපම්මසම්පටිපාදනත්ථෙ නිපාතො. **රුචිරන්ති** සොභනං. **වණ්ණවන්තන්ති** වණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නං. **අගන්ධකන්ති** ගන්ධරහිතං පාලිභද්දකගිරිකණ්ණිකජයසුමනාදිභෙදං. **එවං සුභාසිතා වාචාති** සුභාසිතා වාචා නාම තෙපිටකං බුද්ධවචනං වණ්ණසණ්ඨානසම්පන්නපුප්ඵසදිසං. යථා හි අගන්ධකං පුප්ඵං ධාරෙන්තස්ස සරීරෙ ගන්ධො න ඵරති, එවං එතම්පි යො සක්කච්චසවනාදීහි න සමාචරති, තස්ස සක්කච්චං අසමාචරන්තස්ස යං තත්ථ කත්තබ්බං, තං අකුබ්බතො සුතගන්ධං පටිපත්තිගන්ධඤ්ච න ආවහති අඵලා හොති. තෙන වුත්තං ‘‘එවං සුභාසිතා වාචා, අඵලා හොති අකුබ්බතො’’ති.

සුගන්ධකන්ති සුමනචම්පකනීලුප්පලපුප්ඵාදිභෙදං. **එවන්ති** යථා තං පුප්ඵං ධාරෙන්තස්ස සරීරෙ ගන්ධො ඵරති, එවං තෙපිටකබුද්ධවචනසඞ්ඛාතා සුභාසිතා වාචාපි යො සක්කච්චසවනාදීහි තත්ථ කත්තබ්බං කරොති, අස්ස පුග්ගලස්ස සඵලා හොති, සුතගන්ධපටිපත්තිගන්ධානං ආවහනතො මහප්ඵලා හොති මහානිසංසා. තස්මා යථොවාදං පටිපජ්ජෙය්‍ය, යථාකාරී තථාවාදී ච භවෙය්‍යාති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සුභූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. ගිරිමානන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

වස්සති දෙවොතිආදිකා ආයස්මතො ගිරිමානන්දත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සුමෙධස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො ඝරාවාසං වසන්තො අත්තනො භරියාය පුත්තෙ ච කාලඞ්කතෙ සොකසල්ලසමප්පිතො අරඤ්ඤං පවිට්ඨො සත්ථාරා තත්ථ ගන්ත්වා ධම්මං කථෙත්වා සොකසල්ලෙ අබ්බූළ්හෙ පසන්නමානසො සුගන්ධපුප්ඵෙහි පූජෙත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා සිරසි අඤ්ජලිං කත්වා අභිත්ථවි.

සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ බිම්බිසාරරඤ්ඤො පුරොහිතස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **ගිරිමානන්දො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු රාජගහගමනෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තො කතිපයං දිවසං ගාමකාවාසෙ වසිත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං රාජගහං අගමාසි. බිම්බිසාරමහාරාජා තස්ස ආගමනං සුත්වා උපසඞ්කමිත්වා ''ඉධෙව, භන්තෙ, වසථ, අහං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහාමී''ති සම්පවාරෙත්වා ගතො බහුකිච්චතාය න සරි. ''ථෙරො අබ්භොකාසෙ වසතී''ති දෙවතා ථෙරස්ස තෙමනභයෙන වස්සං වාරෙසුං. රාජා අවස්සනකාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරස්ස කුටිකං කාරාපෙසි. ථෙරො කුටිකායං වසන්තො සෙනාසනසප්පායලාභෙන සමාධානං ලභිත්වා වීරියසමතං යොජෙත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.40.419-448) –

''භරියා මෙ කාලඞ්කතා, පුත්තො සිවථිකං ගතො;
මාතා පිතා මතා භාතා, එකචිතම්හි ඩය්හරෙ.

''තෙන සොකෙන සන්තත්තො, කිසො පණ්ඩු අහොසහං;
චිත්තක්ඛෙපො ච මෙ ආසි, තෙන සොකෙන අට්ටිතො.

''සොකසල්ලපරෙතොහං, වනන්තමුපසඞ්කමිං;

පවත්තඵලං භුඤ්ජිත්වා, රුක්ඛමූලෙ වසාමහං.

‘‘සුමෙධො නාම සම්බුද්ධො, දුක්ඛස්සන්තකරො ජිනො;
මමුද්ධරිතුකාමො සො, ආගඤ්ඡි මම සන්තිකං.

‘‘පදසද්දං සුණිත්වාන, සුමෙධස්ස මහෙසිනො;
පග්ගහෙත්වානහං සීසං, උල්ලොකෙසිං මහාමුනිං.

‘‘උපාගතෙ මහාවීරෙ, පීති මෙ උදපජ්ජථ;
තදාසිමෙකග්ගමනො, දිස්වා තං ලොකනායකං.

‘‘සතිං පටිලභිත්වාන, පණ්ණමුට්ඨිමදාසහං;
නිසීදි භගවා තත්ථ, අනුකම්පාය චක්ඛුමා.

‘‘නිසජ්ජ තත්ථ භගවා, සුමෙධො ලොකනායකො;
ධම්මං මෙ කථයී බුද්ධො, සොකසල්ලවිනොදනං.

‘‘අනව්හිතා තතො ආගුං, අනනුඤ්ඤාතා ඉතො ගතා;
යථාගතා තථා ගතා, තත්ථ කා පරිදෙවනා.

‘‘යථාපි පථිකා සත්තා, වස්සමානාය වුට්ඨියා;
සභණ්ඩා උපගච්ඡන්ති, වස්සස්සාපතනාය තෙ.

‘‘වස්සෙ ච තෙ ඔරමිතෙ, සම්පයන්ති යදිච්ඡකං;
එවං මාතා පිතා තුය්හං, තත්ථ කා පරිදෙවනා.

‘‘ආගන්තුකා පාහුනකා, චලිතෙරිතකම්පිතා;
එවං මාතා පිතා තුය්හං, තත්ථ කා පරිදෙවනා.

‘‘යථාපි උරගො ජිණ්ණං, හිත්වා ගච්ඡති සං තචං;
එවං මාතා පිතා තුය්හං, සං තනුං ඉධ හීයරෙ.

‘‘බුද්ධස්ස ගිරමඤ්ඤාය, සොකසල්ලං විවජ්ජයිං;
පාමොජ්ජං ජනයිත්වාන, බුද්ධසෙට්ඨං අවන්දහං.

‘‘වන්දිත්වාන මහානාගං, පූජයිං ගිරිමඤ්ජරිං;
දිබ්බගන්ධං සම්පවන්තං, සුමෙධං ලොකනායකං.

‘‘පූජයිත්වාන සම්බුද්ධං, සිරෙ කත්වාන අඤ්ජලිං;
අනුස්සරං ගුණග්ගානි, සන්ථවිං ලොකනායකං.

‘‘නිත්තිණ්ණොසි මහාවීර, සබ්බඤ්ඤු ලොකනායක;

සබ්බෙ සත්තෙ උද්ධරසි, ඤාණෙන ත්වං මහාමුනෙ.

‘‘විමතිං ද්වෙළ්හකං වාපි, සඤ්ඡින්දසි මහාමුනෙ;
පටිපාදෙසි මෙ මග්ගං, තව ඤාණෙන චක්ඛුම.

‘‘අරහා වසිපත්තා ච, ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා;
අන්තලික්ඛචරා ධීරා, පරිවාරෙන්ති තාවදෙ.

‘‘පටිපන්නා ච සෙඛා ච, ඵලට්ඨා සන්ති සාවකා;
සූරොදයෙව පදුමා, පුප්ඵන්ති තව සාවකා.

‘‘මහාසමුද්දොවක්ඛොභො, අතුලොපි දුරුත්තරො;
එවං ඤාණෙන සම්පන්නො, අප්පමෙය්‍යොසි චක්ඛුම.

‘‘වන්දිත්වාහං ලොකජිනං, චක්ඛුමන්තං මහායසං;
පුථුදිසා නමස්සන්තො, පටිකුටිකො ආගඤ්ඡහං.

‘‘දෙවලොකා චවිත්වාන, සම්පජානො පතිස්සතො;
ඔක්කමිං මාතුයා කුච්ඡිං, සන්ධාවන්තො භවාභවෙ.

‘‘අගාරා අභිනික්ඛම්ම, පබ්බජිං අනගාරියං;
ආතාපී නිපකො ඣායී, පටිසල්ලානගොචරො.

‘‘පධානං පදහිත්වාන, තොසයිත්වා මහාමුනිං;
චන්දොවබ්භඝනා මුත්තො, විචරාමි අහං සදා.

‘‘විවෙකමනුයුත්තොම්හි, උපසන්තො නිරූපධි;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘තිංසකප්පසහස්සම්හි, යං බුද්ධමභිපූජයිං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ ථෙරස්ස අරහත්තප්පත්තියා හට්ඨතුට්ඨෙ විය දෙවෙ වස්සන්තෙ උපරි තං වස්සනෙ නියොජනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

325.

‘‘වස්සති දෙවො යථාසුගීතං, ඡන්නා මෙ කුටිකා සුඛා නිවාතා;
තස්සං විහරාමි වූපසන්තො, අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙව.

326.

‘‘වස්සති දෙවො යථාසුගීතං, ඡන්නා මෙ කුටිකා සුඛා නිවාතා;

තස්සං විහරාමි සන්තචිත්තො, අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙව.

327.

‘‘වස්සති දෙවො…පෙ.… තස්සං විහරාමි වීතරාගො…පෙ.….

328.

‘‘වස්සති දෙවො…පෙ.… තස්සං විහරාමි වීතදොසො…පෙ.….

329.

‘‘වස්සති දෙවො…පෙ.… තස්සං විහරාමි වීතමොහො;

අථ චෙ පත්ථයසී පවස්ස දෙවා’’ති. – ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි;

තත්ථ **යථාසුගීතන්ති** සුගීතානුරූපං, සුන්දරස්ස අත්තනො මෙඝගීතස්ස අනුරූපමෙවාති අත්ථො. වලාහකො හි යථා අගජ්ජන්තො කෙවලං වස්සන්තො න සොභති, එවං සතපටලසහස්සපටලෙන උට්ඨහිත්වා ථනයන්තො ගජ්ජන්තො විජ්ජුල්ලතා නිච්ඡාරෙන්තොපි අවස්සන්තො න සොභති, තථාභූතො පන හුත්වා වස්සන්තො සොභතීති වුත්තං ‘‘වස්සති දෙවො යථාසුගීත’’න්ති. තෙනාහ – ‘‘අභිත්ථනය, පජ්ජුන්න’’, (චරියා. 3.89; ජා. 1.1.75) ‘‘ගජ්ජිතා චෙව වස්සිතා චා’’ති (අ. නි. 4.101; පු. ප. 157) ච. **තස්සං විහරාමීති** තස්සං කුටිකායං අරියවිහාරගබ්භෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරාමි. **වූපසන්තචිත්තොති** අග්ගඵලසමාධිනා සම්මදෙව උපසන්තමානසො.

එවං ථෙරස්ස අනෙකවාරං කතං උය්යොජනං සිරසා සම්පටිච්ඡන්තො වලාහකදෙවපුත්තො නින්නඤ්ච ථලඤ්ච පූරෙන්තො මහාවස්සං වස්සාපෙසි.

ගිරිමානන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුමනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යං පත්ථයානොතිආදිකා ආයස්මතො සුමනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉතො පඤ්චනවුතෙ කප්පෙ බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකං පච්චෙකබුද්ධං බ්‍යාධිතං දිස්වා හරීතකං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සුමනොති** ලද්ධනාමො සුඛෙන වඩ්ඪි. තස්ස පන මාතුලො පබ්බජිත්වා අරහා හුත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො සුමනෙ වයප්පත්තෙ තං පබ්බාජෙත්වා චරිතානුකූලං කම්මට්ඨානං අදාසි. සො තත්ථ යොගකම්මං කරොන්තො චත්තාරි ඣානානි පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙසි. අථස්ස ථෙරො විපස්සනාවිධිං ආචික්ඛි. සො ච නචිරෙනෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.60-71) –

‘‘හරීතකං ආමලකං, අම්බජම්බුවිභීතකං;
කොලං භල්ලාතකං බිල්ලං, සයමෙව හරාමහං.

‘‘දිස්වාන පබ්භාරගතං, ඣායිං ඣානරතං මුනිං;
ආබාධෙන ආපීළෙන්තං, අදුතීයං මහාමුනිං.

‘‘හරීතකං ගහෙත්වාන, සයම්භුස්ස අදාසහං;
ඛාදමත්තම්හි භෙසජ්ජෙ, බ්‍යාධි පස්සම්භි තාවදෙ.

‘‘පහීනදරථො බුද්ධො, අනුමොදමකාසි මෙ;
භෙසජ්ජදානෙනිමිනා, බ්‍යාධිවූපසමෙන ච.

‘‘දෙවභූතො මනුස්සො වා, ජාතො වා අඤ්ඤජාතියා;
සබ්බත්ථ සුඛිතො හොතු, මා ච තෙ බ්‍යාධිමාගමා.

‘‘ඉදං වත්වාන සම්බුද්ධො, සයම්භූ අපරාජිතො;
නභං අබ්භුග්ගමී ධීරො, හංසරාජාව අම්බරෙ.

‘‘යතො හරීතකං දින්නං, සයම්භුස්ස මහෙසිනො;
ඉමං ජාතිං උපාදාය, බ්‍යාධි මෙ නුපපජ්ජථ.

‘‘අයං පච්ඡිමකො මය්හං, චරිමො වත්තතෙ භවො;
තිස්සො විජ්ජා සච්ඡිකතා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

‘‘චතුන්නවුතිතො කප්පෙ, භෙසජ්ජමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, භෙසජ්ජස්ස ඉදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තෙ පන පතිට්ඨිතො එකදිවසං මාතුලත්ථෙරස්ස උපට්ඨානං අගමාසි. තං ථෙරො අධිගමං පුච්ඡි, තං බ්‍යාකරොන්තො –

330.

‘‘යං පත්ථයානො ධම්මෙසු, උපජ්ඣායො අනුග්ගහි;
අමතං අභිකඞ්ඛන්තං, කතං කත්තබ්බකං මයා.

331.

‘‘අනුප්පත්තො සච්ඡිකතො, සයං ධම්මො අනීතිහො;
විසුද්ධඤාණො නික්කඞ්ඛො, බ්‍යාකරොමි තවන්තිකෙ.

332.

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
සදත්ථො මෙ අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

333.

‘‘අප්පමත්තස්ස මෙ සික්ඛා, සුස්සුතා තව සාසනෙ;
සබ්බෙ මෙ ආසවා ඛීණා, නත්ථි දානි පුනබ්භවො.

334.

‘‘අනුසාසි මං අරියවතා, අනුකම්පි අනුග්ගහි;
අමොඝො තුය්හමොවාදො, අන්තෙවාසිම්හි සික්ඛිතො’’ති. –

ඉමාහි පඤ්චහි ගාථාහි සීහනාදං නදන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

තත්ථ යං **පත්ථයානො ධම්මෙසු, උපජ්ඣායො අනුග්ගහි. අමතං අභිකඞ්ඛන්ත**න්ති සමථවිපස්සනාදීසු අනවජ්ජධම්මෙසු යං ධම්මං මය්හං පත්ථයන්තො ආකඞ්ඛන්තො උපජ්ඣායො අමතං නිබ්බානං අභිකඞ්ඛන්තං මං ඔවාදදානවසෙන අනුග්ගණ්හි. **කතං කත්තබ්බකං මයා**ති තස්ස අධිගමත්ථං කත්තබ්බං පරිඤ්ඤාදිසොළසවිධං කිච්චං කතං නිට්ඨාපිතං මයා.

තතො එව **අනුප්පත්තො** අධිගතො චතුබ්බිධොපි මග්ගධම්මො **සච්ඡිකතො. සයං ධම්මො අනීතිහො**ති සයං අත්තනායෙව නිබ්බානධම්මො ඵලධම්මො ච අනීතිහො අසන්දිද්ධො අත්තපච්චක්ඛො කතො, ‘‘ඉතිහ, ඉති කිරා’’ති පවත්තියා ඉතිහසඞ්ඛාතං සංසයං සමුච්ඡින්දන්තොයෙව අරියමග්ගො පවත්තති. තෙනාහ **‘‘විසුද්ධඤාණො නික්කඞ්ඛො’’**තිආදි. තත්ථ **විසුද්ධඤාණො**ති සබ්බසංකිලෙසවිසුද්ධියා විසුද්ධඤාණො. **තවන්තිකෙ**ති තව සමීපෙ.

සදත්ථොති අරහත්තං. **සික්ඛා**ති අධිසීලසික්ඛාදයො. **සුස්සුතා**ති පරියත්තිබාහුසච්චස්ස පටිවෙධබාහුසච්චස්ස ච පාරිපූරිවසෙන සුට්ඨු සුතා. **තව සාසනෙ**ති තව ඔවාදෙ අනුසිට්ඨියං ඨිතස්ස.

අරියවතාති සුවිසුද්ධසීලාදිවතසමාදානෙන. **අන්තෙවාසිම්හි සික්ඛිතො**ති තුය්හං සමීපෙ චිණ්ණබ්‍රහ්මචරියවාසතාය අන්තෙවාසී සික්ඛිතවා සික්ඛිතඅධිසීලාදිසික්ඛො අම්හීති.

සුමනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. වඩ්ඪත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සාධූ හිතිආදිකා ආයස්මතො වඩ්ඪත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයානි පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භාරුකච්ඡනගරෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **වඩ්ඪො**ති ලද්ධනාමො අනුපුබ්බෙන වඩ්ඪිතො. අථස්ස මාතා සංසාරෙ සඤ්ජාතසංවෙගා පුත්තං ඤාතීනං නිය්‍යාදෙත්වා

භික්ඛුනීනං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තී අරහත්තං පාපුණිත්වා අපරෙන සමයෙන පුත්තම්පි විඤ්ඤුතං පත්තං වෙළුදන්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිතො බුද්ධවචනං උග්ගහෙත්වා බහුස්සුතො ධම්මකථිකො හුත්වා ගන්ථධුරං වහන්තො එකදිවසං ''එකකො සන්තරුත්තරොව මාතරං පස්සිස්සාමී''ති භික්ඛුනුපස්සයං අගමාසි. තං දිස්වා මාතා ''කස්මා ත්වං එකකො සන්තරුත්තරොව ඉධාගතො''ති චොදෙසි. සො මාතරා චොදියමානො ''අයුත්තං මයා කත''න්ති උප්පන්නසංවෙගො විහාරං ගන්ත්වා දිවාට්ඨානෙ නිසින්නො විපස්සිත්වා අරහත්තං පත්වා මාතු ඔවාදසම්පත්තිපකාසනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

335.

''සාධූ හි කිර මෙ මාතා, පතොදං උපදංසයි;
යස්සාහං වචනං සුත්වා, අනුසිට්ඨො ජනෙත්තියා;
ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, පත්තො සම්බොධිමුත්තමං.

336.

''අරහා දක්ඛිණෙය්‍යොම්හි, තෙවිජ්ජො අමතද්දසො;
ජෙත්වා නමුචිනො සෙනං, විහරාමි අනාසවො.

337.

''අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, යෙ මෙ විජ්ජිංසු ආසවා;
සබ්බෙ අසෙසා උච්ඡින්නා, න ච උප්පජ්ජරෙ පුන.

338.

''විසාරදා ඛො භගිනී, එවමත්ථං අභාසයි;
අපිහා නූන මයිපි, වනථො තෙ න විජ්ජති.

339.

''පරියන්තකතං දුක්ඛං, අන්තිමොයං සමුස්සයො;
ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **සාධූ හි කිර මෙ මාතා, පතොදං උපදංසයීති** සාධු වත මාතා මය්හං ඔවාදසඞ්ඛාතං පතොදං දස්සෙති, තෙන මෙ වීරියං උත්තෙජෙන්තී උත්තමඞ්ගෙ පඤ්ඤාසීසෙ විජ්ඣි. **යස්සාති** යස්සා මෙ මාතුයා. **සම්බොධින්ති** අරහත්තං. අයඤ්හෙත්ථ යොජනා – ජනෙත්තියා මෙ අනුසිට්ඨො යස්සා අනුසාසනීභූතං වචනං සුත්වා අහං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො විහරන්තො උත්තමං අග්ගඵලං සම්බොධිං අරහත්තං පත්තො.

තතො එව ආරකත්තා කිලෙසෙහි **අරහා** පුඤ්ඤක්ඛෙත්තතාය **දක්ඛිණෙය්‍යො** දක්ඛිණාරහො අම්හි. පුබ්බෙනිවාසඤාණාදිවිජ්ජාත්තයස්ස අධිගතත්තා **තෙවිජ්ජො** නිබ්බානස්ස සච්ඡිකතත්තා **අමතද්දසො නමුචිනො** මාරස්ස **සෙනං** කිලෙසවාහිනිං බොධිපක්ඛියසෙනාය ජිනිත්වා තස්ස ජිතත්තායෙව අනාසවො සුඛං විහරාමීති.

ඉදානි ‘‘අනාසවො’’ති වුත්තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච’’** ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **අජ්ඣත්තං** අජ්ඣත්තවත්ථුකා ච **බහිද්ධා** බහිද්ධවත්ථුකා ච **ආසවා යෙ** මය්හං අරියමග්ගාධිගමතො පුබ්බෙ **විජ්ජිංසු** උපලබ්භිංසු, තෙ සබ්බෙ අනවසෙසා **උච්ඡින්නා** අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්නා පහීනා පුන දානි කදාචිපි න ච උප්පජ්ජෙය්‍යුං න උප්පජ්ජිස්සන්තියෙවාති.

ඉදානි මාතු වචනං අඞ්කුසං කත්වා අත්තනා අරහත්තස්ස අධිගතත්තා මාතරං ථොමෙන්තො **‘‘විසාරදා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **විසාරදා** ඛොති එකංසෙන විගතසාරජ්ජා. එවං මාතු අත්තනො ච අරහත්තාධිගමෙන සත්ථු ඔරසපුත්තභාවං උල්ලපෙන්තො මාතරං **‘‘භගිනී’’**ති ආහ. **එතමත්ථං අභාසයීති** එතං මම ඔවාදභූතං අත්ථං අභණි. එවං පන මං ඔවදන්තී න කෙවලං විසාරදා එව, අථ ඛො **අපිහා නූන මයිපි** තව පුත්තකෙපි අපිහා අසන්ථවා මඤ්ඤෙ, කිං වා එතෙන පරිකප්පනෙන? **වනථො තෙ න විජ්ජති** අවිජ්ජාදිකො වනථො තව සන්තානෙ නත්ථෙව, යා මං භවක්ඛයෙ නියොජෙසීති අධිප්පායො.

ඉදානි ‘‘තයා නියොජිතාකාරෙනෙව මයා පටිපන්න’’න්ති දස්සෙන්තො **‘‘පරියන්තකත’’**න්ති ඔසානගාථමාහ, තස්සත්ථො සුවිඤ්ඤෙය්‍යොව.

වඩ්ඪත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. නදීකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අත්ථාය වත මෙතිආදිකා ආයස්මතො නදීකස්සපත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා පසන්නමානසො අත්තනා රොපිතස්ස අම්බරුක්ඛස්ස පඨමුප්පන්නං මනොසිලාවණ්ණං එකං අම්බඵලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ උරුවෙලකස්සපස්ස භාතා හුත්වා නිබ්බත්තො. වයප්පත්තො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං අනිච්ඡන්තො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තීහි තාපසසතෙහි සද්ධිං නෙරඤ්ජරාය නදියා තීරෙ අස්සමං මාපෙත්වා විහරති. නදීතීරෙ වසනතො හිස්ස කස්සපගොත්තතාය ච **නදීකස්සපොති** සමඤ්ඤා අහොසි. තස්ස භගවා

සපරිසස්ස එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පදං අදාසි. තං සබ්බං ඛන්ධකෙ (මහාව. 36-39) ආගතමෙව. සො භගවතො **ආදිත්තපරියායදෙසනාය** (මහාව. 54; සං. නි. 4.28) අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.81-87) –

‘‘පදුමුත්තරබුද්ධස්ස, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
පිණ්ඩාය විචරන්තස්ස, ධාරතො උත්තමං යසං.

‘‘අග්ගඵලං ගහෙත්වාන, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
දක්ඛිණෙය්‍යස්ස වීරස්ස, අදාසිං සත්ථුනො අහං.

‘‘තෙන කම්මෙන ද්විපදින්ද, ලොකජෙට්ඨ නරාසභ;
පත්තොම්හි අචලං ඨානං, හිත්වා ජයපරාජයං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං දානමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, අග්ගදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තෙ පන පතිට්ඨිතො අපරභාගෙ අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා දිට්ඨිසමුග්ඝාතකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

340.
‘‘අත්ථාය වත මෙ බුද්ධො, නදිං නෙරඤ්ජරං අගා;
යස්සාහං ධම්මං සුත්වාන, මිච්ඡාදිට්ඨිං විවජ්ජයිං.

341.
‘‘යජිං උච්චාවචෙ යඤ්ඤෙ, අග්ගිහුත්තං ජුහිං අහං;
එසා සුද්ධීති මඤ්ඤන්තො, අන්ධභූතො පුථුජ්ජනො.

342.
‘‘දිට්ඨිගහනපක්ඛන්දො, පරාමාසෙන මොහිතො;
අසුද්ධිං මඤ්ඤිසං සුද්ධිං, අන්ධභූතො අවිද්දසු.

343.
‘‘මිච්ඡාදිට්ඨි පහීනා මෙ, භවා සබ්බෙ විදාලිතා;
ජුහාමි දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිං, නමස්සාමි තථාගතං.

344.
‘‘මොහා සබ්බෙ පහීනා මෙ, භවතණ්හා පදාලිතා;
වික්ඛීණො ජාතිසංසාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **අත්ථාය වත මෙ**ති මය්හං අත්ථාය වත හිතාය වත. **බුද්ධො**ති සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො. **නදිං නෙරඤ්ජරං** **අගා**ති නෙරඤ්ජරාසඞ්ඛාතං නදිං අගඤ්ඡි, තස්සා නදියා තීරෙ ච මම භාතු උරුවෙලකස්සපස්ස අස්සමං උපගතොති අධිප්පායො.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං විවරිතුං **‘‘යස්සාහ’’**න්තිආදි වුත්තං. **යස්සා**ති යස්ස බුද්ධස්ස භගවතො. **ධම්මං සුත්වා**නාති චතුසච්චපටිසංයුත්තං ධම්මං සුත්වා, සොතද්වාරානුසාරෙන උපලභිත්වා. **මිච්ඡාදිට්ඨිං විවජ්ජයි**න්ති ‘‘යඤ්ඤාදීහි සුද්ධි හොතී’’තිආදිනයප්පවත්තං විපරීතදස්සනං පජහිං.

මිච්ඡාදිට්ඨිං විවජ්ජයින්ති වුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘යජි’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **යජිං උච්චාවචෙ යඤ්ඤෙ**ති පාකටයඤ්ඤෙ සොමයාගවාජපෙය්‍යාදිකෙ නානාවිධෙ යඤ්ඤෙ යජිං. **අග්ගිහුත්තං ජුහිං අහ**න්ති තෙසං යඤ්ඤානං යජනවසෙන ආහුතිං පග්ගණ්හන්තො අග්ගිං පරිචරිං. **එසා සුද්ධීති මඤ්ඤන්තො**ති එසා යඤ්ඤකිරියා අග්ගිපාරිචරියා සුද්ධිහෙතුභාවතො සුද්ධි ‘‘එවං මෙ සංසාරසුද්ධි හොතී’’ති මඤ්ඤමානො. **අන්ධභූතො පුථුජ්ජනො**ති පඤ්ඤාචක්ඛුවෙකල්ලෙන අවිජ්ජන්ධතාය අන්ධභූතො පුථුජ්ජනො හුත්වා වනගහනපබ්බතගහනාදීනි විය දුරතික්කමනට්ඨෙන දිට්ඨියෙව ගහනං දිට්ඨිගහනං, තං පක්ඛන්දො අනුපවිට්ඨොති **දිට්ඨිගහනපක්ඛන්දො. පරාමාසෙනා**ති ධම්මසභාවං අතික්කමිත්වා ‘‘ඉදමෙව සච්ච’’න්ති පරාමසනතො පරාමාසසඞ්ඛාතෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙන. **මොහිතො**ති මූළ්හභාවං පාපිතො. **අසුද්ධිං මඤ්ඤිසං සුද්ධි**න්ති අසුද්ධිං මග්ගං ‘‘සුද්ධිං මග්ග’’න්ති මඤ්ඤිසං මඤ්ඤිං. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘අන්ධභූතො අවිද්දසූ’’**ති. යස්මා අවිජ්ජාය අන්ධභූතො, තතො එව ධම්මාධම්මං යුත්තායුත්තඤ්ච අවිද්වා, තස්මා තථා මඤ්ඤින්ති අත්ථො.

මිච්ඡාදිට්ඨි පහීනා මෙති එවංභූතස්ස පන සත්ථු සම්මුඛා චතුසච්චගබ්භං ධම්මකථං සුත්වා යොනිසො පටිපජ්ජන්තස්ස අරියමග්ගසම්මාදිට්ඨියා සබ්බාපි මිච්ඡාදිට්ඨි සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන මය්හං පහීනා. **භවා**ති කාමභවාදයො සබ්බෙපි භවා අරියමග්ගසත්ථෙන **විදාලිතා** විද්ධංසිතා. **ජුහාමි දක්ඛිණෙය්‍යග්ගි**න්ති ආහවනීයාදිකෙ අග්ගී ඡඩ්ඩෙත්වා සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යතාය සබ්බස්ස ච පාපස්ස දහනතො දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිං සම්මාසම්බුද්ධං ජුහාමි පරිචරාමි. තයිදං මය්හං දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිපරිචරණං දධිනවනීතමථිතසප්පිආදිනිරපෙක්ඛං සත්ථු නමස්සනමෙවාති ආහ **‘‘නමස්සාමි තථාගත’’**න්ති. අථ වා **ජුහාමි දක්ඛිණෙය්‍යග්ගි**න්ති දායකානං දක්ඛිණාය මහප්ඵලභාවකරණෙන පාපස්ස ච දහනෙන දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිභූතං අත්තානං ජුහාමි පරිචරාමි තථා කත්වා පරිචරාමි, තථා කත්වා පරිහරාමි. පුබ්බෙ අග්ගිදෙවං නමස්සාමි, ඉදානි පන නමස්සාමි තථාගතන්ති.

මොහා සබ්බෙ පහීනා මෙති දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණාදිභෙදා සබ්බෙ මොහා මය්හං පහීනා සමුච්ඡින්නා, තතො එව **‘‘භවතණ්හා පදාලිතා. වික්ඛීණො ජාතිසංසාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’**ති තීසු පදෙසු මෙ-සද්දො ආනෙත්වා යොජෙතබ්බො.

නදීකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ගයාකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පාතො මජ්ඣන්හිකන්තිආදිකා ආයස්මතො ගයාකස්සපත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො ඉතො එකතිංසෙ කප්පෙ සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤායතනෙ අස්සමං කාරෙත්වා වනමූලඵලාහාරො වසති. තෙන ච සමයෙන භගවා එකො අදුතියො තස්ස අස්සමසමීපෙන ගච්ඡති. සො භගවන්තං දිස්වා පසන්නමානසො උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං ඨිතො වෙලං ඔලොකෙත්වා මනොහරානි කොලඵලානි සත්ථු උපනෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා ද්වීහි තාපසසතෙහි සද්ධිං ගයායං විහරති. ගයායං වසනතො හිස්ස කස්සපගොත්තතාය ච **ගයාකස්සපො**ති සමඤ්ඤා අහොසි. සො භගවතා සද්ධිං පරිසාය එහිභික්ඛූපසම්පදං දත්වා **ආදිත්තපරියායදෙසනාය** (මහාව. 54) ඔවදියමානො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.45.8-14) –

‘‘අජිනෙන නිවත්ථොහං, වාකචීරධරො තදා;
ඛාරියා පූරයිත්වානං, කොලංහාසිං මමස්සමං.

‘‘තම්හි කාලෙ සිඛී බුද්ධො, එකො අදුතියො අහු;
මමස්සමං උපගච්ඡි, ජානන්තො සබ්බකාලිකං.

‘‘සකං චිත්තං පසාදෙත්වා, වන්දිත්වාන ච සුබ්බතං;
උභො හත්ථෙහි පග්ගය්හ, කොලං බුද්ධස්සදාසහං.

‘‘එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ, යං ඵලමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, කොලදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තෙ පන පතිට්ඨිතො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා පාපපවාහනකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

345.

‘‘පාතො මජ්ඣන්හිකං සායං, තික්ඛත්තුං දිවසස්සහං;
ඔතරිං උදකං සොහං, ගයාය ගයඵග්ගුයා.

346.

‘‘යං මයා පකතං පාපං, පුබ්බෙ අඤ්ඤාසු ජාතිසු;
තං දානීධ පවාහෙමි, එවංදිට්ඨී පුරෙ අහුං.

347.

‘‘සුත්වා සුභාසිතං වාචං, ධම්මත්ථසහිතං පදං;
තථං යාථාවකං අත්ථං, යොනිසො පච්චවෙක්ඛිසං.

348.

‘‘නින්හාතසබ්බපාපොම්හි, නිම්මලො පයතො සුචි;
සුද්ධො සුද්ධස්ස දායාදො, පුත්තො බුද්ධස්ස ඔරසො.

349.

‘‘ඔගය්හට්ඨඞ්ගිකං සොතං, සබ්බපාපං පවාහයිං;
තිස්සො විජ්ජා අජ්ඣගමිං, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ පඨමගාථාය තාව අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – **පාතො** සූරියුග්ගමනවෙලායං, **මජ්ඣන්හිකං** මජ්ඣන්හවෙලායං, **සායං** සායන්හවෙලායන්ති දිවසස්ස **තික්ඛත්තුං** තයො වාරෙ අහං උදකං **ඔතරිං** ඔගාහිං. ඔතරන්තො ච සොහං න යත්ථ කත්ථචි යදා වා තදා වා ඔතරිං, අථ ඛො **ගයාය** මහාජනස්ස ‘‘පාපපවාහන’’න්ති අභිසම්මතෙ ගයාතිත්ථෙ, **ගයඵග්ගුයා** ගයාඵග්ගුනාමකෙ ඵග්ගුනීමාසස්ස උත්තරඵග්ගුනීනක්ඛත්තෙ අනුසංවච්ඡරං උදකොරොහනමනුයුත්තො අහොසින්ති.

ඉදානි තදා යෙනාධිප්පායෙන උදකොරොහනමනුයුත්තං, තං දස්සෙතුං **‘‘යං මයා’’**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – ‘‘යං මයා පුබ්බෙ ඉතො අඤ්ඤාසු ජාතීසු පාපකම්මං උපචිතං. තං ඉදානි **ඉධ** ගයාතිත්ථෙ ඉමිස්සා ච ගයාඵග්ගුයා ඉමිනා උදකොරොහනෙන **පවාහෙමි** අපනෙමි වික්ඛාලෙමී’’ති. **පුරෙ** සත්ථු සාසනුපගමනතො පුබ්බෙ **එවංදිට්ඨී** එවරූපවිපරීතදස්සනො **අහුං** අහොසිං.

ධම්මත්ථසහිතං පදන්ති විභත්තිඅලොපෙන නිද්දෙසො. ධම්මෙන ච අත්ථෙන ච සහිතකොට්ඨාසං, ආදිතො මජ්ඣතො පරියොසානතො ච ධම්මූපසංහිතං අත්ථූපසංහිතං සුට්ඨු එකන්තෙන නියානිකං කත්වා භාසිතං වාචං සම්මාසම්බුද්ධවචනං සුත්වා තෙන පකාසිතං පරමත්ථභාවෙන

තච්ඡභාවතො **තථං** යථාරහං පවත්තිනිවත්තිඋපායභාවෙ බ්‍යභිචාරාභාවතො **යාථාවකං** දුක්ඛාදිඅත්ථං **යොනිසො** උපායෙන පරිඤ්ඤෙය්‍යාදිභාවෙන **පච්චවෙක්ඛිසං** ''දුක්ඛං පරිඤ්ඤෙය්‍යං, සමුදයො පහාතබ්බො, නිරොධො සච්ඡිකාතබ්බො, මග්ගො භාවෙතබ්බො''ති පතිඅවෙක්ඛිං, ඤාණචක්ඛුනා පස්සිං පටිවිජ්ඣින්ති අත්ථො.

නින්හාතසබ්බපාපොම්හීති එවං පටිවිද්ධසච්චත්තා එව අරියමග්ගජලෙන වික්ඛාලිතසබ්බපාපො අම්හි. තතො එව රාගමලාදීනං අභාවෙන නිම්මලත්තා **නිම්මලො.** තතො එව පරිසුද්ධකායසමාචාරතාය පරිසුද්ධවචීසමාචාරතාය පරිසුද්ධමනොසමාචාරතාය **පයතො සුචි සුද්ධො.** සවාසනසබ්බකිලෙසමලවිසුද්ධියා **සුද්ධස්ස** බුද්ධස්ස භගවතො ලොකුත්තරධම්මදායස්ස ආදියනතො **දායාදො.** තස්සෙව දෙසනාඤාණසමුට්ඨානඋරොවායාමජනිතාභිජාතිතාය **ඔරසො** පුත්තො අම්හීති යොජනා.

පුනපි අත්තනො පරමත්ථතො න්හාතකභාවමෙව විභාවෙතුං **''ඔගය්හා''**ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **ඔගය්හාති** ඔගාහෙත්වා අනුපවිසිත්වා. **අට්ඨඞ්ගිකං සොතන්ති** සම්මාදිට්ඨිආදීහි අට්ඨඞ්ගසමොධානභූතං මග්ගසොතං. **සබ්බපාපං පවාහයින්ති** අනවසෙසං පාපමලං පක්ඛාලෙසිං, අරියමග්ගජලපවාහනෙන පරමත්ථන්හාතකො අහොසිං. තතො එව **තිස්සො විජ්ජා අජ්ඣගමිං, කතං බුද්ධස්ස සාසනන්ති** වුත්තත්ථමෙව.

ගයාකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වක්කලිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

වාතරොගාභිනීතොතිආදිකා ආයස්මතො වක්කලිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තෙහි උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානං පත්ථෙන්තො සත්තාහං මහාදානං දත්වා පණිධානං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායතං දිස්වා බ්‍යාකරි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං සත්ථු කාලෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, **වක්කලී**තිස්ස නාමං අකංසු. සො වුද්ධිප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිත්වා බ්‍රාහ්මණසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො සත්ථාරං දිස්වා රූපකායස්ස සම්පත්තිදස්සනෙන අතිත්තො සත්ථාරා සද්ධිංයෙව විචරති. ''අගාරමජ්ඣෙ වසන්තො නිච්චකාලං සත්ථාරං දට්ඨුං න ලභිස්සාමී''ති සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා ඨපෙත්වා භොජනවෙලං සරීරකිච්චකාලඤ්ච සෙසකාලෙ යත්ථ ඨිතෙන

සක්කා දසබලං පස්සිතුං, තත්ථ ඨිතො අඤ්ඤං කිච්චං පහාය භගවන්තං ඔලොකෙන්තොව විහරති. සත්ථා තස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො බහුකාලං තස්මිං රූපදස්සනෙනෙව විචරන්තෙ කිඤ්චි අවත්වා පුනෙකදිවසං ‘‘කිං තෙ, වක්කලි, ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන? යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති. යො මං පස්සති, සො ධම්මං පස්සති. ධම්මඤ්හි, වක්කලි, පස්සන්තො මං පස්සති, මං පස්සන්තො ධම්මං පස්සතී’’ති (සං. නි. 3.87) ආහ.

සත්ථරි එවං වදන්තෙපි ථෙරො සත්ථු දස්සනං පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං න සක්කොති. තතො සත්ථා ‘‘නායං භික්ඛු සංවෙගං අලභිත්වා බුජ්ඣිස්සතී’’ති වස්සූපනායිකදිවසෙ ‘‘අපෙහි, වක්කලී’’ති ථෙරං පණාමෙසි. සො සත්ථාරා පණාමිතො සම්මුඛෙ ඨාතුං අසක්කොන්තො ‘‘කිං මය්හං ජීවිතෙන, යොහං සත්ථාරං දට්ඨුං න ලභාමී’’ති ගිජ්ඣකූටපබ්බතෙ පපාතට්ඨානං අභිරුහි. සත්ථා තස්ස තං පවත්තිං ඤත්වා ‘‘අයං භික්ඛු මම සන්තිකා අස්සාසං අලභන්තො මග්ගඵලානං උපනිස්සයං නාසෙය්‍යා’’ති අත්තානං දස්සෙතුං ඔභාසං විස්සජ්ජෙන්තො –

‘‘පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු, පසන්නො බුද්ධසාසනෙ;
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං, සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ’’න්ති. (ධ. ප. 381) –

ගාථං වත්වා ‘‘එහි, වක්කලී’’ති හත්ථං පසාරෙසි. ථෙරො ‘‘දසබලො මෙ දිට්ඨො, ‘එහී’ති අව්හානම්පි ලද්ධ’’න්ති බලවපීතිසොමනස්සං උප්පාදෙත්වා ‘‘කුතො ආගච්ඡාමී’’ති අත්තනො ගමනභාවං අජානිත්වා සත්ථු සම්මුඛෙ ආකාසෙ පක්ඛන්දන්තො පඨමපාදෙන පබ්බතෙ ඨිතොයෙව සත්ථාරා වුත්තගාථං ආවජ්ජෙන්තො ආකාසෙයෙව පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණීති **අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.208) **ධම්මපදවණ්ණනායඤ්ච** (ධ. ප. අට්ඨ. 2.381) ආගතං.

ඉධ පන එවං වදන්ති – ‘‘කිං තෙ, වක්කලී’’තිආදිනා සත්ථාරා ඔවදිතො ගිජ්ඣකූටෙ විහරන්තො විපස්සනං පට්ඨපෙසි, තස්ස සද්ධාය බලවභාවතො එව විපස්සනා වීථිං න ඔතරති, භගවා තං ඤත්වා කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා අදාසි. පුන විපස්සනං මත්ථකං පාපෙතුං නාසක්ඛියෙව, අථස්ස ආහාරවෙකල්ලෙන වාතාබාධො උප්පජ්ජි, තං වාතාබාධෙන පීළියමානං ඤත්වා භගවා තත්ථ ගන්ත්වා පුච්ඡන්තො –

350.

‘‘වාතරොගාභිනීතො ත්වං, විහරං කානනෙ වනෙ;
පවිද්ධගොචරෙ ලූඛෙ, කථං භික්ඛු කරිස්සසී’’ති. –

ආහ. තං සුත්වා ථෙරො –

351.

‘‘පීතිසුඛෙන විපුලෙන, ඵරමානො සමුස්සයං;
ලූඛම්පි අභිසම්භොන්තො, විහරිස්සාමි කානනෙ.

352.

‘‘භාවෙන්තො සතිපට්ඨානෙ, ඉන්ද්‍රියානි බලානි ච;
බොජ්ඣඞ්ගානි ච භාවෙන්තො, විහරිස්සාමි කානනෙ.

353.

‘‘ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ, නිච්චං දළ්හපරක්කමෙ;
සමග්ගෙ සහිතෙ දිස්වා, විහරිස්සාමි කානනෙ.

354.

‘‘අනුස්සරන්තො සම්බුද්ධං, අග්ගං දන්තං සමාහිතං;
අතන්දිතො රත්තින්දිවං, විහරිස්සාමි කානනෙ’’ති. –

චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **වාතරොගාභිනීතොති** වාතාබාධෙන අසෙරිභාවං උපනීතො, වාතබ්‍යාධිනා අභිභූතො. **ත්වන්ති** ථෙරං ආලපති. **විහරන්ති** තෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරන්තො. **කානනෙ වනෙති** කානනභූතෙ වනෙ, මහාඅරඤ්ඤෙති අත්ථො. **පවිද්ධගොචරෙති** විස්සට්ඨගොචරෙ දුල්ලභපච්චයෙ. වාතරොගස්ස සප්පායානං සප්පිආදිභෙසජ්ජානං අභාවෙන ඵරුසභූමිභාගතාය ච **ලූඛෙ** ලූඛට්ඨානෙ. **කථං භික්ඛු කරිස්සසීති** භික්ඛු ත්වං කථං විහරිස්සසීති භගවා පුච්ඡි.

තං සුත්වා ථෙරො නිරාමිසපීතිසොමනස්සාදිනා අත්තනො සුඛවිහාරං පකාසෙන්තො **‘‘පීතිසුඛෙනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පීතිසුඛෙනාති** උබ්බෙගලක්ඛණාය ඵරණලක්ඛණාය ච පීතියා තංසම්පයුත්තසුඛෙන ච. තෙනාහ **‘‘විපුලෙනා’’**ති උළාරෙනාති අත්ථො. **ඵරමානො සමුස්සයන්ති** යථාවුත්තපීතිසුඛසමුට්ඨිතෙහි පණීතෙහි රූපෙහි සකලං කායං ඵරාපෙන්තො නිරන්තරං ඵුටං කරොන්තො. **ලූඛම්පි අභිසම්භොන්තොති** අරඤ්ඤාවාසජනිතං සල්ලෙඛවුත්තිහෙතුකං දුස්සහම්පි පච්චයලූඛං අභිභවන්තො අධිවාසෙන්තො. **විහරිස්සාමි කානනෙති** ඣානසුඛෙන විපස්සනාසුඛෙන ච අරඤ්ඤායතනෙ විහරිස්සාමීති අත්ථො. තෙනාහ – ‘‘සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙසි’’න්ති (පාරා. 11).

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත’’න්ති ච. (ධ. ප. 374);

භාවෙන්තො සතිපට්ඨානෙති මග්ගපරියාපන්නෙ කායානුපස්සනාදිකෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ උප්පාදෙන්තො වඩ්ඪෙන්තො ච. **ඉන්ද්‍රියානීති** මග්ගපරියාපන්නානි එව සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි. **බලානීති** තථා සද්ධාදීනි පඤ්ච බලානි. **බොජ්ඣඞ්ගානීති** තථා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගානි. **ච**-සද්දෙන සම්මප්පධානඉද්ධිපාදමග්ගඞ්ගානි සඞ්ගණ්හාති. තදවිනාභාවතො හි තග්ගහණෙනෙව තෙසං ගහණං හොති. **විහරිස්සාමීති** යථාවුත්තෙ බොධිපක්ඛියධම්මෙ භාවෙන්තො මග්ගසුඛෙන තදධිගමසිද්ධෙන ඵලසුඛෙන නිබ්බානසුඛෙන ච විහරිස්සාමි.

ආරද්ධවීරියෙති චතුබ්බිධසම්මප්පධානවසෙන පග්ගහිතවීරියෙ. **පහිතත්තෙති** නිබ්බානං පතිපෙසිතචිත්තෙ. **නිච්චං දළ්හපරක්කමෙති** සබ්බකාලං අසිථිලවීරියෙ. අවිවාදවසෙන කායසාමග්ගිදානවසෙන ච **සමග්ගෙ**. දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන **සහිතෙ** සබ්‍රහ්මචාරී දිස්වා. එතෙන කල්‍යාණමිත්තසම්පත්තිං දස්සෙති.

අනුස්සරන්තො සම්බුද්ධන්ති සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධං සබ්බසත්තුත්තමතාය, **අග්ගං** උත්තමෙන දමථෙන **දන්තං,** අනුත්තරසමාධිනා **සමාහිතං අතන්දිතො** අනලසො හුත්වා, **රත්තින්දිවං** සබ්බකාලං ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහ’’න්තිආදිනා අනුස්සරන්තො විහරිස්සාමි. එතෙන බුද්ධානුස්සතිභාවනාය යුත්තාකාරදස්සනෙන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානානුයොගමාහ, පුරිමෙන පාරිහාරියකම්මට්ඨානානුයොගං.

එවං පන වත්වා ථෙරො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.54.28-65) –

‘‘ඉතො සතසහස්සම්හි, කප්පෙ උප්පජ්ජි නායකො;
අනොමනාමො අමිතො, නාමෙන පදුමුත්තරො.

‘‘පදුමාකාරවදනො, පදුමාමලසුච්ඡවී;
ලොකෙනානුපලිත්තොව, තොයෙන පදුමං යථා.

‘‘වීරො පදුමපත්තක්ඛො, කන්තො ච පදුමං යථා;
පදුමුත්තරගන්ධොව, තස්මා සො පදුමුත්තරො.

‘‘ලොකජෙට්ඨො ච නිම්මානො, අන්ධානං නයනූපමො;
සන්තවෙසො ගුණනිධි, කරුණාමතිසාගරො.

‘‘ස කදාචි මහාවීරො, බ්‍රහ්මාසුරසුරච්චිතො;
සදෙවමනුජාකිණ්ණෙ, ජනමජ්ඣෙ ජිනුත්තමො.

‘‘වදනෙන සුගන්ධෙන, මධුරෙන රුතෙන ච;

රඤ්ජයං පරිසං සබ්බං, සන්ථවී සාවකං සකං.

‘‘සද්ධාධිමුත්තො සුමති, මම දස්සනලාලසො;
නත්ථි එතාදිසො අඤ්ඤො, යථායං භික්ඛු වක්කලි.

‘‘තදාහං හංසවතියං, නගරෙ බ්‍රාහ්මණත්‍රජො;
හුත්වා සුත්වා ච තං වාක්‍යං, තං ඨානමභිරොචයිං.

‘‘සසාවකං තං විමලං, නිමන්තෙත්වා තථාගතං;
සත්තාහං භොජයිත්වාන, දුස්සෙහච්ඡාදයිං තදා.

‘‘නිපච්ච සිරසා තස්ස, අනන්තගුණසාගරෙ;
නිමුග්ගො පීතිසම්පුණ්ණො, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘යො සො තයා සන්ථවිතො, ඉතො සත්තමකෙ මුනි;
භික්ඛු සද්ධාවතං අග්ගො, තාදිසො හොමහං මුනෙ.

‘‘එවං වුත්තෙ මහාවීරො, අනාවරණදස්සනො;
ඉමං වාක්‍යං උදීරෙසි, පරිසාය මහාමුනි.

‘‘පස්සථෙතං මාණවකං, පීතමට්ඨනිවාසනං;
හෙමයඤ්ඤොපචිතඞ්ගං, ජනනෙත්තමනොහරං.

‘‘එසො අනාගතද්ධානෙ, ගොතමස්ස මහෙසිනො;
අග්ගො සද්ධාධිමුත්තානං, සාවකොයං භවිස්සති.

‘‘දෙවභූතො මනුස්සො වා, සබ්බසන්තාපවජ්ජිතො;
සබ්බභොගපරිබ්‍යූළ්හො, සුඛිතො සංසරිස්සති.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
වක්කලි නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘තෙන කම්මවිසෙසෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තාවතිංසමගච්ඡහං.

‘‘සබ්බත්ථ සුඛිතො හුත්වා, සංසරන්තො භවාභවෙ;
සාවත්ථියං පුරෙ ජාතො, කුලෙ අඤ්ඤතරෙ අහං.

‘‘නොනීතසුඛුමාලං මං, ජාතපල්ලවකොමලං;

මන්දං උත්තානසයනං, පිසාචභයතජ්ජිතා.

‘‘පාදමූලෙ මහෙසිස්ස, සායෙසුං දීනමානසා;
ඉමං දදාම තෙ නාථ, සරණං හොහි නායක.

‘‘තදා පටිග්ගහි සො මං, භීතානං සරණො මුනි;
ජාලිනා චක්කඞ්කිතෙන, මුදුකොමලපාණිනා.

‘‘තදා පභුති තෙනාහං, අරක්ඛෙය්‍යෙන රක්ඛිතො;
සබ්බවෙරවිනිමුත්තො, සුඛෙන පරිවුද්ධිතො.

‘‘සුගතෙන විනා භූතො, උක්කණ්ඨාමි මුහුත්තකං;
ජාතියා සත්තවස්සොහං, පබ්බජිං අනගාරියං.

‘‘සබ්බපාරමිසම්භූතං, නීලක්ඛිනයනං වරං;
රූපං සබ්බසුභාකිණ්ණං, අතිත්තො විහරාමහං.

‘‘බුද්ධරූපරතිං ඤත්වා, තදා ඔවදි මං ජිනො;
අලං වක්කලි කිං රූපෙ, රමසෙ බාලනන්දිතෙ.

‘‘යො හි පස්සති සද්ධම්මං, සො මං පස්සති පණ්ඩිතො;
අපස්සමානො සද්ධම්මං, මං පස්සම්පි න පස්සති.

‘‘අනන්තාදීනවො කායො, විසරුක්ඛසමූපමො;
ආවාසො සබ්බරොගානං, පුඤ්ජො දුක්ඛස්ස කෙවලො.

‘‘නිබ්බින්දිය තතො රූපෙ, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
පස්ස උපක්කිලෙසානං, සුඛෙනන්තං ගමිස්සසි.

‘‘එවං තෙනානුසිට්ඨොහං, නායකෙන හිතෙසිනා;
ගිජ්ඣකූටං සමාරුය්හ, ඣායාමි ගිරිකන්දරෙ.

‘‘ඨිතො පබ්බතපාදම්හි, අස්සාසයි මහාමුනි;
වක්කලීති ජිනො වාචං, තං සුත්වා මුදිතො අහං.

‘‘පක්ඛන්දිං සෙලපබ්භාරෙ, අනෙකසතපොරිසෙ;
තදා බුද්ධානුභාවෙන, සුඛෙනෙව මහිං ගතො.

‘‘පුනොපි ධම්මං දෙසෙති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
තමහං ධම්මමඤ්ඤාය, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘සුමහාපරිසමජ්ඣෙ, තදා මං චරණන්තගො;

අග්ගං සද්ධාධිමුත්තානං, පඤ්ඤපෙසි මහාමති.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං කම්මමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තොපි ථෙරො ඉමා එව ගාථා අභාසි. අථ නං සත්ථා භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො සද්ධාධිමුත්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

වක්කලිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විජිතසෙනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ඔලග්ගෙස්සාමීතිආදිකා ආයස්මතො විජිතසෙනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො අත්ථදස්සිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො ඝරාවාසං පහාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො ආකාසෙන ගච්ඡන්තං භගවන්තං දිස්වා පසන්නමානසො පසන්නාකාරං දස්සෙන්තො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අට්ඨාසි. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං ඤත්වා ආකාසතො ඔතරි. සො භගවතො මනොහරානි මධුරානි ඵලානි උපනෙසි, පටිග්ගහෙසි භගවා අනුකම්පං උපාදාය. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කොසලරට්ඨෙ හත්ථාචරියකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **විජිතසෙනො**ති ලද්ධනාමො විඤ්ඤුතං පාපුණි. තස්ස මාතුලා සෙනො ච උපසෙනො චාති ද්වෙ හත්ථාචරියා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා පබ්බජිත්වා වාසධුරං පූරෙන්තා අරහත්තං පාපුණිංසු. විජිතසෙනොපි හත්ථිසිප්පෙ නිප්ඵත්තිං ගතො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසෙ අලග්ගමානසො සත්ථු යමකපාටිහාරියං දිස්වා පටිලද්ධසද්ධො මාතුලත්ථෙරානං සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තෙසං ඔවාදානුසාසනියා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො විපස්සනාවීථිං ලඞ්ඝිත්වා බහිද්ධා නානාරම්මණෙ විධාවන්තං අත්තනො චිත්තං ඔවදන්තො –

355.

‘‘ඔලග්ගෙස්සාමි තෙ චිත්ත, ආණිද්වාරෙව හත්ථිනං;
න තං පාපෙ නියොජෙස්සං, කාමජාලං සරීරජං.

356.

‘‘ත්වං ඔලග්ගො න ගච්ඡසි, ද්වාරවිවරං ගජොව අලභන්තො;
න ච චිත්තකලි පුනප්පුනං, පසක්ක පාපරතො චරිස්සසි.

357.

‘‘යථා කුඤ්ජරං අදන්තං, නවග්ගහමඞ්කුසග්ගහො;
බලවා ආවත්තෙති අකාමං, එවං ආවත්තයිස්සං තං.

358.

‘‘යථා වරහයදමකුසලො, සාරථීපවරො දමෙති ආජඤ්ඤං;
එවං දමයිස්සං තං, පතිට්ඨිතො පඤ්චසු බලෙසු.

359.

‘‘සතියා තං නිබන්ධිස්සං, පයුත්තො තෙ දමෙස්සාමි;
වීරියධුරනිග්ගහිතො, න යිතො දූරං ගමිස්සසෙ චිත්තා’’ති. –

ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ඔලග්ගෙස්සාමීති** සංවරිස්සාමි නිවාරෙස්සාමි. **තෙති** තං. උපයොගත්ථෙ හි ඉදං සාමිවචනං. තෙ ගමනන්ති වා වචනසෙසො. **හත්ථිනන්ති** ච හත්ථින්ති අත්ථො. **චිත්තාති** අත්තනො චිත්තං ආලපති. යථා තං වාරෙතුකාමො, තං දස්සෙන්තො **‘‘ආණිද්වාරෙව හත්ථින’’**න්ති ආහ. ආණිද්වාරං නාම පාකාරබද්ධස්ස නගරස්ස ඛුද්දකද්වාරං, යං සට්කාජිද්දෙ ආණිම්හි පක්ඛිත්තෙ යන්තෙන විනා අබ්භන්තරෙ ඨිතෙහිපි විවරිතුං න සක්කා. යෙන මනුස්සගවස්සමහිංසාදයො න නිග්ගන්තුං සක්කා. නගරතො බහි නිග්ගන්තුකාමම්පි හත්ථිං යතො පලොභෙත්වා හත්ථාචරියො ගමනං නිවාරෙසි. අථ වා ආණිද්වාරං නාම පලිඝද්වාරං. තත්ථ හි තිරියං පලිසං ඨපෙත්වා රුක්ඛසූචිසඞ්ඛාතං ආණිං පලිඝසීසෙ ආවුණන්ති. **පාපෙති** රූපාදීසු උප්පජ්ජනකඅභිජ්ඣාදිපාපධම්මෙ **තං න නියොජෙස්සං** න නියොජිස්සාමි. **කාමජාලාති** කාමස්ස ජාලභූතං. යථා හි මච්ඡබන්ධමිගලුද්දානං ජාලං නාම මච්ඡාදීනං තෙසං යථාකාමකාරසාධනං, එවං අයොනිසොමනසිකාරානුපාතිතං චිත්තං මාරස්ස කාමකාරසාධනං. තෙන හි සො සත්තෙ අනත්ථෙසු පාතෙති. **සරීරජාති** සරීරෙසු උප්පජ්ජනක. පඤ්චවොකාරභවෙ හි චිත්තං රූපපටිබද්ධවුත්තිතාය ‘‘සරීරජ’’න්ති වුච්චති.

ත්වං ඔලග්ගො න ගච්ඡසීති ත්වං, චිත්තකලි, මයා සතිපඤ්ඤාපතොදඅඞ්කුසෙහි වාරිතො න දානි යථාරුචිං ගමිස්සසි, අයොනිසොමනසිකාරවසෙන යථාකාමං වත්තිතුං න ලභිස්සසි. යථා කිං? **ද්වාරවිවරං ගජොව අලභන්තො** නගරතො ගජනිරොධතො වා නිග්ගමනාය ද්වාරවිවරකං අලභමානො හත්ථී විය. **චිත්තකලීති** චිත්තකාළකණ්ණි. **පුනප්පුනන්ති** අපරාපරං. **පසක්කාති** සරණසම්පස්සාසවසෙන. **පාපරතොති** පාපකම්මනිරතො පුබ්බෙ විය ඉදානි **න චරිස්සසි** තථා චරිතුං න දස්සාමීති අත්ථො.

අදන්තන්ති අදමිතං හත්ථිසික්ඛං අසික්ඛිතං. **නවග්ගහන්ති** අචිරගහිතං. **අඞ්කුසග්ගහොති** හත්ථාචරියො. **බලවාති** කායබලෙන ඤාණබලෙන ච

බලවා. **ආවත්තෙති අකාමන්ති** අනිච්ඡන්තමෙව නිසෙධනතො නිවත්තෙති. **එවං ආවත්තයිස්සන්ති** යථා යථාවුත්තං හත්ථිං හත්ථාචරියො, එවං තං චිත්තං චිත්තකලිං දුච්චරිතනිසෙධනතො නිවත්තයිස්සාමි.

වරහයදමකුසලොති උත්තමානං අස්සදම්මානං දමනෙ කුසලො. තතො එව **සාරථිපවරො** අස්සදම්මසාරථීසු විසිට්ඨො **දමෙති ආජඤ්ඤං** ආජානීයං අස්සදම්මං දෙසකාලානුරූපං සණ්හඵරුසෙහි දමෙති විනෙති නිබ්බිසෙවනං කරොති. **පතිට්ඨිතො පඤ්චසු බලෙසූති** සද්ධාදීසු පඤ්චසු බලෙසු පතිට්ඨිතො හුත්වා අස්සද්ධියාදිනිසෙධනතො **තං දමයිස්සං** දමෙස්සාමීති අත්ථො.

සතියා තං නිබන්ධිස්සන්ති ගොචරජ්ඣත්තතො බහි ගන්තුං අදෙන්තො සතියොත්තෙන කම්මට්ඨානථම්භෙ, චිත්තකලි, තං නිබන්ධිස්සාමි නියමෙස්සාමි. **පයුත්තො තෙ දමෙස්සාමීති** තත්ථ නිබන්ධන්තො එව යුත්තපප්පයුත්තො හුත්වා තෙ දමෙස්සාමි, සංකිලෙසමලතො තං විසොධෙස්සාමි. **වීරියධුරනිග්ගහිතොති** යථාවුත්තො ඡෙකෙන සුසාරථිනා යුගෙ යොජිතො යුගනිග්ගහිතො යුගන්තරගතො තං නාතික්කමති, එවං ත්වම්පි චිත්ත, මම වීරියධුරෙ නිග්ගහිතො සක්කච්චකාරිතාය සාතච්චකාරිතාය අඤ්ඤථා වත්තිතුං අලභන්තො ඉතො ගොචරජ්ඣත්තතො දූරං බහි න ගමිස්සසි. භාවනානුයුත්තස්ස හි කම්මට්ඨානතො අඤ්ඤං ආසන්නම්පි ලක්ඛණතො දූරමෙවාති එවං ථෙරො ඉමාහි ගාථාහි අත්තනො චිත්තං නිග්ගණ්හන්තොව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.45.22-30) –

‘‘සුවණ්ණවණ්ණං සම්බුද්ධං, ද්වත්තිංසවරලක්ඛණං;
විපිනග්ගෙන ගච්ඡන්තං, සාලරාජංව ඵුල්ලිතං.

‘‘තිණත්ථරං පඤ්ඤාපෙත්වා, බුද්ධසෙට්ඨං අයාචහං;
අනුකම්පතු මං බුද්ධො, භික්ඛං ඉච්ඡාමි දාතවෙ.

‘‘අනුකම්පකො කාරුණිකො, අත්ථදස්සී මහායසො;
මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, ඔරුහි මම අස්සමෙ.

‘‘ඔරොහිත්වාන සම්බුද්ධො, නිසීදි පණ්ණසන්ථරෙ;
හල්ලාතකං ගහෙත්වාන, බුද්ධසෙට්ඨස්සදාසහං.

‘‘මම නිජ්ඣායමානස්ස, පරිභුඤ්ජි තදා ජිනො;
තත්ථ චිත්තං පසාදෙත්වා, අභිවන්දිං තදා ජිනං.

‘‘අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ, යං ඵලමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ඵලදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. අරහත්තං පන පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තොපි ඉමා ගාථා අභාසි.

විජිතසෙනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. යසදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

උපාරම්භචිත්තොතිආදිකා ආයස්මතො යසදත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනි. තථා හෙස පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො කාමෙ පහාය ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ විහරන්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අභිත්ථවි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මල්ලරට්ඨෙ මල්ලරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **යසදත්තො**ති ලද්ධනාමො, වයප්පත්තො තක්කසිලං ගන්ත්වා සබ්බසිප්පානි සික්ඛිත්වා සභියෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිංයෙව චාරිකං චරමානො, අනුපුබ්බෙන සාවත්ථියං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා සභියෙන පුට්ඨපඤ්හෙසු විස්සජ්ජියමානෙසු සයං ඔතාරාපෙක්ඛො සුණන්තො නිසීදි ‘‘සමණස්ස ගොතමස්ස වාදෙ දොසං දස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා චිත්තාචාරං ඤත්වා **සභියසුත්තදෙසනාවසානෙ** (සු. නි. සභියසුත්ත) ඔවාදං දෙන්තො –

360.

‘‘උපාරම්භචිත්තො දුම්මෙධො, සුණාති ජිනසාසනං;
ආරකා හොති සද්ධම්මා, නභසො පථවී යථා.

361.

‘‘උපාරම්භචිත්තො දුම්මෙධො, සුණාති ජිනසාසනං;
පරිහායති සද්ධම්මා, කාළපක්ඛෙව චන්දිමා.

362.

‘‘උපාරම්භචිත්තො දුම්මෙධො, සුණාති ජිනසාසනං;
පරිසුස්සති සද්ධම්මෙ, මච්ඡො අප්පොදකෙ යථා.

363.

‘‘උපාරම්භචිත්තො දුම්මෙධො, සුණාති ජිනසාසනං;
න විරූහති සද්ධම්මෙ, ඛෙත්තෙ බීජංව පූතිකං.

364.

‘‘යො ච තුට්ඨෙන චිත්තෙන, සුණාති ජිනසාසනං;
ඛෙපෙත්වා ආසවෙ සබ්බෙ, සච්ඡිකත්වා අකුප්පතං;
පප්පුය්‍ය පරමං සන්තිං, පරිනිබ්බාතිනාසවො’’ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **උපාරම්භචිත්තොති** සාරම්භචිත්තො, දොසාරොපනාධිප්පායොති අත්ථො. **දුම්මෙධොති** නිප්පඤ්ඤො. **ආරකා හොති සද්ධම්මාති** සො තාදිසො පුග්ගලො නභසො විය පථවී පටිපත්තිසද්ධම්මතොපි දූරෙ හොති, පගෙව පටිවෙධසද්ධම්මතො. ‘‘න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසී’’තිආදිනා (දී. නි. 1.18) විග්ගාහිකකථං අනුයුත්තස්ස කුතො සන්තනිපුණො පටිපත්තිසද්ධම්මො.

පරිහායති සද්ධම්මාති නවවිධලොකුත්තරධම්මතො පුබ්බභාගියසද්ධාදිසද්ධම්මතොපි නිහීයති. **පරිසුස්සතීති** විසුස්සති කායචිත්තානං පීණනරසස්ස පීතිපාමොජ්ජාදිකුසලධම්මස්සාභාවතො. **න විරූහතීති** විරූළ්හිං වුද්ධිං න පාපුණාති. **පූතිකන්ති** ගොමයලෙපදානාදිඅභාවෙන පූතිභාවං පත්තං.

තුට්ඨෙන චිත්තෙනාති ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං, අත්තමනො පමුදිතො හුත්වාති අත්ථො. **ඛෙපෙත්වාති** සමුච්ඡින්දිත්වා. **අකුප්පතන්ති** අරහත්තං. **පප්පුය්‍යාති** පාපුණිත්වා. **පරමං සන්තින්ති** අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං. තදධිගමො චස්ස කෙවලං කාලාගමනමෙව, න කොචිවිධොති තං දස්සෙතුං වුත්තං **‘‘පරිනිබ්බාතිනාසවො’’**ති.

එවං සත්ථාරා ඔවදිතො සංවෙගජාතො පබ්බජිත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.35-43) –

‘‘කණිකාරංව ජලිතං, දීපරුක්ඛංව ජොතිතං;
කඤ්චනංව විරොචන්තං, අද්දසං ද්විපදුත්තමං.

‘‘කමණ්ඩලුං ඨපෙත්වාන, වාකචීරඤ්ච කුණ්ඩිකං;
එකංසං අජිනං කත්වා, බුද්ධසෙට්ඨං ථවිං අහං.

‘‘තමන්ධකාරං විධමං, මොහජාලසමාකුලං;
ඤාණාලොකං දස්සෙත්වාන, නිත්තිණ්ණොසි මහාමුනි.

‘‘සමුද්ධරසිමං ලොකං, සබ්බාවන්තමනුත්තරං;
ඤාණෙ තෙ උපමා නත්ථි, යාවතා ජගතො ගති.

‘‘තෙන ඤාණෙන සබ්බඤ්ඤූ, ඉති බුද්ධො පවුච්චති;
වන්දාමි තං මහාවීරං, සබ්බඤ්ඤුතමනාවරං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, බුද්ධසෙට්ඨං ථවිං අහං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ඤාණත්ථවායිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තොපි ථෙරො ඉමා එව ගාථා අභාසි.

යසදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. සොණකුටිකණ්ණත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

උපසම්පදා ච මෙ ලද්ධාතිආදිකා ආයස්මතො සොණස්ස කුටිකණ්ණස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ විභවසම්පන්නො සෙට්ඨි හුත්වා උළාරාය ඉස්සරියසම්පත්තියා ඨිතො එකදිවසං සත්ථාරං සතසහස්සඛීණාසවපරිවුතං මහතියා බුද්ධලීළාය මහන්තෙන බුද්ධානුභාවෙන නගරං පවිසන්තං දිස්වා පසන්නමානසො වන්දිත්වා අඤ්ජලිං කත්වා අට්ඨාසි. සො පච්ඡාභත්තං උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා භගවතො සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානං පත්ථෙත්වා මහාදානං දත්වා පණිධානං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායතං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ ගොතමස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ කල්‍යාණවාක්කරණානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකාසි.

සො තත්ථ යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ සාසනෙ පබ්බජිත්වා වත්තපටිවත්තානි පූරෙන්තො එකස්ස භික්ඛුනො චීවරං සිබ්බිත්වා අදාසි. පුන බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ බාරාණසියං තුන්නවායො හුත්වා එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස චීවරකොටිං ජිණ්ණං සටෙත්වා අදාසි. එවං තත්ථ තත්ථ පුඤ්ඤානි කත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අවන්තිරට්ඨෙ කුරරඝරෙ මහාවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. **සොණො**තිස්ස නාමං අකංසු. කොටිඅග්ඝනකස්ස කණ්ණපිළන්ධනස්ස ධාරණෙන ‘‘කොටිකණ්ණො’’ති වත්තබ්බෙ **කුටිකණ්ණො**ති පඤ්ඤායිත්ථ.

සො අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා කුටුම්බං සණ්ඨපෙන්තො ආයස්මන්තෙ මහාකච්චානෙ කුලඝරං නිස්සාය පවත්තපබ්බතෙ විහරන්තෙ තස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාය තං චතූහි පච්චයෙහි උපට්ඨහි. සො අපරභාගෙ සංසාරෙ සඤ්ජාතසංවෙගො ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන දසවග්ගං සඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා කතිපයකාලං ථෙරස්ස සන්තිකෙ වසිත්වා, ථෙරං ආපුච්ඡිත්වා සත්ථාරං වන්දිතුං සාවත්ථිං උපගතො, සත්ථාරා එකගන්ධකුටියං වාසං ලභිත්වා පච්චූසසමයෙ අජ්ඣිට්ඨො සොළසඅට්ඨකවග්ගියානං උස්සාරණෙන සාධුකාරං දත්වා භාසිතාය ‘‘දිස්වා ආදීනවං ලොකෙ’’ති (උදා. 46; මහාව. 258) උදානගාථාය පරියොසානෙ

විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.26-34) –

''පදුමුත්තරො නාම ජිනො, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
වසීසතසහස්සෙහි, නගරං පාවිසී තදා.

''නගරං පවිසන්තස්ස, උපසන්තස්ස තාදිනො;
රතනානි පජ්ජොතිංසු, නිග්ඝොසො ආසි තාවදෙ.

''බුද්ධස්ස ආනුභාවෙන, භෙරී වජ්ජුමඝට්ටිතා;
සයං වීණා පවජ්ජන්ති, බුද්ධස්ස පවිසතො පුරං.

''බුද්ධසෙට්ඨං නමස්සාමි, පදුමුත්තරමහාමුනිං;
පාටිහීරඤ්ච පස්සිත්වා, තත්ථ චිත්තං පසාදයිං.

''අහො බුද්ධො අහො ධම්මො, අහො නො සත්ථු සම්පදා;
අචෙතනාපි තූරියා, සයමෙව පවජ්ජරෙ.

''සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං සඤ්ඤමලභිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධසඤ්ඤායිදං ඵලං.

''කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්ති.

අරහත්තෙ පන පතිට්ඨිතො අත්තනො උපජ්ඣායෙන ආචික්ඛිතනියාමෙන පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදා, ධුවන්හානං, චම්මත්ථරණං, ගුණඞ්ගුණූපාහනං, චීවරවිප්පවාසොති පඤ්ච වරෙ යාචිත්වා තෙ සත්ථු සන්තිකා ලභිත්වා පුනදෙව අත්තනො වසිතට්ඨානං ගන්ත්වා උපජ්ඣායස්ස තමත්ථං ආරොචෙසි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරො පන **උදානට්ඨකථායං** ආගතනයෙන වෙදිතබ්බො. **අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං** (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.206) පන ''උපසම්පන්නො හුත්වා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණී''ති වුත්තං.

සො අපරභාගෙ විමුත්තිසුඛෙන විහරන්තො අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා සොමනස්සජාතො උදානවසෙන –

365.

''උපසම්පදා ච මෙ ලද්ධා, විමුත්තො චම්හි අනාසවො;
සො ච මෙ භගවා දිට්ඨො, විහාරෙ ච සහාවසිං.

366.

''බහුදෙව රත්තිං භගවා, අබ්භොකාසෙතිනාමයි;
විහාරකුසලො සත්ථා, විහාරං පාවිසී තදා.

367.

‘‘සන්ථරිත්වාන සඞ්ඝාටිං, සෙය්‍යං කප්පෙසි ගොතමො;
සීහො සෙලගුහායංව, පහීනභයභෙරවො.

368.

‘‘තතො කල්‍යාණවාක්කරණො, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො;
සොණො අභාසි සද්ධම්මං, බුද්ධසෙට්ඨස්ස සම්මුඛා.

369.

‘‘පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිඤ්ඤාය, භාවයිත්වාන අඤ්ජසං;
පප්පුය්‍ය පරමං සන්තිං, පරිනිබ්බිස්සත්‍යනාසවො’’ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **උපසම්පදා ච මෙ ලද්ධාති** යා සා කිච්ඡෙන දසවග්ගං භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතෙත්වා අත්තනා ලද්ධා උපසම්පදා. යා ච පන වරදානවසෙන සබ්බපච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන සත්ථාරා අනුඤ්ඤාතා උපසම්පදා, තදුභයං සන්ධායාහ. **ච**-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන ඉතරෙපි සත්ථු සන්තිකා ලද්ධවරෙ සඞ්ගණ්හාති. **විමුත්තො චම්හි අනාසවොති** අග්ගමග්ගෙන සකලකිලෙසවත්ථුවිමුත්තියා විමුත්තො ච අම්හි. තතො එව කාමාසවාදීහි අනාසවො අම්හීති යොජනා. **සො ච මෙ භගවා දිට්ඨොති** යදත්ථං අහං අවන්තිරට්ඨතො සාවත්ථිං ගතො, සො ච භගවා මයා අදිට්ඨපුබ්බො දිට්ඨො. **විහාරෙ ච සහාවසින්ති** න කෙවලං තස්ස භගවතො දස්සනමෙව මයා ලද්ධං, අථ ඛො විහාරෙ සත්ථු ගන්ධකුටියං සත්ථාරා කාරණං සල්ලක්ඛෙත්වා වාසෙන්තෙන සහ අවසිං. **‘‘විහාරෙති** විහාරසමීපෙ’’ති කෙචි.

බහුදෙව රත්තින්ති පඨමං යාමං භික්ඛූනං ධම්මදෙසනාවසෙන කම්මට්ඨානසොධනවසෙන ච, මජ්ඣිමං යාමං දෙවානං බ්‍රහ්මූනඤ්ච කඞ්ඛච්ඡෙදනවසෙන භගවා බහුදෙව රත්තිං අබ්භොකාසෙ **අතිනාමයි** වීතිනාමෙසි. **විහාරකුසලොති** දිබ්බබ්‍රහ්මආනෙඤ්ජඅරියවිහාරෙසු කුසලො. **විහාරං පාවිසීති** අතිවෙලං නිසජ්ජවඩ්ඪකමෙහි උප්පන්නපරිස්සමවිනොදනත්ථං ගන්ධකුටිං පාවිසි.

සන්ථරිත්වාන සඞ්ඝාටිං, සෙය්‍යං කප්පෙසීති චතුග්ගුණං සඞ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්වා සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි. තෙනාහ ‘‘ගොතමො සීහො සෙලගුහායංව පහීනභයභෙරවො’’ති. තත්ථ **ගොතමොති** භගවන්තං ගොත්තෙන කිත්තෙති. **සීහො සෙලගුහායංවාති** සෙලස්ස පබ්බතස්ස ගුහායං. යථා සීහො මිගරාජා තෙජුස්සදතාය පහීනභයභෙරවො දක්ඛිණෙන පස්සෙන පාදෙ පාදං අච්චාධාය සෙය්‍යං කප්පෙසි, එවං

චිත්තුත්‍රාසලොමහංසනජම්භිතත්තහෙතූනං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා පහීනභයභෙරවො ගොතමො භගවා සෙය්‍යං කප්පෙසීති අත්ථො.

තතොති පච්ඡා, සීහසෙය්‍යං කප්පෙත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා ‘‘පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතු’’න්ති (උදා. 46) සත්ථාරා අජ්ඣෙසිතොති අත්ථො. **කල්‍යාණවාක්කරණොති** සුන්දරවචීකරණො, ලක්ඛණසම්පන්නවචනක්කමොති අත්ථො. **සොණො අභාසි සද්ධම්මන්ති** සොළස අට්ඨකවග්ගියසුත්තානි සොණො කුටිකණ්ණො, **බුද්ධසෙට්ඨස්ස** සම්මාසම්බුද්ධස්ස **සම්මුඛා,** පච්චක්ඛතො අභාසීති ථෙරො අත්තානමෙව පරං විය අවොච.

පඤ්චක්ඛන්ධෙ පරිඤ්ඤායාති පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ තීහිපි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා තෙ පරිජානන්තොයෙව, **අඤ්ජසං** අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවයිත්වා, **පරමං සන්තිං** නිබ්බානං **පප්පුය්‍ය** පාපුණිත්වා යීතො **අනාසවො.** තතො එව ඉදානි **පරිනිබ්බිස්සති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානවසෙන නිබ්බායිස්සතීති.

සොණකුටිකණ්ණත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. කොසියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යො එව ගරූනන්තිආදිකා ආයස්මතො කොසියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නචිත්තො උච්ඡුඛණ්ඩිකං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති, **කොසියොති**ස්ස ගොත්තවසෙන නාමං අකාසි. සො විඤ්ඤුතං පත්තො ආයස්මන්තං ධම්මසෙනාපතිං අභිණ්හං උපසඞ්කමති, තස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුණාති. සො තෙන සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.44-49) –

‘‘නගරෙ බන්ධුමතියා, ද්වාරපාලො අහොසහං;
අද්දසං විරජං බුද්ධං, සබ්බධම්මාන පාරගුං.

‘‘උච්ඡුඛණ්ඩිකමාදාය බුද්ධසෙට්ඨස්සදාසහං;
පසන්නචිත්තො සුමනො, විපස්සිස්ස මහෙසිනො.

‘‘එකනවුතිතො කප්පෙ, යං උච්ඡුමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, උච්ඡුඛණ්ඩස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා ගරුවාසං සප්පුරිසූපනිස්සයඤ්ච පසංසන්තො –

370.

‘‘යො වෙ ගරූනං වචනඤ්ඤු ධීරො, වසෙ ච තම්හි ජනයෙථ පෙමං;
සො භත්තිමා නාම ච හොති පණ්ඩිතො, ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

371.

‘‘යං ආපදා උප්පතිතා උළාරා, නක්ඛම්භයන්තෙ පටිසඞ්ඛයන්තං;
සො ථාමවා නාම ච හොති පණ්ඩිතො, ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

372.

‘‘යො වෙ සමුද්දොව ඨිතො අනෙජො, ගම්භීරපඤ්ඤො නිපුණත්ථදස්සී;
අසංහාරියො නාම ච හොති පණ්ඩිතො, ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

373.

‘‘බහුස්සුතො ධම්මධරො ච හොති, ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරී;
සො තාදිසො නාම ච හොති පණ්ඩිතො, ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස.

374.

‘‘අත්ථඤ්ච යො ජානාති භාසිතස්ස,
අත්ථඤ්ච ඤත්වාන තථා කරොති;
අත්ථන්තරො නාම ස හොති පණ්ඩිතො,
ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්සා’’ති. –

ඉමා පඤ්ච ගාථා අභාසි.

තත්ථ **යොති** ඛත්තියාදීසු චතූසු පරිසාසු යො කොචි. **වෙති** බ්‍යත්තං. **ගරූනන්ති** සීලාදිගරුගුණයුත්තානං පණ්ඩිතානං. **වචනඤ්ඤූති** තෙසං අනුසාසනීවචනං ජානන්තො, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානො පටිපජ්ජිත්වා ච තස්ස ඵලං ජානන්තොති අත්ථො. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නො. **වසෙ ච තම්හි ජනයෙථ පෙමන්ති** තස්මිං ගරූනං වචනෙ ඔවාදෙ වසෙය්‍ය යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජෙය්‍ය, පටිපජ්ජිත්වා ‘‘ඉමිනා වතාහං ඔවාදෙන ඉමං ජාතිආදිදුක්ඛං වීතිවත්තො’’ති තත්ථ ජනයෙථ පෙමං ගාරවං උප්පාදෙය්‍ය. ඉදඤ්හි ද්වයං ‘‘ගරූනං වචනඤ්ඤූ ධීරො’’ති පදද්වයෙන වුත්තස්සෙවත්ථස්ස

පාකටකරණං. **සොති** යො ගරුනං වචනක්ඛමෝ ධීරො, සො යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා තත්ථ **භත්තිමා** ච නාම හොති, ජීවිතහෙතුපි තස්ස අනතික්කමනතො **පණ්ඩිතො** ච නාම හොති. **ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්සාති** තථා පටිපජ්ජන්තො ච තාය එව පටිපත්තියා චතුන්නං අරියසච්චානං ජානනහෙතු ලොකියලොකුත්තරධම්මෙසු විජ්ජාත්තයාදිවසෙන ''තෙවිජ්ජො, ඡළභිඤ්ඤො, පටිසම්භිදාපත්තො''ති විසෙසි විසෙසවා සියාති අත්ථො.

යන්ති යං පුග්ගලං පටිපත්තියා අන්තරායකරණතො **''ආපදා''**ති ලද්ධවොහාරා සොතුණ්හබුභුක්ඛපිපාසාදිපාකටපරිස්සයා චෙව රාගාදිපටිච්ඡන්නපරිස්සයා ච **උප්පතිතා** උප්පන්නා, **උළාරා** බලවන්තොපි **නක්ඛම්භයන්තෙ** න කිඤ්චි චාලෙන්ති. කස්මා? **පටිසඞ්ඛයන්තන්ති** පටිසඞ්ඛායමානං පටිසඞ්ඛානබලෙ ඨිතන්ති අත්ථො. **සොති** යො දළ්හතරාහි ආපදාහිපි අක්ඛම්භනීයො, සො **ථාමවා** ධිතිමා දළ්හපරක්කමො නාම හොති. අනවසෙසසංකිලෙසපක්ඛස්ස අභිභවනකපඤ්ඤාබලසමඞ්ගිතාය **පණ්ඩිතො** ච නාම හොති. තථාභූතො ච **ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්සාති** තං වුත්තත්ථමෙව.

සමුද්දොව ඨිතොති සමුද්දො විය ඨිතසභාවො. යථා හි චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භීරෙ සිනෙරුපාදසමීපෙ මහාසමුද්දො අට්ඨහිපි දිසාහි උට්ඨිතෙහි පකතිවාතෙහි අනිඤ්ජනතො **ඨිතො අනෙජො** ගම්භීරො ච, එවං කිලෙසවාතෙහි තිත්ථියවාදවාතෙහි ච අකම්පනීයතො **ඨිතො අනෙජො**. ගම්භීරස්ස අනුපචිතඤාණසම්භාරෙහි අලද්ධගාධස්ස නිපුණස්ස සුඛුමස්ස පටිච්චසමුප්පාදාදිඅත්ථස්ස පටිවිජ්ඣනෙන **ගම්භීරපඤ්ඤො නිපුණත්ථදස්සී. අසංහාරියො නාම ච හොති පණ්ඩිතො** සො තාදිසො පුග්ගලො කිලෙසෙහි දෙවපුත්තමාරාදීසු වා කෙනචි අසංහාරියතාය අසංහාරියො නාම හොති, යථාවුත්තෙන අත්ථෙන **පණ්ඩිතො** ච නාම හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

බහුස්සුතොති පරියත්තිබාහුසච්චවසෙන බහුස්සුතො, සුත්තගෙය්‍යාදි බහුං සුතං එතස්සාති බහුස්සුතො. තමෙව ධම්මං සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහවසං විය අවිනස්සන්තමෙව ධාරෙතීති **ධම්මධරො** ච හොති. **ධම්මස්ස හොති අනුධම්මචාරීති** යථාසුතස්ස යථාපරියත්තස්ස ධම්මස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය නවලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපං ධම්මං පුබ්බභාගපටිපදාසඞ්ඛාතං චතුපාරිසුද්ධිසීලධුතඞ්ගඅසුභකම්මට්ඨානාදිභෙදං චරති පටිපජ්ජතීති අනුධම්මචාරී හොති, ''අජ්ජ අජ්ජෙවා''ති පටිවෙධං ආකඞ්ඛන්තො විචරති. **සො තාදිසො නාම ච හොති පණ්ඩිතොති** යො පුග්ගලො යං ගරුං නිස්සාය බහුස්සුතො ධම්මධරො ධම්මස්ස ච අනුධම්මචාරී හොති. සො ච **තාදිසො** තෙන ගරුනා සදිසො පණ්ඩිතො නාම

හොති පටිපත්තියා සදිසභාවතො. තථාභූතො පන සො **ඤත්වා ච ධම්මෙසු විසෙසි අස්ස,** තං වුත්තත්ථංව.

අත්ථඤ්ච යො ජානාති භාසිතස්සාති යො පුග්ගලො සම්මාසම්බුද්ධෙන භාසිතස්ස පරියත්තිධම්මස්ස අත්ථං ජානාති. ජානන්තො පන ''ඉධ සීලං වුත්තං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා''ති තත්ථ තත්ථ යථාවුත්තං **අත්ථඤ්ච ඤත්වාන තථා කරොති** යථා සත්ථාරා අනුසිට්ඨං, තථා පටිපජ්ජති. **අත්ථන්තරො නාම ස හොති පණ්ඩිතො**ති සො එවරූපො පුග්ගලො අත්ථන්තරො අත්ථකාරණා සීලාදිඅත්ථජානනමත්තමෙව උපනිස්සයං කත්වා පණ්ඩිතො හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

එත්ථ ච පඨමගාථාය ''යො වෙ ගරූන''න්තිආදිනා සද්ධූපනිස්සයො විසෙසභාවො වුත්තො, දුතියගාථාය ''යං ආපදා''ති ආදිනා වීරියූපනිස්සයො, තතියගාථාය ''යො වෙ සමුද්දොව ඨිතො''තිආදිනා සමාධූපනිස්සයො, චතුත්ථගාථාය ''බහුස්සුතො''තිආදිනා සතූපනිස්සයො, පඤ්චමගාථාය ''අත්ථඤ්ච යො ජානාති''තිආදිනා පඤ්ඤූපනිස්සයො විසෙසභාවො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

කොසියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡක්කනිපාතො

1. උරුවෙලකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ඡක්කනිපාතෙ **දිස්වාන පාටිහීරානී**තිආදිකා ආයස්මතො උරුවෙලකස්සපත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා, වයප්පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං මහාපරිසානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා, සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා මහාදානං දත්වා පණිධානමකාසි. භගවා චස්ස අනන්තරායතං දිස්වා, ‘‘අනාගතෙ ගොතමබුද්ධස්ස සාසනෙ මහාපරිසානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකාසි.

සො තත්ථ යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චවිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉතො ද්වානවුතිකප්පමත්ථකෙ ඵුස්සස්ස භගවතො වෙමාතිකකනිට්ඨභාතා හුත්වා නිබ්බත්ති. අඤ්ඤෙපිස්ස ද්වෙ කනිට්ඨභාතරො අහෙසුං. තෙ තයොපි බුද්ධප්පමුඛං සඞ්ඝං පරමාය පූජාය පූජෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං භගවතො නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව බාරාණසියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ භාතරො හුත්වා, අනුක්කමෙන නිබ්බත්තා ගොත්තවසෙන තයොපි කස්සපා එව නාම ජාතා. තෙ වයප්පත්තා තයො වෙදෙ උග්ගණ්හිංසු. තෙසං ජෙට්ඨභාතිකස්ස පඤ්ච මාණවකසතානි පරිවාරො, මජ්ඣිමස්ස තීණි, කනිට්ඨස්ස ද්වෙ. තෙ අත්තනො ගන්ථෙ සාරං ඔලොකෙන්තා දිට්ඨධම්මිකමෙව අත්ථං දිස්වා පබ්බජ්ජං රොචෙසුං. තෙසු ජෙට්ඨභාතා අත්තනො පරිවාරෙන සද්ධිං උරුවෙලං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා **උරුවෙලකස්සපො** නාම ජාතො මහාගඞ්ගානදීවඞ්කෙ පබ්බජිතො **නදීකස්සපො** නාම ජාතො, ගයාසීසෙ පබ්බජිතො **ගයාකස්සපො** නාම ජාතො.

එවං තෙසු ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා තත්ථ තත්ථ වසන්තෙසු බහූනං දිවසානං අච්චයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා, පටිවිද්ධසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණො අනුක්කමෙන ධම්මචක්කං පවත්තෙත්වා, පඤ්චවග්ගියත්ථෙරෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා යසප්පමුඛෙ පඤ්චපඤ්ඤාස සහායකෙ විනෙත්වා සට්ඨි අරහන්තෙ ‘‘චරථ, භික්ඛවෙ, චාරික’’න්ති විස්සජ්ජෙත්වා, භද්දවග්ගියෙ විනෙත්වා උරුවෙලකස්සපස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා වසනත්ථාය අග්‍යාගාරං පවිසිත්වා, තත්ථ කතනාගදමනං ආදිං කත්වා අඩ්ඪුඩ්ඪසහස්සෙහි පාටිහාරියෙහි උරුවෙලකස්සපං සපරිසං විනෙත්වා පබ්බාජෙසි. තස්ස පබ්බජිතභාවං ඤත්වා ඉතරෙපි ද්වෙ භාතරො සපරිසා ආගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. සබ්බෙව එහිභික්ඛූ ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා අහෙසුං.

සත්ථා තං සමණසහස්සං ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා පිට්ඨිපාසාණෙ නිසින්නො **ආදිත්තපරියායදෙසනාය** සබ්බෙ අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.54.251-295) –

‘‘පදුමුත්තරො නාම ජිනො, සබ්බලොකවිදූ මුනි;
ඉතො සතසහස්සම්හි, කප්පෙ උප්පජ්ජි චක්ඛුමා.

‘‘ඔවාදකො විඤ්ඤාපකො, තාරකො සබ්බපාණිනං;
දෙසනාකුසලො බුද්ධො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

‘‘අනුකම්පකො කාරුණිකො, හිතෙසී සබ්බපාණිනං;
සම්පත්තෙ තිත්ථියෙ සබ්බෙ, පඤ්චසීලෙ පතිට්ඨපි.

‘‘එවං නිරාකුලං ආසි, සුඤ්ඤතං තිත්ථියෙහි ච;
විචිත්තං අරහන්තෙහි, වසීභූතෙහි තාදිහි.

‘‘රතනානට්ඨපඤ්ඤාසං, උග්ගතො සො මහාමුනි;
කඤ්චනග්ඝියසඞ්කාසො, බාත්තිංසවරලක්ඛණො.

‘‘වස්සසතසහස්සානි, ආයු විජ්ජති තාවදෙ;
තාවතා තිට්ඨමානො සො, තාරෙසි ජනතං බහුං.

‘‘තදාහං හංසවතියා, බ්‍රාහ්මණො සාධුසම්මතො;
උපෙච්ච ලොකපජ්ජොතං, අස්සොසිං ධම්මදෙසනං.

‘‘තදා මහාපරිසතිං, මහාපරිසසාවකං;
ඨපෙන්තං එතදග්ගම්හි, සුත්වාන මුදිතො අහං.

‘‘මහතා පරිවාරෙන, නිමන්තෙත්වා මහාජිනං;
බ්‍රාහ්මණානං සහස්සෙන, සහදානමදාසහං.

‘‘මහාදානං දදිත්වාන, අභිවාදිය නායකං;
එකමන්තං ඨිතො හට්ඨො, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘තයි සද්ධාය මෙ වීර, අධිකාරගුණෙන ච;
පරිසා මහතී හොතු, නිබ්බත්තස්ස තහිං තහිං.

‘‘තදා අවොච පරිසං, ගජගජ්ජිතසුස්සරො;
කරවීකරුතො සත්ථා, එතං පස්සථ බ්‍රාහ්මණං.

‘‘හෙමවණ්ණං මහාබාහුං, කමලානනලොචනං;
උදග්ගතනුජං හට්ඨං, සද්ධවන්තං ගුණෙ මම.

‘‘එස පත්ථයතෙ ඨානං, සීහඝොසස්ස භික්ඛුනො;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, លච්ඡසෙ තං මනොරථං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
කස්සපො නාම ගොත්තෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘ඉතො ද්වෙනවුතෙ කප්පෙ, අහු සත්ථා අනුත්තරො;
අනූපමො අසදිසො, ඵුස්සො ලොකග්ගනායකො.

‘‘සො ච සබ්බං තමං හන්ත්වා, විජටෙත්වා මහාජටං;
වස්සතෙ අමතං වුට්ඨිං, තප්පයන්තො සදෙවකං.

‘‘තදා හි බාරාණසියං, රාජාපච්චා අහුම්හසෙ;
භාතරොම්හ තයො සබ්බෙ, සංවිසට්ඨාව රාජිනො.

‘‘වීරඞ්ගරූපා බලිනො, සඞ්ගාමෙ අපරාජිතා;
තදා කුපිතපච්චන්තො, අම්හෙ ආහ මහීපති.

‘‘එථ ගන්ත්වාන පච්චන්තං, සොධෙත්වා අට්ටවීබලං;
ඛෙමං විජිරිතං කත්වා, පුන දෙථාති භාසථ.

‘‘තතො මයං අවොචුම්හ, යදි දෙය්‍යාසි නායකං;
උපට්ඨානාය අම්හාකං, සාධයිස්සාම වො තතො.

‘‘තතො මයං ලද්ධවරා, භූමිපාලෙන පෙසිතා;
නික්ඛිත්තසත්ථං පච්චන්තං, කත්වා පුනරුපෙච්ච තං.

‘‘යාචිත්වා සත්ථුපට්ඨානං, රාජානං ලොකනායකං;
මුනිවීරං ලභිත්වාන, යාවජීවං යජිම්හ තං.

‘‘මහග්ඝානි ච වත්ථානි, පණීතානි රසානි ච;
සෙනාසනානි රම්මානි, භෙසජ්ජානි හිතානි ච.

‘‘දත්වා සසඞ්ඝමුනිනො, ධම්මෙනුප්පාදිතානි නො;
සීලවන්තො කාරුණිකා, භාවනායුත්තමානසා.

‘‘සද්ධා පරිචරිත්වාන, මෙත්තචිත්තෙන නායකං;
නිබ්බුතෙ තම්හි ලොකග්ගෙ, පූජං කත්වා යථාබලං.

‘‘තතො චුතා සන්තුසිතං, ගතා තත්ථ මහාසුඛං;
අනුභූතා මයං සබ්බෙ, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘මායාකාරො යථා රඞ්ගෙ, දස්සෙසි විකතිං බහුං;
තථා භවෙ භමන්තොහං, විදෙහාධිපතී අහුං.

‘‘ගුණාචෙලස්ස වාක්‍යෙන, මිච්ඡාදිට්ඨිගතාසයො;
නරකං මග්ගමාරූළ්හො, රුචාය මම ධීතුයා.

‘‘ඔවාදං නාදියිත්වාන, බ්‍රහ්මුනා නාරදෙනහං;
බහුධා සංසිතො සන්තො, දිට්ඨිං හිත්වාන පාපිකං.

‘‘පූරයිත්වා විසෙසෙන, දස කම්මපථානිහං;
හිත්වාන දෙහමගමිං, සග්ගං සභවනං යථා.

‘‘පච්ඡිමෙ භවෙ සම්පත්තෙ, බ්‍රහ්මබන්ධු අහොසහං;
බාරාණසියං ඵීතායං, ජාතො විප්පමහාකුලෙ.

‘‘මච්චුබ්‍යාධිජරාභීතො, ඔගාහෙත්වා මහාවනං;
නිබ්බානං පදමෙසන්තො, ජටිලෙසු පරිබ්බජිං.

‘‘තදා ද්වෙ භාතරො මය්හං, පබ්බජිංසු මයා සහ;
උරුවෙලායං මාපෙත්වා, අස්සමං නිවසිං අහං.

‘‘කස්සපො නාම ගොත්තෙන, උරුවෙලනිවාසිකො;
තතො මෙ ආසි පඤ්ඤත්ති, උරුවෙලකස්සපො ඉති.

‘‘නදීසකාසෙ භාතා මෙ, නදීකස්සපසව්හයො;
ආසී සකාසනාමෙන, ගයායං ගයාකස්සපො.

‘‘ද්වෙ සතානි කනිට්ඨස්ස, තීණි, මජ්ඣිමස්ස භාතුනො;
මම පඤ්ච සතානූනා, සිස්සා සබ්බෙ මමානුගා.

‘‘තදා උපෙච්ච මං බුද්ධො, කත්වාන විවිධානි මෙ;
පාටිහීරානි ලොකග්ගො, විනෙසි නරසාරථී.

‘‘සහස්සපරිවාරෙන, අහොසිං එහිභික්ඛුකො;
තෙහෙව සහ සබ්බෙහි, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘තෙ චෙවඤ්ඤෙ ච බහවො, සිස්සා මං පරිවාරයුං;
භාසිතුඤ්ච සමත්ථොහං, තතො මං ඉසිසත්තමො.

‘‘මහාපරිසභාවස්මිං, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං;
අහො බුද්ධෙ කතං කාරං, සඵලං මෙ අජායථ.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා සීහනාදං නදන්තො –

375.

‘‘දිස්වාන පාටිහීරානි, ගොතමස්ස යසස්සිනො;
න තාවාහං පණිපතිං, ඉස්සාමානෙන වඤ්චිතො.

376.

‘‘මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, චොදෙසි නරසාරථී;
තතො මෙ ආසි සංවෙගො, අබ්භුතො ලොමහංසනො.

377.

‘‘පුබ්බෙ ජටිලභූතස්ස, යා මෙ සිද්ධි පරිත්තිකා;
තාහං තදා නිරාකත්වා, පබ්බජිං ජිනසාසනෙ.

378.

‘‘පුබ්බෙ යඤ්ඤෙන සන්තුට්ඨො, කාමධාතුපුරක්ඛතො;
පච්ඡා රාගඤ්ච දොසඤ්ච, මොහඤ්චාපි සමූහනිං.

379.

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
ඉද්ධිමා පරචිත්තඤ්ඤූ, දිබ්බසොතඤ්ච පාපුණිං.

380.

‘‘යස්ස චත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයො’’ති. –

ඉමා ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ **දිස්වාන පාටිහීරානීති** නාගරාජදමනාදීනි අඩ්ඪුඩ්ඪසහස්සානි පාටිහාරියානි දිස්වා. ‘‘පාටිහීරං, පාටිහෙරං, පාටිහාරිය’’න්ති හි අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. **යසස්සිනො’’**ති ‘‘ඉතිපි සො භගවා’’තිආදිනා සදෙවකෙ ලොකෙ යථාභුච්චං පත්ථටකිත්තිසද්දස්ස. **න තාවාහං පණිපතින්ති** යාව මං භගවා ‘‘නෙව ඛො ත්වං, කස්සප, අරහා, නාපි අරහත්තමග්ගං සමාපන්නො, සාපි තෙ පටිපදා නත්ථි, යාය ත්වං අරහා වා අස්ස, අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නො’’ති න තජ්ජෙසි, තාව අහං න පණිපාතනං අකාසිං. කිංකාරණා? **ඉස්සාමානෙන වඤ්චිතො,** ‘‘ඉමස්ස මයි

සාවකත්තං උපගතෙ මම ලාභසක්කාරො පරිහායිස්සති, ඉමස්ස එව වඩ්ඪිස්සතී''ති එවං පරසම්පත්තිඅසහනලක්ඛණාය ඉස්සාය චෙව, ''අහං ගණපාමොක්ඛො බහුජනසම්මතො''ති එවං අබ්භුන්නතිලක්ඛණෙන මානෙන ච වඤ්චිතො, පලම්භිතො හුත්වාති අත්ථො.

මම සඞ්කප්පමඤ්ඤායාති මය්හං මිච්ඡාසඞ්කප්පං ජානිත්වා, යං යං භගවා උත්තරි මනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරියං දස්සෙති, තං තං දිස්වා ''මහිද්ධිකො ඛො මහාසමණො මහානුභාවො''ති චින්තෙත්වාපි ''න ත්වෙව ඛො අරහා යථා අහ''න්ති එවං පවත්තං මිච්ඡාවිතක්කං ජානන්තොපි ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තො අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා පච්ඡා නෙරඤ්ජරාය මජ්ඣෙ සමන්තතො උදකං උස්සාරෙත්වා රෙණුහතාය භූමියා චඞ්කමිත්වා තෙන ආහතනාවාය යීතො තදාපි ''මහිද්ධිකො''තිආදිකං චින්තෙත්වා පුන ''න ත්වෙව ඛො අරහා යථා අහ''න්ති පවත්තිතං මිච්ඡාසඞ්කප්පං ඤත්වාති අත්ථො. **චොදෙසි නරසාරථීති** තදා මෙ ඤාණපරිපාකං ඤත්වා ''නෙව ඛො ත්වං අරහා''තිආදිනා පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා මං චොදෙසි නිග්ගණ්හි. **තතො මෙ ආසි සංවෙගො, අබ්භුතො ලොමහංසනොති** තතො යථාවුත්තචොදනාහෙතු එත්තකං කාලං අභූතපුබ්බතාය **අබ්භුතො** ලොමහංසනවසෙන පවත්තියා **ලොමහංසනො** ''අනරහාව සමානො 'අරහා'ති මඤ්ඤි''න්ති **සංවෙගො** සහොත්තප්පො ඤාණුප්පාදො මය්හං අහොසි.

ජටිලභූතස්සාති තාපසභූතස්ස. **සිද්ධීති** ලාභසක්කාරසමිද්ධි. **පරිත්තිකාති** අප්පමත්තිකා. **තාහන්ති** තං අහං. **තදාති** භගවතො චොදනාය සංවෙගුප්පත්තිකාලෙ. **නිරාකත්වාති** අපනෙත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා, අනපෙක්ඛො හුත්වාති අත්ථො. **''ඉද්ධීති** භාවනාමයඉද්ධී''ති වදන්ති. තදයුත්තං තදා තස්ස අඣානලාභීභාවතො. තථා හි වුත්තං ''කාමධාතුපුරක්ඛතො''ති.

යඤ්ඤෙන සන්තුට්ඨයොති ''යඤ්ඤං යජිත්වා සග්ගසුඛං අනුභවිස්සාමි, අලමෙත්තාවතා''ති යඤ්ඤයජනෙන සන්තුට්ඨයො නිට්ඨිතකිච්චසඤ්ඤී. **කාමධාතුපුරක්ඛතොති** කාමසුගතිං ආරබ්භ උප්පන්නතණ්හො යඤ්ඤයජනෙන කාමලොකං පුරක්ඛත්වා ඨිතො. සො චෙ යඤ්ඤො පාණාතිපාතපටිසංයුත්තො හොති, න තෙන සුගතිං සක්කා ලද්ධුං. න හි අකුසලස්ස ඉට්ඨො කන්තො විපාකො නිබ්බත්තති. යා පන තත්ථ දානාදිකුසලචෙතනා, තාය සති පච්චයසමවායෙ සුගතිං ගච්ඡෙය්‍ය. **පච්ඡාති** තාපසපබ්බජ්ජාතො පච්ඡා සත්ථු ඔවාදෙන තාපසලද්ධිං පහාය චතුසච්චකම්මට්ඨානානුයොගකාලෙ. **සමූහනින්ති** විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා රාගඤ්ච දොසඤ්ච මොහඤ්ච අනවසෙසතො සමුග්ඝාතෙසිං.

යස්මා පනායං ථෙරො අරියමග්ගෙන රාගාදයො සමූහනන්තොයෙව ඡළභිඤ්ඤො අහොසි, තස්මා තං අත්තනො ඡළභිඤ්ඤභාවං දස්සෙන්තො **‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පුබ්බෙනිවාසං ජානාමීති** අත්තනො පරෙසඤ්ච පුබ්බෙනිවාසං අතීතාසු ජාතීසු නිබ්බත්තක්ඛන්ධෙ ඛන්ධපටිබද්ධෙ ච පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන හත්ථතලෙ ආමලකං විය පච්චක්ඛතො ජානාමි බුජ්ඣාමි. **දිබ්බචක්ඛු විසොධිතන්ති** දිබ්බචක්ඛුඤාණං විසොධිතං, පකතිචක්ඛුනා ආපාථගතං පකතිරූපං විය දිබ්බං මානුසම්පි දූරං තිරොහිතං අතිසුඛුමඤ්ච රූපං විභාවෙතුං සමත්ථඤාණං භාවනාය මයා විසුද්ධං කත්වා පටිලද්ධන්ති අත්ථො. **ඉද්ධිමාති** අධිට්ඨානිද්ධිවිකුබ්බනිද්ධිආදීහි ඉද්ධීහි ඉද්ධිමා, ඉද්ධිවිධඤාණලාභීති අත්ථො. සරාගාදිභෙදස්ස පරෙසං චිත්තස්ස ජානනතො **පරචිත්තඤ්ඤූ,** චෙතොපරියඤාණලාභීති වුත්තං හොති. **දිබ්බසොතඤ්ච පාපුණින්ති** දිබ්බසොතඤාණඤ්ච පටිලභිං.

සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයොති යො සබ්බෙසං සංයොජනානං ඛයභූතො ඛයෙන වා ලද්ධබ්බො, සො සදත්ථො පරමත්ථො ච මයා අරියමග්ගාධිගමෙන අධිගතොති. එවමෙතාය ගාථාය ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසීති වෙදිතබ්බො.

උරුවෙලකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. තෙකිච්ඡකාරිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අතිහිතා වීහීතිආදිකා ආයස්මතො තෙකිච්ඡකාරිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්වා වෙජ්ජසත්ථෙ නිප්ඵත්තිං ගතො. විපස්සිස්ස භගවතො උපට්ඨාකං අසොකං නාම ථෙරං බ්‍යාධිතං අරොගමකාසි, අඤ්ඤෙසඤ්ච සත්තානං රොගාභිභූතානං අනුකම්පාය භෙසජ්ජං සංවිදහි.

සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සුබුද්ධස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස තිකිච්ඡකෙහි ගබ්භකාලෙ පරිස්සයං අපහරිත්වා පරිපාලිතතාය **තෙකිච්ඡකාරීති** නාමං අකංසු. සො අත්තනො කුලානුරූපානි විජ්ජාට්ඨානානි සිප්පානි ච සික්ඛන්තො වඩ්ඪති. තදා චාණක්කො සුබුද්ධස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං කිරියාසු උපායකොසල්ලඤ්ච දිස්වා, ‘‘අයං ඉමස්මිං රාජකුලෙ පතිට්ඨං ලභන්තො මං අභිභවෙය්‍යා’’ති ඉස්සාපකතො රඤ්ඤා චන්දගුත්තෙන තං බන්ධනාගාරෙ ඛිපාපෙසි. තෙකිච්ඡකාරී පිතු බන්ධනාගාරප්පවෙසනං සුත්වා භීතො පලායිත්වා සාණවාසිත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා අත්තනො සංවෙගකාරණං ථෙරස්ස කථෙත්වා පබ්බජිත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අබ්භොකාසිකො නෙසජ්ජිකො ච

හුත්වා විහරති, සීතුණ්හං අගණෙන්තො සමණධම්මමෙව කරොති, විසෙසතො බ්‍රහ්මවිහාරභාවනමනුයුඤ්ජති. තං දිස්වා මාරො පාපිමා ‘‘න ඉමස්ස මම විසයං අතික්කමිතුං දස්සාමී’’ති වික්ඛෙපං කාතුකාමො සස්සානං නිප්ඵත්තිකාලෙ ඛෙත්තගොපකවණ්ණෙන ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා තං නිප්පණ්ඩෙන්තො –

381.

‘‘අතිහිතා වීහි, ඛලගතා සාලී;
න ච ලභෙ පිණ්ඩං, කථමහං කස්ස’’න්ති. – ආහ; තං සුත්වා ථෙරො –

382.

‘‘බුද්ධමප්පමෙය්‍යං අනුස්සර පසන්නො, පීතියා ඵුටසරීරො හොහිසි සතතමුදග්ගො.

383.

‘‘ධම්මමප්පමෙය්‍යං ...පෙ.... සතතමුදග්ගො.

384.

‘‘සඞ්ඝමප්පමෙය්‍යං...පෙ.... සතතමුදග්ගො’’ති. – ආහ; තං සුත්වා මාරො –

385.

‘‘අබ්භොකාසෙ විහරසි, සීතා හෙමන්තිකා ඉමා රත්‍යො;
මා සීතෙන පරෙතො විහඤ්ඤිත්ථො, පවිස ත්වං විහාරං ඵුසිතග්ගළ’’න්ති. –

ආහ. අථ ථෙරො –

386.

‘‘ඵුසිස්සං චතස්සො අප්පමඤ්ඤායො, තාහි ච සුඛිතො විහරිස්සං;
නාහං සීතෙන විහඤ්ඤිස්සං, අනිඤ්ජිතො විහරන්තො’’ති. – ආහ;

තත්ථ **අතිහිතා වීහීති** වීහයො කොට්ඨාගාරං අතිනෙත්වා ඨපිතා, තත්ථ පටිසාමිතා ඛලතො වා ඝරං උපනීතාති අත්ථො. වීහිග්ගහණෙන චෙත්ථ ඉතරම්පි ධඤ්ඤං සඞ්ගණ්හාති. සාලී පන යෙභුය්‍යෙන වීහිතො පච්ඡා පච්චන්තීති ආහ. **ඛලගතා සාලීති** ඛලං ධඤ්ඤකරණට්ඨානං ගතා, තත්ථ රාසිවසෙන මද්දනවාචනාදිවසෙන ඨිතාති අත්ථො. පධානධඤ්ඤභාවදස්සනත්ථඤ්චෙත්ථ සාලීනං විසුං ගහණං, උභයෙනපි ගාමෙ, ගාමතො බහි ච ධඤ්ඤං පරිපුණ්ණං ඨිතන්ති දස්සෙති. **න ච ලභෙ පිණ්ඩන්ති** එවං සුලභධඤ්ඤෙ සුභික්ඛකාලෙ අහං පිණ්ඩමත්තම්පි න ලභාමි. ඉදානි **කථමහං කස්සන්ති** අහං කථං කරිස්සාමි, කථං ජීවිස්සාමීති පරිහාසකෙළිං අකාසි.

තං සුත්වා ථෙරො ‘‘අයං වරාකො අත්තනා අත්තනො පවත්තිං මය්හං පකාසෙසි, මයා පන අත්තනාව අත්තා ඔවදිතබ්බො, න මයා කිඤ්චි කථෙතබ්බ’’න්ති වත්ථුත්තයානුස්සතියං අත්තානං නියොජෙන්තො **‘‘බුද්ධමප්පමෙය්‍ය’’**න්තිආදිනා තිස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **බුද්ධමප්පමෙය්‍යං අනුස්සර පසන්නොති** සවාසනාය අවිජ්ජානිද්දාය අච්චන්තවිගමෙන, බුද්ධියා ච විකසිතභාවෙන බුද්ධං භගවන්තං පමාණකරානං රාගාදිකිලෙසානං අභාවා අපරිමාණගුණසමඞ්ගිතාය අප්පමෙය්‍යපුඤ්ඤක්ඛෙත්තතාය ච අප්පමෙය්‍යං. ඔකප්පනලක්ඛණෙන අභිප්පසාදෙන පසන්නො, පසන්නමානසො ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො’’තිආදිනා (ම. නි. 1.74; සං. නි. 5.997) අනුස්සර අනු අනු බුද්ධාරම්මණං සතිං පවත්තෙහි, පීතියා ඵුටසරීරො හොහිසි. **සතතමුදග්ගොති** අනුස්සරන්තොව ඵරණලක්ඛණාය පීතියා සතතං සබ්බදා ඵුටසරීරො පීතිසමුට්ඨානපණීතරූපෙහි අජ්ඣොත්ථටසරීරො උබ්බෙගපීතියා උදග්ගො කායං උදග්ගං කත්වා ආකාසං ලඞ්ඝිතුං සමත්ථො ච භවෙය්‍යාසි, බුද්ධානුස්සතියා බුද්ධාරම්මණං උළාරං පීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙය්‍යාසි. යතො සීතුණ්හෙහි විය ජිඝච්ඡාපිපාසාහිපි අනභිභූතො හොහිසීති අත්ථො.

ධම්මන්ති අරියං ලොකුත්තරධම්මං. **සඞ්ඝන්ති** අරියං පරමත්ථසඞ්ඝං. සෙසං වුත්තනයමෙව. **අනුස්සරාති** පනෙත්ථ ‘‘ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො’’තිආදිනා ධම්මං, ‘‘සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’තිආදිනා සඞ්ඝං අනුස්සරාති යොජෙතබ්බං.

එවං ථෙරෙන රතනත්තයගුණානුස්සරණෙ නියොජනවසෙන අත්තනි ඔවදිතෙ පුන මාරො විවෙකවාසතො නං විවෙචෙතුකාමො හිතෙසීභාවං විය දස්සෙන්තො **‘‘අබ්භොකාසෙ විහරසී’’**ති පඤ්චමං ගාථමාහ. තස්සත්ථො – ත්වං, භික්ඛු, **අබ්භොකාසෙ** කෙනචි අපටිච්ඡන්නෙ විවටඞ්ගණෙ **විහරසි** ඉරියාපථෙ කප්පෙසි. **හෙමන්තිකා** හිමපාතසමයෙ පරියාපන්නා ඉමා සීතා රත්තියො වත්තන්ති. තස්මා සීතෙන **පරෙතො** අභිභූතො හුත්වා **මා විහඤ්ඤිත්ථො** විඝාතං මා ආපජ්ජි මා කිලමි. **ඵුසිතග්ගළං** පිහිතකවාටං සෙනාසනං පවිස, එවං තෙ සුඛවිහාරො භවිස්සතීති.

තං සුත්වා ථෙරො ‘‘න මය්හං සෙනාසනපරියෙසනාය පයොජනං, එත්ථෙවාහං සුඛවිහාරී’’ති දස්සෙන්තො **‘‘ඵුසිස්ස’’**න්තිආදිනා ඡට්ඨං ගාථමාහ. තත්ථ **ඵුසිස්සං චතස්සො අප්පමඤ්ඤායොති** අප්පමාණගොචරතාය ‘‘අප්පමඤ්ඤා’’ති ලද්ධවොහාරෙ චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ ඵුසිස්සං ඵුසිස්සාමි, කාලෙන කාලං සමාපජ්ජිස්සාමි. **තාහි ච සුඛිතො විහරිස්සන්ති** තාහි අප්පමඤ්ඤාහි සුඛිතො සඤ්ජාතසුඛො හුත්වා විහරිස්සං චත්තාරොපි ඉරියාපථෙ කප්පෙස්සාමීති. තෙන මය්හං සබ්බකාලෙ සුඛමෙව, න දුක්ඛං. **යතො නාහං සීතෙන විහඤ්ඤිස්සං** අන්තරට්ඨකෙපි හිමපාතසමයෙ අහං සීතෙන න කිලමිස්සාමි, තස්මා **අනිඤ්ජිතො**

විහරන්තො චිත්තස්ස ඉඤ්ජිතකාරණානං බ්‍යාපාදාදීනං සුප්පහීනත්තා පච්චයුප්පන්නිඤ්ජනාය ච අභාවතො සමාපත්තිසුඛෙනෙව සුඛිතො විහරිස්සාමීති. එවං ථෙරො ඉමං ගාථං වදන්තොයෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.18.39-44) –

‘‘නගරෙ බන්ධුමතියා, වෙජ්ජො ආසිං සුසික්ඛිතො;
ආතුරානං සදුක්ඛානං, මහාජනසුඛාවහො.

‘‘බ්‍යාධිතං සමණං දිස්වා, සීලවන්තං මහාජුතිං;
පසන්නචිත්තො සුමනො, භෙසජ්ජමදදිං තදා.

‘‘අරොගො ආසි තෙනෙව, සමණො සංවුතින්ද්‍රියො;
අසොකො නාම නාමෙන, උපට්ඨාකො විපස්සිනො.

‘‘එකනවුතිතො කප්පෙ, යං ඔසධමදාසහං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, භෙසජ්ජස්ස ඉදං ඵලං.

‘‘ඉතො ච අට්ඨමෙ කප්පෙ, සබ්බොසධසනාමකො;
සත්තරතනසම්පන්නො, චක්කවත්තී මහප්ඵලො.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

එත්ථ ච බින්දුසාරරඤ්ඤො කාලෙ ඉමස්ස ථෙරස්ස උප්පන්නත්තා තතියසඞ්ගීතියං ඉමා ගාථා සඞ්ගීතාති වෙදිතබ්බා.

තෙකිච්ඡකාරිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහානාගත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසූතිආදිකා ආයස්මතො මහානාගත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනන්තො කකුසන්ධස්ස භගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං කකුසන්ධං භගවන්තං අරඤ්ඤං අජ්ඣොගාහෙත්වා අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ ඣානසුඛෙන නිසින්නං දිස්වා පසන්නමානසො තස්ස දාළිමඵලං අදාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාකෙතෙ මධුවාසෙට්ඨස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **මහානාගො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤුතං පත්තො භගවති සාකෙතෙ අඤ්ජනවනෙ විහරන්තෙ ආයස්මතො ගවම්පතිත්ථෙරස්ස පාටිහාරියං දිස්වා පටිලද්ධසද්ධො ථෙරස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා තස්සොවාදෙ ඨත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.45.1-7) –

‘‘කකුසන්ධො මහාවීරො, සබ්බධම්මාන පාරගූ;

ගණම්හා වූපකට්ඨො සො, අගමාසි වනන්තරං.

‘‘බීජමිඤ්ජං ගහෙත්වාන, ලතාය ආවුණිං අහං;
භගවා තම්හි සමයෙ, ඣායතෙ පබ්බතන්තරෙ.

‘‘දිස්වානහං දෙවදෙවං, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
දක්ඛිණෙය්‍යස්ස වීරස්ස, බීජමිඤ්ජමදාසහං.

‘‘ඉමස්මිංයෙව කප්පම්හි, යං මිඤ්ජමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බීජමිඤ්ජස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා විමුත්තිසුඛෙන විහරන්තො ථෙරො ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ සබ්‍රහ්මචාරීසු ගාරවං අකත්වා විහරන්තෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදදානවසෙන –

387.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො නූපලබ්භති;
පරිහායති සද්ධම්මා, මච්ඡො අප්පොදකෙ යථා.

388.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො නූපලබ්භති;
න විරූහති සද්ධම්මෙ, ඛෙත්තෙ බීජංව පූතිකං.

389.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො නූපලබ්භති;
ආරකා හොති නිබ්බානා, ධම්මරාජස්ස සාසනෙ.

390.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො උපලබ්භති;
න විහායති සද්ධම්මා, මච්ඡො බව්හොදකෙ යථා.

391.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො උපලබ්භති;
සො විරූහති සද්ධම්මෙ, ඛෙත්තෙ බීජංව භද්දකං.

392.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො උපලබ්භති;
සන්තිකෙ හොති නිබ්බානං, ධම්මරාජස්ස සාසනෙ’’ති. –

ඉමා ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ **සබ්‍රහ්මචාරීසූති** සමානං බ්‍රහ්මං සීලාදිධම්මං චරන්තීති සබ්‍රහ්මචාරිනො, සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤගතා සහධම්මිකා, තෙසු. **ගාරවොති** ගරුභාවො සීලාදිගුණනිමිත්තං ගරුකරණං. **නූපලබ්භතීති** න විජ්ජති න පවත්තති, න උපතිට්ඨතීති අත්ථො. **නිබ්බානාති** කිලෙසානං නිබ්බාපනතො කිලෙසක්ඛයාති අත්ථො. **ධම්මරාජස්සාති** සත්ථුනො. සත්ථා හි සදෙවකං ලොකං යථාරහං ලොකියලොකුත්තරෙන ධම්මෙන රඤ්ජෙති තොසෙතීති **ධම්මරාජා.** එත්ථ ච ''ධම්මරාජස්ස සාසනෙ''ති ඉමිනා නිබ්බානං නාම ධම්මරාජස්සෙව සාසනෙ, න අඤ්ඤත්ථ. තත්ථ යො සබ්‍රහ්මචාරීසු ගාරවරහිතො, සො යථා නිබ්බානා ආරකා හොති, තථා ධම්මරාජස්ස සාසනතොපි ආරකා හොතීති දස්සෙති. **බව්හොදකෙති** බහුඋදකෙ. **සන්තිකෙ හොති නිබ්බානන්ති** නිබ්බානං තස්ස සන්තිකෙ සමීපෙ එව හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව. ඉමා එව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථා අහෙසුං.

මහානාගත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කුල්ලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

කුල්ලො සිවථිකන්තිආදිකා ආයස්මතො කුල්ලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කුටුම්බියකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **කුල්ලොති** ලද්ධනාමො විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි. සො ච රාගචරිතත්තා තිබ්බරාගජාතිකො හොති. තෙනස්ස අභික්ඛණං කිලෙසා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති. අථස්ස සත්ථා චිත්තාචාරං ඤත්වා අසුභකම්මට්ඨානං දත්වා, ''කුල්ල, තයා අභිණ්හං සුසානෙ චාරිකා චරිතබ්බා''ති ආහ. සො සුසානං පවිසිත්වා උද්ධුමාතකාදීනි තානි තානි අසුභානි දිස්වා තං මුහුත්තං අසුභමනසිකාරං උප්පාදෙත්වා සුසානතො නික්ඛන්තමත්තොව කාමරාගෙන අභිභුය්‍යති. පුන භගවා තස්ස තං පවත්තිං ඤත්වා එකදිවසං තස්ස සුසානට්ඨානං ගතකාලෙ එකං තරුණිත්ථිරූපං අධුනා මතං අවිනට්ඨච්ඡවිං නිම්මිනිත්වා දස්සෙති. තස්ස තං දිට්ඨමත්තස්ස ජීවමානවිසභාගවත්ථුස්මිං විය සහසා රාගො උප්පජ්ජති. අථ නං සත්ථා තස්ස පෙක්ඛන්තස්සෙව නවහි වණමුඛෙහි පග්ඝරමානාසුචිං කිමිකුලාකුලං අතිවිය බීභච්ඡං දුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡං පටික්කූලං කත්වා දස්සෙසි. සො තං පෙක්ඛන්තො විරත්තචිත්තො හුත්වා අට්ඨාසි. අථස්ස භගවා ඔභාසං ඵරිත්වා සතිං ජනෙන්තො –

''ආතුරං අසුචිං පූතිං, පස්ස කුල්ල සමුස්සයං;
උග්ඝරන්තං පග්ඝරන්තං, බාලානං අභිනන්දිත''න්ති. –

ආහ. තං සුත්වා ථෙරො සම්මදෙව සරීරසභාවං උපධාරෙන්තො අසුභසඤ්ඤං පටිලභිත්වා තත්ථ පඨමං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං

කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා –

393.

‘‘කුල්ලො සිවථිකං ගන්ත්වා, අද්දස ඉත්ථිමුජ්ඣිතං;
අපවිද්ධං සුසානස්මිං, ඛජ්ජන්තිං කිමිහී ඵුටං.

394.

‘‘ආතුරං…පෙ…. බාලානං අභිනන්දිතං.

395.

‘‘ධම්මාදාසං ගහෙත්වාන, ඤාණදස්සනපත්තියා;
පච්චවෙක්ඛිං ඉමං කායං, තුච්ඡං සන්තරබාහිරං.

396.

‘‘යථා ඉදං තථා එතං, යථා එතං තථා ඉදං;
යථා අධො තථා උද්ධං, යථා උද්ධං තථා අධො.

397.

‘‘යථා දිවා තථා රත්තිං, යථා රත්තිං තථා දිවා;
යථා පුරෙ තථා පච්ඡා, යථා පච්ඡා තථා පුරෙ.

398.

‘‘පඤ්චඞ්ගිකෙන තුරියෙන, න රතී හොති තාදිසී;
යථා එකග්ගචිත්තස්ස, සම්මා ධම්මං විපස්සතො’’ති. –

උදානවසෙන ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **කුල්ලොති** අත්තානමෙව ථෙරො පරං විය කත්වා වදති.

ආතුරන්ති නානප්පකාරෙහි දුක්ඛෙහි අභිණ්හං පටිපීළිතං. **අසුචින්ති** සුචිරහිතං ජෙගුච්ඡං පටික්කූලං. **පූතින්ති** දුග්ගන්ධං. **පස්සාති** සභාවතො ඔලොකෙහි. **කුල්ලාති** ඔවාදකාලෙ භගවා ථෙරං ආලපති. උදානකාලෙ පන ථෙරො සයමෙව අත්තානං වදති. **සමුස්සයන්ති** සරීරං. **උග්ඝරන්තන්ති** උද්ධං වණමුඛෙහි අසුචිං සවන්තං. **පග්ඝරන්තන්ති** අධො වණමුඛෙහි සමන්තතො ච අසුචිං සවන්තං. **බාලානං අභිනන්දිතන්ති** බාලෙහි අන්ධපුථුජ්ජනෙහි දිට්ඨිතණ්හාභිනන්දනාහි ‘‘අහං මම’’න්ති අභිනිවිස්ස නන්දිතං.

ධම්මාදාසන්ති ධම්මමයං ආදාසං. යථා හි සත්තා අදාසෙන අත්තනො මුඛෙ කායෙ වා ගුණදොසෙ පස්සන්ති, එවං යොගාවචරො යෙන අත්තභාවෙ සංකිලෙසවොදානධම්මෙ යාථාවතො පස්සති, තං

විපස්සනාඤාණං ඉධ ‘‘ධම්මාදාස’’න්ති වුත්තං. තං ඤාණදස්සනස්ස මග්ගඤාණසඞ්ඛාතස්ස ධම්මචක්ඛුස්ස අධිගමාය අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙත්වා. **පච්චවෙක්ඛිං ඉමං කායන්ති** ඉමං කරජකායං නිච්චසාරාදිවිරහතො **තුච්ඡං** අත්තපරසන්තානානං විභාගතො **සන්තරබාහිරං** ඤාණචක්ඛුනා පතිඅවෙක්ඛිං පස්සිං.

යථා පන පච්චවෙක්ඛිං, තං දස්සෙතුං **‘‘යථා ඉද’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **යථා ඉදං තථා එතන්ති** යථා ඉදං මය්හං සරීරසඞ්ඛාතං අසුභං ආයුඋස්මාවිඤ්ඤාණානං අනපගමා නානාවිධං මායොපමං කිරියං දස්සෙති, තථාව එතං මතසරීරං පුබ්බෙ තෙසං ධම්මානං අනපගමා අහොසි. යථා එතං එතරහි මතසරීරං තෙසං ධම්මානං අපගමා න කිඤ්චි කිරියං දස්සෙති, තථා ඉදං මම සරීරම්පි තෙසං ධම්මානං අපගමා නස්සතෙවාති. යථා ච ඉදං මම සරීරං එතරහි සුසානෙ න මතං න සයිතං, න උද්ධුමාතකාදිභාවං උපගතං, තථා එතං එතරහි මතසරීරම්පි පුබ්බෙ අහොසි. යථා පනෙතං එතරහි මතසරීරං සුසානෙ සයිතං උද්ධුමාතකාදිභාවං උපගතං, තථා ඉදං මම සරීරම්පි භවිස්සති. අථ වා යථා ඉදං මම සරීරං අසුචි දුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡං පටික්කූලං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා, තථා එතං මතසරීරම්පි. යථා වා එතං මතසරීරං අසුචිආදිසභාවඤ්චෙව අනිච්චාදිසභාවඤ්ච, තථා ඉදං මම සරීරම්පි. **යථා අධො තථා උද්ධන්ති** යථා නාභිතො අධො හෙට්ඨා අයං කායො අසුචි දුග්ගන්ධො ජෙගුච්ඡො පටික්කූලො අනිච්චො දුක්ඛො අනත්තා ච, තථා උද්ධං නාභිතො උපරි අසුචිආදිසභාවො ච. **යථා උද්ධං තථා අධොති** යථා ච නාභිතො, උද්ධං අසුචිආදිසභාවො, තථා අධො නාභිතො හෙට්ඨාපි.

යථා දිවා තථා රත්තින්ති යථා අයං කායො දිවා ‘‘අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො’’තිආදිනා (සු. නි. 199) අසුචි පග්ඝරති, තථා රත්තිම්පි. **යථා රත්තිං තථා දිවාති** යථා ච රත්තිං අයං කායො අසුචි පග්ඝරති, තථා දිවාපි, නයිමස්ස කාලවිභාගෙන අඤ්ඤථාභාවොති අත්ථො. **යථා පුරෙ තථා පච්ඡාති** යථා අයං කායො පුරෙ පුබ්බෙ තරුණකාලෙ අසුචි දුග්ගන්ධො ජෙගුච්ඡො පටික්කූලො, තථා ච පච්ඡා ජිණ්ණකාලෙ. යථා ච පච්ඡා ජිණ්ණකාලෙ අසුචිආදිසභාවො, තථා පුරෙ තරුණකාලෙපි. යථා වා පුරෙ අතීතකාලෙ සවිඤ්ඤාණකාලෙ අසුචිආදිසභාවො ච අනිච්චාදිසභාවො ච, තථා පච්ඡා අනාගතකාලෙ අවිඤ්ඤාණකාලෙති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පඤ්චඞ්ගිකෙන තුරියෙනාති ‘‘ආතතං විතතං ආතතවිතතං ඝනං සුසිර’’න්ති එවං පඤ්චඞ්ගිකෙන පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතෙන තුරියෙන පරිචරියමානස්ස කාමසුඛසමඞ්ගිනො ඉස්සරජනස්ස **තාදිසී** තථාරූපා **රති** සුඛස්සාදො න හොති. **යථා එකග්ගචිත්තස්ස, සම්මා ධම්මං විපස්සතොති** සමථවිපස්සනං යුගනද්ධං කත්වා ඉන්ද්‍රියානං එකරසභාවෙන වීථිපටිපන්නාය විපස්සනාය ඛන්ධානං උදයබ්බයං පස්සන්තස්ස

යොගාවචරස්ස යාදිසා ධම්මරති, තස්සා කලම්පි කාමරති න උපෙතීති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත’’න්ති. (ධ. ප. 374);

ඉමා එව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථාපි අහෙසුං.

කුල්ලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මාලුක්‍යපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

මනුජස්සාතිආදිකා ආයස්මතො මාලුක්‍යපුත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කොසලරඤ්ඤො අග්ගාසනිකස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස මාතා මාලුක්‍යා නාම, තස්සා වසෙන **මාලුක්‍යපුත්තො**ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. සො වයප්පත්තො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං පහාය පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා විචරන්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. සො ඤාතීසු අනුකම්පාය ඤාතිකුලං අගමාසි. තං ඤාතකා පණීතෙන ඛාදනීයෙන භොජනීයෙන පරිවිසිත්වා ධනෙන පලොභෙතුකාමා මහන්තං ධනරාසිං පුරතො උපට්ඨපෙත්වා ‘‘ඉදං ධනං තව සන්තකං, විබ්භමිත්වා ඉමිනා ධනෙන පුත්තදාරං පටිජග්ගන්තො පුඤ්ඤානි කරොහී’’ති යාචිංසු. ථෙරො තෙසං අජ්ඣාසයං විපරිවත්තෙන්තො ආකාසෙ ඨත්වා –

399.
‘‘මනුජස්ස පමත්තචාරිනො, තණ්හා වඩ්ඪති මාලුවා විය;
සො ප්ලවතී හුරා හුරං, ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො.

400.
‘‘යං එසා සහතෙ ජම්මී, තණ්හා ලොකෙ විසත්තිකා;
සොකා තස්ස පවඩ්ඪන්ති, අභිවට්ඨංව බීරණං.

401.
‘‘යො චෙතං සහතෙ ජම්මිං, තණ්හං ලොකෙ දුරච්චයං;
සොකා තම්හා පපතන්ති, උදබින්දූව පොක්ඛරා.

402.
‘‘තං වො වදාමි භද්දං වො, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
තණ්හාය මූලං ඛණථ, උසීරත්ථොව බීරණං;

මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුනං.

403.

‘‘කරොථ බුද්ධවචනං, ඛණො වො මා උපච්චගා;
ඛණාතීතා හි සොචන්ති, නිරයම්හි සමප්පිතා.

404.

‘‘පමාදො රජො පමාදො, පමාදානුපතිතො රජො;
අප්පමාදෙන විජ්ජාය, අබ්බහෙ සල්ලමත්තනො’’ති. –

ඉමාහි ඡහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙති.

තත්ථ **මනුජස්සාති** සත්තස්ස. **පමත්තචාරිනොති** සතිවොස්සග්ගලක්ඛණෙන පමාදෙන පමත්තචාරිස්ස, නෙව ඣානං, න විපස්සනා, න මග්ගඵලානි වඩ්ඪන්ති. යථා පන රුක්ඛං සංසිබ්බන්තී පරියොනන්ධන්තී තස්ස විනාසාය මාලුවා ලතා වඩ්ඪති, එවමස්ස ඡ ද්වාරානි නිස්සාය රූපාදීසු පුනප්පුනං උප්පජ්ජමානා තණ්හා වඩ්ඪති. වඩ්ඪමානාව යථා මාලුවා ලතා අත්තනො අපස්සයභූතං රුක්ඛං අජ්ඣොත්ථරිත්වා පාතෙති, එවං තණ්හාවසිකං පුග්ගලං අපායෙ නිපාතෙති. **සො ප්ලවතීති** සො තණ්හාවසිකො පුග්ගලො අපරාපරං භවාභවෙ උප්ලවති ධාවති. යථා කිං? **ඵලමිච්ඡංව වනස්මි වානරො** යථා රුක්ඛඵලං ඉච්ඡන්තො වානරො වනස්මිං ධාවන්තො රුක්ඛස්ස එකං සාඛං ගණ්හාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤං ගණ්හාති, තං මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤන්ති ‘‘සාඛං අලභිත්වා නිසින්නො’’ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති; එවමෙව තණ්හාවසිකො පුග්ගලො හුරා හුරං ධාවන්තො ‘‘ආරම්මණං අලභිත්වා තණ්හාය අප්පවත්තිං පත්තො’’ති වත්තබ්බතං නාපජ්ජති.

යන්ති යං පුග්ගලං. එසා ලාමකභාවෙන **ජම්මී** විසාහාරතාය විසමූලතාය විසඵලතාය විසපරිභොගතාය රූපාදීසු විසත්තතාය ආසත්තතාය ච **විසත්තිකාති** සඞ්ඛං ගතා ඡද්වාරිකා තණ්හා **සහතෙ** අභිභවති තස්ස පුග්ගලස්ස. යථා නාම වනෙ පුනප්පුනං වස්සන්තෙ දෙවෙ අභිවට්ඨං **බීරණං** බීරණතිණං වඩ්ඪති, එවං වට්ටමූලකා සොකා අභිවඩ්ඪන්ති වුද්ධිං ආපජ්ජන්තීති අත්ථො.

යො චෙතං…පෙ…. දුරච්චයන්ති යො පන පුග්ගලො එවං වුත්තප්පකාරං අතික්කමිතුං පජහිතුං දුක්කරතාය දුරච්චයං තණ්හං **සහතෙ** අභිභවති, තම්හා පුග්ගලා වට්ටමූලකා සොකා පපතන්ති. යථා නාම පොක්ඛරෙ පදුමපත්තෙ පතිතං උදබින්දු න පතිට්ඨාති, එවං න පතිට්ඨහන්තීති අත්ථො.

තං වො වදාමීති තෙන කාරණෙන අහං තුම්හෙ වදාමි. **භද්දං වො**ති භද්දං තුම්හාකං හොතු, මා තණ්හං අනුවත්තපුග්ගලො විය විභවං අනත්ථං පාපුණාථාති අත්ථො. **යාවන්තෙත්ථ සමාගතා**ති ඉමස්මිං ඨානෙ යත්තකා සන්නිපතිතා, තත්තකා. කිං වදසීති චෙ? **තණ්හාය මූලං ඛණථ** ඉමිස්සා ඡද්වාරිකතණ්හාය මූලං කාරණං අවිජ්ජාදිකිලෙසග්ගහනං අරහත්තමග්ගඤාණකුදාලෙන ඛණථ සමුච්ඡින්දථ. කිං වියාති? **උසීරත්ථොව බීරණං** යථා උසීරෙන අත්ථිකො පුරිසො මහන්තෙන කුදාලෙන බීරණාපරනාමං උසීරං නාම තිණං ඛණති, එවමස්ස මූලං ඛණථාති අත්ථො. **මා වො නළංව සොතොව, මාරො භඤ්ජි පුනප්පුනන්**ති තුම්හෙ නදීතීරෙ ජාතං නළං මහාවෙගෙන ආගතො නදීසොතො විය කිලෙසමාරො මච්චුමාරො දෙවපුත්තමාරො ච පුනප්පුනං මා භඤ්ජීති අත්ථො.

තස්මා **කරොථ බුද්ධවචනං** ‘‘ඣායථ, භික්ඛවෙ, මා පමාදත්ථා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.215) වුත්තං බුද්ධස්ස භගවතො වචනං කරොථ, යථානුසිට්ඨං පටිපත්තියා සම්පාදෙථ. **ඛණො වො මා උපච්චගා**ති යො හි බුද්ධවචනං න කරොති, තං පුග්ගලං අයං බුද්ධුප්පාදක්ඛණො පතිරූපදෙසවාසෙ උප්පත්තික්ඛණො සම්මාදිට්ඨියා පටිලද්ධක්ඛණො ඡන්නං ආයතනානං අවෙකල්ලක්ඛණොති සබ්බොපි ඛණො අතික්කමති, සො ඛණො මා තුම්හෙ අතික්කමතු. **ඛණාතීතා**ති යෙ හි තං ඛණං අතීතා, යෙ වා පුග්ගලෙ සො ඛණො අතීතො, තෙ **නිරයම්හි සමප්පිතා** තත්ථ නිබ්බත්තා චිරකාලං සොචන්ති.

පමාදො රජොති රූපාදීසු ආරම්මණෙසු සතිවොස්සග්ගලක්ඛණො පමාදො, සංකිලෙසසභාවත්තා රාගරජාදිමිස්සතාය ච රජො. **පමාදානුපතිතො රජො**ති යො හි කොචි රජො නාම රාගාදිකො, සො සබ්බො පමාදානුපතිතො පමාදවසෙනෙව උප්පජ්ජති. **අප්පමාදෙනා**ති අප්පමජ්ජනෙන අප්පමාදපටිපත්තියා. **විජ්ජායා**ති අග්ගමග්ගවිජ්ජාය. **අබ්බහෙ සල්ලමත්තනො**ති අත්තනො හදයනිස්සිතං රාගාදිසල්ලං උද්ධරෙය්‍ය සමූහනෙය්‍යාති.

මාලුක්‍යපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සප්පදාසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පණ්ණවීසතීතිආදිකා ආයස්මතො සප්පදාසත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුස්මිං සුද්ධොදනමහාරාජස්ස පුරොහිතපුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස **සප්පදාසො**ති නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො සත්ථු ඤාතිසමාගමෙ පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා කිලෙසාභිභවෙන චෙතොසමාධිං අලභන්තො

බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා සංවෙගජාතො පච්ඡා සත්ථං ආහරන්තො යොනිසො මනසිකාරං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණිත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

405.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, යතො පබ්බජිතො අහං;
අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි, චෙතොසන්තිමනජ්ඣගං.

406.

‘‘අලද්ධා චිත්තස්සෙකග්ගං, කාමරාගෙන අට්ටිතො;
බාහා පග්ගය්හ කන්දන්තො, විහාරා උපනික්ඛමිං.

407.

‘‘සත්ථං වා ආහරිස්සාමි, කො අත්ථො ජීවිතෙන මෙ;
කථඤ්හි සික්ඛං පච්චක්ඛං, කාලං කුබ්බෙථ මාදිසො.

408.

‘‘තදාහං ඛුරමාදාය, මඤ්චකම්හි උපාවිසිං;
පරිනීතො ඛුරො ආසි, ධමනිං ඡෙත්තුමත්තනො.

409.

‘‘තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

410.

‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **පණ්ණවීසතිවස්සානි, යතො පබ්බජිතො අහ**න්ති යතො පට්ඨාය අහං පබ්බජිතො තානිමානි පණ්ණවීසතිවස්සානි. **අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි, චෙතොසන්තිමනජ්ඣග**න්ති සොහං එත්තකං කාලං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තො අච්ඡරාසඞ්ඝාතමත්තම්පි අඞ්ගුලිඵොටනමත්තම්පි ඛණං චෙතොසන්තිං චෙතසො සමාධානං න ලභිං.

එවං පන අලද්ධා චිත්තස්සෙකග්ගතං, තත්ථ කාරණමාහ **‘‘කාමරාගෙන අට්ටිතො**’’ති. තත්ථ **අට්ටිතො**ති පීළිතො, අභිභූතොති අත්ථො. **බාහා පග්ගය්හ කන්දන්තො**ති ‘‘ඉදම්ධ අතිවිය අයුත්තං වත්තති, යදාහං නිය්‍යානිකෙ සාසනෙ පබ්බජිත්වා අත්තානං කිලෙසපඞ්කතො උද්ධරිතුං න සක්කොමී’’ති උද්ධංමුඛො බාහා පග්ගය්හ කන්දමානො. **විහාරා උපනික්ඛමි**න්ති වසනකවිහාරතො බහි නික්ඛන්තො.

යෙනාධිප්පායෙන නික්ඛන්තො, තං දස්සෙතුං **‘‘සත්ථං වා ආහරිස්සාමී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සත්ථං වා ආහරිස්සාමීති වා**-සද්දො විකප්පනත්ථො. තෙන ‘‘රුක්ඛා වා පපතිස්සාමි, උබ්බන්ධිත්වා වා මරිස්සාමී’’තිආදිකෙ මරණප්පකාරෙ සඞ්ගණ්හාති. **සික්ඛ**න්ති අධිසීලසික්ඛං. **පච්චක්ඛ**න්ති පච්චාචික්ඛන්තො පරිච්චජන්තො. ‘‘පච්චක්ඛා’’තිපි පාළි, පච්චක්ඛායාති අත්ථො. **කාල**න්ති මරණං. කථඤ්හි නාම මාදිසො සික්ඛාපච්චක්ඛානෙන කාලං කරෙය්‍යාති අත්ථො. සික්ඛාපච්චක්ඛානඤ්හි අරියස්ස විනයෙ මරණං නාම. යථාහ භගවා – ‘‘මරණඤ්හෙතං, භික්ඛවෙ, යො සික්ඛං පච්චක්ඛාය හීනායාවත්තතී’’ති (ම. නි. 3.63). ‘‘සික්ඛං පච්චක්ඛා’’ති පන පාඨෙ කථඤ්හි නාම මාදිසො සික්ඛං පච්චක්ඛාය කාලං කරෙය්‍ය, සික්ඛාසමඞ්ගී එව පන හුත්වා කාලං කරෙය්‍ය? තස්මා සත්ථං වා ආහරිස්සාමි, කො අත්ථො ජීවිතෙන මෙති යොජනා.

තදාහන්ති යදා කිලෙසාභිභවෙන සමණධම්මං කාතුං අසමත්ථතාය ජීවිතෙ නිබ්බින්දන්තො තදා. **ඛුර**න්ති නිසිතඛුරං, ඛුරසදිසං වා සත්ථකං. **මඤ්චකම්හි උපාවිසි**න්ති පරෙසං නිවාරණභයෙන ඔවරකං පවිසිත්වා මඤ්චකෙ නිසීදිං. **පරිනීතො**ති උපනීතො, ගලෙ ඨපිතොති අධිප්පායො. **ධමනි**න්ති ‘‘කණ්ඨෙ ධමනිං, කණ්ඨධමනිං ගලවලය’’න්තිපි වදන්ති. **ඡෙත්තු**න්ති ඡින්දිතුං.

තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථාති ‘‘යදාහං මරිස්සාමී’’ති කණ්ඨෙ ධමනිං ඡින්දිතුං ඛුරං උපනෙසිං, තතො පරං ‘‘අරොගං නු ඛො මෙ සීල’’න්ති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස අක්ඛණ්ඩං අච්ඡිද්දං සුපරිසුද්ධං සීලං දිස්වා පීති උප්පජ්ජි, පීතිමනස්ස කායො පස්සම්භි, පස්සද්ධකායස්ස නිරාමිසං සුඛං අනුභවන්තස්ස චිත්තස්ස සමාහිතතාය විපස්සනාවසෙන යොනිසො මනසිකාරො උප්පජ්ජි. අථ වා තතොති කණ්ඨෙ ඛුරස්ස උපනයතො වණෙ ජාතෙ උප්පන්නං වෙදනං වික්ඛම්භෙන්තො විපස්සනාය වසෙන යොනිසොමනසිකාරො උප්පජ්ජි. ඉදානි තතො පරං මග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණං උප්පන්නභාවං දස්සෙතුං ‘‘ආදීනවො පාතුරහූ’’තිආදි වුත්තං. තං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව.

සප්පදාසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කාතියානත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

උට්ඨෙහීතිආදිකා ආයස්මතො කාතියානත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං අඤ්ඤතරස්ස කොසියගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්තො, මාතුගොත්තවසෙන පන **කාතියානො**ති ලද්ධනාමො වයප්පත්තො සාමඤ්ඤකානිත්ථෙරස්ස ගිහිසහායො ථෙරං දිස්වා පබ්බජිතො සමණධම්මං

කරොන්තො රත්තිං ‘‘නිද්දාභිභවං විනොදෙස්සාමී’’ති චඞ්කමං ආරුහි. සො චඞ්කමන්තො නිද්දාය අභිභූතො පචලායමානො පරිපතිත්වා තත්ථෙව අනන්තරහිතාය භූමියා නිපජ්ජි, සත්ථා තස්ස තං පවත්තිං දිස්වා සයං තත්ථ ගන්ත්වා ආකාසෙ ඨත්වා **‘‘කාතියානා’’**ති සඤ්ඤං අදාසි. සො සත්ථාරං දිස්වා උට්ඨහිත්වා වන්දිත්වා සංවෙගජාතො අට්ඨාසි. අථස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙන්තො –

411.

‘‘උට්ඨෙහි නිසීද කාතියාන, මා නිද්දාබහුලො අහු ජාගරස්සු;
මා තං අලසං පමත්තබන්ධු, කූටෙනෙව ජිනාතු මච්චුරාජා.

412.

‘‘සෙය්‍යථාපි මහාසමුද්දවෙගො, එවං ජාතිජරාති වත්තතෙ තං;
සො කරොහි සුදීපමත්තනො ත්වං, න හි තාණං තව විජ්ජතෙව අඤ්ඤං.

413.

‘‘සත්ථා හි විජෙසි මග්ගමෙතං, සඞ්ගා ජාතිජරාභයා අතීතං;
පුබ්බාපරරත්තමප්පමත්තො, අනුයුඤ්ජස්සු දළ්හං කරොහි යොගං.

414.

‘‘පුරිමානි පමුඤ්ච බන්ධනානි, සඞ්ඝාටිඛුරමුණ්ඩභික්ඛභොජී;
මා ඛිඩ්ඩාරතිඤ්ච මා නිද්දං, අනුයුඤ්ජිත්ථ ඣාය කාතියාන.

415.

‘‘ඣායාහි ජිනාහි කාතියාන, යොගක්ඛෙමපථෙසු කොවිදොසි;
පප්පුය්‍ය අනුත්තරං විසුද්ධිං, පරිනිබ්බාහිසි වාරිනාව ජොති.

416.

‘‘පජ්ජොතකරො පරිත්තරංසො, වාතෙන විනම්‍යතෙ ලතාව;
එවම්පි තුවං අනාදියානො, මාරං ඉන්දසගොත්ත නිද්ධුනාහි;
සො වෙදයිතාසු වීතරාගො, කාලං කඞ්ඛ ඉධෙව සීතිභූතො’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **උට්ඨෙහීති** නිද්දූපගමනතො උට්ඨහන්තො උට්ඨානවීරියං කරොහි. යස්මා නිපජ්ජා නාම කොසජ්ජපක්ඛියා, තස්මා මා සයි. **නිසීදාති** පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා නිසීද. **කාතියානාති** තං නාමෙන ආලපති. **මා නිද්දාබහුලො අහූති** නිද්දාබහුලො නිද්දාභිභූතො මා අහු. **ජාගරස්සූති** ජාගර, ජාගරියමනුයුත්තො හොහි. **මා තං අලසන්ති** ජාගරියං අනනුයුඤ්ජන්තං තං අලසං කුසීතං

පමත්තබන්ධු මච්චුරාජා **කූටෙනෙව** අද්දූහනෙන විය නෙසාදො මිගං වා පක්ඛිං වා ජරාරොගෙහි මා ජිනාතු මා අභිභවතු, මා අජ්ඣොත්ථරතූති අත්ථො.

සෙය්‍යථාපීති සෙය්‍යථා අපි. **මහාසමුද්දවෙගොති** මහාසමුද්දස්ස ඌමිවෙගො. **එවන්ති** යථා නාම මහාසමුද්දඌමිවෙගො උපරූපරි උට්ඨහන්තො තං අභික්කමිතුං අසක්කොන්තං පුරිසං අභිභවති, එවං ජාති ජරා ච කොසජ්ජාභිභූතං තං **අතිවත්තතෙ** උපරූපරි අජ්ඣොත්ථරති. **සො කරොහීති** සො ත්වං, කාතියාන, චතූහි ඔඝෙහි අනජ්ඣොත්ථරණීයං අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං **සුදීපං අත්තනො කරොහි** අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙහි. **න හි තාණං තව විජ්ජතෙව අඤ්ඤන්ති හීති** හෙතුඅත්ථෙ නිපාතො. යස්මා තතො අග්ගඵලතො අඤ්ඤං තව තාණං නාම ඉධ වා හුරං වා න උපලබ්භති, තස්මා තං අරහත්තසඞ්ඛාතං සුදීපං කරොහීති.

සත්ථා හි විජෙසි මග්ගමෙතන්ති යං සාධෙතුං අවිසහන්තා යතො පරාජිතා පුථූ අඤ්ඤතිත්ථියා, තදෙතං තස්ස සුදීපස්ස කාරණභූතං පඤ්චවිධසඞ්ගතො ජාතිආදිභයතො ච අතීතං අරියමග්ගං දෙවපුත්තමාරාදිකෙ අභිභවිත්වා තුය්හං සත්ථා විජෙසි සාධෙසි. යස්මා සත්ථු සන්තකං නාම සාවකෙන අධිගන්තබ්බං න විස්සජ්ජෙතබ්බං, තස්මා තස්ස අධිගමාය පුබ්බරත්තාපරරත්තං පුරිමයාමං පච්ඡිමයාමඤ්ච, **අප්පමත්තො** සතො සම්පජානො හුත්වා **අනුයුඤ්ජ යොගං** භාවනං දළ්හඤ්ච කරොහි.

පුරිමානි පමුඤ්ච බන්ධනානීති පුරිමකානි ගිහිකාලෙ ආබද්ධානි ගිහිබන්ධනානි කාමගුණබන්ධනානි පමුඤ්ච විස්සජ්ජෙහි, තත්ථ අනපෙක්ඛො හොහි. **සඞ්ඝාටිඛුරමුණ්ඩභික්ඛභොජීති** සඞ්ඝාටිධාරී ඛුරෙන කතසිරමුණ්ඩො භික්ඛාහාරභොජී, තිවිධම්පෙතං පුරිමබන්ධනපමොක්ඛස්ස ඛිඩ්ඩාරතිනිද්දානුයොගස්ස ච කාරණවචනං. යස්මා ත්වං සඞ්ඝාටිපාරුතො මුණ්ඩො භික්ඛාහාරො ජීවති, තස්මා තෙ කාමසුඛානුයොගො ඛිඩ්ඩාරතිනිද්දානුයොගො ච න යුත්තොති තතො පුරිමානි පමුඤ්ච බන්ධනානි ඛිඩ්ඩාරතිං නිද්දඤ්ච මානුයුඤ්ජිත්ථාති යොජනා. **ඣායාති** ඣායස්සු ආරම්මණූපනිජ්ඣානං **අනුයුඤ්ජ**.

තං පන අනුයුඤ්ජන්තො යෙන ඣානෙන ඣායතො කිලෙසා සබ්බසො ජිතා හොන්ති, තං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං අනුයුඤ්ජාති දස්සෙන්තො **''ඣායාහි ජිනාහී''**ති ආහ. **යොගක්ඛෙමපථෙසු කොවිදොසීති** චතූහි යොගෙහි ඛෙමස්ස නිබ්බානස්ස පථභූතෙසු බොධිපක්ඛියධම්මෙසු කුසලො ඡෙකො අසි, තස්මා භාවනං උස්සුක්කාපෙන්තො **අනුත්තරං** උත්තරරහිතං, **විසුද්ධිං** නිබ්බානං අරහත්තඤ්ච **පප්පුය්‍ය** පාපුණිත්වා පන ත්වං පරිනිබ්බාහිසි. **වාරිනාව ජොතීති** මහතා සලිලවුට්ඨිනිපාතෙන අග්ගික්ඛන්ධො විය අරියමග්ගවුට්ඨිනිපාතෙන පරිනිබ්බායිස්සති.

පජ්ජොතකරොති පජ්ජොතිං කරො පදීපො. **පරිත්තරංසොති** ඛුද්දකවච්චිකො. **විනමයතෙති** විනමීයති අපනියාති. **ලතාවාති** වල්ලි විය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා වට්ටිආදිපච්චයවෙකල්ලෙන පරිත්තරංසො මන්දපභො පදීපො අප්පිකා ලතා වා වාතෙන විධමියති විද්ධංසියති, එවං තුවම්පි. කොසියගොත්තතාය, **ඉන්දසගොත්ත,** ඉන්දසමානගොත්තං. මාරං තස්ස වසෙ අනාවත්තනා අනුපාදානතො ච **අනාදියානො, නිද්ධුනාහි** විධමෙහි විද්ධංසෙහි. එවං පන විද්ධංසමානො සො ත්වං වෙදයිතාසු සබ්බාසු වෙදනාසු විගතච්ඡන්දරාගො **ඉධෙව** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ සබ්බකිලෙසදරථපරිළාහාභාවෙන **සීතිභූතො** නිබ්බුතො අත්තනො පරිනිබ්බානකාලං **කඞ්ඛ** ආගමෙහීති. එවං සත්ථාරා අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං පාපෙත්වා දෙසනාය කතාය ථෙරො දෙසනාවසානෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. අරහත්තං පන පත්වා සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව ඉමා ගාථා අභාසි. තා එව ඉමා ගාථා ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණඤ්ච ජාතා.

කාතියානත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. මිගජාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සුදෙසිතොතිආදිකා ආයස්මතො මිගජාලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං විසාඛාය මහාඋපාසිකාය පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **මිගජාලොතිස්ස** නාමං අහොසි. සො විහාරං ගන්ත්වා අභිණ්හසො ධම්මස්සවනෙන පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

417.

‘‘සුදෙසිතො චක්ඛුමතා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
සබ්බසංයොජනාතීතො, සබ්බවට්ටවිනාසනො.

418.

‘‘නියානිකො උත්තරණො, තණ්හාමූලවිසොසනො;
විසමූලං ආඝාතනං, ඡෙත්වා පාපෙති නිබ්බුතිං.

419.

‘‘අඤ්ඤාණමූලභෙදාය, කම්මයන්තවිඝාටනො;
විඤ්ඤාණානං පරිග්ගහෙ, ඤාණවජිරනිපාතනො.

420.

‘‘වෙදනානං විඤ්ඤාපනො, උපාදානප්පමොචනො;
භවං අඞ්ගාරකාසුංව, ඤාණෙන අනුපස්සනො.

421.

‘‘මහාරසො සුගම්භීරො, ජරාමච්චුනිවාරණො;
අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, දුක්ඛූපසමනො සිවො.

422.

‘‘කම්මං කම්මන්ති ඤත්වාන, විපාකඤ්ච විපාකතො;
පටිච්චුප්පන්නධම්මානං, යථාවාලොකදස්සනො;
මහාඛෙමඞ්ගමො සන්තො, පරියොසානභද්දකො’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **සුදෙසිතොති** සුට්ඨු දෙසිතො, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං යාථාවතො විභාවනවසෙන දෙසිතොති අත්ථො. අථ වා **සුදෙසිතොති** සම්මා දෙසිතො, පවත්තිනිවත්තීනං තදුභයහෙතූනඤ්ච අවිපරීතතො පකාසනවසෙන භාසිතො ස්වාඛ්‍යාතොති අත්ථො. **චක්ඛුමතාති** මංසචක්ඛු, දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛු, බුද්ධචක්ඛු, සමන්තචක්ඛූති ඉමෙහි පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමතා. **බුද්ධෙනාති** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන. **ආදිච්චබන්ධුනාති** ආදිච්චගොත්තෙන. ද්විධො හි ලොකෙ ඛත්තියවංසො – ආදිච්චවංසො, සොමවංසොති. තත්ථ ආදිච්චවංසො, ඔක්කාකරාජවංසොති ජානිතබ්බං. තතො සඤ්ජාතතාය සාකියා ආදිච්චගොත්තාති භගවා ‘‘ආදිච්චබන්ධූ’’ති වුච්චති. අථ වා ආදිච්චස්ස බන්ධූතිපි භගවා ආදිච්චබන්ධු, ස්වායමත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව. කාමරාගසංයොජනාදීනං සබ්බෙසං සංයොජනානං සමතික්කමනභාවතො **සබ්බසංයොජනාතීතො** තතො එව කිලෙසකම්මවිපාකවට්ටානං විනාසනතො විද්ධංසනතො **සබ්බවට්ටවිනාසනො,** සංසාරචාරකතො නිය්‍යානතො **නිය්‍යානිකො,** සංසාරමහොඝතො සමුත්තරණට්ඨෙන **උත්තරණො,** කාමතණ්හාදීනං සබ්බතණ්හානං මූලං අවිජ්ජං අයොනිසො මනසිකාරඤ්ච විසොසෙති සුක්ඛාපෙතීති **තණ්හාමූලවිසොසනො,** තිණ්ණම්පි වෙදානං සම්පටිවෙධස්ස විද්ධංසනතො විසස්ස දුක්ඛස්ස කාරණත්තා **විසමූලං,** සත්තානං බ්‍යසනුප්පත්තිට්ඨානතාය **ආඝාතනං** කම්මං කිලෙසං වා **ඡෙත්වා** සමුච්ඡින්දිත්වා **නිබ්බුතිං** නිබ්බානං පාපෙති.

අඤ්ඤාණස්ස මූලං අයොනිසො මනසිකාරො ආසවා ච ‘‘ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො’’ති (ම. නි. 1.103) හි වුත්තං, තස්ස **භෙදාය** වජිරූපමඤාණෙන භින්දනත්ථාය. අථ වා ‘‘අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා’’තිආදිවචනතො (විභ. 225-226; සං. නි. 2.1) අඤ්ඤාණං මූලං එතස්සාති අඤ්ඤාණමූලං, භවචක්කං, තස්ස මග්ගඤාණවජිරෙන පදාලනත්ථං දෙසිතොති සම්බන්ධො. **කම්මයන්තවිඝාටනොති** කම්මඝටිතස්ස අත්තභාවයන්තස්ස විද්ධංසනො. **විඤ්ඤාණානං පරිග්ගහෙති** කාමභවාදීසු යථාසකකම්මුනා විඤ්ඤාණග්ගහණෙ උපට්ඨිතෙති වචනසෙසො. තත්ථ තත්ථ හි භවෙ පටිසන්ධියා ගහිතාය

තංතංභවනිස්සිතවිඤ්ඤාණානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. **ඤාණවජිරනිපාතනොති** ඤාණවජිරස්ස නිපාතො, ඤාණවජිරං නිපාතෙත්වා තෙසං පදාලෙතා. ලොකුත්තරධම්මො හි උප්පජ්ජමානො සත්තමභවාදීසු උප්පජ්ජනාරහානි විඤ්ඤාණානි හින්දත්තමෙව උප්පජ්ජතීති.

වෙදනානං විඤ්ඤාපනොති සුඛාදීනං තිස්සන්නං වෙදනානං යථාක්කමං දුක්ඛසල්ලානිච්චවසෙන යාථාවතො පවෙදකො. **උපාදානප්පමොචනොති** කාමුපාදානාදීහි චතූහිපි උපාදානෙහි චිත්තසන්තානස්ස විමොචකො. **භවං අඞ්ගාරකාසුංව, ඤාණෙන අනුපස්සනොති** කාමභවාදිනවවිධම්පි භවං එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තභාවතො සාධිකපොරිසං අඞ්ගාරකාසුං විය මග්ගඤාණෙන අනුපච්චක්ඛතො දස්සෙතා.

සන්තපණීතභාවතො අතිත්තිකරට්ඨෙන **මහාරසො** පරිඤ්ඤාදිවසෙන වා මහාකිච්චතාය සාමඤ්ඤඵලවසෙන මහාසම්පත්තිතාය ච **මහාරසො, අනුපචිතසම්භාරෙහි දුරවගාහතාය අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨතාය ච **සුට්ඨු ගම්භීරො ජරාමච්චුනිවාරණො,** ආයතිං භවාභිනිබ්බත්තියා නිවත්තනෙන ජරාය මච්චුනො ච පටිසෙධකො. ඉදානි යථාවුත්තගුණවිසෙසයුත්තං ධම්මං සරූපතො දස්සෙන්තො **''අරියො අට්ඨඞ්ගිකො''**ති වත්වා පුනපි තස්ස කතිපයෙ ගුණෙ විභාවෙතුං **''දුක්ඛූපසමනො සිවො''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – පරිසුද්ධට්ඨෙන **අරියො,** සම්මාදිට්ඨිආදිඅට්ඨධම්මසමොධානතාය **අට්ඨඞ්ගිකො,** නිබ්බානගවෙසනට්ඨෙන **මග්ගො** සකලවට්ටදුක්ඛවූපසමනට්ඨෙන **දුක්ඛවූපසමනො,** ඛෙමට්ඨෙන **සිවො.**

යථා ඉතො බාහිරකසමයෙ අසම්මාසම්බුද්ධපවෙදිතත්තා කම්මවිපාකො විපල්ලාසො සියාති එවං අවිපල්ලාසෙත්වා **පටිච්චුප්පන්නධම්මානං** පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කම්මං කම්මන්ති විපාකඤ්ච විපාකතො ඤත්වාන පුබ්බභාගඤාණෙන ජානනහෙතු සස්සතුච්ඡෙදග්ගාහානං විධමනෙන යාථාවතො ආලොකදස්සනො තක්කරස්ස ලොකුත්තරඤාණාලොකස්ස දස්සනො. කෙනචි කඤ්චි කදාචිපි අනුපද්දුතත්තා මහාඛෙමං නිබ්බානං ගච්ඡති සත්තෙ ගමෙතී වාති **මහාඛෙමඞ්ගමො,** සබ්බකිලෙසදරථපරිළාහවූපසමනතො **සන්තො,** අකුප්පාය චෙතොවිමුත්තියා අනුපාදිසෙසාය ච නිබ්බානධාතුයා පාපනෙන **පරියොසානභද්දකො** සුදෙසිතො චක්ඛුමතාති යොජනා.

එවං ථෙරො නානානයෙහි අරියධම්මං පසංසන්තො තස්ස ධම්මස්ස අත්තනා අධිගතභාවං අඤ්ඤාපදෙසෙන පකාසෙසි.

මිගජාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පුරොහිතපුත්තජෙන්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ජාතිමදෙන මත්තොහන්තිආදිකා ආයස්මතො ජෙන්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, තස්ස **ජෙන්තො**ති නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො ජාතිමදෙන භොගඉස්සරියරූපමදෙන ච මත්තො අඤ්ඤෙ හීළෙන්තො ගරුට්ඨානියානම්පි අපචිතිං අකරොන්තො මානථද්ධො විචරති. සො එකදිවසං සත්ථාරං මහතියා පරිසාය පරිවුතං ධම්මං දෙසෙන්තං දිස්වා උපසඞ්කමන්තො ''සචෙ මං සමණො ගොතමො පඨමං ආලපිස්සති, අහම්පි ආලපිස්සාමි; නො චෙ, නාලපිස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා උපසඞ්කමිත්වා ඨිතො භගවති පඨමං අනාලපන්තෙ සයම්පි මානෙන අනාලපිත්වා ගමනාකාරං දස්සෙසි. තං භගවා –

''න මානං බ්‍රාහ්මණ සාධු, අත්ථිකස්සීධ බ්‍රාහ්මණ;
යෙන අත්ථෙන ආගච්ඡි, තමෙවමනුබ්‍රූහයෙ''ති. (සං. නි. 1.201) –

ගාථාය අජ්ඣභාසි. සො ''චිත්තං මෙ සමණො ගොතමො ජානාතී''ති අභිප්පසන්නො භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා පරමනිපච්චාකාරං කත්වා –

''කෙසු න මානං කයිරාථ, කෙසු චස්ස සගාරවො;
ක්‍යස්ස අපචිතා අස්සු, ක්‍යස්සු සාධු සුපූජිතා''ති. –

පුච්ඡි. තස්ස භගවා –

''මාතරි පිතරි චාපි, අථො ජෙට්ඨම්හි භාතරි;
ආචරියෙ චතුත්ථම්හි, සමණබ්‍රාහ්මණෙසු ච.

''තෙසු න මානං කයිරාථ, තෙසු අස්ස සගාරවො;
ක්‍යස්ස අපචිතා අස්සු, ත්‍යස්සු සාධු සුපූජිතා.

''අරහන්තෙ සීතිභූතෙ, කතකිච්චෙ අනාසවෙ;
නිහච්ච මානං අත්ථද්ධො, තෙ නමස්සෙ අනුත්තරෙ''ති. (සං. නි. 1.201) –

පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. සො තාය දෙසනාය සොතාපන්නො හුත්වා පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පත්වා අත්තනො පටිපත්තිකිත්තනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

423.
''ජාතිමදෙන මත්තොහං, භොගඉස්සරියෙන ච;

සණ්ඨානවණ්ණරූපෙන, මදමත්තො අචාරිහං.

424.

‘‘නාත්තනො සමකං කඤ්චි, අතිරෙකඤ්ච මඤ්ඤිසං;
අතිමානහතො බාලො, පත්ථද්ධො උස්සිතද්ධජො.

425.

‘‘මාතරං පිතරඤ්චාපි, අඤ්ඤෙපි ගරුසම්මතෙ;
න කඤ්චි අභිවාදෙසිං, මානත්ථද්ධො අනාදරො.

426.

‘‘දිස්වා විනායකං අග්ගං, සාරථීනං වරුත්තමං;
තපන්තමිව ආදිච්චං, භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතං.

427.

‘‘මානං මදඤ්ච ඡඩ්ඩෙත්වා, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
සිරසා අභිවාදෙසිං, සබ්බසත්තානමුත්තමං.

428.

‘‘අතිමානො ච ඔමානො, පහීනා සුසමූහතා;
අස්මිමානො සමුච්ඡින්නො, සබ්බෙ මානවිධා හතා’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ජාතිමදෙන මත්තොහන්ති** අහං උදිච්චෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තො, ‘‘න මාදිසො උභතො සුජාතො අඤ්ඤො අත්ථී’’ති කුලමානෙන මත්තො මානත්ථද්ධො අචාරින්ති යොජනා. **භොගඉස්සරියෙන චාති** විභවෙන ආධිපච්චෙන ච හෙතුභූතෙන භොගසම්පදඤ්ච ඉස්සරියසම්පදඤ්ච පටිච්ච උප්පන්නමදෙන මත්තො අහං අචාරින්ති යොජනා. **සණ්ඨානවණ්ණරූපෙනාති** සණ්ඨානං ආරොහපරිණාහසම්පත්ති, වණ්ණො ඔදාතසාමතාදිඡවිසම්පත්ති, රූපං අඞ්ගපච්චඞ්ගසොභා. ඉධාපි වුත්තනයෙන යොජනා වෙදිතබ්බා. **මදමත්තොති** වුත්තප්පකාරතො අඤ්ඤෙනපි මදෙන මත්තො.

නාත්තනො සමකං කඤ්චීති අත්තනො සමකං සදිසං ජාතිආදීහි සමානං අතිරෙකං වා කඤ්චි න මඤ්ඤිසං න මඤ්ඤිං, මයා සමානම්පි න මඤ්ඤිං, කුතො අධිකන්ති අධිප්පායො. **අතිමානහතො බාලොති** බාලො අහං තතො බාලභාවතො අතිමානෙන බතූපහතකුසලාචාරො, තතො එව **පත්ථද්ධො උස්සිතද්ධජො** ථම්භවසෙන ගරූනම්පි නිපච්චකාරස්ස අකරණතො භුසං ථද්ධො අනොනමනථද්ධජාතො උස්සිතමානද්ධජො.

වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **''මාතර''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අඤ්ඤෙති** ජෙට්ඨභාතුආදිකෙ, සමණබ්‍රාහ්මණෙ ච. **ගරුසම්මතෙති** ගරූති සම්මතෙ ගරුට්ඨානියෙ. **අනාදරොති** ආදරරහිතො.

දිස්වා විනායකං අග්ගන්ති එවං මානථද්ධො හුත්වා විචරන්තො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි වෙනෙය්‍යානං විනයනතො සයම්භූතාය නායකභාවතො ච විනායකං. සදෙවකෙ ලොකෙ සීලාදිගුණෙහි සෙට්ඨභාවතො අග්ගං. පුරිසදම්මානං අච්චන්තතාය දමනතො **සාරථීනං වරුත්තමං,** අතිවිය උත්තමං බ්‍යාමප්පභාදිඔභාසෙන ආදිච්චම්ව **තපන්තං,** ඔභාසන්තං භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතං ධම්මං දෙසෙන්තං සබ්බසත්තානං උත්තමං සත්ථාරං දිස්වා බුද්ධානුභාවෙන සන්තජ්ජිතො ''අහමෙව සෙට්ඨො, අඤ්ඤෙ හීනා''ති පවත්තමානං භොගමදාදිමදඤ්ච **ඡඩ්ඩෙත්වා** පහාය විප්පසන්නෙන චෙතසා සිරසා අභිවාදෙසින්ති යොජනා. කථං පනායං මානථද්ධො සමානො සත්ථු දස්සනමත්තෙන මානං පහාසීති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. සත්ථු දස්සනමත්තෙන මානං න පහාසි ''න මානං, බ්‍රාහ්මණ, සාධූ''තිආදිකාය පන දෙසනාය මානං පහාසි. තං සන්ධාය වුත්තං ''මානං මදඤ්ච ඡඩ්ඩෙත්වා, විප්පසන්නෙන චෙතසා. සිරසා අභිවාදෙසි''න්ති. **විප්පසන්නෙන චෙතසාති** ච ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං දට්ඨබ්බං.

''අහමෙව සෙට්ඨො''ති පවත්තො මානො **අතිමානො.** ''ඉමෙ පන නිහීනා''ති අඤ්ඤෙ හීනතො දහන්තස්ස මානො **''ඔමානො''**ති වදන්ති. ''සෙය්‍යොහමස්මී''ති පන අඤ්ඤං අතික්කමිත්වා අත්තානං සෙය්‍යතො දහන්තස්ස පවත්තො සෙය්‍යමානො **අතිමානො.** ''හීනොහමස්මී''ති පවත්තො හීනමානො **ඔමානො. පහීනා සුසමූහතාති** හෙට්ඨිමමග්ගෙහි පහීනා හුත්වා අග්ගමග්ගෙන සුට්ඨු සමුග්ඝාටිතා. **අස්මිමානොති** ''එසොහමස්මී''ති ඛන්ධෙ ''අහ''න්ති ගහණවසෙන පවත්තමානො. **සබ්බෙති** න කෙවලං අතිමානඔමානඅස්මිමානා එව, අථ ඛො සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යමානාදයො නවවිධා අන්තරභෙදෙන අනෙකවිධා ච සබ්බෙ මානවිධා මානකොට්ඨාසා **හතා** අග්ගමග්ගෙන සමුග්ඝාටිතාති.

පුරොහිතපුත්තජෙන්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සුමනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යදා නවො පබ්බජිතොතිආදිකා ආයස්මතො සුමනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සිඛිස්ස භගවතො කාලෙ මාලාකාරකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සිඛිං භගවන්තං පස්සිත්වා පසන්නමානසො සුමනපුප්ඵෙහි පූජං අකාසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අඤ්ඤතරස්ස උපාසකස්ස ගෙහෙ

පටිසන්ධිං ගණ්හි. සො ච උපාසකො ආයස්මතො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස උපට්ඨාකො අහොසි. තස්ස ච තතො පුබ්බෙ ජාතාජාතා දාරකා මරිංසු. තෙන සො ‘‘සචාහං ඉදානි එකං පුත්තං ලභිස්සාමි, අය්‍යස්ස අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙස්සාමී’’ති චිත්තං උප්පාදෙසි. සො ච දසමාසච්චයෙන ජාතො අරොගොයෙව හුත්වා අනුක්කමෙන වඩ්ඪෙන්තො සත්තවස්සිකො අහොසි, තං පිතා ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිත්වා තතො පරිපක්කඤාණත්තා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො හුත්වා ථෙරං උපට්ඨහන්තො ‘‘පානීයං ආහරිස්සාමී’’ති ඝටං ආදාය ඉද්ධියා අනොතත්තදහං අගමාසි. අථෙකො මිච්ඡාදිට්ඨිකො නාගරාජා අනොතත්තදහං පටිච්ඡාදෙන්තො සත්තක්ඛත්තුං භොගෙන පරික්ඛිපිත්වා උපරි මහන්තං ඵණං කත්වා සුමනස්ස පානීයං ගහෙතුං ඔකාසං න දෙති. සුමනො ගරුළරූපං ගහෙත්වා තං නාගරාජං අභිභවිත්වා පානීයං ගහෙත්වා ථෙරස්ස වසනට්ඨානං උද්දිස්ස ආකාසෙන ගච්ඡති. තං සත්ථා ජෙතවනෙ නිසින්නො තථා ගච්ඡන්තං දිස්වා ධම්මසෙනාපතිං ආමන්තෙත්වා, ‘‘සාරිපුත්ත, ඉමං පස්සා’’තිආදිනා චතූහි ගාථාහි තස්ස ගුණෙ අභාසි. අථ සුමනත්ථෙරො –

429.

‘‘යදා නවො පබ්බජිතො, ජාතියා සත්තවස්සිකො;
ඉද්ධියා අභිභොත්වාන, පන්නගින්දං මහිද්ධිකං.

430.

‘‘උපජ්ඣායස්ස උදකං, අනොතත්තා මහාසරා;
ආහරාමි තතො දිස්වා, මං සත්ථා එතදබ්‍රවි.

431.

‘‘සාරිපුත්ත ඉමං පස්ස, ආගච්ඡන්තං කුමාරකං;
උදකකුම්භමාදාය, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතං.

432.

‘‘පාසාදිකෙන වත්තෙන, කල්‍යාණඉරියාපථො;
සාමණෙරොනුරුද්ධස්ස, ඉද්ධියා ච විසාරදො.

433.

‘‘ආජානීයෙන ආජඤ්ඤො, සාධුනා සාධුකාරිතො;
විනීතො අනුරුද්ධෙන, කතකිච්චෙන සික්ඛිතො.

434.

‘‘සො පත්වා පරමං සන්තිං, සච්ඡිකත්වා අකුප්පතං;
සාමණෙරො ස සුමනො, මා මං ජඤ්ඤාති ඉච්ඡතී’’ති. –

අඤ්ඤාබ්‍යාකරණවසෙන ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ ආදිතො ද්වෙ ගාථා සුමනත්ථෙරෙනෙව භාසිතා, ඉතරා චතස්සො තං පසංසන්තෙන සත්ථාරා භාසිතා. තා සබ්බා එකජ්ඣං කත්වා සුමනත්ථෙරො පච්ඡා අඤ්ඤාබ්‍යාකරණවසෙන අභාසි. තත්ථ **පන්නගින්ද**න්ති නාගරාජං. **තතො**ති තත්ථ, යදා නවො පබ්බජිතො ජාතියා සත්තවස්සිකො ඉද්ධිබලෙන මහිද්ධිකං නාගරාජං අභිභවිත්වා අනොතත්තදහතො උපජ්ඣායස්ස පානීයං ආහරාමි, තස්මිං කාලෙති අත්ථො.

මං උද්දිස්ස මය්හං සත්ථා එතදබ්‍රවි, තං දස්සෙන්තො, **''සාරිපුත්ත, ඉමං පස්සා''**තිආදිමාහ. **අජ්ඣත්තං සුසමාහිත**න්ති විසයජ්ඣත්තභූතෙන අග්ගඵලසමාධිනා සුට්ඨු සමාහිතං.

පාසාදිකෙන වත්තෙනාති පස්සන්තානං පසාදාවහෙන ආචාරවත්තෙන, කරණත්ථෙ ඉදං කරණවචනං. **කල්‍යාණඉරියාපථො**ති සම්පන්නිරියාපථො. පාසාදිකෙන වත්තෙනාති වා ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ කරණවචනං. සමණස්ස භාවො සාමඤ්ඤං, සාමඤ්ඤන්ති අත්ථො. තදත්ථං ඊරති පවත්තතීති සාමණෙරො, සමණුද්දෙසො. **ඉද්ධියා ච විසාරදො**ති ඉද්ධියම්පි බ්‍යත්තො සුකුසලො. **ආජානීයෙනා**ති පුරිසාජානීයෙන. අත්තහිතපරහිතානං සාධනතො **සාධුනා** කතකිච්චෙන අනුරුද්ධෙන **සාධු** උභයහිතසාධකො, සුට්ඨු වා ආජඤ්ඤො **කාරිතො** දමිතො. අග්ගවිජ්ජාය **විනීතො** අසෙක්ඛභාවාපාදනෙන **සික්ඛිතො** සික්ඛාපිතොති අත්ථො.

සො සාමණෙරො සුමනො පරමං **සන්තිං** නිබ්බානං **පත්වා** අග්ගමග්ගාධිගමෙන අධිගන්ත්වා **සච්ඡිකත්වා** අත්තපච්චක්ඛං කත්වා **අකුප්පතං** අරහත්තඵලං අප්පිච්ඡභාවස්ස පරමුක්කංසගතත්තා **මා මං ජඤ්ඤා**ති මං ''අයං ඛීණාසවො''ති වා ''ඡළභිඤ්ඤො''ති වා කොචිපි මා ජානෙය්‍යාති **ඉච්ඡති** අභිකඞ්ඛතීති.

සුමනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. න්හාතකමුනිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

වාතරොගාභිනීතොතිආදිකා ආයස්මතො න්හාතකමුනිස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො විජ්ජාට්ඨානාදීසු නිප්ඵත්තිං ගතො න්හාතකලක්ඛණයොගෙන **න්හාතකො**ති පඤ්ඤායිත්ථ. සො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා රාජගහස්ස තියොජනප්පමාණෙ ඨානෙ අරඤ්ඤායතනෙ නිවාරෙහි යාපෙන්තො අග්ගිං පරිචාරයමානො වසති. තස්ස සත්ථා ඝටෙ විය පදීපං හදයබ්භන්තරෙ පජ්ජලන්තං අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා අස්සමපදං අගමාසි. සො භගවන්තං

දිස්වා හට්ඨතුට්ඨො අත්තනො උපකප්පනනියාමෙන ආහාරං උපනෙසි. තං භගවා පරිභුඤ්ජි. එවං තයො දිවසෙ දත්වා චතුත්ථදිවසෙ ''භගවා තුම්හෙ පරමසුඛුමාලා, කථං ඉමිනා ආහාරෙන යාපෙථා''ති ආහ. තස්ස සත්ථා අරියසන්තොසගුණං පකාසෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. තාපසො තං සුත්වා සොතාපන්නො හුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. භගවා තං අරහත්තෙ පතිට්ඨපෙත්වා ගතො. සො පන තත්ථෙව විහරන්තො අපරභාගෙ වාතාබාධෙන උපද්දුතො අහොසි. සත්ථා තත්ථ ගන්ත්වා පටිසන්ථාරමුඛෙන තස්ස විහාරං පුච්ඡන්තො –

435.

''වාතරොගාභිනීතො ත්වං, විහරං කානනෙ වනෙ;
පවිද්ධගොචරෙ ලූඛෙ, කථං භික්ඛු කරිස්සසී''ති. – ගාථමාහ; අථ ථෙරො –

436.

''පීතිසුඛෙන විපුලෙන, ඵරිත්වාන සමුස්සයං;
ලූඛම්පි අභිසම්භොන්තො, විහරිස්සාමි කානනෙ.

437.

''භාවෙන්තො සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ, ඉන්ද්‍රියානි බලානි ච;
ඣානසොඛුම්මසම්පන්නො, විහරිස්සං අනාසවො.

438.

''විප්පමුත්තං කිලෙසෙහි, සුද්ධචිත්තං අනාවිලං;
අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛන්තො, විහරිස්සං අනාසවො.

439.

''අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච, යෙ මෙ විජ්ජිංසු ආසවා;
සබ්බෙ අසෙසා උච්ඡින්නා, න ච උප්පජ්ජරෙ පුන.

440.

''පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා, තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා;
දුක්ඛක්ඛයො අනුප්පත්තො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො''ති. –

ඉමාහි සෙසගාථාහි අත්තනො විහාරං සත්ථු පවෙදෙසි.

තත්ථ **ඣානසොඛුම්මසම්පන්නොති** ඣානසුඛුමභාවෙන සමන්නාගතො. ඣානසුඛුමං නාම අරූපජ්ඣානං, තස්මා අට්ඨසමාපත්තිලාභිම්හීති වුත්තං හොති. තෙන අත්තනො උභතොභාගවිමුත්තිතං දස්සෙති. අපරෙ පනාහු – ''සොඛුම්මන්ති අග්ගමග්ගඵලෙසු අධිපඤ්ඤාසික්ඛා අධිප්පෙතා, තතො ඣානග්ගහණෙන

අත්තනො උභතොභාගවිමුත්තිතං විභාවෙතී’’ති. **විප්පමුත්තං කිලෙසෙහීති** පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියා සබ්බකිලෙසෙහි විමුත්තං, තතො එව **සුද්ධචිත්තං,** අනාවිලසඞ්කප්පතාය **අනාවිලං,** තීහිපි පදෙහි අරහත්තඵලචිත්තමෙව වදති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. ඉමමෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසීති.

න්හාතකමුනිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. බ්‍රහ්මදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අක්කොධස්සාතිආදිකා ආයස්මතො බ්‍රහ්මදත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කොසලරඤ්ඤො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **බ්‍රහ්මදත්තො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො ජෙතවනමහෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සහ පටිසම්භිදාහි ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තං එකදිවසං නගරෙ පිණ්ඩාය චරන්තං අඤ්ඤතරො බ්‍රාහ්මණො අක්කොසි. ථෙරො තං සුත්වාපි තුණ්හීභූතො පිණ්ඩාය චරතියෙව, බ්‍රාහ්මණො පුනපි අක්කොසියෙව. මනුස්සා එවං අක්කොසන්තම්පි නං ‘‘අයං ථෙරො න කිඤ්චි භණතී’’ති ආහංසු. තං සුත්වා ථෙරො තෙසං මනුස්සානං ධම්මං දෙසෙන්තො –

441.

‘‘අක්කොධස්ස කුතො කොධො, දන්තස්ස සමජීවිනො;
සම්මදඤ්ඤා විමුත්තස්ස, උපසන්තස්ස තාදිනො.

442.

‘‘තස්සෙව තෙන පාපියො, යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති;
කුද්ධං අප්පටිකුජ්ඣන්තො, සඞ්ගාමං ජෙති දුජ්ජයං.

443.

‘‘උභින්නමත්ථං චරති, අත්තනො ච පරස්ස ච;
පරං සඞ්කුපිතං ඤත්වා, යො සතො උපසම්මති.

444.

‘‘උභින්නං තිකිච්ඡන්තං තං, අත්තනො ච පරස්ස ච;
ජනා මඤ්ඤන්ති බාලොති, යෙ ධම්මස්ස අකොවිදා. (සං. නි. 1.189);

445.

‘‘උප්පජ්ජෙ තෙ සචෙ කොධො, ආවජ්ජ කකචූපමං;
උප්පජ්ජෙ චෙ රසෙ තණ්හා, පුත්තමංසූපමං සර.

446.

''සචෙ ධාවති චිත්තං තෙ, කාමෙසු ච භවෙසු ච;
ඛිප්පං නිග්ගණ්හ සතියා, කිට්ඨාදං විය දුප්පසු''න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **අක්කොධස්සාති** කොධරහිතස්ස මග්ගෙන සමුච්ඡින්නකොධස්ස. **කුතො කොධොති** කුතො නාම හෙතු කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්ස උප්පත්තිකාරණං නත්ථීති අත්ථො. **දන්තස්සාති** උත්තමෙන දමෙන අග්ගමග්ගදමථෙන දන්තස්ස. **සමජීවිනොති** කායවිසමාදීනි සබ්බසො පහාය කායසමාදීනං වසෙන සමං ජීවන්තස්ස සත්තට්ඨානියෙන සම්පජඤ්ඤෙන සම්මදෙව වත්තන්තස්ස. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තස්සාති** සම්මා අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිකෙ ධම්මෙ ජානිත්වා සබ්බාසවෙහි විප්පමුත්තස්ස. තතො එව සබ්බකිලෙසදරථපරිළාහවූපසමෙන **උපසන්තස්ස**. ඉට්ඨාදීසු තාදිලක්ඛණප්පත්තියා **තාදිනො** ඛීණාසවස්ස කුතො කොධොති අඤ්ඤාපදෙසෙන ථෙරො අත්තනො කොධාභාවං තස්ස ච කාරණානි වත්වා ඉදානි කොධෙ අකොධෙ ච ආදීනවානිසංසදස්සනෙන ධම්මං කථෙන්තො **''තස්සෙවා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣතීති** යො පුග්ගලො අත්තනො උපරි කුද්ධං කුපිතං පුග්ගලං පටිකුජ්ඣති, තස්සෙව තෙන පටිකුජ්ඣනපච්චක්කොසනපටිප්පහරණාදිනා **පාපියො** ඉධලොකෙ විඤ්ඤූගරහාදිවසෙන පරලොකෙ නිරයදුක්ඛාදිවසෙන අහද්දකතරං අකල්‍යාණතරං හොති. කුජ්ඣනෙන පන අකුද්ධස්ස පාපං හොතීති වත්තබ්බමෙව නත්ථි. කෙචි පන ''යො අකුද්ධං පටිකුද්ධං ආරබ්භ කුජ්ඣතී''ති අත්ථං වදන්ති. **කුද්ධං අප්පටිකුජ්ඣන්තොති** යො පන කුද්ධං පුග්ගලං ''අයං කුද්ධො කොධපරෙතො''ති ඤත්වා න පටිකුජ්ඣති ඛමති, සො **දුජ්ජයං** කිලෙසසඞ්ගාමං ජෙති නාම. න කෙවලඤ්චස්ස කිලෙසසඞ්ගාමජයො එව, අථ ඛො උභයහිතපටිපත්තිම්පීති දස්සෙන්තො ආහ **''උභින්නමත්ථං...පෙ.... උපසම්මතී''**ති. යො **පරං** පුග්ගලං **සඞ්කුපිතං** කුද්ධං ''කොධපරෙතො''ති ඤත්වා තං මෙත්තායන්තො අජ්ඣුපෙක්ඛන්තො වා සතො සම්පජානො හුත්වා **උපසම්මති** ඛමති න පටිප්ඵරති. සො **අත්තනො ච පරස්ස චාති** උභින්නං උභයලොකසුඛාවහං **අත්ථං** හිතං චරති.

උභින්නං තිකිච්ඡන්තං තන්ති තං අත්තනො ච පරස්ස චාති උභින්නං ද්වින්නං කොධබ්‍යාධිතිකිච්ඡාය තිකිච්ඡන්තං ඛමන්තං පුග්ගලං යෙ ජනා **ධම්මස්ස** අරියාචාරධම්මෙ අකුසලා, තෙ බාලා ''අයං අවිද්දසු යො අත්තානං අක්කොසන්තස්ස පහරන්තස්ස කිඤ්චි න කරොතී''ති මඤ්ඤන්ති, තං තෙසං අයොනිසො මඤ්ඤනන්ති අධිප්පායො. ''තිකිච්ඡන''න්තිපි පඨන්ති, තිකිච්ඡනසභාවන්ති අත්ථො.

එවං ථෙරෙන වුච්චමානං ධම්මං සුත්වා අක්කොසකබ්‍රාහ්මණො සංවිග්ගො පසන්නචිත්තො ච හුත්වා ථෙරං ඛමාපෙත්වා තස්සෙව සන්තිකෙ පබ්බජි. ථෙරො තස්ස කම්මට්ඨානං දෙන්තො ‘‘ඉමස්ස මෙත්තාභාවනා යුත්තා’’ති මෙත්තාකම්මට්ඨානං දත්වා කොධපරියුට්ඨානාදීසු පච්චවෙක්ඛණාදිවිධිං දස්සෙන්තො **‘‘උප්පජ්ජෙ තෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **උප්පජ්ජෙ තෙ සචෙති** සචෙ තෙ කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තස්ස කඤ්චි පුග්ගලං නිස්සාය චිරපරිචයො කොධො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්ස වූපසමාය –

> ‘‘උභතොදණ්ඩකෙන චෙපි, භික්ඛවෙ, කකචෙන චොරා ඔචරකා අඞ්ගමඞ්ගානි ඔකන්තෙය්‍යුං, තත්‍රාපි යො මනො පදූසෙය්‍ය, න මෙ සො තෙන සාසනකරො’’ති (ම. නි. 1.232) –

සත්ථාරා වුත්තං කකචූපමං ඔවාදං ආවජ්ජෙහි. **උප්පජ්ජෙ චෙ රසෙ තණ්හාති** සචෙ තෙ මධුරාදිභෙදෙ රසෙ තණ්හා අභිලාසො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්ස වූපසමාය –

> ‘‘පුත්තමංසං ජායම්පතිකා යථා කන්තාරනිත්ථරණත්ථමෙව ඛාදිංසු, න රසතණ්හාය එවං කුලපුත්තොපි පබ්බජිතො පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති…පෙ.… ඵාසුවිහාරො චා’’ති (සං. නි. 2.63 අත්ථතො සමානං) –

එවං වුත්තං පුත්තමංසූපමොවාදං **සර** අනුස්සර.

සචෙ ධාවති තෙ චිත්තන්ති අයොනිසො මනසි කරොතො තව චිත්තං **කාමෙසු** පඤ්චකාමගුණෙසු ඡන්දරාගවසෙන, කාමභවාදීසු **භවෙසු** භවපත්ථනාවසෙන සචෙ ධාවති සරති ජවති. **ඛිප්පං නිග්ගණ්හ සතියා, කිට්ඨාදං විය දුප්පසුන්ති** තථා ධාවිතුං අදෙන්තො යථා නාම පුරිසො කිට්ඨාදං සස්සඛාදකං දුප්පසුං දුට්ඨගොණං යොත්තෙන ථම්භෙ බන්ධිත්වා අත්තනො වසෙ වත්තෙති, එවං සතියා සතියොත්තෙන සම්මාධිථම්භෙ බන්ධන්තො ඛිප්පං සීඝමෙව නිග්ගණ්හ, යථා කිලෙසවිගමෙන නිබ්බිසෙවනං හොති, තථා දමෙහීති. කෙචි පන ‘‘ථෙරො පුථුජ්ජනොව හුත්වා අක්කොසං අධිවාසෙන්තො තෙසං මනුස්සානං අරියගුණෙ පකාසෙන්තො ධම්මං කථෙත්වා පච්ඡා ද්වීහි ගාථාහි අත්තානං ඔවදන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො ඉමායෙව ගාථා අභාසී’’ති වදන්ති.

බ්‍රහ්මදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. සිරිමණ්ඩත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ඡන්නමතිවස්සතීතිආදිකා ආයස්මතො සිරිමණ්ඩත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි

උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සංසුමාරගිරෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සිරිමණ්ඩොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො භෙසකලාවනෙ භගවති විහරන්තෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො සමණධම්මං කරොන්තො එකස්මිං උපොසථදිවසෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසට්ඨානෙ නිසින්නො නිදානුද්දෙසස්ස පරියොසානෙ ''ආවිකතා හිස්ස ඵාසු හොතී''ති (මහාව. 134) පාළියා අත්ථං උපධාරෙන්තො ආපන්නං ආපත්තිං අනාවිකත්වා පටිච්ඡාදෙන්තො උපරූපරි ආපත්තියො ආපජ්ජති, තෙනස්ස න ඵාසු හොති, ආවිකත්වා පන යථාධම්මං පටිකරොන්තස්ස ඵාසු හොතීති ඉමමත්ථං මනසි කත්වා ''අහො සත්ථු සාසනං සුවිසුද්ධ''න්ති ලද්ධප්පසාදො තථා උප්පන්නං පීතිං වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා පසන්නමානසො භික්ඛූනං ඔවාදං දෙන්තො –

447.

''ඡන්නමතිවස්සති, විවටං නාතිවස්සති;
තස්මා ඡන්නං විවරෙථ, එවං තං නාතිවස්සති.

448.

''මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො, ජරාය පරිවාරිතො;
තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණො, ඉච්ඡාධූපායිතො සදා. (සං. නි. 1.66);

449.

''මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො, පරික්ඛිත්තො ජරාය ච;
හඤ්ඤති නිච්චමත්තාණො, පත්තදණ්ඩොව තක්කරො.

450.

''ආගච්ඡන්තග්ගිඛන්ධාව, මච්චු බ්‍යාධි ජරා තයො;
පච්චුග්ගන්තුං බලං නත්ථි, ජවො නත්ථි පලායිතුං.

451.

''අමොඝං දිවසං කයිරා, අප්පෙන බහුකෙන වා;
යං යං විජහතෙ රත්තිං, තදූනං තස්ස ජීවිතං.

452.

''චරතො තිට්ඨතො වාපි, ආසීනසයනස්ස වා;
උපෙති චරිමා රත්ති, න තෙ කාලො පමජ්ජිතු''න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ඡන්නන්ති** ඡාදිතං යථාභූතං අවිවටං අප්පකාසිතං දුච්චරිතං. **අතිවස්සතීති** ආපත්තිවස්සඤ්චෙව කිලෙසවස්සඤ්ච අතිවිය වස්සති.

ආපත්තියා හි ඡාදනං අලජ්ජිභාවාදිනා තාදිසොව, ඡාදනෙන තතො අඤ්ඤථාව පුනපි තථාරූපං තතො වා පාපිට්ඨතරං ආපත්තිං ආපජ්ජෙය්‍යාති ඡාදනං වස්සනස්ස කාරණං වුත්තං. **විවටන්ති** පකාසිතං අප්පටිච්ඡන්නං. **නාතිවස්සතීති** එත්ථ **අතීති** උපසග්ගමත්තං, න වස්සතීති අත්ථො. අවස්සනඤ්චෙත්ථ වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බං චිත්තසන්තානස්ස විසොධිතත්තා. **තස්මාති** වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති, ඡන්නස්ස දුච්චරිතස්ස ආපත්තිවස්සාදීනං අතිවස්සනතො විවටස්ස ච අවස්සනතොති අත්ථො. **ඡන්නං විවරෙථාති** පුථුජ්ජනභාවෙන ඡාදනාධිප්පායෙ උප්පන්නෙපි තං අනනුවත්තිත්වා විවරෙථ ආවිකරෙය්‍යාථ, යථාධම්මං පටිකරෙය්‍යාථ. **එවන්ති** විවරණෙන යථාධම්මං පටිපත්තියා. **තන්ති** තං ඡන්නං දුච්චරිතං. **නාතිවස්සති** ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සඤ්ච න වස්සති, සුද්ධන්තෙ පුග්ගලං පතිට්ඨපෙතීති අත්ථො.

ඉදානි ‘‘එකංසෙන සීසංයෙව ච අත්තා සොධෙතබ්බො, අප්පමාදො කාතබ්බො’’ති තස්ස කාරණං සංවෙගවත්ථුං දස්සෙන්තො **‘‘මච්චුනාබ්භාහතො ලොකො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **මච්චුනාබ්භාහතො ලොකොති** අයං සබ්බොපි සත්තලොකො චොරො විය චොරඝාතකෙන, සබ්බවට්ටනිපාතිනා මච්චුනා මරණෙන අභිහතො, න තස්ස හත්ථතො මුච්චති. **ජරාය පරිවාරිතොති** අයං ලොකො උප්පාදතො උද්ධං මරණූපනයනරසාය ජරාය පරිවාරිතො අජ්ඣොත්ථටො, ජරාසඞ්ඝාතපරිමුක්කොති අත්ථො. **තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණොති** සරීරස්ස අන්තො නිමුග්ගෙන විසපීතඛුරප්පෙන විය උපාදානලක්ඛණෙන තණ්හාසඞ්ඛාතෙන සල්ලෙන ඔතිණ්ණො හදයබ්භන්තරෙ ඔගාළ්හො. තණ්හා හි පීළාජනනතො අන්තො තුදනතො දුරුද්ධාරතො ච ‘‘සල්ලො’’ති වුච්චති. **ඉච්ඡාධූපායිතොති** ආරම්මණාභිපත්ථනලක්ඛණාය ඉච්ඡාය සන්තාපිතො. තං විසයං ඉච්ඡන්තො හි පුග්ගලො යදිච්ඡිතං විසයං ලභන්තො වා අලභන්තො වා තාය එව අනුදහනලක්ඛණාය ඉච්ඡාය සන්තත්තො පරිළාහප්පත්තො හොති. **සදාති** සබ්බකාලං, ඉදඤ්ච පදං සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බං.

පරික්ඛිත්තො ජරාය චාති න කෙවලං මච්චුනා අබ්භාහතොයෙව, අථ ඛො ජරාය ච පරික්ඛිත්තො. ජරාය සමවරුද්ධො ජරාපාකාරපරික්ඛිත්තො, න තං සමතික්කමතීති අත්ථො. **හඤ්ඤති නිච්චමත්තාණොති** අතාණො අසරණො හුත්වා නිච්චකාලං ජරාමරණෙහි හඤ්ඤති විබාධීයති. යථා කිං? **පත්තදණ්ඩොව තක්කරො** යථා තක්කරො චොරො කතාපරාධො වජ්ඣප්පත්තො අතාණො රාජාණාය හඤ්ඤති, එවමයං ලොකො ජරාමරණෙහීති දස්සෙති.

ආගච්ඡන්තග්ගිඛන්ධාවාති මහාවනෙ ඩය්හමානෙ තං අභිභවන්තා මහන්තා අග්ගික්ඛන්ධා විය මච්චු බ්‍යාධි ජරාති ඉමෙ තයො අනුදහනට්ඨෙන

අග්ගික්ඛන්ධා ඉමං සත්තලොකං අභිභවන්තා ආගච්ඡන්ති, තෙසං පන පටිබලො හුත්වා **පච්චුග්ගන්තුං** අභිභවිතුං **බලං** උස්සාහො නත්ථි, ඉමස්ස ලොකස්ස, **ජවො නත්ථි පලායිතුං** ජවන්තෙසු, අජ්ඣොත්ථරන්තෙසු. යත්ථ තෙ නාභිභවන්ති, පිට්ඨිං දස්සෙත්වා තතො පලායිතුම්පි ඉමස්ස ලොකස්ස ජඞ්ඝාජවො නත්ථි, එවං අත්තනා අසමත්ථො මායාදීහි උපායෙහි අප්පටිකාරෙ තිවිධෙ බලවති පච්චාමිත්තෙ නිච්චුපට්ඨිතෙ කිං කාතබ්බන්ති චෙ? **අමොඝං දිවසං කයිරා, අප්පෙන බහුකෙන වාති** අප්පෙන අන්තමසො ගද්දූහනමත්තම්පි කාලං පවත්තිතෙන බහුකෙන වා සකලං අහොරත්තං පවත්තිතෙන විපස්සනාමනසිකාරෙන අමොඝං අවඤ්ඣං දිවසං කරෙය්‍ය, යස්මා **යං යං විජහතෙ රත්තිං, තදූනං තස්ස ජීවිතං** අයං සත්තො යං යං රත්තිං විජහති නාසෙති ඛෙපෙති, තදූනං තෙන ඌනං තස්ස සත්තස්ස ජීවිතං හොති. එතෙන රත්තික්ඛයො නාම ජීවිතක්ඛයො තස්ස අනිවත්තනතොති දස්සෙති. තෙනාහ –

‘‘යමෙකරත්තිං පඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තතී’’ති. (ජා. 1.15.363);

න කෙවලං රත්තිවසෙනෙව, අථ ඛො ඉරියාපථවසෙනාපි ජීවිතක්ඛයො උපධාරෙතබ්බොති ආහ **‘‘චරතො’’**තිආදි. **චරතොති** ගච්ඡන්තස්ස. **තිට්ඨතොති** ඨිතං කප්පෙන්තස්ස. **ආසීනසයනස්ස වාති** ආසීනස්ස සයනස්ස වා, නිසින්නස්ස නිපජ්ජන්තස්ස වාති අත්ථො. ‘‘ආසීදන’’න්තිපි පඨන්ති, තත්ථ සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං දට්ඨබ්බං. **උපෙති චරිමා රත්තීති** චරිමකචිත්තසහිතා රත්ති උපගච්ඡති, රත්තිග්ගහණඤ්චෙත්ථ දෙසනාසීසමත්තං. ගමනාදීසු යෙන කෙනචි ඉරියාපථෙන සමඞ්ගීභූතස්ස චරිමකාලොයෙව, තෙනෙවස්ස ඉරියාපථක්ඛණා ජීවිතං ඛෙපෙත්වා එව ගච්ඡන්ති, තස්මා **න තෙ කාලො පමජ්ජිතුං** නායං තුය්හං පමාදං ආපජ්ජිතුං කාලො ‘‘ඉමස්මිං නාම කාලෙ මරණං න හොතී’’ති අවිදිතත්තා. වුත්තං හි –

‘‘අනිමිත්තමනඤ්ඤාතං, මච්චානං ඉධ ජීවිතං;
කසිරඤ්ච පරිත්තඤ්ච, තඤ්ච දුක්ඛෙන සංයුත’’න්ති. (සු. නි. 579);

තස්මා එවං අත්තානං ඔවදිත්වා අප්පමත්තෙන තීසු සික්ඛාසු අනුයොගො කාතබ්බොති අධිප්පායො.

සිරිමණ්ඩත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. සබ්බකාමිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ද්විපාදකොතිආදිකා ආයස්මතො සබ්බකාමිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො සාසනෙ උප්පන්නං අබ්බුදං සොධෙත්වා පටිපාකතිකං ඨපෙන්තං එකං ථෙරං දිස්වා, ‘‘අහම්පි අනාගතෙ

එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අබ්බුදං සොධෙත්වා පටිපාකතිකං ඨපෙතුං සමත්ථො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙත්වා තදනුරූපානි පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අපරිනිබ්බුතෙ එව භගවති වෙසාලියං ඛත්තියකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සබ්බකාමොති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො ඤාතකෙහි දාරපරිග්ගහං කාරිතො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය ඝරාවාසං ජිගුච්ඡන්තො ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා සමණධම්මං කරොන්තො උපජ්ඣායෙන සද්ධිං වෙසාලිං උපගතො ඤාතිඝරං අගමාසි. තත්ථ නං පුරාණදුතියිකා පතිවියොගදුක්ඛිතා කිසා දුබ්බණ්ණා අනලඞ්කතා කිලිට්ඨවත්ථනිවසනා වන්දිත්වා රොදමානා එකමන්තං අට්ඨාසි. තං දිස්වා ථෙරස්ස කරුණාපුරස්සරං මෙත්තං උපට්ඨාපයතො අනුභූතාරම්මණෙ අයොනිසොමනසිකාරවසෙන සහසා කිලෙසො උප්පජ්ජි.

සො තෙන කසාභි තාළිතො ආජානීයො විය සඤ්ජාතසංවෙගො තාවදෙව සුසානං ගන්ත්වා, අසුභනිමිත්තං උග්ගහෙත්වා, තත්ථ පටිලද්ධඣානං පාදකං කත්වා, විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා, අරහත්තං පාපුණි. අථස්ස සසුරො අලඞ්කතපටියත්තං ධීතරං ආදාය මහතා පරිවාරෙන නං උප්පබ්බාජෙතුකාමො විහාරං අගමාසි. ථෙරො තස්සා අධිප්පායං ඤත්වා අත්තනො කාමෙසු විරත්තභාවං සබ්බත්ථ ච අනුපලිත්තතං පකාසෙන්තො –

453.

''ද්විපාදකොයං අසුචි, දුග්ගන්ධො පරිහීරති;
නානාකුණපපරිපූරො, විස්සවන්තො තතො තතො.

454.

''මිගං නිලීනං කූටෙන, බළිසෙනෙව අම්බුජං;
වානරං විය ලෙපෙන, බාධයන්ති පුථුජ්ජනං.

455.

''රූපා සද්දා රසා ගන්ධා, ඵොට්ඨබ්බා ච මනොරමා;
පඤ්ච කාමගුණා එතෙ, ඉත්ථිරූපස්මි දිස්සරෙ.

456.

''යෙ එතා උපසෙවන්ති, රත්තචිත්තා පුථුජ්ජනා;
වඩ්ඪෙන්ති කටසිං ඝොරං, ආචිනන්ති පුනබ්භවං.

457.

''යො චෙතා පරිවජ්ජෙති, සප්පස්සෙව පදා සිරො;
සොමං විසත්තිකං ලොකෙ, සතො සමතිවත්තති.

458.

‘‘කාමෙස්වාදීනවං දිස්වා, නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො;
නිස්සටො සබ්බකාමෙහි, පත්තො මෙ ආසවක්ඛයො’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **ද්විපාදකොති** යදිපි අපාදකාදයොපි කායා අසුචීයෙව, අධිකාරවසෙන පන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදෙන වා එවං වුත්තං. යස්මා වා අඤ්ඤෙ අසුචිභූතාපි කායා ලොණම්බිලාදීහි අභිසඞ්ඛරිත්වා මනුස්සානං භොජනෙපි උපනීයන්ති, න පන මනුස්සකායො, තස්මා අසුචිතරසභාවමස්ස දස්සෙන්තො ‘‘ද්විපාදකො’’ති ආහ. **අයන්ති** තදා උපට්ඨිතං ඉත්ථිරූපං සන්ධායාහ. **අසුචීති** අසුචි එව, න එත්ථ කිඤ්චිපි සුචීති අත්ථො. **දුග්ගන්ධො පරිහීරතීති** දුග්ගන්ධො සමානො පුප්ඵගන්ධාදීහි සඞ්ඛරිත්වා පරිහරීයති. **නානාකුණපපරිපූරොති** කෙසාදිඅනෙකප්පකාරකුණපභරිතො. **විස්සවන්තො තතො තතොති** පුප්ඵගන්ධාදීහිස්ස ජෙගුච්ඡභාවං පටිච්ඡාදෙතුං වායමන්තානම්පි තං වායාමං නිප්ඵලං කත්වා නවහි ද්වාරෙහි ඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි ලොමකූපෙහි ච සෙදජල්ලිකං ‘විස්සවන්තොයෙව පරිහීරතී’ති සම්බන්ධො.

එවං ජෙගුච්ඡොපි සමානො වායං කායො කූටාදීහි විය මිගාදිකෙ අත්තනො රූපාදීහි අන්ධපුථුජ්ජනෙ වඤ්චෙතියෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘මිග’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **මිගං නිලීනං කූටෙනාති** පාසවාකරාදිනා කූටෙන නිලීනං, පටිච්ඡන්නං කත්වා මිගං විය නෙසාදො. වක්ඛමානො හි **ඉව**-සද්දො ඉධාපි ආනෙත්වා යොජෙතබ්බො. **බළිසෙනෙව අම්බුජන්ති** අම්බුජං මච්ඡං ආමිසබද්ධෙන බළිසෙන විය බාළිසිකො. **වානරං විය ලෙපෙනාති** රුක්ඛසිලාදීසු පක්ඛිත්තෙන මක්කටලෙපෙන මක්කටං විය මිගලුද්දො අන්ධපුථුජ්ජනං වඤ්චෙන්තො බාධෙන්තීති.

කෙ පන බාධෙන්තීති ආහ. **‘‘රූපා සද්දා’’**තිආදි. රූපාදයො හි පඤ්ච කාමකොට්ඨාසා විසෙසතො විසභාගවත්ථුසන්නිස්සයා විපල්ලාසූපනිස්සයෙන අයොනිසොමනසිකාරෙන පරික්ඛිත්තානං අන්ධපුථුජ්ජනානං මනො රමෙන්තො කිලෙසවත්ථුතාය අනත්ථාවහභාවතො තෙ බාධෙන්ති නාම. තෙන වුත්තං **‘‘රූපා සද්දා…පෙ…. ඉත්ථිරූපස්මිං දිස්සරෙ’’**ති.

ඉත්ථිග්ගහණඤ්චෙත්ථ අධිකාරවසෙන කතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනෙවාහ **‘‘යෙ එතා උපසෙවන්තී’’**තිආදි. තස්සත්ථො – **යෙ** පුථුජ්ජනා **එතා** ඉත්ථියො **රත්තචිත්තා** රාගාභිභූතචිත්තා උපභොගවත්ථුසඤ්ඤාය උපසෙවන්ති. **වඩ්ඪෙන්ති කටසිං ඝොරන්ති** තෙ ජාතිආදීහි නිරයාදීහි ච ඝොරං, භයානකං, අන්ධබාලෙහි අභිරමිතබ්බතො කටසිසඞ්ඛාතං සංසාරං

පුනප්පුනං උප්පත්තිමරණාදිනා වඩ්ඪෙන්ති. තෙනාහ **''ආචිනන්ති පුනබ්භව''**න්ති.

යො චෙතාති යො පන පුග්ගලො එතා ඉත්ථියො තත්ථ ඡන්දරාගස්ස වික්ඛම්භනෙන වා සමුච්ඡින්දනෙන වා අත්තනො පාදෙන සප්පස්ස සිරං විය පරිවජ්ජෙති, සො සබ්බං ලොකං විසජිත්වා ඨිතත්තා ලොකෙ විසත්තිකාසඞ්ඛාතං තණ්හං සතො හුත්වා සමතිවත්තති.

කාමෙස්වාදීනවං දිස්වාති ''අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා''තිආදිනා (පාචි. 417; චූළව. 65; ම. නි. 1.234) වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු අනෙකාකාරවොකාරං ආදීනවං, දොසං, දිස්වා. **නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොති** කාමෙහි භවෙහි ච නික්ඛන්තභාවතො නෙක්ඛම්මං, පබ්බජ්ජං, නිබ්බානඤ්ච, ඛෙමතො, අනුපද්දවතො, දට්ඨු, දිස්වා. **සබ්බකාමෙහිපි** තෙභූමකධම්මෙහි **නිස්සටො** විසංයුත්තො. සබ්බෙපි තෙභූමකා ධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා, තෙහි ච ථෙරො විසංයුත්තො. තෙනාහ **''පත්තො මෙ ආසවක්ඛයො''**ති.

එවං ථෙරො ආදිතො පඤ්චහි ගාථාහි ධම්මං කථෙත්වා ඡට්ඨගාථාය අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි. තං සුත්වා සසුරො ''අයං සබ්බත්ථ අනුපලිත්තො, න සක්කා ඉමං කාමෙසු පතාරෙතු''න්ති යථාගතමග්ගෙනෙව ගතො. ථෙරොපි වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති උපසම්පදාය වීසවස්සසතිකො පථබ්‍යා ථෙරො හුත්වා, වෙසාලිකෙහි වජ්ජිපුත්තෙහි උප්පාදිතං සාසනස්ස අබ්බුදං සොධෙත්වා, දුතියං ධම්මසඞ්ගීතිං සඞ්ගායිත්වා ''අනාගතෙ ධම්මාසොකකාලෙ උප්පජ්ජනකං අබ්බුදං සොධෙහී''ති තිස්සමහාබ්‍රහ්මානං ආණාපෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි.

සබ්බකාමිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තකනිපාතො

1. සුන්දරසමුද්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සත්තකනිපාතෙ **අලඞ්කතා**තිආදිකා ආයස්මතො සුන්දරසමුද්දත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ අඤ්ඤතරස්ස මහාවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. **සමුද්දො**තිස්ස නාමං අහොසි. රූපසම්පත්තියා පන **සුන්දරසමුද්දො**ති පඤ්ඤායිත්ථ. සො පඨමවයෙ ඨිතො භගවතො රාජගහප්පවෙසෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා, පටිලද්ධසද්ධො නිස්සරණජ්ඣාසයතාය පබ්බජිත්වා, ලද්ධූපසම්පදො සමාදින්නධුතධම්මො රාජගහතො සාවත්ථිං ගන්ත්වා, කල්‍යාණමිත්තස්ස සන්තිකෙ විපස්සනාචාරං උග්ගහෙත්වා, කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො විහරති. තස්ස මාතා රාජගහෙ උස්සවදිවසෙ අඤ්ඤෙ සෙට්ඨිපුත්තෙ සපජාපතිකෙ අලඞ්කතපටියත්තෙ උස්සවකීළං කීළන්තෙ දිස්වා, පුත්තං අනුස්සරිත්වා රොදති. තං දිස්වා අඤ්ඤතරා ගණිකා රොදනකාරණං පුච්ඡි. සා තස්සා තං කාරණං කථෙසි. තං සුත්වා ගණිකා ''අහං තං ආනෙස්සාමි, පස්ස තාව මම ඉත්ථිභාව''න්ති වත්වා ''යදි එවං තංයෙව තස්ස පජාපතිං කත්වා ඉමස්ස කුලස්ස සාමිනිං කරිස්සාමී''ති තාය බහුං ධනං දත්වා, විස්සජ්ජිතා මහතා පරිවාරෙන සාවත්ථිං ගන්ත්වා, ථෙරස්ස පිණ්ඩාය විචරණට්ඨානෙ එකස්මිං ගෙහෙ වසමානා දිවසෙ දිවසෙ අඤ්ඤෙහි ථෙරස්ස සක්කච්චං පිණ්ඩපාතං දාපෙසි. අලඞ්කතපටියත්තා ච හුත්වා සුවණ්ණපාදුකා ආරුය්හ අත්තානං දස්සෙසි. අථෙකදිවසං ගෙහද්වාරෙන ගච්ඡන්තං ථෙරං දිස්වා, සුවණ්ණපාදුකා ඔමුඤ්චිත්වා, අඤ්ජලිං පග්ගය්හ පුරතො ගච්ඡන්තී නානප්පකාරං ථෙරං කාමනිමන්තනාය නිමන්තෙසි. තං සුත්වා ථෙරො ''පුථුජ්ජනචිත්තං නාම චඤ්චලං, යංනූන මයා ඉදානෙව උස්සාහො කරණීයො''ති තත්ථෙව ඨිතො භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තං සන්ධාය වුත්තං –

459.

''අලඞ්කතා සුවසනා, මාලධාරී විභූසිතා;
අලත්තකකතාපාදා, පාදුකාරුය්හ වෙසිකා.

460.

''පාදුකා ඔරුහිත්වාන, පුරතො පඤ්ජලීකතා;
සා මං සණ්හෙන මුදුනා,ම්හිතපුබ්බං අභාසථ.

461.

'''යුවාසි ත්වං පබ්බජිතො, තිට්ඨාහි මම සාසනෙ;
භුඤ්ජ මානුසකෙ කාමෙ, අහං විත්තං දදාමි තෙ;
සච්චං තෙ පටිජානාමි, අග්ගිං වා තෙ හරාමහං.

462.

‘‘‘යදා ජිණ්ණා භවිස්සාම, උභො දණ්ඩපරායනා;
උභොපි පබ්බජිස්සාම, උභයත්ථ කටග්ගහො’’’.

463.

‘‘තඤ්ච දිස්වාන යාචන්තිං, වෙසිකං පඤ්ජලීකතං;
අලඞ්කතං සුවසනං, මච්චුපාසංව ඔඩ්ඩිතං.

464.

‘‘තතො මෙ මනසීකාරො, යොනිසො උදපජ්ජථ;
ආදීනවො පාතුරහු, නිබ්බිදා සමතිට්ඨථ.

465.

‘‘තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ, පස්ස ධම්මසුධම්මතං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

තත්ථ **මාලධාරීති** මාලාධාරිනී පිළන්ධපුප්ඵදාමා. **විභූසිතාති** ඌනට්ඨානස්ස පූරණවසෙන පුප්ඵෙහි චෙව ගන්ධවිලෙපනාදීහි ච විභූසිතගත්තා. **‘‘අලඞ්කතා’’**ති ඉමිනා හත්ථූපගගීවූපගාදීහි ආභරණෙහි අලඞ්කරණං අධිප්පෙතං. **අලත්තකකතාපාදාති** පරිණතජයසුමනපුප්ඵවණ්ණෙන ලාඛාරසෙන රඤ්ජිතචරණයුගළා. සමාසපදඤ්හෙතං, ‘‘අලත්තකකතපාදා’’ති වත්තබ්බෙ ගාථාසුඛත්ථං දීඝං කත්වා වුත්තං. අසමාසභාවෙ පන ‘‘තස්සා’’ති වචනසෙසො වෙදිතබ්බො. **පාදුකාරුය්හ වෙසිකාති** එකා රූපූපජීවිකා ඉත්ථී යථාවුත්තවෙසා සුවණ්ණපාදුකා පටිමුඤ්චිත්වා ‘‘ඨිතා’’ති වචනසෙසො.

පාදුකා ඔරුහිත්වානාති පාදුකාහි ඔතරිත්වා, සුවණ්ණපාදුකායො ඔමුඤ්චිත්වාති අත්ථො. **පඤ්ජලීකතාති** පග්ගහිතඅඤ්ජලිකා **සා** වෙසී මං. සාමං වා වචනපරම්පරං විනා සයමෙව අභාසථ. **සණ්හෙනාති** මට්ඨෙන. **මුදුනාති** මධුරෙන. ‘‘වචනෙනා’’ති අවුත්තම්පි වුත්තමෙව හොති, අභාසථාති, වුත්තත්තා.

යුවාසි ත්වං පබ්බජිතොති ත්වං පබ්බජන්තො යුවා, දහරොයෙව හුත්වා පබ්බජිතොසි, නනු පබ්බජන්තෙන සත්තමෙ දසකෙ සම්පත්තෙව පබ්බජිතබ්බන්ති දස්සෙති. **තිට්ඨාහි මම සාසනෙති** මම වචනෙ තිට්ඨ.

කිං පන තන්ති ආහ **‘‘භුඤ්ජ මානුසකෙ කාමෙ’’**ති කාමෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමස්ස රූපසම්පත්ති, වයසම්පත්ති, පරිවාරසම්පත්ති, භොගසම්පත්ති ච ඉච්ඡිතබ්බා. තත්ථ ‘‘කුතො මෙ භොගසම්පත්තී’’ති වදෙය්‍යාති, ආහ **‘‘අහං විත්තං දදාමි තෙ’’**ති. ‘‘තයිදං වචනං කථං සද්දහාතබ්බ’’න්ති මඤ්ඤෙය්‍යාති තං සද්දහාපෙන්තී ආහ **‘‘සච්චං තෙ**

පටිජානාමි, අග්ගිං වා තෙ හරාමහ''න්ති. ''භුඤ්ජ මානුසකෙ කාමෙ, අහං විත්තං දදාමි තෙ''ති යදිදං මයා පටිඤ්ඤාතං, තං එකංසෙන සච්චමෙව පටිජානාමි, සචෙ මෙ න පත්තියායසි, අග්ගිං වා තෙ හරාමහං අග්ගිං හරිත්වා අග්ගිපච්චයං සපථං කරොමීති අත්ථො. **උභයත්ථ කටග්ගහොති** අම්හාකං උභින්නං ජිණ්ණකාලෙ පබ්බජ්ජනං උභයත්ථ ජයග්ගාහො. යං මයං යාව දණ්ඩපරායනකාලා භොගෙ භුඤ්ජාම, එවං ඉධලොකෙපි භොගෙහි න ජීයාම, මයං පච්ඡා පබ්බජිස්සාම, එවං පරලොකෙපි භොගෙහි න ජීයාමාති අධිප්පායො. **තතොති** තං නිමිත්තං, කාමෙහි නිමන්තෙන්තියා ''යුවාසි ත්ව''න්තිආදිනා ''යදා ජිණ්ණා භවිස්සාමා''තිආදිනා ච තස්සා වෙසියා වුත්තවචනහෙතු. තඤ්හි වචනං අඞ්කුසං කත්වා ථෙරො සමණධම්මං කරොන්තො සදත්ථං පරිපූරෙසි. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

සුන්දරසමුද්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පරෙ අම්බාටකාරාමෙතිආදිකා ආයස්මතො ලකුණ්ඩකභද්දියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගෙ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා, වයප්පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො නිසින්නො තස්මිං ඛණෙ සත්ථාරං එකං භික්ඛුං මඤ්ජුස්සරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා, සයම්පි තං ඨානං පත්ථෙන්තො බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා, ''අහො වතාහම්පි අනාගතෙ අයං භික්ඛු විය එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ මඤ්ජුස්සරානං අග්ගො භවෙය්‍යා''න්ති පණිධානං අකාසි. භගවා ච තස්ස අනන්තරායතං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සො තත්ථ යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඵුස්සස්ස භගවතො කාලෙ චිත්තපත්තකොකිලො හුත්වා රාජුය්‍යානතො මධුරං අම්බඵලං තුණ්ඩෙනාදාය ගච්ඡන්තො සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො ''දස්සාමී''ති චිත්තං උප්පාදෙසි. සත්ථා තස්ස චිත්තං ඤත්වා පත්තං ගහෙත්වා නිසීදි. කොකිලො දසබලස්ස පත්තෙ අම්බපක්කං පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථා තං පරිභුඤ්ජි. සො කොකිලො පසන්නමානසො තෙනෙව පීතිසුඛෙන සත්තාහං වීතිනාමෙසි. තෙන ච පුඤ්ඤකම්මෙන මඤ්ජුස්සරො අහොසි. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ පන චෙතියෙ ආරද්ධෙ කිං පමාණං කරොම? සත්තයොජනප්පමාණං. අතිමහන්තමෙතං. ඡයොජනප්පමාණං. එතම්පි අතිමහන්තං. පඤ්චයොජනං, චතුයොජනං, තියොජනං, ද්වියොජනන්ති වුත්තෙ අයං තදා ජෙට්ඨවඩ්ඪකී හුත්වා ''එථ, භො, අනාගතෙ සුඛපටිජග්ගියං කාතුං වට්ටතී''ති වත්වා රජ්ජුයා පරික්ඛිපන්තො ගාවුතමත්තකෙ ඨත්වා ''එකෙකං මුඛං ගාවුතං ගාවුතං හොතු, චෙතියං එකයොජනාවට්ටං යොජනුබ්බෙධං භවිස්සතී''ති ආහ. තෙ තස්ස වචනෙ අට්ඨංසු. ඉති අප්පමාණස්ස බුද්ධස්ස පමාණං අකාසීති. තෙන

පන කම්මෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අඤ්ඤෙහි නීචතරප්පමාණො හොති.

සො අම්හාකං සත්ථු කාලෙ සාවත්ථියං මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්ති, **භද්දියොතිස්ස** නාමං අහොසි. අතිරස්සතාය පන **ලකුණ්ඩකභද්දියොති** පඤ්ඤායිත්ථ. සො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා, පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා, බහුස්සුතො ධම්මකථිකො හුත්වා මධුරෙන සරෙන පරෙසං ධම්මං කථෙසි. අථෙකස්මිං උස්සවදිවසෙ එකෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං රථෙන ගච්ඡන්තී අඤ්ඤතරා ගණිකා ථෙරං දිස්වා දන්තවිදංසකං හසි. ථෙරො තස්සා දන්තට්ඨිකෙ නිමිත්තං ගහෙත්වා ඣානං උප්පාදෙත්වා, තං පාදකං කත්වා, විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා, අනාගාමී අහොසි. සො අභිණ්හං කායගතාය සතියා විහරන්තො එකදිවසං ආයස්මතා ධම්මසෙනාපතිනා ඔවදියමානො අරහත්තෙ පතිට්ඨහි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.55.1-33) –

‘‘පදුමුත්තරො නාම ජිනො, සබ්බධම්මෙසු චක්ඛුමා;
ඉතො සතසහස්සම්හි, කප්පෙ උප්පජ්ජි නායකො.

‘‘තදාහං හංසවතියං සෙට්ඨිපුත්තො මහද්ධනො;
ජඞ්ඝාවිහාරං විචරං, සඞ්ඝාරාමං අගච්ඡහං.

‘‘තදා සො ලොකපජ්ජොතො, ධම්මං දෙසෙසි නායකො;
මඤ්ජුස්සරානං පවරං, සාවකං අභිකිත්තයි.

‘‘තං සුත්වා මුදිතො හුත්වා, කාරං කත්වා මහෙසිනො;
වන්දිත්වා සත්ථුනො පාදෙ, තං ඨානමභිපත්ථයිං.

‘‘තදා බුද්ධො වියාකාසි, සඞ්ඝමජ්ඣෙ විනායකො;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, ලච්ඡසෙ තං මනොරථං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
භද්දියො නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘තෙන කම්මෙන සුකතෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තාවතිංසමගච්ඡහං.

‘‘ද්වෙනවුතෙ ඉතො කප්පෙ, ඵුස්සො උප්පජ්ජි නායකො;
දුරාසදො දුප්පසහො, සබ්බලොකුත්තමො ජිනො.

‘‘චරණෙන ච සම්පන්නො, බ්‍රහා උජු පතාපවා;
හිතෙසී සබ්බසත්තානං, බහුං මොචෙසි බන්ධනා.

‘‘නන්දාරාමවනෙ තස්ස, අහොසිං ඵුස්සකොකිලො;
ගන්ධකුටිසමාසන්නෙ, අම්බරුක්ඛෙ වසාමහං.

‘‘තදා පිණ්ඩාය ගච්ඡන්තං, දක්ඛිණෙය්‍යං ජිනුත්තමං;
දිස්වා චිත්තං පසාදෙත්වා, මඤ්ජුනාභිනිකූජහං.

‘‘රාජුය්‍යානං තදා ගන්ත්වා, සුපක්කං කනකත්තචං;
අම්බපිණ්ඩං ගහෙත්වාන, සම්බුද්ධස්සොපනාමයිං.

‘‘තදා මෙ චිත්තමඤ්ඤාය, මහාකාරුණිකො ජිනො;
උපට්ඨාකස්ස හත්ථතො, පත්තං පග්ගණ්හි නායකො.

‘‘අදාසිං හට්ඨචිත්තොහං, අම්බපිණ්ඩං මහාමුනෙ;
පත්තෙ පක්ඛිප්ප පක්ඛෙහි, පඤ්ජලිං කත්වාන මඤ්ජුනා.

‘‘සරෙන රජනීයෙන, සවනීයෙන වග්ගුනා;
වස්සන්තො බුද්ධපූජත්ථං, නීළං ගන්ත්වා නිපජ්ජහං.

‘‘තදා මුදිතචිත්තං මං, බුද්ධපෙමගතාසයං;
සකුණග්ඝි උපාගන්ත්වා, ඝාතයී දුට්ඨමානසො.

‘‘තතො චුතොහං තුසිතෙ, අනුභොත්වා මහාසුඛං;
මනුස්සයොනිමාගච්ඡිං, තස්ස කම්මස්ස වාහසා.

‘‘ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ, බ්‍රහ්මබන්ධු මහායසො;
කස්සපො නාම ගොත්තෙන, උප්පජ්ජි වදතං වරො.

‘‘සාසනං ජොතයිත්වා සො, අභිභුය්‍ය කුතිත්ථියෙ;
විනයිත්වාන වෙනෙය්‍යෙ, නිබ්බුතො සො සසාවකො.

‘‘නිබ්බුතෙ තම්හි ලොකග්ගෙ, පසන්නා ජනතා බහූ;
පූජනත්ථාය බුද්ධස්ස, ථූපං කුබ්බන්ති සත්ථුනො.

‘‘සත්තයොජනිකං ථූපං, සත්තරතනභූසිතං;
කරිස්සාම මහෙසිස්ස, ඉච්චෙවං මන්තයන්ති තෙ.

‘‘කිකිනො කාසිරාජස්ස, තදා සෙනාය නායකො;
හුත්වාහං අප්පමාණස්ස, පමාණං චෙතියෙ වදිං.

‘‘තදා තෙ මම වාකොයන, චෙතියං යොජනුග්ගතං;
අකංසු නරවීරස්ස, නානාරතනභූසිතං.

‘‘තෙන කම්මෙන සුකතෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තාවතිංසමගච්ඡහං.

‘‘පච්ඡිමෙ ච භවෙ දානි, ජාතො සෙට්ඨිකුලෙ අහං;
සාවත්ථියං පුරවරෙ, ඉද්ධෙ ඵීතෙ මහද්ධනෙ.

‘‘පුරප්පවෙසෙ සුගතං, දිස්වා විම්හිතමානසො;
පබ්බජිත්වාන න චිරං, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘චෙතියස්ස පමාණං යං, අකරිං තෙන කම්මුනා;
ලකුණ්ඩකසරීරොහං, ජාතො පරිභවාරහො.

‘‘සරෙන මධුරෙනාහං, පූජිත්වා ඉසිසත්තමං;
මඤ්ජුස්සරානං භික්ඛූනං, අග්ගත්තමනුපාපුණිං.

‘‘ඵලදානෙන බුද්ධස්ස, ගුණානුස්සරණෙන ච;
සාමඤ්ඤඵලසම්පන්නො, විහරාමි අනාසවො.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.
අපරභාගෙ අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

466.
‘‘පරෙ අම්බාටකාරාමෙ, වනසණ්ඩම්හි භද්දියො;
සමූලං තණ්හමබ්බුය්හ, තත්ථ භද්දොව ඣායති.

467.
‘‘රමන්තෙකෙ මුදිඞ්ගෙහි, වීණාහි පණවෙහි ච;
අහඤ්ච රුක්ඛමූලස්මිං, රතො බුද්ධස්ස සාසනෙ.

468.
‘‘බුද්ධො චෙ මෙ වරං දජ්ජා, සො ච ලබ්භෙථ මෙ වරො;
ගණ්හෙහං සබ්බලොකස්ස, නිච්චං කායගතං සති’’න්ති. –

ඉමා තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **පරෙති** සෙට්ඨෙ අධිකෙ, විසිට්ඨෙති අත්ථො. අධිකවාචී හි අයං පරසද්දො ‘‘පරං විය මත්තායා’’තිආදීසු විය. **අම්බාටකාරාමෙති** එවංනාමකෙ ආරාමෙ. සො කිර ඡායූදකසම්පන්නො වනසණ්ඩමණ්ඩිතො රමණීයො හොති තෙන ‘‘පරෙ’’ති විසෙසෙත්වා වුත්තො. ‘‘අම්බාටකවනෙ

අම්බාටකෙහි අභිලක්ඛිතවනෙ''ති ච වදන්ති. **වනසණ්ඩම්හීති** වනගහනෙ, ඝනනිචිතරුක්ඛගච්ඡලතාසමූහෙ වනෙති අත්ථො. **භද්දියොති** එවංනාමකො, අත්තානමෙව ථෙරො අඤ්ඤං විය වදති. **සමූලං තණ්හමබ්බුය්හාති** තණ්හාය මූලං නාම අවිජ්ජා. තස්මා සාවිජ්ජං තණ්හං අග්ගමග්ගෙන සමුග්ඝාටෙත්වාති අත්ථො. **තත්ථ භද්දොව ඣායතීති** ලොකුත්තරෙහි සීලාදීහි භද්දො සුන්දරො තස්මිංයෙව වනසණ්ඩෙ කතකිච්චතාය දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරවසෙන අග්ගඵලඣානෙන ඣායති.

ඵලසුඛෙන ච ඣානසමාපත්තීහි ච වීතිනාමෙතීති අත්තනො විවෙකරතිං දස්සෙත්වා **''රමන්තෙකෙ''**ති ගාථායපි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන තමෙවත්ථං දස්සෙති. තත්ථ **මුදිඞ්ගෙහීති** අඞ්ගිකාදීහි මුරජෙහි. **වීණාහීති** නන්දිනීආදීහි වීණාහි. **පණවෙහීති** තුරියෙහි රමන්ති එකෙ කාමභොගිනො, සා පන තෙසං රති අනරියා අනත්ථසංහිතා. **අහඤ්ච** ති අහං පන, එකකො **බුද්ධස්ස** භගවතො සාසනෙ රතො, තතො එව රුක්ඛමූලස්මිං **රතො** අභිරතො විහරාමීති අත්ථො.

එවං අත්තනො විවෙකාභිරතිං කිත්තෙත්වා ඉදානි යං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං භාවෙත්වා අරහත්තං පත්තො, තස්ස පසංසනත්ථං **''බුද්ධො චෙ මෙ''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – සචෙ **බුද්ධො** භගවා ''එකාහං, භන්තෙ, භගවන්තං වරං යාචාමී''ති මයා යාචිතො ''අතික්කන්තවරා ඛො, භික්ඛු, තථාගතා''ති අපටික්ඛිපිත්වා මය්හං යථායාචිතං වරං දදෙය්‍ය, සො ච වරො මමාධිප්පායපූරකො **ලබ්භෙථ** මය්හං මනොරථං මත්ථකං පාපෙය්‍යාති ථෙරො පරිකප්පවසෙන වදති. ''භන්තෙ, සබ්බො ලොකො සබ්බකාලං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං භාවෙතූ''ති ''සබ්බලොකස්ස නිච්චං කායගතාසති භාවෙතබ්බා''ති කත්වා වරං ගණ්හෙ අහන්ති දස්සෙන්තො ආහ **''ගණ්හෙහං සබ්බලොකස්ස, නිච්චං කායගතං සති''**න්ති. ඉදානි අපරික්ඛණගරහාමුඛෙන පරික්ඛණං පසංසන්තො –

469.

''යෙ මං රූපෙන පාමිංසු, යෙ ච ඝොසෙන අන්වගූ;
ඡන්දරාගවසූපෙතා, න මං ජානන්ති තෙ ජනා.

470.

''අජ්ඣත්තඤ්ච න ජානාති, බහිද්ධා ච න පස්සති;
සමන්තාවරණො බාලො, ස වෙ ඝොසෙන වුය්හති.

471.

''අජ්ඣත්තඤ්ච න ජානාති, බහිද්ධා ච විපස්සති;
බහිද්ධා ඵලදස්සාවී, සොපි ඝොසෙන වුය්හති.

472.

‘‘අජ්ඣත්තඤ්ච පජානාති, බහිද්ධා ච විපස්සති;
අනාවරණදස්සාවී, න සො සොසෙන වුය්හතී’’ති. –

ඉමා චතස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **යෙ මං රූපෙන පාමිංසූති** යෙ ජනා අවිද්දසූ මම රූපෙන අපසාදිකෙන නිහීනෙන ‘‘ආකාරසදිසී පඤ්ඤා’’ති, ධම්මසරීරෙන ච මං නිහීනං පාමිංසු, ‘‘ඔරකො අය’’න්ති හීළෙන්තා පරිච්ඡින්දනවසෙන මඤ්ඤිංසූති අත්ථො. **යෙ ච ඝොසෙන අන්වගූති** යෙ ච සත්තා ඝොසෙන මඤ්ජුනා මං සම්භාවනාවසෙන අනුගතා බහු මඤ්ඤිංසු, තං තෙසං මිච්ඡා, න හි අහං රූපමත්තෙන අවමන්තබ්බො, ඝොසමත්තෙන වා න බහුං මන්තබ්බො, තස්මා **ඡන්දරාගවසූපෙතා, න මං ජානන්ති තෙ ජනාති** තෙ දුවිධාපි ජනා ඡන්දරාගස්ස වසං උපෙතා අප්පහීනඡන්දරාගා සබ්බසො පහීනඡන්දරාගං මං න ජානන්ති.

අවිසයො තෙසං මාදිසො අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච අපරිඤ්ඤාතවත්ථුතායාති දස්සෙතුං **‘‘අජ්ඣත්ත’’**න්තිආදි වුත්තං. **අජ්ඣත්තන්ති** අත්තනො සන්තානෙ ඛන්ධායතනාදිධම්මං. **බහිද්ධාති** පරසන්තානෙ. අථ වා අජ්ඣත්තන්ති, මම අබ්භන්තරෙ අසෙක්ඛසීලක්ඛන්ධාදිං. බහිද්ධාති, මමෙව ආකප්පසම්පත්තියාදියුත්තං බහිද්ධා රූපධම්මප්පවත්තිං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිප්පවත්තිඤ්ච. **සමන්තාවරණොති** එවං අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච අජානනෙන සමන්තතො ආවරණයුත්තො ආවටඤාණගතිකො. **ස වෙ ඝොසෙන වුය්හතීති** සො පරනෙය්‍යබුද්ධිකො බාලො ඝොසෙන පරෙසං වචනෙන වුය්හති නීයති ආකඩ්ඪීයති.

බහිද්ධා ච විපස්සතීති යො ච වුත්තනයෙන අජ්ඣත්තං න ජානාති, බහිද්ධා පන සුතානුසාරෙන ආකප්පසම්පත්තිආදිඋපධාරණෙන වා විසෙසතො පස්සති. ‘‘ගුණවිසෙසයුත්තො සියා’’ති මඤ්ඤති, සොපි **බහිද්ධා ඵලදස්සාවී** නයග්ගාහෙන ඵලමත්තං ගණ්හන්තො වුත්තනයෙන ඝොසෙන වුය්හති, සොපි මාදිසෙ න ජානාතීති අත්ථො.

යො පන **අජ්ඣත්තඤ්ච** ඛීණාසවස්ස අබ්භන්තරෙ අසෙක්ඛසීලක්ඛන්ධාදිගුණං ජානාති, බහිද්ධා චස්ස පටිපත්තිසල්ලක්ඛණෙන විසෙසතො ගුණවිසෙසයොගං පස්සති. **අනාවරණදස්සාවී** කෙනචි අනාවටො හුත්වා අරියානං ගුණෙ දට්ඨුං ඤාතුං සමත්ථො, න සො ඝොසමත්තෙන වුය්හති යාථාවතො දස්සනතොති.

ලකුණ්ඨකභද්දියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භද්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

එකපුත්තොතිආදිකා ආයස්මතො භද්දත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරං භගවන්තං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච සතසහස්සපරිමාණං චීවරාදීහි චතූහි පච්චයෙහි පූජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තමානො ච අපුත්තකෙසු මාතාපිතූසු දෙවතායාචනාදීනි කත්වාපි අලභන්තෙසු සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ''සචෙ, භන්තෙ, මයං එකං පුත්තං ලභිස්සාම, තං තුම්හාකං දාසත්ථාය දස්සාමා''ති වත්වා ආයාචිත්වා ගතෙසු සත්ථු අධිප්පායං ඤත්වා අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො ඛීණායුකො හුත්වා ඨිතො සක්කෙන දෙවරඤ්ඤා ''අමුකස්මිං කුලෙ නිබ්බත්තාහී''ති ආණත්තො තත්ථ නිබ්බත්ති, **භද්දො**තිස්ස නාමං අකංසු. තං සත්තවස්සුද්දෙසිකං ජාතං මාතාපිතරො අලඞ්කරිත්වා භගවතො සන්තිකං නෙත්වා ''අයං සො, භන්තෙ, තුම්හෙ ආයාචිත්වා ලද්ධදාරකො, ඉමං තුම්හාකං නියාතෙමා''ති ආහංසු. සත්ථා ආනන්දත්ථෙරං ආණාපෙසි – ''ඉමං පබ්බාජෙහී''ති. ආණාපෙත්වා ච ගන්ධකුටිං පාවිසි. ථෙරො තං පබ්බාජෙත්වා සඞ්ඛෙපෙන විපස්සනාමුඛං ආචික්ඛි. සො උපනිස්සයසම්පන්නත්තා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සූරියෙ අනොග්ගතෙයෙව භාවනං උස්සුක්කාපෙත්වා ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.5.54-69) –

''පදුමුත්තරසම්බුද්ධං, මෙත්තචිත්තං මහාමුනිං;
උපෙති ජනතා සබ්බා, සබ්බලොකග්ගනායකං.

''සත්තුකඤ්ච බද්ධකඤ්ච, ආමිසං පානභොජනං;
දදන්ති සත්ථුනො සබ්බෙ, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තෙ අනුත්තරෙ.

''අහම්පි දානං දස්සාමි, දෙවදෙවස්ස තාදිනො;
බුද්ධසෙට්ඨං නිමන්තෙත්වා, සඞ්ඝම්පි ච අනුත්තරං.

''උය්යොජිතා මයා චෙතෙ, නිමන්තෙසුං තථාගතං;
කෙවලං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං.

''සතසහස්සපල්ලඞ්කං, සොවණ්ණං ගොනකත්ථතං;
තූලිකාපටලිකාය, ඛොමකප්පාසිකෙහි ච;
මහාරහං පඤ්ඤාපයිං, ආසනං බුද්ධයුත්තකං.

''පදුමුත්තරො ලොකවිදූ, දෙවදෙවො නරාසභො;
භික්ඛුසඞ්ඝපරිබ්යූළ්හො, මම ද්වාරමුපාගමි.

''පච්චුග්ගන්ත්වාන සම්බුද්ධං, ලොකනාථං යසස්සිනං;
පසන්නචිත්තො සුමනො, අභිනාමයිං සඞ්ඝරං.

‘‘භික්ඛූනං සතසහස්සං, බුද්ධඤ්ච ලොකනායකං;
පසන්නචිත්තො සුමනො, පරමන්නෙන තප්පයිං.

‘‘පදුමුත්තරො ලොකවිදූ, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘යෙනිදං ආසනං දින්නං, සොවණ්ණං ගොනකත්ථතං;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

‘‘චතුසත්තතික්ඛත්තුං සො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
අනුභොස්සති සම්පත්තිං, අච්ඡරාහි පුරක්ඛතො.

‘‘පදෙසරජ්ජං සහස්සං, වසුධං ආවසිස්සති;
එකපඤ්ඤාසක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති.

‘‘සබ්බාසු භවයොනීසු, උච්චාකුලී භවිස්සති;
සො ච පච්ඡා පබ්බජිත්වා, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
භද්දියො නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘විවෙකමනුයුත්තොම්හි, පන්තසෙනනිවාසහං;
ඵලඤ්චාධිගතං සබ්බං, චත්තක්ලෙසොම්හි අජ්ජහං.

‘‘මම සබ්බං අභිඤ්ඤාය, සබ්බඤ්ඤූ ලොකනායකො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො, විමොක්ඛාපි ච අට්ඨිමෙ;
ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

තස්ස භගවා ඡළභිඤ්ඤුප්පත්තිං ඤත්වා ‘‘එහි, භද්දා’’ති ආහ. සො තාවදෙව සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා පඤ්ජලිකො සත්ථු සමීපෙ අට්ඨාසි, සා එව තස්ස උපසම්පදා අහොසි. බුද්ධූපසම්පදා නාම කිරෙසා. ථෙරො ජාතිතො පට්ඨාය අත්තනො පවත්තියා කථනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

473.
‘‘එකපුත්තො අහං ආසිං, පියො මාතු පියො පිතු;
බහූහි වතචරියාහි, ලද්ධො ආයාචනාහි ච.

474.
‘‘තෙ ච මං අනුකම්පාය, අත්ථකාමා හිතෙසිනො;
උභො පිතා ච මාතා ච, බුද්ධස්ස උපනාමයුං.

475.

‘‘කිච්ඡා ලද්ධො අයං පුත්තො, සුඛුමාලො සුඛෙධිතො;
ඉමං දදාම තෙ නාථ, ජිනස්ස පරිචාරකං.

476.

‘‘සත්ථා ච මං පටිග්ගය්හ, ආනන්දං එතදබ්‍රවි;
පබ්බාජෙහි ඉමං ඛිප්පං, හෙස්සත්‍යාජානියො අයං.

477.

‘‘පබ්බාජෙත්වාන මං සත්ථා, විහාරං පාවිසී ජිනො;
අනොග්ගතස්මිං සූරියස්මිං, තතො චිත්තං විමුච්චි මෙ.

478.

‘‘තතො සත්ථා නිරාකත්වා, පටිසල්ලානවුට්ඨිතො;
එහි භද්දාති මං ආහ, සා මෙ ආසූපසම්පදා.

479.

‘‘ජාතියා සත්තවස්සෙන, ලද්ධා මෙ උපසම්පදා;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, අහො ධම්මසුධම්මතා’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **වතචරියාහීති**, ‘‘එවං කත්වා පුත්තං ලභිස්සථා’’ති වුත්තං සමණබ්‍රාහ්මණානං වචනං සුත්වා, ඛීරං පායිත්වා, අනසනාදිවතචරණෙහි. **ආයාචනාහීති** දෙවතායාචනාහි සත්ථුආයාචනාය ච, ඉදමෙව චෙත්ථ කාරණං, ඉතරං ථෙරො මාතාපිතූනං පටිපත්තිදස්සනත්ථඤ්චෙව කිච්ඡලද්ධභාවදස්සනත්ථඤ්ච වදති.

තෙති මාතාපිතරො. **උපනාමයුන්ති** උපනාමෙසුං.

සුඛෙධිතොති සුඛසංවඩ්ඪිතො. **තෙති** තුය්හං. **පරිචාරකන්ති** කිංකාරං.

හෙස්සත්‍යාජානියො අයන්ති අයං දාරකො මම සාසනෙ ආජානීයො භවිස්සති. තස්මා ඛිප්පං අජ්ජෙව පබ්බාජෙහීති එතං **අබ්‍රවි,** ආහ.

පබ්බාජෙත්වානාති ආනන්දත්ථෙරෙන පබ්බාජෙත්වා. **විහාරන්ති** ගන්ධකුටිං. **අනොග්ගතස්මිං සූරියස්මින්ති** සූරියෙ අනත්ථඞ්ගතෙයෙව. **තතො චිත්තං විමුච්චි මෙති** තතො විපස්සනාරම්භතො පරං න චිරෙනෙව ඛණෙන සබ්බාසවෙහි මෙ චිත්තං විමුච්චි, ඛීණාසවො අහොසිං.

තතොති මම ආසවක්ඛයතො පච්ඡා. **නිරාකත්වාති** අත්තනා සමාපන්නං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා තතො වුට්ඨාය. තෙනාහ

''පටිසල්ලානවුට්ඨිතො''ති. **සා මෙ ආසූපසම්පදා**ති යා මං උද්දිස්ස ''එහි, භද්දා''ති සත්ථු වාචා පවත්තා, සා එව මෙ මය්හං උපසම්පදා ආසි. එවං **ජාතියා සත්තවස්සෙන, ලද්ධා මෙ උපසම්පදා**ති සාතිසයං සත්ථාරා අත්තනො කතං අනුග්ගහං සාසනස්ස ච නියානිකතං දස්සෙති. තෙනාහ **''අහො ධම්මසුධම්මතා''**ති.

එත්ථ ච ''චිත්තං විමුච්චි මෙ''ති ඛීණාසවභාවං පකාසෙත්වාපි පුන **''තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා''**ති ලොකියාභිඤ්ඤෙකදෙසදස්සනං ඡළභිඤ්ඤභාවවිභාවනත්ථං. තෙනාහ අපදානෙ ''ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා''ති.

භද්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සොපාකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

දිස්වා පාසාදඡායායන්තිආදිකා ආයස්මතො සොපාකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සිද්ධත්ථස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා ඝරාවාසං පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා එකස්මිං පබ්බතෙ විහරති. සත්ථා ආසන්නමරණං තං ඤත්වා තස්ස සන්තිකං අගමාසි. සො භගවන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තො උළාරං පීතිසොමනස්සං පවෙදෙන්තො පුප්ඵමයං ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා අදාසි. සත්ථා තත්ථ නිසීදිත්වා, අනිච්චතාපටිසංයුත්තං ධම්මිං කථං කථෙත්වා තස්ස පස්සන්තස්සෙව ආකාසෙන අගමාසි. සො පුබ්බෙ ගහිතං නිච්චග්ගාහං පහාය අනිච්චසඤ්ඤං හදයෙ ඨපෙත්වා, කාලඞ්කත්වා, දෙවලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා, අපරාපරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො, ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ සොපාකයොනියං නිබ්බත්ති. සො ජාතිආගතෙන **සොපාකො**ති නාමෙන පඤ්ඤායි. කෙචි පන ''වාණිජකුලෙ නිබ්බත්තො, 'සොපාකො'ති පන නාමමත්ත''න්ති වදන්ති. තං අපදානපාළියා විරුජ්ඣති ''පච්ඡිමෙ භවෙ සම්පත්තෙ, සොපාකයොනුපාගමි''න්ති වචනතො.

තස්ස චතුමාසජාතස්ස පිතා කාලමකාසි, චූළපිතා පොසෙසි. අනුක්කමෙන සත්තවස්සිකො ජාතො. එකදිවසං චූළපිතා ''අත්තනො පුත්තෙන කලහං කරොතී''ති කුජ්ඣිත්වා, තං සුසානං නෙත්වා, ද්වෙ හත්ථෙ රජ්ජුයා එකතො බන්ධිත්වා, තාය එව රජ්ජුයා මතමනුස්සස්ස සරීරෙ ගාළ්හං බන්ධිත්වා ගතො ''සිඞ්ගාලාදයො ඛාදන්තූ''ති. පච්ඡිමභවිකතාය දාරකස්ස පුඤ්ඤඵලෙන සයං මාරෙතුං න විසහි, සිඞ්ගාලාදයොපි න අභිභවිංසු. දාරකො අඩ්ඪරත්තසමයෙ එවං විප්පලපති –

''කා ගති මෙ අගතිස්ස, කො වා බන්ධු අබන්ධුනො;
සුසානමජ්ඣෙ බන්ධස්ස, කො මෙ අභයදායකො''ති.

සත්ථා තාය වෙලාය වෙනෙය්‍යබන්ධවෙ ඔලොකෙන්තො දාරකස්ස හදයබ්භන්තරෙ පජ්ජලන්තං අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා ඔභාසං ඵරිත්වා සතිං ජනෙත්වා එවමාහ –

‘‘එහි සොපාක මා භායි, ඔලොකස්සු තථාගතං;
අහං තං තාරයිස්සාමි, රාහුමුඛෙව චන්දිම’’න්ති.

දාරකො බුද්ධානුභාවෙන ඡින්නබන්ධනො ගාථාපරියොසානෙ සොතාපන්නො හුත්වා ගන්ධකුටිසම්මුඛෙ අට්ඨාසි. තස්ස මාතා පුත්තං අපස්සන්තී චූළපිතරං පුච්ඡිත්වා තෙනස්ස පවත්තියා අකථිතාය තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා විචිනන්තී ‘‘බුද්ධා කිර අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං ජානන්ති, යංනූනාහං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා මම පුත්තස්ස පවත්තිං ජානෙය්‍යා’’න්ති සත්ථු සන්තිකං අගමාසි. සත්ථා, ඉද්ධියා තං පටිච්ඡාදෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, මම පුත්තං න පස්සාමි, අපිච භගවා තස්ස පවත්තිං ජානාතී’’ති තාය පුට්ඨො –

‘‘න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි බන්ධවා;
අන්තකෙනාධිපන්නස්ස, නත්ථි ඤාතීසු තාණතා’’ති. (ධ. ප. 288) –

ධම්මං කථෙසි. තං සුත්වා සා සොතාපන්නා අහොසි. දාරකො අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.2.112-123) –

‘‘පබ්භාරං සොධයන්තස්ස, විපිනෙ පබ්බතුත්තමෙ;
සිද්ධත්ථො නාම භගවා, ආගච්ඡි මම සන්තිකං.

‘‘බුද්ධං උපගතං දිස්වා, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
සන්ථරං සන්ථරිත්වාන, පුප්ඵාසනමදාසහං.

‘‘පුප්ඵාසනෙ නිසීදිත්වා, සිද්ධත්ථො ලොකනායකො;
මමඤ්ච ගතිමඤ්ඤාය, අනිච්චතමුදාහරි.

‘‘අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො.

‘‘ඉදං වත්වාන සබ්බඤ්ඤූ, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
නභං අබ්භුග්ගමී වීරො, හංසරාජාව අම්බරෙ.

‘‘සකං දිට්ඨිං ජහිත්වාන, භාවයානිච්චසඤ්ඤහං;
එකාහං භාවයිත්වාන, තත්ථ කාලං කතො අහං.

‘‘ද්වෙ සම්පත්ති අනුභොත්වා, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
පච්ඡිමෙ භවෙ සම්පත්තෙ, සපාකයොනුපාගමිං.

‘‘අගාරා අභිනික්ඛම්ම, පබ්බජිං අනගාරියං;
ජාතියා සත්තවස්සොහං, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, සීලෙසු සුසමාහිතො;
තොසෙත්වාන මහානාගං, අලත්ථං උපසම්පදං.

‘‘චතුන්නවුතිතො කප්පෙ, යං කම්මමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, පුප්ඵදානස්සිදං ඵලං.

‘‘චතුන්නවුතිතො කප්පෙ, යං සඤ්ඤං භාවයිං තදා;
තං සඤ්ඤං භාවයන්තස්ස, පත්තො මෙ ආසවක්ඛයො.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ භගවා ඉද්ධිං පටිසංහරි. සාපි පුත්තං දිස්වා හට්ඨතුට්ඨා තස්ස ඛීණාසවභාවං සුත්වා පබ්බාජෙත්වා ගතා. සො සත්ථාරං ගන්ධකුටිච්ඡායායං චඞ්කමන්තං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා අනුචඞ්කමි. තස්ස භගවා උපසම්පදං අනුජානිතුකාමො ‘‘එකං නාම කි’’න්තිආදිනා දස පඤ්හෙ පුච්ඡි. සොපි සත්ථු අධිප්පායං ගණ්හන්තො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සංසන්දෙන්තො ‘‘සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා’’තිආදිනා (ඛු. පා. 4.1) තෙ පඤ්හෙ විස්සජ්ජෙසි. තෙනෙව තෙ කුමාරපඤ්හා නාම ජාතා. සත්ථා තස්ස පඤ්හබ්‍යාකරණෙන ආරාධිතචිත්තො උපසම්පදං අනුජානි. තෙන සා පඤ්හබ්‍යාකරණූපසම්පදා නාම ජාතා. තස්සිමං අත්තනො පවත්තිං පකාසෙත්වා ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

480.

‘‘දිස්වා පාසාදඡායායං, චඞ්කමන්තං නරුත්තමං;
තත්ථ නං උපසඞ්කම්ම, වන්දිස්සං පුරිසුත්තමං.

481.

‘‘එකංසං චීවරං කත්වා, සංහරිත්වාන පාණයො;
අනුචඞ්කමිස්සං විරජං, සබ්බසත්තානමුත්තමං.

482.

‘‘තතො පඤ්හෙ අපුච්ඡී මං, පඤ්හානං කොවිදො විදූ;
අච්ඡම්භී ච අභීතො ච, බ්‍යාකාසිං සත්ථුනො අහං.

483.

‘‘විස්සජ්ජිතෙසු පඤ්හෙසු, අනුමොදි තථාගතො;
භික්ඛුසඞ්ඝං විලොකෙත්වා, ඉමමත්ථං අභාසථ.

484.

‘‘‘ලාභා අඞ්ගානං මගධානං, යෙසායං පරිභුඤ්ජති;

චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච, පච්චයං සයනාසනං;
පච්චුට්ඨානඤ්ච සාමීචිං, තෙසං ලාභා’ති චාබ්‍රවි.

485.

‘‘‘අජ්ජදග්ගෙ මං සොපාක, දස්සනායොපසඞ්කම;
එසා චෙව තෙ සොපාක, භවතු උපසම්පදා’’’.

486.

‘‘ජාතියා සත්තවස්සෙන, ලද්ධාන උපසම්පදං;
ධාරෙමි අන්තිමං දෙහං, අහො ධම්මසුධම්මතා’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **පාසාදඡායායන්**ති ගන්ධකුටිච්ඡායායං. **වන්දිස්සන්**ති, අභිවන්දිං.

සංහරිත්වාන පාණයොති උභො හත්ථෙ කමලමකුළාකාරෙන සඞ්ගතෙ කත්වා, අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාති අත්ථො. **අනුචඞ්කමිස්සන්**ති චඞ්කමන්තස්ස සත්ථුනො අනුපච්ඡතො අනුගමනවසෙන චඞ්කමිං. **විරජන්**ති විගතරාගාදිරජං.

පඤ්හෙති කුමාරපඤ්හෙ. **විදූති** වෙදිතබ්බං විදිතවා, සබ්බඤ්ඤූති අත්ථො. ‘‘සත්ථා මං පුච්ඡතී’’ති උප්පජ්ජනකස්ස ඡම්භිතත්තස්ස භයස්ස ච සෙතුඝාතෙන පහීනත්තා **අච්ඡම්භී** ච **අභීතො** ච බ්‍යාකාසි.

යෙසායන්ති යෙසං අධිගමගධානං අයං සොපාකො. **පච්චයන්**ති ගිලානපච්චයං. **සාමීචින්**ති මග්ගදානබීජනාදිසාමීචිකිරියං.

අජ්ජදග්ගෙති ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගෙ ආදිං කත්වා, අජ්ජ පට්ඨාය. ‘‘අජ්ජතග්ගෙ’’තිපි පාළි, අජ්ජතං ආදිං කත්වාති අත්ථො. **දස්සනායොපසඞ්කමාති** ‘‘හීනජච්චො, වයසා තරුණතරො’’ති වා අචින්තෙත්වා දස්සනාය මං උපසඞ්කම. **එසා චෙවාති** යා තස්ස මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දෙත්වා කතා පඤ්හවිස්සජ්ජනා. එසායෙව තෙ භවතු උපසම්පදා ඉති ච අබ්‍රවීති යොජනා. ‘‘ලද්ධා මෙ උපසම්පදා’’තිපි පාළි. යෙ පන ‘‘ලද්ධාන උපසම්පද’’න්තිපි පඨන්ති, තෙසං **සත්තවස්සෙනාති** සත්තමෙන වස්සෙනාති අත්ථො, සත්තවස්සෙන වා හුත්වාති වචනසෙසො. යං පනෙත්ථ අවුත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සොපාකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. සරභඞ්ගත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සරෙ හත්ථෙහීතිආදිකා ආයස්මතො සරභඞ්ගත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ

විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **අනභිලක්ඛිතොතිස්ස** කුලවංසාගතං නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො කාමෙ පහාය තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා සරතිණානි සයමෙව භඤ්ජිත්වා පණ්ණසාලං කත්වා වසති. තතො පට්ඨාය **සරභඞ්ගොතිස්ස** සමඤ්ඤා අහොසි. අථ භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො තස්ස අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා, තත්ථ ගන්ත්වා, ධම්මං දෙසෙසි. සො පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා තත්ථෙව වසති. අථස්ස තාපසකාලෙ කතා පණ්ණසාලා ජිණ්ණා පලුග්ගා අහොසි. තං දිස්වා මනුස්සා ‘‘කිස්ස, භන්තෙ, ඉමං කුටිකං න පටිසඞ්ඛරොථා’’ති ආහංසු. ථෙරො ‘‘කුටිකා යථා තාපසකාලෙ කතා, ඉදානි තථා කාතුං න සක්කා’’ති තං සබ්බං පකාසෙන්තො –

487.

‘‘සරෙ හත්ථෙහි භඤ්ජිත්වා, කත්වාන කුටිමච්ඡිසං;
තෙන මෙ සරභඞ්ගොති, නාමං සම්මුතියා අහු.

488.

‘‘න මය්හං කප්පතෙ අජ්ජ, සරෙ හත්ථෙහි භඤ්ජිතුං;
සික්ඛාපදා නො පඤ්ඤත්තා, ගොතමෙන යසස්සිනා’’ති. – ද්වෙ ගාථා අභාසි;

තත්ථ **සරෙ හත්ථෙහි භඤ්ජිත්වාති**, පුබ්බෙ තාපසකාලෙ සරතිණානි මම හත්ථෙහි ඡින්දිත්වා තිණකුටිං කත්වා **අච්ඡිසං** වසිං, නිසීදිඤ්චෙව නිපජ්ජිඤ්ච. **තෙනාති** කුටිකරණත්ථං සරානං භඤ්ජනෙන. **සම්මුතියාති** අන්වත්ථසම්මුතියා සරභඞ්ගොති, නාමං අහු අහොසි.

න මය්හං කප්පතෙ අජ්ජාති අජ්ජ ඉදානි උපසම්පන්නස්ස මය්හං **සරෙ** සරතිණෙ හත්ථෙහි භඤ්ජිතුං න කප්පතෙ න වට්ටති. කස්මා? **සික්ඛාපදා නො පඤ්ඤත්තා, ගොතමෙන යසස්සිනාති**. තෙන යං අම්හාකං සත්ථාරා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මයං ජීවිතහෙතුනාපි නාතික්කමාමාති දස්සෙති.

එවං එකෙන පකාරෙන තිණකුටිකාය අපටිසඞ්ඛරණෙ කාරණං දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙනපි පරියායෙන තං දස්සෙන්තො –

489.

‘‘සකලං සමත්තං රොගං, සරභඞ්ගො නාද්දසං පුබ්බෙ;
සොයං රොගො දිට්ඨො, වචනකරෙනාතිදෙවස්සා’’ති. – ඉමං ගාථමාහ;

තත්ථ **සකලන්ති** සබ්බං. **සමත්තන්ති** සම්පුණ්ණං, සබ්බභාගතො අනවසෙසන්ති අත්ථො. **රොගන්ති** දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන රුජනට්ඨෙන රොගභූතං උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං සන්ධාය වදති. **නාද්දසං පුබ්බෙති** සත්ථු ඔවාදපටිලාභතො පුබ්බෙ න අද්දක්ඛිං. **සොයං රොගො දිට්ඨො, වචනකරෙනාතිදෙවස්සාති** සම්මුතිදෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවාති සබ්බෙපි දෙවෙ අත්තනො සීලාදිගුණෙහි අතික්කමිත්වා ඨිතත්තා අතිදෙවස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔවාදපටිකරෙන සරභඞ්ගෙන සො අයං ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතො රොගො විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පඤ්චක්ඛන්ධතො දිට්ඨො, පරිඤ්ඤාතොති අත්ථො. එතෙන එවං අත්තභාවකුටිකායම්පි අනපෙක්ඛො බාහිරං තිණකුටිකං කථං පටිසඞ්ඛරිස්සතීති දස්සෙති.

ඉදානි යං මග්ගං පටිපජ්ජන්තෙන මයා අයං අත්තභාවරොගො යාථාවතො දිට්ඨො, ස්වායං මග්ගො සබ්බබුද්ධසාධාරණො. යෙන නෙසං ඔවාදධම්මොපි මජ්ඣෙ භින්නසුවණ්ණසදිසො යත්ථාහං පතිට්ඨාය දුක්ඛක්ඛයං පත්තොති එවං අත්තනො අරහත්තපටිපත්තිං බ්‍යාකරොන්තො –

490.

‘‘යෙනෙව මග්ගෙන ගතො විපස්සී, යෙනෙව මග්ගෙන සිඛී ච වෙස්සභූ;
කකුසන්ධකොණාගමනො ච කස්සපො, තෙනඤ්ජසෙන අගමාසි ගොතමො.

491.

‘‘වීතතණ්හා අනාදානා, සත්ත බුද්ධා ඛයොගධා;
යෙහායං දෙසිතො ධම්මො, ධම්මභූතෙහි තාදිහි.

492.

‘‘චත්තාරි අරියසච්චානි, අනුකම්පාය පාණිනං;
දුක්ඛං සමුදයො මග්ගො, නිරොධො දුක්ඛසඞ්ඛයො.

493.

‘‘යස්මිං නිවත්තතෙ දුක්ඛං, සංසාරස්මිං අනන්තකං;
භෙදා ඉමස්ස කායස්ස, ජීවිතස්ස ච සඞ්ඛයා;
අඤ්ඤො පුනබ්භවො නත්ථි, සුවිමුත්තොම්හි සබ්බධී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි –

තත්ථ **යෙනෙව මග්ගෙනාති** යෙනෙව සපුබ්බභාගෙන අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන. **ගතොති** පටිපන්නො නිබ්බානං අධිගතො.

විපස්සීති විපස්සී සම්මාසම්බුද්ධො. **කකුසන්ධාති** අවිභත්තිකො නිද්දෙසො. ‘‘කකුසන්ධකොණාගමනා’’තිපි පාඨො. **තෙනඤ්ජසෙනාති** තෙනෙව අඤ්ජසෙන අරියමග්ගෙන.

අනාදානාති අනුපාදානා අප්පටිසන්ධිකා වා. **ඛයොගධාති** නිබ්බානොගධා නිබ්බානපතිට්ඨා. **යෙහායං දෙසිතො ධම්මොති** යෙහි සත්තහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි අයං සාසනධම්මො දෙසිතො පවෙදිතො. **ධම්මභූතෙහීති** ධම්මකායතාය ධම්මසභාවෙහි, නවලොකුත්තරධම්මතො වා භූතෙහි ජාතෙහි, ධම්මං වා පත්තෙහි. **තාදිහීති,** ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවප්පත්තෙහි.

‘‘චත්තාරි අරියසච්චානී’’තිආදිනා තෙහි දෙසිතං ධම්මං දස්සෙති. තත්ථ **චත්තාරීති** ගණනපරිච්ඡෙදො. **අරියසච්චානීති** පරිච්ඡින්නධම්මදස්සනං. වචනත්ථතො පන අරියානි ච අවිතථට්ඨෙන සච්චානි චාති අරියසච්චානි, අරියස්ස වා භගවතො සච්චානි තෙන දෙසිතත්තා, අරියභාවකරානි වා සච්චානීති අරියසච්චානි. කුච්ඡිතභාවතො තුච්ඡභාවතො ච **දුක්ඛං,** උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකං. තං දුක්ඛං සමුදෙති එතස්මාති **සමුදයො,** තණ්හා. කිලෙසෙ මාරෙන්තො ගච්ඡති, නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගීයතීති වා **මග්ගො,** සම්මාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ ධම්මා. සංසාරචාරකසඞ්ඛාතො නත්ථි එත්ථ රොධො, එතස්මිං වා අධිගතෙ පුග්ගලස්ස රොධාභාවො හොති, නිරුජ්ඣති දුක්ඛමෙත්ථාති වා **නිරොධො,** නිබ්බානං. තෙනාහ ‘‘දුක්ඛසඞ්ඛයො’’ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

යස්මින්ති යස්මිං නිරොධෙ නිබ්බානෙ අධිගතෙ. **නිවත්තතෙති** අරියමග්ගභාවනාය සති **අනන්තකං** අපරියන්තං ඉමස්මිං සංසාරෙ ජාතිආදිදුක්ඛං න පවත්තති උච්ඡිජ්ජති, සො නිරොධොති අයං ධම්මභූතෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙහි දෙසිතො ධම්මොති යොජනා. **‘‘භෙදා’’**තිආදිනා ‘‘රොගො දිට්ඨො’’ති දුක්ඛපරිඤ්ඤාය සූචිතං අත්තනො අරහත්තප්පත්තිං සරූපතො දස්සෙති. ‘‘යස්මිං නිබ්බත්තතෙ දුක්ඛ’’න්ති පන පාඨෙ සකලගාථාය තත්ථායං යොජනා – **යස්මිං** ඛන්ධාදිපටිපාටිසඤ්ඤිතෙ සංසාරෙ ඉදං අනන්තකං ජාතිආදිදුක්ඛං නිබ්බත්තං, සො ඉතො දුක්ඛප්පත්තිතො අඤ්ඤො පුනප්පුනං භවනභාවතො පුනබ්භවො. ඉමස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස සඞ්ඛයා කායසඞ්ඛාතස්ස ඛන්ධපඤ්චකස්ස භෙදා විනාසා උද්ධං නත්ථි, තස්මා සබ්බධි සබ්බෙහි කිලෙසෙහි සබ්බෙහි භවෙහි සුට්ඨු විමුත්තො විසංයුත්තො අම්හීති.

සරභඞ්ගත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අට්ඨකනිපාතො

1. මහාකච්චායනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අට්ඨකනිපාතෙ **කම්මං බහුකන්ති**ආදිකා ආයස්මතො මහාකච්චායනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වුද්ධිප්පත්තො, එකදිවසං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරා සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපියමානං එකං භික්ඛුං දිස්වා, සයම්පි තං ඨානං පත්ථෙන්තො පණිධානං කත්වා, දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා, දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො සුමෙධස්ස භගවතො කාලෙ විජ්ජාධරො හුත්වා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො සත්ථාරං හිමවන්තපබ්බතෙ එකස්මිං වනසණ්ඩෙ නිසින්නං දිස්වා පසන්නමානසො කණිකාරපුප්ඵෙහි පූජං අකාසි.

සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන අපරාපරං සුගතීසුයෙව පරිවත්තෙන්තො කස්සපදසබලස්ස කාලෙ බාරාණසියං කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා පරිනිබ්බුතෙ භගවති සුවණ්ණචෙතියකරණට්ඨානෙ සතසහස්සග්ඝනිකාය සුවණ්ණිට්ඨකාය පූජං කත්වා, ''භගවා මය්හං නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ සරීරං සුවණ්ණවණ්ණං හොතූ''ති පත්ථනං අකාසි.

තතො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ උජ්ජෙනියං රඤ්ඤො චණ්ඩපජ්ජොතස්ස පුරොහිතගෙහෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ මාතා ''මය්හං පුත්තො සුවණ්ණවණ්ණො, අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතො''ති **කඤ්චනමාණවො** ත්වෙව නාමං අකාසි. සො වුඩ්ඪිමන්වාය තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා පිතු අච්චයෙන පුරොහිතට්ඨානං ලභි. සො ගොත්තවසෙන **කච්චායනො**ති පඤ්ඤායිත්ථ. තං රාජා චණ්ඩපජ්ජොතො බුද්ධුප්පාදං සුත්වා, ''ආචරිය, ත්වං තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථාරං ඉධානෙහී''ති පෙසෙසි. සො අත්තට්ඨමො සත්ථු සන්තිකං උපගතො. තස්ස සත්ථා ධම්මං දෙසෙති. දෙසනාපරියොසානෙ සො සත්තහි ජනෙහි සද්ධිං සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.54.1-27) –

''පදුමුත්තරො නාම ජිනො, අනෙජො අජිතං ජයො;
සතසහස්සෙ කප්පානං, ඉතො උප්පජ්ජි නායකො.

''වීරො කමලපත්තක්ඛො, සසඞ්කවිමලානනො;
කනකාචලසඞ්කාසො, රවිදිත්තිසමප්පභො.

''සත්තනෙත්තමනොහාරී, වරලක්ඛණභූසිතො;
සබ්බවාක්‍යපථාතීතො, මනුජාමරසක්කතො.

‘‘සම්බුද්ධො බොධයං සත්තෙ, වාගීසො මධුරස්සරො;
කරුණානිබන්ධසන්තානො, පරිසාසු විසාරදො.

‘‘දෙසෙති මධුරං ධම්මං, චතුසච්චූපසංහිතං;
නිමුග්ගෙ මොහපඞ්කම්හි, සමුද්ධරති පාණිනෙ.

‘‘තදා එකචරො හුත්වා, තාපසො හිමවාලයො;
නභසා මානුසං ලොකං, ගච්ඡන්තො ජිනමද්දසං.

‘‘උපෙච්ච සන්තිකං තස්ස, අස්සොසිං ධම්මදෙසනං;
වණ්ණයන්තස්ස වීරස්ස, සාවකස්ස මහාගුණං.

‘‘සංඛිත්තෙන මයා වුත්තං, විත්ථාරෙන පකාසයං;
පරිසං මජ්ඣෙ තොසෙති, යථා කච්චායනො අයං.

‘‘නාහං එවමිධෙකච්චං, අඤ්ඤං පස්සාමි සාවකං;
තස්මාතදග්ගෙ එසග්ගො, එවං ධාරෙථ භික්ඛවො.

‘‘තදාහං විම්හිතො හුත්වා, සුත්වා වාක්‍යං මනොරමං;
හිමවන්තං ගමිත්වාන, ආහිත්වා පුප්ඵසඤ්චයං.

‘‘පූජෙත්වා ලොකසරණං, තං ඨානමභිපත්ථයිං;
තදා මමාසයං ඤත්වා, බ්‍යාකාසි ස රණඤ්ජහො.

‘‘පස්සථෙතං ඉසිවරං, නිද්ධන්තකනකත්තචං;
උද්ධග්ගලොමං පීණංසං, අචලං පඤ්ජලිං ඨිතං.

‘‘හාසං සුපුණ්ණනයනං, බුද්ධවණ්ණගතාසයං;
ධම්මජං උග්ගහදයං, අමතාසිත්තසන්නිභං.

‘‘කච්චානස්ස ගුණං සුත්වා, තං ඨානං පත්ථයං ඨිතො;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, ගොතමස්ස මහාමුනෙ.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
කච්චානො නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘බහුස්සුතො මහාඤාණී, අධිප්පායවිදූ මුනෙ;
පාපුණිස්සති තං ඨානං, යථායං බ්‍යාකතො මයා.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං කම්මමකරිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘ද්වෙ භවෙ සංසරාමි, දෙවත්තෙ අථ මානුසෙ;
අඤ්ඤං ගතිං න ගච්ඡාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘ද්වෙ කුලෙ පජායාමි, ඛත්තියෙ අථ බ්‍රාහ්මණෙ;
නීචෙ කුලෙ න ජායාමි, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘පච්ඡිමෙ ච භවෙ දානි, ජාතො උජ්ජෙනියං පුරෙ;
පජ්ජොතස්ස ච චණ්ඩස්ස, පුරොහිතදිජාධිනො.

‘‘පුත්තො තිරිටිවච්ඡස්ස, නිපුණො වෙදපාරගූ;
මාතා ච චන්දිමා නාම, කච්චානොහං වරත්තචො.

‘‘වීමංසනත්ථං බුද්ධස්ස, භූමිපාලෙන පෙසිතො;
දිස්වා මොක්ඛපුරද්වාරං, නායකං ගුණසඤ්චයං.

‘‘සුත්වා ච විමලං වාක්‍යං, ගතිපඞ්කවිසොසනං;
පාපුණිං අමතං සන්තං, සෙසෙහි සහ සත්තහි.

‘‘අධිප්පායවිදූ ජාතො, සුගතස්ස මහාමතෙ.
ඨපිතො එතදග්ගෙ ච, සුසමිද්ධමනොරථො.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ සත්ථා ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙ තාවදෙව ද්වඞ්ගුලමත්තකෙසමස්සුකා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය අහෙසුං. එවං ථෙරො සදත්ථං නිප්ඵාදෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, රාජා පජ්ජොතො තුම්හාකං පාදෙ වන්දිතුං ධම්මඤ්ච සොතුං ඉච්ඡතී’’ති සත්ථු ආරොචෙසි. සත්ථා, ‘‘ත්වංයෙව, භික්ඛු, තත්ථ ගච්ඡ, තයි ගතෙපි රාජා පසීදිස්සතී’’ති ආහ. ථෙරො සත්ථු ආණාය අත්තට්ඨමො තත්ථ ගන්ත්වා රාජානං පසාදෙත්වා අවන්තීසු සාසනං පතිට්ඨාපෙත්වා පුන සත්ථු සන්තිකමෙව ගතො. සො එකදිවසං සම්බහුලෙ භික්ඛූ සමණධම්මං පහාය කම්මාරාමෙ සඞ්ගණිකාරාමෙ රසතණ්හානුගතෙ ච පමාදවිහාරිනො දිස්වා තෙසං ඔවාදවසෙන –

494.

‘‘කම්මං බහුකං න කාරයෙ, පරිවජ්ජෙය්‍ය ජනං න උය්‍යමෙ;
සො උස්සුක්කො රසානුගිද්ධො, අත්ථං රිඤ්චති යො සුඛාධිවාහො.

495.

‘‘පඞ්කොති හි නං අවෙදයුං, යායං වන්දනපූජනා කුලෙසු;
සුඛුමං සල්ලං දුරුබ්බහං, සක්කාරො කාපුරිසෙන දුජ්ජහො’’ති. –

ද්වෙ ගාථා අභාසි.

තත්ථ **කම්මං බහුකං න කාරයෙති** නවාවාසකාරාපනාදිං සමණධම්මකරණස්ස පරිබන්ධභූතං මහන්තං නවකම්මං න පට්ඨපෙය්‍ය, ඛුද්දකං අප්පසමාරම්භං ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසඞ්ඛරණාදිං සත්ථු වචනපටිපූජනත්ථං කාතබ්බමෙව. **පරිවජ්ජෙය්‍ය ජනන්ති** ගණසඞ්ගණිකවසෙන ජනං විවජ්ජෙය්‍ය. ජනන්ති වා යාදිසං සංසෙවතො භජතො පයිරුපාසතො කුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, අකුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, තාදිසං අකල්‍යාණමිත්තභූතං ජනං පරිවජ්ජෙය්‍ය. **න උය්‍යමෙති,** පච්චයුප්පාදනත්ථං කුලසඞ්ගණ්හනවසෙන න වායමෙය්‍ය, යස්මා **සො උස්සුක්කො රසානුගිද්ධො, අත්ථං රිඤ්චති යො සුඛාධිවාහොති** යො රසානුගිද්ධො රසතණ්හාවසිකො භික්ඛු පච්චයුප්පාදනපසුතො, සො කුලසඞ්ගණ්හනත්ථං උස්සුක්කො, තෙසු සුඛිතෙසු සුඛිතො, දුක්ඛිතෙසු දුක්ඛිතො, උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනා යොගං ආපජ්ජති, යො සුඛාධිවාහො සමථවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානසුඛාවහො සීලාදිඅත්ථො, තං රිඤ්චති පජහති එකංසෙන අත්තානං තතො විවෙචෙතීති අත්ථො.

එවං පඨමගාථාය ‘‘කම්මාරාමතං සඞ්ගණිකාරාමතං පච්චයගෙධඤ්ච වජ්ජෙථා’’ති ඔවදිත්වා ඉදානි සක්කාරාභිලාසං ගරහන්තො දුතියං ගාථමාහ. තස්සත්ථො – යා අයං භික්ඛාය උපගතානං පබ්බජිතානං කුලෙසු ගෙහවාසීහි ගුණසම්භාවනාය කරීයමානා වන්දනා පූජනා ච, යස්මා තං අභාවිතත්තානං ඔසීදාපනට්ඨෙන මලිනභාවකරණට්ඨෙන ච **පඞ්කො** කද්දමොති බුද්ධාදයො අරියා **පවෙදයුං** අබ්භඤ්ඤංසු පවෙදෙසුං වා, යස්මා ච අපරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධානං අන්ධපුථුජ්ජනානං සක්කාරාභිලාසං දුවිඤ්ඤෙය්‍යසභාවතාය පීළාජනනතො අන්තො තුදනතො දුරුද්ධරණතො ච **සුඛුමං සල්ලං දුරුබ්බහං** පවෙදයුං, තතො එව සක්කාරො කාපුරිසෙන **දුජ්ජහො** දුප්පජහෙය්‍යො තස්ස පහානපටිපත්තියා අප්පටිපජ්ජනතො. සක්කාරාභිලාසප්පහානෙන හි සක්කාරො පහීනො හොති, තස්මා තස්ස පහානාය ආයොගො කරණීයොති දස්සෙති –

496.

‘‘න පරස්සුපනිධාය, කම්මං මච්චස්ස පාපකං;
අත්තනා තං න සෙවෙය්‍ය, කම්මබන්ධූ හි මාතියා.

497.

‘‘න පරෙ වචනා චොරො, න පරෙ වචනා මුනි;
අත්තා ච නං යථා වෙදි, දෙවාපි නං තථා විදූ.

498.

‘‘පරෙ ච න විජානන්ති, මයමෙත්ථ යමාමසෙ;
යෙ ච තත්ථ විජානන්ති, තතො සම්මන්ති මෙධගා.

499.

''ජීවතෙ වාපි සප්පඤ්ඤො, අපි විත්තපරික්ඛයො;
පඤ්ඤාය ච අලාභෙන, විත්තවාපි න ජීවති.

500.

''සබ්බං සුණාති සොතෙන, සබ්බං පස්සති චක්ඛුනා;
න ච දිට්ඨං සුතං ධීරො, සබ්බං උජ්ඣිතුමරහති.

501.

''චක්ඛුමාස්ස යථා අන්ධො, සොතවා බධිරො යථා;
පඤ්ඤවාස්ස යථා මූගො, බලවා දුබ්බලොරිව;
අථ අත්ථෙ සමුප්පන්නෙ, සයෙථ මතසායික''න්ති. –

ඉමා ඡ ගාථා රඤ්ඤො පජ්ජොතස්ස ඔවාදවසෙන අභාසි. සො කිර බ්‍රාහ්මණෙ සද්දහිත්වා පසුඝාතයඤ්ඤං කාරෙති, කම්මං අසොධෙත්වාව අචොරෙ චොරසඤ්ඤාය දණ්ඩෙසි, අට්ටකරණෙ ච අස්සාමිකෙ සාමිකෙ කරොති, සාමිකෙ ච අස්සාමිකෙ. තතො නං ථෙරො විවෙචෙතුං **''න පරස්සා''**තිආදිනා ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ **න පරස්සුපනිධාය, කම්මං මච්චස්ස පාපකන්ති** පරස්ස මච්චස්ස සත්තස්ස උපනිධාය උද්දිස්ස කාරණං කත්වා පාපකං වධබන්ධාදිකම්මං න සෙවෙය්‍ය, පරෙන න කාරාපෙය්‍යාති අත්ථො. **අත්තනා තං න සෙවෙය්‍යාති** අත්තනාපි තං පාපකං න කරෙය්‍ය. කස්මා? **කම්මබන්ධූ හි මාතියා** ඉමෙ මාතියා මච්චා කම්මදායාදා, තස්මා අත්තනා ච කිඤ්චි පාපකම්මං න කරෙය්‍ය, පරෙනපි න කාරාපෙය්‍යාති අත්ථො.

න පරෙ වචනා චොරොති අත්තනා චොරියං අකත්වා පරවචනා පරස්ස වචනමත්තෙන චොරො නාම න හොති, තථා **න පරෙ වචනා මුනි** පරස්ස වචනමත්තෙන මුනි සුවිසුද්ධකායවචීමනොසමාචාරො න හොති. එත්ථ හි **පරෙති** විභත්තිඅලොපං කත්වා නිද්දෙසො. කෙචි පන ''පරෙසන්ති වත්තබ්බෙ පරෙති සං-කාරලොපං කත්වා නිද්දිට්ඨ''න්ති වදන්ති. **අත්තා ච නං යථා වෙදීති** නං සත්තං තස්ස අත්තා චිත්තං යථා ''අහං පරිසුද්ධො, අපරිසුද්ධො වා''ති යාථාවතො අවෙදි ජානාති. **දෙවාපි නං තථා විදූති** විසුද්ධිදෙවා, උපපත්තිදෙවා ච තථා විදූ විදන්ති ජානන්ති, තස්මා සයං තාදිසා දෙවා ච පමාණං සුද්ධාසුද්ධානං සුද්ධාසුද්ධභාවජානනෙ, න යෙ කෙචි ඉච්ඡාදොසපරෙතා සත්තාති අධිප්පායො.

පරෙති පණ්ඩිතෙ ඨපෙත්වා තතො අඤ්ඤෙ, කුසලාකුසලසාවජ්ජානවජ්ජං කම්මං කම්මඵලං කායස්ස අසුභතං සඞ්ඛාරානං අනිච්චතං අජානන්තා ඉධ පරෙ නාම. තෙ **මයමෙත්ථ** ඉමස්මිං ජීවලොකෙ **යමාම** උපරමාම, ''සතතං සමිතං මච්චු සන්තිකං ගච්ඡාමා''ති න ජානන්ති. **යෙ ච තත්ථ විජානන්තීති** යෙ ච තත්ථ පණ්ඩිතා ''මයං මච්චු

සමීපං ගච්ඡාමා''ති විජානන්ති. **තතො සම්මන්ති මෙධගාති** එවඤ්හි තෙ ජානන්තා මෙධගානං පරවිහිංසනානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති, අත්තනා පරෙ ච අඤ්ඤෙ න මෙධන්ති න බාධෙන්තීති අත්ථො. ත්වං පන ජීවිතනිමිත්තං අචොරෙ චොරෙ කරොන්තොපි දණ්ඩනෙන සාමිකෙ අස්සාමිකෙ කරොන්තොපි ධනජානියා බාධසි පඤ්ඤාවෙකල්ලතො. තථා අකරොන්තොපි **ජීවතෙ වාපි සප්පඤ්ඤො, අපි වින්තපරික්ඛයො** පරික්ඛීණධනොපි සප්පඤ්ඤජාතිකො ඉතරීතරසන්තොසෙන සන්තුට්ඨො අනවජ්ජාය ජීවිකාය ජීවතියෙව. තස්ස හි ජීවිතං නාම. තෙනාහ භගවා – ''පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨ''න්ති (සං. නි. 1.73, 246; සු. නි. 184). දුම්මෙධපුග්ගලො පන පඤ්ඤාය ච අලාභෙන දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකඤ්ච අත්ථං විරාධෙන්තො වින්තවාපි න ජීවති ගරහාදිපවත්තියා ජීවන්තො නාම න හොති, අනුපායඤ්ඤුතාය යථාධිගතං ධනං නාසෙන්තො ජීවිතම්පි සන්ධාරෙතුං න සක්කොතියෙව.

ඉමා කිර චතස්සොපි ගාථා ථෙරො සුපිනන්තෙන රඤ්ඤො කථෙසි. රාජා සුපිනං දිස්වා ථෙරං නමස්සන්තොයෙව පබුජ්ඣිත්වා පභාතාය රත්තියා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා අත්තනා දිට්ඨනියාමෙන සුපිනං කථෙසි. තං සුත්වා ථෙරො තා ගාථා පච්චුනුභාසිත්වා **''සබ්බං සුණාති''**තිආදිනා ද්වීහි ගාථාහි රාජානං ඔවදි. තත්ථ **සබ්බං සුණාති සොතෙනාති** ඉධ සොතබ්බං සද්දං ආපාථගතං සබ්බං සුභාසිතං දුබ්භාසිතඤ්ච අබධිරො සොතෙන සුණාති. තථා සබ්බං රූපං සුන්දරං අසුන්දරම්පි චක්ඛුනා අනන්ධො පස්සති, අයමින්ද්‍රියානං සභාවො. තත්ථ පන **න ච දිට්ඨං සුතං ධීරො, සබ්බං උජ්ඣිතුන්ති** ච නිදස්සනමත්තමෙතං. යඤ්හි තං දිට්ඨං සුතං වා, න තං සබ්බං ධීරො සප්පඤ්ඤො උජ්ඣිතුං පරිච්චජිතුං ගහෙතුං වා අරහති. ගුණාගුණං පන තත්ථ උපපරික්ඛිත්වා උජ්ඣිතබ්බමෙව උජ්ඣිතුං ගහෙතබ්බඤ්ච ගහෙතුං අරහති, තස්මා **චක්ඛුමාස්ස යථා අන්ධො** චක්ඛුමාපි සමානො උජ්ඣිතබ්බෙ දිට්ඨෙ අන්ධො යථා අස්ස අපස්සන්තො විය භවෙය්‍ය, තථා උජ්ඣිතබ්බෙ සුතෙ සොතවාපි බධිරො යථා අස්ස අසුණන්තො විය භවෙය්‍ය. **පඤ්ඤවාස්ස යථා මූගොති** විචාරණපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා වචනකුසලොපි අවත්තබ්බෙ මූගො විය භවෙය්‍ය. **බලවා** ථාමසම්පන්නොපි අකත්තබ්බෙ දුබ්බලොරිව, රකාරො පදසන්ධිකරො, අසමත්ථො විය භවෙය්‍ය. **අථ අත්ථෙ සමුප්පන්නෙ, සයෙථ මතසායිකන්ති** අත්තනා කාතබ්බකිච්චෙ උප්පන්නෙ උපට්ඨිතෙ මතසායිකං සයෙථ, මතසායිකං සයිත්වාපි තං කිච්චං තීරෙතබ්බමෙව, න විරාධෙතබ්බං. අථ වා **අථ අත්ථෙ සමුප්පන්නෙති** අත්තනා අකරණීයෙ අත්ථෙ කිච්චෙ උප්පන්නෙ උපට්ඨිතෙ මතසායිකං සයෙථ, මතසායිකං සයිත්වාපි තං න කාතබ්බමෙව. න හි පණ්ඩිතො අයුත්තං කාතුමරහතීති එවං ථෙරෙන ඔවදිතො රාජා අකත්තබ්බං පහාය කාතබ්බෙයෙව යුත්තප්පයුත්තො අහොසීති.

මහාකච්චායනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සිරිමිත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

අක්කොධනොතිආදිකා ආයස්මතො සිරිමිත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ මහද්ධනකුටුම්බිකස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **සිරිමිත්තොති** ලද්ධනාමො. තස්ස කිර මාතා සිරිගුත්තස්ස භගිනී. තස්ස වත්ථු **ධම්මපදවණ්ණනායං** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.ගරහදින්නවත්ථු) ආගතමෙව. සො සිරිගුත්තස්ස භාගිනෙය්‍යො සිරිමිත්තො වයප්පත්තො සත්ථු ධනපාලදමනෙ ලද්ධප්පසාදො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්තො. එකදිවසං පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං ආසනං අභිරුහිත්වා චිත්තබීජනිං ගහෙත්වා නිසින්නො භික්ඛූනං ධම්මං කථෙසි. කථෙන්තො ච උළාරතරෙ ගුණෙ විභජිත්වා දස්සෙන්තො –

502.

‘‘අක්කොධනොනුපනාහී, අමායො රිත්තපෙසුණො;
ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු, එවං පෙච්ච න සොචති.

503.

‘‘අක්කොධනොනුපනාහී, අමායො රිත්තපෙසුණො;
ගුත්තද්වාරො සදා භික්ඛු, එවං පෙච්ච න සොචති.

504.

‘‘අක්කොධනොනුපනාහී, අමායො රිත්තපෙසුණො;
කල්‍යාණසීලො සො භික්ඛු, එවං පෙච්ච න සොචති.

505.

‘‘අක්කොධනොනුපනාහී, අමායො රිත්තපෙසුණො;
කල්‍යාණමිත්තො සො භික්ඛු, එවං පෙච්ච න සොචති.

506.

‘‘අක්කොධනොනුපනාහී, අමායො රිත්තපෙසුණො;
කල්‍යාණපඤ්ඤො සො භික්ඛු, එවං පෙච්ච න සොචති.

507.

‘‘යස්ස සද්ධා තථාගතෙ, අචලා සුප්පතිට්ඨිතා;
සීලඤ්ච යස්ස කල්‍යාණං, අරියකන්තං පසංසිතං.

508.

‘‘සඞ්ඝෙ පසාදො යස්සත්ථි, උජුභූතඤ්ච දස්සනං;
අදලිද්දොති තං ආහු, අමොඝං තස්ස ජීවිතං.

509.

''තස්මා සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච, පසාදං ධම්මදස්සනං;
අනුයුඤ්ජෙථ මෙධාවී, සරං බුද්ධාන සාසන''න්ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **අක්කොධනොති** අකුජ්ඣනසීලො. උපට්ඨිතෙ හි කොධුප්පත්තිනිමිත්තෙ අධිවාසනඛන්තියං ඨත්වා කොපස්ස අනුප්පාදකො. **අනුපනාහීති** න උපනාහකො, පරෙහි කතං අපරාධං පටිච්ච ''අක්කොච්ඡි මං අවධි මං, අජිනි මං අහාසි මෙ''තිආදිනා (ධ. ප. 3; මහාව. 464; ම. නි. 3.237) කොධස්ස අනුපනය්හනසීලො. සන්තදොසපටිච්ඡාදනලක්ඛණාය මායාය අභාවතො **අමායො**. පිසුණවාචාවිරහිතතො **රිත්තපෙසුණො, ස වෙ තාදිසකො භික්ඛූති** සො තථාරූපො තථාජාතිකො යථාවුත්තගුණසමන්නාගතො භික්ඛු. එවං යථාවුත්තපටිපත්තියා **පෙච්ච** පරලොකෙ න සොචති සොකනිමිත්තස්ස අභාවතො. චක්ඛුද්වාරාදයො කායද්වාරාදයො ච ගුත්තා පිහිතා සංවුතා එතස්සාති **ගුත්තද්වාරො. කල්‍යාණසීලොති** සුන්දරසීලො සුවිසුද්ධසීලො. **කල්‍යාණමිත්තොති** –

''පියො ගරුභාවනියො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජයෙ''ති. (අ. නි. 7.37) –

එවං විභාවිතලක්ඛණො කල්‍යාණමිත්තො එතස්සාති කල්‍යාණමිත්තො. **කල්‍යාණපඤ්ඤොති** සුන්දරපඤ්ඤො. යදිපි පඤ්ඤා නාම අසුන්දරා නත්ථි, නිය්‍යානිකාය පන පඤ්ඤාය වසෙන එවං වුත්තං

එවමෙත්ථ කොධාදීනං වික්ඛම්භනවසෙන සමුච්ඡෙදවසෙන ච අක්කොධනාදිමුඛෙන, පුග්ගලාධිට්ඨානාය ගාථාය සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි නිප්ඵත්තිතලොකුත්තරසද්ධාදිකෙ උද්ධරිත්වා පුග්ගලාධිට්ඨානාය එව ගාථාය සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙන්තො **''යස්ස සද්ධා''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – **යස්ස** පුග්ගලස්ස **තථාගතෙ** සම්මාසම්බුද්ධෙ ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනයප්පවත්තා මග්ගෙනාගතසද්ධා, තතො එව **අචලා** අවිකම්පා සුට්ඨු පතිට්ඨිතා. ''අත්ථී''ති, පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **අරියකන්තන්ති** අරියානං කන්තං පියායිතං භවන්තරෙපි අවිජහනතො. **පසංසිතන්ති** බුද්ධාදීහි පසට්ඨං, වණ්ණිතං ථොමිතං අත්ථීති යොජනා. තං පනෙතං සීලං ගහට්ඨසීලං පබ්බජිතසීලන්ති දුවිධං. තත්ථ ගහට්ඨසීලං නාම පඤ්චසික්ඛාපදසීලං, යං ගහට්ඨෙන රක්ඛිතුං සක්කා. පබ්බජිතසීලං නාම දසසික්ඛාපදසීලං උපාදාය සබ්බං චතුපාරිසුද්ධිසීලං, තයිදං සබ්බම්පි අඛණ්ඩාදිභාවෙන අපරාමට්ඨතාය ''කල්‍යාණ''න්ති වෙදිතබ්බං.

සඞ්ඝෙ පසාදො යස්සත්ථීති ‘‘සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො’’තිආදිනා අරියසඞ්ඝෙ පසාදො සද්ධා යස්ස පුග්ගලස්ස අත්ථි අචලො සුප්පතිට්ඨිතොති ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. **උජුභූතඤ්ච දස්සනන්ති** දිට්ඨිවඞ්කාභාවතො කිලෙසවඞ්කාභාවතො ච උජුභූතං. අකුටිලං අජිම්හං කම්මස්සකතාදස්සනඤ්චෙව සප්පච්චයනාමරූපදස්සනඤ්චාති දුවිධම්පි දස්සනං යස්ස අත්ථි අචලං සුප්පතිට්ඨිතන්ති යොජනා. **අදලිද්දොති තං ආහු** සද්ධාධනං, සීලධනං, සුතධනං, චාගධනං, පඤ්ඤාධනන්ති ඉමෙසං සුවිසුද්ධානං ධනානං අත්ථිතාය ‘‘අදලිද්දො’’ති තං තාදිසං පුග්ගලං බුද්ධාදයො අරියා ආහු. **අමොඝං තස්ස ජීවිතං** තස්ස තථාරූපස්ස ජීවිතං දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථාධිගමෙන අමොඝං අවඤ්ඣං සඵලමෙවාති ආහූති අත්ථො.

තස්මාති, යස්මා යථාවුත්තසද්ධාදිගුණසමන්නාගතො පුග්ගලො ‘‘අදලිද්දො අමොඝජීවිතො’’ති වුච්චති, තස්මා අහම්පි තථාරූපො භවෙය්‍යන්ති. **සද්ධඤ්ච...පෙ.... සාසනන්ති** ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදිනා (ධ. ප. 183; දී. නි. 2.90) වුත්තං බුද්ධානං සාසනං අනුස්සරන්තො කුලපුත්තො වුත්තප්පභෙදං සද්ධඤ්චෙව සීලඤ්ච ධම්මදස්සනහෙතුකං ධම්මෙ සුනිච්ඡයා විමොක්ඛභූතං පසාදඤ්ච අනුයුඤ්ජෙය්‍ය වඩ්ඪෙය්‍යාති.

එවං ථෙරො භික්ඛූනං ධම්මදෙසනාමුඛෙන අත්තනි විජ්ජමානෙ ගුණෙ පකාසෙන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සිරිමිත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. මහාපන්ථකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යදා පඨමමද්දක්ඛින්තිආදිකා ආයස්මතො මහාපන්ථකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ විභවසම්පන්නො කුටුම්බියො හුත්වා එකදිවසං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙන්තො බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා, ‘‘භන්තෙ, යං භික්ඛුං තුම්හෙ ඉතො සත්තදිවසමත්ථකෙ – ‘සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං අයං මම සාසනෙ අග්ගො’ති එතදග්ගෙ ඨපයිත්ථ, අහම්පි ඉමස්ස අධිකාරකම්මස්ස බලෙන සො භික්ඛු විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සාසනෙ අග්ගො භවෙය්‍ය’’න්ති පත්ථනං අකාසි. කනිට්ඨභාතා පනස්ස තථෙව භගවති අධිකාරකම්මං කත්වා මනොමයස්ස කායස්සාභිනිම්මානං චෙතොවිවට්ටකොසල්ලන්ති ද්වින්නං අඞ්ගානං වසෙන වුත්තනයෙනෙව පණිධානං අකාසි. භගවා ද්වින්නම්පි පත්ථනං අනන්තරායෙන සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ කප්පසතසහස්සමත්ථකෙ ගොතමස්ස

නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ තුම්හාකං පත්ථනා සමිජ්ඣිස්සතී''ති බ්‍යාකාසි.

තෙ උභොපි ජනා තත්ථ යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ මහාපන්ථකස්ස අන්තරාකතං කල්‍යාණධම්මං න කථීයති. චූළපන්ථකො පන කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජිත්වා වීසති වස්සසහස්සානි ඔදාතකසිණකම්මං කත්වා දෙවපුරෙ නිබ්බත්ති. අපදානෙ පන ''චූළපන්ථකො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ තාපසො හුත්වා හිමවන්තෙ වසන්තො තත්ථ භගවන්තං දිස්වා පුප්ඵච්ඡත්තෙන පූජං අකාසී''ති ආගතං. තෙසං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තානංයෙව කප්පසතසහස්සං අතික්කන්තං. අථ අම්හාකං සත්ථා අභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ මහාවිහාරෙ විහරති.

තෙන ච සමයෙන රාජගහෙ ධනසෙට්ඨිස්ස ධීතා අත්තනො දාසෙන සද්ධිං සන්ථවං කත්වා ඤාතකෙහි භීතා හත්ථසාරං ගහෙත්වා තෙන සද්ධිං පලායිත්වා අඤ්ඤත්ථ වසන්තී තං පටිච්ච ගබ්භං ලභිත්වා පරිපක්කගබ්භා ''ඤාතිඝරං ගන්ත්වා විජායිස්සාමී''ති ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙයෙව පුත්තං විජායිත්වා සාමිනා නිවත්තිතා පුබ්බෙ වසිතට්ඨානෙ වසන්තී පුත්තස්ස පන්ථෙ ජාතත්තා **පන්ථකොති,** නාමං අකාසි. තස්මිං ආධාවිත්වා විධාවිත්වා විචරණකාලෙ තමෙව පටිච්ච දුතියං ගබ්භං පටිලභිත්වා පරිපක්කගබ්භා පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව අන්තරාමග්ගෙ පුත්තං විජායිත්වා සාමිනා නිවත්තිතා ජෙට්ඨපුත්තස්ස **මහාපන්ථකොති** කනිට්ඨස්ස **චූළපන්ථකොති** නාමං කත්වා යථාවසිතට්ඨානෙයෙව වසන්තී අනුක්කමෙන දාරකෙසු වඩ්ඪන්තෙසු තෙහි, ''අම්ම, අය්‍යකකුලං නො දස්සෙහී''ති නිබන්ධියමානා දාරකෙ මාතාපිතූනං සන්තිකං පෙසෙසි. තතො පට්ඨාය දාරකා ධනසෙට්ඨිනො ගෙහෙ වඩ්ඪන්ති. තෙසු චූළපන්ථකො අතිදහරො. මහාපන්ථකො පන අය්‍යකෙන සද්ධිං භගවතො සන්තිකං ගතො සත්ථාරං දිස්වා සහ දස්සනෙන පටිලද්ධසද්ධො ධම්මං සුත්වා උපනිස්සයසම්පන්නතාය පබ්බජිතුකාමො හුත්වා පිතාමහං ආපුච්ඡි. සො සත්ථු තමත්ථං ආරොචෙත්වා තං පබ්බාජෙසි. සො පබ්බජිත්වා බහුං බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා පරිපුණ්ණවස්සො උපසම්පජ්ජිත්වා යොනිසොමනසිකාරෙ කම්මං කරොන්තො විසෙසතො චතුන්නං අරූපජ්ඣානානං ලාභී හුත්වා තතො වුට්ඨාය විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. ඉති සො සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලානං අග්ගො ජාතො. සො ඣානසුඛෙන ඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො එකදිවසං අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා අධිගතසම්පත්තිං පටිච්ච සඤ්ජාතසොමනස්සො සීහනාදං නදන්තො –

510.

''යදා පඨමමද්දක්ඛිං, සත්ථාරමකුතොභයං;

තතො මෙ අහු සංවෙගො, පස්සිත්වා පුරිසුත්තමං.

511.

‘‘සිරිං හත්ථෙහි පාදෙහි, යො පණාමෙය්‍ය ආගතං;
එතාදිසං සො සත්ථාරං, ආරාධෙත්වා විරාධයෙ.

512.

‘‘තදාහං පුත්තදාරඤ්ච, ධනධඤ්ඤඤ්ච ඡඩ්ඩයිං;
කෙසමස්සූනි ඡෙදෙත්වා, පබ්බජිං අනගාරියං.

513.

‘‘සික්ඛාසාජීවසම්පන්නො, ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතො;
නමස්සමානො සම්බුද්ධං, විහාසිං අපරාජිතො.

514.

‘‘තතො මෙ පණිධී ආසි, චෙතසො අභිපත්ථිතො;
න නිසීදෙ මුහුත්තම්පි, තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙ.

515.

‘‘තස්ස මෙවං විහරතො, පස්ස වීරියපරක්කමං;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

516.

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;
අරහා දක්ඛිණෙය්‍යොම්හි, විප්පමුත්තො නිරූපධි.

517.

‘‘තතො රත්‍යාවිවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති;
සබ්බං තණ්හං විසොසෙත්වා, පල්ලඞ්කෙන උපාවිසි’’න්ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **යදාති** යස්මිං කාලෙ. **පඨමන්ති** ආදිතො. **අද්දක්ඛින්ති** පස්සිං, **සත්ථාරන්ති,** භගවන්තං. **අකුතොභයන්ති** නිබ්භයං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – සබ්බෙසං භයහෙතූනං බොධිමූලෙයෙව පහීනත්තා කුතොචිපි භයාභාවතො **අකුතොභයං** නිබ්භයං, චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි වෙනෙය්‍යානං යථාරහමනුසාසනතො **සත්ථාරං** සම්මාසම්බුද්ධං මය්හං පිතාමහෙන සද්ධිං ගන්ත්වා යාය වෙලාය සබ්බපඨමං පස්සිං, තං **පුරිසුත්තමං** සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලං පස්සිත්වා තතො දස්සනහෙතු **තතො** දස්සනතො පච්ඡා ‘‘එත්තකං කාලං සත්ථාරං දට්ඨුං ධම්මඤ්ච සොතුං නාලත්ථ’’න්ති මය්හං **සංවෙගො අහු** සහොත්තප්පං ඤාණං උප්පජ්ජි. උප්පන්නසංවෙගො පනාහං එවං

චින්තෙසින්ති දස්සෙති **සිරිං හත්ථෙහීති** ගාථාය. තස්සත්ථො – **යො** විභවත්ථිකො පුරිසො ‘‘උපට්ඨායිකො හුත්වා තව සන්තිකෙ වසිස්සාමී’’ති සවිග්ගහං සිරිං සයනෙ උපගතං හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච කොට්ටෙන්තො **පණාමෙය්‍ය** නීහරෙය්‍ය, **සො** තථාරූපො අලක්ඛිකපුරිසො එතාදිසං **සත්ථාරං** සම්මාසම්බුද්ධං **ආරාධෙත්වා** ඉමස්මිං නවමෙ ඛණෙ පටිලභිත්වා **විරාධයෙ** තස්ස ඔවාදාකරණෙන තං විරජ්ඣෙය්‍ය, අහං පනෙවං න කරොමීති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘තදාහං…පෙ…. අනගාරිය’’**න්ති. තත්ථ **ඡඩ්ඩයින්ති,** පජහිං. ‘‘ඡඩ්ඩිය’’න්තිපි පාඨො. නනු අයං ථෙරො දාරපරිග්ගහං අකත්වාව පබ්බජිතො, සො කස්මා ‘‘පුත්තදාරඤ්ච ඡඩ්ඩයි’’න්ති අවොචාති? යථා නාම පුරිසො අනිබ්බත්තඵලමෙව රුක්ඛං ඡින්දන්තො අච්ඡින්නෙ තතො ලද්ධඵලෙහි පරිහීනො නාම හොති. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං.

සික්ඛාසාජීවසමාපන්නොති යා අධිසීලසික්ඛා, තාය ච, යත්ථ භික්ඛූ සහ ජීවන්ති, එකජීවිකා සභාගවුත්තිනො හොන්ති, තෙන භගවතා පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදසඞ්ඛාතෙන සාජීවෙන ච සමන්නාගතො සික්ඛනභාවෙන සමඞ්ගීභූතො, සික්ඛං පරිපූරෙන්තො සාජීවඤ්ච අවීතික්කමන්තො හුත්වා තදුභයං සම්පාදෙන්තොති අත්ථො. තෙන සුවිසුද්ධෙ පාතිමොක්ඛෙ සීලෙ පතිට්ඨිතභාවං දස්සෙති. **ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතොති** මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු සුට්ඨු සංවුතො. රූපාදිවිසයෙසු උප්පජ්ජනකානං අභිජ්ඣාදීනං පවත්තිනිවාරණවසෙන සතිකවාටෙන සුපිහිතචක්ඛාදිද්වාරොති අත්ථො. එවං පාතිමොක්ඛසංවරඉන්ද්‍රියසංවරසීලසම්පත්තිදස්සනෙන ඉතරසීලම්පි අත්ථතො දස්සිතමෙව හොතීති ථෙරො අත්තනො චතුපාරිසුද්ධිසීලසම්පදං දස්සෙත්වා **‘‘නමස්සමානො සම්බුද්ධ’’**න්ති ඉමිනා බුද්ධානුස්සතිභාවනානුයොගමාහ. **විහාසිං අපරාජිතොති** කිලෙසමාරාදීහි අපරාජිතො එව හුත්වා විහරිං, යාව අරහත්තප්පත්ති, තාව තෙහි අනභිභූතො, අඤ්ඤදත්ථු තෙ අභිභවන්තො එව විහාසින්ති අත්ථො.

තතොති තස්මා, යස්මා සුවිසුද්ධසීලො සත්ථරි අභිප්පසන්නො කිලෙසාභිභවනපටිපත්තියඤ්ච ඨිතො, තස්මා. **පණිධීති** පණිධානං. **තතො** වා චිත්තාභිනීහාරො. **ආසීති** අහොසි. **චෙතසො අභිපත්ථිතොති,** මම චිත්තෙන ඉච්ඡිතො. කීදිසො පන සොති ආහ **‘‘න නිසීදෙ මුහුත්තම්පි, තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙ’’**ති. ‘‘අග්ගමග්ගසඞ්ඛාතෙන මම හදයතො තණ්හාසල්ලෙ අනුද්ධටෙ මුහුත්තම්පි න නිසීදෙ, නිසජ්ජං න කප්පෙය්‍ය’’න්ති එවං මෙ චිත්තාභිනීහාරො අහොසීති අත්ථො.

එවං පන චිත්තං අධිට්ඨාය භාවනං භාවයිත්වා ඨානචඞ්කමෙහෙව රත්තිං වීතිනාමෙන්තො අරූපසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ඣානඞ්ගමුඛෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තෙන වුත්තං **‘‘තස්ස මෙ’’**තිආදි. **නිරූපධීති** කිලෙසුපධිආදීනං අභාවෙන නිරූපධි. **රත්‍යාවිවසානෙති**

රත්තිභාගස්ස විගමනෙ විභාතාය රත්තියා. **සූරියුග්ගමනං පතීති** සූරියුග්ගමනං ලක්ඛණං කත්වා. **සබ්බං තණ්හන්ති** කාමතණ්හාදිභෙදං සබ්බං තණ්හාසොතං අග්ගමග්ගෙන **විසොසෙත්වා** සුක්ඛාපෙත්වා ‘‘තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙ න නිසීදෙ’’ති, පටිඤ්ඤාය මොචිතත්තා. **පල්ලඞ්කෙන උපාවිසින්**ති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදින්ති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

මහාපන්ථකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. නවකනිපාතො

1. භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

නවකනිපාතෙ **යදා දුක්ඛ**න්තිආදිකා ආයස්මතො භූතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං පුඤ්ඤං උපචිනන්තො සිද්ධත්ථස්ස භගවතො කාලෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සෙනොති** ලද්ධනාමො විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථාරං දිස්වා පසන්නමානසො ''උසභං පවර''න්තිආදිනා චතූහි ගාථාහි අභිත්ථවි.

සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාකෙතනගරස්ස ද්වාරගාමෙ මහාවිභවස්ස සෙට්ඨිස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස කිර සෙට්ඨිනො ජාතා ජාතා දාරකා බද්ධාඝාතෙන එකෙන යක්ඛෙන ඛාදිතා, ඉමස්ස පන පච්ඡිමභවිකත්තා භූතා ආරක්ඛං ගණ්හිංසු. යක්ඛො පන වෙස්සවණස්ස උපට්ඨානං ගතො, පුන නාගමාසි. නාමකරණදිවසෙ චස්ස ''එවං කතෙ අමනුස්සා අනුකම්පන්තා පරිහරෙය්‍යු''න්ති **භූතොති** නාමං අකංසු. සො පන අත්තනො පුඤ්ඤබලෙන අනන්තරායො වඩ්ඪි, තස්ස ''තයො පාසාදා අහෙසු''න්තිආදි සබ්බං යසස්ස කුලපුත්තස්ස විභවකිත්තනෙ විය වෙදිතබ්බං. සො විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථරි සාකෙතෙ වසන්තෙ උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගතො. සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා අජකරණියා නාම නදියා තීරෙ ලෙණෙ වසන්තො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.7.20-28) –

''උසභං පවරං වීරං, මහෙසිං විජිතාවිනං;
සුවණ්ණවණ්ණං සම්බුද්ධං, කො දිස්වා නප්පසීදති.

''හිමවා වාපරිමෙය්‍යො, සාගරොව දුරුත්තරො;
තථෙව ඣානං බුද්ධස්ස, කො දිස්වා නප්පසීදති.

''වසුධා යථාප්පමෙය්‍යා, චිත්තා වනවටංසකා;
තථෙව සීලං බුද්ධස්ස, කො දිස්වා නප්පසීදති.

''අනිලඤ්ජසාසඞ්ඛුබ්භො, යථාකාසො අසඞ්ඛියො;
තථෙව ඤාණං බුද්ධස්ස, කො දිස්වා නප්පසීදති.

''ඉමාහි චතුගාථාහි, බ්‍රාහ්මණො සෙනසව්හයො;
බුද්ධසෙට්ඨං ථවිත්වාන, සිද්ධත්ථං අපරාජිතං.

''චතුන්නවුතිකප්පානි, දුග්ගතිං නුපපජ්ජථ;
සුගතිං සුඛසම්පත්තිං, අනුභොසිමනප්පකං.

‘‘චතුන්නවුතිතො කප්පෙ, ඵවිත්වා ලොකනායකං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, ථොමනාය ඉදං ඵලං.

‘‘චාතුද්දසම්හි කප්පම්හි, චතුරො ආසුමුග්ගතා;
සත්තරතනසම්පන්නා, චක්කවත්තී මහබ්බලා.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අපරෙන සමයෙන ඤාතීනං අනුකම්පාය සාකෙතං ගන්ත්වා කතිපාහං තෙහි උපට්ඨියමානො අඤ්ජනවනෙ වසිත්වා පුන අත්තනා වසිතට්ඨානමෙව ගන්තුකාමො ගමනාකාරං දස්සෙසි. ඤාතකා ‘‘ඉධෙව, භන්තෙ, වසථ, තුම්හෙපි න කිලමිස්සථ, මයම්පි පුඤ්ඤෙන වඩ්ඪිස්සාමා’’ති ථෙරං යාචිංසු. ථෙරො අත්තනො විවෙකාභිරතිං තත්ථ ච ඵාසුවිහාරං පකාසෙන්තො –

518.

‘‘යදා දුක්ඛං ජරාමරණන්ති පණ්ඩිතො, අවිද්දසූ යත්ථ සිතා පුථුජ්ජනා;
දුක්ඛං පරිඤ්ඤාය සතොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

519.

‘‘යදා දුක්ඛස්සාවහනිං විසත්තිකං, පපඤ්චසඞ්ඝාතදුඛාධිවාහිනිං;
තණ්හං පහන්ත්වාන සතොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

520.

‘‘යදා සිවං ද්වෙචතුරඞ්ගගාමිනං, මග්ගුත්තමං සබ්බකිලෙසසොධනං;
පඤ්ඤාය පස්සිත්ව සතොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

521.

‘‘යදා අසොකං විරජං අසඞ්ඛතං, සන්තං පදං සබ්බකිලෙසසොධනං;
භාවෙති සඤ්ඤොජනබන්ධනච්ඡිදං, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

522.

‘‘යදා නභෙ ගජ්ජති මෙඝදුන්දුභි, ධාරාකුලා විහගපථෙ සමන්තතො;
භික්ඛූ ච පබ්භාරගතොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

523.

‘‘යදා නදීනං කුසුමාකුලානං, විචිත්ත-වානෙය්‍ය-වටංසකානං;

තීරෙ නිසින්නො සුමනොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

524.

‘‘යදා නිසීථෙ රහිතම්හි කානනෙ, දෙවෙ ගළන්තම්හි නදන්ති දාඨිනො;
භික්ඛූ ච පබ්භාරගතොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

525.

‘‘යදා විතක්කෙ උපරුන්ධියත්තනො, නගන්තරෙ නගවිවරං සමස්සිතො;
වීතද්දරො වීතඛිලොව ඣායති, තතො රතිං පරමතරං න වින්දති.

526.

‘‘යදා සුඛී මලඛිලසොකනාසනො,
නිරග්ගළො නිබ්බනථො විසල්ලො;
සබ්බාසවෙ බ්‍යන්තිකතොව ඣායති,
තතො රතිං පරමතරං න වින්දතී’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථායං පදයොජනාමුඛෙන පඨමගාථාය අත්ථවණ්ණනා – ඛන්ධානං පරිපාකො **ජරා**. භෙදො **මරණං**. ජරාමරණසීසෙන චෙත්ථ ජරාමරණවන්තො ධම්මා ගහිතා. ‘‘තයිදං ජරාමරණං දුක්ඛ’’න්ති **අවිද්දසූ** යථාභූතං අජානන්තා **පුථුජ්ජනා යත්ථ** යස්මිං උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකෙ **සිතා** පටිබන්ධා අල්ලීනා, තං ‘‘ඉදං දුක්ඛං, එත්තකං දුක්ඛං, න ඉතො භිය්‍යො’’ති විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පරිජානිත්වා, ඉධ ඉමස්මිං සාසනෙ **සතො** සම්පජානො, **පණ්ඩිතො** භික්ඛු, **යදා** යස්මිං කාලෙ ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ඣායති. **තතො** විපස්සනාරතිතො මග්ගඵලරතිතො ච **පරමතරං** උත්තමතරං රතිං **න වින්දති** නප්පටිලභති. තෙනාහ භගවා –

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානතං.

‘‘පථබ්‍යා එකරජ්ජෙන, සග්ගස්ස ගමනෙන වා;
සබ්බලොකාධිපච්චෙන, සොතාපත්තිඵලං වර’’න්ති. (ධ. ප. 374, 178);

එවං පරිඤ්ඤාභිසමයමුඛෙන විවෙකරතිං දස්සෙත්වා ඉදානි පහානාභිසමයාදිමුඛෙනපි තං දස්සෙතුං දුතියාදිකා තිස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **දුක්ඛස්සාවහනින්ති** දුක්ඛස්ස ආයතිං පවත්තිං, දුක්ඛස්ස නිප්ඵත්තිකන්ති අත්ථො. **විසත්තිකන්ති** තණ්හං. සා හි විසතාති විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසං

හරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා, විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ ධම්මෙ කුලෙ ගණෙ විත්ථටාති විසත්තිකාති වුච්චති. **පපඤ්චසඞ්ඝාතදුඛාධිවාහිනින්**ති සත්තසන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙන්ති චිත්ථාරෙන්තීති පපඤ්චා, රාගාදයො මානාදයො ච. තෙ එව පවත්තිදුක්ඛස්ස සඞ්ඝාතට්ඨෙන සඞ්ඝාතා, සදරථපරිළාහසභාවත්තා දුක්ඛඤ්චාති පපඤ්චසඞ්ඝාතදුඛං, තස්ස අධිවාහතො නිබ්බත්තනතො පපඤ්චසඞ්ඝාතදුඛාධිවාහිනී. තං තණ්හං **පහන්ත්වානා**ති අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්දිත්වා.

සිවන්ති ඛෙමං, අඛෙමකරානං කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනෙන තෙහි අනුපද්දුතන්ති අත්ථො. සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන ද්විචතුරඞ්ගො හුත්වා අරියෙ නිබ්බානං ගමෙතීති **ද්වෙචතුරඞ්ගගාමිනං,** ගාථාසුඛත්ථඤ්චෙත්ථ විභත්තිඅලොපො කතොති දට්ඨබ්බං. රූපූපපත්තිමග්ගාදීසු සබ්බෙසු මග්ගෙසු උත්තමත්තා **මග්ගුත්තමං**. තෙනාහ භගවා – ‘‘මග්ගානට්ඨඞ්ගිකො සෙට්ඨො’’තිආදි (ධ. ප. 273). සබ්බෙහි කිලෙසමලෙහි සත්තානං සොධනතො **සබ්බකිලෙසසොධනං. පඤ්ඤාය පස්සිත්වා**ති පටිවෙධපඤ්ඤාය භාවනාභිසමයවසෙන අභිසමෙච්ච.

සොකහෙතූනං අභාවතො පුග්ගලස්ස ච සොකාභාවහෙතුතො නත්ථි එත්ථ සොකොති **අසොකං**. තථා විගතරාගාදිරජත්තා **විරජං**. න කෙනචි පච්චයෙන සඞ්ඛතන්ති **අසඞ්ඛතං**. සබ්බෙසං කිලෙසානං සබ්බස්ස ච දුක්ඛස්ස වූපසමභාවතො, සංසාරදුක්ඛද්දිතෙහි පජ්ජිතබ්බතො අධිගන්තබ්බතො ච **සන්තං පදං**. සබ්බෙහි කිලෙසමලෙහි සත්තසන්තානස්ස සොධනනිමිත්තතො **සබ්බකිලෙසසොධනං. භාවෙතී**ති සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන අභිසමෙති. ඛුක්ඛත්තුඤ්හි නිබ්බානං ආරබ්භ සච්ඡිකිරියාභිසමයං පවත්තෙන්තස්ස ආලම්බකෙ ලබ්භමානවිසෙසකං ආලම්බිතබ්බෙ ආරොපෙත්වා එවං වුත්තං. සංයොජනසඞ්ඛාතානං බන්ධනානං ඡෙදනතො **සංයොජනබන්ධනච්ඡිදං**. නිමිත්තඤ්හෙත්ථ කත්තුභාවෙන උපචාරිතං, යථා අරියභාවකරානි සච්චානි අරියසච්චානීති. යථා පුරිමගාථාසු යදා ඣායති, තදා තතො රතිං පරමතරං න වින්දතීති යොජනා. එවං ඉධ යදා භාවෙති, තදා තතො රතිං පරමතරං න වින්දතීති යොජනා.

එවං ථෙරො චතූහි ගාථාහි අත්තානං අනුපනෙත්වාව චතුසච්චපටිවෙධකිත්තනෙන අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරිත්වා ඉදානි අත්තනා වසිතට්ඨානස්ස විවිත්තභාවෙන ඵාසුතං දස්සෙන්තො **‘‘යදා නභෙ’’**තිආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ **නභෙ**ති ආකාසෙ. සිනිද්ධගම්භීරනිග්ඝොසතාය මෙඝොයෙව දුන්දුභි **මෙඝදුන්දුභි**. සමන්තතො පග්ඝරන්තීහි ධාරාහි

ආකුලාති **ධාරාකුලා.** විහගානං පක්ඛීනං ගමනමග්ගත්තා **විහගපථෙ** නභෙති යොජනා. **තතොති** ඣානරතිතො.

කුසුමාකුලානන්ති තරූහි ගළිතකුසුමෙහි සමොහිතානං. **විචිත්තවානෙය්‍යවටංසකානන්ති** වනෙ ජාතත්තා වානෙය්‍යානි වනපුප්ඵානි, විචිත්තානි වානෙය්‍යානි වටංසකානි එතාසන්ති විචිත්තවානෙය්‍යවටංසකා නදියො, තාසං නානාවිධවනපුප්ඵවටංසකානන්ති අත්ථො. උත්තරිමනුස්සධම්මවසෙන සුන්දරො මනො එතස්සාති **සුමනො** ඣායති.

නිසීථෙති රත්තියං. **රහිතම්හීති,** ජනසම්බාධවිරහිතෙ විවිත්තෙ. **දෙවෙති** මෙඝෙ. **ගළන්තම්හීති** වුට්ඨිධාරායො පග්ඝරන්තෙ වස්සන්තෙ. **දාඨීනොති** සීහබ්‍යග්ඝාදයො පටිපක්ඛසත්තා. තෙ හි දාඨාවුධාති ''දාඨීනො''ති වුච්චන්ති, **නදන්ති දාඨීනොති** ඉදම්පි ජනවිවෙකදස්සනත්ථමෙව ගහිතං.

විතක්කෙ උපරුන්ධියත්තනොති අත්තසන්තානපරියාපන්නතාය අත්තනො කාමවිතක්කාදිකෙ මිච්ඡාවිතක්කෙ පටිපක්ඛබලෙන නිසෙධෙත්වා. අත්තනොති වා ඉදං වින්දතීති ඉමිනා යොජෙතබ්බං ''තතො රතිං පරමතරං අත්තනා න වින්දතී''ති. **නගන්තරෙති** පබ්බතන්තරෙ. **නගවිවරන්ති** පබ්බතගුහං පබ්භාරං වා. **සමස්සිතොති** නිස්සිතො උපගතො. **වීතද්දරොති** විගතකිලෙසදරථො. **වීතඛිලොති** පහීනචෙතොඛිලො.

සුඛීති ඣානාදිසුඛෙන සුඛිතො. **මලඛිලසොකනාසනොති** රාගාදීනං මලානං පඤ්චන්නඤ්ච චෙතොඛිලානං ඤාතිවියොගාදිහෙතුකස්ස සොකස්ස ච පහායකො. **නිරග්ගළොති,** අග්ගළං වුච්චති අවිජ්ජා නිබ්බානපුරපවෙසනිවාරණතො, තදභාවතො නිරග්ගළො. **නිබ්බනථොති** නිතණ්හො. **විසල්ලොති,** විගතරාගාදිසල්ලො. **සබ්බාසවෙති,** කාමාසවාදිකෙ සබ්බෙපි ආසවෙ. **බ්‍යන්තිකතොති** බ්‍යන්තිකතාවී අරියමග්ගෙන විගතන්තෙ කත්වා ඨිතො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං යදා ඣායති, තතො ඣානරතිතො පරමතරං රතිං න වින්දතීති යොජනා. එවං පන වත්වා ථෙරො අජකරණීතීරමෙව ගතො.

භූතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දසකනිපාතො

1. කාළුදායිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

දසකනිපාතෙ **අඞ්ගාරිනොති**ආදිකා ආයස්මතො කාළුදායිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පදුමුත්තරබුද්ධස්ස කාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තජ්ජං අභිනීහාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි.

සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං බොධිසත්තස්ස මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ කපිලවත්ථුස්මිංයෙව අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. බොධිසත්තෙන සද්ධිං එකදිවසංයෙව ජාතොති තංදිවසංයෙව නං දුකූලචුම්බටෙ නිපජ්ජාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානං නයිංසු. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛො, රාහුලමාතා, චත්තාරො නිධී, ආරොහනියහත්ථී, අස්සකණ්ඩකො, ඡන්නො කාළුදායීති ඉමෙ සත්ත එකදිවසංයෙව ජාතත්තා සහජාතා නාම අහෙසුං. අථස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජාතත්තා **උදායී**ත්වෙව නාමං අකංසු, ථොකං කාළධාතුකත්තා පන **කාළුදායී**ති පඤ්ඤායිත්ථ. සො බොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකීළං කීළන්තො වුද්ධිං අගමාසි.

අපරභාගෙ ලොකනාථෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමිත්වා අනුක්කමෙන සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ රාජගහං උපනිස්සාය වෙළුවනෙ විහරන්තෙ සුද්ධොදනමහාරාජා තං පවත්තිං සුත්වා පුරිසසහස්සපරිවාරං එකං අමච්චං ''පුත්තං මෙ ඉධානෙහී''ති පෙසෙසි. සො ධම්මදෙසනාවෙලාය සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුත්වා සපරිසො අරහත්තං පාපුණි. අථ නෙ සත්ථා ''එථ, භික්ඛවො''ති හත්ථං පසාරෙති. සබ්බෙ තඞ්ඛණංයෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වස්සසට්ඨිකත්ථෙරා විය අහෙසුං. අරහත්තං පත්තතො පට්ඨාය පන අරියා මජ්ඣත්තාව හොන්ති, තස්මා රඤ්ඤා පහිතසාසනං දසබලස්ස න කථෙසි. රාජා ''නෙව ගතබලකොට්ඨකො ආගච්ඡති, න සාසනං සුය්‍යතී''ති අපරම්පි අමච්චං පුරිසසහස්සෙන පෙසෙසි. තස්මිම්පි තථා පටිපන්නෙ අපරන්ති එවං නවහි අමච්චෙහි සද්ධිං නව පුරිසසහස්සානි පෙසෙසි සබ්බෙ අරහත්තං පත්වා තුණ්හී අහෙසුං.

අථ රාජා චින්තෙසි – ''එත්තකා ජනා මයි සිනෙහාභාවෙන දසබලස්ස ඉධාගමනත්ථාය න කිඤ්චි කථයිංසු, අයං ඛො පන උදායී දසබලෙන සමවයො සහපංසුකීළිකො, මයි ච සිනෙහවා, ඉමං පෙසෙස්සාමී''ති තං පක්කොසාපෙත්වා, ''තාත, ත්වං පුරිසසහස්සපරිවාරො රාජගහං ගන්ත්වා දසබලං ආනෙහී''ති වත්වා පෙසෙසි. සො පන ගච්ඡන්තො ''සචාහං, දෙව, පබ්බජිතුං ලභිස්සාමි, එවාහං භගවන්තං ඉධානෙස්සාමී''ති වත්වා ''යං

කිඤ්චි කත්වා මම පුත්තං දස්සෙහී''ති වුත්තො රාජගහං ගන්ත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනාවෙලාය පරිසපරියන්තෙ ඨිතො ධම්මං සුත්වා සපරිවාරො අරහත්තං පත්වා එහිභික්ඛුභාවෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ (අප. ථෙර 1.4.48-63) –

''පදුමුත්තරබුද්ධස්ස, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
අද්ධානං පටිපන්නස්ස, චරතො චාරිකං තදා.

''සුඵුල්ලං පදුමං ගය්හ, උප්පලං මල්ලිකඤ්චහං;
පරමන්නං ගහෙත්වාන, අදාසිං සත්ථුනො අහං.

''පරිභුඤ්ජි මහාවීරො, පරමන්නං සුභොජනං;
තඤ්ච පුප්ඵං ගහෙත්වාන, ජනස්ස සම්පදස්සයි.

''ඉට්ඨං කන්තං පියං ලොකෙ, ජලජං පුප්ඵමුත්තමං;
සුදුක්කරං කතං තෙන, යො මෙ පුප්ඵං අදාසිදං.

''යො පුප්ඵමභිරොපෙසි, පරමන්නඤ්චදාසි මෙ;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

''දස අට්ඨ චක්ඛත්තුං සො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
උප්පලං පදුමඤ්චාපි, මල්ලිකඤ්ච තදුත්තරි.

''අස්ස පුඤ්ඤවිපාකෙන, දිබ්බගන්ධසමායුතං;
ආකාසෙ ඡදනං කත්වා, ධාරයිස්සති තාවදෙ.

''පඤ්චවීසතික්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති;
පථබ්‍යා රජ්ජං පඤ්චසතං, වසුධං ආවසිස්සති.

''කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

''සකකම්මාභිරද්ධො සො, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
සක්‍යානං නන්දිජනනො, ඤාතිබන්ධු භවිස්සති.

''සො පච්ඡා පබ්බජිත්වාන, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

''පටිසම්භිදමනුප්පත්තං, කතකිච්චමනාසවං;
ගොතමො ලොකබන්ධු තං, එතදග්ගෙ ඨපෙස්සති.

''පධානපහිතත්තො සො, උපසන්තො නිරූපධි;

උදායී නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘රාගො දොසො ච මොහො ච, මානො මක්ඛො ච ධංසිතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘තොසයිඤ්චාපි සම්බුද්ධං, ආතාපී නිපකො අහං;
පසාදිතො ච සම්බුද්ධො, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා ‘‘න තාවායං දසබලස්ස කුලනගරං ගන්තුං කාලො, වසන්තෙ පන උපගතෙ පුප්ඵිතෙසු වනසණ්ඩෙසු හරිතතිණසඤ්ඡන්නාය භූමියා ගමනකාලො භවිස්සතී’’ති කාලං පටිමානෙන්තො වසන්තෙ සම්පත්තෙ සත්ථු කුලනගරං ගන්තුං ගමනමග්ගවණ්ණං සංවණ්ණෙන්තො –

527.

‘‘අඞ්ගාරිනො දානි දුමා භදන්තෙ, ඵලෙසිනො ඡදනං විප්පහාය;
තෙ අච්චිමන්තොව පභාසයන්ති, සමයො මහාවීර භාගීරසානං.

528.

‘‘දුමානි ඵුල්ලානි මනොරමානි, සමන්තතො සබ්බදිසා පවන්ති;
පත්තං පහාය ඵලමාසසානා, කාලො ඉතො පක්කමනාය වීර.

529.

‘‘නෙවාතිසීතං න පනාතිඋණ්හං, සුඛා උතු අද්ධනියා භදන්තෙ;
පස්සන්තු තං සාකියා කොළියා ච, පච්ඡාමුඛං රොහිනියං තරන්තං.

530.

‘‘ආසාය කසතෙ ඛෙත්තං, බීජං ආසාය වප්පති;
ආසාය වාණිජා යන්ති, සමුද්දං ධනහාරකා;
යාය ආසාය තිට්ඨාමි, සා මෙ ආසා සමිජ්ඣතු.

531.

‘‘පුනප්පුනඤ්චෙව වපන්ති බීජං, පුනප්පුනං වස්සති දෙවරාජා;
පුනප්පුනං ඛෙත්තං කසන්ති කස්සකා, පුනප්පුනං ධඤ්ඤමුපෙති රට්ඨං.

532.

‘‘පුනප්පුනං යාචනකා චරන්ති, පුනප්පුනං දානපතී දදන්ති;
පුනප්පුනං දානපතී දදිත්වා, පුනප්පුනං සග්ගමුපෙන්ති ඨානං.

533.

‘‘වීරො හවෙ සත්තයුගං පුනෙති, යස්මිං කුලෙ ජායති භූරිපඤ්ඤො;
මඤ්ඤාමහං සක්කති දෙවදෙවො, තයා හි ජාතො මුනි සච්චනාමො.

534.

‘‘සුද්ධොදනො නාම පිතා මහෙසිනො, බුද්ධස්ස මාතා පන මායනාමා;
යා බොධිසත්තං පරිහරිය කුච්ඡිනා, කායස්ස භෙදා තිදිවම්හි මොදති.

535.

‘‘සා ගොතමී කාලකතා ඉතො චුතා, දිබ්බෙහි කාමෙහි සමඞ්ගිභූතා;
සා මොදති කාමගුණෙහි පඤ්චහි, පරිවාරිතා දෙවගණෙහි තෙහි.

536.

‘‘බුද්ධස්ස පුත්තොම්හි අසය්හසාහිනො, අඞ්ගීරසස්සප්පටිමස්ස තාදිනො;
පිතුපිතා මය්හං තුවංසි සක්ක, ධම්මෙන මෙ ගොතම අය්‍යකොසී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **අඞ්ගාරිනොති** අඞ්ගාරානි වියාති අඞ්ගාරානි, රත්තපවාළවණ්ණානි රුක්ඛානං පුප්ඵපල්ලවානි, තානි එතෙසං සන්තීති අඞ්ගාරිනො, අතිලොහිතකුසුමකිසලයෙහි අඞ්ගාරවුට්ඨිසංපරිකිණ්ණා වියාති අත්ථො. **ඉදානීති** ඉමස්මිං කාලෙ. **දුමාති** රුක්ඛා. භදන්තෙති, භද්දං අන්තෙ එතස්සාති භදන්තෙති එකස්ස දකාරස්ස ලොපං කත්වා වුච්චති, ගුණවිසෙසයුත්තො, ගුණවිසෙසයුත්තානඤ්ච අග්ගභූතො සත්ථා. තස්මා භදන්තෙති සත්ථු ආලපනං. පච්චත්තවචනඤ්චෙතං එකාරන්තං ‘‘සුකටෙ පටිකම්මෙ සුඛෙ දුක්ඛෙපි චෙ’’තිආදීසු විය. ඉධ පන සම්බොධනත්ථෙ දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං ‘‘භදන්තෙති ආලපන’’න්ති. ‘‘භද්දසද්දසමානත්ථං පදන්තරමෙක’’න්ති කෙචි. ඵලානි එසන්තීති **ඵලෙසිනො**. අචෙතනෙපි හි සචෙතනකිරියමාරොපෙත්වා වොහරන්ති, යථා කූලං පතිතුකාමන්ති, ඵලානි ගහෙතුමාරද්ධා සම්පත්තිඵලගහණකාලාති අත්ථො. **ඡදනං විප්පහායාති** පුරාණපණ්ණානි පජහිත්වා සම්පන්නපණ්ඩුපලාසාති අත්ථො. **තෙති** දුමා. **අච්චිමන්තොව පභාසයන්තීති** දීපසිඛාවන්තො විය ජලිතඅග්ගී විය වා ඔභාසයන්ති සබ්බා දිසාති අධිප්පායො. **සමයොති** කාලො, ‘‘අනුග්ගහාය’’ති වචනසෙසො. **මහාවීරාති** මහාවික්කන්ත. **භාගී රසානන්ති** අත්ථරසාදීනං භාගී. වුත්තඤ්හෙතං ධම්මසෙනාපතිනා – ‘‘භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්සා’’තිආදි (චූළනි. අජිතමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 2). මහාවීර, භාගීති ච ඉදම්පි ද්වයං සම්බොධනවචනං දට්ඨබ්බං. භාගීරථානන්ති

පන පාඨෙ භගීරථො නාම ආදිරාජා. තබ්බංසජාතතාය සාකියා භාගීරථා, තෙසං භාගීරථානං උපකාරත්ථන්ති අධිප්පායො.

දුමානීති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, දුමා රුක්ඛාති අත්ථො. **සමන්තතො සබ්බදිසා පවන්තීති**, සමන්තතො සබ්බභාගතො සබ්බදිසාසු ච ඵුල්ලානි, තථා ඵුල්ලත්තා එව සබ්බදිසා පවන්ති ගන්ධං විස්සජ්ජෙන්ති. **ආසමානාති** ආසීසන්තා ගහිතුකාමා. එවං රුක්ඛසොභාය ගමනමග්ගස්ස රාමණෙය්‍යතං දස්සෙත්වා ඉදානි **"නෙවාතිසීත"**න්තිආදිනා උතුසම්පත්තිං දස්සෙති. **සුඛාති** නාතිසීතනාතිඋණ්හභාවෙනෙව සුඛා ඉට්ඨා. **උතු අද්ධනියාති** අද්ධානගමනයොග්ගා උතු. **පස්සන්තු තං සාකියා කොළියා ච, පච්ඡාමුඛං රොහිනියං තරන්තන්ති** රොහිනී නාම නදී සාකියකොළියජනපදානං අන්තරෙ උත්තරදිසතො දක්ඛිණාමුඛා සන්දති, රාජගහං චස්සා පුරත්ථිමදක්ඛිණාය දිසාය, තස්මා රාජගහතො කපිලවත්ථුං ගන්තුං තං නදිං තරන්තා පච්ඡාමුඛා හුත්වා තරන්ති. තෙනාහ "පස්සන්තු තං...පෙ.... තරන්ත"න්ති. "භගවන්තං පච්ඡාමුඛං රොහිනිං නාම නදිං අතික්කමන්තං සාකියකොළියජනපදවාසිනො පස්සන්තූ"ති කපිලවත්ථුගමනාය භගවන්තං ආයාචන්තො උස්සාහෙති.

ඉදානි අත්තනො පත්ථනං උපමාහි පකාසෙන්තො **"ආසාය කසතෙ"**ති ගාථමාහ. **ආසාය කසතෙ ඛෙත්තන්ති** කස්සකො කසන්තො ඛෙත්තං ඵලාසාය කසති. **බීජං ආසාය වප්පතීති** කසිත්වා ච වපන්තෙන ඵලාසාය එව බීජං වප්පති නික්ඛිපීයති. **ආසාය වාණිජා යන්තීති** ධනහාරකා වාණිජා ධනාසාය සමුද්දං තරිතුං දෙසං උපගන්තුං සමුද්දං නාවාය යන්ති ගච්ඡන්ති. **යාය ආසාය තිට්ඨාමීති** එවං අහම්පි යාය ආසාය පත්ථනාය භගවා තුම්හාකං කපිලපුරගමනපත්ථනාය ඉධ තිට්ඨාමි. සා මෙ ආසා සමිජ්ඣතු, තුම්හෙහි "කපිලවත්ථු ගන්තබ්බ"න්ති වදති, ආසාය සදිසතාය චෙත්ථ කත්තුකම්‍යතාඡන්දං ආසාති ආහ.

ගමනමග්ගසංවණ්ණනාදිනා අනෙකවාරං යාචනාය කාරණං දස්සෙතුං **"පුනප්පුන"**න්තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො – සකිං වුත්තමත්තෙන වප්පෙ අසම්පජ්ජමානෙ කස්සකා **පුනප්පුනං** දුතියම්පි තතියම්පි බීජං වපන්ති. පජ්ජුන්නො **දෙවරාජාපි** එකවාරමෙව අවස්සිත්වා **පුනප්පුනං** කාලෙන කාලං වස්සති. කස්සකාපි එකවාරමෙව අකසිත්වා සස්සසම්පත්තිඅත්ථං පංසුං කද්දමං වා මුදුං කාතුං ඛෙත්තං පුනප්පුනං කසන්ති. එකවාරමෙව ධඤ්ඤං සඞ්ගහං කත්වා "අලමෙත්තාවතා"ති අපරිතුස්සනතො කොට්ඨාගාරාදීසු පටිසාමනවසෙන මනුස්සෙහි උපනීයමානං පුනප්පුනං සාලිආදි**ධඤ්ඤං** රට්ඨං **උපෙති** උපගච්ඡති.

යාචනකාපි යාචන්තා පුනප්පුනං කුලානි **චරන්ති** උපගච්ඡන්ති, න එකවාරමෙව, යාචිතා පන තෙසං පුනප්පුනං දානපතී දදන්ති, න සකිංයෙව.

තථා පන දෙය්‍යධම්මං පුනප්පුනං දානපතී **දදිත්වා** දානමයං පුඤ්ඤං උපචිනිත්වා **පුනප්පුනං** අපරාපරං **සග්ගමුපෙන්ති ඨානං** පටිසන්ධිවසෙන දෙවලොකං උපගච්ඡන්ති. තස්මා අහම්පි පුනප්පුනං යාචාමි භගවා මය්හං මනොරථං මත්ථකං පාපෙහීති අධිප්පායො.

ඉදානි යදත්ථං සත්ථාරං කපිලවත්ථුගමනං යාචති, තං දස්සෙතුං **''වීරො හවෙ''**තිගාථමාහ. තස්සත්ථො – **වීරො** වීරියවා මහාවික්කන්තො **භූරිපඤ්ඤො** මහාපඤ්ඤො පුරිසො **යස්මිං** කුලෙ **ජායති** නිබ්බත්තති, තත්ථ **හවෙ** එකංසෙන **සත්තයුගං** සත්තපුරිසයුගං යාවසත්තමං පිතාමහයුගං සම්මාපටිපත්තියා **පුනෙති** සොධෙතීති ලොකවාදො අතිවාදො අඤ්ඤෙසු. භගවා පන සබ්බෙසං දෙවානං උත්තමදෙවතාය **දෙවදෙවො** පාපනිවාරණෙන කල්‍යාණපතිට්ඨාපනෙන තතො පරම්පි සොධෙතුං **සක්කති** සක්කොතීති මඤ්ඤාමි අහං. කස්මා? **තයා හි ජාතො මුනි සච්චනාමො** යස්මා තයා සත්ථාරා අරියාය ජාතියා ජාතො මුනිභාවො, මුනි වා සමානො අත්තහිතපරහිතානං ඉධලොකපරලොකානඤ්ච මුනනට්ඨෙන ''මුනී''ති අවිතථනාමො, මොනවා වා මුනි, ''සමණො පබ්බජිතො ඉසී''ති අවිතථනාමො තයා ජාතො. තස්මා සත්තානං එකන්තහිතපටිලාභහෙතුභාවතො භගවා තව තත්ථ ගමනං යාචාමාති අත්ථො.

ඉදානි ''සත්තයුග''න්ති වුත්තෙ පිතුයුගං දස්සෙතුං **''සුද්ධොදනො නාම''**තිආදි වුත්තං. සුද්ධං ඔදනං ජීවනං එතස්සාති **සුද්ධොදනො**. බුද්ධපිතා හි එකංසතො සුවිසුද්ධකායවචීමනොසමාචාරො සුවිසුද්ධාජීවො හොති තථා අභිනීහාරසම්පන්නත්තා. **මායනාමාති** කුලරූපසීලාචාරාදිසම්පත්තියා ඤාතිමිත්තාදීහි ''මා යාහී''ති වත්තබ්බගුණතාය ''මායා''ති ලද්ධනාමා. **පරිහරියාති** ධාරෙත්වා. **කායස්ස භෙදාති** සදෙවකස්ස ලොකස්ස චෙතියසදිසස්ස අත්තනො කායස්ස විනාසතො උද්ධං. **තිදිවම්හීති** තුසිතදෙවලොකෙ.

සාති මායාදෙවී. **ගොතමීති** ගොත්තෙන තං කිත්තෙති. **දිබ්බෙහි කාමෙහීති**, තුසිතභවනපරියාපන්නෙහි දිබ්බෙහි වත්ථුකාමෙහි. **සමඞ්ගිභූතාති** සමන්නාගතා. **කාමගුණෙහීති** කාමකොට්ඨාසෙහි, ''කාමෙහී''ති වත්වා පුන ''කාමගුණෙහී''ති වචනෙන අනෙකභාගෙහි වත්ථුකාමෙහි පරිචාරියතීති දීපෙති. **තෙහීති** යස්මිං දෙවනිකායෙ නිබ්බත්ති, තෙහි තුසිතදෙවගණෙහි, තෙහි වා කාමගුණෙහි. ''සමඞ්ගිභූතා පරිවාරිතා''ති ච ඉත්ථිලිඞ්ගනිද්දෙසො පුරිමත්තභාවසිද්ධං ඉත්ථිභාවං, දෙවතාභාවං වා සන්ධාය කතො, දෙවූපපත්ති පන පුරිසභාවෙනෙව ජාතා.

එවං ථෙරෙන යාචිතො භගවා තත්ථ ගමනෙ බහූනං විසෙසාධිගමං දිස්වා වීසතිසහස්ස ඛීණාසවපරිවුතො රාජගහතො අතුරිතචාරිකාවසෙන

කපිලවත්ථුගාමිමග්ගං පටිපජ්ජි. ථෙරො ඉද්ධියා කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා රඤ්ඤො පුරතො ආකාසෙ ඨිතො අදිට්ඨපුබ්බං වෙසං දිස්වා රඤ්ඤා ‘‘කොසි ත්ව’’න්ති පුච්ඡිතො, ‘‘සචෙ අමච්චපුත්තං තයා භගවතො සන්තිකං පෙසිතං මං න ජානාසි, එවං පන ජානාහී’’ති දස්සෙන්තො –

‘‘බුද්ධස්ස පුත්තොම්හි අසය්හසාහිනො, අඞ්ගීරසස්සප්පටිමස්ස තාදිනො;
පිතුපිතා මය්හං තුවංසි සක්ක, ධම්මෙන මෙ ගොතම අය්‍යකොසී’’ති. –

ඔසානගාථමාහ.

තත්ථ **බුද්ධස්ස පුත්තොම්හීති,** සබ්බඤ්ඤුබුද්ධස්ස උරෙ ජාතතාය ඔරසපුත්තො අම්හි. **අසය්හසාහිනොති,** අභිසම්බොධිතො පුබ්බෙ ඨපෙත්වා මහාබොධිසත්තං අඤ්ඤෙහි සහිතුං වහිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා අසය්හස්ස සකලස්ස බොධිසම්භාරස්ස මහාකාරුණිකාධිකාරස්ස ච සහනතො වහනතො, තතො පරම්පි අඤ්ඤෙහි සහිතුං අභිභවිතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා අසය්හානං පඤ්චන්නං මාරානං සහනතො අභිභවනතො, ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිආදිවිභාගාවබොධනෙන යථාරහං වෙනෙය්‍යානං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි අනුසාසනීසඞ්ඛාතස්ස අඤ්ඤෙහි අසය්හස්ස බුද්ධකිච්චස්ස ච සහනතො, තත්ථ වා සාධුකාරීභාවතො අසය්හසාහිනො. **අඞ්ගීරසස්සාති** අධිගතසීලාදිසම්පත්තිකස්ස. ‘‘අඞ්ගමඞ්ගෙහි නිච්ඡරණකඔභාසස්සා’’ති අපරෙ. කෙචි පන ‘‘අඞ්ගීරසො, සිද්ධත්ථොති ද්වෙ නාමානි පිතරායෙව ගහිතානී’’ති වදන්ති. **අප්පටිමස්සාති** අනූපමස්ස. ඉට්ඨානිට්ඨෙසු තාදිලක්ඛණප්පත්තියා **තාදිනො. පිතුපිතා මය්හං තුවංසීති** අරියජාතිවසෙන මය්හං පිතු සම්මාසම්බුද්ධස්ස ලොකවොහාරෙන ත්වං පිතා අසි. **සක්කාති** ජාතිවසෙන රාජානං ආලපති. **ධම්මෙනාති** සභාවෙන අරියජාති ලොකියජාතීති ද්වින්නං ජාතීනං සභාවසමොධානෙන **ගොතමාති** රාජානං ගොත්තෙන ආලපති. **අය්‍යකොසීති** පිතාමහො අසි. එත්ථ ච ‘‘බුද්ධස්ස පුත්තොම්හී’’තිආදිං වදන්තො ථෙරො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

එවං පන අත්තානං ජානාපෙත්වා හට්ඨතුට්ඨෙන රඤ්ඤා මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදාපෙත්වා අත්තනො පටියාදිතස්ස නානග්ගරසස්ස භොජනස්ස පත්තං පූරෙත්වා දින්නෙ ගමනාකාරං දස්සෙති. ‘‘කස්මා ගන්තුකාමත්ථ, භුඤ්ජථා’’ති ච වුත්තෙ, ‘‘සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා භුඤ්ජිස්සාමී’’ති. ‘‘කහං පන සත්ථා’’ති? ‘‘වීසතිසහස්සභික්ඛුපරිවාරො තුම්හාකං දස්සනත්ථාය මග්ගං පටිපන්නො’’ති. ‘‘තුම්හෙ ඉමං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා යාව මම පුත්තො ඉමං නගරං සම්පාපුණාති, තාවස්ස ඉතොව පිණ්ඩපාතං හරථා’’ති. ථෙරො භත්තකිච්චං කත්වා රඤ්ඤො පරිසාය ච

ධම්මං කථෙත්වා සත්ථු ආගමනතො පුරෙතරමෙව සකලං රාජනිවෙසනං රතනත්තයෙ අභිප්පසන්නං කරොන්තො සබ්බෙසං පස්සන්තානංයෙව සත්ථු ආහරිතබ්බභත්තපුණ්ණං පත්තං ආකාසෙ විස්සජ්ජෙත්වා සයම්පි වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පිණ්ඩපාතං උපනෙත්වා සත්ථු හත්ථෙ ඨපෙසි. සත්ථා තං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජි. එවං සට්ඨියොජනං මග්ගං දිවසෙ දිවසෙ යොජනං ගච්ඡන්තස්ස සත්ථු රාජගෙහතොව භත්තං ආහරිත්වා අදාසි. අථ නං භගවා ''මය්හං පිතු මහාරාජස්ස සකලනිවෙසනං පසාදෙසී''ති කුලප්පසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

කාළුදායිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. එකවිහාරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පුරතො පච්ඡතො වාතිආදිකා ආයස්මතො එකවිහාරියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො කස්සපදසබලස්ස කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤං පවිසිත්වා විවෙකවාසං වසි.

සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ භගවති පරිනිබ්බුතෙ ධම්මාසොකරඤ්ඤො කනිට්ඨභාතා හුත්වා නිබ්බත්ති. අසොකමහාරාජා කිර සත්ථු පරිනිබ්බානතො ද්වින්නං වස්සසතානං උපරි අට්ඨාරසමෙ වස්සෙ සකලජම්බුදීපෙ එකරජ්ජාභිසෙකං පත්වා අත්තනො කනිට්ඨං තිස්සකුමාරං ඔපරජ්ජෙ ඨපෙත්වා එකෙන උපායෙන තං සාසනෙ අභිප්පසන්නං අකාසි. සො එකදිවසං මිගවං ගතො අරඤ්ඤෙ යොනකමහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරං හත්ථිනාගෙන සාලසාඛං ගහෙත්වා බීජියමානං නිසින්නං දිස්වා සඤ්ජාතපසාදො ''අහො වතාහම්පි අයං මහාථෙරො විය පබ්බජිත්වා අරඤ්ඤෙ විහරෙය්‍ය''න්ති චින්තෙසි. ථෙරො තස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා තස්ස පස්සන්තස්සෙව ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා අසොකාරාමෙ පොක්ඛරණියා අභිජ්ජමානෙ උදකෙ ඨත්වා චීවරඤ්ච උත්තරාසඞ්ගඤ්ච ආකාසෙ ඔලග්ගෙත්වා න්හායිතුං ආරභි. කුමාරො ථෙරස්ස ආනුභාවං දිස්වා අභිප්පසන්නො අරඤ්ඤතො නිවත්තිත්වා රාජගෙහං ගන්ත්වා ''පබ්බජිස්සාමී''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා තං අනෙකප්පකාරං යාචිත්වා පබ්බජ්ජාධිප්පායං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි. සො උපාසකො හුත්වා පබ්බජ්ජාසුඛං පත්ථෙන්තො –

537.

''පුරතො පච්ඡතො වාපි, අපරො චෙ න විජ්ජති;
අතීව ඵාසු භවති, එකස්ස වසතො වනෙ.

538.

‘‘හන්ද එකො ගමිස්සාමි, අරඤ්ඤං බුද්ධවණ්ණිතං;
ඵාසු එකවිහාරිස්ස, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො.

539.

‘‘යොගී-පීතිකරං රම්මං, මත්තකුඤ්ජරසෙවිතං;
එකො අත්ථවසී ඛිප්පං, පවිසිස්සාමි කානනං.

540.

‘‘සුපුප්ඵිතෙ සීතවනෙ, සීතලෙ ගිරිකන්දරෙ;
ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා, චඞ්කමිස්සාමි එකකො.

541.

‘‘එකාකියො අදුතියො, රමණීයෙ මහාවනෙ;
කදාහං විහරිස්සාමි, කතකිච්චො අනාසවො.

542.

‘‘එවං මෙ කත්තුකාමස්ස, අධිප්පායො සමිජ්ඣතු;
සාධයිස්සාමහංයෙව, නාඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස කාරකො’’ති. –

ඉමා ඡ ගාථා අභාසි.

තත්ථ **පුරතො පච්ඡතො වාති** අත්තනො පුරතො වා පච්ඡතො වා, **වා**-සද්දස්ස විකප්පනත්ථත්තා පස්සතො වා **අපරො** අඤ්ඤො ජනො න විජ්ජති චෙ, **අතීව** අතිවිය **ඵාසු** චිත්තසුඛං භවති. එකවිහාරීභාවෙන **එකස්ස** අසහායස්ස. **වනෙ වසතොති** චිරපරිචිතෙන විවෙකජ්ඣාසයෙන ආකඩ්ඪීයමානහදයො සො රත්තින්දිවං මහාජනපරිවුතස්ස වසතො සඞ්ගණිකවිහාරං නිබ්බින්දන්තො විවෙකසුඛඤ්ච බහුං මඤ්ඤන්තො වදති.

හන්දාති වොස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො, තෙන ඉදානි කරීයමානස්ස අරඤ්ඤගමනස්ස නිච්ඡිතභාවමාහ. **එකො ගමිස්සාමීති** ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො, ගහපති, තථාගතා අභිරමන්තී’’තිආදිවචනතො (චූළව. 306) බුද්ධෙහි වණ්ණිතං පසට්ඨං අරඤ්ඤං එකො අසහායො ගමිස්සාමි වාසාධිප්පායෙන උපගච්ඡාමි. යස්මා **එකවිහාරිස්ස** ඨානාදීසු අසහායභාවෙන එකවිහාරිස්ස නිබ්බානං පටිපෙසිතචිත්තතාය **පහිතත්තස්ස** අධිසීලසික්ඛාදිකා තිස්සො සික්ඛා සික්ඛතො භික්ඛුනො අරඤ්ඤං **ඵාසු** ඉට්ඨං සුඛාවහන්ති අත්ථො.

යොගී-පීතිකරන්ති යොගීනං භාවනාය යුත්තප්පයුත්තානං අප්පසද්දාදිභාවෙන ඣානවිපස්සනාදිපීතිං ආවහනතො යොගී-පීතිකරං. විසභාගාරම්මණාභාවෙන පටිසල්ලානසාරුප්පතාය **රම්මං. මත්තකුඤ්ජරසෙවිතන්ති** මත්තවරවාරණවිචරිතං, ඉමිනාපි බ්‍රහාරඤ්ඤභාවෙන ජනවිවෙකංයෙව දස්සෙති. **අත්ථවසීති** ඉධ අත්ථොති

සමණධම්මො අධිප්පෙතො. ‘‘කථං නු ඛො සො මෙ භවෙය්‍යා’’ති තස්ස වසං ගතො.

සුපුප්ඵිතෙති සුට්ඨු පුප්ඵිතෙ. **සීතවනෙති** ඡායූදකසම්පත්තියා සීතෙ වනෙ. උභයෙනපි තස්ස රමණීයතංයෙව විභාවෙති. **ගිරිකන්දරෙති** ගිරීනං අබ්භන්තරෙ කන්දරෙ. කන්ති හි උදකං, තෙන දාරිතං නින්නට්ඨානං කන්දරං නාම. තාදිසෙ සීතලෙ ගිරිකන්දරෙ සම්මපරිතාපං විනොදෙත්වා අත්තනො ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා න්හායිත්වා චඞ්කමිස්සාමි එකකොති කත්ථචි අනායත්තවුත්තිතං දස්සෙති.

එකාකියොති එකාකී අසහායො. **අදුතියොති** තණ්හාසඞ්ඛාතදුතියාභාවෙන අදුතියො. තණ්හා හි පුරිසස්ස සබ්බදා අවිජහනට්ඨෙන දුතියා නාම. තෙනාහ භගවා – ‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසර’’න්ති (ඉතිවු. 15, 105).

එවං මෙ කත්තුකාමස්සාති ‘‘හන්ද එකො ගමිස්සාමී’’තිආදිනා වුත්තවිධිනා අරඤ්ඤං ගන්ත්වා භාවනාභියොගං කත්තුකාමස්ස මෙ. **අධිප්පායො සමිජ්ඣතූති** ‘‘කදාහං විහරිස්සාමි, කතකිච්චො අනාසවො’’ති එවං පවත්තො මනොරථො ඉජ්ඣතු සිද්ධිං පාපුණාතු. අරහත්තප්පත්ති ච යස්මා න ආයාචනමත්තෙන සිජ්ඣති, නාපි අඤ්ඤෙන සාධෙතබ්බා, තස්මා ආහ **‘‘සාධයිස්සාමහංයෙව, නාඤ්ඤො අඤ්ඤස්ස කාරකො’’**ති.

එවං උපරාජස්ස පබ්බජ්ජාය දළ්හනිච්ඡයතං ඤත්වා රාජා අසොකාරාමගමනීයං මග්ගං අලඞ්කාරාපෙත්වා කුමාරං සබ්බාලඞ්කාරවිභූසිතං මහතියා සෙනාය මහච්චරාජානුභාවෙන විහාරං නෙසි. කුමාරො පධානඝරං ගන්ත්වා මහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජි, අනෙකසතා මනුස්සා තං අනුපබ්බජිංසු. රඤ්ඤො භාගිනෙය්‍යො සඞ්ඝමිත්තාය සාමිකො අග්ගිබ්‍රහ්මාපි තමෙව අනුපබ්බජි. සො පබ්බජිත්වා හට්ඨතුට්ඨො අත්තනා කාතබ්බං පකාසෙන්තො –

543.

‘‘එස බන්ධාමි සන්නාහං, පවිසිස්සාමි කානනං;
න තතො නික්ඛමිස්සාමි, අප්පත්තො ආසවක්ඛයං.

544.

‘‘මාලුතෙ උපවායන්තෙ, සීතෙ සුරභිගන්ධිකෙ;
අවිජ්ජං දාලයිස්සාමි, නිසින්නො නගමුද්ධනි.

545.

‘‘වනෙ කුසුමසඤ්ඡන්නෙ, පබ්භාරෙ නූන සීතලෙ;
විමුත්තිසුඛෙන සුඛිතො, රමිස්සාමි ගිරිබ්බජෙ’’ති. –

තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **එස බන්ධාමි සන්නාහන්ති** එසාහං වීරියසඞ්ඛාතං සන්නාහං බන්ධාමි, කායෙ ච ජීවිතෙ ච නිරපෙක්ඛො වීරියසන්නාහෙන සන්නය්හාමි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා නාම සූරො පුරිසො පච්චත්ථිකෙ පච්චුපට්ඨිතෙ තං ජෙතුකාමො අඤ්ඤං කිච්චං පහාය කවචපටිමුච්චනාදිනා යුද්ධාය සන්නය්හති, යුද්ධභූමිඤ්ච ගන්ත්වා පච්චත්ථිකෙ අජෙත්වා තතො න නිවත්තති, එවමහම්පි කිලෙසපච්චත්ථිකෙ ජෙතුං ආදිත්තම්පි සීසං චෙලඤ්ච අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා චතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියසන්නාහං සන්නය්හාමි, කිලෙසෙ අජෙත්වා කිලෙසවිජයයොග්ගං විවෙකට්ඨානං න විස්සජ්ජෙමීති. තෙන වුත්තං **‘‘පවිසිස්සාමි කානනං න තතො නික්ඛමිස්සාමි, අප්පත්තො ආසවක්ඛය’’**න්ති.

‘‘මාලුතෙ උපවායන්තෙ’’තිආදිනා අරඤ්ඤට්ඨානස්ස කම්මට්ඨානභාවනායොග්‍යතං වදති, රමිස්සාමි නූන ගිරිබ්බජෙති යොජනා. පබ්බතපරික්ඛෙපෙ අභිරමිස්සාමි මඤ්ඤෙති අනාගතත්ථං පරිකප්පෙන්තො වදති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එවං වත්වා ථෙරො අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තො උපජ්ඣායෙන සද්ධිං කලිඞ්ගරට්ඨං අගමාසි. තත්ථස්ස පාදෙ වම්මිකාබාධො උප්පජ්ජි, තං දිස්වා එකො වෙජ්ජො ‘‘සප්පිං, භන්තෙ, පරියෙසථ, තිකිච්ඡිස්සාමි න’’න්ති ආහ. ථෙරො සප්පිපරියෙසනං අකත්වා විපස්සනාය එව කම්මං කරොති, රොගො වඩ්ඪති, වෙජ්ජො ථෙරස්ස තත්ථ අප්පොස්සුක්කතං දිස්වා සයමෙව සප්පිං පරියෙසිත්වා ථෙරං අරොගං අකාසි. සො අරොගො හුත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.44.1-12) –

‘‘ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ, බ්‍රහ්මබන්ධු මහායසො;
කස්සපො නාම ගොත්තෙන, උප්පජ්ජි වදතං වරො.

‘‘නිප්පපඤ්චො නිරාලම්බො, ආකාසසමමානසො;
සුඤ්ඤතාබහුලො තාදී, අනිමිත්තරතො වසී.

‘‘අසඞ්ගචිත්තො නික්ලෙසො, අසංසට්ඨො කුලෙ ගණෙ;
මහාකාරුණිකො වීරො, විනයොපායකොවිදො.

‘‘උය්‍යුත්තො පරකිච්චෙසු, විනයන්තො සදෙවකෙ;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, ගතිං පඞ්කවිසොසනං.

‘‘අමතං පරමස්සාදං, ජරාමච්චුනිවාරණං;
මහාපරිසමජ්ඣෙ සො, නිසින්නො ලොකතාරකො.

‘‘කරවීකරුතො නාථො, බ්‍රහ්මඝොසො තථාගතො;
උද්ධරන්තො මහාදුග්ගා, විප්පනට්ඨෙ අනායකෙ.

‘‘දෙසෙන්තො විරජං ධම්මං, දිට්ඨො මෙ ලොකනායකො;
තස්ස ධම්මං සුණිත්වාන, පබ්බජිං අනගාරියං.

‘‘පබ්බජිත්වා තදාපාහං, චින්තෙන්තො ජිනසාසනං;
එකකොව වනෙ රම්මෙ, වසිං සංසග්ගපීළිතො.

‘‘සක්කායවූපකාසො මෙ, හෙතුභූතො මමාහවී;
මනසො වූපකාසස්ස, සංසග්ගභයදස්සිනො.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා ථෙරෙ තත්ථ විහරන්තෙ රාජා කොටිධනපරිච්චාගෙන භොජකගිරිවිහාරං නාම කාරෙත්වා ථෙරං තත්ථ වාසෙසි. සො තත්ථ විහරන්තො පරිනිබ්බානකාලෙ –

546.

‘‘සොහං පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො, චන්දො පන්නරසො යථා;
සබ්බාසවපරික්ඛීණො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති. –

ඔසානගාථමාහ. සා උත්තානත්ථාව. තදෙව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං අහොසීති.

එකවිහාරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. *මහාකප්පිනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා*

අනාගතං යො පටිකච්ච පස්සතීතිආදිකා ආයස්මතො මහාකප්පිනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලඝරෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා තජ්ජං අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙසි.

සො තත්ථ යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො පුරිසසහස්සගණජෙට්ඨකො හුත්වා ගබ්භසහස්සපටිමණ්ඩිතං මහන්තං පරිවෙණං කාරාපෙසි. තෙ සබ්බෙපි ජනා යාවජීවං කුසලං කත්වා තං උපාසකං ජෙට්ඨකං කත්වා සපුත්තදාරා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිංසු. තෙසු ගණජෙට්ඨකො අම්හාකං සත්ථු නිබ්බත්තිතො පුරෙතරමෙව පච්චන්තදෙසෙ කුක්කුටනාමකෙ නගරෙ රාජගෙහෙ නිබ්බත්ති, තස්ස **කප්පිනොති** නාමං අහොසි. සෙසපුරිසා තස්මිංයෙව නගරෙ අමච්චකුලෙ

නිබ්බත්තිංසු. කප්පිනකුමාරො පිතු අච්චයෙන ඡත්තං උස්සාපෙත්වා මහාකප්පිනරාජා නාම ජාතො. සො සුතවිත්තකතාය පාතොව චතූහි ද්වාරෙහි සීඝං දූතෙ පෙසෙසි – ‘‘යත්ථ බහුස්සුතෙ පස්සථ, තතො නිවත්තිත්වා මය්හං ආරොචෙථා’’ති.

තෙන ච සමයෙන අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා සාවත්ථිං උපනිස්සාය විහරති. තස්මිං කාලෙ සාවත්ථිවාසිනො වාණිජා සාවත්ථියං උට්ඨානකභණ්ඩං ගහෙත්වා තං නගරං ගන්ත්වා භණ්ඩං පටිසාමෙත්වා ‘‘රාජානං පස්සිස්සාමා’’ති පණ්ණාකාරහත්ථා රඤ්ඤො ආරොචාපෙසුං. තෙ රාජා පක්කොසාපෙත්වා නියාදිතපණ්ණාකාරෙ වන්දිත්වා ඨිතෙ ‘‘කුතො ආගතත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘සාවත්ථිතො, දෙවා’’ති. ‘‘කච්චි වො රට්ඨං සුභික්ඛං, ධම්මිකො රාජා’’ති? ‘‘ආම, දෙවා’’ති. ‘‘කීදිසො ධම්මො තුම්හාකං දෙසෙ ඉදානි පවත්තතී’’ති? ‘‘තං, දෙව, න සක්කා උච්ඡිට්ඨමුඛෙහි කථෙතු’’න්ති. රාජා සුවණ්ණභිඞ්ගාරෙන උදකං දාපෙසි. තෙ මුඛං වික්ඛාලෙත්වා දසබලාභිමුඛා අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වා, ‘‘දෙව, අම්හාකං දෙසෙ බුද්ධරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති ආහංසු. රඤ්ඤො ‘‘බුද්ධො’’ති වචනෙ සුතමත්තෙයෙව සකලසරීරං ඵරමානා පීති උප්පජ්ජි. තතො ‘‘බුද්ධොති, තාතා, වදෙථා’’ති ආහ. ‘‘බුද්ධොති, දෙව, වදාමා’’ති. එවං තික්ඛත්තුං වදාපෙත්වා ‘‘බුද්ධොති පදං අපරිමාණ’’න්ති තස්මිංයෙව පදෙ පසන්නො සතසහස්සං දත්වා ‘‘අපරං වදෙථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘දෙව, ලොකෙ ධම්මරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව සතසහස්සං දත්වා ‘‘අපරං වදෙථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘දෙව, සඞ්ඝරතනං නාම උප්පන්න’’න්ති. තම්පි සුත්වා තථෙව සතසහස්සං දත්වා ‘‘බුද්ධස්ස භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති තතොව නික්ඛමි. අමච්චාපි තථෙව නික්ඛමිංසු. සො අමච්චසහස්සෙන සද්ධිං ගඞ්ගාතීරං පත්වා ‘‘සචෙ සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො, ඉමෙසං අස්සානං ඛුරමත්තම්පි මා තෙමෙතූ’’ති සච්චාධිට්ඨානං කත්වා උදකපිට්ඨෙනෙව පූරං ගඞ්ගානදිං අතික්කමිත්වා අපරම්පි අඩ්ඪයොජනවිත්ථාරං නදිං තථෙව අතික්කමිත්වා තතියං චන්දභාගං නාම මහානදිං පත්වා තම්පි තාය එව සච්චකිරියාය අතික්කමි.

සත්ථාපි තංදිවසං පච්චූසසමයංයෙව මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ‘‘අජ්ජ මහාකප්පිනො තියොජනසතිකං රජ්ජං පහාය අමච්චසහස්සපරිවාරො මම සන්තිකෙ පබ්බජිතුං ආගමිස්සතී’’ති දිස්වා ‘‘මයා තෙසං පච්චුග්ගමනං කාතුං යුත්ත’’න්ති පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො සාවත්ථියං පිණ්ඩාය චරිත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සයමෙව ආකාසෙන ගන්ත්වා චන්දභාගාය නදියා තීරෙ තෙසං උත්තරණතිත්ථස්සාභිමුඛට්ඨානෙ මහානිග්‍රොධමූලෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො ඡබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙසි. තෙ තෙන තිත්ථෙන උත්තරන්තා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච විධාවන්තියො ඔලොකෙන්තො භගවන්තං දිස්වා ‘‘යං සත්ථාරං උද්දිස්ස

මයං ආගතා, අද්ධා සො එසො''ති දස්සනෙනෙව නිට්ඨං ගන්ත්වා දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔනමිත්වා පරමනිපච්චාකාරං කරොන්තා භගවන්තං උපසඞ්කමිංසු. රාජා භගවතො ගොප්ඵකෙසු ගහෙත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන. සත්ථා තෙසං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ සද්ධිං පරිසාය අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.54.66-107) –

''පදුමුත්තරො නාම ජිනො, සබ්බධම්මාන පාරගූ;
උදිතො අජටාකාසෙ, රවීව සරදම්බරෙ.

''වචනාභාය බොධෙති, වෙනෙය්‍යපදුමානි සො;
කිලෙසපඞ්කං සොසෙති, මතිරංසීහි නායකො.

''තිත්ථියානං යසෙ හන්ති, ඛජ්ජොතාභා යථා රවි;
සච්චත්ථාභං පකාසෙති, රතනංව දිවාකරො.

''ගුණානං ආයතිභූතො, රතනානංව සාගරො;
පජ්ජුන්නොරිව භූතානි, ධම්මමෙඝෙන වස්සති.

''අක්ඛදස්සො තදා ආසිං, නගරෙ හංසසව්හයෙ;
උපෙච්ච ධම්මමස්සොසිං, ජලජුත්තමනාමිනො.

''ඔවාදකස්ස භික්ඛූනං, සාවකස්ස කතාවිනො;
ගුණං පකාසයන්තස්ස, තප්පයන්තස්ස මෙ මනං.

''සුත්වා පතීතො සුමනො, නිමන්තෙත්වා තථාගතං;
සසිස්සං භොජයිත්වාන, තං ඨානමභිපත්ථයිං.

''තදා හංසසමභාගො, හංසදුන්දුභිනිස්සනො;
පස්සථෙතං මහාමත්තං, විනිච්ඡයවිසාරදං.

''පතිතං පාදමූලෙ මෙ, සමුග්ගතතනූරුහං;
ජීමූතවණ්ණං පීණංසං, පසන්නනයනානනං.

''පරිවාරෙන මහතා, රාජයුත්තං මහායසං;
එසො කතාවිනො ඨානං, පත්ථෙති මුදිතාසයො.

''ඉමිනා පණිපාතෙන, චාගෙන පණිධීහි ච;
කප්පසතසහස්සානි, නුපපජ්ජති දුග්ගතිං.

''දෙවෙසු දෙවසොභග්ගං, මනුස්සෙසු මහන්තතං;
අනුභොත්වාන සෙසෙන, නිබ්බානං පාපුණිස්සති.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
කප්පිනො නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘තතොහං සුකතං කාරං, කත්වාන ජිනසාසනෙ;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තුසිතං අගමාසහං.

‘‘දෙවමානුසරජ්ජානි, සතසො අනුසාසිය;
බාරාණසියමාසන්නෙ, ජාතො කෙණියජාතියං.

‘‘සහස්සපරිවාරෙන, සපජාපතිකො අහං;
පඤ්චපච්චෙකබුද්ධානං, සතානි සමුපට්ඨහිං.

‘‘තෙමාසං භොජයිත්වාන, පච්ඡාදම්හ තිචීවරං;
තතො චුතා මයං සබ්බෙ, අහුම්හ තිදසූපගා.

‘‘පුනො සබ්බෙ මනුස්සත්තං, අගමිම්හ තතො චුතා;
කුක්කුටම්හි පුරෙ ජාතා, හිමවන්තස්ස පස්සතො.

‘‘කප්පිනො නාමහං ආසිං, රාජපුත්තො මහායසො;
සෙසාමච්චකුලෙ ජාතා, මමෙව පරිවාරයුං.

‘‘මහාරජ්ජසුඛං පත්තො, සබ්බකාමසමිද්ධිමා;
වාණිජෙහි සමක්ඛාතං, බුද්ධුප්පාදමහං සුණිං.

‘‘බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පන්නො, අසමො එකපුග්ගලො;
සො පකාසෙති සද්ධම්මං, අමතං සුඛමුත්තමං.

‘‘සුයුත්තා තස්ස සිස්සා ච, සුමුත්තා ච අනාසවා;
සුත්වා නෙසං සුවචනං, සක්කරිත්වාන වාණිජෙ.

‘‘පහාය රජ්ජං සාමච්චො, නික්ඛමිං බුද්ධමාමකො;
නදිං දිස්වා මහාචන්දං, පූරිතං සමතිත්තිකං.

‘‘අප්පතිට්ඨං අනාලම්බං, දුත්තරං සීඝවාහිනිං;
ගුණං සරිත්වා බුද්ධස්ස, සොත්ථිනා සමතික්කමිං.

‘‘භවසොතං සචෙ බුද්ධො, තිණ්ණො ලොකන්තගූ විදූ;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

‘‘යදි සන්තිගමො මග්ගො, මොක්ඛො චච්චන්තිකං සුඛං;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

‘‘සඞ්ඝො චෙ තිණ්ණකන්තාරො, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තො අනුත්තරො;
එතෙන සච්චවජ්ජෙන, ගමනං මෙ සමිජ්ඣතු.

‘‘සහ කතෙ සච්චවරෙ, මග්ගා අපගතං ජලං;
තතො සුඛෙන උත්තිණ්ණො, නදීතීරෙ මනොරමෙ.

‘‘නිසින්නං අද්දසං බුද්ධං, උදෙන්තංව පභඞ්කරං;
ජලන්තං හෙමසෙලංව, දීපරුක්ඛංව ජොතිතං.

‘‘සසිංව තාරාසහිතං, සාවකෙහි පුරක්ඛතං;
වාසවං විය වස්සන්තං, දෙසනාජලදන්තරං.

‘‘වන්දිත්වාන සහාමච්චො, එකමන්තමුපාවිසිං;
තතො නො ආසයං ඤත්වා, බුද්ධො ධම්මමදෙසයි.

‘‘සුත්වාන ධම්මං විමලං, අවොචුම්හ මයං ජිනං;
පබ්බාජෙහි මහාවීර, නිබ්බින්දාම්හ මයං භවෙ.

‘‘ස්වක්ඛාතො භික්ඛවෙ ධම්මො, දුක්ඛන්තකරණාය වො;
චරථ බ්‍රහ්මචරියං, ඉච්චාහ මුනිසත්තමො.

‘‘සහ වාචාය සබ්බෙපි, භික්ඛුවෙසධරා මයං;
අහුම්හ උපසම්පන්නා, සොතාපන්නා ච සාසනෙ.

‘‘තතො ජෙතවනං ගන්ත්වා, අනුසාසි විනායකො;
අනුසිට්ඨො ජිනෙනාහං, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘තතො භික්ඛුසහස්සානි, අනුසාසිමහං තදා;
මමානුසාසනකරා, තෙපි ආසුං අනාසවා.

‘‘ජිනො තස්මිං ගුණෙ තුට්ඨො, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං;
භික්ඛුඔවාදකානග්ගො, කප්පිනොති මහාජනෙ.

‘‘සතසහස්සෙ කතං කම්මං, ඵලං දස්සෙසි මෙ ඉධ;
පමුත්තො සරවෙගොව, කිලෙසෙ ඣාපයිං මම.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පත්වා පන තෙ සබ්බෙව සත්ථාරං පබ්බජ්ජං යාචිංසු. සත්ථා තෙ ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති ආහ. සා එව තෙසං පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ච

අහොසි. සත්ථා තං භික්ඛුසහස්සං ආදාය ආකාසෙන ජෙතවනං අගමාසි. අථෙකදිවසං භගවා තස්සන්තෙවාසිකෙ භික්ඛූ ආහ – ‘‘කච්චි, භික්ඛවෙ, කප්පිනො භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙතී’’ති? ‘‘න, භගවා, දෙසෙති. අප්පොස්සුක්කො දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරමනුයුත්තො විහරති, ඔවාදමත්තම්පි න දෙතී’’ති. සත්ථා ථෙරං පක්කොසාපෙත්වා – ‘‘සච්චං කිර ත්වං, කප්පින, අන්තෙවාසිකානං ඔවාදමත්තම්පි න දෙසී’’ති? ‘‘සච්චං, භගවා’’ති. ‘‘බ්‍රාහ්මණ, මා එවං කරි, අජ්ජ පට්ඨාය උපගතානං ධම්මං දෙසෙහී’’ති. ‘‘සාධු, භන්තෙ’’ති ථෙරො සත්ථු වචනං සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා එකොවාදෙනෙව සමණසහස්සං අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. තෙන නං සත්ථා පටිපාටියා අත්තනො සාවකෙ ථෙරෙ ඨානන්තරෙ ඨපෙන්තො භික්ඛුඔවාදකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. අථෙකදිවසං ථෙරො භික්ඛුනියො ඔවදන්තො –

547.

‘‘අනාගතං යො පටිකච්ච පස්සති, හිතඤ්ච අත්ථං අහිතඤ්ච තං ද්වයං;
විද්දෙසිනො තස්ස හිතෙසිනො වා, රන්ධං න පස්සන්ති සමෙක්ඛමානා.

548.

‘‘ආනාපානසතී යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා.

549.

‘‘ඔදාතං වත මෙ චිත්තං, අප්පමාණං සුභාවිතං;
නිබ්බිද්ධං පග්ගහීතඤ්ච, සබ්බා ඔභාසතෙ දිසා.

550.

‘‘ජීවතෙ වාපි සප්පඤ්ඤො, අපි චිත්තපරික්ඛයො;
පඤ්ඤාය ච අලාභෙන, චිත්තවාපි න ජීවති.

551.

‘‘පඤ්ඤා සුතවිනිච්ඡිනී, පඤ්ඤා කිත්තිසිලොකවද්ධනී;
පඤ්ඤාසහිතො නරො ඉධ, අපි දුක්ඛෙසු සුඛානි වින්දති.

552.

‘‘නායං අජ්ජතනො ධම්මො, නච්ඡෙරො නපි අබ්භුතො;
යත්ථ ජායෙථ මීයෙථ, තත්ථ කිං විය අබ්භුතං.

553.

‘‘අනන්තරඤ්හි ජාතස්ස, ජීවිතා මරණං ධුවං;
ජාතා ජාතා මරන්තීධ, එවං ධම්මා හි පාණිනො.

554.

‘‘න හෙතදත්ථාය මතස්ස හොති, යං ජීවිතත්ථං පරපොරිසානං;
මතම්හි රුණ්ණං න යසො න ලොකියං, න වණ්ණිතං සමණබ්‍රාහ්මණෙහි.

555.

‘‘චක්ඛුං සරීරං උපහන්ති තෙන, නිහීයති වණ්ණබලං මතී ච;
ආනන්දිනො තස්ස දිසා භවන්ති, හිතෙසිනො නාස්ස සුඛී භවන්ති.

556.

‘‘තස්මා හි ඉච්ඡෙය්‍ය කුලෙ වසන්තෙ, මෙධාවිනො චෙව බහුස්සුතෙ ච;
යෙසඤ්හි පඤ්ඤාවිභවෙන කිච්චං, තරන්ති නාවාය නදිංව පුණ්ණ’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **අනාගතන්ති** න ආගතං, අවින්දන්ති, අත්ථො. **පටිකච්චාති** පුරෙතරංයෙව. **පස්සතීති** ඔලොකෙති. **අත්ථන්ති** කිච්චං. **තං ද්වයන්ති** හිතාහිතං. **විද්දෙසිනොති** අමිත්තා. **හිතෙසිනොති** මිත්තා. **රන්ධන්ති** ඡිද්දං. **සමෙක්ඛමානාති** ගවෙසන්තා. ඉදං වුත්තං හොති – යො පුග්ගලො අත්තනො හිතාවහං අහිතාවහං තදුභයඤ්ච අත්ථං කිච්චං අනාගතං අසම්පත්තං පුරෙතරංයෙව පඤ්ඤාචක්ඛුනා අහං විය පස්සති වීමංසති විචාරෙති, තස්ස අමිත්තා වා අහිතජ්ඣාසයෙන මිත්තා වා හිතජ්ඣාසයෙන රන්ධං ගවෙසන්තා න පස්සන්ති, තාදිසො පඤ්ඤවා පුග්ගලො අච්ඡිද්දවුත්ති, තස්මා තුම්හෙහි තථාරූපෙහි භවිතබ්බන්ති.

ඉදානි ආනාපානසතිභාවනාය ගුණං දස්සෙන්තො තත්ථ තානි යොජෙතුං **‘‘ආනාපානසතී යස්සා’’**ති දුතියං ගාථමාහ. තත්ථ **ආනන්ති** අස්සාසො. **අපානන්ති** පස්සාසො. අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණා සති ආනාපානසති. සතිසීසෙන චෙත්ථ තංසම්පයුත්තසමාධිභාවනා අධිප්පෙතා. **යස්සාති**, යස්ස යොගිනො. **පරිපුණ්ණා සුභාවිතාති** චතුන්නං සතිපට්ඨානානං සොළසන්නඤ්ච ආකාරානං පාරිපූරියා සබ්බසො පුණ්ණා සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං විජ්ජාවිමුත්තීනඤ්ච පාරිපූරියා සුට්ඨු භාවිතා වඩ්ඪිතා. **අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතාති** ‘‘සො සතොව අස්සසතී’’තිආදිනා (දී. නි. 2.374; ම. නි. 1.107) යථා භගවතා දෙසිතා, තථා අනුපුබ්බං අනුක්කමෙන පරිචිතා ආසෙවිතා භාවිතා. **සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමාති** සො යොගාවචරො යථා

අබ්භාදිඋපක්කිලෙසා විමුත්තො චන්දො චන්දාලොකෙන ඉමං ඔකාසලොකං පභාසෙති, එවං අවිජ්ජාදිඋපක්කිලෙසවිමුත්තො ඤාණාලොකෙන අත්තසන්තානපතිතං පරසන්තානපතිතඤ්ච සඞ්ඛාරලොකං පභාසෙති පකාසෙති. තස්මා තුම්හෙහි ආනාපානසතිභාවනා භාවෙතබ්බාති අධිප්පායො.

ඉදානි අත්තානං නිදස්සනං කත්වා භාවනාභියොගස්ස සඵලතං දස්සෙන්තො **''ඔදාතං වත මෙ චිත්ත''**න්ති තතියං ගාථමාහ. තස්සත්ථො – නීවරණමලවිගමතො **ඔදාතං** සුද්ධං වත මම චිත්තං. යථා පමාණකරා රාගාදයො පහීනා, අප්පමාණඤ්ච නිබ්බානං පච්චක්ඛං කතං අහොසි, තථා භාවිතත්තා **අප්පමාණං සුභාවිතං,** තතො එව චතුසච්චං **නිබ්බිද්ධං** පටිවිජ්ඣිතං, සකලසංකිලෙසපක්ඛතො **පග්ගහිතඤ්ච** හුත්වා දුක්ඛාදිකා පුබ්බන්තාදිකා ච දිසා ඔභාසතෙ තත්ථ විතිණ්ණකඞ්ඛත්තා සබ්බධම්මෙසු විගතසම්මොහත්තා ච. තස්මා තුම්හෙහිපි එවං චිත්තං භාවෙතබ්බන්ති දස්සෙති.

යථා භාවනාමයා පඤ්ඤා චිත්තමලවිසොධනාදිනා පුරිසස්ස බහුපකාරා, එවං ඉතරාපීති දස්සෙන්තො **''ජීවතෙ වාපි සප්පඤ්ඤො''**ති චතුත්ථගාථමාහ. තස්සත්ථො – පරික්ඛීණධනොපි සප්පඤ්ඤජාතිකො ඉතරීතරසන්තොසෙන සන්තුට්ඨො අනවජ්ජාය ජීවිකාය ජීවතියෙව. තස්ස හි ජීවිතං ජීවිතං නාම. තෙනාහ භගවා – ''පඤ්ඤාජීවිං ජීවිතමාහු සෙට්ඨ''න්ති (සං. නි. 1.73, 246; සු. නි. 184). දුම්මෙධපුග්ගලො පන පඤ්ඤාය අලාභෙන දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකඤ්ච අත්ථං විරාධෙන්තො චිත්තවාපි න ජීවති, ගරහාදිප්පත්තියා ජීවන්තො නාම න තස්ස හොති, අනුපායඤ්ඤුතාය වා යථාධිගතං ධනං නාසෙන්තො ජීවිතම්පි සන්ධාරෙතුං න සක්කොතියෙව, තස්මා පාරිහාරියපඤ්ඤාපි තුම්හෙහි අප්පමත්තෙහි සම්පාදෙතබ්බාති අධිප්පායො.

ඉදානි පඤ්ඤාය ආනිසංසෙ දස්සෙතුං **''පඤ්ඤා සුතවිනිච්ඡිනී''**ති පඤ්චමං ගාථමාහ. තත්ථ **පඤ්ඤා සුතවිනිච්ඡිනී**ති පඤ්ඤා නාමෙසා සුතස්ස විනිච්ඡයිනී, යථාසුතෙ සොතපථමාගතෙ අත්ථෙ ''අයං අකුසලො, අයං කුසලො, අයං සාවජ්ජො, අයං අනවජ්ජො''තිආදිනා විනිච්ඡයජනනී. **කිත්තිසිලොකවද්ධනී**ති කිත්තියා සම්මුඛා පසංසාය සිලොකස්ස පත්ථටයසභාවස්ස වද්ධනී, පඤ්ඤවතොයෙව හි කිත්තිආදයො විඤ්ඤූනං පාසංසභාවතො. **පඤ්ඤාසහිතො**ති පාරිහාරියපඤ්ඤාය, විපස්සනාපඤ්ඤාය ච යුත්තො. **අපි දුක්ඛෙසු සුඛානි වින්දතී**ති එකන්තදුක්ඛසභාවෙසු ඛන්ධායතනාදීසු සම්මාපටිපත්තියා යථාභූතසභාවාවබොධෙන නිරාමිසානිපි සුඛානි පටිලභති.

ඉදානි තාසං භික්ඛුනීනං අනිච්චතාපටිසංයුත්තං ධීරභාවාවහං ධම්මං කථෙන්තො **“නායං අජ්ජතනො ධම්මො”**තිආදිනා සෙසගාථා අභාසි. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපත්ථො – ය්වායං සත්තානං ජායනමීයනසභාවො, අයං ධම්මො **අජ්ජතනො** අධුනාගතො න හොති, අභිණ්හපවත්තිකතාය න අච්ඡරියො, අබ්භුතපුබ්බතාභාවතො නාපි **අබ්භුතො.** තස්මා **යත්ථ ජායෙථ මීයෙථ,** යස්මිං ලොකෙ සත්තො ජායෙය්‍ය, සො එකංසෙන මීයෙථ, තත්ථ **කිං විය?** කිං නාම අබ්භුතං සියා? සභාවිකත්තා මරණස්ස – න හි ඛණිකමරණස්ස කිඤ්චි කාරණං අත්ථි. යතො **අනන්තරඤ්හි ජාතස්ස, ජීවිතා මරණං ධුවං** ජාතස්ස ජාතිසමනන්තරං ජීවිතතො මරණං එකන්තිකං උප්පන්නානං ඛන්ධානං එකංසෙන භිජ්ජනතො. යො පනෙත්ථ ජීවතීති ලොකවොහාරො, සො තදුපාදානස්ස අනෙකපච්චයායත්තතාය අනෙකන්තිකො, යස්මා එතදෙවං, තස්මා **ජාතා මරන්තීධ, එවංධම්මා හි පාණිනොති** අයං සත්තානං පකති, යදිදං ජාතානං මරණන්ති ජාතියා මරණානුබන්ධනතං ආහ.

ඉදානි යස්මා තාසු භික්ඛුනීසු කාචි සොකබන්ධිතචිත්තාපි අත්ථි, තස්මා තාසං සොකවිනොදනං කාතුං **“න හෙතදත්ථායා**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **න හෙතදත්ථාය මතස්ස හොතීති** යං මතස්ස **ජීවිතත්ථං** ජීවිතනිමිත්තං **පරපොරිසානං** පරපුග්ගලානං රුණ්ණං, එතං තස්ස මතස්ස සත්තස්ස ජීවිතත්ථං තාව තිට්ඨතු, කස්සචිපි අත්ථාය න හොති, යෙ පන රුදන්ති, තෙසම්පි **මතම්හි** මතපුග්ගලනිමිත්තං රුණ්ණං, **න යසො න ලොක්‍යං** යසාවහං විසුද්ධාවහඤ්ච න හොති. **න වණ්ණිතං සමණබ්‍රාහ්මණෙහීති** විඤ්ඤුප්පසට්ඨම්පි න හොති, අථ ඛො විඤ්ඤුගරහිතමෙවාති අත්ථො.

න කෙවලමෙතෙව යෙ රුදතො ආදීනවා, අථ ඛො ඉමෙපීති දස්සෙන්තො **“චක්ඛුං සරීරං උපහන්ති”**ති ගාථං වත්වා තතො පරං සොකාදිඅනත්ථපටිබාහනත්ථං කල්‍යාණමිත්තපයිරුපාසනායං තා නියොජෙන්තො **“තස්මා”**තිආදිනා ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **තස්මාති** යස්මා රුණ්ණං රුදන්තස්ස පුග්ගලස්ස චක්ඛුං සරීරඤ්ච **උපහන්ති** විබාධති, තෙන රුණ්ණෙන වණ්ණො බලං මති ච **නිහීයති** පරිහායති, **තස්ස** රුදන්තස්ස පුග්ගලස්ස **දිසා** සපත්තා **ආනන්දිනො** පමොදවන්තො පීතිවන්තො භවන්ති. හිතෙසිනො මිත්තා දුක්ඛී දුක්ඛිතා භවන්ති තස්මා ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා **මෙධාවිනො** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථසන්නිස්සිතස්ස බාහුසච්චස්ස පාරිපූරියා **බහුස්සුතෙ,** අත්තනො කුලෙ වසන්තෙ **ඉච්ඡෙය්‍ය** පාටිකඞ්ඛෙය්‍ය කුලූපකෙ කරෙය්‍ය. **යෙසන්ති** යෙසං මෙධාවීනං බහුස්සුතානං පණ්ඩිතානං **පඤ්ඤාවිභවෙන** පඤ්ඤාබලෙන යථා මහොඝස්ස පුණ්ණං නදිං නාවාය තරන්ති, එවං කුලපුත්තා අත්තනො අත්ථකිච්චං **තරන්ති** පාරං පාපුණන්ති. තෙ ඉච්ඡෙය්‍ය කුලෙ වසන්තෙති යොජනා.

එවං ථෙරො තාසං භික්ඛුනීනං ධම්මං කථෙත්වා විස්සජ්ජෙසි. තා ථෙරස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා සොකං විනොදෙත්වා යොනිසො පටිපජ්ජන්තියො සදත්ථං පරිපූරෙසුං.

මහාකප්පිනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චූළපන්ථකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

දන්ධා මය්හං ගතීතිආදිකා ආයස්මතො චූළපන්ථකත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? යදෙත්ථ අට්ඨුප්පත්තිවසෙන වත්තබ්බං, තං අට්ඨකනිපාතෙ මහාපන්ථකවත්ථුස්මිං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.මහාපන්ථකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) වුත්තමෙව. අයං පන විසෙසො – මහාපන්ථකත්ථෙරො අරහත්තං පත්වා අග්ගඵලසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො චින්තෙසි – ''කථං නු ඛො සක්කා චූළපන්ථකම්පි ඉමස්මිං සුඛෙ පතිට්ඨපෙතු''න්ති? සො අත්තනො අය්‍යකං ධනසෙට්ඨිං උපසඞ්කමිත්වා ආහ – ''සචෙ, මහාසෙට්ඨි, අනුජානාථ, අහං චූළපන්ථකං පබ්බාජෙය්‍යා''න්ති. ''පබ්බාජෙථ, භන්තෙ''ති. ථෙරො තං පබ්බාජෙසි. සො දසසු සීලෙසු පතිට්ඨිතො භාතු සන්තිකෙ –

> ''පදුමං යථා කොකනදං සුගන්ධං, පාතො සියා ඵුල්ලමවීතගන්ධං;
> අඞ්ගීරසං පස්ස විරොචමානං, තපන්තමාදිච්චමිවන්තලික්ඛෙ''ති. (සං. නි. 1.123; අ. නි. 5.195) –

ගාථං උග්ගණ්හන්තො චතූහි මාසෙහි ගහෙතුං නාසක්ඛි, ගහිතගහිතං පදං හදයෙ න තිට්ඨති. අථ නං මහාපන්ථකො ආහ – ''පන්ථක, ත්වං ඉමස්මිං සාසනෙ අභබ්බො, චතූහි මාසෙහි එකගාථම්පි ගහෙතුං න සක්කොසි. පබ්බජිතකිච්චං පන ත්වං කථං මත්ථකං පාපෙස්සසි? නික්ඛම ඉතො''ති. සො ථෙරෙන පණාමිතො ද්වාරකොට්ඨකසමීපෙ රොදමානො අට්ඨාසි.

තෙන ච සමයෙන සත්ථා ජීවකම්බවනෙ විහරති. අථ ජීවකො පුරිසං පෙසෙසි, ''පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සත්ථාරං නිමන්තෙහී''ති. තෙන ච සමයෙන ආයස්මා මහාපන්ථකො භත්තුද්දෙසකො හොති. සො ''පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං භික්ඛං පටිච්ඡථ, භන්තෙ''ති වුත්තො ''චූළපන්ථකං ඨපෙත්වා සෙසානං පටිච්ඡාමී''ති ආහ. තං සුත්වා චූළපන්ථකො භිය්‍යොසොමත්තාය දොමනස්සප්පත්තො අහොසි. සත්ථා තස්ස චිත්තක්ඛෙදං ඤත්වා, ''චූළපන්ථකො මයා කතෙන උපායෙන බුජ්ඣිස්සතී''ති තස්ස අවිදූරෙ ඨානෙ අත්තානං දස්සෙත්වා ''කිං, පන්ථක, රොදසී''ති පුච්ඡි. ''භාතා මං, භන්තෙ, පණාමෙතී''ති ආහ. ''පන්ථක, මා චින්තයි, මම සාසනෙ තුය්හං පබ්බජ්ජා, එහි, ඉමං ගහෙත්වා 'රජොහරණං, රජොහරණ'න්ති මනසි කරොහී''ති ඉද්ධියා සුද්ධං චොළක්ඛණ්ඩං අභිසඞ්ඛරිත්වා අදාසි. සො සත්ථාරා දින්නං චොළක්ඛණ්ඩං ''රජොහරණං, රජොහරණ''න්ති හත්ථෙන පරිමජ්ජන්තො නිසීදි. තස්ස තං පරිමජ්ජන්තස්ස

කිලිට්ඨධාතුකං ජාතං, පුන පරිමජ්ජන්තස්ස උක්ඛලිපරිපුඤ්ඡනසදිසං ජාතං. සො ඤාණස්ස පරිපක්කත්තා එවං චින්තෙසි – ‘‘ඉදං චොළක්ඛණ්ඩං පකතියා පරිසුද්ධං, ඉමං උපාදිණ්ණකසරීරං නිස්සාය කිලිට්ඨං අඤ්ඤථා ජාතං, තස්මා අනිච්චං යථාපෙතං, එවං චිත්තම්පී’’ති ඛයවයං පට්ඨපෙත්වා තස්මිංයෙව නිමිත්තෙ ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපාදකං විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.2.35-54) –

‘‘පදුමුත්තරො නාම ජිනො, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
ගණම්හා වූපකට්ඨො සො, හිමවන්තෙ වසී තදා.

‘‘අහම්පි හිමවන්තම්හි, වසාමි අස්සමෙ තදා;
අචිරාගතං මහාවීරං, උපෙසිං ලොකනායකං.

‘‘පුප්ඵච්ඡත්තං ගහෙත්වාන, උපගච්ඡිං නරාසභං;
සමාධිං සමාපජ්ජන්තං, අන්තරායමකාසහං.

‘‘උභො හත්ථෙහි පග්ගය්හ, පුප්ඵච්ඡත්තං අදාසහං;
පටිග්ගහෙසි භගවා, පදුමුත්තරො මහාමුනි.

‘‘සබ්බෙ දෙවා අත්තමනා, හිමවන්තං උපෙන්ති තෙ;
සාධුකාරං පවත්තෙසුං, අනුමොදිස්සති චක්ඛුමා.

‘‘ඉදං වත්වාන තෙ දෙවා, උපගච්ඡුං නරුත්තමං;
ආකාසෙ ධාරයන්තස්ස, පදුමච්ඡත්තමුත්තමං.

‘‘සතපත්තඡත්තං පග්ගය්හ, අදාසි තාපසො මම;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

‘‘පඤ්චවීසතිකප්පානි, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
චතුත්තිංසතික්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති.

‘‘යං යං යොනිං සංසරති, දෙවත්තං අථ මානුසං;
අබ්භොකාසෙ පතිට්ඨන්තං, පදුමං ධාරයිස්සති.

‘‘කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘පකාසිතෙ පාවචනෙ, මනුස්සත්තං ලභිස්සති;
මනොමයම්හි කායම්හි, උත්තමො සො භවිස්සති.

‘‘ද්වෙ භාතරො භවිස්සන්ති, උභොපි පන්ථකව්හයා;

අනුභොත්වා උත්තමත්ථං, ජොතයිස්සන්ති සාසනං.

‘‘සොහං අට්ඨාරසවස්සො, පබ්බජිං අනගාරියං;
විසෙසාහං න වින්දාමි, සක්‍යපුත්තස්ස සාසනෙ.

‘‘දන්ධා මය්හං ගතී ආසි, පරිභූතො පුරෙ අහුං;
භාතා ච මං පණාමෙසි, ගච්ඡ දානි සකං ඝරං.

‘‘සොහං පණාමිතො සන්තො, සඞ්ඝාරාමස්ස කොට්ඨකෙ;
දුම්මනො තත්ථ අට්ඨාසිං, සාමඤ්ඤස්මිං අපෙක්ඛවා.

‘‘භගවා තත්ථ ආගච්ඡි, සීසං මය්හං පරාමසි;
බාහාය මං ගහෙත්වාන, සඞ්ඝාරාමං පවෙසයි.

‘‘අනුකම්පාය මෙ සත්ථා, අදාසි පාදපුඤ්ඡනිං;
එවං සුද්ධං අධිට්ඨෙහි, එකමන්තමධිට්ඨහං.

‘‘හත්ථෙහි තමහං ගය්හ, සරිං කොකනදං අහං;
තත්ථ චිත්තං විමුච්චි මෙ, අරහත්තං අපාපුණිං.

‘‘මනොමයෙසු කායෙසු, සබ්බත්ථ පාරමිං ගතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තමග්ගෙනෙවස්ස තෙපිටකං පඤ්චාභිඤ්ඤා ච ආගමිංසු. සත්ථා එකෙන ඌනෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ගන්ත්වා ජීවකස්ස නිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි. චූළපන්ථකො පන අත්තනො භික්ඛාය අප්පටිච්ඡිතත්තා එව න ගතො. ජීවකො යාගුං දාතුං ආරභි, සත්ථා පත්තං හත්ථෙන පිදහි. ‘‘කස්මා, භන්තෙ, න ගණ්හථා’’ති වුත්තෙ – ‘‘විහාරෙ එකො භික්ඛු අත්ථි, ජීවකා’’ති. සො පුරිසං පහිණි, ‘‘ගච්ඡ, භණෙ, විහාරෙ නිසින්නං අය්‍යං ගහෙත්වා එහී’’ති. චූළපන්ථකත්ථෙරොපි රූපෙන කිරියාය ච එකම්පි එකෙන අසදිසං භික්ඛුසහස්සං නිම්මිනිත්වා නිසීදි. සො පුරිසො විහාරෙ භික්ඛූනං බහුභාවං දිස්වා ගන්ත්වා ජීවකස්ස කථෙසි – ‘‘ඉමස්මා භික්ඛුසඞ්ඝා විහාරෙ භික්ඛුසඞ්ඝො බහුතරො, පක්කොසිතබ්බං අය්‍යං න ජානාමී’’ති. ජීවකො සත්ථාරං පටිපුච්ඡි – ‘‘කොනාමො, භන්තෙ, විහාරෙ නිසින්නො භික්ඛූ’’ති? ‘‘චූළපන්ථකො නාම, ජීවකා’’ති. ‘‘ගච්ඡ, භණෙ, ‘චූළපන්ථකො නාම කතරො’ති පුච්ඡිත්වා තං ආනෙහී’’ති. සො විහාරං ගන්ත්වා ‘‘චූළපන්ථකො නාම කතරො, භන්තෙ’’ති පුච්ඡි. ‘‘අහං චූළපන්ථකො’’,‘‘අහං චූළපන්ථකො’’ති එකපහාරෙනෙව භික්ඛුසහස්සම්පි කථෙසි. සො පුනාගන්ත්වා තං පවත්තිං ජීවකස්ස ආරොචෙසි. ජීවකො පටිවිද්ධසච්චත්තා ‘‘ඉද්ධිමා මඤ්ඤෙ, අයො’’ති නයතො ඤත්වා ‘‘ගච්ඡ,

භණෙ, පඨමං කථනකමයාමෙව ‘තුම්හෙ සත්ථා පක්කොසතී’ති වත්වා චීවරකණ්ණෙ ගණ්හා’’ති ආහ. සො විහාරං ගන්ත්වා තථා අකාසි, තාවදෙව නිම්මිතභික්ඛූ අන්තරධායිංසු. සො ථෙරං ගහෙත්වා අගමාසි.

සත්ථා තස්මිං ඛණෙ යාගුඤ්ච ඛජ්ජකාදිභෙදඤ්ච පටිග්ගණ්හි. දසබලෙ භත්තකිච්චං කත්වා විහාරං ගතෙ ධම්මසභායං කථා උදපාදි – ‘‘අහො බුද්ධානං ආනුභාවො, යත්‍ර හි නාම චත්තාරො මාසෙ එකගාථං ගහෙතුං අසක්කොන්තම්පි ලහුකෙන ඛණෙනෙව එවං මහිද්ධිකං අකංසූ’’ති. සත්ථා තෙසං භික්ඛූනං කථාසල්ලාපං සුත්වා ආගන්ත්වා බුද්ධාසනෙ නිසජ්ජ, ‘‘කිං වදෙථ, භික්ඛවෙ’’ති පුච්ඡිත්වා, ‘‘ඉමං නාම, භන්තෙ’’ති වුත්තෙ, ‘‘භික්ඛවෙ, චූළපන්ථකෙන ඉදානි මය්හං ඔවාදෙ ඨත්වා ලොකුත්තරදායජ්ජං ලද්ධං, පුබ්බෙ පන ලොකියදායජ්ජ’’න්ති වත්වා තෙහි යාචිතො චූළසෙට්ඨිජාතකං (ජා. 1.1.4) කථෙසි. අපරභාගෙ තං සත්ථා අරියගණපරිවුතො ධම්මාසනෙ නිසින්නො මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං භික්ඛූනං චෙතොවිවට්ටකුසලානඤ්ච අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො අපරෙන සමයෙන භික්ඛූහි ‘‘තථා දන්ධධාතුකෙන කථං තයා සච්චානි පටිවිද්ධානී’’ති පුට්ඨො භාතු පණාමනතො පට්ඨාය අත්තනො පටිපත්තිං පකාසෙන්තො –

557.

‘‘දන්ධා මය්හං ගතී ආසි, පරිභූතො පුරෙ අහං;
භාතා ච මං පණාමෙසි, ගච්ඡ දානි තුවං ඝරං.

558.

‘‘සොහං පණාමිතො සන්තො, සඞ්ඝාරාමස්ස කොට්ඨකෙ;
දුම්මනො තත්ථ අට්ඨාසිං, සාසනස්මිං අපෙක්ඛවා.

559.

‘‘භගවා තත්ථ ආගච්ඡි, සීසං මය්හං පරාමසි;
බාහාය මං ගහෙත්වාන, සඞ්ඝාරාමං පවෙසයි.

560.

‘‘අනුකම්පාය මෙ සත්ථා, පාදාසි පාදපුඤ්ඡනිං;
එතං සුද්ධං අධිට්ඨෙහි, එකමන්තං ස්වධිට්ඨිතං.

561.

‘‘තස්සාහං වචනං සුත්වා, විහාසිං සාසනෙ රතො;
සමාධිං පටිපාදෙසිං, උත්තමත්ථස්ස පත්තියා.

562.

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිතං;

තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

563.

‘‘සහස්සක්ඛත්තුමත්තානං, නිම්මිනිත්වාන පන්ථකො;
නිසීදම්බවනෙ රම්මෙ, යාව කාලප්පවෙදනා.

564.

‘‘තතො මෙ සත්ථා පාහෙසි, දූතං කාලප්පවෙදකං;
පවෙදිතම්හි කාලම්හි, වෙහාසාදුපසඞ්කමිං.

565.

‘‘වන්දිත්වා සත්ථුනො පාදෙ, එකමන්තං නිසීදහං;
නිසින්නං මං විදිත්වාන, අථ සත්ථා පටිග්ගහි.

566.

‘‘ආයාගො සබ්බලොකස්ස, ආහුතීනං පටිග්ගහො;
පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං මනුස්සානං, පටිග්ගණ්හිත්ථ දක්ඛිණ’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **දන්ධාති**, මන්දා, චතුප්පදිකං ගාථං චතූහි මාසෙහි ගහෙතුං අසමත්ථභාවෙන දුබ්බලා. **ගතීති** ඤාණගති. **ආසීති**, අහොසි. **පරිභූතොති**, තතො එව ‘‘මුට්ඨස්සති අසම්පජානො’’ති හීළිතො. **පුරෙති**, පුබ්බෙ පුථුජ්ජනකාලෙ. **භාතා චාති** සමුච්චයත්ථො ච-සද්දො, න කෙවලං පරිභූතොව, අථ ඛො භාතාපි මං **පණාමෙසි,** ‘‘පන්ථක, ත්වං දුප්පඤ්ඤො අහෙතුකො මඤ්ඤෙ, තස්මා පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පාපෙතුං අසමත්ථො, න ඉමස්ස සාසනස්ස අනුච්ඡවිකො, ගච්ඡ දානි තුය්හං අයාකසර’’න්ති නික්කඩ්ඪෙසි. **භාතාති**, භාතරා.

කොට්ඨකෙති, ද්වාරකොට්ඨකසමීපෙ. **දුම්මනොති**, දොමනස්සිතො. **සාසනස්මිං අපෙක්ඛවාති**, සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ සාපෙක්ඛො අවිබ්භමිතුකාමො.

භගවා තත්ථ ආගච්ඡීති, මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසො මං අනුග්ගණ්හන්තො භගවා යත්ථාහං ඨිතො, තත්ථ ආගච්ඡි. ආගන්ත්වා ච, ‘‘පන්ථක, අහං තෙ සත්ථා, න මහාපන්ථකො, මං උද්දිස්ස තව පබ්බජ්ජා’’ති සමස්සාසෙන්තො **සීසං මය්හං පරාමසි** ජාලාබන්ධනමුදුතලුනපීණවරායතඞ්ගුලිසමුපසොභිතෙන විකසිතපදුමසස්සිරීකෙන චක්කඞ්කිතෙන හත්ථතලෙන ‘‘ඉදානියෙව මම පුත්තො භවිස්සතී’’ති දීපෙන්තො මය්හං සීසං පරාමසි. **බාහාය මං ගහෙත්වානාති**, ‘‘කස්මා ත්වං, ඉධ තිට්ඨසී’’ති වන්දනගන්ධගන්ධිනා

අත්තනො හත්ථෙන මං භුජෙ ගහෙත්වා අන්තොසඞ්ඝාරාමං පවෙසෙසි. **පාදාසි පාදපුඤ්ඡනි**න්ති පාදපුඤ්ඡනිං කත්වා පාදාසි ‘‘රජොහරණන්ති මනසි කරොහී’’ති අදාසීති අත්ථො. ‘‘අදාසී’’ති ‘‘පාදපුඤ්ඡනි’’න්ති ච පඨන්ති. කෙචි පන **‘‘පාදපුඤ්ඡනි’’**න්ති පාදපුඤ්ඡනචොළක්ඛණ්ඩං පාදාසී’’ති වදන්ති. තදයුත්තං ඉද්ධියා අභිසඞ්ඛරිත්වා චොළක්ඛණ්ඩස්ස දින්නත්තා. **එතං සුද්ධං අධිට්ඨෙහි, එකමන්තං ස්වධිට්ඨිත**න්ති, එතං සුද්ධං චොළක්ඛණ්ඩං ‘‘රජොහරණං, රජොහරණ’’න්ති මනසිකාරෙන ස්වධිට්ඨිතං කත්වා එකමන්තං එකමන්තෙ විවිත්තෙ ගන්ධකුටිපමුඛෙ නිසින්නො අධිට්ඨෙහි තථා චිත්තං සමාහිතං කත්වා පවත්තෙහි.

තස්සාහං වචනං සුත්වාති, තස්ස භගවතො වචනං ඔවාදං අහං සුත්වා තස්මිං **සාසනෙ** ඔවාදෙ **රතො** අභිරතො හුත්වා **විහාසිං** යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිං. පටිපජ්ජන්තො ච **සමාධිං පටිපාදෙසිං, උත්තමත්ථස්ස පත්තියා**ති, උත්තමත්ථො නාම අරහත්තං, තස්ස අධිගමාය කසිණපරිකම්මවසෙන රූපජ්ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපාදකං විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අග්ගමග්ගසමාධිං සම්පාදෙසින්ති අත්ථො. එත්ථ හි සමාධීති උපචාරසමාධිතො පට්ඨාය යාව චතුත්ථමග්ගසමාධි, තාව සමාධිසාමඤ්ඤෙන ගහිතො, අග්ගඵලසමාධි පන උත්තමත්ථග්ගහණෙන, සාතිසයං චෙවායං සමාධිකුසලො, තස්මා ‘‘සමාධිං පටිපාදෙසි’’න්ති ආහ. සමාධිකුසලතාය හි අයමායස්මා චෙතොවිවට්ටකුසලො නාම ජාතො, මහාපන්ථකත්ථෙරො පන විපස්සනාකුසලතාය සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො නාම. එකො චෙත්ථ සමාධිලක්ඛණෙ ඡෙකො, එකො විපස්සනාලක්ඛණෙ, එකො සමාධිගාළ්හො, එකො විපස්සනාගාළ්හො එකො අඞ්ගසංඛිත්තෙ ඡෙකො, එකො ආරම්මණසංඛිත්තෙ, එකො අඞ්ගවවත්ථානෙ, එකො ආරම්මණවවත්ථානෙති වණ්ණෙන්ති. අපිච චූළපන්ථකත්ථෙරො සාතිසයං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය චෙතොවිවට්ටකුසලො වුත්තො, මහාපන්ථකත්ථෙරො සාතිසයං චතුන්නං අරූපාවචරජ්ඣානානං ලාභිතාය සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො. පඨමො වා රූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඣානඞ්ගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති චෙතොවිවට්ටකුසලො, ඉතරො අරූපාවචරජ්ඣානලාභී හුත්වා ඣානඞ්ගෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තොති සඤ්ඤාවිවට්ටකුසලො. මනොමයං පන කායං නිබ්බත්තෙන්තො අඤ්ඤෙ තයො වා චත්තාරො වා නිබ්බත්තන්ති, න බහුකෙ, එකසදිසෙයෙව ච කත්වා නිබ්බත්තෙන්ති, එකවිධමෙව කම්මං කුරුමානෙ. අයං පන ථෙරො එකාවජ්ජනෙන සමණසහස්සං මාපෙසි, ද්වෙපි න කායෙන එකසදිසෙ අකාසි, න එකවිධං කම්මං කුරුමානෙ. තස්මා මනොමයං කායං අභිනිම්මිනන්තානං අග්ගො නාම ජාතො.

ඉදානි අත්තනො අධිගතවිසෙසං දස්සෙතුං **‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමී’’**තිආදිමාහ. කාමඤ්චායං ථෙරො ඡළභිඤ්ඤො, යා පන අභිඤ්ඤා ආසවක්ඛයඤාණාධිගමස්ස බහූපකාරා, තං දස්සනත්ථං **‘‘පුබ්බෙනිවාසං**

ජානාමි, දිබ්බචක්ඛු විසොධිත''න්ති වත්වා ''**තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා**''ති වුත්තං. පුබ්බෙනිවාසයථාකම්මුපගඅනාගතංසඤාණානි හි විපස්සනාචාරස්ස බහූපකාරානි, න තථා ඉතරඤාණානි.

සහස්සක්ඛත්තුන්ති සහස්සං. ''සහස්සවාර''න්ති කෙචි වදන්ති. එකාවජ්ජනෙන පන ථෙරො සහස්සෙ මනොමයෙ කායෙ නිම්මිනි, න වාරෙන. තෙ ච ඛො අඤ්ඤමඤ්ඤමසදිසෙ විවිධඤ්ච කම්මං කරොන්තෙ. ''කිං පන සාවකානම්පි එවරූපං ඉද්ධිනිම්මානං සම්භවතී''ති? න සම්භවති සබ්බෙසං, අභිනීහාරසම්පත්තියා පන අයමෙව ථෙරො එවමකාසි, තථා හෙස ඉමිනා අඞ්ගෙන එතදග්ගෙ ඨපිතො. **පන්ථකො නිසීදී**ති අත්තානමෙව පරං විය වදති. **අම්බවනෙ**ති, අම්බවනෙ ජීවකෙන කතවිහාරෙ. **වෙහාසාදුපසඞ්කමි**න්ති **වෙහාසා**ති කරණෙ නිස්සක්කවචනං, වෙහාසෙනාති අත්ථො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො. **අථා**ති, මම නිසජ්ජාය පච්ඡා. **පටිග්ගහී**ති දක්ඛිණොදකං පටිග්ගණ්හි. **ආයාගො සබ්බලොකස්සා**ති, සබ්බස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යතාය දෙය්‍යධම්මං ආනෙත්වා යජිතබ්බට්ඨානභූතො. **ආහුතීනං පටිග්ගහොති**, මහාඵලභාවකරණෙන දක්ඛිණාහුතීනං පටිග්ගණ්හකො. **පටිග්ගණ්හිත්ථ දක්ඛිණ**න්ති ජීවකෙන උපනීතං යාගුඛජ්ජාදිභෙදං දක්ඛිණං පටිග්ගහෙසි.

අථ ඛො භගවා කතභත්තකිච්චො ආයස්මන්තං චූළපන්ථකං ආණාපෙසි – ''අනුමොදනං කරොහී''ති. සො සිනෙරුං ගහෙත්වා මහාසමුද්දං මන්ථෙන්තො විය පභින්නපටිසම්භිදාප්පත්තතාය තෙපිටකං බුද්ධවචනං සඞ්ඛොභෙන්තො සත්තූ අජ්ඣාසයං ගණ්හන්තො අනුමොදනං අකාසි. තථා උපනිස්සයසම්පන්නොපි චායමායස්මා තථාරූපාය කම්මපිලොතිකාය පරිබාධිතො චතුප්පදිකං ගාථං චතූහිපි මාසෙහි ගහෙතුං නාසක්ඛි. තං පනස්ස උපනිස්සයසම්පත්තිං ඔලොකෙත්වා සත්ථා පුබ්බචරියානුරූපං යොනිසොමනසිකාරෙ නියොජෙසි. තථා හි භගවා තදා ජීවකස්ස නිවෙසනෙ නිසින්නො එව ''චූළපන්ථකස්ස චිත්තං සමාහිතං, වීථිපටිපන්නා විපස්සනා''ති ඤත්වා යථානිසින්නොව අත්තානං දස්සෙත්වා, ''පන්ථක, යදිපායං පිලොතිකා සංකිලිට්ඨා රජානුකිණ්ණා, ඉතො පන අඤ්ඤො එව අරියස්ස විනයෙ සංකිලෙසො රජො චාති දස්සෙන්තො –

> ''රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති, රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
> එතං රජං විප්පජහිත්වා භික්ඛවො, විහරන්ති තෙ වීතරජස්ස සාසනෙ.
>
> ''දොසො රජො…පෙ…. සාසනෙ.
> ''මොහො රජො…පෙ…. වීතරජස්ස සාසනෙ''ති. –

ඉමා තිස්සො ඔභාසගාථා අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ චූළපන්ථකො අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාපරිවාරං අරහත්තං පාපුණීති.

චූළපන්ථකත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කප්පත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

නානාකුලමලසම්පුණ්ණොතිආදිකා ආයස්මතො කප්පත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො සිද්ධත්ථස්ස භගවතො කාලෙ විභවසම්පන්නෙ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා පිතු අච්චයෙන විඤ්ඤුතං පත්තො නානාවිරාගවණ්ණවිචිත්තෙහි වත්ථෙහි අනෙකවිධෙහි ආභරණෙහි නානාවිධෙහි මණිරතනෙහි බහුවිධෙහි පුප්ඵදාමමාලාදීහි ච කප්පරුක්ඛං නාම අලඞ්කරිත්වා තෙන සත්ථු ථූපං පූජෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ මගධරට්ඨෙ මණ්ඩලිකරාජකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා පිතු අච්චයෙන රජ්ජෙ පතිට්ඨිතො කාමෙසු අතිවිය රත්තො ගිද්ධො හුත්වා විහරති. තං සත්ථා මහාකරුණාසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ලොකං වොලොකෙන්තො ඤාණජාලෙ පඤ්ඤායමානං දිස්වා, ‘‘කිං නු ඛො භවිස්සතී’’ති ආවජ්ජෙන්තො, ‘‘එස මම සන්තිකෙ අසුභකථං සුත්වා කාමෙසු විරත්තචිත්තො හුත්වා පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණිස්සතී’’ති ඤත්වා ආකාසෙන තත්ථ ගන්ත්වා –

567.

‘‘නානාකුලමලසම්පුණ්ණො, මහාඋක්කාරසම්භවො;
චන්දනිකංව පරිපක්කං, මහාගණ්ඩො මහාවණො.

568.

‘‘පුබ්බරුහිරසම්පුණ්ණො, ගූථකූපෙන ගාළ්හිතො;
ආපොපග්ඝරණො කායො, සදා සන්දති පූතිකං.

569.

‘‘සට්ඨිකණ්ඩරසම්බන්ධො, මංසලෙපනලෙපිතො;
චම්මකඤ්චුකසන්නද්ධො, පූතිකායො නිරත්ථකො.

570.

‘‘අට්ඨිසඞ්ඝාතඝටිතො, න්හාරුසුත්තනිබන්ධනො;
නෙකෙසං සංගතීභාවා, කප්පෙති ඉරියාපථං.

571.

‘‘ධුවප්පයාතො මරණාය, මච්චුරාජස්ස සන්තිකෙ;
ඉධෙව ඡඩ්ඩයිත්වාන, යෙනකාමඞ්ගමො නරො.

572.

‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො කායො, චතුගන්ථෙන ගන්ථිතො;
ඔඝසංසීදනො කායො, අනුසයජාලමොත්ථතො.

573.

‘‘පඤ්චනීවරණෙ යුත්තො, විතක්කෙන සමප්පිතො;
තණ්හාමූලෙනානුගතො, මොහච්ඡාදනඡාදිතො.

574.

‘‘එවායං වත්තතෙ කායො, කම්මයන්තෙන යන්තිතො;
සම්පත්ති ච විපත්‍යන්තා, නානාභාවො විපජ්ජති.

575.

‘‘යෙමං කායං මමායන්ති, අන්ධබාලා පුථුජ්ජනා;
වඩ්ඪෙන්ති කටසිං ඝොරං, ආදියන්ති පුනබ්භවං.

576.

‘‘යෙමං කායං විවජ්ජෙන්ති, ගූථලිත්තංව පන්නගං;
භවමූලං වමිත්වාන, පරිනිබ්බිස්සන්තිනාසවා’’ති. –

ඉමාහි ගාථාහි තස්ස අසුභකථං කථෙසි. සො සත්ථු සම්මුඛා අනෙකාකාරවොකාරං යාථාවතො සරීරසභාවවිභාවනං අසුභකථං සුත්වා සකෙන කායෙන අට්ටීයමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො සංවිග්ගහදයො සත්ථාරං වන්දිත්වා, ‘‘ලභෙය්‍යාහං, භන්තෙ, භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජ්ජ’’න්ති පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා සමීපෙ ඨිතමඤ්ඤතරං භික්ඛුං ආණාපෙසි – ‘‘ගච්ඡ, භික්ඛු, ඉමං පබ්බාජෙත්වා උපසම්පාදෙත්වා ආනෙහී’’ති. සො තං තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. සො ඛුරග්ගෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.4.102-107) –

‘‘සිද්ධත්ථස්ස භගවතො, ථූපසෙට්ඨස්ස සම්මුඛා;
විචිත්තදුස්සෙ ලගෙත්වා, කප්පරුක්ඛං ඨපෙසහං.

‘‘යං යං යොනුපපජ්ජාමි, දෙවත්තං අථ මානුසං;
සොභයන්තො මම ද්වාරං, කප්පරුක්ඛො පතිට්ඨති.

‘‘අහඤ්ච පරිසා චෙව, යෙ කෙචි මමවස්සිතා;
තම්හා දුස්සං ගහෙත්වාන, නිවාසෙම මයං සදා.

‘‘චතුන්නවුතිතො කප්පෙ, යං රුක්ඛං ඨපයිං අහං;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, කප්පරුක්ඛස්සිදං ඵලං.

‘‘ඉතො ච සත්තමෙ කප්පෙ, සුචෙළා අට්ඨ ඛත්තියා;
සත්තරතනසම්පන්නා, චක්කවත්තී මහබ්බලා.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා ලද්ධූපසම්පදො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො තා එව ගාථා අභාසි. තෙනෙව තා ථෙරගාථා නාම ජාතා.

තත්ථ **නානාකුලමලසම්පුණ්ණොති**, නානාකුලෙහි නානාභාගෙහි මලෙහි සම්පුණ්ණො, කෙසලොමාදිනානාවිධඅසුචිකොට්ඨාසභරිතොති අත්ථො. **මහාඋක්කාරසම්භවොති**, උක්කාරො වුච්චති වච්චකූපං. යත්තකවයා මාතා, තත්තකං කාලං කාරපරිසෙදිතවච්චකූපසදිසතාය මාතු කුච්ඡි ඉධ ‘‘මහාඋක්කාරො’’ති අධිප්පෙතො. සො කුච්ඡි සම්භවො උප්පත්තිට්ඨානං එතස්සාති මහාඋක්කාරසම්භවො. **චන්දනිකංවාති** චන්දනිකං නාම උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඩනට්ඨානං, යං ජණ්ණුමත්තං අසුචිභරිතම්පි හොති, තාදිසන්ති අත්ථො. **පරිපක්කන්ති**, පරිණතං පුරාණං. තෙන යථා චණ්ඩාලගාමද්වාරෙ නිදාඝසමයෙ ථුල්ලඵුසිතකෙ දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකෙන සමුපබ්‍යූළ්හමුත්තකරීසඅට්ඨිචම්මන්හාරුඛණ්ඩඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදිනානාකුණපභරිතං කද්දමොදකාලුළිතං කතිපයදිවසාතික්කමෙන සංජාත කිමිකුලාකුලං සූරියාතපසන්තාපකුථිතං උපරි ඵෙණපුබ්බුළකානි මුඤ්චන්තං අභිනීලවණ්ණං පරමදුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡං චන්දනිකාවාටං නෙව උපගන්තුං, න දට්ඨුං අරහරූපං හුත්වා තිට්ඨති, තථාරූපොයං කායොති දස්සෙති. සදා දුක්ඛතාමූලයොගතො අසුචිපග්ඝරණතො උප්පාදජරාමරණෙහි උද්ධුමායනපරිපච්චනභිජ්ජනසභාවත්තා ච මහන්තො ගණ්ඩො වියාති **මහාගණ්ඩො**. සබ්බත්ථකමෙව දුක්ඛවෙදනානුබද්ධත්තා ගණ්ඩානං සහනතො අසුචිවිස්සන්දනතො ච මහන්තො වණො වියාති **මහාවණො** **ගූථකූපෙන ගාළිතොති**, වච්චකූපෙන වච්චෙනෙව වා භරිතො. ‘‘ගූථකූපනිගාළ්හිතො’’තිපි පාළි, වච්චකූපතො නික්ඛන්තොති අත්ථො. **ආපොපග්ඝරණො කායො, සදා සන්දති පූතිකන්ති**, අයං කායො ආපොධාතුයා සදා පග්ඝරණසීලො, තඤ්ච ඛො පිත්තසෙම්හසෙදමුත්තාදිකං පූතිකං අසුචිංයෙව සන්දති, න කදාචි සුචින්ති අත්ථො.

සට්ඨිකණ්ඩරසම්බන්ධොති, ගීවාය උපරිමභාගතො පට්ඨාය සරීරං විනද්ධමානා සරීරස්ස පුරිමපච්ඡිමදක්ඛිණවාමපස්සෙසු පච්චෙකං පඤ්ච පඤ්ච කත්වා වීසති, හත්ථපාදෙ විනද්ධමානා තෙසං පුරිමපච්ඡිමපස්සෙසු පඤ්ච පඤ්ච කත්වා චත්තාලීසාති සට්ඨියා කණ්ඩරෙහි මහාන්හාරූහි සබ්බසො බද්ධො විනද්ධොති සට්ඨිකණ්ඩරසම්බන්ධො. **මංසලෙපනලෙපිතොති**, මංසසඞ්ඛාතෙන ලෙපනෙන ලිත්තො, නවමංසපෙසිසතානුලිත්තොති අත්ථො. **චම්මකඤ්චුකසන්නද්ධොති**,

චම්මසඞ්ඛාතෙන කඤ්චුකෙන සබ්බසො ඔනද්ධො පරියොනද්ධො පරිච්ඡින්නො. **පූතිකායොති,** සබ්බසො පූතිගන්ධිකො කායො. **නිරත්ථකොති,** නිප්පයොජනො. අඤ්ඤෙසඤ්හි පාණීනං කායො චම්මාදිවිනියොගෙන සියා සප්පයොජනො, න තථා මනුස්සකායොති. **අට්ඨිසඞ්ඝාතඝට්ටිතොති,** අතිරෙකතිසතානං අට්ඨීනං සඞ්ඝාතෙන ඝට්ටිතො සම්බන්ධො. **න්හාරුසුත්තනිබන්ධනොති,** සුත්තසදිසෙහි නවහි න්හාරුසතෙහි නිබන්ධිතො. **නෙකෙසං සංගතීභාවාති,** චතුමහාභූතජීවිතින්ද්‍රියඅස්සාසපස්සාසවිඤ්ඤාණාදීනං සමවායසම්බන්ධෙන සුත්තමෙරකසමවායෙන යන්තං විය ඨානාදිඉරියාපථං කප්පෙති.

ධුවප්පයාතො මරණායාති, මරණස්ස අත්ථාය එකන්තගමනො, නිබ්බත්තිතො පට්ඨාය මරණං පති පවත්තො. තතො එව මච්චුරාජස්ස මරණස්ස සන්තිකෙ ඨිතො. **ඉධෙව ඡඩ්ඩයිත්වානාති,** ඉමස්මිංයෙව ලොකෙ කායං ඡඩ්ඩෙත්වා, යථාරුචිතට්ඨානගාමී අයං සත්තො, තස්මා ‘‘පහාය ගමනීයො අයං කායො’’ති එවම්පි සඞ්ගො න කාතබ්බොති දස්සෙති.

අවිජ්ජාය නිවුතොති, අවිජ්ජානීවරණෙන නිවුතො පටිච්ඡාදිතාදීනවො, අඤ්ඤථා කො එත්ථ සඞ්ගං ජනෙය්‍යාති අධිප්පායො. **චතුගන්ථෙනාති,** අභිජ්ඣාකායගන්ථාදිනා චතුබ්බිධෙන ගන්ථෙන ගන්ථිතො, ගන්ථනියභාවෙන විනද්ධිතො. **ඔඝසංසීදනොති,** ඔඝනියභාවෙන කාමොඝාදීසු චතූසු ඔඝෙසු සංසීදනකො. අප්පහීනභාවෙන සන්තානෙ අනු අනු සෙන්තීති අනුසයා, කාමරාගාදයො අනුසයා. තෙසං ජාලෙන ඔත්ථතො අභිභූතොති **අනුසයාජාලමොත්ථතො.** මකාරො පදසන්ධිකරො, ගාථාසුඛත්ථං දීඝං කත්වා වුත්තං. කාමච්ඡන්දාදිනා පඤ්චවිධෙන නීවරණෙන යුත්තො අධිමුත්තොති **පඤ්චනීවරණෙ යුත්තො,** කරණත්ථෙ භුම්මවචනං.

කාමවිතක්කාදිනා මිච්ඡාවිතක්කෙන සමප්පිතො සමස්සිතොති **විතක්කෙන සමප්පිතො. තණ්හාමූලෙනානුගතොති,** තණ්හාසඞ්ඛාතෙන භවමූලෙන අනුබද්ධො. **මොහච්ඡාදනඡාදිතොති,** සම්මොහසඞ්ඛාතෙන ආවරණෙන පලිගුණ්ඨිතො. සබ්බමෙතං සවිඤ්ඤාණකං කරජකායං සන්ධාය වදති. සවිඤ්ඤාණකො හි අත්තභාවො ‘‘උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්ස කායො තිට්ඨති, අයඤ්චෙව කායො බහිද්ධා ච නාමරූප’’න්තිආදීසු (දී. නි. 1.1.147) කායොති වුච්චති, **එවායං වත්තතෙ කායොති** එවං ‘‘නානාකුලමලසම්පුණ්ණො’’තිආදිනා ‘‘අවිජ්ජාය නිවුතො’’තිආදිනා ච වුත්තප්පකාරෙන අයං කායො වත්තති, වත්තන්තො ච **කම්මයන්තෙන** සුකතදුක්කටෙන කම්මසඞ්ඛාතෙන යන්තෙන **යන්තිතො** සඞ්ඝට්ටිතො. යථා වා ඛෙමන්තං ගන්තුං න සක්කොති, තථා සඞ්ඛොභිතො සුගතිදුග්ගතීසු වත්තති පරිබ්භමති. **සම්පත්ති ච විපත්යන්තාති** යා එත්ථ සම්පත්ති, සා විපත්තිපරියොසානා. සබ්බඤ්හි යොබ්බනං ජරාපරියොසානං,

සබ්බං ආරොග්‍යං බ්‍යාධිපරියොසානං, සබ්බං ජීවිතං මරණපරියොසානං, සබ්බො සමාගමො වියොගපරියොසානො. තෙනාහ **‘‘නානාභාවො විපජ්ජතී’’**ති. **නානාභාවොති**, විනාභාවො විප්පයොගො, සො කදාචි විප්පයුඤ්ජකස්ස වසෙන, කදාචි විප්පයුඤ්ජිතබ්බස්ස වසෙනාති විවිධං පජ්ජති පාපුණීයති.

යෙමං කායං මමායන්තීති යෙ අන්ධබාලා පුථුජ්ජනා එවං අසුභං අනිච්චං අධුවං දුක්ඛං අසාරං ඉමං කායං ‘‘මම ඉද’’න්ති ගණ්හන්තා මමායන්ති ඡන්දරාගං උප්පාදෙන්ති, තෙ ජාතිආදීහි නිරයාදීහි ච **ඝොරං** භයානකං අපණ්ඩිතෙහි අභිරමිතබ්බතො කටසිසඞ්ඛාතං සංසාරං පුනප්පුනං ජනනමරණාදීහි වඩ්ඪෙන්ති, තෙනාහ **‘‘ආදියන්ති පුනබ්භව’’**න්ති.

යෙමං කායං විවජ්ජෙන්ති, ගූථලිත්තංව පන්නගන්ති යථා නාම පුරිසො සුඛකාමො ජීවිතුකාමො ගූථගතං ආසීවිසං දිස්වා ජිගුච්ඡනියතාය වා සප්පටිභයතාය වා විවජ්ජෙති න අල්ලීයති, එවමෙවං යෙ පණ්ඩිතා කුලපුත්තා අසුචිභාවෙන ජෙගුච්ඡං අනිච්චාදිභාවෙන සප්පටිභයං ඉමං කායං විවජ්ජෙන්ති ඡන්දරාගප්පහානෙන පජහන්ති. තෙ භවමූලං අවිජ්ජං භවතණ්හඤ්ච වමිත්වා ඡඩ්ඩෙත්වා අච්චන්තමෙව පහාය තතො එව සබ්බසො අනාසවා සඋපාදිසෙසාය අනුපාදිසෙසාය ච නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායිස්සන්තීති.

කප්පත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. වඞ්ගන්තපුත්තඋපසෙනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

විවිත්තං අප්පනිග්ඝොසන්තිආදිකා ආයස්මතො උපසෙනත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුණමානො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ නාලකගාමෙ රූපසාරිබ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, **උපසෙනොතිස්ස** නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා උපසම්පදාය එකවස්සිකො ‘‘අරියගබ්භං වඩ්ඪෙමී’’ති එකං කුලපුත්තං අත්තනො සන්තිකෙ උපසම්පාදෙත්වා තෙන සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගතො. සත්ථාරා වස්ස තස්ස අවස්සිකස්ස භික්ඛුනො සද්ධිවිහාරිකභාවං සුත්වා, ‘‘අතිලහුං ඛො ත්වං, මොඝපුරිස, බාහුල්ලාය ආවත්තො’’ති (මහාව. 75) ගරහිතො. ‘‘ඉදානාහං යදිපි පරිසං නිස්සාය සත්ථාරා ගරහිතො, පරිසංයෙව පන නිස්සාය සත්ථු පාසංසොපි භවිස්සාමී’’ති විපස්සනාය කම්මං

කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.2.86-96) –

‘‘පදුමුත්තරං භගවන්තං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභං;
පබ්භාරම්හි නිසීදන්තං, උපගච්ඡිං නරුත්තමං.

‘‘කණිකාරපුප්ඵං දිස්වා, වණ්ටෙ ඡෙත්වානහං තදා;
අලඞ්කරිත්වා ඡත්තම්හි, බුද්ධස්ස අභිරොපයිං.

‘‘පිණ්ඩපාතඤ්ච පාදාසිං, පරමන්නං සුභොජනං;
බුද්ධෙන නවමෙ තත්ථ, සමණෙ අට්ඨ භොජයිං.

‘‘අනුමොදි මහාවීරො, සයම්භූ අග්ගපුග්ගලො;
ඉමිනා ඡත්තදානෙන, පරමන්නපවෙච්ඡනා.

‘‘තෙන චිත්තප්පසාදෙන, සම්පත්තිමනුභොස්සසි;
ඡත්තිංසක්ඛත්තුං දෙවින්දො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති.

‘‘එකවීසතික්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති;
පදෙසරජ්ජං විපුලං, ගණනාතො අසඞ්ඛියං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘සාසනෙ දිබ්බමානම්හි, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො.

‘‘උපසෙනොති නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො;
සමන්තපාසාදිකත්තා, අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙස්සති.

‘‘චරිමං වත්තතෙ මය්හං, භවා සබ්බෙ සමූහතා;
ධාරෙමි අන්තිමං දෙහං, ජෙත්වා මාරං සවාහනං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා සයම්පි සබ්බෙ ධුතඞ්ගධම්මෙ සමාදාය වත්තති, අඤ්ඤෙපි තදත්ථාය සමාදපෙති, තෙන නං භගවා සමන්තපාසාදිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො අපරෙන සමයෙන කොසම්බියං කලහෙ උප්පන්නෙ භික්ඛුසඞ්ඝෙ ච ද්විධාභූතෙ එකෙන භික්ඛුනා තං කලහං පරිවජ්ජිතුකාමෙන ‘‘එතරහි ඛො කලහො උප්පන්නො, සඞ්ඝො ද්විධාභූතො, කථං නු ඛො මයා පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති පුට්ඨො විවෙකවාසතො පට්ඨාය තස්ස පටිපත්තිං කථෙන්තො –

577.

‘‘විවිත්තං අප්පනිග්ඝොසං, වාළමිගනිසෙවිතං;
සෙවෙ සෙනාසනං භික්ඛු, පටිසල්ලානකාරණා.

578.

‘‘සඞ්කාරපුඤ්ජා ආහත්වා, සුසානා රථියාහි ච;
තතො සඞ්ඝාටිකං කත්වා, ලූඛං ධාරෙය්‍ය චීවරං.

579.

‘‘නීචං මනං කරිත්වාන, සපදානං කුලා කුලං;
පිණ්ඩිකාය චරෙ භික්ඛු, ගුත්තද්වාරො සුසංවුතො.

580.

‘‘ලූඛෙනපි වා සන්තුස්සෙ, නාඤ්ඤං පත්ථෙ රසං බහුං;
රසෙසු අනුගිද්ධස්ස, ඣානෙ න රමතී මනො.

581.

‘‘අප්පිච්ඡො චෙව සන්තුට්ඨො, පවිවිත්තො වසෙ මුනි;
අසංසට්ඨො ගහට්ඨෙහි, අනාගාරෙහි චූභයං.

582.

‘‘යථා ජළො ව මූගො ව, අත්තානං දස්සයෙ තථා;
නාතිවෙලං සම්භාසෙය්‍ය, සඞ්ඝමජ්ඣම්හි පණ්ඩිතො.

583.

‘‘න සො උපවදෙ කඤ්චි, උපඝාතං විවජ්ජයෙ;
සංවුතො පාතිමොක්ඛස්මිං, මත්තඤ්ඤූ චස්ස භොජනෙ.

584. ‘‘සුග්ගහීතනිමිත්තස්ස, චිත්තස්සුප්පාදකොවිදො.

සමථං අනුයුඤ්ජෙය්‍ය, කාලෙන ච විපස්සනං.

585.

‘‘වීරියසාතච්චසම්පන්නො, යුත්තයොගො සදා සියා;
න ච අප්පත්වා දුක්ඛන්තං, විස්සාසං එය්‍ය පණ්ඩිතො.

586.

‘‘එවං විහරමානස්ස, සුද්ධිකාමස්ස භික්ඛුනො;
ඛීයන්ති ආසවා සබ්බෙ, නිබ්බුතිඤ්චාධිගච්ඡතී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **විවිත්තන්ති,** ජනවිවිත්තං සුඤ්ඤං අරඤ්ඤාදිං. **අප්පනිග්ඝොසන්ති,** නිස්සද්දං සද්දසඞ්ඝට්ටනරහිතං. **වාළමිගනිසෙවිතන්ති,** සීහබ්‍යග්ඝදීපිවාළමිගෙහි චරිතං. ඉමිනාපි ජනවිවෙකංයෙව දස්සෙති පන්තසෙනාසනභාවදීපනතො. **සෙනාසනන්ති,** සයිතුං ආසයිතුඤ්ච යුත්තභාවෙන වසනට්ඨානං ඉධ සෙනාසනන්ති අධිප්පෙතං. **පටිසල්ලානකාරණාති,** පටිසල්ලානනිමිත්තං, නානාරම්මණතො නිවත්තෙත්වා කම්මට්ඨානෙයෙව චිත්තස්ස පටි පටි සම්මදෙව අල්ලීයනත්ථං.

එවං භාවනානුරූපං සෙනාසනං නිද්දිසන්තො සෙනාසනෙ සන්තොසං දස්සෙත්වා ඉදානි චීවරාදීසුපි තං දස්සෙතුං **‘‘සංකාරපුඤ්ජා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සංකාරපුඤ්ජාති** සංකාරානං පුඤ්ජං සංකාරපුඤ්ජං, තතො කචවරට්ඨානා. **ආහත්වාති** ආහරිත්වා. **තතොති** තථා ආහටචොළක්ඛණ්ඩෙහි. කරණෙ හි ඉදං නිස්සක්කවචනං **ලූඛන්ති** සත්ථලූඛරජනලූඛාදිනා ලූඛං අවණ්ණාමට්ඨං. **ධාරෙයාති** නිවාසනාදිවසෙන පරිහරෙය්‍ය, එතෙන චීවරසන්තොසං වදති.

නීච මනං කරිත්වානාති ‘‘අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකාන’’න්තිආදිකං (ඉතිවු. 91; සං. නි. 3.80) සුගතොවාදං අනුස්සරිත්වා නිහතමානදප්පං චිත්තං කත්වා. **සපදානන්ති** ඝරෙසු අවඛණ්ඩරහිතං; අනුඝරන්ති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘කුලා කුල’’**න්ති. **කුලා කුලන්ති** කුලතො කුලං, කුලානුපුබ්බියා ඝරපටිපාටියාති අත්ථො. **පිණ්ඩිකායාති** මිස්සකභික්ඛාය, ඉමිනා පිණ්ඩපාතසන්තොසං වදති. **ගුත්තද්වාරොති** සුපිහිතචක්ඛාදිද්වාරො. **සුසංවුතොති** හත්ථකුක්කුච්චාදීනං අභාවෙන සුට්ඨු සංවුතො.

ලූඛෙනපි වාති අපිසද්දො සමුච්චයෙ, වා-සද්දො විකප්පෙ. උභයෙනපි ලූඛෙනපි අප්පෙනපි යෙන කෙනචි සුලභෙන ඉතරීතරෙන **සන්තුස්සෙ** සමං සම්මා තුස්සෙය්‍ය. තෙනාහ **‘‘නාඤ්ඤං පත්ථෙ රසං බහු’’**න්ති. **නාඤ්ඤං පත්ථෙ රසං බහුන්ති** අත්තනා යථාලද්ධතො අඤ්ඤං මධුරාදිරසං බහුං පණීතඤ්ච න පත්ථෙය්‍ය න පිහෙය්‍ය, ඉමිනා ගිලානපච්චයෙපි සන්තොසො දස්සිතො හොති. රසෙසු ගෙධවාරණත්ථං පන කාරණං වදන්තො **රසෙසු අනුගිද්ධස්ස, ඣානෙ න රමතී මනො’’**ති ආහ. ඉන්ද්‍රියසංවරම්පි අපරිපූරෙන්තස්ස කුතො වික්ඛිත්තචිත්තසමාධානන්ති අධිප්පායො.

එවං චතූසු පච්චයෙසු සල්ලෙඛපටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි අවසිට්ඨකථාවත්ථූනි දස්සෙතුං **‘‘අප්පිච්ඡො චෙවා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අප්පිච්ඡොති,** අනිච්ඡො චතූසු පච්චයෙසු ඉච්ඡාරහිතො, තෙන චතුබ්බිධපච්චයෙසු තණ්හුප්පාදවික්ඛම්භනමාහ. **සන්තුට්ඨොති,** චතූසු පච්චයෙසු යථාලාභසන්තොසාදිනා සන්තුට්ඨො. යො හි –

‘‘අතීතං නානුසොචෙය්‍ය, නප්පජප්පෙය්‍යනාගතං;
පච්චුප්පන්නෙන යාපෙය්‍ය, සො ‘සන්තුට්ඨො’ති පවුච්චතී’’ති.

පවිවිත්තොති ගණසඞ්ගණිකං පහාය කායෙන පවිවිත්තො වූපකට්ඨො. චිත්තවිවෙකාදිකෙ හි පරතො වක්ඛති. **වසෙති** සබ්බත්ථ යොජෙතබ්බං. මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගමෙන **මුනි. අසංසට්ඨොති** දස්සනසවනසමුල්ලපනසම්භොගකායසංසග්ගානං අභාවෙන අසංසට්ඨො යථාවුත්තසංසග්ගරහිතො. **උභයන්ති,** ගහට්ඨෙහි අනාගාරෙහි චාති උභයෙහිපි අසංසට්ඨො. කරණෙ හි ඉදං පච්චත්තවචනං.

අත්තානං දස්සයෙ තථාති අජළො අමූගොපි සමානො යථා ජළො වා මූගො වා, තථා අත්තානං දස්සෙය්‍ය, එතෙන පාගබ්බියප්පහානමාහ. **ජළො ච මූගො වාති** ච ගාථාසුඛත්ථං රස්සත්තං කතං, සමුච්චයත්ථො ච වාසද්දො. **නාතිවෙලං සම්භාසෙය්‍යාති** අතිවෙලං අතික්කන්තපමාණං න භාසෙය්‍ය, මත්තභාණී අස්සාති අත්ථො. **සඞ්ඝමජ්ඣම්හීති** භික්ඛුසඞ්ඝෙ, ජනසමූහෙ වා.

න සො උපවදෙ කඤ්චීති සො යථාවුත්තපටිපත්තිකො භික්ඛු හීනං වා මජ්ඣිමං වා උක්කට්ඨං වා යංකිඤ්චි න වාචාය උපවදෙය්‍ය. **උපඝාතං විවජ්ජයෙති** කායෙන උපඝාතං පරිවිහෙඨනං වජ්ජෙය්‍ය. **සංවුතො පාතිමොක්ඛස්මින්ති** පාතිමොක්ඛම්හි පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ සංවුතො අස්ස, පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවාචො සියාති අත්ථො. **මත්තඤ්ඤූ චස්ස භොජනෙති** පරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගවිස්සජ්ජනෙසු භොජනෙ පමාණඤ්ඤූ සියා.

සුග්ගහීතනිමිත්තස්සාති ‘‘එවං මෙ මනසි කරොතො චිත්තං සමාහිතං අහොසී’’ති තදාකාරං සල්ලක්ඛෙන්තො සුට්ඨු ගහිතසමාධිනිමිත්තො අස්ස. ‘‘සුග්ගහීතනිමිත්තො සො’’තිපි පාඨො, සො යොගීති අත්ථො. **චිත්තස්සුප්පාදකොවිදොති** එවං භාවයතො චිත්තං ලීනං හොති, ‘‘එවං උද්ධත’’න්ති ලීනස්ස උද්ධතස්ස ච චිත්තස්ස උප්පත්තිකාරණෙ කුසලො අස්ස. ලීනෙ හි චිත්තෙ ධම්මවිචයවීරියපීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගා භාවෙතබ්බා, උද්ධතෙ පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගා. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො පන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බො. තෙනාහ භගවා – ‘‘යස්මිඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා’’තිආදි (සං. නි. 5.234). **සමථං අනුයුඤ්ජෙය්‍යාති** සමථභාවනං භාවෙය්‍ය, අනුප්පන්නං සමාධිං උප්පාදෙය්‍ය, උප්පන්නඤ්ච යාව වසීභාවප්පත්ති, තාව වඩ්ඪෙය්‍ය බ්‍යූහෙය්‍යාති අත්ථො. **කාලෙන ච විපස්සනන්ති** යථාලද්ධං සමාධිං නිකන්තියා අපරියාදානෙන හානභාගියං ඨිතිභාගියං වා අකත්වා නිබ්බෙධභාගියංව කත්වා කාලෙන විපස්සනඤ්ච අනුයුඤ්ජෙය්‍ය. අථ වා **කාලෙන ච විපස්සනන්ති** සමථං

අනුයුඤ්ජන්තො තස්ස පීරිභූතකාලෙ සඞ්කොචං අනාපජ්ජිත්වා අරියමග්ගාධිගමාය විපස්සනං අනුයුඤ්ජෙය්‍ය. යථාහ –

‘‘අථ වා සමාධිලාභෙන, විවිත්තසයනෙන වා;
භික්ඛු විස්සාසමාපාදි, අප්පත්තො ආසවක්ඛය’’න්ති. (ධ. ප. 271-272);

තෙන වුත්තං – **‘‘වීරියසාතච්චසම්පන්නො’’**තිආදි. සතතභාවො **සාතච්චං,** වීරියස්ස සාතච්චං, තෙන සම්පන්නො සමන්නාගතො, සතතපවත්තවීරියො, නිච්චපග්ගහිතවීරියොති අත්ථො. **යුත්තයොගො සදා සියා**ති සබ්බකාලං භාවනානුයුත්තො සියා. **දුක්ඛන්ත**න්ති වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තං පරියොසානං නිරොධං නිබ්බානං අප්පත්වා විස්සාසං **න එය්‍ය** න ගච්ඡෙය්‍ය. ‘‘අහං පරිසුද්ධසීලො ඣානලාභී අභිඤ්ඤාලාභී විපස්සනං මත්ථකං පාපෙත්වා ඨිතො’’ති වා විස්සට්ඨො න භවෙය්‍යාති අත්ථො.

එවං විහරමානස්සාති, එවං විවිත්තසෙනාසනසෙවනාදිනා විපස්සනාවසෙන යුත්තයොගතාපරියොසානෙන විධිනා විහරන්තස්ස. **සුද්ධිකාමස්සා**ති, ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං අච්චන්තවිසුද්ධිං නිබ්බානං අරහත්තඤ්ච ඉච්ඡන්තස්ස. සංසාරෙ භයස්ස ඉක්ඛනතො **භික්ඛුනො,** කාමාසවාදයො සබ්බෙ **ආසවා ඛීයන්ති** ඛයං අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති, තෙසං ඛයගමනෙනෙව සඋපාදිසෙසඅනුපාදිසෙසපභෙදං දුවිධම්පි නිබ්බානං **අධිගච්ඡති** පාපුණාති.

එවං ථෙරො තස්ස භික්ඛුනො ඔවාදදානාපදෙසෙන අත්තනා තථාපටිපන්නභාවං දීපෙන්තො අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

වඞ්ගන්තපුත්තඋපසෙනත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. (අපර)-ගොතමත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

විජානෙය්‍ය සකං අත්ථන්තිආදිකා ආයස්මතො අපරස්ස ගොතමත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා අම්හාකං භගවතො උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව සාවත්ථියං උදිච්චබ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ හුත්වා, වාදමග්ගං උග්ගහෙත්වා අත්තනො වාදස්ස උපරි උත්තරිං වදන්තං අලභන්තො තෙහි තෙහි විග්ගාහිකකථං අනුයුත්තො විචරති. අථ අම්හාකං භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන යසාදිකෙ වෙනෙය්‍යෙ විනෙත්වා අනාථපිණ්ඩිකස්ස අභියාචනාය සාවත්ථිං උපගච්ඡි. තදා සත්ථු ජෙතවනපටිග්ගහෙ පටිලද්ධසද්ධො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. සත්ථා අඤ්ඤතරං පිණ්ඩචාරිකං භික්ඛුං ආණාපෙසි – ‘‘භික්ඛු, ඉමං පබ්බාජෙහී’’ති. සො තෙන පබ්බාජියමානො ඛුරග්ගෙයෙව

අරහත්තං පාපුණිත්වා කොසලජනපදං ගන්ත්වා තත්ථ චිරං වසිත්වා පුන සාවත්ථිං පච්චාගමි. තං බහූ ඤාතකා බ්‍රාහ්මණමහාසාලා උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසිත්වා නිසින්නා ‘‘ඉමස්මිං ලොකෙ බහූ සමණබ්‍රාහ්මණා සංසාරෙ සුද්ධිවාදා, තෙසු කතමෙසං නු ඛො වාදො නියානිකො, කථං පටිපජ්ජන්තො සංසාරතො සුජ්ඣතී’’ති පුච්ඡිංසු. ථෙරො තෙසං තමත්ථං පකාසෙන්තො –

587.

‘‘විජානෙය්‍ය සකං අත්ථං, අවලොකෙය්‍යාථ පාවචනං;
යඤ්චෙත්ථ අස්ස පතිරූපං, සාමඤ්ඤං අජ්ඣුපගතස්ස.

588.

‘‘මිත්තං ඉධ ච කල්‍යාණං, සික්ඛා විපුලං සමාදානං;
සුස්සූසා ච ගරූනං, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

589.

‘‘බුද්ධෙසු සගාරවතා, ධම්මෙ අපචිති යථාභූතං;
සඞ්ඝෙ ච චිත්තීකාරො, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

590.

‘‘ආචාරගොචරෙ යුත්තො, ආජීවො සොධිතො අගාරය්හො;
චිත්තස්ස ච සණ්ඨපනං, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

591.

‘‘චාරිත්තං අථ වාරිත්තං, ඉරියාපථියං පසාදනියං;
අධිචිත්තෙ ච ආයොගො, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

592.

‘‘ආරඤ්ඤකානි සෙනාසනානි, පන්තානි අප්පසද්දානි;
භජිතබ්බානි මුනිනා, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

593.

‘‘සීලඤ්ච බාහුසච්චඤ්ච, ධම්මානං පවිචයො යථාභූතං;
සච්චානං අභිසමයො, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

594.

‘‘භාවෙය්‍ය ච අනිච්චන්ති, අනත්තසඤ්ඤං අසුභසඤ්ඤඤ්ච;
ලොකම්හි ච අනභිරතිං, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

595.

‘‘භාවෙය්‍ය ච බොජ්ඣඞ්ගෙ, ඉද්ධිපාදානි ඉන්ද්‍රියානි බලානි;
අට්ඨඞ්ගමග්ගමරියං, එතං සමණස්ස පතිරූපං.

596.

‘‘තණ්හං පජහෙය්‍ය මුනි, සමූලකෙ ආසවෙ පදාලෙය්‍ය;
විහරෙය්‍ය විප්පමුත්තො, එතං සමණස්ස පතිරූප’’න්ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **විජානෙය්‍ය සකං අත්ථ**න්ති, විඤ්ඤුජාතිකො පුරිසො අත්තනො අත්ථං යාථාවතො විචාරෙත්වා ජානෙය්‍ය. විචාරෙන්තො ච **අවලොකෙය්‍යාථ පාවචනං** ඉධ ලොකෙ පුථුසමණබ්‍රාහ්මණෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙන ච පවුත්තං පාවචනං, සමයො. තත්ථ යං නිය්‍යානිකං, තං ඔලොකෙය්‍ය පඤ්ඤාචක්ඛුනා පස්සෙය්‍ය. ඉමෙ හි නානාතිත්ථියා සමණබ්‍රාහ්මණා අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති, අනත්තනි ‘‘අත්තා’’ති, අසුද්ධිමග්ගඤ්ච ‘‘සුද්ධිමග්ගො’’ති මිච්ඡාභිනිවෙසිනො අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච විරුද්ධවාදා, තස්මා නෙසං වාදො අනිය්‍යානිකො. සම්මාසම්බුද්ධො පන ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා, සන්තං නිබ්බාන’’න්ති සයම්භුඤාණෙන යථාභූතං අභිඤ්ඤාය පවෙදෙති, තස්මා ‘‘තස්ස වාදො නිය්‍යානිකො’’ති සත්ථු සාසනමහන්තතං ඔලොකෙය්‍යාති අත්ථො. **යඤ්චෙත්ථ අස්ස පතිරූපං, සාමඤ්ඤං අජ්ඣුපගතස්සාති**, සාමඤ්ඤං සමණභාවං පබ්බජ්ජං උපගතස්ස කුලපුත්තස්ස යං එත්ථ සාසනෙ පබ්බජිතභාවෙ වා පතිරූපං යුත්තරූපං සාරුප්පං අස්ස සියා, තම්පි අපලොකෙය්‍ය.

කිං පන තන්ති ආහ **‘‘මිත්තං ඉධ ච කල්‍යාණ’’**න්තිආදි. ඉමස්මිං සාසනෙ කල්‍යාණමිත්තං සෙවියමානං සමණස්ස පතිරූපන්ති යොජනා. එස නයො ඉතරෙසුපි. කල්‍යාණමිත්තඤ්හි නිස්සාය අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙති, සුද්ධමත්තානං පරිහරති. **සික්ඛා විපුලං සමාදානන්ති** විපුලං සික්ඛාසමාදානං, මහතියා නිබ්බානාවහාය අධිසීලාදිසික්ඛාය අනුට්ඨානන්ති අත්ථො. **සුස්සූසා ච ගරූනන්ති** ගරූනං ආචරියුපජ්ඣායාදීනං කල්‍යාණමිත්තානං ඔවාදස්ස සොතුකම්‍යතා පාරිචරියා ච. **එතන්ති** කල්‍යාණමිත්තසෙවනාදි.

බුද්ධෙසු සගාරවතාති සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙසු ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො භගවා’’ති ගාරවයොගො ගරුචිත්තීකාරො. **ධම්මෙ අපචිති යථාභූතන්ති** අරියධම්මෙ යාථාවතො අපචායනං ආදරෙන අභිපූජනං. **සඞ්ඝෙති** අරියසඞ්ඝෙ. **චිත්තීකාරොති** සක්කාරො සම්මානනං. **එතන්ති** රතනත්තයගරුකරණං.

ආචාරගොචරෙ යුත්තොති කායිකවාචසිකවීතික්කමනසඞ්ඛාතං අනාචාරං, පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසඞ්කමිතුං අයුත්තට්ඨානභූතං වෙසියාදිඅගොචරඤ්ච පහාය කායිකවාචසිකඅවීතික්කමනසඞ්ඛාතෙන ආචාරෙන පිණ්ඩපාතාදීනං අත්ථාය උපසඞ්කමිතුං යුත්තට්ඨානභූතෙන ගොචරෙන ච යුත්තො සම්පන්නො, සම්පන්නආචාරගොචරොති අත්ථො.

ආජීවො සොධිතොති වෙළුදානාදිං බුද්ධපටිකුට්ඨං අනෙසනං පහාය අනවජ්ජුප්පාදෙ පච්චයෙ සෙවන්තස්ස ආජීවො සොධිතො හොති සුවිසුද්ධො, සොධිතත්තා එව **අගාරය්හො** විඤ්ඤූහි. **චිත්තස්ස ච සණ්ඨපනන්ති** යථා චක්ඛාදිද්වාරෙහි රූපාදිආරම්මණෙසු අභිජ්ඣාදයො නප්පවත්තන්ති, එවං දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තාදිවසෙන චිත්තස්ස සම්මා ඨපනං. **එතන්ති** ආචාරගොචරසම්පත්ති ආජීවපාරිසුද්ධි ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාති එතං තයං.

චාරිත්තන්ති චරිත්වා පරිපූරෙතබ්බසීලං. **වාරිත්තන්ති** විරතියා අකරණෙන පරිපූරෙතබ්බසීලං. **ඉරියාපථියං පසාදනියන්ති** පරෙසං පසාදාවහං ආකප්පසම්පත්තිනිමිත්තං ඉරියාපථනිස්සිතං සම්පජඤ්ඤං. **අධිචිත්තෙ ච ආයොගොති** සමථවිපස්සනාසු අනුයොගො භාවනා.

ආරඤ්ඤකානීති අරඤ්ඤෙ පරියාපන්නානි. **පන්තානීති** විවිත්තානි.

සීලන්ති චතුපාරිසුද්ධිසීලං. හෙට්ඨා හි භින්දිත්වා වුත්තං, ඉධ අභින්දිත්වා වදති. **බාහුසච්චන්ති** බහුස්සුතභාවො. සො හි භාවනානුයොගස්ස බහුකාරො, බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ලඅනුත්තරසීතිභාවඅධිචිත්තයුත්තතාදීසු සම්මා පච්චයබහුලස්ස සමථවිපස්සනානුයොගො සම්පජ්ජති. **ධම්මානං පවිචයො යථාභූතන්ති** රූපාරූපධම්මානං අවිපරීතසලක්ඛණතො සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච පරිවීමංසා. ඉමිනා අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනමාහ. **සච්චානං අභිසමයොති** දුක්ඛාදීනං අරියසච්චානං පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පටිවෙධො.

ස්වායං සච්චාභිසමයො යථා හොති, තං දස්සෙතුං **''භාවෙය්‍යා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භාවෙය්‍ය ච අනිච්චන්ති** ''සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා''තිආදිනා (ධ. ප. 277) අවිභාගතො ''යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න''න්තිආදිනා (විභ. 2; සං. නි. 3.49) විභාගතො වා සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චසඤ්ඤං භාවෙය්‍ය උප්පාදෙය්‍ය චෙව වඩ්ඪෙය්‍ය චාති අත්ථො. **අනත්තසඤ්ඤන්ති,** ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති පවත්තං අනත්තසඤ්ඤඤ්ච භාවෙය්‍යාති යොජනා. එවං සෙසෙසුපි. **අසුභසඤ්ඤන්ති,** කරජකායෙ සබ්බස්මිම්පි වා තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො ''අසුභා''ති පවත්තසඤ්ඤං. දුක්ඛසඤ්ඤාපරිවාරා හි අයං, එතෙනෙව චෙත්ථ දුක්ඛසඤ්ඤාපි ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **ලොකම්හි ච අනභිරතින්ති** සබ්බලොකෙ තෙභූමකෙසු සඞ්ඛාරෙසු අනාභිරතිසඤ්ඤං. එතෙන ආදීනවානුපස්සනං නිබ්බිදානුපස්සනඤ්ච වදති.

එවං පන විපස්සනාභාවනං අනුයුත්තො තං උස්සුක්කාපෙන්තො ඉමෙ ධම්මෙ වඩ්ඪෙය්‍යාති දස්සෙන්තො **''භාවෙය්‍ය ච බොජ්ඣඞ්ගෙ''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – බොධියා සතිආදිසත්තවිධධම්මසාමග්ගියා,

බොධිස්ස වා තංසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස අඞ්ගාති බොජ්ඣඞ්ගා, සතිආදයො ධම්මා. තෙ සතිආදිකෙ සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ, ඡන්දආදීනි චත්තාරි ඉද්ධිපාදානි, සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි, සද්ධාදීනියෙව පඤ්ච බලානි, සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන අට්ඨඞ්ගඅරියමග්ගඤ්ච. ච-සද්දෙන සතිපට්ඨානානි සම්මප්පධානානි ච ගහිතානීති සබ්බෙපි සත්තතිංසප්පභෙදෙ බොධිපක්ඛියධම්මෙ භාවෙය්‍ය උප්පාදෙය්‍ය චෙව වඩ්ඪෙය්‍ය ච. තත්ථ යදෙතෙසං පඨමමග්ගක්ඛණෙ උප්පාදනං, උපරිමග්ගක්ඛණෙ ච වඩ්ඪනං, එතං **සමණස්ස** භික්ඛුනො සාරුප්පන්ති.

එවං බොධිපක්ඛියසත්තතිංසධම්මෙ භාවෙන්තො යථා මග්ගසච්චං භාවනාභිසමයවසෙන අභිසමෙති, එවං සමුදයසච්චං පහානාභිසමයවසෙන, නිරොධසච්චං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන අභිසමෙතීති දස්සෙන්තො **‘‘තණ්හං පජහෙය්‍යා’’**ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **තණ්හං පජහෙය්‍යාති,** කාමතණ්හාදිපභෙදං සබ්බං තණ්හං අරියමග්ගෙන අනවසෙසතො සමුච්ඡින්දෙය්‍ය, මොනං වුච්චති ඤාණං, තෙන සමන්නාගතත්තා **මුනි. සමූලකෙ ආසවෙ පදාලෙය්‍යාති** කාමරාගානුසයාදිසමූලකෙ කාමාසවාදිකෙ සබ්බෙපි ආසවෙ භින්දෙය්‍ය සමුච්ඡින්දෙය්‍ය. **විහරෙය්‍ය විප්පමුත්තොති** එවං සබ්බසො කිලෙසානං පහීනත්තා සබ්බධි විමුත්තො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගං නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකත්වා විහරෙය්‍ය. **එතන්ති** යදෙතං විහරණං, එතං සමණස්ස සමිතපාපස්ස භික්ඛුනො පතිරූපං සාරුප්පන්ති අත්ථො.

එවං ථෙරො සමණසාරුප්පපටිපත්තිකිත්තනමුඛෙන සාසනස්ස නිය්‍යානිකභාවං තබ්බිලොමතො බාහිරකසමයස්ස අනිය්‍යානිකතඤ්ච විභාවෙසි. තං සුත්වා තෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලා සාසනෙ අභිප්පසන්නා සරණාදීසු පතිට්ඨහිංසු.

(අපර)-ගොතමත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. එකාදසනිපාතො

1. සංකිච්චත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

එකාදසනිපාතෙ **කිං තවත්ථො වනෙ** තාතාතිආදිකා ආයස්මතො සංකිච්චත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්මිං කුච්ඡිගතෙයෙව මාතා බ්‍යාධිතා හුත්වා කාලමකාසි. තස්සා සුසානං නෙත්වා ඣාපියමානාය ගබ්භාසයො න ඣායි. මනුස්සා සූලෙහි කුච්ඡිං විජ්ඣන්තා දාරකස්ස අක්ඛිකොටිං පහරිංසු. තෙ තං විජ්ඣිත්වා අඞ්ගාරෙහි පටිච්ඡාදෙත්වා පක්කමිංසු. කුච්ඡිපදෙසොපි ඣායි, අඞ්ගාරමත්ථකෙ පන සුවණ්ණබිම්බසදිසො දාරකො පදුමගබ්භෙ නිපන්නො විය අහොසි. පච්ඡිමභවිකසත්තස්ස හි සිනෙරුනා ඔත්ථරියමානස්සපි අරහත්තං අප්පත්වා ජීවිතක්ඛයො නාම නත්ථි.

පුනදිවසෙ ආළාහනට්ඨානං ගතා මනුස්සා තථානිපන්නං දාරකං දිස්වා අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතා දාරකං ආදාය ගාමං පවිසිත්වා නෙමිත්තකෙ පුච්ඡිංසු. නෙමිත්තකා ''සචෙ අයං දාරකො අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති, යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා දුග්ගතා භවිස්සන්ති. සචෙ පබ්බජිස්සති, පඤ්චහි සමණසතෙහි පරිවුතො විචරිස්සතී''ති ආහංසු. ඤාතකා ''හොතු, වඩ්ඪිතකාලෙ අම්හාකං අය්‍යස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ තං පබ්බාජෙස්සාමා''ති වත්වා සඞ්කුනා ඡින්නක්ඛිකොටිතාය **සංකිච්චොති** වදන්තා අපරභාගෙ **සංකිච්චොති** වොහරිංසු. සො සත්තවස්සිකකාලෙ අත්තනො ගබ්භගතස්සෙව මාතු මරණං, ගබ්භෙ ච අත්තනො පවත්තිං සුත්වා සංවෙගජාතො ''පබ්බජිස්සාමී''ති ආහ. ඤාතකා ''සාධු, තාතා''ති ධම්මසෙනාපතිස්ස සන්තිකං නෙත්වා, ''භන්තෙ, ඉමං පබ්බාජෙථා''ති අදංසු. ථෙරො තං තචපඤ්චකකම්මට්ඨානං දත්වා පබ්බාජෙසි. සො ඛුරග්ගෙයෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්වා තිංසමත්තෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං අරඤ්ඤෙ විහරන්තො චෙ චොරහත්ථතො මොචෙත්වා සයම්පි තෙ චොරෙ දමෙත්වා පබ්බාජෙත්වා අඤ්ඤතරස්මිං විහාරෙ බහූහි භික්ඛූහි සද්ධිං විහරන්තො තෙ විවාදපසුතෙ දිස්වා ''අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡාමී''ති භික්ඛූ ආපුච්ඡි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **ධම්මපදවත්ථුම්හි** (ධ. ප. අට්ඨ. 1.සඞ්කිච්චසාමණෙරවත්ථු) ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අථ නං අඤ්ඤතරො උපාසකො උපට්ඨාතුකාමො ආසන්නට්ඨානෙ වාසං යාචන්තො –

597.

''කිං තවත්ථො වනෙ තාත, උජ්ජුහානොව පාවුසෙ;
වෙරම්භා රමණීයා තෙ, පවිවෙකො හි ඣායින''න්ති. –

පඨමං ගාථමාහ. තං සුත්වා ථෙරො –

598.

‘‘යථා අබ්භානි වෙරම්භො, වාතො නුදති පාවුසෙ;
සඤ්ඤා මෙ අභිකිරන්ති, විවෙකපටිසඤ්ඤුතා.

599.

‘‘අපණ්ඩරො අණ්ඩසම්භවො, සීවථිකාය නිකෙතචාරිකො;
උප්පාදයතෙව මෙ සතිං, සන්දෙහස්මිං විරාගනිස්සිතං.

600.

‘‘යඤ්ච අඤ්ඤෙ න රක්ඛන්ති, යො ච අඤ්ඤෙ න රක්ඛති;
ස වෙ භික්ඛු සුඛං සෙති, කාමෙසු අනපෙක්ඛවා.

601.

‘‘අච්ඡොදිකා පුථුසිලා, ගොනඞ්ගලමිගායුතා;
අම්බුසෙවාලසඤ්ඡන්නා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

602.

‘‘වසිතං මෙ අරඤ්ඤෙසු, කන්දරාසු ගුහාසු ච;
සෙනාසනෙසු පන්තෙසු, වාළමිගනිසෙවිතෙ.

603.

‘‘‘ඉමෙ හඤ්ඤන්තු වජ්ඣන්තු, දුක්ඛං පප්පොන්තු පාණිනො’;
සඞ්කප්පං නාභිජානාමි, අනරියං දොසසංහිතං.

604.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, භවනෙත්ති සමූහතා.

605.

‘‘යස්ස චත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයො.

606.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා.

607.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං.
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, සම්පජානො පතිස්සතො’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **කිං තවත්ථො වනෙති** කින්ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං. වනෙ කො තවත්ථො, කිං පයොජනන්ති අත්ථො. **තාතාති** දහරසාමණෙරතාය නං අත්තනො පුත්තට්ඨානෙ ඨපෙත්වා ආලපති. **උජ්ජුහානොව පාවුසෙති** උජ්ජුහානො කිර නාම එකො පබ්බතො, සො පන ගහනසඤ්ඡන්නො බහුසොණ්ඩිකන්දරො, තහං තහං සන්දමානසලිලො, වස්සකාලෙ අසප්පායො, තස්මා උජ්ජුහානො වා පබ්බතො එතරහි පාවුසකාලෙ තව කිමත්ථියොති අත්ථො. කෙචි පනෙත්ථ ''උජ්ජුහානො නාම එකො සකුණො සීතං න සහති, වස්සකාලෙ වනගුම්බෙ නිලීනො අච්ඡතී''ති වදන්ති. තෙසං මතෙන උජ්ජුහානස්ස විය සකුණස්ස පාවුසකාලෙ කො තව අත්ථො වනෙති? **වෙරම්භා රමණීයා තෙති** වෙරම්භවාතා වායන්තා කිං තෙ රමණීයාති යොජනා. කෙචි ''වෙරම්භා නාම එකා පබ්බතගුහා, පබ්භාරො''ති ච වදන්ති. තඤ්ච ඨානං ගමනාගමනයුත්තං ජනසම්බාධරහිතං ඡායූදකසම්පන්නඤ්ච, තස්මා වෙරම්භා රමණීයා, වනෙ වසිතුං යුත්තරූපා. කස්මා? **පවිවෙකො හි ඣායිනං** යස්මා තාදිසානං ඣායීනං යත්ථ කත්ථචි පවිවෙකොයෙව ඉච්ඡිතබ්බො, තස්මා ''දූරං අරඤ්ඤට්ඨානං අගන්ත්වා වෙරම්භායං වස, තාතා''ති වදති. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – යස්මා ඣායීනං පවිවෙකක්ඛමෙ නිවාසඵාසුකෙ සෙනාසනෙ ලද්ධෙයෙව ඣානාදයො සම්පජ්ජන්ති, න අලද්ධෙ, තස්මා න එවරූපෙ සීතකාලෙ යත්ථ කත්ථචි වනෙ වසිතුං සක්කා, ගුහාපබ්භාරාදීසු පන සක්කාති.

එවං උපාසකෙන වුත්තෙ ථෙරො වනාදයො එව මං රමෙන්තීති දස්සෙන්තො **''යථා අබ්භානී''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යථා පාවුසෙ කාලෙ අබ්භානි වලාහකානි වෙරම්භවාතො **නුදති** ඛිපති නීහරති, එවමෙව මෙ චිත්තං විවෙකපටිසඤ්ඤුතා සඤ්ඤා අභිකිරන්ති විවෙකට්ඨානංයෙව ආකඞ්ඛන්ති.

කිඤ්ච? **අපණ්ඩරො** කාළවණ්ණො, **අණ්ඩසම්භවො** අණ්ඩජො කාකො, **සීවථිකාය** සුසානට්ඨානෙ, **නිකෙතචාරිකො** තමෙව නිවාසනට්ඨානං කත්වා විචරණකො **උප්පාදයතෙව මෙ සතිං, සන්දෙහස්මිං විරාගනිස්සිතන්ති,** කායස්මිං විරාගූපසංහිතං කායගතාසතිකම්මට්ඨානං මය්හං උප්පාදයතියෙව. එකදිවසං කිර ථෙරො කාකෙන ඛජ්ජමානං මනුස්සකුණපං පස්සිත්වා අසුභසඤ්ඤං පටිලභි, තං සන්ධාය එවමාහ. තෙන කායෙ සබ්බසො ඡන්දරාගස්ස නත්ථිතාය වනෙයෙව වසිතුකාමොම්හීති දස්සෙති. **යඤ්චාති** ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන අඤ්ඤම්පි මම අරඤ්ඤවාසකාරණං සුණාහීති දස්සෙති. **යං** පබ්බජිතං මෙත්තාවිහාරිතාය අලොභනියපරික්ඛාරතාය ච රක්ඛිතබ්බස්ස අභාවතො **අඤ්ඤෙ** සෙවකාදයො න රක්ඛන්ති. **යො** ච පබ්බජිතො **අඤ්ඤෙ** කෙනචි කිඤ්චනපලිබොධභූතෙ න රක්ඛති තාදිසානංයෙව අභාවතො. **ස වෙ භික්ඛු සුඛං සෙතීති,** සො භික්ඛු සමුච්ඡින්නකිලෙසකාමතාය සබ්බසො වත්ථුකාමෙසු **අනපෙක්ඛවා**

අපෙක්ඛාරහිතො යත්ථ කත්ථචි සුඛං සෙති. තස්ස අනුසඞ්කිතපරිසඞ්කිතාභාවතො අරඤ්ඤම්හි ගාමම්හි සදිසමෙවාති අත්ථො.

ඉදානි පබ්බතවනාදීනං රමණීයතං වසිතපුබ්බතඤ්ච දස්සෙතුං **‘‘අච්ඡොදිකා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **වසිතං මෙති**, වුට්ඨපුබ්බං මයා. **වාළමිගනිසෙවිතෙති**, සීහබ්‍යග්ඝාදීහි වාළමිගෙහි උපසෙවිතෙ වනෙ.

සඞ්කප්පං නාභිජානාමීති, ඉමෙ යෙ කෙචි පාණිනො සත්තා උසුසත්තිආදීහි පහරණෙහි **හඤ්ඤන්තු** මාරියන්තු මුට්ඨිප්පහාරාදීහි **වජ්ඣන්තු** බාධියන්තු, අඤ්ඤෙන වා යෙන කෙනචි ආකාරෙන දුක්ඛං **පප්පොන්තු** පාපුණන්තූති; එවං **දොසසංහිතං** පටිසංයුත්තං තතො එව **අනරියං** බ්‍යාපාදවිහිංසාදිප්පභෙදං පාපසඞ්කප්පං උප්පාදිතං නාභිජානාමි, මිච්ඡාවිතක්කො න උප්පන්නපුබ්බොති මෙත්තාවිහාරිතං දස්සෙති.

ඉදානි **‘‘පරිචිණ්ණො’’**තිආදිනා අත්තනො කතකිච්චතං දස්සෙති. තත්ථ **පරිචිණ්ණොති** උපාසිතො ඔවාදානුසාසනීකරණවසෙන. **ඔහිතොති** ඔරොහිතො. **ගරුකො භාරොති** ගරුතරො ඛන්ධභාරො.

නාභිනන්දාමි මරණන්ති ‘‘කථං නු ඛො මෙ මරණං සියා’’ති මරණං න ඉච්ඡාමි. **නාභිනන්දාමි ජීවිතන්ති** ‘‘කථං නු ඛො අහං චිරං ජීවෙය්‍ය’’න්ති ජීවිතම්පි න ඉච්ඡාමි. එතෙන මරණෙ ජීවිතෙ ච සමානචිත්තතං දස්සෙති. **කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමීති** පරිනිබ්බානකාලංව ආගමෙමි. **නිබ්බිසන්ති** නිබ්බිසන්තො, භතියා කම්මං කරොන්තො. **භතකො යථාති** යථා භතකො පරස්ස කම්මං කරොන්තො කම්මසිද්ධිං අනභිනන්දන්තොපි කම්මං කරොන්තොව දිවසක්ඛයං උදික්ඛති, එවං අහම්පි ජීවිතං අනභිනන්දන්තොපි අත්තභාවස්ස යාපනෙන මරණං අනභිනන්දන්තොපි පරියොසානකාලං පටිකඞ්ඛාමීති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සංකිච්චත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. ද්වාදසකනිපාතො

1. සීලවත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ද්වාදසකනිපාතෙ **සීලමෙවා**තිආදිකා ආයස්මතො සීලවත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ බිම්බිසාරරඤ්ඤො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **සීලවා**තිස්ස නාමං අහොසි. තං වයප්පත්තං රාජා අජාතසත්තු මාරෙතුකාමො චණ්ඩං මත්තහත්ථිං ආරොපෙත්වා නානාවිධෙහි උපායෙහි උපක්කමන්තොපි මාරෙතුං නාසක්ඛි පච්ඡිමභවිකස්ස අරහත්තං අප්පත්වා අන්තරා ජීවිතන්තරායාභාවතො. තස්ස පවත්තිං දිස්වා භගවා මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආණාපෙසි – ''සීලවකුමාරං ආනෙහී''ති. ථෙරො ඉද්ධිබලෙන සද්ධිං හත්ථිනා තං ආනෙසි. කුමාරො හත්ථිතො ඔරුය්හ භගවන්තං අභිවාදෙත්වා එකමන්තං නිසීදි. භගවා තස්ස අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං දෙසෙසි. සො ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා කොසලරට්ඨෙ වසති. අථ නං අජාතසත්තු ''මාරෙථා''ති පුරිසෙ ආණාපෙසි. තෙ ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ඨිතා ථෙරෙන කථිතං ධම්මකථං සුත්වා සඤ්ජාතසංවෙගා පසන්නචිත්තා හුත්වා පබ්බජිංසු. ථෙරො තෙසං –

608.

''සීලමෙවිධ සික්ඛෙථ, අස්මිං ලොකෙ සුසික්ඛිතං.
සීලඤ්හි සබ්බසම්පත්තිං, උපනාමෙති සෙවිතං.

609.

''සීලං රක්ඛෙය්‍ය මෙධාවී, පත්ථයානො තයො සුඛෙ;
පසංසං විත්තිලාභඤ්ච, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදනං.

610.

''සීලවා හි බහූ මිත්තෙ, සඤ්ඤමෙනාධිගච්ඡති;
දුස්සීලො පන මිත්තෙහි, ධංසතෙ පාපමාචරං.

611.

''අවණ්ණඤ්ච අකිත්තිඤ්ච, දුස්සීලො ලභතෙ නරො;
වණ්ණං කිත්තිං පසංසඤ්ච, සදා ලභති සීලවා.

612.

''ආදි සීලං පතිට්ඨා ච, කල්‍යාණානඤ්ච මාතුකං;
පමුඛං සබ්බධම්මානං, තස්මා සීලං විසොධයෙ.

613.

''වෙලා ච සංවරං සීලං, චිත්තස්ස අභිහාසනං;

තිත්ථඤ්ච සබ්බබුද්ධානං, තස්මා සීලං විසොධයෙ.

614.

‘‘සීලං බලං අප්පටිමං, සීලං ආවුධමුත්තමං;
සීලමාභරණං සෙට්ඨං, සීලං කවචමබ්භුතං.

615.

‘‘සීලං සෙතු මහෙසක්ඛො, සීලං ගන්ධො අනුත්තරො;
සීලං විලෙපනං සෙට්ඨං, යෙන වාති දිසොදිසං.

616.

‘‘සීලං සම්බලමෙවග්ගං, සීලං පාථෙය්‍යමුත්තමං;
සීලං සෙට්ඨො අතිවාහො, යෙන යාති දිසොදිසං.

617.

‘‘ඉධෙව නින්දං ලභති, පෙච්චාපායෙ ච දුම්මනො;
සබ්බත්ථ දුම්මනො බාලො, සීලෙසු අසමාහිතො.

618.

‘‘ඉධෙව කිත්තිං ලභති, පෙච්ච සග්ගෙ ච සුම්මනො;
සබ්බත්ථ සුමනො ධීරො, සීලෙසු සුසමාහිතො.

619.

‘‘සීලමෙව ඉධ අග්ගං, පඤ්ඤවා පන උත්තමො;
මනුස්සෙසු ච දෙවෙසු, සීලපඤ්ඤාණතො ජය’’න්ති. –

ඉමාහි ගාථාහි ධම්මං දෙසෙසි.

තත්ථ **සීලමෙවිධ සික්ඛෙථ, අස්මිං ලොකෙති ඉධාති**, නිපාතමත්තං, ඉමස්මිං සත්තලොකෙ අත්ථකාමො කුලපුත්තො චාරිත්තවාරිත්තාදිභෙදං ආදිතො සීලමෙව සික්ඛෙය්‍ය, සික්ඛන්තො ච නං **සුසික්ඛිතං** අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන සුට්ඨු සික්ඛිතං සුපරිසුද්ධං පරිපුණ්ණඤ්ච කත්වා සික්ඛෙය්‍ය. **අස්මිං ලොකෙති** වා ඉමස්මිං සඞ්ඛාරලොකෙ සික්ඛිතබ්බධම්මෙසු සීලං ආදිතො සික්ඛෙය්‍ය. දිට්ඨිසම්පත්තියාපි සීලස්ස පතිට්ඨාභාවතො ආහ **‘‘සීලං හී’’**තිආදි. තත්ථ **හීති** කාරණවචනං. යස්මා සීලං **සෙවිතං** පරිචිතං රක්ඛිතං මනුස්සසම්පත්ති, දිබ්බසම්පත්ති, නිබ්බානසම්පත්තීති එතං **සබ්බසම්පත්තිං** තංසමඞ්ගිනො සත්තස්ස **උපනාමෙති** ආවහති.

සීලං සබ්බසම්පත්තිං උපනාමෙතීති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **‘‘සීලං රක්ඛෙය්‍යා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ

රක්ඛෙය්‍යාති ගොපෙය්‍ය. පාණාතිපාතාදිතො හි විරමන්තො වත්තපටිවත්තඤ්ච පූරෙන්තො පටිපක්ඛාභිභවනතො තං රක්ඛති නාම. **මෙධාවීති** පඤ්ඤවා, ඉදං තස්ස රක්ඛනූපායදස්සනං ඤාණබලෙන හිස්ස සමාදානං අවිකොපනඤ්ච හොති. **පත්ථයානොති** ඉච්ඡන්තො. **තයො සුඛෙති** තීණි සුඛානි. සුඛනිමිත්තං වා ‘‘සුඛ’’න්ති අධිප්පෙතං. **පසංසන්ති** කිත්තිං, විඤ්ඤූහි වා පසංසනං. **විත්තිලාභන්ති** තුට්ඨිලාභං. ‘‘විත්තලාභ’’න්ති ච පඨන්ති, ධනලාභන්ති අත්ථො. සීලවා හි අප්පමත්තතාය මහන්තං භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති. **පෙච්චාති** කාලඞ්කත්වා. **සග්ගෙ පමොදනන්ති** දෙවලොකෙ ඉට්ඨෙහි කාමගුණෙහි, මොදනඤ්ච පත්ථයමානොති සම්බන්ධො. ඉධලොකෙ පසංසං විත්තිලාභං පරලොකෙ දිබ්බසම්පත්තියා මොදනඤ්ච ඉච්ඡන්තො සීලං රක්ඛෙය්‍යාති යොජනා.

සඤ්ඤමෙනාති කායාදීනං සංයමෙන. සංයතො හි කායදුච්චරිතාදීහි කඤ්චි අවිහෙඨෙන්තො අභයදානං දදන්තො පියමනාපතාය මිත්තානි ගන්ථති. **ධංසතෙති** අපෙති. **පාපමාචරන්ති** පාණාතිපාතාදිපාපකම්මං කරොන්තො. දුස්සීලඤ්හි පුග්ගලං අත්ථකාමා සත්තා න භජන්ති, අඤ්ඤදත්थු පරිවජ්ජෙන්ති.

අවණ්ණන්ති අගුණං, සම්මුඛා ගරහං වා. **අකිත්තින්ති,** අයසං අසිලොකං. **වණ්ණන්ති** ගුණං. **කිත්තින්ති** සිලොකං පත්ථටයසතං. **පසංසන්ති** සම්මුඛා ථොමනං.

ආදීති මූලං. සීලඤ්හි කුසලානං ධම්මානං ආදි. යථාහ – ‘‘තස්මාතිහ ත්වං, භික්ඛු, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධ’’න්ති (සං. නි. 5.369). **පතිට්ඨාති** අධිට්ඨානං. සීලඤ්හි සබ්බෙසං උත්තරිමනුස්සධම්මානං පතිට්ඨා. තෙනාහ – ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය’’තිආදි (සං. නි. 1.23; 192; පෙටකො. 22; මි. ප. 2.1.9). **කල්‍යාණානඤ්ච මාතුකන්ති** සමථවිපස්සනාදීනං කල්‍යාණධම්මානං මාතුභූතං, ජනකන්ති, අත්ථො. **පමුඛං සබ්බධම්මානන්ති,** සබ්බෙසං පාමොජ්ජාදීනං අනවජ්ජධම්මානං පමුඛං මුඛභූතං, පවත්තිද්වාරන්ති අත්ථො. **තස්මාති** ආදිභාවාදිතො. **විසොධයෙති** අක්ඛණ්ඩාදිභාවෙන සම්පාදෙය්‍ය.

වෙලාති දුච්චරිතෙහි අනතික්කමනීයට්ඨෙන වෙලා, සීමාති අත්ථො. වෙලායති වා දුස්සිල්‍යං චලයති විද්ධංසෙතීති වෙලා. සංවරං සීලං කායදුච්චරිතාදීනං උප්පත්තිද්වාරස්ස පිදහනතො. **අභිහාසනන්ති** තොසනං අවිප්පටිසාරහෙතුතාය චිත්තස්සාභිප්පමොදනතො. **තිත්ථඤ්ච සබ්බබුද්ධානන්ති** සාවකබුද්ධා, පච්චෙකබුද්ධා, සම්මාසම්බුද්ධාති සබ්බෙසං

බුද්ධානං කිලෙසමලප්පවාහනෙ නිබ්බානමහාසමුද්දාවගාහණෙ ච තිත්ථභූතඤ්ච.

සීලං බලං අප්පටිමන්ති මාරසෙනප්පමද්දනෙ අසදිසං බලං සෙනාථාමො ච. **ආවුධමුත්තම**න්ති සංකිලෙසධම්මානං ඡෙදනෙ උත්තමං පහරණං. ගුණසරීරොපසොභනට්ඨෙන **ආභරණං. සෙට්ඨ**න්ති සබ්බකාලං උත්තමං දබ්බඤ්ච. සපාණපරිත්තානතො **කවචමබ්භුතං**. ''අබ්භිද''න්ති ච පඨන්ති, අභෙජ්ජන්ති අත්ථො.

අපායමහොඝාතික්කමනෙ සංසාරමහොඝාතික්කමනෙ ච කිලෙසෙහි අසංසීදනට්ඨෙන **සෙතු. මහෙසක්ඛො**ති මහබ්බලො. **ගන්ධො අනුත්තරො**ති පටිවාතං සබ්බදිසාසු වායනතො අනුත්තරො ගන්ධො සබ්බජනමනොහරත්තා. තෙනාහ **''යෙන වාති දිසොදිස''**න්ති යෙන සීලගන්ධෙන තංසමඞ්ගී දිසොදිසං සබ්බා දිසා වායති. ''දිසොදිසා''තිපි පාළි, දස දිසාති අත්ථො.

සම්බලමෙවග්ගන්ති සම්බලං නාම පුටභත්තං. යථා පුටභත්තං ගහෙත්වා මග්ගං ගච්ඡන්තො පුරිසො අන්තරාමග්ගෙ ජිඝච්ඡාදුක්ඛෙන න කිලමති, එවං සීලසම්පන්නොපි සුද්ධං සීලසම්බලං ගහෙත්වා සංසාරකන්තාරං පටිපන්නො ගතගතට්ඨානෙ න කිලමතීති සීලං අග්ගං සම්බලං නාම. තථා **සීලං පාථෙය්‍යමුත්තමං** චොරාදීහි අසාධාරණත්තා තත්ථ තත්ථ ඉච්ඡිතබ්බසම්පත්තිනිප්ඵාදනතො ච. අතික්කාමෙන්තො තං තං ඨානං යථිච්ඡිතට්ඨානං වා වාහෙති සම්පාපෙතීති **අතිවාහො, යානං**. කෙනචි අනුපද්දුතං හුත්වා ඉච්ඡිතට්ඨානප්පත්තිහෙතුතාය සීලං සෙට්ඨං අතිවාහො. **යෙනා**ති යෙන අතිවාහෙන **යාති දිසොදිස**න්ති අගතිං ගතිඤ්චාපි තං තං දිසං සුඛෙනෙව ගච්ඡති.

ඉධෙව නින්දං ලභතීති ඉධලොකෙපි **දුම්මනො** රාගාදීහි දූසිතචිත්තො ''දුස්සීලො පාපධම්මො''ති නින්දං ගරහං ලභති. **පෙච්ච** පරලොකෙපි අපායෙ ''පුරිසත්තකලි අවජාතො''තිආදිනා යමපුරිසාදීහි ච නින්දං ලභති. න කෙවලං නින්දමෙව ලභති, අථ ඛො **සබ්බත්ථ දුම්මනො බාලො** ඉධලොකෙ දුච්චරිතචරණෙන දූසිතචිත්තො පරලොකෙ කම්මකාරණාදිවසෙන දුක්ඛුප්පත්තියාති සබ්බත්ථ බාලො දුම්මනො හොති. කථං? **සීලෙසු අසමාහිතො** සම්මා සීලෙසු න ඨපිතචිත්තො අප්පතිට්ඨිතචිත්තො.

ඉධෙව කිත්තිං ලභතීති ඉධලොකෙපි සුමනො ''සප්පුරිසො සීලවා කල්‍යාණධම්මො''ති කිත්තිං ලභති. **පෙච්ච** පරලොකෙපි සග්ගෙ ''අයං සප්පුරිසො සීලවා කල්‍යාණධම්මො. තථා හි දෙවානං සහබ්‍යතං උපපන්නො''තිආදිනා කිත්තිං ලභති. න කෙවලං කිත්තිමෙව ලභති, අථ ඛො **ධීරො** ධිතිසම්පන්නො **සීලෙසු සුසමාහිතො** අප්පිතචිත්තො සුපතිට්ඨිතචිත්තො සබ්බත්ථ ඉධලොකෙ සුචරිතචරණෙන, පරලොකෙ

සම්පත්තිපටිලාභෙන **සුමනො** සොමනස්සප්පත්තො හොති. **සීලමෙව ඉධ අග්ගන්ති** දුවිධං සීලං ලොකියං ලොකුත්තරන්ති. තත්ථ ලොකියං තාව කාමලොකෙ ඛත්තියමහාසාලාදීසු, දෙවලොකෙ බ්‍රහ්මලොකෙ ච උපපත්තිවිසෙසං ආවහති, ලාභීභාවාදිකස්ස ච කාරණං හොති. ලොකුත්තරං පන සකලම්පි වට්ටදුක්ඛං අතික්කාමෙතීති සීලං අග්ගමෙව. තථා හි වුත්තං –

‘‘හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, ඛත්තියෙ උපපජ්ජති;
මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං, උත්තමෙන විසුජ්ඣතී’’ති. (ජා. 1.8.75);

ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු – ‘‘ලාභී අස්සං චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාන’’න්ති (ම. නි. 1.65), ‘‘සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී’’ති (ම. නි. 1.65), ‘‘ඉජ්ඣති, භික්ඛවෙ, සීලවතො චෙතොපණිධි විසුද්ධත්තා’’ති (අ. නි. 8.35; දී. නි. 3.337) ච.

ලොකුත්තරසීලස්ස පන සබ්බසො පහීනපටිපක්ඛස්ස සත්තමභවතො පට්ඨාය සංසාරදුක්ඛං විනිවත්තෙන්තස්ස අග්ගභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **පඤ්ඤවා පන උත්තමොති** ‘‘පඤ්ඤවා පන පුග්ගලො උත්තමො පරමො සෙට්ඨොයෙවා’’ති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන පඤ්ඤාය එව සෙට්ඨභාවං වදති. ඉදානි සීලපඤ්ඤානං සෙට්ඨභාවං කිච්චතො දස්සෙන්තො **‘‘සීලපඤ්ඤාණතො ජය’’**න්ති ආහ. **ජයන්ති** ච ලිඞ්ගවිපල්ලාසො දට්ඨබ්බො, අහූති වා වචනසෙසො. තත්ථ පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤාණං, සීලතො පඤ්ඤාණතො ච පටිපක්ඛජයො. න හි සීලෙන විනා පඤ්ඤා සම්භවති, පඤ්ඤාය ච විනා සීලං කිච්චකරං, අඤ්ඤමඤ්ඤොපකාරකඤ්චෙතං. වුත්තඤ්හි ‘‘සීලපරිධොතා පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපරිධොතං සීල’’න්ති (දී. නි. 1.317) **මනුස්සෙසු ච දෙවෙසූති** ඉදං නෙසං ඨානවිසෙසදස්සනං. තත්ථ හි තානි සවිසෙසානි වත්තන්ති, සමාධි පනෙත්ථ සීලපක්ඛිකො පඤ්ඤාය අධිට්ඨානභාවතො, පඤ්ඤාපක්ඛිකො වා භාවෙතබ්බතො සීලාධිට්ඨානතො ච.

එවං ථෙරො තෙසං භික්ඛූනං සීලමුඛෙන ධම්මං දෙසෙන්තො අත්තනො සුවිසුද්ධසීලාදිගුණතාදීපනෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සීලවත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සුනීතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

නීචෙ කුලම්හීතිආදිකා ආයස්මතො සුනීතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො බුද්ධස්ස සුඤ්ඤකාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො බාලජනෙහි සද්ධිං කීළාපසුතො හුත්වා විචරන්තො එකං පච්චෙකබුද්ධං ගාමෙ පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා,

‘‘කිං තුය්හං සබ්බසො වණිතසරීරස්ස විය සකලං කායං පටිච්ඡාදෙත්වා භික්ඛාචරණෙන, නනු නාම කසිවාණිජ්ජාදීහි ජීවිකා කප්පෙතබ්බා? තානි වෙ කාතුං න සක්කොසි, ඝරෙ ඝරෙ මුත්තකරීසාදීනි නීහරන්තො පච්ඡාවත්ථුසොධනෙන ජීවාහී’’ති අක්කොසි. සො තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා තස්සෙව කම්මස්ස විපාකාවසෙසෙන මනුස්සලොකෙපි බහූනි ජාතිසතානි පුප්ඵඡඩ්ඩකකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා තථා ජීවිකං කප්පෙසි. ඉමස්මිඤ්ච බුද්ධුප්පාදෙ පුප්ඵඡඩ්ඩකකුලෙ එව නිබ්බත්තො උක්කාරසොධනකම්මෙන ජීවිකං කප්පෙති ඝාසච්ඡාදනමත්තම්පි අලභන්තො.

අථ භගවා පච්ඡිමයාමෙ බුද්ධාචිණ්ණං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තො සුනීතස්ස හදයබ්භන්තරෙ ඝටෙ පදීපං විය පජ්ජලන්තං අරහත්තූපනිස්සයං දිස්වා විභාතාය රත්තියා පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො රාජගහං පිණ්ඩාය පවිට්ඨො. යස්සං වීථියං සුනීතො උක්කාරසොධනකම්මං කරොති, තං වීථිං පටිපජ්ජි. සුනීතොපි තත්ථ තත්ථ විසාසුච්චාරසඞ්කාරාදිකං රාසිං කත්වා පිටකෙසු පක්ඛිපිත්වා කාජෙනාදාය පරිහරන්තො භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං සත්ථාරං ආගච්ඡන්තං දිස්වා සාරජ්ජමානො සම්භමාකුලහදයො ගමනමග්ගං නිලීයනොකාසඤ්ච අලභන්තො කාජං භිත්තිපස්සෙ ඨපෙත්වා එකෙන පස්සෙන අනුපවිසන්තො විය භිත්තිං අල්ලීනො පඤ්ජලිකො අට්ඨාසි. ‘‘භිත්තිඡිද්දෙන අපක්කමිතුකාමො අහොසී’’තිපි වදන්ති.

සත්ථා තස්ස සමීපං පත්වා ‘‘අයං අත්තනො කුසලමූලසඤ්චොදිතං උපගතං මං සාරජ්ජමානො ජාතියා කම්මස්ස ච නිහීනතාය සම්මුඛීභාවම්පි ලජ්ජති, හන්දස්ස වෙසාරජ්ජං උප්පාදෙස්සාමී’’ති කරවීකරුතමඤ්ජුනා සකලනගරනින්නාදවර-ගම්භීරෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන ‘‘සුනීතා’’ති ආලපිත්වා ‘‘කිං ඉමාය දුක්ඛජීවිකාය පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසී’’ති ආහ. සුනීතො තෙන සත්ථු වචනෙන අමතෙන විය අභිසිත්තො උළාරං පීතිසොමනස්සං පටිසංවෙදෙන්තො ‘‘භගවා, සචෙ මාදිසාපි ඉධ පබ්බජ්ජං ලභන්ති, කස්මාහං න පබ්බජිස්සාමි, පබ්බාජෙථ මං භගවා’’ති ආහ. සත්ථා ‘‘එහි, භික්ඛූ’’ති ආහ. සො තාවදෙව එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරො වස්සසට්ඨිකත්ථෙරො විය හුත්වා සත්ථු සන්තිකෙ අට්ඨාසි. භගවා තං විහාරං නෙත්වා කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි. සො පඨමං අට්ඨ සමාපත්තියො, පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තං සක්කාදයො දෙවා බ්‍රහ්මානො ච උපසඞ්කමිත්වා නමස්සිංසු. තෙන වුත්තං –

> ‘‘තා දෙවතා සත්තසතා උළාරා, බ්‍රහ්මා ච ඉන්දො උපසඞ්කමිත්වා;
> ආජානීයං ජාතිජරාභිභූතං, සුනීතං නමස්සන්ති පසන්නචිත්තා’’තිආදි.

භගවා තංයෙව දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතං දිස්වා සිතං කත්වා පසංසන්තො ‘‘තපෙන බ්‍රහ්මචරියෙනා’’ති ගාථාය ධම්මං දෙසෙසි. අථ නං සම්බහුලා භික්ඛූ සීහනාදං නදාපෙතුකාමා, ‘‘ආවුසො සුනීත, කස්මා කුලා ත්වං පබ්බජිතො, කථං වා පබ්බජිතො, කථඤ්ච සච්චානි පටිවිජ්ඣී’’ති පුච්ඡිංසු. සො තං සබ්බං පකාසෙන්තො –

620.

‘‘නීචෙ කුලම්හි ජාතොහං, දලිද්දො අප්පභොජනො;
හීනකම්මං මමං ආසි, අහොසිං පුප්ඵඡඩ්ඩකො.

621.

‘‘ජිගුච්ඡිතො මනුස්සානං, පරිභූතො ච වම්භිතො;
නීචං මනං කරිත්වාන, වන්දිස්සං බහුකං ජනං.

622.

‘‘අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතං;
පවිසන්තං මහාවීරං, මගධානං පුරුත්තමං.

623.

‘‘නික්ඛිපිත්වාන බ්‍යාභඞ්ගිං, වන්දිතුං උපසඞ්කමිං;
මමෙව අනුකම්පාය, අට්ඨාසි පුරිසුත්තමො.

624.

‘‘වන්දිත්වා සත්ථුනො පාදෙ, එකමන්තං ඨිතො තදා;
පබ්බජ්ජං අහමායාචිං, සබ්බසත්තානමුත්තමං.

625.

‘‘තතො කාරුණිකො සත්ථා, සබ්බලොකානුකම්පකො;
‘එහි භික්ඛූ’ති මං ආහ, සා මෙ ආසූපසම්පදා.

626. ‘‘සොහං එකො අරඤ්ඤස්මිං, විහරන්තො අතන්දිතො.

අකාසිං සත්ථු වචනං, යථා මං ඔවදී ජිනො.

627.

‘‘රත්තියා පඨමං යාමං, පුබ්බජාතිමනුස්සරිං;
රත්තියා මජ්ඣිමං යාමං, දිබ්බචක්ඛුං විසොධයිං;
රත්තියා පච්ඡිමෙ යාමෙ, තමොඛන්ධං පදාලයිං.

628.

‘‘තතො රත්‍යාවිවසානෙ, සූරියුග්ගමනං පති; (ජා. 1.11.79);
ඉන්දො බ්‍රහ්මා ච ආගන්ත්වා, මං නමස්සිංසු පඤ්ජලී.

629.

‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
යස්ස තෙ ආසවා ඛීණා, දක්ඛිණෙය්‍යොසි මාරිස.

630.

‘‘තතො දිස්වාන මං සත්ථා, දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතං;
සිතං පාතුකරිත්වාන, ඉමමත්ථං අභාසථ.

631.

‘‘තපෙන බ්‍රහ්මචරියෙන, සංයමෙන දමෙන ච;
එතෙන බ්‍රාහ්මණො හොති, එතං බ්‍රාහ්මණමුත්තම’’න්ති. –

ඉමාහි ගාථාහි සීහනාදං නදි.

තත්ථ **නීචෙති** ලාමකෙ සබ්බනිහීනෙ. උච්චනීචභාවො හි නාම සත්තානං උපාදායුපාදාය, අයං පන සබ්බනිහීනෙ පුක්කුසකුලෙ උප්පන්නතං දස්සෙන්තො **‘‘නීචෙ කුලම්හි ජාතො’’**ති ආහ. තෙන වුත්තං – ‘‘නීචෙති ලාමකෙ සබ්බනිහීනෙ’’ති. **දලිද්දොති** දුග්ගතො, දලිද්දාපි කෙචි කදාචි සාසච්ඡාදනස්ස ලාභිනො, අකසිරවුත්තිනො හොන්ති, අහං පන සබ්බකාලං කසිරවුත්තිතාය හීනො උද්ධනං උපට්ඨපිතඋක්ඛලිකො දස්සනයුත්තං ථෙවකම්පි අපස්සිං යෙවාති දස්සෙන්තො **‘‘අප්පභොජනො’’**ති ආහ. නීචකුලිකා දලිද්දාපි කෙචි අනීචකම්මාජීවා හොන්ති, මය්හං පන න තථාති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘හීනකම්මං මමං ආසී’’**ති. කීදිසන්ති චෙ? **අහොසිං පුප්ඵඡඩ්ඩකො,** හත්ථිකලස්ස හත්ථවාති විය උපචාරවසෙනායං ඉමස්ස සමඤ්ඤා අහොසි යදිදං ‘‘පුප්ඵඡඩ්ඩකො’’ති. මිලාතපුප්ඵසන්ථරවණ්ණතාය වා උක්කාරභූමියා එවං වුත්තො.

ජිගුච්ඡිතොති ජාතියා චෙව කම්මුනා ච හීළිතො. **මනුස්සානන්ති** මනුස්සෙහි. **පරිභූතොති** අවඤ්ඤාතො. **වම්භිතොති** ඛුංසිතො. **නීචං මනං කරිත්වානාති** අඤ්ඤෙ මනුස්සෙ සිනෙරුං විය උක්ඛිපිත්වා තෙසං පාදපංසුතොපි අත්තානං නිහීනං කත්වා පවත්තියා නීචං නිහීනං මනං කත්වා. **වන්දිස්සං බහුකං ජනන්ති** පුථුමහාජනං දිට්ඨදිට්ඨකාලෙ වන්දිං සිරසි අඤ්ජලිං කරොන්තො පණාමිං.

අථාති අධිකාරන්තරදීපනෙ නිපාතො. **අද්දසාසින්ති** අද්දක්ඛිං. **මගධානන්ති** මගධා නාම ජානපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළ්හියා ‘‘මගධාන’’න්ති වුත්තො, මගධජනපදස්සාති අත්ථො. **පුරුත්තමන්ති** උත්තමං නගරං.

බ්‍යාභඞ්ගින්ති කාජං. **පබ්බජ්ජං අහමායාචින්ති**, ‘‘සුනීත, පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසී’’ති සත්ථාරා ඔකාසෙ කතෙ අහං පබ්බජ්ජං අයාචිං.

ආසූපසම්පදාති ‘‘එහි, භික්ඛූ’’ති සත්ථු වචනමත්තෙන ආසි උපසම්පදා. **යථා මං ඔවදීති** ‘‘එවං සමථපුබ්බඞ්ගමං විපස්සනං භාවෙහී’’ති යථා මං ඔවදි, තථා සත්ථුනො වචනං **අකාසිං** පටිපජ්ජිං. **රත්තියා**තිආදි තස්සා පටිපත්තියා රසදස්සනං. තත්ථ පුබ්බෙනිවාසඤාණං අනාගතංසඤාණඤ්ච බහුකිච්චන්ති ‘‘**පඨමං යාමං මජ්ඣිමං යාම**’’න්ති අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං වුත්තං. න තථා ආසවක්ඛයඤාණං එකාභිසමයවසෙන පවත්තනතොති ‘‘**පච්ඡිමෙ යාමෙ**’’ති භුම්මවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **ඉන්දොති** සක්කො දෙවරාජා. **බ්‍රහ්මාති** මහාබ්‍රහ්මා. ඉන්දබ්‍රහ්මග්ගහණෙන අඤ්ඤෙසං කාමදෙවානං බ්‍රහ්මූනඤ්ච ආගමනං වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. උක්කට්ඨනිද්දෙසො හෙස යථා ‘‘රාජා ආගතො’’ති. **නමස්සිංසූති** කායෙන වාචාය ච නමක්කාරං අකංසු.

තත්ථ කායෙන කතං නමක්කාරං දස්සෙන්තො ‘‘**පඤ්ජලී**’’ති වත්වා වාචාය කතං දස්සෙතුං ‘‘**නමො තෙ**’’තිආදි වුත්තං. **දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛත**න්ති දෙවග්ගහණෙන උපපත්තිදෙවභාවතො බ්‍රහ්මානොපි ගහිතා. **සිතං පාතුකරිත්වානාති** අත්තනො ඔවාදස්ස මහප්ඵලතං දෙවබ්‍රහ්මූනඤ්ච ගුණසම්පත්තිං නිස්සාය සත්ථා සිතං පාත්වාකාසි. පාතුකරොන්තො ච න අඤ්ඤෙ විය දන්තෙ විදංසෙති, මුඛාධානං පන ථොකං විවරති, තත්තකෙන ච අභිභූතදිබ්බඵලිකමුත්තරස්මියො අවහසිතතාරකාසසිමරීචියො සුසුක්කදාඨසම්භවා ඝනරස්මියො නික්ඛමිත්වා තික්ඛත්තුං සත්ථු මුඛං පදක්ඛිණං කරොන්ති, තං දිස්වා පච්ඡතො ගච්ඡන්තාපි සත්ථා සිතං පාත්වාකාසීති සඤ්ජානන්ති.

තපෙනාති ඉන්ද්‍රියසංවරෙන, ‘‘ධුතධම්මසමාදානෙනා’’ති කෙචි. **සංයමෙනාති** සීලෙන. **දමෙනාති** පඤ්ඤාය. **බ්‍රහ්මචරියෙනාති** අවසිට්ඨසෙට්ඨචරියාය. **එතෙනාති** යථාවුත්තෙන තපාදිනා. **බ්‍රාහ්මණො හොති** බාහිතපාපභාවතො. **එතන්ති** තපාදි යථාවුත්තං. **බ්‍රාහ්මණමුත්තමන්ති** උත්තමං බ්‍රාහ්මණං, බ්‍රාහ්මණෙසු වා උත්තමං සබ්බසෙට්ඨං, අහූති වචනසෙසො. **බ්‍රාහ්මණ**න්ති වා බ්‍රහ්මඤ්ඤමාහ, එවං උත්තමං බ්‍රහ්මඤ්ඤං, න ජච්චාදීති අධිප්පායො. න හි ජාතිකුලපදෙසගොත්තසම්පත්තිආදයො අරියභාවස්ස කාරණං, අධිසීලසික්ඛාදයො එව පන කාරණං. තෙනාහ –

‘‘යථා සඞ්කාරධානස්මිං, උජ්ඣිතස්මිං මහාපථෙ;
පදුමං තත්ථ ජායෙථ, සුචිගන්ධං මනොරමං.

‘‘එවං සඞ්කාරභූතෙසු, අන්ධභූතෙ පුථුජ්ජනෙ;
අතිරොචති පඤ්ඤාය, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො’’ති. (ධ. ප. 58-59);

එවං ථෙරො තෙහි භික්ඛූහි පුච්ඡිතමත්ථං ඉමාහි ගාථාහි විස්සජ්ජෙන්තො සීහනාදං නදීති.

සුනීතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්වාදසකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

13. තෙරසනිපාතො

1. සොණකොළිවිසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

තෙරසනිපාතෙ **යාහු රට්ඨෙ**තිආදිකා ආයස්මතො සොණස්ස කොළිවිසස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනි. අයං කිර අනොමදස්සිස්ස භගවතො කාලෙ මහාවිභවො සෙට්ඨි හුත්වා උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පසන්නමානසො සත්ථු චඞ්කමනට්ඨානෙ සුධාය පරිකම්මං කාරෙත්වා නානාවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි සන්ථරිත්වා උපරි නානාවිරාගවත්ථෙහි විතානං බන්ධාපෙසි, තථා සත්ථු භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච දීඝසාලං කාරෙත්වා නියyාදෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්ති, **සිරිවඞ්ඪො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං ආරද්ධවීරියානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා, සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙන්තො සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා පණිධානමකාසි. සත්ථාපි තස්ස පත්ථනාය සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො පරිනිබ්බුතෙ කස්සපදසබලෙ අනුප්පන්නෙ අම්හාකං භගවති බාරාණසියං කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො ගඞ්ගාතීරෙ පණ්ණසාලං කරිත්වා එකං පච්චෙකබුද්ධං තෙමාසං චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහි. පච්චෙකබුද්ධො වුට්ඨවස්සො පරිපුණ්ණපරික්ඛාරො ගන්ධමාදනමෙව ගතො. සොපි කුලපුත්තො යාවජීවං තත්ථ පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චවිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්හාකං භගවතො කාලෙ චම්පානගරෙ උසභසෙට්ඨිස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි. තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණතො පට්ඨාය සෙට්ඨිස්ස මහාභොගක්ඛන්ධො අභිවඞ්ඪි. තස්ස ජාතදිවසෙ සකලනගරෙ මහාසක්කාරසම්පන්නො අහොසි, තස්ස පුබ්බෙ පච්චෙකබුද්ධස්ස සතසහස්සග්ඝනිකරත්තකම්බලපරිච්චාගෙන සුවණ්ණවණ්ණො සුඛුමාලතරො ච අත්තභාවො අහොසි, තෙනස්ස **සොණො**ති නාමං අකංසු. මහතා පරිවාරෙන වඩ්ඪති, තස්ස හත්ථපාදතලානි බන්ධුජීවකපුප්ඵවණ්ණානි අහෙසුං, සතවිහතකප්පාසස්ස විය සම්ඵස්සො පාදතලෙසු මණිකුණ්ඩලාවට්ටවණ්ණානි ලොමානි ජායිංසු. වයප්පත්තස්ස තස්ස තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙ තයො පාසාදෙ කාරෙත්වා නාටකානි උපට්ඨාපෙසුං. සො තත්ථ මහතිං සම්පත්තිං අනුභවන්තො දෙවකුමාරො විය පටිවසති.

අථ අම්හාකං සත්ථරි සබ්බඤ්ඤුතං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ රාජගහං උපනිස්සාය විහරන්තෙ බිම්බිසාරරඤ්ඤා පක්කොසාපිතො අසීතියා ගාමිකසහස්සෙහි සද්ධිං රාජගහං ආගතො, සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා

සාසනෙ පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පදො සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා, ජනසංසග්ගපරිහරණත්ථං සීතවනෙ වසන්තො ‘‘මම සරීරං සුඛුමාලං, න ච සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තුං, කායං කිලමෙත්වා සමණධම්මං කාතුං වට්ටතී’’ති ඨානචඞ්කමමෙව අධිට්ඨාය, පධානමනුයුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨහිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළ්හං වීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තො, ‘‘එවං වායමන්තොපි අහං මග්ගං වා ඵලං වා නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොමි, කිං මෙ පබ්බජ්ජාය, හීනායාවත්තිත්වා භොගෙ ච භුඤ්ජිස්සාමි, පුඤ්ඤානි ච කරිස්සාමී’’ති චින්තෙසි. සත්ථා තස්ස චිත්තාචාරං ඤත්වා තත්ථ ගන්ත්වා වීණූපමොවාදෙන ඔවදිත්වා වීරියසමතායොජනවිධිං දස්සෙන්තො කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා ගිජ්ඣකූටං ගතො. සොණත්ථෙරොපි සත්ථු සම්මුඛා ඔවාදං ලභිත්වා වීරියසමතං යොජෙත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.5.25-53) –

‘‘අනොමදස්සිස්ස මුනිනො, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
සුධාය ලෙපනං කත්වා, චඞ්කමං කාරයිං අහං.

‘‘නානාවණ්ණෙහි පුප්ඵෙහි, චඞ්කමං සන්ථරිං අහං;
ආකාසෙ විතානං කත්වා, භොජයිං බුද්ධමුත්තමං.

‘‘අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන, අභිවාදෙත්වාන සුබ්බතං;
දීඝසාලං භගවතො, නිය්යාදෙසිමහං තදා.

‘‘මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
පටිග්ගහෙසි භගවා, අනුකම්පාය චක්ඛුමා.

‘‘පටිග්ගහෙත්වාන සම්බුද්ධො, දක්ඛිණෙය්‍යො සදෙවකෙ;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘යො සො හට්ඨෙන චිත්තෙන, දීඝසාලං අදාසි මෙ;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

‘‘ඉමස්ස මච්චුකාලම්හි, පුඤ්ඤකම්මසමඞ්ගිනො;
සහස්සයුත්තස්සරථො, උපට්ඨිස්සති තාවදෙ.

‘‘තෙන යානෙනයං පොසො, දෙවලොකං ගමිස්සති;
අනුමොදිස්සරෙ දෙවා, සම්පත්තෙ කුලසම්භවෙ.

‘‘මහාරහං බ්‍යම්හං සෙට්ඨං, රතනමත්තිකලෙපනං;
කූටාගාරවරූපෙතං, බ්‍යම්හං අජ්ඣාවසිස්සති.

‘‘තිංසකප්පසහස්සානි, දෙවලොකෙ රමිස්සති;
පඤ්චවීසති කප්පානි, දෙවරාජා භවිස්සති.

‘‘සත්තසත්තතික්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති;
යසොධරසනාමා තෙ, සබ්බෙපි එකනාමකා.

‘‘ද්වෙ සම්පත්තී අනුභොත්වා, වඩ්ඪෙත්වා පුඤ්ඤසඤ්චයං;
අට්ඨවීසතිකප්පම්හි, චක්කවත්තී භවිස්සති.

‘‘තත්‍රාපි බ්‍යම්හං පවරං, විස්සකම්මෙන මාපිතං;
දසසද්දාවිවිත්තං තං, පුරමජ්ඣාවසිස්සති.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, භූමිපාලො මහිද්ධිකො;
ඔක්කාකො නාම නාමෙන, රාජා රට්ඨෙ භවිස්සති.

‘‘සොළසිත්ථිසහස්සානං, සබ්බාසං පවරා ච සා;
අභිජාතා ඛත්තියානී, නව පුත්තෙ ජනෙස්සති.

‘‘නව පුත්තෙ ජනෙත්වාන, ඛත්තියානී මරිස්සති;
තරුණී ච පියා කඤ්ඤා, මහෙසිත්තං කරිස්සති.

‘‘ඔක්කාකං තොසයිත්වාන, වරං කඤ්ඤා ලභිස්සති;
වරං ලද්ධාන සා කඤ්ඤා, පුත්තෙ පබ්බාජයිස්සති.

‘‘පබ්බාජිතා ච තෙ සබ්බෙ, ගමිස්සන්ති නගුත්තමං;
ජාතිභෙදභයා සබ්බෙ, භගිනීහි වසිස්සරෙ.

‘‘එකා ච කඤ්ඤා බ්‍යාධීහි, භවිස්සති පරික්ඛතා;
මා නො ජාති පභිජ්ජීති, නිඛණිස්සන්ති ඛත්තියා.

‘‘ඛත්තියො නීහරිත්වාන, තාය සද්ධිං වසිස්සති;
භවිස්සති තදා භෙදො, ඔක්කාකකුලසම්භවො.

‘‘තෙසං පජා භවිස්සන්ති, කොළියා නාම ජාතියා;
තත්ථ මානුසකං භොගං, අනුභොස්සතිනප්පකං.

‘‘තම්හා කායා චවිත්වාන, දෙවලොකං ගමිස්සති;
තත්‍රාපි පවරං බ්‍යම්හං, ලභිස්සති මනොරමං.

‘‘දෙවලොකා චවිත්වාන, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
ආගන්ත්වාන මනුස්සත්තං, සොණො නාම භවිස්සති.

‘‘ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, පදහං සත්ථු සාසනෙ;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘අනන්තදස්සී භගවා, ගොතමො සක්‍යපුඞ්ගවො;
විසෙසඤ්ඤූ මහාවීරො, අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙස්සති.

‘‘වුට්ඨම්හි දෙවෙ චතුරඞ්ගුලම්හි, තිණෙ අනිලෙරිතඅඞ්ගණම්හි;
ඨත්වාන යොගස්ස පයුත්තතාදිනො, තතොත්තරිං පාරමතා න විජ්ජති.

‘‘උත්තමෙ දමථෙ දන්තො, චිත්තං මෙ සුපණිහිතං;
භාරො මෙ ඔහිතො සබ්බො, නිබ්බුතොම්හි අනාසවො.

‘‘අඞ්ගීරසො මහානාගො, අභිජාතොව කෙසරී;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, එතදග්ගෙ ඨපෙසි මං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා උදානවසෙන අඤ්ඤාබ්‍යාකරණවසෙන ච –

632.
‘‘යාහු රට්ඨෙ සමුක්කට්ඨො, රඤ්ඤො අඞ්ගස්ස පද්ධගූ;
ස්වාජ්ජ ධම්මෙසු උක්කට්ඨො, සොණො දුක්ඛස්ස පාරගූ.

633.
‘‘පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ, පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ;
පඤ්චසඞ්ගාතිගො භික්ඛු, ඔඝතිණ්ණොති වුච්චති.

634.
‘‘උන්නළස්ස පමත්තස්ස, බාහිරාසස්ස භික්ඛුනො;
සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච, පාරිපූරිං න ගච්ඡති.

635.
‘‘යඤ්හි කිච්චං අපවිද්ධං, අකිච්චං පන කරීයති;
උන්නළානං පමත්තානං, තෙසං වඩ්ඪන්ති ආසවා.

636.
‘‘යෙසඤ්ච සුසමාරද්ධා, නිච්චං කායගතා සති;
අකිච්චං තෙ න සෙවන්ති, කිච්චෙ සාතච්චකාරිනො;
සතානං සම්පජානානං, අත්ථං ගච්ඡන්ති ආසවා.

637.

‘‘උජුමග්ගම්හි අක්ඛාතෙ, ගච්ඡථ මා නිවත්තථ;
අත්තනා චොදයත්තානං, නිබ්බානමභිහාරයෙ.

638.

‘‘අච්චාරද්ධම්හි වීරියම්හි, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
වීණොපමං කරිත්වා මෙ, ධම්මං දෙසෙති චක්ඛුමා;
තස්සාහං වචනං සුත්වා, විහාසිං සාසනෙ රතො.

639.

‘‘සමථං පටිපාදෙසිං, උත්තමත්ථස්ස පත්තියා;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

640.

‘‘නෙක්ඛම්මෙ අධිමුත්තස්ස, පවිවෙකඤ්ච චෙතසො;
අබ්‍යාබජ්ඣාධිමුත්තස්ස, උපාදානක්ඛයස්ස ච.

641.

‘‘තණ්හක්ඛයාධිමුත්තස්ස, අසම්මොහඤ්ච චෙතසො;
දිස්වා ආයතනුප්පාදං, සම්මා චිත්තං විමුච්චති.

642.

‘‘තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස, සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො;
කතස්ස පතිචයො නත්ථි, කරණීයං න විජ්ජති.

643.

‘‘සෙලො යථා එකඝනො, වාතෙන න සමීරති;
එවං රූපා රසා සද්දා, ගන්ධා ඵස්සා ච කෙවලා.

644.

‘‘ඉට්ඨා ධම්මා අනිට්ඨා ච, නප්පවෙධෙන්ති තාදිනො;
ඨිතං චිත්තං විසඤ්ඤුත්තං, වයඤ්චස්සානුපස්සතී’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **යාහු රට්ඨෙ සමුක්කට්ඨොති** යො අහු අහොසි අඞ්ගරට්ඨෙ අසීතියා ගාමිකසහස්සෙහි භොගසම්පත්තියා ඉස්සරියසම්පත්තියා ච සම්මා අතිවිය උක්කට්ඨො සෙට්ඨො. **රඤ්ඤො අඞ්ගස්ස පද්ධගූති** චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි පරිසාය රඤ්ජනට්ඨෙන රඤ්ඤො අඞ්ගාධිපතිනො බිම්බිසාරස්ස පරිචාරභූතො ගහපතිවිසෙසො තස්ස රට්ඨෙ කුටුම්බිකො අහූති යොජෙතබ්බං. **ස්වාජ්ජ ධම්මෙසු උක්කට්ඨොති** සො සොණො අජ්ජෙතරහි ලොකුත්තරධම්මෙසු උක්කට්ඨො ජාතො, ගිහිකාලෙපි කෙහිචි උක්කට්ඨොයෙව හුත්වා ඉදානි පබ්බජිතකාලෙපි උක්කට්ඨොයෙව හොතීති

අත්තානමෙව පරං විය දස්සෙති. **දුක්ඛස්ස පාරගූ**ති සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස පාරං පරියන්තං ගතො, එතෙන ධම්මෙසු උක්කට්ඨොති අවිසෙසෙන වුත්තං උක්කට්ඨභාවං විසෙසෙති අරහත්තාධිගමදීපනතො.

ඉදානි යාය පටිපත්තියා දුක්ඛපාරගූ ජාතො, අඤ්ඤාපදෙසෙන තං දස්සෙන්තො **''පඤ්ච ඡින්දෙ''**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – අපායකාමසුගතිසම්පාපකානි පඤ්චොරම්භාගියානි සංයොජනානි පුරිසො සත්ථෙන පාදෙ බද්ධරජ්ජුකං විය හෙට්ඨිමෙන මග්ගත්තයෙන ඡින්දෙය්‍ය, රූපාරූපභවසම්පාපකානි පඤ්ච උද්ධම්භාගියානි සංයොජනානි පුරිසො ගීවාය බද්ධරජ්ජුකං විය අග්ගමග්ගෙන ජහෙය්‍ය, ඡින්දෙය්‍ය, තෙසං පන උද්ධම්භාගියසංයොජනානං පහානාය පඤ්ච සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි උත්තරි **භාවයෙ** භාවෙය්‍ය. එවංභූතො පන භික්ඛු රාගසඞ්ගො දොසමොහමානදිට්ඨිසඞ්ගොති පඤ්චන්නං සඞ්ගානං අතික්කමනෙන **පඤ්චසඞ්ගාතිගො** හුත්වා, කාමොඝො, භවොඝො, දිට්ඨොඝො, අවිජ්ජොඝොති චතුන්නං ඔඝානං තිණ්ණත්තා **ඔඝතිණ්ණො**ති වුච්චති.

අයඤ්ච ඔඝතරණපටිපත්තිසීලාදීනං පාරිපූරියාව හොති, සීලාදයො ච මානාදිප්පහානෙන පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, න අඤ්ඤථාති දස්සෙන්තො **''උන්නළස්සා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **උන්නළස්සා**ති උග්ගතතුච්ඡමානස්ස. මානො හි උන්නමනාකාරවුත්තියා තුච්ඡභාවෙන නළො වියාති ''නළො''ති වුච්චති. **පමත්තස්සා**ති සතිවොස්සග්ගෙන පමාදං ආපන්නස්ස. **බාහිරාසස්සා**ති බාහිරෙසු ආයතනෙසු ආසාවතො, කාමෙසු අවීතරාගස්සාති අත්ථො. **සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච, පාරිපූරිං න ගච්ඡතී**ති තස්ස සීලාදීනං පටිපක්ඛසෙවිනො ලොකියොපි තාව සීලාදිගුණො පාරිපූරිං න ගච්ඡති, පගෙව ලොකුත්තරො.

තත්ථ කාරණමාහ **''යඤ්හි කිච්ච''**න්තිආදිනා. භික්ඛුනො හි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනං අරඤ්ඤවාසො ධුතඞ්ගපරිහරණං භාවනාරාමතාති එවමාදි කිච්චං නාම. යෙහි පන ඉදං යථාවුත්තං අත්තනො කිච්චං, තං අපවිද්ධං අකරණෙන ඡඩ්ඩිතං. **අකිච්චන්ති** පත්තමණ්ඩනං චීවරකායබන්ධනඅංසබද්ධඡත්තුපාහනතාලවණ්ටධම්මකරණමණ්ඩනන්ති එවමාදි පරික්ඛාරමණ්ඩනං පච්චයබාහුලියන්ති එවමාදි භික්ඛුනො අකිච්චං නාම, තං කයිරති, තෙසං මානනළං උක්ඛිපිත්වා චරණෙන **උන්නළානං** සතිවොස්සග්ගෙන **පමත්තානං** චත්තාරොපි ආසවා වඩ්ඪන්ති.

යෙසං පන පඤ්ඤාදිගුණො වඩ්ඪති, තෙ දස්සෙතුං **''යෙස''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සුසමාරද්ධා**ති සුට්ඨු පග්ගහිතා. **කායගතා සතී**ති, කායානුපස්සනාභාවනා. **අකිච්චං තෙ**ති තෙ එතං පත්තමණ්ඩනාදිඅකිච්චං. **න සෙවන්තී**ති න කරොන්ති. **කිච්චෙ**ති, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය

කත්තබ්බෙ අපරිමාණසීලක්ඛන්ධගොපනාදිකෙ. **සාතච්චකාරිනොති** සතතකාරිනො තෙසං සතියා අවිප්පවාසෙන **සතානං** සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං, සප්පායසම්පජඤ්ඤං, ගොචරසම්පජඤ්ඤං, අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති චතූහි සම්පජඤ්ඤෙහි **සම්පජානානං,** චත්තාරොපි **ආසවා අත්ථං ගච්ඡන්ති** පරික්ඛයං අභාවං ගච්ඡන්තීති අත්ථො.

ඉදානි අත්තනො සන්තිකෙ ඨිතභික්ඛූනං ඔවාදං දෙන්තො **''උජුමග්ගම්හී''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **උජුමග්ගම්හි අක්ඛාතෙති** අන්තද්වයපරිවජ්ජනෙන කායවඞ්කාදිප්පහානෙන ච උජුකෙ මජ්ඣිමපටිපදාභූතෙ අරියමග්ගෙ සත්ථාරා භාසිතෙ. **ගච්ඡථාති** පටිපජ්ජථ. **මා නිවත්තථාති** අන්තරා වොසානං මාපජ්ජථ. **අත්තනා චොදයත්තානන්ති** ඉධ අත්ථකාමො කුලපුත්තො අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදිනා අත්තනාව අත්තානං චොදෙන්තො. **නිබ්බානමභිහාරයෙති,** අත්තානං නිබ්බානං අභිහරෙය්‍ය උපනෙය්‍ය, යථා නං සච්ඡිකරොති, තථා පටිපජ්ජෙය්‍යාති අත්ථො.

ඉදානි මයාපි එවමෙව පටිපන්නන්ති, අත්තනො පටිපත්තිං දස්සෙතුං **''අච්චාරද්ධම්හී''**තිආදි වුත්තං. **අච්චාරද්ධම්හි වීරියම්හීති** විපස්සනං භාවෙන්තෙන මයා සමාධිනා වීරියං සමරසං අකත්වා අතිවිය වීරියෙ පග්ගහිතෙ. අච්චාරද්ධවීරියතා චස්ස හෙට්ඨා වුත්තායෙව. **වීණොපමං කරිත්වා මෙති** ආයස්මතො සොණස්ස ''යෙ ඛො කෙචි භගවතො සාවකා ආරද්ධවීරියා විහරන්ති. අහං තෙසං අඤ්ඤතරො, අථ ච පන මෙ නානුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චති, තස්මාහං විබ්භමිස්සාමී''ති චිත්තෙ උප්පන්නෙ සත්ථා ඉද්ධියා තස්ස සම්මුඛෙ අත්තානං දස්සෙත්වා ''කස්මා ත්වං, සොණ, 'විබ්භමිස්සාමී'ති චිත්තං උප්පාදෙසි, කුසලො ත්වං පුබ්බෙ අගාරියභූතො වීණාය තන්තිස්සරෙ''ති පුච්ඡිත්වා තෙන ''එවං, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ''තං කිං මඤ්ඤසි, සොණ? යදා තෙ වීණාය තන්තියො අච්චායතා හොන්ති, අපි නු තෙ වීණා තස්මිං සමයෙ සරවතී වා හොති කම්මඤ්ඤා වාති? නො හෙතං, භන්තෙ! තං කිං මඤ්ඤසි, සොණ, යදා තෙ වීණාය තන්තියො අතිසිථිලා හොන්ති, අපි නු තෙ වීණා තස්මිං සමයෙ සරවතී වා හොති කම්මඤ්ඤා වාති? නො හෙතං, භන්තෙ. තං කිං මඤ්ඤසි, සොණ, යදා පන තෙ වීණාය තන්තියො නෙව අච්චායතා හොන්ති, නාතිසිථිලා සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨිතා, අපි නු තෙ වීණා තස්මිං සමයෙ සරවතී වා හොති කම්මඤ්ඤා වාති? එවං, භන්තෙ. එවමෙව ඛො, සොණ, අච්චාරද්ධවීරියං උද්ධච්චාය සංවත්තති, අතිලීනවීරියං කොසජ්ජාය සංවත්තති, තස්මාතිහ ත්වං, සොණ, වීරියසමතං අධිට්ඨහ, ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං පටිවිජ්ඣා''ති එවං වීණං උපමං කත්වා පවත්තිතෙන වීණොපමොවාදෙන මය්හං ධම්මං දෙසෙසි. **තස්සාහං වචනං සුත්වාති** තස්ස භගවතො වචනං වීණොපමොවාදං සුත්වා අන්තරා උප්පන්නං විබ්භමිතුකාමතං පහාය සත්ථු සාසනෙ **රතො** අභිරතො විහරිං.

විහරන්තො ච **සමථං පටිපාදෙසිං** වීරියසමතං යොජෙන්තො සද්ධාපඤ්ඤානං විය සමාධිවීරියානං සමරසතං උප්පාදෙන්තො ඣානාධිට්ඨානං විපස්සනාසමාධිං සම්පාදෙසිං විපස්සනං උස්සුක්කාපෙසිං. තත්ථ පයොජනං ආහ **''උත්තමත්ථස්ස පත්තියා''**ති. **උත්තමත්ථස්ස පත්තියා**ති අරහත්තාධිගමායාති අත්ථො.

ඉදානි යථා පටිපන්නස්ස සමථවිපස්සනා සම්පජ්ජිංසු, තං අඤ්ඤාපදෙසෙන දස්සෙන්තො **''නෙක්ඛම්මෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ **නෙක්ඛම්මෙ**ති පබ්බජ්ජාදිකෙ කාමනිස්සරණෙ. **අධිමුත්තස්සා**ති තත්ථ නින්නපොණපබ්භාරභාවෙන යුත්තප්පයුත්තස්ස, පඨමං තාව පබ්බජ්ජාභිමුඛො හුත්වා කාමෙ පහාය පබ්බජිත්වා ච සීලවිසොධනං අරඤ්ඤවාසො ධුතඞ්ගපරිහරණං භාවනාභියොගොති එවමාදීසු අනවජ්ජධම්මෙසු යුත්තප්පයුත්තස්සාති අත්ථො. **පවිවෙකඤ්ච චෙතසො**ති චෙතසො පවිවෙකඤ්ච අධිමුත්තස්ස එවං නෙක්ඛම්මාධිමුත්තස්ස සතො චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානං නිබ්බත්තනෙන විවෙකෙ යුත්තස්ස පයුත්තස්ස. **අබ්‍යාබජ්ඣාධිමුත්තස්සා**ති අබ්‍යාබජ්ඣෙ නිදුක්ඛතාය අධිමුත්තස්ස ඣානසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා සමථසුඛෙ යුත්තප්පයුත්තස්ස. **උපාදානක්ඛයස්ස චා**ති චතුන්නම්පි උපාදානානං ඛයන්තෙ අරහත්තෙ අධිමුත්තස්ස. භුම්මත්ථෙ හි එතං සාමිවචනං. තං යථාධිගතං ඣානං පාදකං කත්වා අරහත්තාධිගමාය විපස්සනං අනුයුඤ්ජන්තස්සාති අත්ථො.

තණ්හක්ඛයාධිමුත්තස්සාති තණ්හා ඛීයති එත්ථාති තණ්හක්ඛයො, නිබ්බානං, තස්මිං අධිමුත්තස්ස උපාදිං භයතො, අනුපාදිඤ්ච ඛෙමතො දස්සනෙන නිරොධෙ නින්නපොණපබ්භාරස්ස. **අසම්මොහඤ්ච චෙතසො**ති අසම්මොහසම්පජඤ්ඤවසෙන චිත්තස්ස අසම්මොහපවත්තිං සම්මොහසමුච්ඡින්දනෙන වා චිත්තස්ස අසම්මොහභූතං අරියමග්ගං අධිමුත්තස්ස. **දිස්වා ආයතනුප්පාදන්ති** චක්ඛාදීනං ආයතනානං යථාසකපච්චයෙහි ඛණෙ ඛණෙ උප්පාදං, තප්පටිපක්ඛතො නිරොධඤ්ච විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය දිස්වා දස්සනහෙතු **සම්මා චිත්තං විමුච්චතී**ති සම්මා හෙතුනා ඤායෙන මග්ගපටිපාටියා සබ්බාසවතො චිත්තං විමුච්චති.

''තස්ස සම්මා විමුත්තස්සා''තිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – තස්ස වුත්තනයෙන සම්මදෙව සබ්බසංකිලෙසතො විමුත්තස්ස, තතො එව අච්චන්තූපසමෙන සන්තචිත්තස්ස ඛීණාසවභික්ඛුනො කතස්ස කුසලස්ස අකුසලස්ස වා උපචයො නත්ථි මග්ගෙනෙව සමුග්ඝාතිතත්තා, පරිඤ්ඤාදිභෙදං කරණීයං න විජ්ජති කතකිච්චත්තා. එවං භූතස්ස යථා **එකඝනො** සෙලො පබ්බතො පකතිවාතෙන **න සමීරති** න සංකම්පති, එවං ඉට්ඨා ච අනිට්ඨා ච රූපාදයො ආරම්මණධම්මා **තාදිනො** තාදිභාවප්පත්තස්ස **ඨිතං** අනෙජං පහීනසබ්බසොකතාය විසංයුත්තං චිත්තං **නප්පවෙධන්ති** න

චාලෙන්ති. අස්ස ච ආරම්මණධම්මස්ස කාලෙන කාලං ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා විපස්සන්තො **වයං** නිරොධං ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනසභාවං අනුපස්සතීති අඤ්ඤං බ්‍යාකාසි.

සොණකොළිවිසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

14. චුද්දසකනිපාතො

1. ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

චුද්දසකනිපාතෙ **යදා අහන්ති**ආදිකා ආයස්මතො ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? කාමඤ්චිමස්ස ථෙරස්ස ගාථා හෙට්ඨා එකකනිපාතෙ (ථෙරගා. අට්ඨ. 1. ඛදිරවනියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) ආගතා. තත්ථ පනස්ස අත්තනො භාගිනෙය්‍යොසු සතිජනනමත්තං දස්සිතන්ති තස්සා එකකනිපාතෙ සඞ්ගහො කතො. ඉමා පන ථෙරස්ස පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය යාව පරිනිබ්බානා පටිපත්තිපකාසිතා ගාථා ඉමස්මිං චුද්දසකනිපාතෙ සඞ්ගහං ආරොපිතා. තත්ථ අට්ඨුප්පත්ති හෙට්ඨා වුත්තායෙව. අයං පන විසෙසො – ථෙරො කිර අරහත්තං පත්වා කාලෙන කාලං සත්ථු ධම්මසෙනාපතිප්පභුතීනං මහාථෙරානඤ්ච උපට්ඨානං ගන්ත්වා කතිපාහමෙව තත්ථ වසිත්වා ඛදිරවනමෙව පච්චාගන්ත්වා ඵලසමාපත්තිසුඛෙන බ්‍රහ්මවිහාරෙහි ච වීතිනාමෙති. එවං ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජිණ්ණො වුඩ්ඪො වයො අනුප්පත්තො අහොසි. සො එකදිවසං බුද්ධුපට්ඨානං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ සාවත්ථියා අවිදූරෙ අරඤ්ඤෙ වසි. තෙන ච සමයෙන චොරා නගරෙ කතකම්මා ආරක්ඛමනුස්සෙහි අනුබන්ධා පලායන්තා ථෙරස්ස සමීපෙ ගහිතභණ්ඩං ඡඩ්ඩෙත්වා පලායිංසු. මනුස්සා අනුධාවන්තා ථෙරස්ස සමීපෙ භණ්ඩං දිස්වා ථෙරං බන්ධිත්වා ‘‘චොරො’’ති සඤ්ඤාය ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙසුං, ‘‘අයං, දෙව, චොරො’’ති. රාජා ථෙරං මුඤ්චාපෙත්වා, ‘‘කිං, භන්තෙ, තුම්හෙහි ඉදං චොරිකකම්මං කතං වා, නො වා’’ති පුච්ඡි. ථෙරො කිඤ්චාපි ජාතිතො පට්ඨාය අත්තනා තාදිසං න කතපුබ්බං, තං පබ්බජිතතො පට්ඨාය පන අකතභාවස්ස, සබ්බසො කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා තාදිසස්ස කරණෙ අභබ්බතාය පකාසනත්ථං සමීපෙ ඨිතානං භික්ඛූනං රඤ්ඤො ච ධම්මං දෙසෙන්තො –

645.

‘‘යදා අහං පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
නාභිජානාමි සඞ්කප්පං, අනරියං දොසසංහිතං.

646.

‘‘‘ඉමෙ හඤ්ඤන්තු වජ්ඣන්තු, දුක්ඛං පප්පොන්තු පාණිනො’;
සඞ්කප්පං නාභිජානාමි, ඉමස්මිං දීඝමන්තරෙ.

647.

‘‘මෙත්තඤ්ච අභිජානාමි, අප්පමාණං සුභාවිතං;
අනුපුබ්බං පරිචිතං, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං.

648.

‘‘සබ්බමිත්තො සබ්බසඛො, සබ්බභූතානුකම්පකො;

මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවෙමි, අබ්‍යාපජ්ජරතො සදා.

649.

‘‘අසංහීරං අසංකුප්පං, චිත්තං ආමොදයාමහං;
බ්‍රහ්මවිහාරං භාවෙමි, අකාපුරිසසෙවිතං.

650.

‘‘අවිතක්කං සමාපන්නො, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො;
අරියෙන තුණ්හීභාවෙන, උපෙතො හොති තාවදෙ.

651.

‘‘යථාපි පබ්බතො සෙලො, අචලො සුප්පතිට්ඨිතො;
එවං මොහක්ඛයා භික්ඛු, පබ්බතොව න වෙධති.

652.

‘‘අනඞ්ගණස්ස පොසස්ස, නිච්චං සුචිගවෙසිනො;
වාලග්ගමත්තං පාපස්ස, අබ්භමත්තංව ඛායති.

653.

‘‘නගරං යථා පච්චන්තං, ගුත්තං සන්තරබාහිරං;
එවං ගොපෙථ අත්තානං, ඛණො වො මා උපච්චගා.

654.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා.

655.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, සම්පජානො පතිස්සතො.

656.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, භවනෙත්ති සමූහතා.

657.

‘‘යස්ස චත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයො.

658.

‘‘සම්පාදෙථප්පමාදෙන, එසා මෙ අනුසාසනී;
හන්දාහං පරිනිබ්බිස්සං විප්පමුත්තොම්හි සබ්බධී’’ති. – ඉමා ගාථා
අභාසි;

තත්ථායං අපුබ්බපදවණ්ණනා **ඉමස්මිං දීඝමන්තරෙති**, යදා අහං පබ්බජිතොම්හි, තතො පට්ඨාය අයඤ්ච මෙ චරිමකාලො, එතස්මිං දීඝමන්තරෙ කාලෙ ‘‘ඉදං මය්හං හොතූ’’ති අභිජ්ඣාවසෙන වා, ‘‘ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤන්තූ’’තිආදිනා බ්‍යාපාදවසෙන වා අනරියං දොසසංහිතං සඞ්කප්පං නාභිජානාමීති යොජනා.

මෙත්තඤ්ච අභිජානාමීති, මිජ්ජති සිනිය්හතී එතායාති මෙත්තා, අබ්‍යාපාදො. මෙත්තා එතිස්සා අත්ථීති මෙත්තා, මෙත්තාභාවනා මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරො, තං මෙත්තං. ච-සද්දෙන කරුණං මුදිතං උපෙක්ඛඤ්චාති ඉතරබ්‍රහ්මවිහාරෙ සඞ්ගණ්හාති. **අභිජානාමීති**, අභිමුඛතො ජානාමි. අධිගතඤ්හි ඣානං පච්චවෙක්ඛතො පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස අභිමුඛං හොති. කීදිසන්ති ආහ **‘‘අප්පමාණ’’**න්තිආදි. තඤ්හි යථා **බුද්ධෙන** භගවතා දෙසිතං, තථා අනොදිස්සකඵරණවසෙන අපරිමාණසත්තාරම්මණතාය **අප්පමාණං**. පගුණබලවභාවාපාදනෙන සුට්ඨු භාවිතත්තා **සුභාවිතං**. පඨමං මෙත්තා, තතො කරුණා, තතො මුදිතා, පච්ඡා උපෙක්ඛාති එවං **අනුපුබ්බං** අනුක්කමෙන **පරිචිතං** ආසෙවිතං, බහුලීකතං අභිජානාමීති යොජනා.

සබ්බෙසං සත්තානං මිත්තො, සබ්බෙ වා තෙ මය්හං මිත්තාති **සබ්බමිත්තො**. මෙත්තඤ්හි භාවෙන්තො සත්තානං පියො හොති. **සබ්බසඛොති**, එත්ථාපි එසෙව නයො. **සබ්බභූතානුකම්පකොති**, සබ්බසත්තානං අනුග්ගණ්හනකො. **මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවෙමීති**, මෙත්තාය සහිතං සම්පයුත්තං චිත්තං විසෙසතො භාවෙමි, වඩ්ඪෙමි, පකාසෙමි වා අකම්පෙන්තෙපි භාවනාය උක්කංසගතභාවතො. ‘‘මෙත්තං චිත්තඤ්ච භාවෙමී’’ති වා පාඨො. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයොව. **අබ්‍යාපජ්ජරතොති**, අබ්‍යාපජ්ජෙ සත්තානං හිතූපසංහාරෙ අභිරතො. **සදාති**, සබ්බකාලං, තෙන තත්ථ සාතච්චකිරියං දස්සෙති.

අසංහීරන්ති න සංහීරං, ආසන්නපච්චත්ථිකෙන රාගෙන අනාකඩ්ඪනියං. **අසංකුප්පන්ති** න කුප්පං, දූරපච්චත්ථිකෙන බ්‍යාපාදෙන අකොපියං, එවංභූතං කත්වා මම මෙත්තචිත්තං **ආමොදයාමි** අභිප්පමොදයාමි බ්‍රහ්මවිහාරං භාවෙමි. **අකාපුරිසසෙවිතන්ති**, කාපුරිසෙහි නීචජනෙහි අසෙවිතං, අකාපුරිසෙහි වා අරියෙහි බුද්ධාදීහි සෙවිතං බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං නිද්දොසං මෙත්තාදිවිහාරං භාවෙමි වඩ්ඪෙමීති අත්ථො.

එවං අත්තුද්දෙසවසෙන පඤ්චහි ගාථාහි අත්තනො පටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තං අඤ්ඤාපදෙසෙන දස්සෙන්තො **‘‘අවිතක්ක’’**න්තිආදිනා චතස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **අවිතක්කං සමාපන්නොති**, විතක්කවිරහිතං දුතියාදිඣානං සමාපන්නො, එතෙන ථෙරො බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය අඤ්ඤාපදෙසෙන අත්තනා

දුතියාදිඣානාධිගමමාහ. යස්මා පනායං ථෙරො තමෙව ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා එකාසනෙනෙව අරහත්තං ගණ්හි, තස්මා තමත්ථං අඤ්ඤාපදෙසෙනෙව දස්සෙන්තො ‘‘අවිතක්කං සමාපන්නො’’ති වත්වා **‘‘සම්මාසම්බුද්ධසාවකො. අරියෙන තුණ්හීභාවෙන, උපෙතො හොති තාවදෙ’’**ති ආහ. තත්ථ වචීසඞ්ඛාරාභාවතො අවිතක්කාවිචාරා සමාපත්ති ‘‘අරියො තුණ්හීභාවො’’ති වදන්ති. ‘‘සන්නිපතිතානං වො, භික්ඛවෙ, ද්වයං කරණීයං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හීභාවො’’ති (ම. නි. 1.273) පන වචනතො යා කාචි සමාපත්ති අරියො තුණ්හීභාවො නාම. ඉධ පන චතුත්ථජ්ඣානිකා අග්ගඵලසමාපත්ති අධිප්පෙතා.

ඉදානි තස්සාධිගතත්තා ලොකධම්මෙහි අකම්පනීයතං උපමාය පකාසෙන්තො **‘‘යථාපි පබ්බතො’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **යථාපි පබ්බතො සෙලොති,** යථා සිලාමයො එකඝනසෙලො පබ්බතො, න පංසුපබ්බතො න මිස්සකපබ්බතොති අත්ථො. **අචලො සුප්පතිට්ඨිතොති,** සුට්ඨු පතිට්ඨිතමූලො පකතිවාතෙහි අචලො අකම්පනීයො හොති, තස්මා අරහත්තං නිබ්බානඤ්ච **එවං මොහක්ඛයා භික්ඛු, පබ්බතොව න වෙධතීති** මොහස්ස අනවසෙසප්පහානා, මොහමූලකත්තා ච සබ්බාකුසලානං පහීනසබ්බාකුසලො භික්ඛු යථා සො පබ්බතො පකතිවාතෙහි, එවං ලොකධම්මෙහි න වෙධති න කම්පති, මොහක්ඛයොති වා යස්මා අරහත්තං නිබ්බානඤ්ච වුච්චති, තස්මා මොහක්ඛයාති මොහක්ඛයස්ස හෙතු නිබ්බානස්ස අරහත්තස්ස ච අධිගතත්තා චතූසු අරියසච්චෙසු සුප්පතිට්ඨිතො අසමාපන්නකාලෙපි පබ්බතො විය න වෙධති, පගෙව සමාපන්නකාලෙති අධිප්පායො.

ඉදානි පාපං නාමෙතං අසුචිසීලො එව සමාචරති, න ච සුචිසීලො, සුචිසීලස්ස පන තං අණුමත්තම්පි භාරියං හුත්වා උපට්ඨාතීති දස්සෙන්තො **‘‘අනඞ්ගණස්සා’’**තිආදිගාථමාහ. තස්සත්ථො – රාගාදිඅඞ්ගණාභාවතො **අනඞ්ගණස්ස** සබ්බකාලං සුචිඅනවජ්ජධම්මෙ එව ගවෙසන්තස්ස සප්පුරිසස්ස **වාලග්ගමත්තං** කෙසග්ගමත්තං පාපස්ස ලෙසමත්තම්පි සකලං ලොකධාතුං ඵරිත්වා ඨිතං අබ්භමත්තං හුත්වා උපට්ඨාති, තස්මා න එවරූපෙ කම්මෙ මාදිසා ආසඞ්කිතබ්බාති අධිප්පායො.

යස්මා නික්කිලෙසෙසුපි අන්ධබාලා එවරූපෙ අපවාදෙ සමුට්ඨාපෙන්ති, තස්මා අත්ථකාමෙහි සක්කච්චං අත්තා රක්ඛිතබ්බොති ඔවාදං දෙන්තො **‘‘නගරං යථා’’**තිආදිගාථමාහ. තස්සත්ථො – යථා පන පච්චන්තනගරවාසීහි මනුස්සෙහි පච්චන්තං නගරං ද්වාරපාකාරාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සඅන්තරං, උද්දාපපරිඛාදීනි ථිරානි කරොන්තෙහි සබාහිරන්ති **සන්තරබාහිරං** ගුත්තං කරීයති, එවං තුම්හෙහිපි සතිං උපට්ඨපෙත්වා අජ්ඣත්තිකානි ඡ ද්වාරානි පිදහිත්වා ද්වාරරක්ඛිතං සතිං අවිස්සජ්ජෙත්වා යථා ගය්හමානානි බාහිරානි ඡ ආයතනානි අජ්ඣත්තිකානි උපඝාතාය

සංවත්තන්ති, තථා අග්ගහණෙන තානිපි පීරානි කත්වා තෙසං අප්පවෙසාය ද්වාරරක්ඛිතං සතිං අප්පහාය විචරන්තා අත්තානං ගොපෙථ. කස්මා? **ඛණො වො මා උපච්චගා**. යො හි එවං අත්තානං න ගොපෙති, තං පුග්ගලං බුද්ධුප්පාදක්ඛණො, මනුස්සත්තභාවක්ඛණො, මජ්ඣිමදෙසෙ උප්පත්තික්ඛණො, සම්මාදිට්ඨියා පටිලද්ධක්ඛණො, ඡන්නං ආයතනානං අවෙකල්ලක්ඛණොති සබ්බොපි අයං ඛණො අතික්කමති, සො ඛණො තුම්හෙ මා අතික්කමතූති.

එවං ථෙරො ඉමාය ගාථාය සරාජිකං පරිසං භික්ඛූ ච ඔවදිත්වා පුන මරණෙ ජීවිතෙ ච අත්තනො සමචිත්තතං කතකිච්චතඤ්ච පකාසෙන්තො **''නාභිනන්දාමි මරණං''**න්තිආදිමාහ. තං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.607).

එවං පන වත්වා අත්තනො පරිනිබ්බානකාලං උපට්ඨිතං දිස්වා සඞ්ඛෙපෙනෙව නෙසං ඔවාදං දත්වා පරිනිබ්බානං පවෙදෙන්තො ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **සම්පාදෙථප්පමාදෙනාති** සම්පාදෙතබ්බං දානසීලාදිං අප්පමාදෙන සම්පාදෙථ, දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපභෙදෙ ගහට්ඨවත්තෙ සීලානුරක්ඛණෙ සමථඅනුයොගෙ විපස්සනාභාවනාය ච අප්පමත්තා හොථ. **එසා මෙ අනුසාසනී**ති දානසීලාදීසු න පමජ්ජථාති එසා මම අනුසිට්ඨි ඔවාදො.

එවං සිඛාපත්තං පරහිතපටිපත්තිං දීපෙත්වා අත්තහිතපටිපත්තියාපි මත්ථකං ගණ්හන්තො **''හන්දාහං පරිනිබ්බිස්සං, විප්පමුත්තොම්හි සබ්බධී''**ති ආහ. තත්ථ **විප්පමුත්තොම්හි සබ්බධීති** සබ්බසො කිලෙසෙහි භවෙහි ච විප්පමුත්තො අම්හි, තස්මා එකංසෙන පරිනිබ්බායිස්සාමීති.

එවං පන වත්වා ආකාසෙ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පජ්ජලන්තො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි.

ඛදිරවනියරෙවතත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ගොදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යථාපි භද්දොතිආදිකා ආයස්මතො ගොදත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං සත්ථවාහකුලෙ නිබ්බත්තො. **ගොදත්තොති** නාමෙන වයප්පත්තො පිතරි කාලඞ්කතෙ කුටුම්බං සණ්ඨපෙන්තො පඤ්චහි සකටසතෙහි භණ්ඩං ආදාය අපරාපරං සඤ්චරිත්වා වාණිජ්ජෙන ජීවිකං කප්පෙති යථාවිභවං පුඤ්ඤානිපි කරොති. සො එකදිවසං අන්තරාමග්ගෙ ධුරෙ යුත්තගොණෙ වහිතුං අසක්කොන්තෙ පතිතෙ මනුස්සෙසු තං වුට්ඨාපෙතුං අසක්කොන්තෙසු සයමෙව ගන්ත්වා තං නඞ්ගුට්ඨෙ ගාළ්හං

විජ්ඣි. ගොණො ‘‘අයං අසප්පුරිසො මම බලාබලං අජානන්තො ගාළ්හං විජ්ඣතී’’ති කුද්ධො මනුස්සවාචාය, ‘‘භො ගොදත්ත, අහං එත්තකං කාලං අත්තනො බලං අනිගුහන්තො තුය්හං භාරං වහිං, අජ්ජ පන අසමත්ථභාවෙන පතිතං මං අතිවිය බාධසි, හොතු, ඉතො චවිත්වා නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ තං බාධෙතුං සමත්ථො පටිසත්තු භවෙය්‍යා’’න්ති පත්ථනානුරූපෙන අක්කොසි. තං සුත්වා ගොදත්තො ‘‘එවං නාම සත්තෙ බාධෙත්වා කිං ඉමාය ජීවිකායා’’ති සංවෙගජාතො සබ්බං විභවං පහාය අඤ්ඤතරස්ස මහාථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්වා සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො එකදිවසං අත්තනො සන්තිකං උපගතානං ගහට්ඨපබ්බජිතානං අරියගණානං ලොකධම්මෙ ආරබ්භ ධම්මං කථෙන්තො –

659.

‘‘යථාපි භද්දො ආජඤ්ඤො, ධුරෙ යුත්තො ධුරස්සහො;
මථිතො අතිභාරෙන, සංයුගං නාතිවත්තති.

660.

‘‘එවං පඤ්ඤාය යෙ තිත්තා, සමුද්දො වාරිනා යථා;
න පරෙ අතිමඤ්ඤන්ති, අරියධම්මොව පාණිනං.

661.

‘‘කාලෙ කාලවසං පත්තා, භවාභවවසං ගතා;
නරා දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති, තෙධ සොචන්ති මාණවා.

662.

‘‘උන්නතා සුඛධම්මෙන, දුක්ඛධම්මෙන චොනතා;
ද්වයෙන බාලා හඤ්ඤන්ති, යථාභූතං අදස්සිනො.

663.

‘‘යෙ ච දුක්ඛෙ සුඛස්මිඤ්ච, මජ්ඣෙ සිබ්බිනිමච්චගූ;
ඨිතා තෙ ඉන්දඛීලොව, න තෙ උන්නතඔනතා.

664.

‘‘න හෙව ලාභෙ නාලාභෙ, න යසෙ න ච කිත්තියා;
න නින්දායං පසංසාය, න තෙ දුක්ඛෙ සුඛම්හි ච.

665.

‘‘සබ්බත්ථ තෙ න ලිම්පන්ති, උදබින්දුව පොක්ඛරෙ;
සබ්බත්ථ සුඛිතා ධීරා, සබ්බත්ථ අපරාජිතා.

666.

‘‘ධම්මෙන ච අලාභො යො, යො ච ලාභො අධම්මිකො;
අලාභො ධම්මිකො සෙය්‍යො, යඤ්චෙ ලාභො අධම්මිකො.

667.
‘‘යසො ච අප්පබුද්ධීනං, විඤ්ඤූනං අයසො ච යො;
අයසොව සෙය්‍යො විඤ්ඤූනං, න යසො අප්පබුද්ධිනං.

668.
‘‘දුම්මෙධෙහි පසංසා ච, විඤ්ඤූහි ගරහා ච යා;
ගරහාව සෙය්‍යො විඤ්ඤූහි, යඤ්චෙ බාලප්පසංසනා.

669.
‘‘සුඛඤ්ච කාමමයිකං, දුක්ඛඤ්ච පවිවෙකියං;
පවිවෙකදුක්ඛං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ කාමමයං සුඛං.

670.
‘‘ජීවිතඤ්ච අධම්මෙන, ධම්මෙන මරණඤ්ච යං;
මරණං ධම්මිකං සෙය්‍යො, යඤ්චෙ ජීවෙ අධම්මිකං.

671.
‘‘කාමකොපප්පහීනා යෙ, සන්තචිත්තා භවාභවෙ;
චරන්ති ලොකෙ අසිතා, නත්ථි තෙසං පියාපියං.

672.
‘‘භාවයිත්වාන බොජ්ඣඞ්ගෙ, ඉන්ද්‍රියානි බලානි ච;
පප්පුය්‍ය පරමං සන්තිං, පරිනිබ්බන්තිනාසවා’’ති. – ඉමා ගාථා
අභාසි;

තත්ථ **ආජඤ්ඤොති**, උසභාජානීයො. **ධුරෙ යුත්තොති**, සකටධුරෙ යොජිතො. **ධුරස්සහොති**, ධුරවාහො. ගාථාසුඛත්ථඤ්චෙත්ථ ද්විසකාරතො නිද්දෙසො කතො, සකටභාරං වහිතුං සමත්ථොති අත්ථො. **මථිතො අතිභාරෙනාති**, අතිභාරෙන ගරුභාරෙන පීළිතො. ‘‘මද්දිතො’’තිපි පාළි, සො එවත්ථො. **සංයුගන්ති**, අත්තනො ඛන්ධෙ ඨපිතං යුගං **නාතිවත්තති** න අතික්කාමෙති, සම්මා යො උද්ධරිත්වා ධුරං ඡඩ්ඩෙත්වා න තිට්ඨති. **එවන්ති** යථා සො ධොරය්හො අත්තනො භද්‍රාජානීයතාය අත්තනො ධීරවීරතාය අත්තනො භාරං නාතිවත්තති න පරිච්චජති, එවං යෙ වාරිනා විය මහාසමුද්දො ලොකියලොකුත්තරාය **පඤ්ඤාය තිත්තා** ධාතා පරිපුණ්ණා, තෙ පරෙ නිහීනපඤ්ඤෙ න අතිමඤ්ඤන්ති, න පරිභවන්ති. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘අරියධම්මොව පාණින’’**න්ති, පාණිනං සත්තෙසු අයං අරියානං ධම්මො යදිදං තෙසං පඤ්ඤාය පාරිපූරිං ගතත්තා ලාභාදිනා අත්තානුක්කංසනං විය අලාභාදිනා පරෙසං අවම්භනං.

එවං පඤ්ඤාපාරිපූරියා අරියානං සුඛවිහාරං දස්සෙත්වා තදභාවතො අනරියානං දුක්ඛවිහාරං දස්සෙතුං **‘‘කාලෙ’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කාලෙ**ති ලාභාලාභාදිනා සමඞ්ගීභූතකාලෙ. **කාලවසං පත්තා**ති ලාභාදිකාලස්ස ච වසං උපගතා, ලාභාදිනා සොමනස්සිතා අලාභාදිනා ච දොමනස්සිතාති අත්ථො. **භවාභවවසං ගතා**ති භවස්ස අභවස්ස ච වසං උපගතා වුද්ධිහානියො අනුවත්තන්තා තෙ. **නරා දුක්ඛං නිගච්ඡන්ති, තෙධ සොචන්ති මාණවා**ති තෙ නරා ‘‘මාණවා’’ති ලද්ධනාමා සත්තා ලාභාලාභාදිවසෙන වුද්ධිහානිවසෙන අනුරොධපටිවිරොධං ආපන්නා ඉධලොකෙ සොචන්ති, පරලොකෙ ච නිරයාදිදුක්ඛං ගච්ඡන්ති පාපුණන්තීති අත්ථො.

‘‘උන්නතා’’තිආදිනාපි ලොකධම්මවසෙන සත්තානං අනත්ථප්පත්තිමෙව දස්සෙති. තත්ථ **උන්නතා සුඛධම්මෙනා**ති සුඛහෙතුනා සුඛපච්චයෙන භොගසම්පත්තිආදිනා උන්නතිං ගතා, භොගමදාදිනා මත්තාති අත්ථො. **දුක්ඛධම්මෙන චොනතා**ති දුක්ඛහෙතුනා දුක්ඛපච්චයෙන භොගවිපත්තිආදිනා නිහීනතං ගතා දාලිද්දියාදිනා කාපඤ්ඤතං පත්තා. **ද්වයෙනා**ති යථාවුත්තෙන උන්නතිඔනතිද්වයෙන ලාභාලාභාදිද්වයෙන වා බාලපුථුජ්ජනා හඤ්ඤන්ති, අනුරොධපටිවිරොධවසෙන විබාධීයන්ති පීළියන්ති. කස්මා? **යථාභූතං අදස්සිනො** යස්මා තෙ ධම්මසභාවං යාථාවතො නබ්භඤ්ඤංසු, පරිඤ්ඤාතක්ඛන්ධා පහීනකිලෙසා ච න හොන්ති, තස්මාති අත්ථො. ‘‘යථාභූතං අදස්සනා’’තිපි පඨන්ති, අදස්සනහෙතූති අත්ථො. **යෙ ච දුක්ඛෙ සුඛස්මිඤ්ච, මජ්ඣෙ සිබ්බිනිමච්චගූ**ති යෙ පන අරියා දුක්ඛවෙදනාය සුඛවෙදනාය මජ්ඣත්තතාවෙදනාය ච තප්පටිබද්ධං ඡන්දරාගභූතං සිබ්බිනිං තණ්හං අග්ගමග්ගාධිගමෙන අච්චගූ අතික්කමිංසු, තෙ ඉන්දඛීලො විය වාතෙහි ලොකධම්මෙහි අසම්පකම්පියා ඨිතා, න තෙ උන්නතඔනතා, කදාචිපි උන්නතා වා ඔනතා වා න හොන්ති සබ්බසො අනුනයපටිඝාභාවතො.

එවං වෙදනාධිට්ඨානං අරහතො අනුපලෙපං දස්සෙත්වා ඉදානි ලොකධම්මෙ විභජිත්වා සබ්බත්ථකමෙවස්ස අනුපලෙපං දස්සෙන්තො **‘‘න හෙවා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ලාභෙ**ති චීවරාදීනං පච්චයානං පටිලාභෙ. **අලාභෙ**ති තෙසංයෙව අප්පටිලාභෙ අපගමෙ. **න යසෙ**ති පරිවාරහානියං අකිත්තියඤ්ච. **කිත්තියා**ති පරම්මුඛා කිත්තනෙ පත්ථටයසතායං. **නින්දායන්**ති සම්මුඛා ගරහායං. **පසංසායන්**ති, පච්චක්ඛතො ගුණාභිත්ථවනෙ. **දුක්ඛෙ**ති දුක්ඛෙ උප්පන්නෙ. **සුඛෙ**ති එත්ථාපි එසෙව නයො.

සබ්බත්ථාති සබ්බස්මිං යථාවුත්තෙ අට්ඨවිධෙපි ලොකධම්මෙ, සබ්බත්ථ වා රූපාදිකෙ විසයෙ තෙ ඛීණාසවා න ලිම්පන්ති සබ්බසො පහීනකිලෙසත්තා. යථා කිං? **උදබින්දුව පොක්ඛරෙ** යථා කමලදලෙ ජලබින්දු අල්ලීයිත්වා ඨිතම්පි තෙන න ලිම්පති, ජලබින්දුනා ච කමලදලං, අඤ්ඤදත්ථු විසංසට්ඨමෙව, එවමෙතෙපි උපට්ඨිතෙ ලාභාදිකෙ, ආපාථගතෙ

රූපාදිආරම්මණෙ ච විසංසට්ඨා එවං. තතො එව ධීරා පණ්ඩිතා **සබ්බත්ථ** ලාභාදීසු ඤාණමුඛෙන පියනිමිත්තානං සොකාදීනඤ්ච අභාවතො **සුඛිතා** ලාභාදීහි ච අනභිභවනීයතො සබ්බත්ථ අපරාජිතාව හොන්ති.

ඉදානි ලාභාලාභාදීසු සෙය්‍යං නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙන්තො **''ධම්මෙනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධම්මෙන ච අලාභො යොති** යො ධම්මං රක්ඛන්තස්ස තංනිමිත්තං අලාභො ලාභාභාවො, ලාභහානි. **යො ච ලාභො අධම්මිකො** අධම්මෙන අඤ්ඤායෙන බුද්ධපටිකුට්ඨෙන විධිනා උප්පන්නො, තෙසු ද්වීසු **අලාභො ධම්මිකො** ධම්මාවහො සෙය්‍යො, යාදිසං ලාභං පරිවජ්ජන්තස්ස අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, තාදිසො අලාභො පාසංසතරො අත්ථාවහො. **යඤ්චෙ ලාභො අධම්මිකොති** යො ලාභො අධම්මෙන උප්පන්නො, සො න සෙය්‍යොති අධිප්පායො.

යසො ච අප්පබුද්ධීනං, විඤ්ඤූනං අයසො ච යොති යො අප්පබුද්ධීනං දුප්පඤ්ඤානං වසෙන පුග්ගලස්ස යසො ලබ්භති, යො ච **විඤ්ඤූනං** පණ්ඩිතානං වසෙන **අයසො** යසහානි. ඉමෙසු ද්වීසු **අයසොව සෙය්‍යො විඤ්ඤූනං**. තෙ හිස්ස යථා අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති, කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති, එවං යසහානිං ඉච්ඡෙය්‍යුං, තථා ච භබ්බජාතිකො තං අගුණං පහාය ගුණෙ පතිට්ඨෙය්‍ය. **න යසො අප්පබුද්ධීනන්ති** දුප්පඤ්ඤානං වසෙන යසො සෙය්‍යො හොති, තෙ හි අභූතගුණාභිබ්‍යාහාරවසෙනාපි නං උප්පාදෙය්‍යුං, සො චස්ස ඉධ චෙව විඤ්ඤූගරහාදිනා සම්පරායෙ ච දුග්ගතියං දුක්ඛපරික්කිලෙසාදිනා අනත්ථාවහො. තෙනාහ භගවා – ''ලාභො සිලොකො සක්කාරො, මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො''ති (සු. නි. 440) ''සක්කාරො කාපුරිසං හන්තී''ති (චූළව. 335; අ. නි. 4.68) ච.

දුම්මෙධෙහීති, නිප්පඤ්ඤෙහි. **යඤ්චෙ බාලප්පසංසනාති** බාලෙහි අවිද්දසූහි යා නාම පසංසනා.

කාමමයිකන්ති වත්ථුකාමමයං, කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නං. **දුක්ඛඤ්ච පවිවෙකිය**න්ති පවිවෙකතො නිබ්බත්තං කායකිලමථවසෙන පවත්තං විසමාසනුපතාපාදිහෙතුකං කායිකං දුක්ඛං, තං පන නිරාමිසවිවට්ටූපනිස්සයතාය විඤ්ඤූනං පාසංසා. තෙන වුත්තං **''පවිවෙකදුක්ඛං සෙය්‍යො''**ති.

ජීවිතඤ්ච අධම්මෙනාති අධම්මෙන ජීවිකකප්පනං ජීවිතහෙතු අධම්මචරණං. **ධම්මෙන මරණං** නාම ''ඉමං නාම පාපං අකරොන්තං තං මාරෙස්සාමී''ති කෙනචි වුත්තෙ මාරෙන්තෙපි තස්මිං පාපං අකත්වා ධම්මං අවිකොපෙන්තස්ස ධම්මහෙතුමරණං ධම්මිකං සෙය්‍යොති තාදිසං මරණං ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මිකං සග්ගසම්පාපනතො නිබ්බානූපනිස්සයතො ච විඤ්ඤූනං පාසංසතරං. තථා හි වුත්තං –

‘‘චජෙ ධනං අඞ්ගවරස්ස හෙතු, අඞ්ගං චජෙ ජීවිතං රක්ඛමානො;
අඞ්ගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං, චජෙ නරො ධම්මමනුස්සරන්තො’’ති. (ජා. 2.21.470);

යඤ්චෙ ජීවෙ අධම්මිකන්ති පුරිසො යං ධම්මතො අපෙතං ජීවිකං ජීවෙය්‍ය, තං න සෙවෙය්‍ය විඤ්ඤූහි ගරහිතත්තා අපායසම්පාපනතො චාති අධිප්පායො.

ඉදානි යථාවුත්තං ඛීණාසවානං අනුපලෙපං කාරණතො දස්සෙන්තො **‘‘කාමකොපපහීනා’’**තිආදිගාථමාහ.

තත්ථ **කාමකොපපහීනාති** අරියමග්ගෙන සබ්බසො ච පහීනා අනුරොධපටිවිරොධා. **සන්තචිත්තා භවාභවෙති** ඛුද්දකෙ චෙව මහන්තෙ ච භවෙ අනවසෙසපහීනකිලෙසපරිළාහතාය වූපසන්තචිත්තා. **ලොකෙති** ඛන්ධාදිලොකෙ. **අසිතාති** තණ්හාදිට්ඨිනිස්සයවසෙන අනිස්සිතා. **නත්ථි තෙසං පියාපියන්**ති තෙසං ඛීණාසවානං කත්ථචි ලාභාදිකෙ රූපාදිවිසයෙ ච **පියං වා අපියං වා** නත්ථි, තංනිමිත්තානං කිලෙසානං සබ්බසො සමුච්ඡින්නත්තා.

ඉදානි යාය භාවනාය තෙ එවරූපා ජාතා, තං දස්සෙත්වා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා දෙසනාය කූටං ගණ්හන්තො **‘‘භාවයිත්වානා’’**ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **පප්පුය්‍යාති**, පාපුණිත්වා. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. ඉමා එව ච ගාථා ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණාපි අහෙසුං.

ගොදත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චුද්දසකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

15. සොළසකනිපාතො

1. අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සොළසකනිපාතෙ **එස භියොා**තිආදිකා ආයස්මතො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්වා එකදිවසං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං අත්තනො සාසනෙ පඨමං පටිවිද්ධධම්මරත්තඤ්ඤූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙන්තො සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස සත්ථුනො සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා පණිධානං අකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායතං දිස්වා භාවිනිං සම්පත්තිං බ්‍යාකාසි. සො යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ චෙතියෙ පතිට්ඨාපියමානෙ අන්තොචෙතියෙ රතනඝරං කාරෙසි, චෙතියං පරිවාරෙත්වා සහස්සරතනග්ඝියානි ච කාරෙසි.

සො එවං පුඤ්ඤානි කත්වා, තතො චවිත්වා, දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො විපස්සිස්ස භගවතො කාලෙ මහාකාලො නාම කුටුම්බිකො හුත්වා අට්ඨකරීසමත්තෙ ඛෙත්තෙ සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා, ගහිතසාලිතණ්ඩුලෙහි අසම්භින්නඛීරපායාසං සම්පාදෙත්වා, තත්ථ මධුසප්පිසක්කරාදයො පක්ඛිපිත්වා, බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස අදාසි. සාලිගබ්භං ඵාලෙත්වා ගහිතගහිතට්ඨානං පුන පූරති, පුථුකකාලෙ පුථුකග්ගං නාම අදාසි. ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, කලාපාදිකරණෙ කලාපග්ගං, ඛලග්ගං, භණ්ඩග්ගං, මිනග්ගං, කොට්ඨග්ගන්ති; එවං එකසස්සෙ නව වාරෙ අග්ගදානං නාම අදාසි. තම්පි සස්සං අතිරෙකතරං සම්පන්නං අහොසි.

එවං යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා, තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච සංසරන්තො, අම්හාකං භගවතො උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව කපිලවත්ථුනගරස්ස අවිදූරෙ දොණවත්ථුනාමකෙ බ්‍රාහ්මණගාමෙ බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්ස **කොණ්ඩඤ්ඤො**ති ගොත්තතො ආගතං නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා ලක්ඛණමන්තෙසු ච පාරං අගමාසි. තෙන සමයෙන අම්හාකං බොධිසත්තො තුසිතපුරතො චවිත්වා කපිලවත්ථුපුරෙ සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති. තස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ අට්ඨුත්තරසතෙසු බ්‍රාහ්මණෙසු උපනීතෙසු යෙ අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණපරිග්ගහණත්ථං මහාතලං උපනීතා. සො තෙසු සබ්බනවකො හුත්වා, මහාපුරිසස්ස ලක්ඛණනිප්ඵත්තිං දිස්වා, ‘‘එකංසෙන අයං බුද්ධො භවිස්සතී’’ති නිට්ඨං ගන්ත්වා මහාසත්තස්ස අභිනික්ඛමනං උදික්ඛන්තො විචරති.

බොධිසත්තොපි ඛො මහතා පරිවාරෙන වඩ්ඪමානො අනුක්කමෙන වුද්ධිප්පත්තො ඤාණපරිපාකං ගන්ත්වා එකූනතිංසතිමෙ වස්සෙ මහාභිනික්ඛමනං නික්ඛමන්තො අනොමානදීතීරෙ පබ්බජිත්වා අනුක්කමෙන උරුවෙලං ගන්ත්වා පධානං පදහි. තදා කොණ්ඩඤ්ඤො මාණවො මහාසත්තස්ස පබ්බජිතභාවං සුත්වා, ලක්ඛණපරිග්ගාහකබ්‍රාහ්මණානං පුත්තෙහි වප්පමාණවාදීහි සද්ධිං අත්තපඤ්චමො පබ්බජිත්වා, අනුක්කමෙන බොධිසත්තස්ස සන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා, ඡබ්බස්සානි තං උපට්ඨහන්තො තස්ස ඔළාරිකාහාරපරිභොගෙන නිබ්බින්නො අපක්කමිත්වා ඉසිපතනං අගමාසි. අථ ඛො බොධිසත්තො ඔළාරිකාහාරපරිභොගෙන ලද්ධකායබලො වෙසාඛපුණ්ණමායං බොධිරුක්ඛමූලෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙ නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා, අභිසම්බුද්ධො හුත්වා, සත්තසත්තාහං බොධිමණ්ඩෙයෙව වීතිනාමෙත්වා, පඤ්චවග්ගියානං ඤාණපරිපාකං ඤත්වා, ආසාළ්හීපුණ්ණමායං ඉසිපතනං ගන්ත්වා, තෙසං ධම්මචක්කපවත්තනසුත්තන්තං (මහාව. 13 ආදයො; සං. නි. 5.1081) දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ කොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොටීහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. අථ පඤ්චමියං පක්ඛස්ස අනත්තලක්ඛණසුත්තන්තදෙසනාය (මහාව. 20; සං. නි. 3.59) අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.596-612) –

‘‘පදුමුත්තරසම්බුද්ධං, ලොකජෙට්ඨං විනායකං;
බුද්ධභූමිමනුප්පත්තං, පඨමං අද්දසං අහං.

‘‘යාවතා බොධියා මූලෙ, යක්ඛා සබ්බෙ සමාගතා;
සම්බුද්ධං පරිවාරෙත්වා, වන්දන්ති පඤ්ජලීකතා.

‘‘සබ්බෙ දෙවා තුට්ඨමනා, ආකාසෙ සඤ්චරන්ති තෙ;
බුද්ධො අයං අනුප්පත්තො, අන්ධකාරතමොනුදො.

‘‘තෙසං හාසපරෙතානං, මහානාදො අවත්තථ;
කිලෙසෙ ඣාපයිස්සාම, සම්මාසම්බුද්ධසාසනෙ.

‘‘දෙවානං ගිරමඤ්ඤාය, වාචාසභිමුදීරිහං;
හට්ඨො හට්ඨෙන චිත්තෙන, ආදිභික්ඛමදාසහං.

‘‘මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
දෙවසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘සත්තාහං අභිනික්ඛම්ම, බොධිං අජ්ඣගමං අහං;
ඉදං මෙ පඨමං භත්තං, බ්‍රහ්මචාරිස්ස යාපනං.

‘‘තුසිතා හි ඉධාගන්ත්වා, යො මෙ භික්ඛං උපානයි;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණොථ මම භාසතො.

‘‘තිංසකප්පසහස්සානි, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
සබ්බෙ දෙවෙ අභිභොත්වා, තිදිවං ආවසිස්සති.

‘‘දෙවලොකා චවිත්වාන, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
සහස්සධා චක්කවත්තී, තත්ථ රජ්ජං කරිස්සති.

‘‘කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තිදසා සො චවිත්වාන, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
අගාරා පබ්බජිත්වාන, ඡබ්බස්සානි වසිස්සති.

‘‘තතො සත්තමකෙ වස්සෙ, බුද්ධො සච්චං කථෙස්සති;
කොණ්ඩඤ්ඤො නාම නාමෙන, පඨමං සච්ඡිකාහිති.

‘‘නික්ඛන්තෙනානුපබ්බජිං, පධානං සුකතං මයා;
කිලෙසෙ ඣාපනත්ථාය, පබ්බජිං, අනගාරියං.

‘‘අභිගන්ත්වාන සබ්බඤ්ඤූ, බුද්ධො ලොකෙ සදෙවකෙ;
ඉසිනාමෙ මිගාරඤ්ඤෙ, අමතභෙරිමාහනි.

‘‘සො දානි පත්තො අමතං, සන්තිපදමනුත්තරං;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ භික්ඛුසඞ්ඝමජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසින්නො පඨමං පටිවිද්ධධම්මභාවං දීපෙන්තො, ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං රත්තඤ්ඤූනං යදිදං අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො’’ති (අ. නි. 1.188) එතදග්ගෙ ඨපෙසි. සො ද්වීහි අග්ගසාවකෙහි අත්තනි කරීයමානං පරමනිපච්චකාරං ගාමන්තසෙනාසනෙ ආකිණ්ණවිහාරඤ්ච පරිහරිතුකාමො, විවෙකාභිරතියා විහරිතුකාමො ච අත්තනො සන්තිකං උපගතානං ගහට්ඨපබ්බජිතානං පටිසන්ථාරකරණම්පි පපඤ්චං මඤ්ඤමානො සත්ථාරං ආපුච්ඡිත්වා හිමවන්තං පවිසිත්වා ඡද්දන්තෙහි නාගෙහි උපට්ඨීයමානො ඡද්දන්තදහතීරෙ ද්වාදස වස්සානි වසි. එවං තත්ථ වසන්තං ථෙරං එකදිවසං සක්කො දෙවරාජා උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ඨිතො එවමාහ – ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ, අයෙයා ධම්මං දෙසෙතූ’’ති. ථෙරො තස්ස චතුසච්චගබ්භං තිලක්ඛණාහතං සුඤ්ඤතපටිසංයුත්තං

නානානයවිචිත්තං අමතොගධං බුද්ධලීලාය ධම්මං දෙසෙසි. තං සුත්වා සක්කො අත්තනො පසාදං පවෙදෙන්තො –

673.

''එස භියෙ‍යා පසීදාමි, සුත්වා ධම්මං මහාරසං;
විරාගො දෙසිතො ධම්මො, අනුපාදාය සබ්බසො''ති. – පඨමං ගාථමාහ;

තත්ථ **එස භියෙ‍යා පසීදාමි, සුත්වා ධම්මං මහාරසන්ති** යදිපි අනෙකවාරං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා තත්ථ අභිප්පසන්නො. ඉදානි පන තුම්හෙහි කථිතං නානානයවිචිත්තතාය අසෙචනකතාය ච මහාරසං ධම්මං සුත්වා එසො අහං තතො භියෙ‍යා පසීදාමි. **විරාගො දෙසිතො ධම්මො, අනුපාදාය සබ්බසොති** සබ්බසංකිලෙසතො සබ්බසඞ්ඛාරතො ච විරජ්ජනතො විරාගජනනතො විරාගො. තතො එව රූපාදීසු කඤ්චි ධම්මං අනුපාදාය අග්ගහෙත්වා විමුත්තිසාධනවසෙන පවත්තත්තා සබ්බසො අනුපාදාය දෙසිතො.

එවං සක්කො දෙවරාජා ථෙරස්ස දෙසනං ථොමෙත්වා ථෙරං අභිවාදෙත්වා සකට්ඨානමෙව ගතො. අථෙකදිවසං ථෙරො මිච්ඡාවිතක්කෙහි අභිභුය්‍යමානානං එකච්චානං පුථුජ්ජනානං චිත්තාචාරං දිස්වා තප්පටිපක්ඛභූතඤ්චස්ස අනුක්කමං අනුස්සරිත්වා, අත්තනො ච සබ්බසො තතො විනිවත්තිතමානසතං ආවජ්ජෙත්වා තදත්ථං දීපෙත්වා –

674.

''බහූනි ලොකෙ චිත්‍රානි, අස්මිං පථවිමණ්ඩලෙ;
මථෙන්ති මඤ්ඤෙ සඞ්කප්පං, සුභං රාගූපසංහිතං.

675.

''රජමුහතඤ්ච වාතෙන, යථා මෙඝොපසම්මයෙ;
එවං සම්මන්ති සඞ්කප්පා, යදා පඤ්ඤාය පස්සතී''ති. – ද්වෙ ගාථා අභාසි;

තත්ථ **බහූනි ලොකෙ චිත්‍රානීති** රූපාදිවසෙන තත්ථාපි නීලපීතාදිවසෙන ඉත්ථිපුරිසාදිවසෙන ච අනෙකානි ලොකෙ චිත්තවිචිත්තානි ආරම්මණජාතානි. **අස්මිං පථවිමණ්ඩලෙති** පච්චක්ඛභූතං මනුස්සලොකං සන්ධාය වදති. **මථෙන්ති මඤ්ඤෙ සඞ්කප්පන්ති** තජ්ජං පුරිසවායාමසහිතං අරණිසහිතං විය අග්ගිං අයොනිසොමනසිකාරාභිසඞ්ඛාතානි මිච්ඡාසඞ්කප්පානි මථෙන්ති මඤ්ඤෙ මථෙන්තානි විය තිට්ඨන්ති. කීදිසං? **සුභං රාගූපසංහිතං,** කාමවිතක්කන්ති අත්ථො. සො හි සුභාකාරග්ගහණෙන ''සුභො''ති වොහරීයති.

රජමුහතඤ්ච වාතෙනාති ච-ඉති නිපාතමත්තං. යථා ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ වාතෙන ඌහතං උට්ඨිතං රජං මහාමෙඝො වස්සන්තො උපසම්මයෙ, වූපසමෙය්‍ය. **එවං සම්මන්ති සඞ්කප්පා, යදා පඤ්ඤාය පස්සතීති** යදා අරියසාවකො තානි ලොකචිත්‍රානි සමුදයතො, අස්සාදතො, ආදීනවතො, නිස්සරණතො ච යථාභූතං පඤ්ඤාය පස්සති, අථ යථා තං රජං උහතං මෙඝෙන, එවං සම්මන්ති පඤ්ඤාය සබ්බෙපි මිච්ඡාසඞ්කප්පා. න හි උප්පන්නාය සම්මාදිට්ඨියා මිච්ඡාසඞ්කප්පා පතිට්ඨං ලභන්ති. යථා පන පඤ්ඤාය පස්සති, තං දස්සෙන්තො –

676.

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා.

677.

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති…පෙ.… එස මග්ගො විසුද්ධියා.

678.

‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති. –

තිස්සො ගාථා අභාසි.

තත්ථ **සබ්බෙ සඞ්ඛාරාති** ඡළාරම්මණසඞ්ගහා සබ්බෙ තෙභූමකා පඤ්චක්ඛන්ධා. **අනිච්චාති** ‘‘ආදිමජ්ඣඅන්තවන්තතො, අනිච්චන්තිකතො, තාවකාලිකතො, තත්ථ තත්ථ භිජ්ජනතො න නිච්චා’’ති යදා විපස්සනාපඤ්ඤාය පස්සති. **අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙති** අථ ඉමස්මිං වට්ටදුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො දුක්ඛපරිජානනාදිවිධිනා සච්චානි පටිවිජ්ඣති. **එස මග්ගො විසුද්ධියාති** එස යථාවුත්තො විපස්සනාවිධි ඤාණදස්සනවිසුද්ධියා, අච්චන්තවිසුද්ධියා ච මග්ගො අධිගමුපායො.

දුක්ඛාති සප්පටිභයතො, උදයබ්බයසම්පටිපීළනතො, දුක්ඛමතො, සුඛපටික්ඛෙපතො ච දුක්ඛා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති සබ්බෙපි චතුභූමකා ධම්මා අනත්තා. ඉධ පන තෙභූමකධම්මාව ගහෙතබ්බා. තෙ හි අසාරතො, අවසවත්තනතො, සුඤ්ඤතො, අත්තපටික්ඛෙපතො ච අනත්තාති විපස්සිතබ්බා. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

එවං විපස්සනාවිධිං දස්සෙත්වා තෙන විධිනා කතකිච්චං අත්තානං අඤ්ඤං විය කත්වා දස්සෙන්තො –

679.

“බුද්ධානුබුද්ධො යො ථෙරො, කොණ්ඩඤ්ඤො තිබ්බනික්කමො;
පහීනජාතිමරණො, බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලී.

680.

“ඔඝපාසො දළ්හඛිලො, පබ්බතො දුප්පදාලයො;
ඡෙත්වා ඛිලඤ්ච පාසඤ්ච, සෙලං භෙත්වාන දුබ්භිදං;
තිණ්ණො පාරඞ්ගතො ඣායී, මුත්තො සො මාරබන්ධනා”ති. –

ගාථාද්වයමාහ.

තත්ථ **බුද්ධානුබුද්ධොති** බුද්ධානං අනුබුද්ධො, සම්මාසම්බුද්ධෙහි බුජ්ඣිතානි සච්චානි තෙසං දෙසනානුසාරෙන බුජ්ඣතීති අත්ථො. ථිරෙහි අසෙක්ඛෙහි සීලසාරාදීහි සමන්නාගතොති, **ථෙරො. කොණ්ඩඤ්ඤොති** ගොත්තකිත්තනං. **තිබ්බනික්කමොති** දළ්හවීරියො, ථිරපරක්කමො. ජාතිමරණානං පහීනකාරණත්තා **පහීනජාතිමරණො. බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලීති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස අනවසෙසං, අනවසෙසතො වා මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස පාරිපූරකො, අථ වා **කෙවලී** නාම කිලෙසෙහි අසම්මිස්සතාය මග්ගඤාණං ඵලඤාණඤ්ච, තං ඉමස්මිං අත්ථීති කෙවලී. යස්මා පන තදුභයම්පි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස වසෙන හොති න අඤ්ඤථා, තස්මා “බ්‍රහ්මචරියස්ස කෙවලී”ති වුත්තං.

ඔඝපාසොති “කාමොඝො, භවොඝො, දිට්ඨොඝො, අවිජ්ජොඝො”ති (ධ. ස. 1156; විභ. 938) එවං වුත්තා චත්තාරො ඔඝා – “අන්තලික්ඛචරො පාසො, ය්වායං චරති මානසො”ති (මහාව. 33; සං. නි. 1.151) එවං වුත්තො රාගපාසො ච. **දළ්හඛිලොති** “සත්ථරි කඞ්ඛති, ධම්මෙ කඞ්ඛති, සඞ්ඝෙ කඞ්ඛති, සික්ඛාය කඞ්ඛති, සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතො හොති අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛිලජාතො”ති (ම. නි. 1.185; අ. නි. 5.205) එවං වුත්තො දළ්හො ථිරො පඤ්චවිධො චෙතොඛිලො ච. පවුරජනෙහි පදාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය **දුප්පදාලයො.** තතො එව පබ්බතසදිසතාය **පබ්බතොති** ච සඞ්ඛං ගතො. “දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ”න්තිආදිනා (විභ. 226; සං. නි. 2.2) වා නයෙන වුත්තො අඤ්ඤාණප්පභෙදො ච. ඉති එතං සබ්බං **ඡෙත්වා ඛිලඤ්ච පාසඤ්චාති** එතෙසු චතුබ්බිධෙසු සංකිලෙසධම්මෙසු යො ඛිලඤ්ච පාසඤ්ච අරියමග්ගඤාණාසිනා ඡින්දිත්වා. **සෙලං භෙත්වාන දුබ්භිදන්ති** යෙන කෙනචි ඤාණෙන ඡින්දිතුං අසක්කුණෙය්‍යං අඤ්ඤාණසෙලං වජිරූපමඤාණෙන ඡින්දිත්වා, චත්තාරොපි ඔඝෙ තරිත්වා, තෙසං පරතීරෙ නිබ්බානෙ ඨිතත්තා **තිණ්ණො පාරඞ්ගතො.** ආරම්මණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානලක්ඛණෙනාති දුවිධෙනපි **ඣායී; මුත්තො සො මාරබන්ධනාති** සො එවරූපො ඛීණාසවො සබ්බස්මාපි කිලෙසමාරබන්ධනා මුත්තො විප්පමුත්තො විසංයුත්තොති. අත්තානමෙව සන්ධාය ථෙරො වදති.

අථෙකදිවසං ථෙරො, අත්තනො සද්ධිවිහාරිකං එකං භික්ඛුං අකල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙන කුසීතං හීනවීරියං උද්ධතං උන්නළං විහරන්තං දිස්වා, ඉද්ධියා තත්ථ ගන්ත්වා, තං ''මා, ආවුසො, එවං කරි, අකල්‍යාණමිත්තෙ පහාය කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තො සමණධම්මං කරොහී''ති ඔවදි. සො ථෙරස්ස වචනං නාදියි. ථෙරො තස්ස අනාදියනෙන ධම්මසංවෙගප්පත්තො පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය මිච්ඡාපටිපත්තිං ගරහන්තො සම්මාපටිපත්තිං විවෙකවාසඤ්ච පසංසන්තො –

681.

''උද්ධතො චපලො භික්ඛු, මිත්තෙ ආගම්ම පාපකෙ;
සංසීදති මහොඝස්මිං, ඌමියා පටිකුජ්ජිතො.

682.

''අනුද්ධතො අචපලො, නිපකො සංවුතින්ද්‍රියො;
කල්‍යාණමිත්තො මෙධාවී, දුක්ඛස්සන්තකරො සියා.

683.

''කාලපබ්බඞ්ගසඞ්කාසො, කිසො ධමනිසන්ථතො;
මත්තඤ්ඤූ අන්නපානස්මිං, අදීනමනසො නරො.

684.

''ඵුට්ඨො ඩංසෙහි මකසෙහි, අරඤ්ඤස්මිං බ්‍රහාවනෙ;
නාගො සඞ්ගාමසීසෙව, සතො තත්‍රාධිවාසයෙ.

685-6.

''නාභිනන්දාමි මරණං…පෙ.… සම්පජානො පතිස්සතො.

687.

''පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා…පෙ.… භවනෙත්ති සමූහතා.

688.

''යස්ස චත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, කිං මෙ සද්ධිවිහාරිනා''ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **උද්ධතොති** උද්ධච්චයුත්තො අසමාහිතො වික්ඛිත්තචිත්තො. **චපලොති** පත්තචීවරමණ්ඩනාදිනා චාපල්‍යෙන සමන්නාගතො ලොලපකතිකො. **මිත්තෙ ආගම්ම පාපකෙති** අකල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය සමණධම්මං අකරොන්තො. **සංසීදති මහොඝස්මිං, ඌමියා පටිකුජ්ජිතොති** යථා මහාසමුද්දෙ පතිතපුරිසො සමුද්දවීචීහි ඔත්ථටො සීසං උක්ඛිපිතුං අලභන්තො තත්ථෙව සංසීදති, එවං සංසාරමහොඝස්මිං පරිබ්භමන්තො

කොධුපායාසඋම්මියා පටිකුජ්ජිතො ඔත්ථටො විපස්සනාවසෙන පඤ්ඤාසීසං උක්ඛිපිතුං අලභන්තො තත්ථෙව සංසීදති.

නිපකොති නිපුණො, අත්තත්ථපරත්ථෙසු කුසලො. **සංවුතින්ද්‍රියොති** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරණෙන පිහිතින්ද්‍රියො. **කල්‍යාණමිත්තොති** කල්‍යාණෙහි මිත්තෙහි සමන්නාගතො. **මෙධාවීති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමඞ්ගීභූතො. **දුක්ඛස්සන්තකරො සියාති** සො තාදිසො සකලස්සාපි වට්ටදුක්ඛස්ස අන්තකරො භවෙය්‍ය.

කාලපබ්බඞ්ගසඞ්කාසොතිආදි විවෙකාභිරතිකිත්තනං. **නාභිනන්දාමී**තිආදි පන කතකිච්චභාවදස්සනං. තං සබ්බං හෙට්ඨා (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.607) වුත්තත්ථමෙව. ඔසානෙ පන **කිං මෙ සද්ධිවිහාරිනාති** අත්තනො සද්ධිවිහාරිකං සන්ධාය වුත්තං. තස්මා එදිසෙන දුබ්බචෙන අනාදරෙන සද්ධිවිහාරිනා කිං මෙ පයොජනං එකවිහාරොයෙව මය්හං රුච්චතීති අත්ථො.

එවං පන වත්වා ඡද්දන්තදහමෙව ගතො. තත්ථ ද්වාදස වස්සානි වසිත්වා උපකට්ඨෙ පරිනිබ්බානෙ සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පරිනිබ්බානං අනුජානාපෙත්වා තත්ථෙව ගන්ත්වා පරිනිබ්බායි.

අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උදායිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

මනුස්සභූතන්තිආදිකා ආයස්මතො උදායිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං පුඤ්ඤං උපචිනිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුස්මිං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **උදායීති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො සත්ථු ඤාතිසමාගමෙ බුද්ධානුභාවං දිස්වා, පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි. තයො හි ඉමෙ උදායිත්ථෙරා අමච්චපුත්තො පුබ්බෙ ආගතො කාළුදායී, කොවරියපුත්තො ලාළුදායී, අයං බ්‍රාහ්මණපුත්තො මහාඋදායීති. ස්වායං එකදිවසං සත්ථාරා සෙතවාරණං සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතං මහාජනෙන පසංසියමානං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා නාගොපමසුත්තන්තෙ (අ. නි. 6.43) දෙසිතෙ දෙසනාපරියොසානෙ අත්තනො ඤාණබලානුරූපං සත්ථු ගුණෙ අනුස්සරිත්වා, බුද්ධාරම්මණාය පීතියා සමුස්සාහිතමානසො ''අයං මහාජනො ඉමං තිරච්ඡානගතං නාගං පසංසති, න බුද්ධමහානාගං. හන්දාහං බුද්ධමහාගන්ධහත්ථිනො ගුණෙ පාකටෙ කරිස්සාමී''ති සත්ථාරං ථොමෙන්තො –

689.

''මනුස්සභූතං සම්බුද්ධං, අත්තදන්තං සමාහිතං;

ඉරියමානං බ්‍රහ්මපථෙ, චිත්තස්සූපසමෙ රතං.

690.

‘‘යං මනුස්සා නමස්සන්ති, සබ්බධම්මාන පාරගුං;
දෙවාපි තං නමස්සන්ති, ඉති මෙ අරහතො සුතං.

691.

‘‘සබ්බසංයොජනාතීතං, වනා නිබ්බනමාගතං;
කාමෙහි නෙක්ඛම්මරතං, මුත්තං සෙලාව කඤ්චනං.

692.

‘‘ස වෙ අච්චරුචි නාගො, හිමවාවඤ්ඤෙ සිලුච්චයෙ;
සබ්බෙසං නාගනාමානං, සච්චනාමො අනුත්තරො.

693.

‘‘නාගං වො කිත්තයිස්සාමි, න හි ආගුං කරොති සො;
සොරච්චං අවිහිංසා ච, පාදා නාගස්ස තෙ දුවෙ.

694.

‘‘සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච, චරණා නාගස්ස තෙපරෙ;
සද්ධාහත්ථො මහානාගො, උපෙක්ඛාසෙතදන්තවා.

695.

‘‘සති ගීවා සිරො පඤ්ඤා, වීමංසා ධම්මචින්තනා;
ධම්මකුච්ඡිසමාවාසො, විවෙකො තස්ස වාලධි.

696.

‘‘සො ඣායී අස්සාසරතො, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතො;
ගච්ඡං සමාහිතො නාගො, ඨිතො නාගො සමාහිතො.

697.

‘‘සයං සමාහිතො නාගො, නිසින්නොපි සමාහිතො;
සබ්බත්ථ සංවුතො නාගො, එසා නාගස්ස සම්පදා.

698.

‘‘භුඤ්ජති අනවජ්ජානි, සාවජ්ජානි න භුඤ්ජති;
ඝාසමච්ඡාදනං ලද්ධා, සන්නිධිං පරිවජ්ජයං.

699.

‘‘සංයොජනං අණුං ථූලං, සබ්බං ඡෙත්වාන බන්ධනං;
යෙන යෙනෙව ගච්ඡති, අනපෙක්ඛොව ගච්ඡති.

700.

‘‘යථාපි උදකෙ ජාතං, පුණ්ඩරීකං පවඩ්ඪති;
නොපලිප්පති තොයෙන, සුචිගන්ධං මනොරමං.

701.

‘‘තථෙව ච ලොකෙ ජාතො, බුද්ධො ලොකෙ විහරති;
නොපලිප්පති ලොකෙන, තොයෙන පදුමං යථා.

702.

‘‘මහාගිනි පජ්ජලිතො, අනාහාරොපසම්මති;
අඞ්ගාරෙසු ච සන්තෙසු, නිබ්බුතොති පවුච්චති.

703.

‘‘අත්ථස්සායං විඤ්ඤාපනී, උපමා විඤ්ඤූහි දෙසිතා;
විඤ්ඤිස්සන්ති මහානාගා, නාගං නාගෙන දෙසිතං.

704.

‘‘වීතරාගො වීතදොසො, වීතමොහො අනාසවො;
සරීරං විජහං නාගො, පරිනිබ්බිස්සත්‍යනාසවො’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **මනුස්සභූත**න්ති මනුස්සෙසු භූතං, නිබ්බත්තං; මනුස්සත්තභාවං වා පත්තං. සත්ථා හි ආසවක්ඛයඤාණාධිගමෙන සබ්බගතිවිමුත්තොපි චරිමත්තභාවෙ ගහිතපටිසන්ධිවසෙන ‘‘මනුස්සො’’ත්වෙව වොහරීයතීති. ගුණවසෙන පන දෙවානං අතිදෙවො, බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. **සම්බුද්ධ**න්ති සයමෙව බුජ්ඣිතබ්බබුද්ධවන්තං. **අත්තදන්ත**න්ති අත්තනායෙව දන්තං. භගවා හි අත්තනායෙව උප්පාදිතෙන අරියමග්ගෙන චක්ඛුතොපි…පෙ.… මනතොපි උත්තමෙන දමථෙන දන්තො. **සමාහිත**න්ති අට්ඨවිධෙන සමාධිනා මග්ගඵලසමාධිනා ච සමාහිතං. **ඉරියමානං බ්‍රහ්මපථෙ**ති චතුබ්බිධෙපි බ්‍රහ්මවිහාරපථෙ, බ්‍රහ්මෙ වා සෙට්ඨෙ ඵලසමාපත්තිපථෙ සමාපජ්ජනවසෙන පවත්තමානං. කිඤ්චාපි භගවා න සබ්බකාලං යථාවුත්තෙ බ්‍රහ්මපථෙ ඉරියති, තත්ථ ඉරියසාමත්ථියං පන තන්නින්නතඤ්ච උපාදාය ‘‘ඉරියමාන’’න්ති වුත්තං. **චිත්තස්සූපසමෙ රත**න්ති චිත්තස්ස උපසමහෙතුභූතෙ සබ්බසඞ්ඛාරසමථෙ, නිබ්බානෙ, අභිරතං. **යං මනුස්සා නමස්සන්ති, සබ්බධම්මාන පාරගු**න්ති යං සම්මාසම්බුද්ධං සබ්බෙසං ඛන්ධායතනාදිධම්මානං අභිඤ්ඤාපාරගූ, පරිඤ්ඤාපාරගූ, පහානපාරගූ, භාවනාපාරගූ, සච්ඡිකිරියපාරගූ, සමාපත්තිපාරගූති ඡධා පාරගුං පරමුක්කංසගතසම්පත්තිං ඛත්තියපණ්ඩිතාදයො මනුස්සා නමස්සන්ති. ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා පූජෙන්තා කායෙන වාචාය මනසා ච තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා හොන්ති. **දෙවාපි තං නමස්සන්තී**ති න කෙවලං

මනුස්සා එව, අථ ඛො අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු දෙවාපි තං නමස්සන්ති. **ඉති මෙ අරහතො සුතන්ති** එවං මයා ආරකත්තාදීහි කාරණෙහි අරහතො, භගවතො, ධම්මසෙනාපතිආදීනඤ්ච ‘‘සත්ථා දෙවමනුස්සාන’’න්තිආදිකං වදන්තානං සන්තිකෙ එවං සුතන්ති දස්සෙති.

සබ්බසංයොජනාතීතන්ති සබ්බානි දසපි සංයොජනානි යථාරහං චතූහි මග්ගෙහි සහ වාසනාය අතික්කන්තං. **වනා නිබ්බනමාගතන්ති** කිලෙසවනතො තබ්බිරහිතං නිබ්බනං උපගතං. **කාමෙහි නෙක්ඛම්මරතන්ති** සබ්බසො කාමෙහි නික්ඛමිත්වා පබ්බජ්ජාඣානවිපස්සනාදිභෙදෙ නෙක්ඛම්මෙ අභිරතං. **මුත්තං සෙලාව කඤ්චනන්ති** අසාරතො නිස්සටසාරසභාවත්තා සෙලතො නිස්සටකඤ්චනසදිසං දෙවාපි තං නමස්සන්තීති යොජනා.

ස වෙ අච්චරුචි නාගොති සො එකංසතො ආගුං න කරොති, පුනබ්භවං න ගච්ඡති; නාගො විය බලවාති. ‘‘නාගො’’ති ලද්ධනාමො සම්මාසම්බුද්ධො, **අච්චරුචීති** අත්තනො කායරුචියා ඤාණරුචියා ච සදෙවකං ලොකං අතික්කමිත්වා රුචි, සොභි. යථා කිං? **හිමවාවඤ්ඤෙ සිලුච්චයෙ,** යථා හි හිමවා පබ්බතරාජා අත්තනො ථිරගරුමහාසාරභාවාදීහි ගුණෙහි අඤ්ඤෙ පබ්බතෙ අතිරොචති, එවං අතිරොචතීති අත්ථො. **සබ්බෙසං නාගනාමානන්ති** අහිනාගහත්ථිනාගපුරිසනාගානං, සෙඛාසෙඛපච්චෙකබුද්ධනාගානං වා. **සච්චනාමොති** සච්චෙනෙව නාගනාමො. තං පන සච්චනාමතං ‘‘න හි ආගුං කරොතී’’තිආදිනා සයමෙව වක්ඛති.

ඉදානි බුද්ධනාගං අවයවතො ච දස්සෙන්තො නාමතො තාව දස්සෙතුං **‘‘න හි ආගුං කරොති සො’’**ති ආහ. යස්මා ආගුං, පාපං, සබ්බෙන සබ්බං න කරොති, තස්මා නාගොති අත්ථො. **සොරච්චන්ති** සීලං. **අවිහිංසාති** කරුණා. තදුභයං සබ්බස්සපි ගුණරාසිස්ස පුබ්බඞ්ගමන්ති, කත්වා බුද්ධනාගස්ස පුරිමපාදභාවො තස්ස යුත්තොති ආහ **‘‘පාදා නාගස්ස තෙ දුවෙ’’**ති.

අපරපාදභාවෙන වදන්තො **‘‘සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච, චරණා නාගස්ස තෙපරෙ’’**ති ආහ. ‘‘ත්‍යාපරෙ’’ති වා පාඨො. තෙ අපරෙත්වෙව පදවිභාගො. අනවජ්ජධම්මානං ආදානෙ සද්ධා හත්ථො එතස්සාති, **සද්ධාහත්ථො.** සුපරිසුද්ධවෙදනා ඤාණප්පභෙදා උපෙක්ඛා සෙතදන්තා තෙ එතස්ස අත්ථීති, **උපෙක්ඛාසෙතදන්තවා.**

උත්තමඞ්ගං පඤ්ඤා, තස්සා අධිට්ඨානං සතීති ආහ **‘‘සති ගීවා සිරො පඤ්ඤා’’**ති. **වීමංසා ධම්මචින්තනාති** යථා ඛාදිතබ්බාඛාදිතබ්බස්ස සොණ්ඩාය පරාමසනං සායනඤ්ච හත්ථිනාගස්ස වීමංසා නාම හොති, එවං බුද්ධනාගස්ස කුසලාදිධම්මචින්තනා වීමංසා. සමා වසන්ති එත්ථාති,

සමාවාසො, භාජනං කුච්ඡි එව සමාවාසො, අභිඤ්ඤාසමථානං ආධානභාවතො සමථවිපස්සනාසඞ්ඛාතො ධම්මො කුච්ඡිසමාවාසො එතස්සාති **ධම්මකුච්ඡිසමාවාසො. විවෙකොති** උපධිවිවෙකො. **තස්සාති** බුද්ධනාගස්ස. **වාලධි,** පරියොසානඞ්ගභාවතො.

ඣායීති ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ච ඣායනසීලො. **අස්සාසරතොති** පරමස්සාසභූතෙ නිබ්බානෙ රතො. **අජ්ඣත්තං සුසමාහිතොති** විසයජ්ඣත්තෙ ඵලසමාපත්තියං සුට්ඨු සමාහිතො තදිදං සමාධානං සුට්ඨු සබ්බකාලිකන්ති දස්සෙතුං **''ගච්ඡං සමාහිතො නාගො''**තිආදි වුත්තං. භගවා හි සවාසනස්ස උද්ධච්චස්ස පහීනත්තා වික්ඛෙපාභාවතො නිච්චං සමාහිතොව. තස්මා යං යං ඉරියාපථං කප්පෙති, තං තං සමාහිතොව කප්පෙසීති.

සබ්බත්ථාති, සබ්බස්මිං ගොචරෙ, සබ්බස්මිඤ්ච ද්වාරෙ සබ්බසො පිහිතවුත්ති. තෙනාහ – ''සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ත''න්තිආදි (නෙත්ති. 15). **එසා නාගස්ස සම්පදාති** එසා ''න හි ආගුං කරොති සො''තිආදිනා ''සම්බුද්ධ''න්තිආදිනා එව වා යථාවුත්තා වක්ඛමානා ච බුද්ධගන්ධහත්ථිනො සම්පත්ති ගුණපරිපුණ්ණා.

භුඤ්ජති අනවජ්ජානීති සම්මාජීවස්ස උක්කංසපාරමිප්පත්තියා භුඤ්ජති අගරහිතබ්බානි, මිච්ඡාජීවස්ස සබ්බසො සවාසනානඤ්ච පහීනත්තා සාවජ්ජානි ගරහිතබ්බානි න භුඤ්ජති අනවජ්ජානි භුඤ්ජන්තො ච සන්නිධිං පරිවජ්ජයං භුඤ්ජතීති යොජනා.

සංයොජනන්ති වට්ටදුක්ඛෙන සද්ධිං සන්තානං සංයොජනතො වට්ටෙ ඔසීදාපනසමත්ථං දසවිධම්පි සංයොජනං. **අණුං ථූලන්ති** ඛුද්දකඤ්චෙව මහන්තඤ්ච. **සබ්බං ඡෙත්වාන බන්ධනන්ති** මග්ගඤාණෙන අනවසෙසං කිලෙසබන්ධනං ඡින්දිත්වා. **යෙන යෙනාති** යෙන යෙන දිසාභාගෙන.

යථා හි උදකෙ ජාතං පුණ්ඩරීකං උදකෙ පවඩ්ඪති නොපලිප්පති තොයෙන, අනුපලෙපසභාවත්තා, තථෙව ලොකෙ ජාතො බුද්ධො ලොකෙ විහරති, නොපලිප්පති ලොකෙන තණ්හාදිට්ඨිමානලෙපාභාවතොති යොජනා.

ගිනීති අග්ගි. **අනාහාරොති** අනින්ධනො.

අත්ථස්සායං විඤ්ඤාපනීති සත්ථු ගුණසඞ්ඛාතස්ස උපමෙයත්ථස්ස විඤ්ඤාපනී, පකාසනී අයං නාගූපමා. **විඤ්ඤූහීති** සත්ථු පටිවිද්ධචතුසච්චධම්මං පරිජානන්තෙහි අත්තානං සන්ධාය වදති. **විඤ්ඤිස්සන්තීති**ආදි කාරණවචනං, යස්මා නාගෙන මයා දෙසිතං නාගං තථාගතගන්ධහත්ථිං මහානාගා ඛීණාසවා අත්තනො විසයෙ ඨත්වා

විජානිස්සන්ති, තස්මා අඤ්ඤෙසං පුථුජ්ජනානං ඤාපනත්ථං අයං උපමා අම්හෙහි භාසිතාති අධිප්පායො.

සරීරං විජහං නාගො, පරිනිබ්බිස්සත්‍යනාසවොති බොධිමූලෙ සඋපාදිසෙසපරිනිබ්බානෙන අනාසවො සම්මාසම්බුද්ධනාගො, ඉදානි සරීරං අත්තභාවං විජහන්තො ඛන්ධපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායිස්සතීති.

එවං චුද්දසහි උපමාහි මණ්ඩෙත්වා, සොළසහි ගාථාහි, චතුසට්ඨියා පාදෙහි සත්ථු ගුණෙ වණ්ණෙන්තො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

උදායිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සොළසකනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

16. වීසතිනිපාතො

1. අධිමුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

වීසතිනිපාතෙ **යඤ්ඤත්ථං වා**තිආදිකා ආයස්මතො අපරස්ස අධිමුත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි උපචිනන්තො අත්ථදස්සිස්ස භගවතො කාලෙ විභවසම්පන්නෙ කුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ භික්ඛුසඞ්ඝං උපට්ඨහන්තො මහාදානානි පවත්තෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ ආයස්මතො සංකිච්චත්ථෙරස්ස භගිනියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්ති, **අධිමුත්තො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො මාතුලත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සාමණෙරභූමියංයෙව ඨිතො අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.4.84-88) –

‘‘නිබ්බුතෙ ලොකනාථම්හි, අත්ථදස්සීනරුත්තමෙ;
උපට්ඨහිං භික්ඛුසඞ්ඝං, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

‘‘නිමන්තෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං, උජුභූතං සමාහිතං;
උච්ඡුනා මණ්ඩපං කත්වා, භොජෙසිං සඞ්ඝමුත්තමං.

‘‘යං යං යොනුපපජ්ජාමි, දෙවත්තං අථ මානුසං;
සබ්බෙ සත්තෙ අභිභොමි, පුඤ්ඤකම්මස්සිදං ඵලං.

‘‘අට්ඨාරසෙ කප්පසතෙ, යං දානමදදිං තදා;
දුග්ගතිං නාභිජානාමි, උච්ඡුදානස්සිදං ඵලං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා සමාපත්තිසුඛෙන වීතිනාමෙන්තො උපසම්පජ්ජිතුකාමො ‘‘මාතරං ආපුච්ඡිස්සාමී’’ති මාතු සන්තිකං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ දෙවතාය බලිකම්මකරණත්ථං මංසපරියෙසනං චරන්තෙහි පඤ්චසතෙහි චොරෙහි සමාගච්ඡි. චොරා ච තං අග්ගහෙසුං ‘‘දෙවතාය බලි භවිස්සතී’’ති. සො චොරෙහි ගහිතොපි අභීතො අච්ඡම්භී විප්පසන්නමුඛොව අට්ඨාසි. තං දිස්වා චොරගාමණිඅච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො පසංසන්තො –

705.

‘‘යඤ්ඤත්ථං වා ධනත්ථං වා, යෙ හනාම මයං පුරෙ;
අවසෙසං භයං හොති, වෙධන්ති විලපන්ති ච.

706.

‘‘තස්ස තෙ නත්ථි භීතත්තං, භියෙ‍යා වණ්ණො පසීදති;
කස්මා න පරිදෙවෙසි, එවරූපෙ මහබ්භයෙ’’ති. – ද්වෙ ගාථා අභාසි;

තත්ථ **යඤ්ඤත්ථන්ති** යජනත්ථං දෙවතානං බලිකම්මකරණත්ථං වා. වා-සද්දො විකප්පනත්ථො. **ධනත්ථන්ති** සාපතෙය්‍යාහරණත්ථං. **යෙ හනාම මයං පුරෙති** යෙ සත්තෙ මයං පුබ්බෙ හනිම්හ. අතීතත්ථෙ හි ඉදං වත්තමානවචනං. **අවසෙති** අවසෙ අසෙරිකෙ කත්වා. **තන්ති** තෙසං. ‘‘අවසෙසන්ති’’පි පඨන්ති. අම්හෙහි ගහිතෙසු තං එකං ඨපෙත්වා අවසෙසානං; අයමෙව වා පාඨො. **භයං හොතීති** මරණභයං හොති. යෙන තෙ **වෙධන්ති විලපන්ති,**චිත්තුත්‍රාසෙන වෙධන්ති, ‘‘සාමි, තුම්හාකං ඉදඤ්චිදඤ්ච දස්සාම, දාසා භවිස්සාමා’’තිආදිකං වදන්තා විලපන්ති.

තස්ස තෙති යො ත්වං අම්හෙහි දෙවතාය බලිකම්මත්ථං ජීවිතා වොරොපෙතුකාමෙහි උක්ඛිත්තාසිකෙහි සන්තජ්ජිතො, තස්ස තෙ. **භීතත්තන්ති** භීතභාවො, භයන්ති අත්ථො. **භියො වණ්ණො පසීදතීති** පකතිවණ්ණතො උපරිපි තෙ මුඛවණ්ණො විප්පසීදති. ථෙරස්ස කිර තදා ‘‘සචෙ ඉමෙ මාරෙස්සන්ති, ඉදානෙවාහං අනුපාදාය පරිනිබ්බායිස්සාමි, දුක්ඛභාරො විගච්ඡිස්සතී’’ති උළාරං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජි. **එවරූපෙ මහබ්භයෙති** එදිසෙ මහති මරණභයෙ උපට්ඨිතෙ. හෙතුඅත්ථෙ වා එතං භුම්මවචනං.

ඉදානි ථෙරො චොරගාමණිස්ස පටිවචනදානමුඛෙන ධම්මං දෙසෙන්තො –

707.

‘‘නත්ථි චෙතසිකං දුක්ඛං, අනපෙක්ඛස්ස ගාමණි;
අතික්කන්තා භයා සබ්බෙ, ඛීණසංයොජනස්ස වෙ.

708.

‘‘ඛීණාය භවනෙත්තියා, දිට්ඨෙ ධම්මෙ යථාතථෙ;
න භයං මරණෙ හොති, භාරනික්ඛෙපනෙ යථා.

709.

‘‘සුචිණ්ණං බ්‍රහ්මචරියං මෙ, මග්ගො චාපි සුභාවිතො;
මරණෙ මෙ භයං නත්ථි, රොගානමිව සඞ්ඛයෙ.

710.

‘‘සුචිණ්ණං බ්‍රහ්මචරියං මෙ, මග්ගො චාපි සුභාවිතො;
නිරස්සාදා භවා දිට්ඨා, විසං පිත්වාව ඡඩ්ඩිතං.

711.

‘‘පාරගූ අනුපාදානො, කතකිච්චො අනාසවො;
තුට්ඨො ආයුක්ඛයා හොති, මුත්තො ආඝාතනා යථා.

712.

‘‘උත්තමං ධම්මතං පත්තො, සබ්බලොකෙ අනත්ථිකො;
ආදිත්තාව ඝරා මුත්තො, මරණස්මිං න සොචති.

713.

‘‘යදත්ථි සඞ්ගතං කිඤ්චි, භවො වා යත්ථ ලබ්භති;
සබ්බං අනිස්සරං එතං, ඉති වුත්තං මහෙසිනා.

714.

‘‘යො තං තථා පජානාති, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
න ගණ්හාති භවං කිඤ්චි, සුතත්තංව අයොගුළං.

715.

‘‘න මෙ හොති ‘අහොසි’න්ති, ‘භවිස්ස’න්ති න හොති මෙ;
සඞ්ඛාරා විගමිස්සන්ති, තත්ථ කා පරිදෙවනා.

716.

‘‘සුද්ධං ධම්මසමුප්පාදං, සුද්ධං සඞ්ඛාරසන්තතිං;
පස්සන්තස්ස යථාභූතං, න භයං හොති ගාමණි.

717.

‘‘තිණකට්ඨසමං ලොකං, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
මමත්තං සො අසංවින්දං, ‘නත්ථි මෙ’ති න සොචති.

718.

‘‘උක්කණ්ඨාමි සරීරෙන, භවෙනම්හි අනත්ථිකො;
සොයං භිජ්ජිස්සති කායො, අඤ්ඤො ච න භවිස්සති.

719.

‘‘යං වො කිච්චං සරීරෙන, තං කරොථ යදිච්ඡථ;
න මෙ තප්පච්චයා තත්ථ, දොසො පෙමඤ්ච හෙහිතී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

720.

‘‘තස්ස තං වචනං සුත්වා, අබ්භුතං ලොමහංසනං;
සත්ථානි නික්ඛිපිත්වාන, මාණවා එතදබ්රවු’’න්ති. –

අයං සඞ්ගීතිකාරෙහි වුත්තගාථා. ඉතො අපරා තිස්සො චොරානං, ථෙරස්ස ච වචනපටිවචනගාථා –

721.

‘‘කිං භදන්තෙ කරිත්වාන, කො වා ආචරියො තව;
කස්ස සාසනමාගම්ම, ලබ්භතෙ තං අසොකතා.

722.
‘‘සබ්බඤ්ඤූ සබ්බදස්සාවී, ජිනො ආචරියො මම;
මහාකාරුණිකො සත්ථා, සබ්බලොකතිකිච්ඡකො.

723.
‘‘තෙනායං දෙසිතො ධම්මො, ඛයගාමී අනුත්තරො;
තස්ස සාසනමාගම්ම, ලබ්භතෙ තං අසොකතා.

724.
‘‘සුත්වාන චොරා ඉසිනො සුභාසිතං, නික්ඛිප්ප සත්ථානි ච ආවුධානි ච;
තම්හා ච කම්මා විරමිංසු එකෙ, එකෙ ච පබ්බජ්ජමරොචයිංසු.

725.
‘‘තෙ පබ්බජිත්වා සුගතස්ස සාසනෙ, භාවෙත්ව බොජ්ඣඞ්ගබලානි පණ්ඩිතා;
උදග්ගචිත්තා සුමනා කතින්ද්‍රියා, ඵුසිංසු නිබ්බානපදං අසඞ්ඛත’’න්ති. –

ඉමාපි සඞ්ගීතිකාරෙහි වුත්තගාථා.

තත්ථ **නත්ථි චෙතසිකං දුක්ඛං, අනපෙක්ඛස්ස, ගාමණීති** ගාමණි, අපෙක්ඛාය, තණ්හාය, අභාවෙන අනපෙක්ඛස්ස මාදිසස්ස, ලොහිතසභාවො පුබ්බො විය, චෙතසිකං දුක්ඛං දොමනස්සං නත්ථි, දොමනස්සාභාවාපදෙසෙන භයාභාවං වදති. තෙනාහ **‘‘අතික්කන්තා භයා සබ්බෙ’’**ති. **අතික්කන්තා භයා සබ්බෙති** ඛීණසංයොජනස්ස අරහතො පඤ්චවීසති මහාභයා, අඤ්ඤෙ ච සබ්බෙපි භයා එකංසෙන අතික්කන්තා අතීතා, අපගතාති අත්ථො.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ යථාතථෙති චතුසච්චධම්මෙ පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියභාවනාවසෙන මග්ගපඤ්ඤාය යථාභූතං දිට්ඨෙ. **මරණෙති** මරණහෙතු. **භාරනික්ඛෙපනෙ යථාති** යථා කොචි පුරිසො සීසෙ ඨිතෙන මහතා ගරුභාරෙන සංසීදන්තො තස්ස නික්ඛෙපනෙ, අපනයනෙ න භායති, එවං සම්පදමිදන්ති අත්ථො. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා, භාරහාරො ච පුග්ගලො;
භාරාදානං දුඛං ලොකෙ, භාරනික්ඛෙපනං සුඛ’’න්ති. (සං. නි. 3.22);

සුචිණ්ණන්ති සුට්ඨු චරිතං. **බ්‍රහ්මචරියන්ති,** සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සාසනබ්‍රහ්මචරියං. තතො එව **මග්ගො චාපි සුභාවිතො** අට්ඨඞ්ගිකො අරියමග්ගොපි සම්මදෙව භාවිතො. **රොගානමිව සඞ්ඛයෙති** යථා බහූහි රොගෙහි අභිභූතස්ස ආතුරස්ස රොගානං සඞ්ඛයෙ පීතිසොමනස්සමෙව හොති, එවං ඛන්ධරොගසඞ්ඛයෙ මරණෙ මාදිසස්ස භයං නත්ථි.

නිරස්සාදා භවා දිට්ඨාති තීහි දුක්ඛතාහි අභිභූතා, එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තා, තයො භවා නිරස්සාදා, අස්සාදරහිතා, මයා දිට්ඨා. **විසං පිත්වාව ඡඩ්ඩිතන්ති** පමාදවසෙන විසං පිවිත්වා තාදිසෙන පයොගෙන ඡඩ්ඩිතං විය මරණෙ මෙ භයං නත්ථීති අත්ථො.

මුත්තො ආඝාතනා යථාති යථා චොරෙහි මාරණත්ථං ආඝාතනං නීතො කෙනචි උපායෙන තතො මුත්තො හට්ඨතුට්ඨො හොති, එවං සංසාරපාරං, නිබ්බානං, ගතත්තා **පාරගූ,** චතූහිපි උපාදානෙහි **අනුපාදානො,** පරිඤ්ඤාදීනං සොළසන්නං කිච්චානං කතත්තා **කතකිච්චො** කාමාසවාදීහි **අනාසවො, ආයුක්ඛයා** ආයුක්ඛයහෙතු **තුට්ඨො** සොමනස්සිකො හොති.

උත්තමන්ති සෙට්ඨං. **ධම්මතන්ති,** ධම්මසභාවං. අරහත්තෙ සිද්ධෙ සිජ්ඣනහෙතු ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවං. **සබ්බලොකෙති** සබ්බලොකස්මිම්පි, දීඝායුකසුඛබහුලතාදිවසෙන සංයුත්තෙපි ලොකෙ. **අනත්ථිකොති,** අනපෙක්ඛො. **ආදිත්තාව සරා මුත්තොති** යථා කොචි පුරිසො සමන්තතො ආදිත්තතො පජ්ජලිතතො ගෙහතො නිස්සටො, තතො නිස්සරණනිමිත්තං න සොචති, එවං ඛීණාසවො මරණනිමිත්තං න සොචති.

යදත්ථි සඞ්ගතං කිඤ්චීති යංකිඤ්චි ඉමස්මිං ලොකෙ අත්ථි, විජ්ජති, උපලබ්භති සඞ්ගතං, සත්තෙහි සඞ්ඛාරෙහි වා සමාගමො, සමොධානං. ‘‘සඞ්ඛත’’න්තිපි පාඨො, තස්ස යංකිඤ්චි පච්චයෙහි සමච්ච සම්භූයා කතං, පටිච්චසමුප්පන්නන්ති අත්ථො. **භවො වා යත්ථ ලබ්භතීති** යස්මිං සත්තනිකායෙ යො උපපත්තිභවො ලබ්භති. **සබ්බං අනිස්සරං එතන්ති** සබ්බමෙතං ඉස්සරරහිතං, න එත්ථ කෙනචි ‘‘එවං හොතූ’’ති ඉස්සරියං වත්තෙතුං සක්කා. **ඉති වුත්තං මහෙසිනාති** ‘‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’’ති එවං වුත්තං මහෙසිනා සම්මාසම්බුද්ධෙන. තස්මා ‘‘අනිස්සරං එත’’න්ති පජානන්තො මරණස්මිං න සොචතීති යොජනා.

න ගණ්හාති භවං කිඤ්චීති යො අරියසාවකො ‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’’තිආදිනා (ධ. ප. 277) යථා බුද්ධෙන භගවතා දෙසිතං, තථා තං භවත්තයං විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පජානාති. සො යථා කොචි පුරිසො සුඛකාමො දිවසං සන්තත්තං අයොගුළං හත්ථෙන න ගණ්හාති, එවං කිඤ්චි ඛුද්දකං වා මහන්තං වා භවං න ගණ්හාති, න තත්ථ තණ්හං කරොතීති අත්ථො.

න මෙ හොති "අහොසි"න්ති "අතීතමද්ධානං අහං ඊදිසො අහොසි"න්ති අත්තදිට්ඨිවසෙන න මෙ චිත්තප්පවත්ති අත්ථි දිට්ඨියා සම්මදෙව උග්ඝාටිතත්තා, ධම්මසභාවස්ස ච සුදිට්ඨත්තා. **"භවිස්ස"න්ති න හොති මෙති** තතො එව "අනාගතමද්ධානං අහං එදිසො කථං නු ඛො භවිස්සං භවෙය්‍යා"න්ති එවම්පි මෙ න හොති. **සඞ්ඛාරා විගමිස්සන්තීති** එවං පන හොති "යථාපච්චයං පවත්තමානා සඞ්ඛාරාව, න එත්ථ කොචි අත්තා වා අත්තනියං වා, තෙ ච ඛො විගමිස්සන්ති, විනස්සිස්සන්ති, ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජිස්සන්තී"ති. **තත්ථ කා පරිදෙවනාති** එවං පස්සන්තස්ස මාදිසස්ස තත්ථ සඞ්ඛාරගතෙ කා නාම පරිදෙවනා.

සුද්ධන්ති කෙවලං, අත්තසාරෙන අසම්මිස්සං. **ධම්මසමුප්පාදන්ති** පච්චයපච්චයුප්පන්නධම්මසමුප්පත්තිං අවිජ්ජාදිපච්චයෙහි සඞ්ඛාරාදිධම්මමත්තප්පවත්තිං. **සඞ්ඛාරසන්තතින්ති** කිලෙසකම්මවිපාකප්පභෙදසඞ්ඛාරපබන්ධං. **පස්සන්තස්ස යථාභූතන්ති** සහ විපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය යාථාවතො ජානන්තස්ස.

තිණකට්ඨසමං ලොකන්ති යථා අරඤ්ඤෙ අපරිග්ගහෙ තිණකට්ඨෙ කෙනචි ගය්හමානෙ අපරස්ස "මය්හං සන්තකං අයං ගණ්හතී"ති න හොති, එවං සො අසාමිකතාය තිණකට්ඨසමං සඞ්ඛාරලොකං යදා පඤ්ඤාය පස්සති, සො තත්ථ මමත්තං **අසංවින්දං** අසංවින්දන්තො අලභන්තො අකරොන්තො. **නත්ථි මෙති** "අහු වත සොහං, තං මෙ නත්ථී"ති න සොචති.

උක්කණ්ඨාමි සරීරෙනාති අසාරකෙන අභිනුදෙන දුක්ඛෙන අකතඤ්ඤුනා අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලසභාවෙන ඉමිනා කායෙන උක්කණ්ඨාමි ඉමං කායං නිබ්බින්දන්තො එවං තිට්ඨාමි. **භවෙනම්හි අනත්ථිකොති** සබ්බෙනපි භවෙන අනත්ථිකො අම්හි, න කිඤ්චි භවං පත්ථෙමි. **සොයං භිජ්ජිස්සති කායොති** අයං මම කායො ඉදානි තුම්හාකං පයොගෙන අඤ්ඤථා වා අඤ්ඤත්ථ භිජ්ජිස්සති. **අඤ්ඤො ච න භවිස්සතීති** අඤ්ඤො කායො මය්හං ආයතිං න භවිස්සති, පුනබ්භවාභාවතො.

යං වො කිච්චං සරීරෙනාති යං තුම්හාකං ඉමිනා සරීරෙන පයොජනං, **තං කරොථ යදිච්ඡථ,** ඉච්ඡථ චෙ. **න මෙ තප්පච්චයාති,** තං නිමිත්තං ඉමස්ස සරීරස්ස තුම්හෙහි යථිච්ඡිතකිච්චස්ස කරණහෙතු. **තත්ථාති** තෙසු කරොන්තෙසු ච අකරොන්තෙසු ච. **දොසො පෙමඤ්ච හෙහිතීති** යථාක්කමං පටිඝො අනුනයො න භවිස්සති, අත්තනො භවෙ අපෙක්ඛාය සබ්බසො පහීනත්තාති අධිප්පායො. අඤ්ඤපච්චයා අඤ්ඤත්ථ ච පටිඝානුනයෙසු අසන්තෙසුපි තප්පච්චයා, "තත්ථා"ති වචනං යථාධිගතවසෙන වුත්තං.

තස්සාති අධිමුත්තත්ථෙරස්ස. **තං වචනන්ති** "නත්ථි චෙතසිකං දුක්ඛ"න්තිආදිකං මරණෙ භයාභාවාදිදීපකං, තතො එව අබ්භුතං

ලොමහංසනං වචනං සුත්වා. **මාණවාති** චොරා. චොරා හි ‘‘මාණවා’’ති වුච්චන්ති ‘‘මාණවෙහි සහ ගච්ඡන්ති කතකම්මෙහි අකතකම්මෙහිපී’’තිආදීසු (ම. නි. 2.149) විය.

කිං භදන්තෙ කරිත්වානාති, භන්තෙ, කිං නාම තපොකම්මං කත්වා. කො වා තව ආචරියො කස්ස **සාසනං,** ඔවාදං නිස්සාය අයං **අසොකතා** මරණකාලෙ සොකාභාවො ලබ්භතීති **එතං** අත්ථං **අබ්‌රවුං,** පුච්ඡාවසෙන කථෙසුං, භාසිංසු.

තං සුත්වා ථෙරො තෙසං පටිවචනං දෙන්තො **‘‘සබ්බඤ්ඤූ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සබ්බඤ්ඤූති** පරොපදෙසෙන විනා සබ්බපකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආකඞ්ඛාපටිබද්ධවුත්තිනො අනාවරණඤාණස්ස අධිගමෙන අතීතාදිභෙදං සබ්බං ජානාතීති, සබ්බඤ්ඤූ. තෙනෙව සමන්තචක්ඛුනා සබ්බස්ස දස්සනතො **සබ්බදස්සාවී**. යම්හි අනාවරණඤාණං, තදෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, නත්ථෙව අසාධාරණඤාණපාළියා විරොධො විසයුප්පත්තිමුඛෙන අඤ්ඤෙහි අසාධාරණභාවදස්සනත්ථං එකස්සෙව ඤාණස්ස ද්විධා වුත්තත්තා. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **ඉතිවුත්තකවණ්ණනායං** (ඉතිවු. අට්ඨ. 38) විත්ථාරතො වුත්තමෙවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. පඤ්චන්නම්පි මාරානං විජයතො **ජිනො,** හීනාදිවිභාගභින්නෙ සබ්බස්මිං සත්තනිකායෙ අධිමුත්තවුත්තිතාය මහතියා කරුණාය සමන්නාගතත්තා **මහාකාරුණිකො,** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං වෙනෙය්‍යානං අනුසාසනතො **සත්ථා,** තතො එව සබ්බලොකස්ස කිලෙසරොගතිකිච්ඡනතො **සබ්බලොකතිකිච්ඡකො,** සම්මාසම්බුද්ධො ආචරියො මමාති යොජනා. **ඛයගාමීති** නිබ්බානගාමී.

එවං ථෙරෙන සත්ථු සාසනස්ස ච ගුණෙ පකාසිතෙ පටිලද්ධසද්ධා එකච්චෙ චොරා පබ්බජිංසු, එකච්චෙ උපාසකත්තං පවෙදෙසුං. තමත්ථං දීපෙන්තො ධම්මසඞ්ගාහකා **‘‘සුත්වාන චොරා’’**තිආදිනා ද්වෙ ගාථා අභාසිංසු. තත්ථ **ඉසිනොති** අධිසීලසික්ඛාදීනං එසනට්ඨෙන ඉසිනො, අධිමුත්තත්ථෙරස්ස. **නික්ඛිප්පාති** පහාය. **සත්ථානි ච ආවුධානි චාති** අසිආදිසත්ථානි චෙව ධනුකලාපාදිආවුධානි ච. **තම්හා ච කම්මාති** තතො චොරකම්මතො.

තෙ පබ්බජිත්වා සුගතස්ස සාසනෙති තෙ චොරා සොභනගමනතාදීහි සුගතස්ස භගවතො සාසනෙ පබ්බජ්ජං උපගන්ත්වා. භාවනාවිසෙසාධිගතාය ඔදග්‍යලක්ඛණාය පීතියා සමන්නාගමෙන **උදග්ගචිත්තා. සුමනාති** සොමනස්සප්පත්තා. **කතින්ද්‍රියාති** භාවිතින්ද්‍රියා. **ඵුසිංසූති** අග්ගමග්ගාධිගමෙන අසඞ්ඛතං නිබ්බානං අධිගච්ඡිංසු. අධිමුත්තො කිර චොරෙ නිබ්බිසෙවනෙ කත්වා, තෙ තත්ථෙව ඨපෙත්වා, මාතු සන්තිකං

ගන්ත්වා, මාතරං ආපුච්ඡිත්වා, පච්චාගන්ත්වා තෙහි සද්ධිං උපජ්ඣායස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, පබ්බාජෙත්වා උපසම්පදං අකාසි. අථ තෙසං කම්මට්ඨානං ආචික්ඛි, තෙ නචිරස්සෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසු. තෙන වුත්තං ‘‘පබ්බජිත්වා…පෙ…. අසඞ්ඛත’’න්ති.

අධිමුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පාරාපරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සමණස්ස අහු චින්තාතිආදිකා ආයස්මතො පාරාපරියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා සුගතීසුයෙව සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රාහ්මණමහාසාලස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස වයප්පත්තස්ස ගොත්තවසෙන **පාරාපරියො**త්වෙව සමඤ්ඤා අහොසි. සො තයො වෙදෙ උග්ගහෙත්වා බ්‍රාහ්මණසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො. එකදිවසං සත්ථු ධම්මදෙසනාකාලෙ ජෙතවනවිහාරං ගන්ත්වා පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. සත්ථා තස්ස අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා **ඉන්ද්‍රියභාවනාසුත්තං** (ම. නි. 3.453) දෙසෙසි. සො තං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජි. තං සුත්තං උග්ගහෙත්වා තදත්ථමනුචින්තෙසි. යථා පන අනුචින්තෙසි, ස්වායමත්ථො ගාථාසු එව ආවි භවිස්සති. සො තථා අනුවිචින්තෙන්තො ආයතනමුඛෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නචිරස්සෙව අරහත්තං පත්තො. අපරභාගෙ අත්තනා චින්තිතාකාරං පකාසෙන්තො –

726.

‘‘සමණස්ස අහු චින්තා, පාරාපරියස්ස භික්ඛුනො;
එකකස්ස නිසින්නස්ස, පවිවිත්තස්ස ඣායිනො.

727.

‘‘කිමානුපුබ්බං පුරිසො, කිං වතං කිං සමාචාරං;
අත්තනො කිච්චකාරීස්ස, න ච කඤ්චි විහෙඨයෙ.

728.

‘‘ඉන්ද්‍රියානි මනුස්සානං, හිතාය අහිතාය ච;
අරක්ඛිතානි අහිතාය, රක්ඛිතානි හිතාය ච.

729.

‘‘ඉන්ද්‍රියානෙව සාරක්ඛං, ඉන්ද්‍රියානි ච ගොපයං;
අත්තනො කිච්චකාරීස්ස, න ච කඤ්චි විහෙඨයෙ.

730.

‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියං චෙ රූපෙසු, ගච්ඡන්තං අනිවාරයං;
අනාදීනවදස්සාවී, සො දුක්ඛා න හි මුච්චති.

731.

‘‘සොතින්ද්‍රියං වෙ සද්දෙසු, ගච්ඡන්තං අනිවාරයං;
අනාදීනවදස්සාවී, සො දුක්ඛා න හි මුච්චති.

732.

‘‘අනිස්සරණදස්සාවී, ගන්ධෙ වෙ පටිසෙවති;
න සො මුච්චති දුක්ඛම්හා, ගන්ධෙසු අධිමුච්ඡිතො.

733.

‘‘අම්බිලං මධුරග්ගඤ්ච, තිත්තකග්ගමනුස්සරං;
රසතණ්හාය ගධිතො, හදයං නාවබුජ්ඣති.

734.

‘‘සුභාන්‍යප්පටිකූලානි, ඵොට්ඨබ්බානි අනුස්සරං;
රත්තො රාගාධිකරණං, විවිධං වින්දතෙ දුඛං.

735.

‘‘මනං චෙතෙහි ධම්මෙහි, යො න සක්කොති රක්ඛිතුං;
තතො නං දුක්ඛමන්වෙති, සබ්බෙහෙතෙහි පඤ්චහි.

736.

‘‘පුබ්බලොහිතසම්පුණ්ණං, බහුස්ස කුණපස්ස ච;
නරවීරකතං වග්ගුං, සමුග්ගමිව චිත්තිතං.

737.

‘‘කටුකං මධුරස්සාදං, පියනිබන්ධනං දුඛං;
ඛුරංව මධුනා ලිත්තං, උල්ලිහං නාවබුජ්ඣති.

738.

‘‘ඉත්ථිරූපෙ ඉත්ථිසරෙ, ඵොට්ඨබ්බෙපි ච ඉත්ථියා;
ඉත්ථිගන්ධෙසු සාරත්තො, විවිධං වින්දතෙ දුඛං.

739.

‘‘ඉත්ථිසොතානි සබ්බානි, සන්දන්ති පඤ්ච පඤ්චසු;
තෙසමාවරණං කාතුං, යො සක්කොති වීරියවා.

740.

‘‘සො අත්ථවා සො ධම්මට්ඨො, සො දක්ඛො සො විචක්ඛණො;
කරෙය්‍ය රමමානොපි, කිච්චං ධම්මත්ථසංහිතං.

741.

‘‘අථො සීදති සඤ්ඤුත්තං, වජ්ජෙ කිච්චං නිරත්ථකං;

න තං කිච්චන්ති මඤ්ඤිත්වා, අප්පමත්තො විචක්ඛණො.

742.

‘‘යඤ්ච අත්ථෙන සඤ්ඤුත්තං, යා ච ධම්මගතා රති;
තං සමාදාය වත්තෙථ, සා හි වෙ උත්තමා රති.

743.

‘‘උච්චාවචෙහුපායෙහි, පරෙසමභිජිගීසති;
හන්ත්වා වධිත්වා අථ සොචයිත්වා, ආලොපති සාහසා යො පරෙසං.

744.

‘‘තච්ඡන්තො ආණියා ආණිං, නිහන්ති බලවා යථා;
ඉන්ද්‍රියානින්ද්‍රියෙහෙව, නිහන්ති කුසලො තථා.

745.

‘‘සද්ධං වීරියං සමාධිඤ්ච, සතිපඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
පඤ්ච පඤ්චහි හන්ත්වාන, අනීඝො යාති බ්‍රාහ්මණො.

746.

‘‘සො අත්ථවා සො ධම්මට්ඨො, කත්වා වාක්‍යානුසාසනිං;
සබ්බෙන සබ්බං බුද්ධස්ස, සො නරො සුඛමෙධතී’’ති. – ඉමා ගාථා
අභාසි;

තත්ථ **සමණස්සාති** පබ්බජිතස්ස. **අහූති** අහොසි. **චින්තාති** ධම්මචින්තා ධම්මවිචාරණා. **පාරාපරියස්සාති** පාරාපරගොත්තස්ස. ‘‘පාරාචරියස්සා’’තිපි පඨන්ති. **භික්ඛුනොති** සංසාරෙ භයං ඉක්ඛනසීලස්ස. **එකකස්සාති** අසහායස්ස, එතෙන කායවිවෙකං දස්සෙති. **පවිවිත්තස්සාති** පවිවෙකහෙතුනා කිලෙසානං වික්ඛම්භනෙන විවෙකං ආරද්ධස්ස, එතෙන චිත්තවිවෙකං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘ඣායිනො’’**ති. **ඣායිනොති** ඣායනසීලස්ස, යොනිසොමනසිකාරෙසු යුත්තස්සාති අත්ථො. සබ්බමෙතං ථෙරො අත්තානං පරං විය කත්වා වදති.

‘‘කිමානුපුබ්බ’’න්තිආදිනා තං චින්තනං දස්සෙති. තත්ථ පඨමගාථායං තාව **කිමානුපුබ්බන්ති** අනුපුබ්බං අනුක්කමො, අනුපුබ්බමෙව වක්ඛමානෙසු වතසමාචාරෙසු කො අනුක්කමො, කෙන අනුක්කමෙන තෙ පටිපජ්ජිතබ්බාති අත්ථො. **පුරිසො කිං වතං කිං සමාචාරන්ති** අත්ථකාමො පුරිසො සමාදියිතබ්බට්ඨෙන ‘‘වත’’න්ති ලද්ධනාමං, කීදිසං සීලං සමාචාරං, සමාචරන්තො, අත්තනො **කිච්චකාරී** කත්තබ්බකාරී අස්ස, **කඤ්චි** සත්තං න ච **විහෙඨයෙ,** න බාධෙය්‍යාති අත්ථො. අත්තනො කිච්චං නාම සමණධම්මො, සඞ්ඛෙපතො සීලසමාධිපඤ්ඤා, තං සම්පාදෙන්තස්ස පරවිහෙඨනාය ලෙසොපි නත්ථි තාය සති සමණභාවස්සෙව අභාවතො.

යථාහ භගවා – ‘‘න හි පබ්බජිතො පරූපඝාතී, න සමණො හොති පරං විහෙඨයන්තො’’ති (ධ. ප. 184). එත්ථ ච වතග්ගහණෙන වාරිත්තසීලං ගහිතං, සමාචාරග්ගහණෙන සමාචරිතබ්බතො චාරිත්තසීලෙන සද්ධිං ඣානවිපස්සනාදි, තස්මා වාරිත්තසීලං පධානං. තත්ථාපි ච යස්මා ඉන්ද්‍රියසංවරෙ සිද්ධෙ සබ්බං සීලං සුරක්ඛිතං, සුගොපිතමෙව හොති, තස්මා ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං තාව දස්සෙතුකාමො ඉන්ද්‍රියානං අරක්ඛණෙ රක්ඛණෙ ච ආදීනවානිසංසෙ විභාවෙන්තො **‘‘ඉන්ද්‍රියානි මනුස්සාන’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉන්ද්‍රියානීති** රක්ඛිතබ්බධම්මනිදස්සනං, තස්මා චක්ඛාදීනි ඡ ඉන්ද්‍රියානීති වුත්තං හොති. **මනුස්සානන්ති** රක්ඛණයොග්‍යපුග්ගලනිදස්සනං. **හිතායාති** අත්ථාය. **අහිතායාති** අනත්ථාය. හොන්තීති වචනසෙසො. කථං පන තානියෙව හිතාය ච අහිතාය හොන්තීති ආහ ‘‘රක්ඛිතානී’’තිආදි. තස්සත්ථො – යස්ස චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි සතිකවාටෙන අපිහිතානි, තස්ස රූපාදීසු අභිජ්ඣාදිපාපධම්මපවත්තියා ද්වාරභාවතො අනත්ථාය පිහිතානි, තදභාවතො අත්ථාය සංවත්තන්තීති.

ඉන්ද්‍රියානෙව සාරක්ඛන්ති යස්මා ඉන්ද්‍රියසංවරො පරිපුණ්ණො සීලසම්පදං පරිපූරෙති, සීලසම්පදා පරිපුණ්ණා සමාධිසම්පදං පරිපූරෙති, සමාධිසම්පදා පරිපුණ්ණා පඤ්ඤාසම්පදං පරිපූරෙති, තස්මා ඉන්ද්‍රියාරක්ඛා අත්තහිතපටිපත්තියාව මූලන්ති දස්සෙන්තො ආහ ‘‘ඉන්ද්‍රියානෙව සාරක්ඛ’’න්ති. සතිපුබ්බඞ්ගමෙන ආරක්ඛෙන සංරක්ඛන්තො යොනිසොමනසිකාරෙන ඉන්ද්‍රියානි එව තාව සම්මදෙව රක්ඛන්තො, යථා අකුසලචොරා තෙහි තෙහි ද්වාරෙහි පවිසිත්වා චිත්තසන්තානෙ කුසලං භණ්ඩං න විලුම්පන්ති, තථා තානි පිදහන්තොති අත්ථො. සාරක්ඛන්ති ච සං-සද්දස්ස සාභාවං කත්වා වුත්තං, ‘‘සාරාගො’’තිආදීසු විය. ‘‘සංරක්ඛ’’න්ති ච පාඨො. **ඉන්ද්‍රියානි ච ගොපයන්ති** තස්සෙව පරියායවචනං, පරියායවචනෙ පයොජනං **නෙත්තිඅට්ඨකථායං** වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **‘‘අත්තනො කිච්චකාරීස්සා’’**ති ඉමිනා අත්තහිතපටිපත්තිං දස්සෙති, **‘‘න ච කඤ්චි විහෙඨයෙ’’**ති ඉමිනා පරහිතපටිපත්තිං, උභයෙනාපි වා අත්තහිතපටිපත්තිමෙව දස්සෙති පරාවිහෙඨනස්සාපි අත්තහිතපටිපත්තිභාවතො. අථ වා පදද්වයෙනපි අත්තහිතපටිපත්තිං දස්සෙති පුථුජ්ජනස්ස සෙක්ඛස්ස ච පරහිතපටිපත්තියාපි අත්තහිතපටිපත්තිභාවතො.

එවං රක්ඛිතානි ඉන්ද්‍රියානි හිතාය හොන්තීති වොදානපක්ඛං සඞ්ඛෙපෙනෙව දස්සෙත්වා, අරක්ඛිතානි අහිතාය හොන්තීති සංකිලෙසපක්ඛං පන විභජිත්වා දස්සෙන්තො **‘‘චක්ඛුන්ද්‍රියං චෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **චක්ඛුන්ද්‍රියං චෙ රූපෙසු, ගච්ඡන්තං අනිවාරයං. අනාදීනවදස්සාවීති** යො නීලපීතාදිභෙදෙසු ඉට්ඨානිට්ඨෙසු රූපායතනෙසු ගච්ඡන්තං යථාරුචි පවත්තන්තං චක්ඛුන්ද්‍රියං අනිවාරයං, අනිවාරයන්තො අප්පටිබාහන්තො තථාපවත්තියං ආදීනවදස්සාවී න හොති චෙ, දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකඤ්ච

ආදීනවං දොසං න පස්සති චෙ. ‘‘ගච්ඡන්තං නිවාරයෙ අනිස්සරණදස්සාවී’’ති ච පාඨො. තත්ථ යො ‘‘දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සතී’’ති (සං. නි. 4.95) වුත්තවිධිනා දිට්ඨමත්තෙයෙව ඨත්වා සතිසම්පජඤ්ඤවසෙන රූපායතනෙ පවත්තමානො තත්ථ නිස්සරණදස්සාවී නාම. වුත්තවිපරියායෙන අනිස්සරණදස්සාවී දට්ඨබ්බො. **සො දුක්ඛා න හි මුච්චතීති** සො එවරූපො පුග්ගලො වට්ටදුක්ඛතො න මුච්චතෙව. එත්ථ ච චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස අනිවාරණං නාම යථා තෙන ද්වාරෙන අභිජ්ඣාදයො පාපධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තථා පවත්තනං, තං පන අත්ථතො සතිසම්පජඤ්ඤස්ස අනුට්ඨාපනං දට්ඨබ්බං. සෙසින්ද්‍රියෙසුපි එසෙව නයො. **අධිමුච්ඡිතොති** අධිමුත්තතණ්හාය මුච්ඡං ආපන්නො. **අම්බිලන්ති** අම්බිලරසං. **මධුරග්ගන්ති** මධුරරසකොට්ඨාසං. තථා **තිත්තකග්ගං. අනුස්සරන්ති** අස්සාදවසෙන තං තං රසං අනුවිචින්තෙන්තො. **ගන්ථිතොති** රසතණ්හාය තස්මිං තස්මිං රසෙ ගන්ථිතො බන්ධො. ‘‘ගධිතො’’ති ච පඨන්ති, ගෙධං ආපන්නොති අත්ථො. **හදයං නාවබුජ්ඣතීති** ‘‘දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමී’’ති පබ්බජ්ජාදික්ඛණෙ උප්පන්නං චිත්තං න ජානාති න සල්ලක්ඛෙති, සාසනස්ස හදයං අබ්භන්තරං අනවජ්ජධම්මානං සම්මද්දනරසතණ්හාය ගධිතො නාවබුජ්ඣති න ජානාති, න පටිපජ්ජතීති අත්ථො.

සුභානීති සුන්දරානි. **අප්පටිකූලානීති** මනොරමානි, ඉට්ඨානි. **ඵොට්ඨබ්බානීති** උපාදිණ්ණානුපාදිණ්ණප්පභෙදෙ ඵස්සෙ. **රත්තොති** රජ්ජනසභාවෙන රාගෙන රත්තො. **රාගාධිකරණන්ති** රාගහෙතු. **විවිධං වින්දතෙ දුඛන්ති** රාගපරිළාහාදිවසෙන දිට්ඨධම්මිකඤ්ච නිරයසන්තාපාදිවසෙන අභිසම්පරායඤ්ච නානප්පකාරං දුක්ඛං පටිලභති.

මනං චෙතෙහීති මනඤ්ච එතෙහි රූපාරම්මණාදීහි ධම්මාරම්මණප්පභෙදෙහි ච. **නන්ති** පුග්ගලං. **සබ්බෙහීති** සබ්බෙහි පඤ්චහිපි. ඉදං වුත්තං හොති – යො පුග්ගලො මනං, මනොද්වාරං, **එතෙහි** යථාවුත්තෙහි රූපාදීහි පඤ්චහි ධම්මෙහි ධම්මාරම්මණප්පභෙදතො ච. තත්ථ පවත්තනකපාපකම්මනිවාරණෙන **රක්ඛිතුං,** ගොපිතුං න සක්කොති, **තතො** තස්ස අරක්ඛණතො නං පුග්ගලං තංනිමිත්තං දුක්ඛං **අන්වෙති,** අනුගච්ඡති, අනුගච්ඡන්තඤ්ච එතෙහි පඤ්චහිපි රූපාරම්මණාදීහි ඡට්ඨාරම්මණෙන සද්ධිං සබ්බෙහිපි ආරම්මණප්පච්චයභූතෙහි අනුගච්ඡතීති. එත්ථ චක්ඛුන්ද්‍රියං, සොතින්ද්‍රියඤ්ච අසම්පත්තග්ගාහිභාවතො ‘‘ගච්ඡන්තං අනිවාරය’’න්ති වුත්තං ඉතරං සම්පත්තග්ගාහීති ‘‘ගන්ධෙ චෙ පටිසෙවතී’’තිආදිනා වුත්තං. තත්ථාපි ච රසතණ්හා ච ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ච සත්තානං විසෙසතො බලවතීති ‘‘රසතණ්හාය ගධිතො, ඵොට්ඨබ්බානි අනුස්සරන්තොති’’ වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එවං අගුත්තද්වාරස්ස පුග්ගලස්ස ඡහි ද්වාරෙහි ඡසුපි ආරම්මණෙසු අසංවරනිමිත්තං උප්පජ්ජනකදුක්ඛං දස්සෙත්වා ස්වායමසංවරො යස්මා සරීරසභාවානවබොධෙන හොති, තස්මා සරීරසභාවං විවිනන්තො **‘‘පුබ්බලොහිතසම්පුණ්ණ’’**න්තිආදිනා ගාථාද්වයමාහ. තස්සත්ථො – සරීරං නාමෙතං පුබ්බෙන ලොහිතෙන ච **සම්පුණ්ණං** හරිතං අඤ්ඤෙන ච පිත්තසෙම්හාදිනා බහුනා කුණපෙන, තයිදං නරවීරෙන නරෙසු ඡෙකෙන සිප්පාචරියෙන කතං වග්ගු මට්ඨං ලාඛාපරිකම්මාදිනා චිත්තිතං, අන්තො පන ගූථාදිඅසුචිභරිතං සමුග්ගං විය ඡවිමත්තමනොහරං බාලජනසම්මොහං දුක්ඛසභාවතාය නිරයාදිදුක්ඛතාපනතො ච **කටුකං,** පරිකප්පසම්භවෙන අමූලකෙන අස්සාදමත්තෙන මධුරතාය **මධුරස්සාදං,** තතො එව පියභාවනිබන්ධනෙන **පියනිබන්ධනං,** දුස්සහතාය අප්පතීතතාය ච **දුඛං,** ඊදිසෙ සරීරෙ අස්සාදලොභෙන මහාදුක්ඛං පච්චනුභූයමානං අනවබුජ්ඣන්තො ලොකො මධුරගිද්ධො ඛුරධාරාලෙහකපුරිසො විය දට්ඨබ්බොති.

ඉදානි එතෙ චක්ඛාදීනං ගොචරභූතා රූපාදයො වුත්තා, තෙ විසෙසතො පුරිසස්ස ඉත්ථිපටිබද්ධා කමනීයාති තත්ථ සංවරො කාතබ්බොති දස්සෙන්තො **‘‘ඉත්ථිරූපෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉත්ථිරූපෙති** ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකරූපායතනසඞ්ඛාතෙ වණ්ණෙ. අපි ච යො කොචි ඉත්ථියා නිවත්ථස්ස අලඞ්කාරස්ස වා ගන්ධවණ්ණකාදීනං වා පිළන්ධනමාලානං වා කායපටිබද්ධො වණ්ණො පුරිසස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණභාවාය උපකප්පති, සබ්බමෙතං ‘‘ඉත්ථිරූප’’න්ත්වෙව වෙදිතබ්බං. **ඉත්ථිසරෙති** ඉත්ථියා ගීතලපිතහසිතරුදිතසද්දෙ. අපි ච ඉත්ථියා නිවත්ථවත්ථස්සපි අලඞ්කතඅලඞ්කාරස්සපි ඉත්ථිපයොගනිප්ඵාදිතා වෙණුවීණාසඞ්ඛපණවාදීනම්පි සද්දා ඉධ ඉත්ථිසරග්ගහණෙන ගහිතාති වෙදිතබ්බා. සබ්බොපෙසො පුරිසස්ස චිත්තං ආකඩ්ඪතීති. ‘‘ඉත්ථිරසෙ’’ති පන පාළියා චතුසමුට්ඨානිකරසායතනවසෙන වුත්තං. ඉත්ථියා කිංකාරපටිස්සාවිතාදිවසෙන අස්සවරසො චෙව පරිභොගරසො ච ඉත්ථිරසොති එකෙ. යො පන ඉත්ථියා ඔට්ඨමංසසම්මක්ඛිතඛෙළාදිරසො, යො ච තාය පුරිසස්ස දින්නයාගුභත්තාදීනං රසො, සබ්බොපෙසො ‘‘ඉත්ථිරසො’’ත්වෙව වෙදිතබ්බො. ඵොට්ඨබ්බෙපි ච ඉත්ථියා කායසම්ඵස්සො, ඉත්ථිසරීරාරුළ්හානං වත්ථාලඞ්කාරමාලාදීනං ඵස්සො ‘‘ඉත්ථිඵොට්ඨබ්බො’’ත්වෙව වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච යෙසං ඉත්ථිරූපෙ ඉත්ථිසරෙති පාළි, තෙසං අපි-සද්දෙන ඉත්ථිරසසඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **ඉත්ථිගන්ධෙසූති** ඉත්ථියා චතුසමුට්ඨානිකගන්ධායතනෙසු. ඉත්ථියා සරීරගන්ධො නාම දුග්ගන්ධො. එකච්චා හි ඉත්ථී අස්සගන්ධිනී හොති, එකච්චා මෙණ්ඩගන්ධිනී, එකච්චා සෙදගන්ධිනී, එකච්චා සොණිතගන්ධිනී, තථාපි තාසු අන්ධබාලො රජ්ජතෙව. චක්කවත්තිනො පන ඉත්ථිරතනස්ස කායතො චන්දනගන්ධො වායති, මුඛතො උප්පලගන්ධො, අයං න සබ්බාසං හොතීති, ඉත්ථියා සරීරෙ ආරුළ්හො ආගන්තුකො අනුලිම්පනාදිගන්ධො

‘‘ඉත්ථිගන්ධො’’ති වෙදිතබ්බො. **සාරත්තොති** සුට්ඨු රත්තො ගධිතො මුච්ඡිතො, ඉදං පන පදං ‘‘ඉත්ථිරූපෙ’’තිආදීසුපි යොජෙතබ්බං. **විවිධං වින්දතෙ දුඛන්ති** ඉත්ථිරූපාදීසු සරාගනිමිත්තං දිට්ඨධම්මිකං වධබන්ධනාදිවසෙන සම්පරායිකං පඤ්චවිධබන්ධනාදිවසෙන නානප්පකාරං දුක්ඛං පටිලභති.

ඉත්ථිසොතානි සබ්බානීති ඉත්ථියා රූපාදිආරම්මණානි සබ්බානි අනවසෙසානි පඤ්ච තණ්හාසොතානි සන්දන්ති. **පඤ්චසූති** පුරිසස්ස පඤ්චසු ද්වාරෙසු. **තෙසන්ති** තෙසං පඤ්චන්නං සොතානං. **ආවරණන්ති** සංවරණං, යථා අසංවරො න උප්පජ්ජති, එවං සතිසම්පජඤ්ඤං පච්චුපට්ඨපෙත්වා සංවරං පවත්තෙතුං යො සක්කොති, සො **වීරියවා** ආරද්ධවීරියො අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදායාති අත්ථො.

එවං රූපාදිගොචරෙ පබ්බජිතස්ස පටිපත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි ගහට්ඨස්ස දස්සෙතුං **‘‘සො අත්ථවා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සො අත්ථවා සො ධම්මට්ඨො, සො දක්ඛො සො විචක්ඛණොති** සො පුග්ගලො ඉමස්මිං ලොකෙ අත්ථවා, බුද්ධිමා, ධම්මෙ ඨිතො, ධම්මෙ දක්ඛො, ධම්මෙ ඡෙකො, අනලසො වා විචක්ඛණො ඉති කත්තබ්බතාසු කුසලො නාම. **කරෙය්‍ය රමමානොපි, කිච්චං ධම්මත්ථසංහිතන්ති** ගෙහරතියා රමමානොපි ධම්මත්ථසංහිතං ධම්මතො අත්ථතො ච අනපෙතමෙව තං තං කත්තබ්බං. අනුප්පන්නානං භොගානං උප්පාදනං, උප්පන්නානං පරිපාලනං, පරිභොගඤ්ච කරෙය්‍ය, අඤ්ඤමඤ්ඤං, අවිරොධෙන, අඤ්ඤමඤ්ඤං, අබාධනෙන, තිවග්ගත්ථං අනුයුඤ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො. අයඤ්ච නයො යෙසං සම්මාපටිපත්තිඅවිරොධෙන තිවග්ගත්ථස්ස වසෙන වත්තති බිම්බිසාරමහාරාජාදීනං විය, තෙසං වසෙන වුත්තො. න යෙසං කෙසඤ්චි වසෙනාති දට්ඨබ්බං.

අථො සීදති සඤ්ඤුත්තන්ති යදි ඉධලොකෙ සුපසංහිතං දිට්ඨධම්මිකං අත්ථං පරිග්ගහෙත්වා ඨිතං. **වජ්ජෙ කිච්චං නිරත්ථකන්ති** සම්පරායිකත්ථරහිතං අනත්ථුපසංහිතං කිච්චං සචෙපි විස්සජ්ජෙය්‍ය පරිච්චජෙය්‍ය. **න තං කිච්චන්ති මඤ්ඤිත්වා, අප්පමත්තො විචක්ඛණොති** සතිඅවිප්පවාසෙන අප්පමත්තො විචාරණපඤ්ඤාසම්භවෙන විචක්ඛණො අනත්ථුපසංහිතං, තං කිච්චං මයා න කාතබ්බන්ති මඤ්ඤිත්වා විවජ්ජෙය්‍ය.

විවජ්ජෙත්වා පන **යඤ්ච අත්ථෙන සඤ්ඤුත්තං, යා ච ධම්මගතා රති. තං සමාදාය වත්තෙථාති** යංකිඤ්චි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකප්පභෙදෙන අත්ථෙන හිතෙන සංයුත්තං තදුභයහිතාවහං, යා ච අධිකුසලධම්මගතා සමථවිපස්සනාසහිතා රති, තදුභයං සම්මා ආදියිත්වා පරිග්ගහං කත්වා වත්තෙය්‍ය. ‘‘සබ්බං රතිං ධම්මරති ජිනාතී’’ති (ධ. ප. 354) වචනතො සා හි එකංසෙන උත්තමත්ථස්ස පාපනතො උත්තමා රති නාම.

යං පන කාමරතිසංයුත්තං කිච්චං නිරත්ථකන්ති වුත්තං, තස්සා අනත්ථුපසංහිතභාවං දස්සෙතුං **‘‘උච්චාවචෙහී’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උච්චාවචෙහීති** මහන්තෙහි චෙව ඛුද්දකෙහි ච. **උපායෙහීති** නයෙහි. **පරෙසමභිජිගීසතීති** පරෙසං සන්තකං ආහරිතුං ඉච්ඡති, පරෙ වා සබ්බථා හාපෙති, ජිනාපෙති පරං හන්ත්වා, වධිත්වා අථ සොචයිත්වා, ආලොපති සාහසා යො පරෙසං. ඉදං වුත්තං හොති – යො පුග්ගලො කාමහෙතු පරෙ හනන්තො, සාතෙන්තො, සොචෙන්තො සන්ධිච්ඡෙදසන්ධිරුහනපසය්හාවහාරාදීහි නානුපායෙහි පරෙසං සන්තකං හරිතුං වායමන්තො සාහසාකාරං කරොති, ආලොපති, ජිගීසති සාපතෙය්‍යාවසෙන පරෙ හාපෙති, තස්ස තං කිච්චං කාමරතිසන්නිස්සිතං අනත්ථුපසංහිතං එකන්තනිහීනන්ති. එතෙන තප්පටිපක්ඛතො ධම්මගතාය රතියා එකංසතො උත්තමභාවංයෙව විභාවෙති.

ඉදානි යං ‘‘තෙසමාවරණං කාතුං යො සක්කොතී’’ති ඉන්ද්‍රියානං ආවරණං වුත්තං, තං උපායෙන සහ විභාවෙන්තො **‘‘තච්ඡන්තො ආණියා ආණිං, නිහන්ති බලවා යථා’’**ති ආහ. යථා **බලවා** කායබලෙන, ඤාණබලෙන ච සමන්නාගතො තච්ඡකො රුක්ඛදණ්ඩගතං ආණිං නීහරිතුකාමො තතො බලවතිං ආණිං කොටෙන්තො තතො නීහරති, තථා කුසලො භික්ඛු චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි විපස්සනාබලෙන නිහන්තුකාමො ඉන්ද්‍රියෙහි එව නිහන්ති.

කතමෙහි පනාති ආහ **‘‘සද්ධ’’**න්තිආදි. තස්සත්ථො – අධිමොක්ඛලක්ඛණං සද්ධං, පග්ගහලක්ඛණං වීරියං, අවික්ඛෙපලක්ඛණං සමාධිං, උපට්ඨානලක්ඛණං සතිං, දස්සනලක්ඛණං පඤ්ඤන්ති ඉමානිපි විමුත්තිපරිපාචකානි පඤ්චින්ද්‍රියානි භාවෙන්තො වඩ්ඪෙන්තො එතෙහි පඤ්චහි ඉන්ද්‍රියෙහි චක්ඛාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි අනුනයපටිඝාදිකිලෙසුප්පත්තියා ද්වාරභාවවිහනෙන හන්ත්වා, අරියමග්ගෙන තදුපනිස්සයෙ කිලෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා, තතො එව අනීඝො නිද්දුක්ඛො බ්‍රාහ්මණො අනුපාදිසෙසපරිනිබ්බානමෙව යාති උපගච්ඡතීති.

සො අත්ථවාති සො යථාවුත්තො බ්‍රාහ්මණො උත්තමත්ථෙන සමන්නාගතත්තා අත්ථවා, තං සම්පාපකෙ ධම්මෙ ඨිතත්තා **ධම්මට්ඨො. සබ්බෙන සබ්බං** අනවසෙසෙන විධිනා අනවසෙසං **බුද්ධස්ස** භගවතො වාක්‍යභූතං අනුසාසනිං කත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිත්වා ඨිතො. තතො එව **සො නරො** උත්තමපුරිසො නිබ්බානසුඛඤ්ච **එධති,** බ්‍රූහෙති, වඩ්ඪෙතීති.

එවං ථෙරෙන අත්තනො චින්තිතාකාරවිභාවනාවසෙන පටිපත්තියා පකාසිතත්තා ඉදමෙව චස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණං දට්ඨබ්බං.

පාරාපරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තෙලකානිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

චිරරත්තං වතාතාපීතිආදිකා ආයස්මතො තෙලකානිත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සත්ථු අභිජාතිතො පුරෙතරංයෙව සාවත්ථියං අඤ්ඤතරස්මිං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **තෙලකානීති** ලද්ධනාමො වයප්පත්තො හෙතුසම්පන්නතාය කාමෙ ජිගුච්ඡන්තො ඝරාවාසං පහාය පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා විවට්ටජ්ඣාසයො ‘‘කො සො පාරඞ්ගතො ලොකෙ’’තිආදිනා විමොක්ඛපරියෙසනං චරමානො තෙ තෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති, තෙ න සම්පායන්ති. සො තෙන අනාරාධිතචිත්තො විචරති. අථ අම්හාකං භගවති ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ ලොකහිතං කරොන්තෙ එකදිවසං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. සො එකදිවසං භික්ඛූහි සද්ධිං නිසින්නො අත්තනා අධිගතවිසෙසං පච්චවෙක්ඛිත්වා තදනුසාරෙන අත්තනො පටිපත්තිං අනුස්සරිත්වා තං සබ්බං භික්ඛූනං ආවික්ඛන්තො –

747.

‘‘චිරරත්තං වතාතාපී, ධම්මං අනුවිචින්තයං;
සමං චිත්තස්ස නාලත්ථං, පුච්ඡං සමණබ්‍රාහ්මණෙ.

748.

‘‘කො සො පාරඞ්ගතො ලොකෙ, කො පත්තො අමතොගධං;
කස්ස ධම්මං පටිච්ඡාමි, පරමත්ථවිජානනං.

749.

‘‘අන්තොවඞ්කගතො ආසි, මච්ඡොව ඝසමාමිසං;
බද්ධො මහින්දපාසෙන, වෙපචිත්‍යාසුරො යථා.

750.

‘‘අඤ්ඡාමි නං න මුඤ්චාමි, අස්මා සොකපරිද්දවා;
කො මෙ බන්ධං මුඤ්චං ලොකෙ, සම්බොධිං වෙදයිස්සති.

751.

‘‘සමණං බ්‍රාහ්මණං වා කං, ආදිසන්තං පභඞ්ගුනං;
කස්ස ධම්මං පටිච්ඡාමි, ජරාමච්චුපවාහනං.

752.

‘‘විචිකිච්ඡාකඞ්ඛාගන්ථිතං, සාරම්භබලසඤ්ඤුතං;
කොධප්පත්තමනත්ථද්ධං, අභිජප්පප්පදාරණං.

753.

‘‘තණ්හාධනුසමුට්ඨානං, ද්වෙ ච පන්නරසායුතං;
පස්ස ඔරසිකං බාළ්හං, භෙත්වාන යදි තිට්ඨති.

754.

‘‘අනුදිට්ඨීනං අප්පහානං, සඞ්කප්පපරතෙජිතං;
තෙන විද්ධො පවෙධාමි, පත්තංව මාලුතෙරිතං.

755.

‘‘අජ්ඣත්තං මෙ සමුට්ඨාය, ඛිප්පං පච්චති මාමකං;
ඡඵස්සායතනී කායො, යත්ථ සරති සබ්බදා.

756.

‘‘තං න පස්සාමි තෙකිච්ඡං, යො මෙතං සල්ලමුද්ධරෙ;
නානාරජ්ජෙන සත්ථෙන, නාඤ්ඤෙන විචිකිච්ඡිතං.

757.

‘‘කො මෙ අසත්ථො අවණො, සල්ලමබ්භන්තරපස්සයං;
අහිංසං සබ්බගත්තානි, සල්ලං මෙ උද්ධරිස්සති.

758.

‘‘ධම්මප්පති හි සො සෙට්ඨො, විසදොසප්පවාහකො;
ගම්භීරෙ පතිතස්ස මෙ, ථලං පාණිඤ්ච දස්සයෙ.

759.

‘‘රහදෙහමස්මි ඔගාළ්හො, අහාරියරජමත්තිකෙ;
මායාඋසූයසාරම්භ, ථිනමිද්ධමපත්ථටෙ.

760.

‘‘උද්ධච්චමෙඝථනිතං, සංයොජනවලාහකං;
වාහා වහන්ති කුද්දිට්ඨිං, සඞ්කප්පා රාගනිස්සිතා.

761.

‘‘සවන්ති සබ්බධි සොතා, ලතා උබ්භිජ්ජ තිට්ඨති;
තෙ සොතෙ කො නිවාරෙය්‍ය, තං ලතං කො හි ඡෙච්ඡති.

762.

‘‘වෙලං කරොථ භද්දන්තෙ, සොතානං සන්නිවාරණං;
මා තෙ මනොමයො සොතා, රුක්ඛංව සහසා ලුවෙ.

763.

‘‘එවං මෙ භයජාතස්ස, අපාරා පාරමෙසතො;

තාණො පඤ්ඤාවුධො සත්ථා, ඉසිසඞ්ඝනිසෙවිතො.

764.

‘‘සොපානං සුගතං සුද්ධං, ධම්මසාරමයං දළ්හං;
පාදාසි වුය්හමානස්ස, මා භායීති ච මබ්‍රවි.

765.

‘‘සතිපට්ඨානපාසාදං, ආරුය්හ පච්චවෙක්ඛිසං;
යං තං පුබ්බෙ අමඤ්ඤිස්සං, සක්කායාභිරතං පජං.

766.

‘‘යදා ච මග්ගමද්දක්ඛිං, නාවාය අභිරූහනං;
අනධිට්ඨාය අත්තානං, තිත්ථමද්දක්ඛිමුත්තමං.

767.

‘‘සල්ලං අත්තසමුට්ඨානං, භවනෙත්තිප්පභාවිතං;
එතෙසං අප්පවත්තාය, දෙසෙසි මග්ගමුත්තමං.

768.

‘‘දීඝරත්තානුසයිතං, චිරරත්තමධිට්ඨිතං;
බුද්ධො මෙපානුදී ගන්ථං, විසදොසප්පවාහනො’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **චිරරත්තං වතාති** චිරකාලං වත. **ආතාපීති** වීරියවා විමොක්ඛධම්මපරියෙසනෙ ආරද්ධවීරියො. **ධම්මං අනුවිචින්තයන්ති** ‘‘කීදිසො නු ඛො විමොක්ඛධම්මො, කථං වා අධිගන්තබ්බො’’ති විමුත්තිධම්මං අනුවිචිනන්තො ගවෙසන්තො. **සමං චිත්තස්ස නාලත්ථං, පුච්ඡං සමණබ්‍රාහ්මණෙති** තෙ තෙ නානාතිත්ථියෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ විමුත්තිධම්මං පුච්ඡන්තො පකතියා අනුපසන්තසභාවස්ස චිත්තස්ස සමං වූපසමභූතං වට්ටදුක්ඛනිස්සරණං අරියධම්මං නාලත්ථං නාධිගච්ඡන්ති අත්ථො.

කො සො පාරඞ්ගතොතිආදි පුච්ඡිතාකාරදස්සනං. තත්ථ **කො සො පාරඞ්ගතො ලොකෙති** ඉමස්මිං ලොකෙ තිත්ථකාරපටිඤ්ඤෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු කො නු ඛො සො සංසාරස්ස පාරං නිබ්බානං උපගතො. **කො පත්තො අමතොගධන්ති** නිබ්බානපතිට්ඨං විමොක්ඛමග්ගං කො පත්තො අධිගතොති අත්ථො. **කස්ස ධම්මං පටිච්ඡාමීති** කස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා ඔවාදධම්මං පටිග්ගණ්හාමි පටිපජ්ජාමි. **පරමත්ථවිජානනන්ති** පරමත්ථස්ස විජානනං, අවිපරීතප්පවත්තිනිවත්තියො පවෙදෙන්තන්ති අත්ථො.

අන්තොවඞ්කගතො ආසීති වඞ්කං වුච්චති දිට්ඨිගතං මනොවඞ්කභාවතො, සබ්බෙපි වා කිලෙසා, අන්තොති පන හදයවඞ්කස්ස අන්තො, හදයබ්භන්තරගතකිලෙසවඞ්කො වා අහොසීති අත්ථො. **මච්ඡොව සසමාමිසන්ති** ආමිසං සසන්තො ඛාදන්තො මච්ඡො විය, ගිලබළිසො මච්ඡො වියාති අධිප්පායො. **බද්ධො මහින්දපාසෙන, වෙපචිත්‍යසුරො යථාති** මහින්දස්ස සක්කස්ස පාසෙන බද්ධො යථා වෙපචිත්ති අසුරින්දො අසෙරිවිහාරී මහාදුක්ඛප්පත්තො, එවමහං පුබ්බෙ කිලෙසපාසෙන බද්ධො ආසිං, අසෙරිවිහාරී මහාදුක්ඛප්පත්තොති අධිප්පායො.

අඤ්ඡාමීති ආකඩ්ඪාමි. **නන්ති** කිලෙසපාසං. **න මුඤ්චාමීති** න මොචෙමි. **අස්මා සොකපරිද්දවාති** ඉමස්මා සොකපරිදෙවවට්ටතො. ඉදං වුත්තං හොති – යථාපාසෙන බද්ධො මිගො සූකරො වා මොචනූපායං අජානන්තො පරිප්ඵන්දමානො තං ආවිඤ්ඡන්තො බන්ධනං දළ්හං කරොති, එවං අහං පුබ්බෙ කිලෙසපාසෙන පටිමුක්කො මොචනූපායං අජානන්තො කායසඞ්චෙතනාදිවසෙන පරිප්ඵන්දමානො තං න මොචෙසිං, අඤ්ඤදත්ථු තං දළ්හං කරොන්තො සොකාදිනා පරං කිලෙසං එව පාපුණින්ති. **කො මෙ බන්ධං මුඤ්චං ලොකෙ, සම්බොධිං වෙදයිස්සතීති** ඉමස්මිං ලොකෙ එතං කිලෙසබන්ධනෙන බන්ධං මුඤ්චන්තො සම්බුජ්ඣති එතෙනාති ‘‘සම්බොධී’’ති ලද්ධනාමං විමොක්ඛමග්ගං කො මෙ වෙදයිස්සති ආචික්ඛිස්සතීති අත්ථො. ‘‘බන්ධමුඤ්ච’’න්තිපි පඨන්ති, බන්ධා, බන්ධස්ස වා මොචකං සම්බොධින්ති යොජනා.

ආදිසන්තන්ති දෙසෙන්තං. **පභඞ්ගුනන්ති** පභඤ්ජනං කිලෙසානං විද්ධංසනං, පභඞ්ගුනං වා ධම්මප්පවත්තිං ආදිසන්තං කථෙන්තං ජරාය මච්චුනො ච පවාහනං කස්ස ධම්මං පටිච්ඡාමි. ‘‘පටිපජ්ජාමී’’ති වා පාඨො, සො එවත්ථො. **විචිකිච්ඡාකඞ්ඛාගන්ථිතන්ති** ‘‘අහොසිං නු ඛො අහමතීතමද්ධාන’’න්තිආදිනයප්පවත්තාය (ම. නි. 1.18; සං. නි. 2.20) විචිකිච්ඡාය ආසප්පනපරිසප්පනාකාරවුත්තියා කඞ්ඛාය ච ගන්ථිතං. **සාරම්භබලසඤ්ඤුතන්ති** කරණුත්තරියකරණලක්ඛණෙන බලප්පත්තෙන සාරම්භෙන යුත්තං. **කොධප්පත්තමනත්ථද්ධන්ති** සබ්බත්ථ කොධෙන යුත්තමනසා ථද්ධභාවං ගතං අභිජප්පප්පදාරණං. ඉච්ඡිතාලාභාදිවසෙන හි තණ්හා සත්තානං චිත්තං පදාලෙන්තී විය පවත්තති. දූරෙ ඨිතස්සාපි විජ්ඣනූපායතාය තණ්හාව ධනු සමුපතිට්ඨති උප්පජ්ජති එතස්මාති **තණ්හාධනුසමුට්ඨානං,** දිට්ඨිසල්ලං. තං පන යස්මා වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨීති තිංසප්පභෙදං, තස්මා වුත්තං **‘‘ද්වෙ ච පන්නරසායුත’’**න්ති, ද්වික්ඛත්තුං පන්නරසභෙදවන්තන්ති අත්ථො. **පස්ස ඔරසිකං බාළ්හං, භෙත්වාන යදි තිට්ඨතීති** යං උරසම්බන්ධනීයතාය ඔරසිකං බාළ්හං බලවතරං භෙත්වාන හදයං විනිවිජ්ඣිත්වා තස්මිංයෙව හදයෙ තිට්ඨති, තං පස්සාති අත්තානමෙව ආලපති.

අනුදිට්ඨීනං අප්පහානන්ති අනුදිට්ඨිභූතානං සෙසදිට්ඨීනං අප්පහානකාරණං. යාව හි සක්කායදිට්ඨි සන්තානතො න විගච්ඡති, තාව සස්සතදිට්ඨිආදීනං අප්පහානමෙවාති. **සඞ්කප්පපරතෙජිතන්ති** සඞ්කප්පෙන මිච්ඡාවිතක්කෙන පරෙ පරජනෙ නිස්සයලක්ඛණං පතිපතිතෙ තෙජිතං උස්සාහිතං. **තෙන විද්ධො පවෙධාමීති** තෙන දිට්ඨිසල්ලෙන යථා හදයං ආහච්ච තිට්ඨති, එවං විද්ධො පවෙධාමි සඞ්කප්පාමි සස්සතුච්ඡෙදාදිවසෙන ඉතො චිතො ච පරිවට්ටාමි. **පත්තංව මාලුතෙරිතන්ති** මාලුතෙන වායුනා එරිතං වණ්ටතො මුත්තං දුමපත්තං විය.

අජ්ඣත්තං මෙ සමුට්ඨායාති යථා ලොකෙ සල්ලං නාම බාහිරතො උට්ඨාය අජ්ඣත්තං නිම්මථෙත්වා බාධති, න එවමිදං. ඉදං පන අජ්ඣත්තං මෙ මම අත්තභාවෙ සමුට්ඨාය සො අත්තභාවසඞ්ඛාතො ඡඵස්සායතනකායො යථා **ඛිප්පං සීසං පච්චති,** ඩය්හති. යථා කිං? අග්ගි විය සනිස්සයඩාහකො තංයෙව **මාමකං** මම සන්තකං අත්තභාවං ඩහන්තො යත්ථ උප්පන්නො, තත්ථෙව **සරති** පවත්තති.

තං න පස්සාමි තෙකිච්ඡන්ති තාදිසාය තිකිච්ඡාය නියුත්තතාය තෙකිච්ඡං සල්ලකත්තං භිසක්කං තං න පස්සාමි. **යො මෙතං සල්ලමුද්ධරෙති** යො භිසක්කො එතං දිට්ඨිසල්ලං කිලෙසසල්ලඤ්ච උද්ධරෙය්‍ය, උද්ධරන්තො ච **නානාරජ්ජෙන** රජ්ජුසදිසසඞ්ඛාතාය එසනිසලාකාය පවෙසෙත්වාන **සත්ථෙන** කන්තිත්වා **නාඤ්ඤෙන** මන්තාගදප්පයොගෙන **විචිකිච්ඡිතං** සල්ලං තිකිච්ඡිතුං සක්කාති ආහරිත්වා යොජෙතබ්බං. විචිකිච්ඡිතන්ති, ච නිදස්සනමත්තමෙතං. සබ්බස්සපි කිලෙසසල්ලස්ස වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අසත්ථොති සත්ථරහිතො. **අවණොති** වණෙන විනා. **අබ්භන්තරපස්සයන්ති** අබ්භන්තරසඞ්ඛාතං හදයං නිස්සාය ඨිතං. **අහිංසන්ති** අපීළෙන්තො. ‘‘අහිංසා’’ති ච පාඨො, අහිංසාය අපීළනෙනාති අත්ථො. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – කො නු ඛො කිඤ්චි සත්ථං අග්ගහෙත්වා වණඤ්ච අකරොන්තො තතො එව සබ්බගත්තානි අබාධෙන්තො මම හදයබ්භන්තරගතං පීළාජනනතො අන්තො තුදනතො අන්තො රුද්ධනතො ච පරමත්ථෙනෙව සල්ලභූතං කිලෙසසල්ලං උද්ධරිස්සතීති.

එවං දසහි ගාථාහි පුබ්බෙ අත්තනා චින්තිතාකාරං දස්සෙත්වා පුනපි තං පකාරන්තරෙන දස්සෙතුං **‘‘ධම්මප්පති හි සො සෙට්ඨො’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ධම්මප්පතීති** ධම්මනිමිත්තං ධම්මහෙතු. **හීති** නිපාතමත්තං. **සො සෙට්ඨොති** සො පුග්ගලො උත්තමො. **විසදොසප්පවාහකොති යො මය්හං** රාගාදිකිලෙසස්ස පවාහකො උච්ඡින්නකො. **ගම්භීරෙ පතිතස්ස මෙ, ථලං පාණිඤ්ච දස්සයෙති** කො නු ඛො අතිගම්භීරෙ සංසාරමහොඝෙ පතිතස්ස

මය්හං ‘‘මා භායී’’ති අස්සාසෙන්තො නිබ්බානථලං තංසම්පාපකං අරියමග්ගහත්ථඤ්ච දස්සෙය්‍ය.

රහදෙහමස්මි ඔගාළ්හොති මහති සංසාරරහදෙ අහමස්මි සසීසං නිමුජ්ජනවසෙන ඔතිණ්ණො අනුපවිට්ඨො. **අහාරියරජමත්තිකෙති** අපනෙතුං අසක්කුණෙය්‍යො රාගාදිරජො මත්තිකා කද්දමො එතස්සාති අහාරියරජමත්තිකො, රහදො. තස්මිං රහදස්මිං. ‘‘අහාරියරජමන්තිකෙ’’ති වා පාඨො, අන්තිකෙ ඨිතරාගාදීසු දුන්නීහරණීයරාගාදිරජෙති අත්ථො. සන්තදොසපටිච්ඡාදනලක්ඛණා **මායා,** පරසම්පත්තිඅසහනලක්ඛණා **උසූයා,** කරණුත්තරියකරණලක්ඛණො **සාරම්භො,** චිත්තාලසියලක්ඛණං **ථිනං,** කායාලසියලක්ඛණං **මිද්ධන්ති** ඉමෙ පාපධම්මා පත්ථටා යං රහදං, තස්මිං මායාඋසූයසාරම්භථිනමිද්ධමපත්ථටෙ, මකාරො චෙත්ථ පදසන්ධිකරො වුත්තො. යථාවුත්තෙහි ඉමෙහි පාපධම්මෙහි පත්ථටෙති අත්ථො.

උද්ධච්චමෙඝථනිතං, සංයොජනවලාහකන්ති වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තං, භන්තසභාවං උද්ධච්චං මෙඝථනිතං මෙඝගජ්ජිතං එතෙසන්ති උද්ධච්චමෙඝථනිතා. දසවිධා සංයොජනා එව වලාහකා එතෙසන්ති සංයොජනවලාහකා. **වාහා** මහාඋදකවාහසදිසා රාගනිස්සිතා මිච්ඡාසඞ්කප්පා අසුභාදීසු ඨිතා **කුද්දිට්ඨිං** මං **වහන්ති** අපායසමුද්දමෙව උද්දිස්ස කඩ්ඪන්තීති අත්ථො.

සවන්ති සබ්බධි සොතාති තණ්හාසොතො, දිට්ඨිසොතො, මානසොතො, අවිජ්ජාසොතො, කිලෙසසොතොති ඉමෙ පඤ්චපිසොතා චක්ඛුද්වාරාදීනං වසෙන සබ්බෙසු රූපාදීසු ආරම්මණෙසු සවනතො ‘‘රූපතණ්හා…පෙ…. ධම්මතණ්හා’’තිආදිනා (විභ. 204, 232) සබ්බභාගෙහි වා සවනතො සබ්බධි සවන්ති. **ලතාති** පලිවෙඨනට්ඨෙන සංසිබ්බනට්ඨෙන ලතා වියාති ලතා, තණ්හා. **උබ්භිජ්ජ තිට්ඨතීති** ඡහි ද්වාරෙහි උබ්භිජ්ජිත්වා රූපාදීසු ආරම්මණෙසු තිට්ඨති. **තෙ සොතෙති** තණ්හාදිකෙ සොතෙ මම සන්තානෙ සන්දන්තෙ මග්ගසෙතුබන්ධනෙන කො පුරිසවිසෙසො නිවාරෙය්‍ය, **තං ලතන්ති** තණ්හාලතං, මග්ගසත්ථෙන කො **ඡෙච්ඡති** ඡින්දිස්සති.

වෙලං කරොථාති තෙසං සොතානං වෙලං සෙතුං කරොථ සන්නිවාරණං. **භද්දන්තෙති** ආලපනාකාරදස්සනං. **මා තෙ මනොමයො සොතොති** උදකසොතො ඔළාරිකො, තස්ස බාලමහාජනෙනපි සෙතුං කත්වා නිවාරණං සක්කා. අයං පන මනොමයො සොතො සුඛුමො දුන්නිවාරණො. සො යථා උදකසොතො වඩ්ඪන්තො කූලෙ ඨිතං රුක්ඛං පාතෙත්වාව නාසෙති, එවං තුම්හෙ අපායතීරෙ ඨිතෙ තත්ථ සහසා පාතෙත්වා අපායසමුද්දං පාපෙන්තො **මා ලුවෙ** මා විනාසෙය්‍ය මා අනයබ්‍යසනං පාපෙය්‍යාති අත්ථො.

එවං අයං ථෙරො පුරිමත්තභාවෙ පරිමද්දිතසඞ්ඛාරත්තා ඤාණපරිපාකං ගතත්තා පවත්තිදුක්ඛං උපධාරෙන්තො යථා විචිකිච්ඡාදිකෙ සංකිලෙසධම්මෙ පරිග්ගණ්හි, තමාකාරං දස්සෙත්වා ඉදානි ජාතසංවෙගො කිංකුසලගවෙසී සත්ථු සන්තිකං ගතො යං විසෙසං අධිමුච්චි, තං දස්සෙන්තො **''එවං මෙ භයජාතස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **එවං මෙ භයජාතස්සාති** එවං වුත්තප්පකාරෙන සංසාරෙ ජාතභයස්ස **අපාරා** ඔරිමතීරතො සප්පටිභයතො සංසාරවට්ටතො ''කථං නු ඛො මුඤ්චෙය්‍යා''න්ති **පාරං** නිබ්බානං, **එසතො** ගවෙසතො, **තාණො** සදෙවකස්ස ලොකස්ස තාණභූතො කිලෙසසමුච්ඡෙදනී පඤ්ඤා ආවුධො එතස්සාති **පඤ්ඤාවුධො.** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථෙන සත්තානං යථාරහං අනුසාසනතො **සත්ථා,** ඉසිසඞ්ඝෙන අග්ගසාවකාදිඅරියපුග්ගලසමූහෙන නිසෙවිතො පයිරුපාසිතො **ඉසිසඞ්ඝනිසෙවිතො, සොපානන්ති** දෙසනාඤාණෙන සුට්ඨු කතත්තා අභිසඞ්ඛතත්තා **සුකතං,** උපක්කිලෙසවිරහිතතො **සුද්ධං,** සද්ධාපඤ්ඤාදිසාරභූතං **ධම්මසාරමයං** පටිපක්ඛෙහි අචලනීයතො **දළ්හං,** විපස්සනාසඞ්ඛාතං සොපානං මහොඝෙන වුය්හමානස්ස මය්හං සත්ථා පාදාසි, දදන්තො ච ''ඉමිනා තෙ සොත්ථි භවිස්සතී''ති සමස්සාසෙන්තො **මා භායීති ච අබ්‍රවි,** කථෙසි.

සතිපට්ඨානපාසාදන්ති තෙන විපස්සනාසොපානෙන කායානුපස්සනාදිනා ලද්ධබ්බචතුබ්බිධසාමඤ්ඤඵලවිසෙසෙන චතුභූමිසම්පන්නං සතිපට්ඨානපාසාදං ආරුහිත්වා **පච්චවෙක්ඛිසං** චතුසච්චධම්මං මග්ගඤාණෙන පතිඅවෙක්ඛිං පටිවිජ්ඣිං. **යං තං පුබ්බෙ අමඤ්ඤිස්සං, සක්කායාභිරතං පජන්ති** එවං පටිවිද්ධසච්චො යං සක්කායෙ ''අහං මමා''ති අභිරතං පජං තිත්ථියජනං තෙන පරිකප්පිතඅත්තානඤ්ච පුබ්බෙ සාරතො අමඤ්ඤිස්සං. **යදා ච මග්ගමද්දක්ඛිං, නාවාය අභිරූහනන්ති** අරියමග්ගනාවාය අභිරුහනූපායභූතං යදා විපස්සනාමග්ගං යාථාවතො අද්දක්ඛිං. තතො පට්ඨාය තං තිත්ථියජනං අත්තානඤ්ච **අනධිට්ඨාය** චිත්තෙ අට්ඨපෙත්වා අග්ගහෙත්වා **තිත්ථං** නිබ්බානසඞ්ඛාතස්ස අමතමහාපාරස්ස තිත්ථභූතං අරියමග්ගදස්සනං සබ්බෙහි මග්ගෙහි සබ්බෙහි කුසලධම්මෙහි උක්කට්ඨං අද්දක්ඛිං, යාථාවතො අපස්සින්ති අත්ථො.

එවං අත්තනො අනුත්තරං මග්ගාධිගමං පකාසෙත්වා ඉදානි තස්ස දෙසකං සම්මාසම්බුද්ධං ථොමෙන්තො **''සල්ලං අත්තසමුට්ඨාන''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සල්ලන්ති** දිට්ඨිමානාදිකිලෙසසල්ලං. **අත්තසමුට්ඨානන්ති** ''අහ''න්ති මානට්ඨානතාය ''අත්තා''ති ච ලද්ධනාමෙ අත්තභාවෙ සම්භූතං. **භවනෙත්තිප්පභාවිතන්ති** භවතණ්හාසමුට්ඨිතං භවතණ්හාසන්නිස්සයං. සා හි දිට්ඨිමානාදීනං සම්භවො. **එතෙසං අප්පවත්තායාති** යථාවුත්තානං පාපධම්මානං අප්පවත්තියා අනුප්පාදාය. **දෙසෙසි මග්ගමුත්තමන්ති** උත්තමං සෙට්ඨං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, තදුපායඤ්ච විපස්සනාමග්ගං කථෙසි.

දීඝරත්තානුසයිතන්ති අනමතග්ගෙ සංසාරෙ චිරකාලං සන්තානෙ අනු අනු සයිතං කාරණලාභෙන උප්පජ්ජනාරහභාවෙන ථාමගතං, තතො ච චිරරත්තං **අධිට්ඨිතං** සන්තානං අජ්ඣාරුය්හ ඨිතං. **ගන්ථන්**ති අභිජ්ඣාකායගන්ථාදිං මම සන්තානෙ ගන්ථභූතං කිලෙසවිසදොසං පවාහනො **බුද්ධො** භගවා අත්තනො දෙසනානුභාවෙන **අපානුදී** පරිජහාපෙසි, ගන්ථෙසු හි අනවසෙසතො පහීනෙසු අප්පහීනො නාම කිලෙසො නත්ථීති.

තෙලකානිත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. රට්ඨපාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පස්ස චිත්තකතන්තිආදිකා ආයස්මතො රට්ඨපාලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව හංසවතීනගරෙ ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා වයප්පත්තො පිතු අච්චයෙන ඝරාවාසෙ පතිට්ඨිතො රතනකොට්ඨාගාරකම්මිකෙන දස්සිතං අපරිමාණං කුලවංසානුගතං ධනං දිස්වා ‘‘ඉමං එත්තකං ධනරාසිං මය්හං පිතුඅය්‍යකපය්‍යකාදයො අත්තනා සද්ධිං ගහෙත්වා ගන්තුං නාසක්ඛිංසු, මයා පන ගහෙත්වා ගන්තුං වට්ටතී’’ති චින්තෙත්වා කපණද්ධිකාදීනං මහාදානං අදාසි. සො අභිඤ්ඤාලාභිං එකං තාපසං උපට්ඨහන්තො තෙන දෙවලොකාධිපච්චෙ නියොජිතො යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවන්තො තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතො මනුස්සලොකෙ භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථස්ස කුලස්ස එකපුත්තකො හුත්වා නිබ්බත්ති.

තෙන ච සමයෙන පදුමුත්තරො භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො වෙනෙය්‍යසත්තෙ නිබ්බානමහානගරසඞ්ඛාතං ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙසි. අථ සො කුලපුත්තො අනුක්කමෙන විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං උපාසකෙහි සද්ධිං විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං ධම්මං දෙසෙන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තො පරිසපරියන්තෙ නිසීදි. තෙන ඛො පන සමයෙන සත්ථා එකං භික්ඛුං සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. තං දිස්වා සො පසන්නමානසො තදත්ථාය චිත්තං ඨපෙත්වා සතසහස්සභික්ඛුපරිවුතස්ස භගවතො මහතා සක්කාරෙන සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා පණිධානං අකාසි. සත්ථා තස්ස අනන්තරායෙන ඉජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ ගොතමස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකාසි. සො සත්ථාරං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි. සො තත්ථ යාවතායුකං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො චවිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉතො ද්වෙනවුතෙ කප්පෙ ඵුස්සස්ස භගවතො කාලෙ සත්ථු වෙමාතිකභාතිකෙසු තීසු රාජපුත්තෙසු සත්ථාරං උපට්ඨහන්තෙසු තෙසං පුඤ්ඤකිරියාය කිච්චං අකාසි.

එවං තත්ථ තත්ථ භවෙ තං තං බහුං කුසලං උපචිනිත්වා සුගතීසුයෙව සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කුරුරට්ඨෙ ථුල්ලකොට්ඨිකනිගමෙ රට්ඨපාලසෙට්ඨිනො ගෙහෙ නිබ්බත්ති, තස්ස භින්නං රට්ඨං සන්ධාරෙතුං සමත්ථෙ කුලෙ නිබ්බත්තත්තා **රට්ඨපාලොති** වංසානුගතමෙව නාමං අහොසි. සො මහතා පරිවාරෙන වඩ්ඪන්තො අනුක්කමෙන යොබ්බනපත්තො මාතාපිතූහි පතිරූපෙන දාරෙන සංයොජිතො මහන්තෙ ච යසෙ පතිට්ඨාපිතො දිබ්බසම්පත්තිසදිසං සම්පත්තිං පච්චනුභොති. අථ භගවා කුරුරට්ඨෙ ජනපදචාරිකං චරන්තො ථුල්ලකොට්ඨිකං අනුපාපුණි. තං සුත්වා රට්ඨපාලො කුලපුත්තො සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිතුකාමො සත්තාහං භත්තච්ඡෙදං කත්වා කිච්ඡෙන කසිරෙන මාතාපිතරො අනුජානාපෙත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචිත්වා සත්ථු ආණත්තියා අඤ්ඤතරස්ස ථෙරස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා යොනිසොමනසිකාරෙන කම්මං කරොන්තො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.2.97-111) –

‘‘පදුමුත්තරස්ස භගවතො, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
වරනාගො මයා දින්නො, ඊසාදන්තො උරූළ්හවා.

‘‘සෙතච්ඡත්තො පසොභිතො, සකප්පනො සහත්ථිපො;
අග්ඝාපෙත්වාන තං සබ්බං, සඞ්ඝාරාමං අකාරයිං.

‘‘චතුපඤ්ඤාසසහස්සානි, පාසාදෙ කාරයිං අහං;
මහොඝදානං කරිත්වාන, නිය්යාදෙසිං මහෙසිනො.

‘‘අනුමොදි මහාවීරො, සයම්භූ අග්ගපුග්ගලො;
සබ්බෙ ජනෙ හාසයන්තො, දෙසෙසි අමතං පදං.

‘‘තං මෙ බුද්ධො වියාකාසි, ජලජුත්තරනාමකො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘චතුපඤ්ඤාසසහස්සානි, පාසාදෙ කාරයී අයං;
කථයිස්සාමි විපාකං, සුණොථ මම භාසතො.

‘‘අට්ඨාරසසහස්සානි, කූටාගාරා භවිස්සරෙ;
බ්‍යම්හුත්තමම්හි නිබ්බත්තා, සබ්බසොණ්ණමයා ච තෙ.

‘‘පඤ්ඤාසක්ඛත්තුං දෙවින්දො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
අට්ඨපඤ්ඤාසක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති.

‘‘කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘දෙවලොකා චවිත්වාන, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
අඩ්ඪෙ කුලෙ මහාභොගෙ, නිබ්බත්තිස්සති තාවදෙ.

‘‘සො පච්ඡා පබ්බජිත්වාන, සුක්කමූලෙන චොදිතො;
රට්ඨපාලොති නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘පධානපහිතත්තො සො, උපසන්තො නිරූපධි;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘උට්ඨාය අභිනික්ඛම්ම, ජහිතා භොගසම්පදා;
ඛෙළපිණ්ඩෙව භොගම්හි, පෙමං මය්හං න විජ්ජති.

‘‘වීරියං මෙ ධුරධොරය්හං, යොගක්ඛෙමාධිවාහනං;
ධාරෙමි අන්තිමං දෙහං, සම්මාසම්බුද්ධසාසනෙ.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො, විමොක්ඛාපි ච අට්ඨිමෙ;
ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා සත්ථාරං අනුජානාපෙත්වා මාතාපිතරො පස්සිතුං ථුල්ලකොට්ඨිකං ගන්ත්වා, තත්ථ සපදානං පිණ්ඩාය චරන්තො පිතු නිවෙසනෙ ආභිදොසිකං කුම්මාසං ලභිත්වා තං අමතං විය පරිභුඤ්ජන්තො, පිතරා නිමන්තිතො ස්වාතනාය අධිවාසෙත්වා, දුතියදිවසෙ පිතු නිවෙසනෙ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා අලඞ්කතපටියත්තෙ ඉත්ථාගාරජනෙ උපගන්ත්වා ‘‘කීදිසා නාම තා, අය්‍යපුත්ත, අච්ඡරායො, යාසං ත්වං හෙතු බ්‍රහ්මචරියං චරසී’’තිආදීනි (ම. නි. 2.301) වත්වා, පලොභනකම්මං කාතුං ආරද්ධෙ තස්ස අධිප්පායං පරිවත්තෙත්වා අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තං ධම්මං කථෙන්තො –

769.
‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඞ්කප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිති.

770.
‘‘පස්ස චිත්තකතං රූපං, මණිනා කුණ්ඩලෙන ච;
අට්ඨිං තචෙන ඔනද්ධං, සහ වත්ථෙහි සොභති.

771.
‘‘අලත්තකකතා පාදා, මුඛං චුණ්ණකමක්ඛිතං;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

772.
‘‘අට්ඨාපදකතා කෙසා, නෙත්තා අඤ්ජනමක්ඛිතා;

අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

773.

‘‘අඤ්ජනීව නවා චිත්තා, පූතිකායො අලඞ්කතො;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

774.

‘‘ඔදහි මිගවො පාසං, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, කන්දන්තෙ මිගබන්ධකෙ.

775.

‘‘ඡින්නො පාසො මිගවස්ස, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, සොචන්තෙ මිගලුද්දකෙ’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **චිත්තකතන්ති** චිත්තං කතං චිත්තකතං, වත්ථාභරණමාලාදීහි විචිත්තං කතන්ති අත්ථො. **බිම්බන්ති** දීඝාදිභාවෙන යුත්තට්ඨානෙසු දීඝාදීහි අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි මණ්ඩිතං අත්තභාවං. **අරුකායන්ති** නවන්නං වණමුඛානං ලොමකූපානඤ්ච වසෙන විස්සන්දමානඅසුචිං, සබ්බසො ච අරුභූතං වණභූතං අරුනං වා කායං. **සමුස්සිතන්ති** තීහි අට්ඨිසතෙහි සමුස්සිතං. **ආතුරන්ති** සබ්බකාලං ඉරියාපථන්තරාදීහි පරිහරිතබ්බතාය නිච්චං ගිලානං. **බහුසඞ්කප්පන්ති** බාලජනෙන අභූතං ආරොපෙත්වා බහුධා සඞ්කප්පිතබ්බං. **යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිතීති** යස්ස කායස්ස ධුවභාවො ඨිතිසභාවො නත්ථි, එකංසතො භෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මොයෙව. තං **පස්සාති** සමීපෙ ඨිතං ජනං, අත්තානමෙව වා සන්ධාය වදති.

රූපන්ති සරීරං. සරීරම්පි හි ‘‘අට්ඨිඤ්ච පටිච්ච, න්හාරුඤ්ච පටිච්ච, මංසඤ්ච පටිච්ච, චම්මඤ්ච පටිච්ච, ආකාසො පරිවාරිතො ‘රූපන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී’’තිආදීසු (ම. නි. 1.306) රූපන්ති වුච්චති. **මණිනා කුණ්ඩලෙන චාති** සීසූපගාදිආභරණගතෙන මණිනා කුණ්ඩලෙන චිත්තකතං. **අට්ඨිං තචෙන ඔනද්ධන්ති** අල්ලචම්මෙන පරියොනද්ධං අතිරෙකතිසතපභෙදං අට්ඨිං පස්සාති යොජනා. කුණ්ඩලෙන චාති **ච**-සද්දෙන සෙසාභරණාලඞ්කාරෙ සඞ්ගණ්හාති. **සහ වත්ථෙහි සොභතීති** තයිදං රූපං මණිනා චිත්තකතම්පි වත්ථෙහි පටිච්ඡාදිතමෙව සොභති, න අපටිච්ඡාදිතන්ති අත්ථො. යෙ පන ‘‘අට්ඨීතචෙනා’’ති පඨන්ති, තෙසං අට්ඨීතචෙනං ඔනද්ධං සොභති, ඔනද්ධත්තා අට්ඨීතචෙනාති අත්ථො.

අලත්තකකතාති අලත්තකෙන කතරඤ්ජනා ලාඛාය සංරඤ්ජිතා. **පාදාති** චරණා. **මුඛං චුණ්ණකමක්ඛිතන්ති** මුඛං චුණ්ණකෙන මක්ඛිතං, යං මණ්ඩනමනුයුත්තා සාසපකක්කෙන මුඛපීළකාදීනි හරිත්වා

ලොණමත්තිකාය දුට්ඨලොහිතං හරිත්වා මුඛචුණ්ණකවිලෙපනං කරොන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං. **අලන්ති බාලස්ස** අන්ධපුථුජ්ජනස්ස **නො ච පාරගවෙසිනො** වට්ටාභිරතස්ස **මොහාය** සම්මොහනාය සමත්ථං තස්ස චිත්තං මොහෙතුං පරියත්තං, පාරගවෙසිනො පන විවට්ටාභිරතස්ස නො අලං න පරියත්තං.

අට්ඨාපදකතාති අට්ඨපදාකාරෙන කතා සඤ්චිතා පුරිමභාගෙ කෙසෙ කප්පෙත්වා නලාටස්ස පටිච්ඡාදනවසෙන කතා කෙසරචනා අට්ඨපදං නාම, යං ''අලක''න්තිපි වුච්චති. **නෙත්තා අඤ්ජනමක්ඛිතාති** උභොපි නයනානි අන්තො ද්වීසු අන්තෙසු ච යථා අඤ්ජනච්ඡායා දිස්සති, එවං අඤ්ජිතඤ්ජනානි.

අඤ්ජනීව නවා චිත්තා, පූතිකායො අලඞ්කතොති යථා අඤ්ජනී අඤ්ජනනාළිකා නවා අභිනවා මාලාකම්මමකරදන්තාදිවසෙන චිත්තා බහි මට්ඨා උජ්ජලා දස්සනීයා, අන්තො පන න දස්සනීයා හොති, එවමෙව තාසං කායො න්හානබ්භඤ්ජනවත්ථාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කතො බහි උජ්ජලො, අන්තො පන පූති නානප්පකාරඅසුචීහි හරිතො තිට්ඨතීති අත්ථො.

ඔදහීති ඔඩ්ඩෙසි. **මිගවොති**, මිගලුද්දකො. **පාසන්ති**, දණ්ඩවාගුරං. **නාසදාති** න සඞ්ඝට්ටෙසි. **වාගුරන්ති** පාසං. **නිවාපන්ති** මිගානං ඛාදනත්ථාය ඛිත්තං තිණාදිඝාසං. උපමා ඛො අයං ථෙරෙන කතා අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනාය. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යථා මිගානං මාරණත්ථාය දණ්ඩවාගුරං ඔඩ්ඩෙත්වා තත්ථ නිවාපං විකිරිය මිගලුද්දකෙ නිලීනෙ ඨිතෙ තත්ථෙකො ජවපරක්කමසම්පන්නො ඡෙකො මිගො පාසං අඵුසන්තො එව යථාසුඛං නිවාපං ඛාදිත්වා, ''වඤ්චෙසි වත මිගො''ති මිගලුද්දකෙ විරවන්තෙ එව ගච්ඡති. අපරො මිගො බලවා ඡෙකො ජවසම්පන්නොව තත්ථ ගන්ත්වා නිවාපං ඛාදිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසං ඡින්දිත්වා, ''වඤ්චෙසි වත මිගො, පාසො ඡින්නො''ති මිගලුද්දකෙ සොචන්තෙ එව ගච්ඡති, එවං මයම්පි පුබ්බෙ පුථුජ්ජනකාලෙ මාතාපිතූහි ආසජ්ජනත්ථාය නියාදිතෙ භොගෙ භුඤ්ජිත්වා තත්ථ තත්ථ අසජ්ජමානා නික්ඛන්තා. ඉදානි පන සබ්බසො ඡින්නකිලෙසා අපාසා හුත්වා ඨිතා, තෙහි දින්නභොජනං භුඤ්ජිත්වා තෙසු සොචන්තෙසු එව ගච්ඡාමාති.

එවං ථෙරො මිගලුද්දකං විය මාතාපිතරො, හිරඤ්ඤසුවණ්ණං ඉත්ථාගාරඤ්ච වාගුරජාලං විය, අත්තනා පුබ්බෙ භුත්තභොගෙ ච ඉදානි භුත්තභොජනඤ්ච නිවාපතිණං විය, අත්තානං මහාමිගං විය ච කත්වා දස්සෙති. ඉමා ගාථා වත්වා වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා රඤ්ඤො කොරබ්‍යස්ස මිගාජිනඋය්‍යානෙ මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ නිසීදි. ථෙරස්ස කිර පිතා සත්තසු ද්වාරකොට්ඨකෙසු අග්ගළං දාපෙත්වා මල්ලෙ ආණාපෙසි ''නික්ඛමිතුං මා දෙථ, කාසායානි අපනෙත්වා සෙතකානි නිවාසෙථා''ති, තස්මා ථෙරො

ආකාසෙන අගමාසි. අථ රාජා කොරබ්‍යො ථෙරස්ස තත්ථ නිසින්නභාවං සුත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා සම්මොදනීයං කථං සාරණීයං වීතිසාරෙත්වා ‘‘ඉධ, භො රට්ඨපාල, පබ්බජන්තො බ්‍යාධිපාරිජුඤ්ඤං වා ජරාභොගඤාතිපාරිජුඤ්ඤං වා පත්තො පබ්බජති. ත්වං පන කිඤ්චිපි පාරිජුඤ්ඤං අනුපගතො එව කස්මා පබ්බජිතො’’ති පුච්ඡි. අථස්ස ථෙරො, ‘‘උපනියාති ලොකො අද්ධුවො, අතාණො ලොකො අනභිස්සරො, අස්සකො ලොකො සබ්බං පහාය ගමනීයං, ඌනො ලොකො අතිත්තො තණ්හාදාසො’’ති (ම. නි. 2.305) ඉමෙසං චතුන්නං ධම්මුද්දෙසානං අත්තානං විවිත්තභාවං කථෙත්වා තස්සා දෙසනාය අනුගීතිං කථෙන්තො –

776.

‘‘පස්සාමි ලොකෙ සධනෙ මනුස්සෙ, ලද්ධාන විත්තං න දදන්ති මොහා;
ලුද්ධා ධනං සන්නිචයං කරොන්ති, භිය්‍යොව කාමෙ අභිපත්ථයන්ති.

777.

‘‘රාජා පසය්හප්පථවිං විජෙත්වා, සසාගරන්තං මහිමාවසන්තො;
ඔරං සමුද්දස්ස අතිත්තරූපො, පාරං සමුද්දස්සපි පත්ථයෙථ.

778.

‘‘රාජා ච අඤ්ඤෙ ච බහූ මනුස්සා, අවීතතණ්හා මරණං උපෙන්ති;
ඌනාව හුත්වාන ජහන්ති දෙහං, කාමෙහි ලොකම්හි න හත්ථි තිත්ති.

779.

‘‘කන්දන්ති නං ඤාතී පකිරිය කෙසෙ, ‘අහො වතා නො අමරා’ති චාහු;
වත්ථෙන නං පාරුතං නීහරිත්වා, චිතං සමොධාය තතො ඩහන්ති.

780.

‘‘සො ඩය්හති සූලෙහි තුජ්ජමානො, එකෙන වත්ථෙන පහාය භොගෙ;
න මීයමානස්ස භවන්ති තාණා, ඤාතී ච මිත්තා අථ වා සහායා.

781.

‘‘දායාදකා තස්ස ධනං හරන්ති, සත්තො පන ගච්ඡති යෙනකම්මං;
න මීයමානං ධනමන්වෙති කිඤ්චි, පුත්තා ච දාරා ච ධනඤ්ච රට්ඨං.

782.

‘‘න දීඝමායුං ලභතෙ ධනෙන, න චාපි විත්තෙන ජරං විහන්ති;
අප්පං හිදං ජීවිතමාහු ධීරා, අසස්සතං විප්පරිණාමධම්මං.

783.

‘‘අඩ්ඪා දලිද්දා ච ඵුසන්ති ඵස්සං, බාලො ච ධීරො ච තථෙව ඵුට්ඨො;
බාලො හි බාලྱා වධිතොව සෙති, ධීරො ච නො වෙධති ඵස්සඵුට්ඨො.

784.

‘‘තස්මා හි පඤ්ඤාව ධනෙන සෙය්‍යා, යාය වොසානමිධාධිගච්ඡති;
අබ්‍යොසිතත්තා හි භවාභවෙසු, පාපානි කම්මානි කරොන්ති මොහා.

785.

‘‘උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං, සංසාරමාපජ්ජ පරම්පරාය;
තස්සප්පපඤ්ඤො අභිසද්දහන්තො, උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං.

786.

‘‘චොරො යථා සන්ධිමුඛෙ ගහීතො, සකම්මුනා හඤ්ඤති පාපධම්මො;
එවං පජා පෙච්ච පරම්හි ලොකෙ, සකම්මුනා හඤ්ඤති පාපධම්මො.

787.

‘‘කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං;
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා, තස්මා අහං පබ්බජිතොම්හි රාජ.

788.

‘‘දුමප්ඵලානීව පතන්ති මාණවා, දහරා ච වුඩ්ඪා ච සරීරභෙදා;
එතම්පි දිස්වා පබ්බජිතොම්හි රාජ, අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො.

789.

‘‘සද්ධායාහං පබ්බජිතො, උපෙතො ජිනසාසනෙ;
අවඤ්ඣා මය්හං පබ්බජ්ජා, අනණො භුඤ්ජාමි භොජනං.

790.

‘‘කාමෙ ආදිත්තතො දිස්වා, ජාතරූපානි සත්ථතො;
ගබ්භවොක්කන්තිතො දුක්ඛං, නිරයෙසු මහබ්භයං.

791.

‘‘එතමාදීනවං ඤත්වා, සංවෙගං අලභිං තදා;
සොහං විද්ධො තදා සන්තො, සම්පත්තො ආසවක්ඛයං.

792.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, භවනෙත්ති සමූහතා.

793.

‘‘යස්සත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයො’’ති. – ඉමා ගාථා අවොච;

තත්ථ **පස්සාමි ලොකෙති** අහං, මහාරාජ, ඉමස්මිං ලොකෙ **සධනෙ** ධනසම්පන්නෙ අඩ්ඪෙ මනුස්සෙ පස්සාමි, තෙ පන **ලද්ධාන විත්තං** ධනං ලභිත්වා භොගසම්පත්තියං ඨිතා සමණබ්‍රාහ්මණාදීසු කස්සචි කිඤ්චිපි න දදන්ති. කස්මා? **මොහා** කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය අභාවතො. **ලුද්ධා** ලොභාභිභූතා යථාලද්ධං ධනං **සන්නිචයං** සබ්බසො නිචෙතබ්බං නිධෙතබ්බං කරොන්ති. **භියොව** යථාධිගතකාමතො උපරි **කාමෙ** කාමගුණෙ ‘‘තථාහං එදිසෙ ච භොගෙ පටිලභෙය්‍ය’’න්ති **අභිපත්ථයන්ති** පච්චාසීසන්ති තජ්ජඤ්ච වායාමං කරොන්ති.

භියො කාමපත්ථනාය උදාහරණං දස්සෙන්තො **‘‘රාජා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **පසය්හප්පථවිං විජෙත්වාති** අත්තනො වංසානුගතං පථවිං බලක්කාරෙන අභිවිජිය. **ආවසන්තොති** පසාසෙන්තො. **ඔරං සමුද්දස්සාති** අනවසෙසං සමුද්දස්ස ඔරභාගං ලභිත්වාපි තෙන අතිත්තරූපො **පාරං සමුද්දස්ස** දීපන්තරම්පි පත්ථයෙය්‍ය.

අවීතතණ්හාති අවිගතතණ්හා. **ඌනාවාති** අපරිපුණ්ණමනොරථාව. **කාමෙහි ලොකම්හි න හත්ථි තිත්තීති** තණ්හාවිපන්නානං ඉමස්මිං ලොකෙ වත්ථුකාමෙහි තිත්ති නාම නත්ථි.

කන්දන්ති නන්ති මතපුරිසං උද්දිස්ස තස්ස ගුණෙ කිත්තෙන්තා කන්දනං කරොන්ති. **අහො වතා නො අමරාති චාහූති** අහො වත අම්හාකං ඤාතී අමරා සියුන්ති ච කථෙන්ති, ගාථාසුඛත්ථඤ්හෙත්ථ වතා-ඉති දීඝං කත්වා වුත්තං.

සො ඩය්හති සූලෙහි තුජ්ජමානොති සො මතසත්තො ඡවඩාහකෙහි සම්මා ඣාපෙතුං සූලෙහි තුජ්ජමානො. **තාණාති** පරිත්තාණකරා.

යෙනකම්මන්ති යථාකම්මං. **ධනන්ති** ධනායිතබ්බං යංකිඤ්චි වත්ථු. පුන ධනන්ති හිරඤ්ඤසුවණ්ණං සන්ධාය වදති.

‘‘න දීඝමායු’’න්තිආදිනා කාමගුණස්ස ජරාය ච පටිකාරාභාවං වත්වා පුන තස්ස එකන්තිකභාවං දස්සෙතුං **‘‘අප්පං හී’’**තිආදි වුත්තං. **ඵුසන්තීති** අනිට්ඨඵස්සං ඵුසන්ති පාපුණන්ති, තත්ථ අඩ්ඪදලිද්දතා අකාරණන්ති

දස්සෙති. **ඵස්සං බාලො ච ධීරො ච තථෙව ඵුට්ඨොති** යථා බාලො ඉට්ඨානිට්ඨසම්ඵස්සං ඵුට්ඨො, තථෙව ධීරො ඉට්ඨානිට්ඨඵස්සං ඵුට්ඨො හොති, න එත්ථ බාලපණ්ඩිතානං කොචි විසෙසො. අයං පන විසෙසො, **බාලො හි බාල්‍යා වධිතොව සෙතීති** බාලපුග්ගලො කෙනචි දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨො සොචන්තො කිලමන්තො උරත්තාළිං කන්දන්තො බාලභාවෙන වධිතො පීළිතොව හුත්වා සෙති සයති. ඉතො චිතො ච ආවට්ටන්තො විවට්ටන්තො විරොධෙන්තො **වෙධති ඵස්සඵුට්ඨොති ධීරො** පන පණ්ඩිතො දුක්ඛසම්ඵස්සෙන සම්ඵුට්ඨො න වෙධති කම්පනමත්තම්පි තස්ස න හොතීති.

තස්මාති යස්මා බාලපණ්ඩිතානං ලොකධම්මෙ එදිසී පවත්ති, **තස්මා හි පඤ්ඤාව ධනෙන සෙය්‍යා, යාය වොසානමිධාධිගච්ඡතීති** පඤ්ඤාව ධනතො පාසංසතරා, යාය පඤ්ඤාය වොසානං භවස්ස පරියොසානභූතං නිබ්බානං අධිගච්ඡති. **අබ්‍යොසිතත්තා හීති** අනධිගතනිට්ඨත්තා. **භවාභවෙසූති** මහන්තාමහන්තෙසු භවෙසු.

උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං, සංසාරමාපජ්ජ පරම්පරායාති යො පාපානි කත්වා අපරාපරං සංසරණමාපජ්ජිත්වා උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං ගබ්භසෙය්‍යාය පරලොකුප්පත්තියා ච න මුච්චති, **තස්ස** පාපකම්මකාරිනො පුග්ගලස්ස කිරියං **අභිසද්දහන්තො** ‘‘අත්තා ච මෙ හොතී’’ති පත්තියායන්තො අඤ්ඤොපි **අප්පපඤ්ඤො** බාලො යථා පටිපජ්ජිත්වා උපෙති ගබ්භඤ්ච පරඤ්ච ලොකං, න තතො පරිමුච්චති.

චොරො යථාති යථා චොරො පාපධම්මො සරසන්ධිං ඡින්දන්තො සන්ධිමුඛෙ ආරක්ඛකපුරිසෙහි ගහිතො **සකම්මුනා** තෙන අත්තනො සන්ධිච්ඡෙදකම්මුනා කාරණභූතෙන කසාදීහි තාළනාදිවසෙන **හඤ්ඤති** රාජපුරිසෙහි බාධියාති බජ්ඣති ච. **එවං පජාති** එවමයං සත්තලොකො ඉධ පාපානි කරිත්වා **පෙච්ච** පත්වා තෙන කම්මුනා **පරම්හි ලොකෙ** නිරයාදීසු හඤ්ඤති, පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණාදිවසෙන බාධියාති.

එවමෙතාහි එකාදසහි ගාථාහි යථාරහං චත්තාරො ධම්මුද්දෙසෙ පකාසෙත්වා ඉදානි කාමෙසු සංසාරෙ ච ආදීනවං දිස්වා සද්ධාය අත්තනො පබ්බජිතභාවං පබ්බජිතකිච්චස්ස ච මත්ථකප්පත්තිං විභාවෙන්තො **‘‘කාමා හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **කාමාති** වත්ථුකාමා මනාපියා රූපාදයො ධම්මා, කිලෙසකාමා සබ්බෙපි රාගප්පභෙදා. ඉධ පන වත්ථුකාමා වෙදිතබ්බා. තෙ හි රූපාදිවසෙන අනෙකප්පකාරතාය **චිත්‍රා**. ලොකස්සාදවසෙන ඉට්ඨාකාරතාය **මධුරා**. බාලපුථුජ්ජනානං මනං රමෙන්තීති **මනොරමා. විරූපරූපෙනාති** විවිධරූපෙන, අනෙකවිධසභාවෙනාති අත්ථො. තෙ හි රූපාදිවසෙන චිත්‍රා, නීලාදිවසෙන විවිධරූපා. එවං තෙන විරූපරූපෙන තථා තථා අස්සාදං දස්සෙත්වා **මථෙන්ති චිත්තං** පබ්බජ්ජාය අභිරමිතුං න දෙන්තීති ඉමිනා අප්පස්සාදබහුදුක්ඛතාදිනා **ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා තස්මා** තංනිමිත්තං

අහං පබ්බජිතො අම්හි. දුමප්ඵලානි පක්කකාලෙ අපරිපක්කකාලෙ ච යත්ථ කත්ථචි පරූපක්කමතො සරසතො වා පතන්ති, එවං සත්තා දහරා ච වුඩ්ඪා ච සරීරස්ස භෙදා පතන්තියෙව. **එතම්පි දිස්වාති** එවං අනිච්චතම්පි පඤ්ඤාචක්ඛුනා දිස්වා, න කෙවලං අප්පස්සාදතාදිතාය ආදීනවමෙවාති අධිප්පායො. **අපණ්ණකන්ති** අවිරද්ධනකං **සාමඤ්ඤමෙව** සමණභාවොව **සෙය්‍යො** උත්තරිතරො.

සද්ධායාති කම්මං කම්මඵලං බුද්ධසුබුද්ධතං ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච සද්දහිත්වා. **උපෙතො ජිනසාසනෙති** සත්ථු සාසනෙ සම්මාපටිපත්තිං උපගතො. **අවඤ්ඣා මය්හං පබ්බජ්ජා** අරහත්තස්ස අධිගතත්තා. තතො එව **අනණො භුඤ්ජාමි භොජනං** නික්කිලෙසවසෙන සාමිභාවතො සාමිපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජනතො.

කාමෙ ආදිත්තතො දිස්වාති වත්ථුකාමෙ කිලෙසකාමෙ ච එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තභාවතො දිස්වා. **ජාතරූපානි සත්ථතොති** කතාකතප්පභෙදා සබ්බසුවණ්ණවිකතියො අනත්ථාවහතාය නිසිතසත්ථතො. **ගබ්භවොක්කන්තිතො දුක්ඛන්ති** ගබ්භවොක්කන්තිතො පට්ඨාය සබ්බසංසාරපවත්තිදුක්ඛං. **නිරයෙසු මහබ්භයන්ති** සඤ්ජීවාදීසු (?) අට්ඨසු මහානිරයෙසු ලබ්භමානං මහාභයඤ්ච සබ්බත්ථ දිස්වාති යොජනා.

එතමාදීනවං ඤත්වාති එතං කාමානං ආදිත්තතාදිං සංසාරෙ ආදීනවං දොසං ඤත්වා. **සංවෙගං අලභිං තදාති** තස්මිං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මස්ස සුතකාලෙ භවාදිකෙ සංවෙගං අලත්ථං. **විද්ධො තදා සන්තොති** තස්මිං ගහට්ඨකාලෙ රාගසල්ලාදීහි විද්ධො සමානො ඉදානි සත්ථු සාසනං ආගම්ම සම්පත්තො ආසවක්ඛයං, විද්ධො වා චත්තාරි සච්චානි, පටිවිද්ධොති අත්ථො. සෙසං අන්තරන්තරාදීසු වුත්තත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එවං ථෙරො රඤ්ඤො කොරබ්‍යස්ස ධම්මං දෙසෙත්වා සත්ථු සන්තිකමෙව ගතො. සත්ථා ච අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරං සද්ධාපබ්බජිතානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසීති.

රට්ඨපාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. *මාලුක්‍යපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා*

රූපං දිස්වා සති මුට්ඨාතිආදිකා ආයස්මතො මාලුක්‍යපුත්තස්ස ගාථා. ඉමස්ස ආයස්මතො වත්ථු හෙට්ඨා ඡක්කනිපාතෙ (ථෙරගා. 399 ආදයො) වුත්තමෙව. තා පන ගාථා ථෙරෙන අරහත්තෙ පතිට්ඨිතෙන ඤාතීනං ධම්මදෙසනාවසෙන භාසිතා. ඉධ පන පුථුජ්ජනකාලෙ ''සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතූ''ති යාචිතෙන සත්ථාරා ''තං කිං මඤ්ඤසි, මාලුක්‍යපුත්ත, යෙ තෙ චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා අදිට්ඨා අදිට්ඨපුබ්බා, න ච පස්සසි, න ච තෙ හොති පස්සෙය්‍යන්ති, අත්ථි තෙ තත්ථ

ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වා''ති? ''නො හෙතං, භන්තෙ''. ''යෙ තෙ සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්දා...පෙ.... ඝාන...ජිව්හා...කාය...මනොවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා අවිඤ්ඤාතා අවිඤ්ඤාතපුබ්බා, න ච විජානාසි, න ච තෙ හොති විජානෙය්‍යන්ති, අත්ථි තෙ තත්ථ ඡන්දො වා රාගො වා පෙමං වා''ති? ''නො හෙතං, භන්තෙ''. ''එත්ථ ච තෙ, මාලුක්‍යපුත්ත, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති, සුතෙ සුතමත්තං, මුතෙ මුතමත්තං, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සති. යතො ඛො තෙ, මාලුක්‍යපුත්ත, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං, සුතෙ සුතමත්තං, මුතෙ මුතමත්තං, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සති, තතො ත්වං, මාලුක්‍යපුත්ත, න තෙන. යතො ත්වං, මාලුක්‍යපුත්ත, න තෙන, තතො ත්වං, මාලුක්‍යපුත්ත, න තත්ථ. යතො ත්වං, මාලුක්‍යපුත්ත, න තත්ථ, තතො ත්වං, මාලුක්‍යපුත්ත, නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙන, එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා''ති (සං. නි. 4.95). සංඛිත්තෙන ධම්මෙ දෙසිතෙ තස්ස ධම්මස්ස සාධුකං උග්ගහිතභාවං පකාසෙන්තෙන –

794.

''රූපං දිස්වා සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

795.

''තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා රූපසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;
එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

796.

''සද්දං සුත්වා සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

797.

''තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා සද්දසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;
එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

798.

''ගන්ධං ඝත්වා සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

799.

''තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා ගන්ධසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;

එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

800.

‘‘රසං භොත්වා සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

801.

‘‘තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා රසසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;
එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

802.

‘‘ඵස්සං ඵුස්ස සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

803.

‘‘තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා ඵස්සසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;
එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

804.

‘‘ධම්මං ඤත්වා සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතො;
සාරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨති.

805.

‘‘තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා ධම්මසම්භවා;
අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤති;
එවමාචිනතො දුක්ඛං, ආරා නිබ්බාන වුච්චති.

806.

‘‘න සො රජ්ජති රූපෙසු, රූපං දිස්වා පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

807.

‘‘යථාස්ස පස්සතො රූපං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චති.

808.

‘‘න සො රජ්ජති සද්දෙසු, සද්දං සුත්වා පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

809.

‘‘යථාස්ස සුණතො සද්දං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චති.

810.

‘‘න සො රජ්ජති ගන්ධෙසු, ගන්ධං ඝත්වා පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

811.

‘‘යථාස්ස සායතො ගන්ධං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චති.

812.

‘‘න සො රජ්ජති රසෙසු, රසං භොත්වා පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

813.

‘‘යථාස්ස සායතො රසං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චති.

814.

‘‘න සො රජ්ජති ඵස්සෙසු, ඵස්සං ඵුස්ස පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

815.

‘‘යථාස්ස ඵුසතො ඵස්සං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චති.

816.

‘‘න සො රජ්ජති ධම්මෙසු, ධම්මං ඤත්වා පටිස්සතො;
විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තඤ්ච නාජ්ඣොස තිට්ඨති.

817.

‘‘යථාස්ස විජානතො ධම්මං, සෙවතො චාපි වෙදනං;
ඛීයති නොපචීයති, එවං සො චරතී සතො;
එවං අපචිනතො දුක්ඛං, සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චතී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **රූපං දිස්වාති** චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපං චක්ඛුද්වාරෙන උපලභිත්වා. **සති මුට්ඨා, පියං නිමිත්තං මනසි කරොතොති** තස්මිං රූපෙ දිට්ඨමත්තෙ එව අට්ඨත්වා සුභනිමිත්තං මනසි කරොතො සුභාකාරග්ගහණවසෙන අයොනිසො මනසි කරොතො සති මුට්ඨා හොති. තථා ච සති **සාරත්තචිත්තො වෙදෙති** තං රූපාරම්මණං රත්තො, ගිද්ධො, ගධිතො හුත්වා අනුභවති, අස්සාදෙති, අභිනන්දති. තථාභූතො ච **තඤ්ච අජ්ඣොස තිට්ඨතීති** තඤ්ච රූපාරම්මණං අජ්ඣොසාය ‘‘සුඛං සුඛ’’න්ති අභිනිවිස්ස ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපෙත්වා තිට්ඨති.

තස්ස වඩ්ඪන්ති වෙදනා, අනෙකා රූපසම්භවාති තස්ස එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස රූපසම්භවා රූපාරම්මණා සුඛාදිභෙදෙන අනෙකා වෙදනා කිලෙසුප්පත්තිහෙතුභූතා වඩ්ඪන්ති. **අභිජ්ඣා ච විහෙසා ච, චිත්තමස්සූපහඤ්ඤතීති** පියරූපෙ සාරජ්ජනවසෙන උප්පජ්ජමානාය අභිජ්ඣාය, අපියරූපෙ බ්‍යාපජ්ජනවසෙන පියරූපස්සෙව විපරිණාමඤ්ඤථාභාවාය උප්පජ්ජමානාය සොකාදිලක්ඛණාය විහෙසාය ච අස්ස පුග්ගලස්ස චිත්තං උපහඤ්ඤති බාධීයති. **එවමාචිනතො දුක්ඛන්ති** වුත්තාකාරෙන තං තං වෙදනස්සාදවසෙන භවාභිසඞ්ඛාරං ආචිනතො වට්ටදුක්ඛං පවත්තති. තෙනාහ භගවා – ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා…පෙ…. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොතී’’ති (විභ. 225; සං. නි. 2.1). තථාභූතස්ස **ආරා** ආරකා දූරෙ නිබ්බානං වුච්චති, තස්ස තං දුල්ලභන්ති අත්ථො. **සද්දං සුත්වාති**ආදිගාථාසුපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. තත්ථ **සත්වාති** සායිත්වා. **භොත්වාති** සායිත්වා. **ඵුස්සාති** ඵුසිත්වා. **ධම්මං ඤත්වාති** ධම්මාරම්මණං විජානිත්වා.

එවං ඡද්වාරගොචරෙ සාරජ්ජන්තස්ස වට්ටං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ විරජ්ජන්තස්ස විවට්ටං දස්සෙන්තො **‘‘න සො රජ්ජති රූපෙසූ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **න සො රජ්ජති රූපෙසු, රූපං දිස්වා පටිස්සතොති** යො පුග්ගලො රූපං දිස්වා ආපාථගතං රූපාරම්මණං චක්ඛුද්වාරිකෙන විඤ්ඤාණසන්තානෙන ගහෙත්වා චතුසම්පජඤ්ඤවසෙන සම්පජානකාරිතාය පටිස්සතො හොති, සො රූපාරම්මණෙසු න රජ්ජති රාගං න ජනෙති, අඤ්ඤදත්ථු විරත්තචිත්තො වෙදෙති, රූපාරම්මණම්හි සමුදයාදිතො යථාභූතං පජානන්තො නිබ්බින්දති, නිබ්බින්දන්තො තං තත්ථුප්පන්නවෙදනඤ්ච විරත්තචිත්තො වෙදෙති, තථාභූතො ච **තඤ්ච නජ්ඣොස තිට්ඨතීති** තං රූපාරම්මණං සම්මදෙව විරත්තචිත්තතාය අජ්ඣොසාය න තිට්ඨති ‘‘එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා’’ති තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන නාභිනිවිසති.

යථාස්ස පස්සතො රූපන්ති අස්ස යොගිනො යථා තත්ථ අභිජ්ඣාදයො නප්පවත්තන්ති, එවං අනිච්චාදිතො රූපං පස්සන්තස්ස. **සෙවතො චාපි වෙදනන්ති** තං ආරබ්භ උප්පන්නං වෙදනං තංසම්පයුත්තධම්මෙ ච ගොචරසෙවනාය සෙවතො චාපි. **ඛීයතීති** සබ්බං කිලෙසවට්ටං පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡති. **නොපචීයතීති** න උපචියති න ආචයං ගච්ඡති. **එවං සො චරතී සතොති** එවං කිලෙසාපනයනපටිපත්තියා සතො සම්පජානො හුත්වා චරති, විහරති. **එවං අපචිනතො දුක්ඛන්ති** වුත්තනයෙන අපචයගාමිනියා මග්ගපඤ්ඤාය සකලං වට්ටදුක්ඛං අපචිනන්තස්ස. **සන්තිකෙ නිබ්බාන වුච්චතීති** සඋපාදිසෙසඅනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුසමීපෙ එවාති වුච්චති අසඞ්ඛතාය ධාතුයා සච්ඡිකතත්තා. **න සො රජ්ජති සද්දෙසූති**ආදීසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං ථෙරො ඉමාහි ගාථාහි සත්ථු ඔවාදස්ස අත්තනා උපධාරිතභාවං පවෙදෙත්වා උට්ඨායාසනා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගතො නචිරස්සෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණීති.

මාලුක්‍යපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පරිපුණ්ණකායොතිආදිකා ආයස්මතො සෙලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරභගවතො කාලෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො ගණපාමොක්ඛො හුත්වා තීණි පුරිසසතානි සමාදපෙත්වා තෙහි සද්ධිං සත්ථු ගන්ධකුටිං කාරෙත්වා කතපරියොසිතාය ගන්ධකුටියා සභික්ඛුසඞ්ඝස්ස භගවතො මහාදානං පවත්තෙත්වා සත්ථාරං භික්ඛූ ච තිචීවරෙන අච්ඡාදෙසි. සො තෙන පුඤ්ඤකම්මෙන එකං බුද්ධන්තරං දෙවලොකෙ එව වසිත්වා තතො චුතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ අඞ්ගුත්තරාපෙසු ආපණෙ නාම බ්‍රාහ්මණගාමෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **සෙලොති** ලද්ධනාමො අහොසි. සො වයප්පත්තො තීසු වෙදෙසු, බ්‍රාහ්මණසිප්පෙසු ච නිප්ඵත්තිං ගන්ත්වා තීණි මාණවකසතානි මන්තෙ වාචෙන්තො ආපණෙ පටිවසති. තෙන ච සමයෙන සත්ථා සාවත්ථිතො නික්ඛමිත්වා අඩ්ඪතෙළසහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං අඞ්ගුත්තරාපෙසු චාරිකං චරන්තො සෙලස්ස, අන්තෙවාසිකානඤ්ච ඤාණපරිපාකං දිස්වා අඤ්ඤතරස්මිං වනසණ්ඩෙ විහරති. අථ කෙණියො නාම ජටිලො සත්ථු ආගමනං සුත්වා තත්ථ ගන්ත්වා සද්ධිං භික්ඛුසඞ්ඝෙන සත්ථාරං ස්වාතනාය නිමන්තෙත්වා සකෙ අස්සමෙ පහූතං ඛාදනීයං භොජනීයං පටියාදෙති. තස්මිඤ්ච සමයෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො සද්ධිං තීහි මාණවකසතෙහි ජඞ්ඝාවිහාරං අනුවිචරන්තො කෙණියස්ස අස්සමං පවිසිත්වා ජටිලෙ කට්ඨඵාලනුද්ධනසම්පාදනාදිනා දානූපකරණං සජ්ජෙන්තෙ දිස්වා, ‘‘කිං නු ඛො තෙ, කෙණිය, මහායඤ්ඤො පච්චුපට්ඨිතො’’තිආදිං පුච්ඡිත්වා තෙන ‘‘බුද්ධො භගවා මයා ස්වාතනාය

නිමන්තිතො''ති වුත්තෙ ''බුද්ධො''ති වචනං සුත්වාව හට්ඨො උදග්ගො පීතිසොමනස්සජාතො තාවදෙව මාණවකෙහි සද්ධිං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා කතපටිසන්ථාරො එකමන්තං නිසින්නො භගවතො කායෙ ඛාත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණානි දිස්වා ''ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො රාජා වා හොති චක්කවත්තී, බුද්ධො වා ලොකෙ විවට්ටච්ඡදො, අයං පන පබ්බජිතො, නො ච ඛො නං ජානාමි 'බුද්ධො වා, නො වා', සුතං ඛො පන මෙතං බ්‍රාහ්මණානං වුද්ධානං මහල්ලකානං ආචරියපාචරියානං භාසමානානං 'යෙ තෙ භවන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ සකෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අත්තානං පාතුකරොන්තී'ති අසම්මාසම්බුද්ධො හි සම්මුඛෙ ඨත්වා බුද්ධගුණෙහි අභිත්ථවීයමානො සාරජ්ජති මඞ්කුභාවං ආපජ්ජති අවෙසාරජ්ජප්පත්තතාය අනනුයොගක්ඛමත්තා, යංනූනාහං සමණං ගොතමං සම්මුඛා සාරුප්පාහි ගාථාහි අභිත්ථවෙය්‍ය''න්ති එවං පන චින්තෙත්වා –

818.

''පරිපුණ්ණකායො සුරුචි, සුජාතො චාරුදස්සනො;
සුවණ්ණවණ්ණොසි භගවා, සුසුක්කදාඨොසි වීරියවා.

819.

''නරස්ස හි සුජාතස්ස, යෙ භවන්ති වියඤ්ජනා;
සබ්බෙ තෙ තව කායස්මිං, මහාපුරිසලක්ඛණා.

820.

''පසන්නනෙත්තො සුමුඛො, බ්‍රහා උජු පතාපවා;
මජ්ඣෙ සමණසඞ්ඝස්ස, ආදිච්චොව විරොචසි.

821.

''කල්‍යාණදස්සනො භික්ඛු, කඤ්චනසන්නිභත්තචො;
කිං තෙ සමණභාවෙන, එවං උත්තමවණ්ණිනො.

822.

''රාජා අරහසි භවිතුං, චක්කවත්තී රථෙසභො;
චාතුරන්තො විජිතාවී, ජම්බුසණ්ඩස්ස ඉස්සරො.

823.

''ඛත්තියා භොගී රාජානො, අනුයන්තා භවන්ති තෙ;
රාජාභිරාජා මනුජින්දො, රජ්ජං කාරෙහි ගොතමා''ති. –

ඡහි ගාථාහි භගවන්තං අභිත්ථවි.

තත්ථ **පරිපුණ්ණකායොති** අභිබ්‍යත්තරූපානං ද්වත්තිංසාය මහාපුරිසලක්ඛණානං පරිපුණ්ණතාය අහීනඞ්ගපච්චඞ්ගතාය ච පරිපුණ්ණසරීරො. **සුරුචීති** සුන්දරසරීරප්පභො. **සුජාතොති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා, සණ්ඨානසම්පත්තියා ච සුනිබ්බත්තො. **චාරුදස්සනොති** සුචිරම්පි පස්සන්තානං අතිත්තිජනකං අප්පටික්කූලං රමණීයං චාරු එව දස්සනං අස්සාති චාරුදස්සනො. කෙචි පනාහු ‘‘චාරුදස්සනොති සුන්දරනෙත්තො’’ති. **සුවණ්ණවණ්ණොති** සුවණ්ණසදිසවණ්ණො. **අසීති** භවසි, ඉදං පදං ‘‘පරිපුණ්ණකායො අසී’’තිආදිනා සබ්බපදෙහි යොජෙතබ්බං. **සුසුක්කදාඨොති** සුට්ඨු සුක්කදාඨො. භගවතො හි දාඨාහි චන්දකිරණා විය ධවලරස්මියො නිච්ඡරන්ති. **වීරියවාති** වීරියපාරමීපාරිපූරියා චතුරඞ්ගසමන්නාගතවීරියාධිට්ඨානතො චතුබ්බිධස්ස සම්මප්පධානස්ස සම්පත්තියා ච අතිසයයුත්තො.

නරස්ස හි සුජාතස්සාති සමතිංසාය පාරමීනං, අරියස්ස වා චක්කවත්තිවත්තස්ස පරිපූරිතත්තා සුට්ඨු සම්මදෙව ජාතස්ස නරස්ස, මහාපුරිසස්සාති අත්ථො. **සබ්බෙ තෙති** යෙ මහාපුරිසභාවං ලොකෙ අග්ගපුග්ගලභාවං බ්‍යඤ්ජයන්තීති **බ්‍යඤ්ජනාති** ලද්ධවොහාරසුප්පතිට්ඨිතපාදතාදිබාත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසඞ්ඛාතා තම්බනඛතුඞ්ගනඛතාදිඅසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනසඞ්ඛාතා ච රූපගුණා, තෙ අනවසෙසා, තව කායස්මිං සන්තීති වචනසෙසො.

මහාපුරිසලක්ඛණාති පුබ්බෙ වුත්තබ්‍යඤ්ජනානෙව වචනන්තරෙන නිගමෙන්තො ආහ.

ඉදානි තෙසු ලක්ඛණෙසු අත්තනා අභිරුචිතෙහි ලක්ඛණෙහි භගවන්තං ථොමෙන්තො **‘‘පසන්නනෙත්තො’’**තිආදිමාහ. භගවා හි පඤ්ච වණ්ණපසාදසම්පත්තියා **පසන්නනෙත්තො.** පරිපුණ්ණචන්දමණ්ඩලසදිසමුඛතාය **සුමුඛො.** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා **බ්‍රහා.** බ්‍රහ්මුජුගත්තතාය **උජු.** ජුතිමන්තතාය **පතාපවා.**

ඉදානි තමෙව පතාපවන්තතං ආදිච්චූපමාය විභාවෙන්තො **‘‘මජ්ඣෙ සමණසඞ්ඝස්සා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ආදිච්චොව විරොචසීති** යථා ආදිච්චො උග්ගච්ඡන්තො සබ්බං තමගතං විධමෙත්වා ආලොකං කරොන්තො විරොචති, එවං ත්වම්පි අන්තො චෙව බහි ච සබ්බං අවිජ්ජාතමං විද්ධංසෙත්වා ඤාණාලොකං කරොන්තො විරොචසි.

දස්සනීයරූපතාය අඞ්ගීගතානං දස්සනසම්පත්තීනං ආවහනතො, කල්‍යාණෙහි පඤ්චහි දස්සනෙහි සමන්නාගතත්තා ච **කල්‍යාණදස්සනො. උත්තමවණ්ණිනොති** උත්තමවණ්ණසම්පන්නස්ස.

චක්කවත්තීති චක්කරතනං වත්තෙති, චතූහි සම්පත්තිචක්කෙහි වත්තෙති, තෙහි ච පරෙ වත්තෙති. පරහිතාය ඉරියාපථචක්කානං වත්තො එතස්මිං අත්ථීති චක්කවත්තී. අථ වා චතූහි අච්ඡරියධම්මෙහි ච සඞ්ගහවත්ථූහි ච සමන්නාගමෙන පරෙහි අනභිභවනීයස්ස ආණාචක්කස්ස වත්තො එතස්මිං අත්ථීතිපි චක්කවත්තී. **රථෙසභොති** රථිකෙසු ආජානීයඋසභපුරිසො, මහාරථිකොති අත්ථො. **චාතුරන්තොති** චතුසමුද්දන්තාය පථවියා ඉස්සරො. **විජිතාවීති** විජිතවිජයො. **ජම්බුසණ්ඩස්සාති** ජම්බුදීපස්ස, පාකටෙන හි ඉස්සරියානි දස්සෙන්තො එවමාහ. චක්කවත්තී පන සපරිත්තදීපානං චතුන්නම්පි මහාදීපානං ඉස්සරොව.

ඛත්තියාති ජාතිඛත්තියා. **භොගීති** භොගියා. **රාජානොති** යෙ කෙචි රජ්ජං කාරෙන්තා. **අනුයන්තාති** අනුගාමිනො සෙවකා. **රාජාභිරාජාති** රාජූනං පූජනීයො රාජා හුත්වා, චක්කවත්තීති අධිප්පායො. **මනුජින්දොති** මනුස්සාධිපති, මනුස්සානං පරමිස්සරොති අත්ථො.

එවං සෙලෙන වුත්තෙ භගවා ‘‘යෙ තෙ භවන්ති අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා, තෙ සකෙ වණ්ණෙ භඤ්ඤමානෙ අත්තානං පාතුකරොන්තී’’ති ඉමං සෙලස්ස මනොරථං පූරෙන්තො –

824.

‘‘රාජාහමස්මි සෙල, (සෙලාති භගවා) ධම්මරාජා අනුත්තරො;
ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි, චක්කං අප්පටිවත්තිය’’න්ති. – ඉමං ගාථමාහ;

තත්‍රායං අධිප්පායො – යං මං ත්වං, සෙල, යාචසි, ‘‘රාජා අරහසි භවිතුං චක්කවත්තී’’ති, එත්ථ අප්පොස්සුක්කො හොහි, **රාජාහමස්මි,** සති ච රාජත්තෙ යථා අඤ්ඤො රාජා සමානොපි යොජනසතං වා අනුසාසති, ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච යොජනසතානි වා යොජනසහස්සං වා චක්කවත්තී හුත්වාපි චතුදීපපරියන්තමත්තං වා, නාහමෙවං පරිච්ඡින්නවිසයො. අහඤ්හි **ධම්මරාජා අනුත්තරො** භවග්ගතො අවීචිපරියන්තං කත්වා තිරියං අපරිමෙය්‍යලොකධාතුයො අනුසාසාමි. යාවතා හි අපදාදිභෙදා සත්තා, අහං තෙසං අග්ගො. න හි මෙ කොචි සීලෙන වා…පෙ.… විමුත්තිඤාණදස්සනෙන වා සදිසො නත්ථි, කුතො භියෝ‍යා. ස්වාහං එවං ධම්මරාජා අනුත්තරො, අනුත්තරෙනෙව චතුසතිපට්ඨානාදිභෙදබොධිපක්ඛියසඞ්ඛාතෙන **ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි,** ‘‘ඉදං පජහථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරථා’’තිආදිනා ආණාචක්කං. ‘‘ඉදං ඛො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්ච’’න්තිආදිනා (මහාව. 14; සං. නි. 5.1081) පරියත්තිධම්මෙන ධම්මචක්කමෙව වා. **චක්කං අප්පටිවත්තියන්ති** යං

චක්කං අප්පටිවත්තියං හොති සමණෙන වා…පෙ…. කෙනචි වා ලොකස්මින්ති.

එවං අත්තානමාවිකරොන්තං භගවන්තං දිස්වා පීතිසොමනස්සජාතො සෙලො පුන දළ්හීකරණත්ථං –

825.

‘‘සම්බුද්ධො පටිජානාසි, (ඉති සෙලො බ්‍රාහ්මණො) ධම්මරාජා අනුත්තරො;
ධම්මෙන චක්කං වත්තෙමි, ඉති භාසථ ගොතම.

826.

‘‘කො නු සෙනාපති හොතො, සාවකො සත්ථුරන්වයො;
කො තෙතමනුවත්තෙති, ධම්මචක්කං පවත්තිත’’න්ති. – ගාථාද්වයමාහ;

තත්ථ **කො නු සෙනාපතීති** ධම්මරඤ්ඤො හොතො ධම්මෙන පවත්තිතස්ස චක්කස්ස අනුපවත්තනකො සෙනාපති කො නූති පුච්ඡි.

තෙන ච සමයෙන භගවතො දක්ඛිණපස්සෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො නිසින්නො හොති, සුවණ්ණපුඤ්ජො විය සිරියා සොභමානො. තං දස්සෙන්තො භගවා –

827.

‘‘මයා පවත්තිතං චක්කං, (සෙලාති භගවා) ධම්මචක්කං අනුත්තරං;
සාරිපුත්තො අනුවත්තෙති, අනුජාතො තථාගත’’න්ති. – ගාථමාහ;

තත්ථ **අනුජාතො තථාගතන්ති**, තථාගතං අනුජාතො, තථා ගතෙන හෙතුනා අරියාය ජාතියා ජාතොති අත්ථො.

එවං ‘‘කො නු සෙනාපති හොතො’’ති සෙලෙන වුත්තපඤ්හං බ්‍යාකරිත්වා යං සෙලො ආහ ‘‘සම්බුද්ධො පටිජානාසී’’ති තත්ථ නං නික්කඞ්ඛං කාතුකාමො ‘‘නාහං පටිඤ්ඤාමත්තෙනෙව පටිජානාමි, අපි චාහං ඉමිනා කාරණෙන බුද්ධො’’ති ඤාපෙතුං –

828.

‘‘අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙතබ්බඤ්ච භාවිතං;
පහාතබ්බං පහීනං මෙ, තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණා’’ති. – ගාථමාහ;

තත්ථ **අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති** චත්තාරි සච්චානි චත්තාරි අරියසච්චානි. චතුන්නඤ්හි සච්චානං අරියසච්චානඤ්ච සාමඤ්ඤග්ගහණමෙතං යදිදං අභිඤ්ඤෙය්‍යන්ති. තත්ථ අරියසච්චෙසු යං භාවෙතබ්බං මග්ගසච්චං, යඤ්ච

පහාතබ්බං සමුදයසච්චං, තදුභයග්ගහණෙන තෙසං ඵලභූතානි නිරොධසච්චදුක්ඛසච්චානිපි ගහිතානෙව හොන්ති හෙතුග්ගහණෙනෙව ඵලසිද්ධිතො. තෙන තත්ථ ''සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාත''න්ති ඉදම්පි වුත්තමෙව හොති. ''අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාත''න්ති වා ඉමිනා ච සබ්බස්සපි ඤෙය්‍යස්ස අභිඤ්ඤාතසම්බුද්ධභාවං උද්දෙසවසෙන පකාසෙත්වා තදෙකදෙසං නිද්දෙසවසෙන දස්සෙන්තො **''භාවෙතබ්බඤ්ච භාවිත''**න්තිආදිමාහ. අථ වා **''භාවෙතබ්බං භාවිතං, පහාතබ්බං පහීන''**න්ති ඉමිනා අත්තනො ඤාණපහානසම්පදාකිත්තනමුඛෙන තංමූලකත්තා සබ්බෙපි බුද්ධගුණා කිත්තිතා හොන්තීති ආහ **''තස්මා බුද්ධොස්මි, බ්‍රාහ්මණා''**ති. අභිඤ්ඤෙය්‍යාභිඤ්ඤාතග්ගහණෙන හි සබ්බසො විජ්ජාවිමුත්තීනං ගහිතත්තා සඵලං චතුසච්චභාවං සද්ධිං හෙතුසම්පත්තියා දස්සෙන්තො බුජ්ඣිතබ්බං සබ්බං බුජ්ඣිත්වා බුද්ධො ජාතොස්මීති ඤායෙන හෙතුනා අත්තනො බුද්ධභාවං විභාවෙති.

එවං නිප්පරියායෙන අත්තානං පාතුකරිත්වා අත්තනි කඞ්ඛාවිතරණත්ථං බ්‍රාහ්මණං උස්සාහෙන්තො –

829.

''විනයස්සු මයි කඞ්ඛං, අධිමුච්චස්සු බ්‍රාහ්මණ;
දුල්ලභං දස්සනං හොති, සම්බුද්ධානං අභිණ්හසො.

830.

''යෙසං වෙ දුල්ලභො ලොකෙ, පාතුභාවො අභිණ්හසො;
සොහං බ්‍රාහ්මණ බුද්ධොස්මි, සල්ලකත්තො අනුත්තරො.

831.

''බ්‍රහ්මභූතො අතිතුලො, මාරසෙනප්පමද්දනො;
සබ්බාමිත්තෙ වසෙ කත්වා, මොදාමි අකුතොභයො''ති. – ගාථත්තයමාහ;

තත්ථ **විනයස්සූති** විනෙහි ඡින්ද. **කඞ්ඛන්ති** විචිකිච්ඡං. **අධිමුච්චස්සූති** අධිමොක්ඛං කර ''සම්මාසම්බුද්ධො''ති සද්දහ. **දුල්ලභං දස්සනං හොති, සම්බුද්ධානන්ති** යතො කප්පානං අසඞ්ඛෙය්‍යම්පි බුද්ධසුඤ්ඤො ලොකො හොති. **සල්ලකත්තොති,** රාගාදිසල්ලකත්තනො. **බ්‍රහ්මභූතොති** සෙට්ඨභූතො. **අතිතුලොති** තුලං අතීතො, නිරුපමොති අත්ථො. **මාරසෙනප්පමද්දනොති** ''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''ති (සු. නි. 438; මහානි. 28; චූළනි. නන්දමාණවපුච්ඡානිද්දෙස 47) එවං ආගතාය මාරසෙනාය පමද්දනො. **සබ්බාමිත්තෙති** ඛන්ධකිලෙසාභිසඞ්ඛාරමච්චුදෙවපුත්තමාරසඞ්ඛාතෙ සබ්බපච්චත්ථිකෙ.

වසෙ කත්වාති අත්තනො වසෙ කත්වා. **මොදාමි අකුතොභයොති** කුතොචි නිබ්භයො සමාධිසුඛෙන, ඵලනිබ්බානසුඛෙන ච මොදාමි.

එවං වුත්තෙ සෙලො බ්‍රාහ්මණො තාවදෙව භගවති සඤ්ජාතපසාදො පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො හුත්වා –

832.

‘‘ඉදං භොන්තො නිසාමෙථ, යථා භාසති චක්ඛුමා;
සල්ලකත්තො මහාවීරො, සීහොව නදතී වනෙ.

833.

‘‘බ්‍රහ්මභූතං අතිතුලං, මාරසෙනප්පමද්දනං;
කො දිස්වා නප්පසීදෙය්‍ය, අපි කණ්හාභිජාතිකො.

834.

‘‘යො මං ඉච්ඡති අන්වෙතු, යො වා නිච්ඡති ගච්ඡතු;
ඉධාහං පබ්බජිස්සාමි, වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ’’ති. –

ගාථත්තයමාහ. යථා තං පරිපාකගතාය උපනිස්සයසම්පත්තියා චොදියමානො.

තත්ථ **කණ්හාභිජාතිකොති**, නීචජාතිකො, තමොතමපරායණභාවෙ ඨිතො.

තතො තෙපි මාණවකා හෙතුසම්පන්නතාය තත්ථෙව පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හුත්වා –

835.

‘‘එතං චෙ රුච්චති භොතො, සම්මාසම්බුද්ධසාසනං;
මයම්පි පබ්බජිස්සාම, වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ’’ති. –

ගාථමාහංසු, යථා තං තෙන සද්ධිං කතාධිකාරා කුලපුත්තා.

අථ සෙලො තෙසු මාණවකෙසු තුට්ඨචිත්තො තෙ දස්සෙන්තො පබ්බජ්ජඤ්ච යාචමානො –

836.

‘‘බ්‍රාහ්මණා තිසතා ඉමෙ, යාචන්ති පඤ්ජලීකතා;
බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාම, භගවා තව සන්තිකෙ’’ති. – ගාථමාහ;

තතො භගවා යස්මා සෙලො හෙට්ඨා වුත්තනයෙන පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ තෙසංයෙව තිණ්ණං පුරිසසතානං ගණජෙට්ඨො හුත්වා

රොපිතකුසලමූලො, ඉදානි පච්ඡිමභවෙපි තෙසංයෙව ආචරියො හුත්වා නිබ්බත්තො, ඤාණඤ්චස්ස තෙසඤ්ච පරිපක්කං, එහිභික්ඛුභාවස්ස ච උපනිස්සයො අත්ථි, තස්මා තෙ සබ්බෙව එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජාය පබ්බාජෙන්තො –

837.

‘‘ස්වාඛාතං බ්‍රහ්මචරියං, (සෙලාති භගවා) සන්දිට්ඨිකමකාලිකං;
යත්ථ අමොඝා පබ්බජ්ජා, අප්පමත්තස්ස සික්ඛතො’’ති. – ගාථමාහ;

තත්ථ **සන්දිට්ඨිකන්ති** පච්චක්ඛං. **අකාලිකන්ති** මග්ගානන්තරඵලුප්පත්තිතො න කාලන්තරෙ පත්තබ්බඵලං. **යත්ථාති** යංනිමිත්තා. මග්ගබ්‍රහ්මචරියනිමිත්තා හි පබ්බජ්ජා අමොඝා අනිප්ඵලා, යත්ථාති වා යස්මිං සාසනෙ **අප්පමත්තස්ස** සතිවිප්පවාසරහිතස්ස තීසු සික්ඛාසු **සික්ඛතො.**

එවඤ්ච වත්වා ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති භගවා අවොච. තාවදෙව තෙ සබ්බෙ ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා හුත්වා සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරා විය භගවන්තං අභිවාදෙත්වා පරිවාරෙසුං. සො එවං පබ්බජිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො සත්තමෙ දිවසෙ සපරිසො අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.40.208-303) –

‘‘නගරෙ හංසවතියා, වීථිසාමී අහොසහං;
මම ඤාතී සමානෙත්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පන්නො, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තො අනුත්තරො;
ආසි සො සබ්බලොකස්ස, ආහුතීනං පටිග්ගහො.

‘‘ඛත්තියා නෙගමා චෙව, මහාසාලා ච බ්‍රාහ්මණා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘හත්ථාරොහා අනීකට්ඨා, රථිකා පත්තිකාරකා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘උග්ගා ච රාජපුත්තා ච, වෙසියානා ච බ්‍රාහ්මණා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘ආළාරිකා කප්පකා ච, න්හාපකා මාලකාරකා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘රජකා පෙසකාරා ච, චම්මකාරා ච න්හාපිතා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘උසුකාරා භමකාරා, චම්මකාරා ච තච්ඡකා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘කම්මාරා සොණ්ණකාරා ච, තිපුලොහකරා තථා;
පසන්නචිත්තා සුමනා, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘භතකා චෙටකා චෙව, දාසකම්මකරා බහූ;
යථාසකෙන ථාමෙන, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘උදහාරා කට්ඨහාරා, කස්සකා තිණහාරකා;
යථාසකෙන ථාමෙන, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘පුප්ඵිකා මාලිකා චෙව, පණ්ණිකා ඵලහාරකා;
යථාසකෙන ථාමෙන, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘ගණිකා කුම්භදාසී ච, පූවිකා මච්ඡිකාපි ච;
යථාසකෙන ථාමෙන, පූගධම්මං අකංසු තෙ.

‘‘එථ සබ්බෙ සමාගන්ත්වා, ගණං බන්ධාම එකතො;
අධිකාරං කරිස්සාම, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තෙ අනුත්තරෙ.

‘‘තෙ මෙ සුත්වාන වචනං, ගණං බන්ධිංසු තාවදෙ;
උපට්ඨානසාලං සුකතං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස කාරයුං.

‘‘නිට්ඨාපෙත්වාන තං සාලං, උදග්ගො තුට්ඨමානසො;
පරෙතො තෙහි සබ්බෙහි, සම්බුද්ධමුපසඞ්කමිං.

‘‘උපසඞ්කම්ම සම්බුද්ධං, ලොකනාථං නරාසභං;
වන්දිත්වා සත්ථුනො පාදෙ, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘ඉමෙ තීණි සතා වීර, පුරිසා එකතො ගණා;
උපට්ඨානසාලං සුකතං, නියාදෙන්ති තුවං මුනි.

‘‘භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පුරතො, සම්පටිච්ඡත්ව චක්ඛුමා;
තිණ්ණං සතානං පුරතො, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘තිසතාපි ච ජෙට්ඨො ච, අනුවත්තිංසු එකතො;
සම්පත්තිඤ්හි කරිත්වාන, සබ්බෙ අනුභවිස්සථ.

‘‘පච්ඡිමෙ භවෙ සම්පත්තෙ, සීතිභාවමනුත්තරං;
අජරං අමතං සන්තං, නිබ්බානං ඵස්සයිස්සථ.

‘‘එවං බුද්ධො වියාකාසි, සබ්බඤ්ඤූ සමණුත්තරො;
බුද්ධස්ස වචනං සුත්වා, සොමනස්සං පවෙදයිං.

‘‘තිංසකප්පසහස්සානි, දෙවලොකෙ රමිං අහං;
දෙවාධිපො පඤ්චසතං, දෙවරජ්ජමකාරයිං.

‘‘සහස්සක්ඛත්තුං රාජා ච, චක්කවත්තී අහොසහං;
දෙවරජ්ජං කරොන්තස්ස, මහාදෙවා අවන්දිසුං.

‘‘ඉධ මානුසකෙ රජ්ජං, පරිසා හොන්ති බන්ධවා;
පච්ඡිමෙ භවෙ සම්පත්තෙ, වාසෙට්ඨො නාම බ්‍රාහ්මණො.

‘‘අසීතිකොටි නිචයො, තස්ස පුත්තො අහොසහං;
සෙලො ඉති මමං නාමං, ඡළඞ්ගෙ පාරමිං ගතො.

‘‘ජඞ්ඝාවිහාරං විචරං, සසිස්සෙහි පුරක්ඛතො;
ජටාභාරිකභරිතං, කෙණියං නාම තාපසං.

‘‘පටියත්තාහුතිං දිස්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවිං;
ආවාහො වා විවාහො වා, රාජා වා තෙ නිමන්තිතො.

‘‘ආහුතිං යිට්ඨුකාමොහං, බ්‍රාහ්මණෙ දෙවසම්මතෙ;
න නිමන්තෙමි රාජානං, ආහුතී මෙ න විජ්ජති.

‘‘න චත්ථි මය්හමාවාහො, විවාහො මෙ න විජ්ජති;
සක්‍යානං නන්දිජනනො, සෙට්ඨො ලොකෙ සදෙවකෙ.

‘‘සබ්බලොකහිතත්ථාය, සබ්බසත්තසුඛාවහො;
සො මෙ නිමන්තිතො අජ්ජ, තස්සෙතං පටියාදනං.

‘‘තිම්බරූසකවණ්ණාභො, අප්පමෙය්‍යො අනූපමො;
රූපෙනාසදිසො බුද්ධො, ස්වාතනාය නිමන්තිතො.

‘‘උක්කාමුඛපහට්ඨොව, ඛදිරඞ්ගාරසන්නිභො;
විජ්ජූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘පබ්බතග්ගෙ යථා අච්චි, පුණ්ණමායෙව චන්දිමා;
නළග්ගිවණ්ණසඞ්කාසො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘අසම්භීතො භයාතීතො, භවන්තකරණො මුනි;
සීහූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘කුසලො බුද්ධධම්මෙහි, අපසය්හො පරෙහි සො;
නාගූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘සද්ධම්මාචාරකුසලො, බුද්ධනාගො අසාදිසො;
උසභූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘අනන්තවණ්ණො අමිතයසො, විචිත්තසබ්බලක්ඛණො;
සක්කූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘වසී ගණී පතාපී ච, තෙජස්සී ච දුරාසදො;
බ්‍රහ්මූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘පත්තධම්මො දසබලො, බලාතිබලපාරගො;
ධරණූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘සීලවීචිසමාකිණ්ණො, ධම්මවිඤ්ඤාණඛොභිතො;
උදධූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘දුරාසදො දුප්පසහො, අචලො උග්ගතො බ්‍රහා;
නෙරූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘අනන්තඤාණො අසමසමො, අතුලො අග්ගතං ගතො;
ගගනූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘පතිට්ඨා භයභීතානං, තාණො සරණගාමිනං;
අස්සාසකො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘ආසයො බුද්ධිමන්තානං, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං සුඛෙසිනං;
රතනාකරො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘අස්සාසකො වෙදකරො, සාමඤ්ඤඵලදායකො;
මෙඝූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘ලොකචක්ඛු මහාතෙජො, සබ්බතමවිනොදනො;
සූරියූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘ආරම්මණවිමුත්තීසු, සභාවදස්සනො මුනි;
චන්දූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘බුද්ධො සමුස්සිතො ලොකෙ, ලක්ඛණෙහි අලඞ්කතො;
අප්පමෙය්‍යො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘යස්ස ඤාණං අප්පමෙය්‍යං, සීලං යස්ස අනූපමං;
විමුත්ති අසදිසා යස්ස, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘යස්ස ඨිති අසදිසා, ථාමො යස්ස අචින්තියො;
යස්ස පරක්කමො ජෙට්ඨො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘රාගො දොසො ච මොහො ච, විසා සබ්බෙ සමූහතා;
අගදූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘ක්ලෙසබ්‍යාධිබහුදුක්ඛ-සබ්බතමවිනොදනො;
වෙජ්ජූපමො මහාවීරො, සො මෙ බුද්ධො නිමන්තිතො.

‘‘බුද්ධොති භො යං වදෙසි, ඝොසොපෙසො සුදුල්ලභො;
බුද්ධො බුද්ධොති සුත්වාන, පීති මෙ උදපජ්ජථ.

‘‘අබ්භන්තරං අගණ්හන්තං, පීති මෙ බහි නිච්ඡරෙ;
සොහං පීතිමනො සන්තො, ඉදං වචනමබ්‍රවිං.

‘‘කහං නු ඛො සො භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
තත්ථ ගන්ත්වා නමස්සිස්සං, සාමඤ්ඤඵලදායකං.

‘‘පග්ගය්හ දක්ඛිණං බාහුං, වෙදජාතො කතඤ්ජලී;
ආචික්ඛි මෙ ධම්මරාජං, සොකසල්ලවිනොදනං.

‘‘උදෙන්තංව මහාමෙඝං, නීලං අඤ්ජනසන්නිභං;
සාගරං විය දිස්සන්තං, පස්සසෙතං මහාවනං.

‘‘එත්ථ සො වසතෙ බුද්ධො, අදන්තදමකො මුනි;
විනයන්තො ච වෙනෙය්‍යෙ, බොධෙන්තො බොධිපක්ඛියෙ.

‘‘පිපාසිතොව උදකං, භොජනංව ජිඝච්ඡිතො;
ගාවී යථා වච්ඡගිද්ධා, එවාහං විචිනිං ජිනං.

‘‘ආචාරඋපචාරඤ්ඤූ, ධම්මානුච්ඡවිසංවරං;
සික්ඛාපෙමි සකෙ සිස්සෙ, ගච්ඡන්තෙ ජිනසන්තිකං.

‘‘දුරාසදා භගවන්තො, සීහාව එකචාරිනො;
පදෙ පදං නික්ඛිපන්තා, ආගච්ඡෙය්‍යාථ මාණවා.

‘‘ආසීවිසො යථා ඝොරො, මිගරාජාව කෙසරී;
මත්තොව කුඤ්ජරො දන්තී, එවං බුද්ධා දුරාසදා.

‘‘උක්කාසිතඤ්ච ඛිපිතං, අජ්ඣුපෙක්ඛිය මාණවා;
පදෙ පදං නික්ඛිපන්තා, උපෙථ බුද්ධසන්තිකං.

‘‘පටිසල්ලානගරුකා, අප්පසද්දා දුරාසදා;
දුරූපසඞ්කමා බුද්ධා, ගරූ හොන්ති සදෙවකෙ.

‘‘යදාහං පඤ්හං පුච්ඡාමි, පටිසම්මොදයාමි වා;
අප්පසද්දා තදා හොථ, මුනිභූතාව තිට්ඨථ.

‘‘යං සො දෙසෙති සම්බුද්ධො, ඛෙමං නිබ්බානපත්තියා;
තමෙවත්ථං නිසාමෙථ, සද්ධම්මසවනං සුඛං.

‘‘උපසඞ්කම්ම සම්බුද්ධං, සම්මොදිං මුනිනා අහං;
තං කථං වීතිසාරෙත්වා, ලක්ඛණෙ උපධාරයිං.

‘‘ලක්ඛණෙ ද්වෙ ච කඞ්ඛාමි, පස්සාමි තිංසලක්ඛණෙ;
කොසොහිතවත්ථගුය්හං, ඉද්ධියා දස්සයී මුනි.

‘‘ජිව්හං නින්නාමයිත්වාන, කණ්ණසොතෙ ච නාසිකෙ;
පටිමසි නලාටන්තං, කෙවලං ඡාදයී ජිනො.

‘‘තස්සාහං ලක්ඛණෙ දිස්වා, පරිපුණ්ණෙ සබ්‍යඤ්ජනෙ;
බුද්ධොති නිට්ඨං ගන්ත්වාන, සහ සිස්සෙහි පබ්බජිං.

‘‘සතෙහි තීහි සහිතො, පබ්බජිං අනගාරියං;
අඩ්ඪමාසෙ අසම්පත්තෙ, සබ්බෙ පත්තාම්හ නිබ්බුතිං.

‘‘එකතො කම්මං කත්වාන, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තෙ අනුත්තරෙ;
එකතො සංසරිත්වාන, එකතො විනිවත්තයුං.

‘‘ගොපානසියො දත්වාන, පූගධම්මෙ වසිං අහං
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, අට්ඨ හෙතූ ලභාමහං.

‘‘දිසාසු පූජිතො හොමි, භොගා ච අමිතා මම;
පතිට්ඨා හොමි සබ්බෙසං, තාසො මම න විජ්ජති.

‘‘බ්‍යාධයො මෙ න විජ්ජන්ති, දීඝායුං පාලයාමි ච;
සුඛුමච්ඡවිකො හොමි, ආවාසෙ පත්ථිතෙ වසෙ.

‘‘අට්ඨ ගොපානසී දත්වා, පූගධම්මෙ වසිං අහං;
පටිසම්භිදාරහත්තඤ්ච, එතං මෙ අපරට්ඨමං.

‘‘සබ්බවොසිතවොසානො, කතකිච්චො අනාසවො;
අත්ථි ගොපානසී නාම, තව පුත්තො මහාමුනි.

‘‘පඤ්ච ථම්භානි දත්වාන, පූගධම්මෙ වසිං අහං;
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, පඤ්ච හෙතූ ලභාමහං.

‘‘අචලො හොමි මෙත්තාය, අනූනඞ්ගො භවාමහං;
ආදෙය්‍යවචනො හොමි, න ධංසෙමි යථා අහං.

‘‘අභන්තං හොති මෙ චිත්තං, අඛිලො හොමි කස්සචි;
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, විමලො හොමි සාසනෙ.

‘‘සගාරවො සප්පතිස්සො, කතකිච්චො අනාසවො;
සාවකො තෙ මහාවීර, භික්ඛු තං වන්දතෙ මුනි.

‘‘කත්වා සුකතපල්ලඞ්කං, සාලායං පඤ්ඤපෙසහං;
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, පඤ්ච හෙතූ ලභාමහං.

‘‘උච්චෙ කුලෙ පජායිත්වා, මහාභොගො භවාමහං;
සබ්බසම්පත්තිකො හොමි, මච්ඡෙරං මෙ න විජ්ජති.

‘‘ගමනෙ පත්ථිතෙ මය්හං, පල්ලඞ්කො උපතිට්ඨති;
සහ පල්ලඞ්කසෙට්ඨෙන, ගච්ඡාමි මම පත්ථිතං.

‘‘තෙන පල්ලඞ්කදානෙන, තමං සබ්බං විනොදයිං;
සබ්බාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො, ථෙරො වන්දති තං මුනි.

‘‘පරිකිච්චකිච්චානි, සබ්බකිච්චානි සාධයිං;
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, පාවිසිං අභයං පුරං.

‘‘පරිනිට්ඨිතසාලම්හි, පරිභොගමදාසහං;
තෙන කම්මෙන සුකතෙන, සෙට්ඨත්තං අජ්ඣුපාගතො.

‘‘යෙ කෙචි දමකා ලොකෙ, හත්ථිඅස්සෙ දමෙන්ති යෙ;
කරිත්වා කාරණා නානා, දාරුණෙන දමෙන්ති තෙ.

‘‘න හෙවං ත්වං මහාවීර, දමෙසි නරනාරියො;
අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන, දමෙසි උත්තමෙ දමෙ.

‘‘දානස්ස වණ්ණෙ කිත්තෙන්තො, දෙසනාකුසලො මුනි;
එකපඤ්හං කථෙන්තොව, බොධෙසි තිසතෙ මුනි.

‘‘දන්තා මයං සාරථීනා, සුවිමුත්තා අනාසවා;
සබ්බාභිඤ්ඤාබලපත්තා, නිබ්බුතා උපධික්ඛයෙ.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං දානමදදිං තදා;
අතික්කන්තා භයා සබ්බෙ, සාලාදානස්සිදං ඵලං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං...පෙ.... කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහත්තං පන පත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

838.

‘‘යං තං සරණමාගම්හ, ඉතො අට්ඨමෙ චක්ඛුම;
සත්තරත්තෙන භගවා, දන්තාම්හ තව සාසනෙ’’ති. –

ගාථමාහ. තස්සත්ථො – පඤ්චහි චක්ඛූහි **චක්ඛුම** භගවා යස්මා මයං ඉතො අතීතෙ **අට්ඨමෙ** දිවසෙ තං සරණං **අගම්මිහ**. තස්මා සත්තරත්තෙන තව සාසනෙ දමකෙන **දන්තා අම්හ,** අහො **තෙ** සරණගමනස්ස ආනුභාවොති. තතො පරං –

839.

‘‘තුවං බුද්ධො තුවං සත්ථා, තුවං මාරාභිභූ මුනි;
තුවං අනුසයෙ ඡෙත්වා, තිණ්ණො තාරෙසිමං පජං.

840.

‘‘උපධී තෙ සමතික්කන්තා, ආසවා තෙ පදාලිතා;
සීහොව අනුපාදානො, පහීනභයභෙරවො’’ති. –

ඉමාහි ද්වීහි ගාථාහි අභිත්ථවිත්වා ඔසානගාථාය සත්ථාරං වන්දනං යාචති –

841.

‘‘භික්ඛවො තිසතා ඉමෙ, තිට්ඨන්ති පඤ්ජලීකතා;
පාදෙ වීර පසාරෙහි, නාගා වන්දන්තු සත්ථුනො’’ති.

තත්ථ **තුවං බුද්ධොති** ත්වමෙව ඉමස්මිං ලොකෙ සබ්බඤ්ඤුබුද්ධො. දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථෙන සත්තානං අනුසාසනතො ත්වමෙව **සත්ථා.** සබ්බෙසං මාරානං අභිභවනතො **මාරාභිභූ**. මුනිභාවතො **මුනි. අනුසයෙ ඡෙත්වාති** කාමරාගාදිකෙ අනුසයෙ අරියමග්ගසත්ථෙන ඡින්දිත්වා. **තිණ්ණොති** සයං සංසාරමහොඝං තිණ්ණො, දෙසනාහත්ථෙන ඉමං **පජං** සත්තකායං තාරෙසි. **උපධීති** ඛන්ධූපධිආදයො සබ්බෙ උපධී. **අනුපාදානොති** සබ්බසො පහීනකාමුපාදානාදිකො. එවං වත්වා ථෙරො සපරිසො සත්ථාරං අභිවන්දතීති.

සෙලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කාළිගොධාපුත්තභද්දියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

යාතං මෙ හත්ථිගීවායාතිආදිකා ආයස්මතො භද්දියත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො එකදිවසං සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරා එකං භික්ඛුං උච්චාකුලිකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපියමානං දිස්වා සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඞ්ඝස්ස මහාදානං දත්වා පණිධානං අකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායෙන සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා බ්‍යාකාසි. සොපි තං බ්‍යාකරණං සුත්වා උච්චාකුලිකසංවත්තනිකං කම්මං පුච්ඡිත්වා ධම්මස්සවනස්ස කාරාපනං, ධම්මමණ්ඩපෙ ආසනදානං, බීජනීදානං, ධම්මකථිකානං පූජාසක්කාරකරණං, උපොසථාගාරෙ පටිස්සයදානන්ති එවමාදිං යාවජීවං බහුපුඤ්ඤං කත්වා තතො චුතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපස්ස භගවතො අපරභාගෙ අම්හාකං භගවතො උප්පත්තියා පුරෙතරං බාරාණසියං කුටුම්බියඝරෙ නිබ්බත්තො සම්බහුලෙ පච්චෙකබුද්ධෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා එකස්මිංයෙව ඨානෙ සමාගන්ත්වා භත්තවිස්සග්ගං කරොන්තෙ දිස්වා තත්ථ පාසාණඵලකානි අත්ථරිත්වා පාදොදකාදිං උපට්ඨපෙන්තො යාවජීවං උපට්ඨහි.

සො එකං බුද්ධන්තරං දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ සාකියරාජකුලෙ නිබ්බත්ති, **භද්දියොතිස්ස** නාමං අහොසි. සො වයප්පත්තො අනුරුද්ධාදීහි පඤ්චහි ඛත්තියෙහි සද්ධිං සත්ථරි අනුපියම්බවනෙ විහරන්තෙ සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තං සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො උච්චාකුලිකානං භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො ඵලසුඛෙන නිබ්බානසුඛෙන ච වීතිනාමෙන්තො අරඤ්ඤගතොපි රුක්ඛමූලගතොපි සුඤ්ඤාගාරගතොපි ‘‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’’න්ති අභික්ඛණං උදානං උදානෙසි. තං සුත්වා භික්ඛූ සත්ථු ආරොචෙසුං – ‘‘ආයස්මා භද්දියො කාළිගොධාය පුත්තො අභික්ඛණං ‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’න්ති වදති, අනභිරතො මඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මචරියං චරතී’’ති. සත්ථා තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘සච්චං කිර ත්වං, භද්දිය, අභික්ඛණං ‘අහො සුඛං, අහො සුඛ’න්ති වදසී’’ති පුච්ඡි. සො ‘‘සච්චං භගවා’’ති පටිජානිත්වා ‘‘පුබ්බෙ මෙ, භන්තෙ, රජ්ජං කාරෙන්තස්ස සුසංවිහිතාරක්ඛො අහොසිං, තථාපි භීතො උබ්බිග්ගො උස්සඞ්කිතො විහාසිං. ඉදානි පන පබ්බජිතො අභීතො අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කිතො විහරාමී’’ති වත්වා –

842.

‘‘යාතං මෙ හත්ථිගීවාය, සුඛුමා වත්ථා පධාරිතා;
සාලීනං ඔදනො භුත්තො, සුචිමංසූපසෙචනො.

843.

‘‘සොජ්ජ භද්දො සාතතිකො, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතො;
ඣායති අනුපාදානො, පුත්තො ගොධාය භද්දියො.

844.

‘‘පංසුකූලී සාතතිකො, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතො;
ඣායති අනුපාදානො, පුත්තො ගොධාය භද්දියො.

845.

‘‘පිණ්ඩපාතී සාතතිකො…පෙ.….

846.

‘‘තෙචීවරී සාතතිකො…පෙ.….

847.

‘‘සපදානචාරී සාතතිකො…පෙ.….

848.

‘‘එකාසනී සාතතිකො…පෙ.….

849.

‘‘පත්තපිණ්ඩී සාතතිකො…පෙ.….

850.

‘‘ඛලුපච්ඡාභත්තී සාතතිකො…පෙ.….

851.

‘‘ආරඤ්ඤිකො සාතතිකො…පෙ.….

852.

‘‘රුක්ඛමූලිකො සාතතිකො…පෙ.….

853.

‘‘අබ්භොකාසී සාතතිකො…පෙ.….

854.

‘‘සොසානිකො සාතතිකො…පෙ.….

855.

‘‘යථාසන්ථතිකො සාතතිකො…පෙ.….

856.

‘‘නෙසජ්ජිකො සාතතිකො…පෙ.….

857.

‘‘අප්පිච්ඡො සාතතිකො…පෙ.….

858.

‘‘සන්තුට්ඨො සාතතිකො…පෙ.….

859.

‘‘පවිවිත්තො සාතතිකො…පෙ.….

860.

‘‘අසංසට්ඨො සාතතිකො…පෙ.….

861.

‘‘ආරද්ධවීරියො සාතතිකො…පෙ.….

862.

‘‘හිත්වා සතපලං කංසං, සොවණ්ණං සතරාජිකං;
අග්ගහිං මත්තිකාපත්තං, ඉදං දුතියාභිසෙචනං.

863.

‘‘උච්චෙ මණ්ඩලිපාකාරෙ, දළ්හමට්ටාලකොට්ඨකෙ;
රක්ඛිතො ඛග්ගහත්ථෙහි, උත්තමං විහරිං පුරෙ.

864.

‘‘සොජ්ජ භද්දො අනුත්‍රාසී, පහීනභයභෙරවො;
ඣායති වනමොගය්හ, පුත්තො ගොධාය භද්දියො.

865.

‘‘සීලක්ඛන්ධෙ පතිට්ඨාය, සතිං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
පාපුණිං අනුපුබ්බෙන, සබ්බසංයොජනක්ඛය’’න්ති. –

ඉමාහි ගාථාහි සත්ථු පුරතො සීහනාදං නදි.

තත්ථ **යාතං මෙ හත්ථිගීවායාති**, භන්තෙ, පුබ්බෙ මයා ගච්ඡන්තෙනාපි හත්ථිගීවාය හත්ථික්ඛන්ධෙ නිසීදිත්වා යාතං චරිතං. වත්ථානි පරිහරන්තෙනාපි **සුඛුමා** සුඛසම්ඵස්සා කාසිකවත්ථවිසෙසා ධාරිතා. ඔදනං භුඤ්ජන්තෙනාපි තිවස්සිකානං පුරාණගන්ධසාලීනං ඔදනො තිත්තිරකපිඤ්ජරාදිනා සුචිනා මංසෙන උපසිත්තතාය **සුචිමංසූපසෙචනො** භුත්තො, තථාපි තං සුඛං න මය්හං චිත්තපරිතොසකරං අහොසි, යථා එතරහි විවෙකසුඛන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘සොජ්ජ භද්දො’’**තිආදි. එත්ථ ච හත්ථිග්ගහණෙනෙව අස්සරථයානානි, වත්ථග්ගහණෙන සබ්බරාජාලඞ්කාරා, ඔදනග්ගහණෙන සබ්බභොජනවිකති ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **සොජ්ජාති** සො අජ්ජ එතරහි පබ්බජ්ජායං ඨිතො. **භද්දොති** සීලාදිගුණෙහි සමන්නාගතත්තා භද්දො. **සාතතිකොති** සමණධම්මෙ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරෙ සාතච්චයුත්තො. **උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතොති** උඤ්ඡාචරියාය පත්තෙ ආගතෙ පත්තපරියාපන්නෙ අභිරතො, තෙනෙව සන්තුට්ඨොති අධිප්පායො. **ඣායතීති** ඵලසමාපත්තිඣානෙන ඣායති. **පුත්තො ගොධායාති** කාළිගොධාය නාම ඛත්තියාය පුත්තො. **භද්දියොති** එවංනාමො අත්තානමෙව ථෙරො අඤ්ඤං විය කත්වා වදති.

ගහපතිචීවරං පටික්ඛිපිත්වා පංසුකූලිකඞ්ගසමාදානෙන **පංසුකූලිකො.** සඞ්ඝභත්තං පටික්ඛිපිත්වා පිණ්ඩපාතිකඞ්ගසමාදානෙන **පිණ්ඩපාතිකො.** අතිරෙකචීවරං පටික්ඛිපිත්වා තෙචීවරිකඞ්ගසමාදානෙන **තෙචීවරිකො.** ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපිත්වා සපදානචාරිකඞ්ගසමාදානෙන **සපදානචාරී.**

නානාසනභොජනං පටික්ඛිපිත්වා එකාසනිකඞ්ගසමාදානෙන **එකාසනිකො.** දුතියකභාජනං පටික්ඛිපිත්වා පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගසමාදානෙන **පත්තපිණ්ඩිකො.** අතිරිත්තභොජනං පටික්ඛිපිත්වා ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගසමාදානෙන **ඛලුපච්ඡාභත්තිකො.** ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපිත්වා ආරඤ්ඤිකඞ්ගසමාදානෙන **ආරඤ්ඤිකො.** ඡන්නවාසං පටික්ඛිපිත්වා රුක්ඛමූලිකඞ්ගසමාදානෙන **රුක්ඛමූලිකො.** ඡන්නරුක්ඛමූලානි පටික්ඛිපිත්වා අබ්භොකාසිකඞ්ගසමාදානෙන **අබ්භොකාසිකො.** නසුසානං පටික්ඛිපිත්වා සොසානිකඞ්ගසමාදානෙන **සොසානිකො.** සෙනාසනලොලුප්පං පටික්ඛිපිත්වා යථාසන්ථතිකඞ්ගසමාදානෙන **යථාසන්ථතිකො.** සයනං පටික්ඛිපිත්වා නෙසජ්ජිකඞ්ගසමාදානෙන **නෙසජ්ජිකො.** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන ධුතඞ්ගකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.22 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බා.

උච්චෙති උච්චාදිට්ඨානෙ, උපරිපාසාදතාය වා උච්චෙ. **මණ්ඩලිපාකාරෙති** මණ්ඩලාකාරෙන පාකාරපරික්ඛිත්තෙ. **දළ්හමට්ටාලකොට්ඨකෙති** ථිරෙහි අට්ටාලෙහි ද්වාරකොට්ඨකෙහි ච සමන්නාගතෙ, නගරෙති අත්ථො.

සතිං පඤ්ඤඤ්චාති එත්ථ සතිසීසෙන සමාධිං වදති. ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තියො සන්ධාය ‘‘සතිං පඤ්ඤඤ්ච භාවය’’න්ති වුත්තො. සෙසං තත්ථ තත්ථ වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

එවං ථෙරො සත්ථු සම්මුඛා සීහනාදං නදි. තං සුත්වා භික්ඛූ අභිප්පසන්නා අහෙසුං.

කාළිගොධාපුත්තභද්දියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

ගච්ඡං වදෙසීතිආදිකා ආයස්මතො අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං කොසලරඤ්ඤො පුරොහිතස්ස භග්ගවස්ස නාම බ්‍රාහ්මණස්ස පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස ජාතදිවසෙ සකලනගරෙ ආවුධානි පජ්ජලිංසු, රඤ්ඤො ච මඞ්ගලාවුධං සයනපිට්ඨෙ ඨපිතං පජ්ජලි, තං දිස්වා රාජා භීතො සංවිග්ගො නිද්දං න ලභි. පුරොහිතො තායං වෙලායං නක්ඛත්තයොගං උල්ලොකෙන්තො ‘‘චොරනක්ඛත්තෙන ජාතො’’ති සන්නිට්ඨානමකාසි. සො විභාතාය රත්තියා රඤ්ඤො සන්තිකං ගතො සුඛසෙය්‍යං පුච්ඡි. රාජා ‘‘කුතො, ආචරිය, සුඛසෙය්‍යං, රත්තියං මය්හං මඞ්ගලාවුධං පජ්ජලි, තස්ස කො නු ඛො විපාකො භවිස්සතී’’ති? ‘‘මා භායි, මහාරාජ, මය්හං ඝරෙ

දාරකො ජාතො. තස්ස ආනුභාවෙන සකලනගරෙපි ආවුධානි පජ්ජලිංසූ’’ති. ‘‘කිං භවිස්සති, ආචරියා’’ති? ‘‘දාරකො චොරො භවිස්සතී’’ති. ‘‘කිං එකචාරී චොරො, උදාහු ගණජෙට්ඨකො’’ති? ‘‘එකචාරිකො, දෙව’’. ‘‘කිං නං මාරෙමා’’ති? ‘‘එකචාරිකො චෙ, පටිජග්ගථ තාව න’’න්ති ආහ. තස්ස නාමං කරොන්තා යස්මා ජායමානො රඤ්ඤො චිත්තං විහෙසෙන්තො ජාතො, තස්මා **හිංසකොති** කත්වා පච්ඡා දිට්ඨං අදිට්ඨන්ති විය **අහිංසකොති** වොහරිංසු.

සො වයප්පත්තො පුබ්බකම්මබලෙන සත්තන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති. තස්සිදං පුබ්බකම්මං – බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ කස්සකො හුත්වා නිබ්බත්තො එකං පච්චෙකබුද්ධං වස්සොදකෙන තින්තං අල්ලචීවරං සීතපීළිතං අත්තනො ඛෙත්තභූමිං උපගතං දිස්වා ‘‘පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං මෙ උපට්ඨිත’’න්ති සොමනස්සජාතො අග්ගිං කත්වා අදාසි. සො තස්ස කම්මස්ස බලෙන නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ ථාමජවබලසම්පන්නො ච හුත්වා ඉමස්මිං පච්ඡිමත්තභාවෙ සත්තන්නං හත්ථීනං බලං ධාරෙති. සො තක්කසිලං ගන්ත්වා දිසාපාමොක්ඛස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ ධම්මන්තෙවාසී හුත්වා සිප්පං උග්ගණ්හතො ආචරියබ්‍රාහ්මණං තස්ස භරියඤ්ච සක්කච්චං පටිජග්ගති. තෙනස්ස සා බ්‍රාහ්මණී ගෙහෙ ලබ්භමානෙන භත්තාදිනා සඞ්ගහං කරොති. තං අසහමානා අඤ්ඤෙ මාණවා ආචරියෙන සද්ධිං භෙදං අකංසු. බ්‍රාහ්මණො තෙසං වචනං ද්වෙ තයො වාරෙ අසද්දහන්තො හුත්වා පච්ඡා සද්දහිත්වා ‘‘මහාබලො මාණවො, න සක්කා කෙනචි මාරාපෙතුං, උපායෙන නං මාරෙස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා නිට්ඨිතසිප්පං අත්තනො නගරං ගන්තුං ආපුච්ඡන්තං මාණවං ආහ – ‘‘තාත අහිංසක, නිට්ඨිතසිප්පෙන නාම අන්තෙවාසිනා ආචරියස්ස ගරුදක්ඛිණා දාතබ්බා, තං මය්හං දෙහී’’ති. ‘‘සාධු, ආචරිය, කිං දස්සාමී’’ති? ‘‘මනුස්සානං සහස්සදක්ඛිණහත්ථඞ්ගලියො ආනෙහී’’ති. බ්‍රාහ්මණස්ස කිර අයමස්ස අධිප්පායො – බහූසු මාරියමානෙසු එකන්තතො එකො නං මාරෙයාති. තං සුත්වා අහිංසකො අත්තනො චිරපරිචිතං නික්කරුණතං පුරක්ඛත්වා සන්නද්ධපඤ්චාවුධො කොසලරඤ්ඤො විජිතෙ ජාලිනං වනං පවිසිත්වා මහාමග්ගසමීපෙ පබ්බතන්තරෙ වසන්තො පබ්බතසිඛරෙ ඨත්වා මග්ගෙන ගච්ඡන්තෙ මනුස්සෙ ඔලොකෙත්වා වෙගෙන ගන්ත්වා අඞ්ගුලියො ගහෙත්වා රුක්ඛග්ගෙ ඔලම්බෙසි. තා ගිජ්ඣාපි කාකාපි ඛාදිංසු, භූමියං නික්ඛිත්තා පූතිභාවං අගමංසු. එවං ගණනාය අපරිපූරමානාය ලද්ධා ලද්ධා අඞ්ගුලියො සුත්තෙන ගන්ථෙත්වා මාලං කත්වා යඤ්ඤොපවිතං විය අංසෙ ඔලම්බෙසි. තතො පට්ඨාය **අඞ්ගුලිමාලො**ත්වෙවස්ස සමඤ්ඤා අහොසි.

එවං තස්මිං මනුස්සෙ මාරෙන්තෙ මග්ගො අවළඤ්ජො අහොසි. සො මග්ගෙ මනුස්සෙ අලභන්තො ගාමූපචාරං ගන්ත්වා නිලීයිත්වා ආගතාගතෙ මනුස්සෙ මාරෙත්වා අඞ්ගුලියො ගහෙත්වා ගච්ඡති. තං ඤත්වා මනුස්සා ගාමතො අපක්කමිංසු, ගාමා සුඤ්ඤා අහෙසුං, තථා නිගමා ජනපදා ච. එවං

තෙන සො පදෙසො උබ්බාසිතො අහොසි. අඞ්ගුලිමාලස්ස ච එකාය ඌනා සහස්සඅඞ්ගුලියො සඞ්ගහා අහෙසුං. අථ මනුස්සා තං චොරුපද්දවං කොසලරඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා පාතොව නගරෙ භෙරිං චරාපෙසි, ‘‘සීඝං අඞ්ගුලිමාලචොරං ගණ්හාම, බලකායො ආගච්ඡතූ’’ති. තං සුත්වා අඞ්ගුලිමාලස්ස මාතා මන්තාණී නාම බ්‍රාහ්මණී තස්ස පිතරං ආහ – ‘‘පුත්තො කිර තෙ චොරො හුත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොති, තං ‘ඊදිසං මා කරී’ති සඤ්ඤාපෙත්වා ආනෙහි, අඤ්ඤථා නං රාජා ඝාතෙය්‍යා’’ති. බ්‍රාහ්මණො ‘‘න මය්හං තාදිසෙහි පුත්තෙහි අත්ථො, රාජා යං වා තං වා කරොතූ’’ති ආහ. අථ බ්‍රාහ්මණී පුත්තසිනෙහෙන පාථෙය්‍යං ගහෙත්වා ‘‘මම පුත්තං සඤ්ඤාපෙත්වා ආනෙස්සාමී’’ති මග්ගං පටිපජ්ජි.

භගවා ‘‘අයං ‘අඞ්ගුලිමාලං ආනෙස්සාමී’ති ගච්ඡති, සචෙ සා ගමිස්සති, අඞ්ගුලිමාලො ‘අඞ්ගුලිසහස්සං පූරෙස්සාමී’ති මාතරම්පි මාරෙස්සති. සො ච පච්ඡිමභවිකො, සචාහං න ගමිස්සං, මහාජානි අභවිස්සා’’ති ඤත්වා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො සයමෙව පත්තචීවරං ගහෙත්වා අඞ්ගුලිමාලං උද්දිස්ස තිංසයොජනිකං මග්ගං පදසාව පටිපජ්ජමානො අන්තරාමග්ගෙ ගොපාලකාදීහි වාරියමානොපි ජාලිනං වනං උපගච්ඡි. තස්මිඤ්ච ඛණෙ තස්ස මාතා තෙන දිට්ඨා, සො මාතරං දූරතොව දිස්වා ‘‘මාතරම්පි මාරෙත්වා අජ්ජ ඌනඞ්ගුලිං පූරෙස්සාමී’’ති අසිං උක්ඛිපිත්වා උපධාවි. තෙසං උභින්නං අන්තරෙ භගවා අත්තානං දස්සෙසි. අඞ්ගුලිමාලො භගවන්තං දිස්වා ‘‘කිං මෙ මාතරං වධිත්වා අඞ්ගුලියා ගහිතෙන? ජීවතු මෙ මාතා, යංනූනාහං ඉමං සමණං ජීවිතා වොරොපෙත්වා අඞ්ගුලිං ගණ්හෙය්‍ය’’න්ති උක්ඛිත්තාසිකො භගවන්තං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධි. අථ ඛො භගවා තථාරූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛාසි, යථා පකතිඉරියාපථෙන ගච්ඡන්තම්පි අත්තානං අඞ්ගුලිමාලො සබ්බථාමෙන ධාවන්තොපි න සක්කොති සම්පාපුණිතුං. සො පරිහීනජවො සුරුසුරුපස්සාසී කච්ඡෙහි සෙදං මුඤ්චන්තො පදං උද්ධරිතුම්පි අසක්කොන්තො ඛාණු විය ඨිතො භගවන්තං ‘‘තිට්ඨ තිට්ඨ, සමණා’’ති ආහ. භගවා ගච්ඡන්තොව ‘‘ඨිතො අහං, අඞ්ගුලිමාල, ත්වඤ්ච තිට්ඨා’’ති ආහ. සො ‘‘ඉමෙ ඛො සමණා සක්‍යපුත්තියා සච්චවාදිනො, අයං සමණො ගච්ඡන්තොයෙව ‘ඨිතො අහං, අඞ්ගුලිමාල, ත්වඤ්ච තිට්ඨා’ති ආහ, අහඤ්චම්හි ඨිතො, කො නු ඛො ඉමස්ස අධිප්පායො, පුච්ඡිත්වා නං ජානිස්සාමී’’ති භගවන්තං ගාථාය අජ්ඣභාසි –

866.

‘‘ගච්ඡං වදෙසි සමණ ඨිතොම්හි, මමඤ්ච බ්‍රූසි ඨිතමට්ඨිතොති;
පුච්ඡාමි තං සමණ එතමත්ථං, කථං ඨිතො ත්වං අහමට්ඨිතොම්හී’’ති.

තත්ථ **සමණාති** භගවන්තං ආලපති. **මමන්ති** මං. **කථන්ති** කෙනාකාරෙන. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – සමණ, ත්වං ගච්ඡන්තොව

සමානො ‘‘ඨිතොම්හී’’ති වදෙසි. මමඤ්ච ඨිතංයෙව ‘‘අට්ඨිතො’’ති බ්‍රූසි, වදෙසි. කාරණෙනෙත්ථ භවිතබ්බං, තස්මා තං සමණං අහං එවමත්ථං පුච්ඡාමි. කථං කෙනාකාරෙන ත්වං ඨිතො අහොසි, අහඤ්ච අට්ඨිතොම්හීති. එවං වුත්තෙ භගවා –

867.

‘‘ඨිතො අහං අඞ්ගුලිමාල සබ්බදා, සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං;
තුවඤ්ච පාණෙසු අසඤ්ඤතොසි, තස්මා ඨිතොහං තුවමට්ඨිතොසී’’ති. –

ගාථාය තං අජ්ඣභාසි.

තත්ථ **ඨිතො අහං, අඞ්ගුලිමාල, සබ්බදා, සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩන්**ති, අඞ්ගුලිමාල, අහං සබ්බදා සබ්බකාලෙ ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු තසථාවරභෙදෙසු සබ්බෙසු සත්තෙසු දණ්ඩං නිධාය නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො ලජ්ජී දයාපන්නො, තතො අඤ්ඤථා අවත්තනතො එවරූපෙනෙව ඨිතො. **තුවඤ්ච පාණෙසු අසඤ්ඤතොසී**ති ත්වං පන සත්තෙසු සඤ්ඤමරහිතො අසි, ලුද්දො ලොහිතපාණි හතපහතෙ නිවිට්ඨො අදයාපන්නො, තස්මා අසඤ්ඤතො විරතිවසෙන අට්ඨිතො. තතො එව තාසු තාසු ගතීසු පරිබ්භමනතොපි තුවං ඉදානි ඉරියාපථෙන ඨිතොපි අට්ඨිතො අසි, අහං පන වුත්තප්පකාරෙන ඨිතොති. තතො අඞ්ගුලිමාලො යථාභුච්චගුණප්පභාවිතස්ස ජලතලෙ තෙලස්ස විය සකලං ලොකං අභිබ්‍යාපෙත්වා ඨිතස්ස භගවතො කිත්තිසද්දස්ස සුතපුබ්බත්තා හෙතුසම්පත්තියා ඤාණස්ස ච පරිපාකගතත්තා ‘‘අයං සො භගවා’’ති සඤ්ජාතපීතිසොමනස්සො ‘‘මහා අයං සීහනාදො, මහන්තං ගජ්ජිතං, නයිදං අඤ්ඤස්ස භවිස්සති, සමණස්ස මඤ්ඤෙ ගොතමස්ස එතං ගජ්ජිතං, දිට්ඨො වතම්හි මහෙසිනා සම්මාසම්බුද්ධෙන, මය්හං සඞ්ගහකරණත්ථං භගවා ඉධාගතො’’ති චින්තෙත්වා –

868.

‘‘චිරස්සං වත මෙ මහිතො මහෙසී, මහාවනං සමණො පච්චපාදි;
සොහං චජිස්සාමි සහස්සපාපං, සුත්වාන ගාථං තව ධම්මයුත්ත’’න්ති. –

ඉමං ගාථං අභාසි.

තත්ථ **චිරස්සං වතා**ති චිරකාලෙන වත. **මෙ**ති මය්හං අනුග්ගහත්ථාය. **මහිතො**ති සදෙවකෙන ලොකෙන මහතියා පූජාය පූජිතො. මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධාදිගුණෙ එසි, ගවෙසීති **මහෙසී. මහාවනං සමණො පච්චපාදී**ති ඉමං මහාරඤ්ඤං සමිතසබ්බපාපො භගවා පටිපජ්ජි. **සොහං චජිස්සාමි සහස්සපාපං, සුත්වාන ගාථං තව ධම්මයුත්තන්**ති සොහං ධම්මයුත්තං

ධම්මූපසංහිතං තව ගාථං සුණිං. සොහං තං සුත්වාන ‘‘චිරස්සම්පි චිරකාලෙනපි සඞ්ගතං පරිචිතං පාපසහස්සං පජහිස්ස’’න්ති චින්තෙත්වා ඉදානි නං අඤ්ඤදත්ථු පරිච්චජිස්සාමීති අත්ථො. එවං පන වත්වා යථා පටිපජ්ජි, යථා ච භගවතා අනුග්ගහිතො, තං දස්සෙතුං –

869.

‘‘ඉච්චෙව චොරො අසිමාවුධඤ්ච, සොබ්භෙ පපාතෙ නරකෙ අන්වකාසි;
අවන්දි චොරො සුගතස්ස පාදෙ, තත්ථෙව පබ්බජ්ජමයාචි බුද්ධං.

870.

‘‘බුද්ධො ච ඛො කාරුණිකො මහෙසි, යො සත්ථා ලොකස්ස සදෙවකස්ස;
තමෙහි භික්ඛූති තදා අවොච, එසෙව තස්ස අහු භික්ඛුභාවො’’ති.

සඞ්ගීතිකාරා ඉමා ද්වෙ ගාථා ඨපෙසුං.

තත්ථ **ඉච්චෙවාති** ඉති එව එවං වත්වා අනන්තරමෙව. **චොරොති** අඞ්ගුලිමාලො. **අසින්ති** ඛග්ගං. **ආවුධන්ති** සෙසාවුධං. **සොබ්භෙති** සමන්තතො ඡින්නතටෙ. **පපාතෙති** එකතො ඡින්නතටෙ. **නරකෙති** භූමියා ඵලිතවිවරෙ. ඉධ පන තීහිපි පදෙහි යත්ථ පතිතං අඤ්ඤෙන ගහෙතුං න සක්කා, තාදිසං පබ්බතන්තරමෙව වදති. **අන්වකාසීති** අනු අකාසි, පඤ්චවිධම්පි අත්තනො ආවුධං අනු ඛිපි ඡඩ්ඩෙසි, තානි ඡඩ්ඩෙත්වා භගවතො පාදෙසු සිරසා නිපතිත්වා ‘‘පබ්බාජෙථ මං, භන්තෙ’’ති ආහ. තෙන වුත්තං **‘‘අවන්දි චොරො සුගතස්ස පාදෙ, තත්ථෙව පබ්බජ්ජමයාචි බුද්ධ’’**න්ති. එවං තෙන පබ්බජ්ජාය යාචිතාය සත්ථා තස්ස පුරිමකම්මං ඔලොකෙන්තො එහිභික්ඛුභාවාය හෙතුසම්පත්තිං දිස්වා දක්ඛිණහත්ථං පසාරෙත්වා – ‘‘එහි, භික්ඛු, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, චර බ්‍රහ්මචරියං, සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’’ති ආහ. සා එව ච තස්ස පබ්බජ්ජා උපසම්පදා ච අහොසි. තෙනාහ **‘‘තමෙහි භික්ඛූති තදා අවොච, එසෙව තස්ස අහු භික්ඛුභාවො’’**ති.

එවං ථෙරො සත්ථු සන්තිකෙ එහිභික්ඛුභාවෙන පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච ලභිත්වා විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො අරහත්තං පත්වා විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තො පීතිසොමනස්සජාතො උදානවසෙන –

871.

‘‘යො ච පුබ්බෙ පමජ්ජිත්වා, පච්ඡා සො නප්පමජ්ජති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා.

872.

‘‘යස්ස පාපං කතං කම්මං, කුසලෙන පිධීයති;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා.

873.

‘‘යො හවෙ දහරො භික්ඛු, යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ;
සොමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති. – ගාථත්තයං අභාසි;

තස්සත්ථො – **යො** පුග්ගලො ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගතො පුබ්බෙ පාපමිත්තසංසග්ගෙන වා අත්තනො වා පටිසඞ්ඛානාභාවෙන **පමජ්ජිත්වා** සම්මාපටිපත්තියං පමාදං ආපජ්ජිත්වා, පච්ඡා කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගෙන යොනිසො උම්මුජ්ජන්තො නප්පමජ්ජති, සම්මා පටිපජ්ජති, සමථවිපස්සනං අනුයුඤ්ජන්තො තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණාති, සො අබ්භාදීහි මුත්තො චන්දො විය ඔකාසලොකං අත්තනා අධිගතාහි විජ්ජාභිඤ්ඤාහි ඉමං ඛන්ධාදිලොකං ඔභාසෙතීති.

යස්ස පුග්ගලස්ස **කතං** උපචිතං පාපකම්මං කම්මක්ඛයකරෙන ලොකුත්තරකුසලෙන අවිපාකාරහභාවස්ස ආහරිතත්තා විපාකුප්පාදනෙ ද්වාරපිධානෙන **පිධීයති** ථකීයති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

දහරොති තරුණො, තෙනස්ස යොගක්ඛමසරීරතං දස්සෙති. සො හි උප්පන්නං වාතාතපපරිස්සයං අභිභවිත්වා යොගං කාතුං සක්කොති. **යුඤ්ජති බුද්ධසාසනෙ** සික්ඛත්තයෙ යුත්තප්පයුත්තො හොති, සක්කච්චං සම්පාදෙතීති අත්ථො.

එවං පීතිසොමනස්සජාතො විමුත්තිසුඛෙන විහරන්තො යදා නගරං පිණ්ඩාය පවිසති, තදා අඤ්ඤෙනපි ඛිත්තො ලෙඩ්ඩු ථෙරස්ස කායෙ නිපතති, අඤ්ඤෙනපි ඛිත්තො දණ්ඩො තස්සෙව කායෙ නිපතති. සො භින්නෙන පත්තෙන විහාරං පවිසිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡති. සත්ථා තං ඔවදති ‘‘අධිවාසෙහි, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, අධිවාසෙහි, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, යස්ස ඛො, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකෙන බහූනි වස්සසහස්සානි නිරයෙ පච්චෙය්‍යාසි, තස්ස, ත්වං බ්‍රාහ්මණ, කම්මස්ස විපාකං දිට්ඨෙව ධම්මෙ පටිසංවෙදෙසී’’ති. අථ ථෙරො අනොධිසො සබ්බසත්තෙසු මෙත්තචිත්තං උපට්ඨපෙත්වා –

874.

‘‘දිසාපි මෙ ධම්මකථං සුණන්තු, දිසාපි මෙ යුඤ්ජන්තු බුද්ධසාසනෙ;
දිසාපි මෙ තෙ මනුජෙ භජන්තු, යෙ ධම්මමෙවාදපයන්ති සන්තො.

875.

‘‘දිසා හි මෙ ඛන්තිවාදානං, අවිරොධප්පසංසිනං;
සුණන්තු ධම්මං කාලෙන, තඤ්ච අනුවිධීයන්තු.

876.

‘‘න හි ජාතු සො මමං හිංසෙ, අඤ්ඤං වා පන කඤ්චි නං;
පප්පුයා පරමං සන්තිං, රක්ඛෙය්‍ය තසථාවරෙ.

877.

‘‘උදකඤ්හි නයන්ති නෙත්තිකා, උසුකාරා දමයන්ති තෙජනං;
දාරුං දමයන්ති තච්ඡකා, අත්තානං දමයන්ති පණ්ඩිතා.

878.

‘‘දණ්ඩෙනෙකෙ දමයන්ති, අඞ්කුසෙහි කසාහි ච;
අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන, අහං දන්තොම්හි තාදිනා.

879.

‘‘අහිංසකොති මෙ නාමං, හිංසකස්ස පුරෙ සතො;
අජ්ජාහං සච්චනාමොම්හි, න නං හිංසාමි කඤ්චි නං.

880.

‘‘චොරො අහං පුරෙ ආසිං, අඞ්ගුලිමාලොති විස්සුතො;
වුය්හමානො මහොඝෙන, බුද්ධං සරණමාගමං.

881.

‘‘ලොහිතපාණි පුරෙ ආසිං, අඞ්ගුලිමාලොති විස්සුතො;
සරණගමනං පස්ස, භවනෙත්ති සමූහතා.

882.

‘‘තාදිසං කම්මං කත්වාන, බහුං දුග්ගතිගාමිනං;
ඵුට්ඨො කම්මවිපාකෙන, අනණො භුඤ්ජාමි භොජනං.

883.

‘‘පමාදමනුයුඤ්ජන්ති, බාලා දුම්මෙධිනො ජනා;
අප්පමාදඤ්ච මෙධාවී, ධනං සෙට්ඨංව රක්ඛති.

884.

‘‘මා පමාදමනුයුඤ්ජෙථ, මා කාමරතිසන්ථවං;
අප්පමත්තො හි ඣායන්තො, පප්පොති පරමං සුඛං.

885.

‘‘ස්වාගතං නාපගතං, නෙතං දුම්මන්තිතං මම;
සවිභත්තෙසු ධම්මෙසු, යං සෙට්ඨං තදුපාගමං.

886.

‘‘ස්වාගතං නාපගතං, නෙතං දුම්මන්තිතං මම;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

887.

‘‘අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ වා, පබ්බතෙසු ගුහාසු වා;
තත්ථ තත්ථෙව අට්ඨාසිං, උබ්බිග්ගමනසො තදා.

888.

‘‘සුඛං සයාමි ඨායාමි, සුඛං කප්පෙමි ජීවිතං;
අහත්ථපාසො මාරස්ස, අහො සත්ථානුකම්පිතො.

889.

‘‘බ්‍රහ්මජච්චො පුරෙ ආසිං, උදිච්චො උභතො අහු.
සොජ්ජ පුත්තො සුගතස්ස, ධම්මරාජස්ස සත්ථුනො.

890.

‘‘වීතතණ්හො අනාදානො, ගුත්තද්වාරො සුසංවුතො;
අඝමූලං වධිත්වාන, පත්තො මෙ ආසවක්ඛයො.

891.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, භවනෙත්ති සමූහතා’’ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **දිසාපීති** මය්හං දිසාපි අමිත්තා පච්චත්ථිකාපි යෙ මං එවං උපවදන්ති ‘‘යථා මයං අඞ්ගුලිමාලස්ස වසෙන ඤාතිවියොගදුක්ඛපරෙතා දුක්ඛං පාපුණාම, එවං අඞ්ගුලිමාලොපි දුක්ඛං පාපුණාතූ’’ති. **මෙ ධම්මකථං සුණන්තූති** මයා සත්ථු සන්තිකෙ සුතං චතුසච්චධම්මපටිසංයුත්තං කථං සුණන්තු. **යුඤ්ජන්තූති** සුත්වා ච තදත්ථාය පටිපජ්ජන්තු. **තෙ මනුජෙ භජන්තූති** තාදිසෙ සප්පුරිසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ භජන්තු සෙවන්තු. **යෙ ධම්මමෙවාදපයන්ති සන්තොති** යෙ සප්පුරිසා කුසලධම්මමෙව, උත්තරිමනුස්සධම්මමෙව, නිබ්බත්තිතලොකුත්තරධම්මමෙව ච ආදපෙන්ති සමාදපෙන්ති ගණ්හාපෙන්ති.

ඛන්තිවාදානන්ති අධිවාසනඛන්තිමෙව වදන්තානං තතො එව **අවිරොධප්පසංසිනන්ති** කෙනචි අවිරොධභූතාය මෙත්තාය එව පසංසනසීලානං. **සුණන්තු ධම්මං කාලෙනාති** යුත්තප්පයුත්තකාලෙ තෙසං සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තු. **තඤ්ච අනුවිධීයන්තූති** තඤ්ච යථාසුතං ධම්මං සම්මදෙව උග්ගහිත්වා අනුකරොන්තු ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජන්තූති අත්ථො.

න හි ජාතු සො මමං හිංසෙති සො මය්හං දිසො පච්චත්ථිකො ජාතු, එකංසෙනෙව මං න හිංසෙ, න බාධෙය්‍ය. **අඤ්ඤං වා පන කඤ්චි** නන්ති න කෙවලං මංයෙව, අඤ්ඤං වාපි කඤ්චි සත්තං න හිංසෙය්‍ය, **පප්පුය්‍ය පරමං සන්තින්**ති, පරමං උත්තමං සන්තිං නිබ්බානං පාපුණෙය්‍ය, පාපුණිත්වා ච **රක්ඛෙය්‍ය තසථාවරෙ**ති සබ්බෙ ච සත්තෙ පරමාය රක්ඛාය රක්ඛෙය්‍ය, සිස්සං පුත්තං විය පරිපාලෙය්‍යාති අත්ථො.

එවං ථෙරො ඉමාහි ගාථාහි පරෙ පාපතො පරිමොචෙන්තො පරිත්තකිරියං නාම කත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පකාසෙන්තො **''උදකං හී''**ති ගාථමාහ. තත්ථ පථවියා ථලට්ඨානං ඛණිත්වා නින්නට්ඨානං පූරෙත්වා මාතිකං වා කත්වා රුක්ඛදොණිං වා ඨපෙත්වා අත්තනා ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං උදකං නෙන්තීති **නෙත්තිකා,** උදකහාරිනො. **තෙජනන්**ති කණ්ඩං. ඉදං වුත්තං හොති – නෙත්තිකා අත්තනො රුචියා උදකං නයන්ති, උසුකාරාපි තාපෙත්වා වඞ්කාභාවං හරන්තා තෙජනං උසුං **දමයන්ති**, උජුකං කරොන්ති, තච්ඡකාපි නෙමිආදීනං අත්ථාය තච්ඡන්තා දාරුං **දමයන්ති** අත්තනො රුචියා උජුං වා වඞ්කං වා කරොන්ති. එවං එත්තකං ආරම්මණං කත්වා **පණ්ඩිතා** සප්පඤ්ඤා අරියමග්ගං උප්පාදෙන්තා අත්තානං දමෙන්ති, අරහත්තප්පත්තා පන එකන්තදන්තා නාම හොන්තීති.

ඉදානි පුරිසදම්මසාරථිනා සත්ථාරා අත්තනො දමිතාකාරං කතඤ්ඤුතඤ්ච පකාසෙන්තො **''දණ්ඩෙනෙකෙ''**තිආදිකා පඤ්ච ගාථා අභාසි. තත්ථ **දණ්ඩෙනෙකෙ දමයන්තී**ති රාජරාජමහාමත්තාදයො දණ්ඩෙන, හත්ථිඅස්සාදිනා බලකායෙන ච පච්චත්ථිකාදිකෙ දමෙන්ති, ගොපාලාදයො ච ගාවාදිකෙ දණ්ඩෙන යට්ඨියා දමෙන්ති. හත්ථාචරියා හත්ථිං අඞ්කුසෙහි, අස්සාචරියා අස්සෙ කසාහි ච දමෙන්ති. **අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන, අහං දන්තොම්හි තාදිනා**ති අහං පන ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවප්පත්තෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන විනා එව දණ්ඩෙන, විනා සත්ථෙන, නිහිතදණ්ඩනිහිතසත්ථභාවෙන දන්තො දමිතො නිබ්බිසෙවනො ගතො අම්හි.

අහිංසකොති මෙ නාමං, හිංසකස්ස පුරෙ සතොති සත්ථාරා සමාගමතො පුබ්බෙ හිංසකස්ස මෙ සමානස්ස අහිංසකොති නාමමත්තං අහොසි. **අජ්ජාහන්**ති ඉදානි පනාහං ''අහිංසකො''ති **සච්චනාමො** අවිතථනාමො අම්හි. තස්මා **න නං හිංසාමි** කඤ්චිපි සත්තං න හිංසාමි න බාධෙමි, **නන්**ති නිපාතමත්තං.

විස්සුතොති ''පාණාතිපාතී ලුද්දො ලොහිතපාණී''තිආදිනා පඤ්ඤාතො. **මහොසෙනා**ති කාමොඝාදිනා මහතා ඔඝෙන, තස්ස ඔඝස්ස විච්ඡෙදකරං **බුද්ධං සරණං** බුද්ධසඞ්ඛාතං සරණං **අගමං** උපගච්ඡිං.

ලොහිතපාණින්ති පාණමතිපාතනෙන පරෙසං ලොහිතෙන රුහිරෙන මක්ඛිතපාණිං. **සරණගමනං පස්සාති** මහප්ඵලං මම සරණගමනං පස්සාති අත්තානමෙවාලපති.

තාදිසං කම්මන්ති අනෙකසතපුරිසවධං දාරුණං තථාරූපං පාපකම්මං. **ඵුට්ඨො කම්මවිපාකෙනාති** පුබ්බෙ කතස්ස පාපකම්මස්ස විපාකෙන ඵුට්ඨො, සබ්බසො පහීනකම්මො විපාකමත්තං පච්චනුභොන්තො. අථ වා **ඵුට්ඨො කම්මවිපාකෙනාති** උපනිස්සයභූතස්ස කුසලකම්මස්ස ඵලභූතෙන ලොකුත්තරමග්ගෙන, ලොකුත්තරකම්මස්සෙව වා ඵලෙන විමුත්තිසුඛෙන ඵුට්ඨො. සබ්බසො කිලෙසානං ඛීණත්තා **අනණො** භුඤ්ජාමි භොජනං, භොජනාපදෙසෙන චත්තාරොපි පච්චයෙ වදති.

ඉදානි පුබ්බෙ අත්තනො පමාදවිහාරං ගරහාමුඛෙන පච්ඡා අප්පමාදපටිපත්තිං පසංසන්තො තත්ථ ච පරෙසං උස්සාහං ජනෙන්තො **‘‘පමාදමනුයුඤ්ජන්ති’’**තිආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ **බාලාති** බාලේ‍යන සමන්නාගතා ඉධලොකපරලොකත්ථං අජානන්තා. **දුම්මෙධිනොති** නිප්පඤ්ඤා, තෙ පමාදෙ ආදීනවං අපස්සන්තා පමාදං **අනුයුඤ්ජන්ති** පවත්තෙන්ති, පමාදෙනෙව කාලං වීතිනාමෙන්ති. **මෙධාවීති** ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතො පන පණ්ඩිතො කුලවංසාගතං **සෙට්ඨං** උත්තමං සත්තරතනධනං විය අප්පමාදං රක්ඛති. යථා හි ‘‘උත්තමං ධනං නිස්සාය භොගසම්පත්තිං පාපුණිස්සාම, පුත්තදාරං පොසෙස්සාම, සුගතිමග්ගං සොධෙස්සාමා’’ති ධනෙ ආනිසංසං පස්සන්තා ධනං රක්ඛන්ති; එවං පණ්ඩිතොපි ‘‘අප්පමාදං නිස්සාය පඨමජ්ඣානාදීනි පටිලභිස්සාමි, මග්ගඵලානි පාපුණිස්සාමි, තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා සම්පාදෙස්සාමී’’ති අප්පමාදෙ ආනිසංසං පස්සන්තො ධනං සෙට්ඨංව අප්පමාදං රක්ඛතීති අත්ථො.

මා පමාදන්ති පමාදං මා අනුයුඤ්ජෙථ පමාදෙන කාලං මා වීතිනාමයිත්ථ. **කාමරතිසන්ථවන්ති** වත්ථුකාමෙසු, කිලෙසකාමෙසු ච රතිසඞ්ඛාතං තණ්හාසන්ථවම්පි මා **අනුයුඤ්ජෙථ** මා චින්තයිත්ථ මා පටිලභිත්ථ. **අප්පමත්තො හීති** උපට්ඨිතසතිතාය අප්පමත්තො පුග්ගලො **ඣායන්තො** ඣායනප්පසුතො **පරමං** උත්තමං නිබ්බානසුඛං පාපුණාති.

ස්වාගතං නාපගතන්ති යං තදා මම සත්ථු සන්තිකෙ ආගතං ආගමනං, සත්ථු වා තස්මිං මහාවනෙ ආගමනං, තං ස්වාගතං ස්වාගමනං නාපගතං, අත්ථතො අපෙතං විගතං න හොති. **නෙතං දුම්මන්තිතං මමාති** යං තදා මයා ‘‘සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිස්සාමී’’ති මන්තිතං, ඉදම්පි මම න දුම්මන්තිතං, සුමන්තිතමෙව. කස්මා? **සවිභත්තෙසු ධම්මෙසූති** සාවජ්ජානවජ්ජාදිවසෙන පකාරතො විභත්තෙසු ධම්මෙසු යං **සෙට්ඨං** උත්තමං පවරං නිබ්බානං. **තදුපාගමං** තදෙව උපගච්ඡින්ති අත්ථො.

‘‘තදා පුථුජ්ජනකාලෙ පයොගාසයවිපන්නතාය අරඤ්ඤාදීසු දුක්ඛං විහාසිං, ඉදානි පයොගාසයසම්පන්නතාය තත්ථ සුඛං විහරාමී’’ති සුඛවිහාරභාවඤ්චෙව ‘‘පුබ්බෙ ජාතිමත්තෙන බ්‍රාහ්මණො, ඉදානි සත්ථු ඔරසපුත්තතාය බ්‍රාහ්මණො’’ති පරමත්ථබ්‍රාහ්මණභාවඤ්ච දස්සෙන්තො ‘‘අරඤ්ඤෙ’’තිආදිමාහ. තත්ථ **සුඛං සයාමීති** සයන්තොපි සුඛං සුඛෙන නිදුක්ඛෙන චිත්තුත්‍රාසාදීනං අභාවෙන චෙතොදුක්ඛරහිතො සයාමි. **ඨායාමීති** ඨාමි. **අහත්ථපාසො මාරස්සාති** කිලෙසමාරාදීනං අගොචරො. **අහො සත්ථානුකම්පිතොති** සත්ථාරානුකම්පිතො අහො.

බ්‍රහ්මජච්චොති බ්‍රාහ්මණජාතිකො. **උදිච්චො උභතොති** මාතිතො ච පිතිතො ච උභතො උදිතො සංසුද්ධගහණිකො. සෙසං තත්ථ තත්ථ වුත්තනයමෙව.

අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. අනුරුද්ධත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පහාය මාතාපිතරොතිආදිකා ආයස්මතො අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ විභවසම්පන්නො කුටුම්බිකො හුත්වා නිබ්බත්ති. සො එකදිවසං විහාරං ගන්ත්වා සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සයම්පි තං ඨානන්තරං පත්ථෙත්වා සතසහස්සභික්ඛුපරිවාරස්ස භගවතො සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ භගවතො, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච උත්තමානි වත්ථානි දත්වා පණිධානමකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායෙන සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ‘‘අනාගතෙ ගොතමස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනෙ දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගො භවිස්සතී’’ති බ්‍යාකාසි. සොපි තත්ථ පුඤ්ඤානි කරොන්තො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ නිට්ඨිතෙ සත්තයොජනිකෙ සුවණ්ණචෙතියෙ අනෙකසහස්සෙහි දීපරුක්ඛෙහි දීපකපල්ලිකාහි ච ‘‘දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස උපනිස්සයපච්චයො හොතූ’’ති උළාරං දීපපූජං අකාසි.

එවං යාවජීවං පුඤ්ඤානි කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ බාරාණසියං කුටුම්බිකගෙහෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ නිට්ඨිතෙ යොජනිකෙ කනකථූපෙ බහූ කංසපාතියො කාරෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පූරෙත්වා මජ්ඣෙ එකෙකං ගුළපිණ්ඩං ඨපෙත්වා මුඛවට්ටියා මුඛවට්ටිං ඵුසාපෙන්තො චෙතියං පරික්ඛිපාපෙත්වා අත්තනා එකං මහතිං කංසපාතිං කාරෙත්වා සප්පිමණ්ඩස්ස පූරෙත්වා සහස්සවට්ටියො ජාලාපෙත්වා සීසෙ ඨපෙත්වා සබ්බරත්තිං චෙතියං අනුපරියායි.

එවං තස්මිම්පි අත්තභාවෙ යාවජීවං කුසලං කත්වා තතො චුතො දෙවලොකෙ නිබ්බත්තිත්වා තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා තතො චුතො අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ බාරාණසියංයෙව දුග්ගතකුලෙ නිබ්බත්ති, **අන්නභාරො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො සුමනසෙට්ඨිස්ස නාම ගෙහෙ කම්මං කරොන්තො ජීවති. සො එකදිවසං උපරිට්ඨං නාම පච්චෙකබුද්ධං නිරොධසමාපත්තිතො වුට්ඨාය ගන්ධමාදනපබ්බතතො ආකාසෙනාගන්ත්වා බාරාණසීනගරද්වාරෙ ඔතරිත්වා චීවරං පාරුපිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය පවිසන්තං දිස්වා පසන්නචිත්තො පත්තං ගහෙත්වා අත්තනො අත්ථාය ඨපිතං එකං භාගභත්තං පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස දාතුකාමො ආරභි. හරියාපිස්ස අත්තනො භාගභත්තං තත්ථෙව පක්ඛිපි. සො තං නෙත්වා පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො තං ගහෙත්වා අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. තං දිස්වා ඡත්තිං සුමනසෙට්ඨිස්ස ඡත්තෙ අධිවත්ථා දෙවතා ''අහො දානං පරමදානං, උපරිට්ඨෙ, සුප්පතිට්ඨිත''න්ති මහාසද්දෙන අනුමොදි. තං සුත්වා සුමනසෙට්ඨි ''එවං දෙවතාය අනුමොදිතං ඉදමෙව උත්තමදාන''න්ති චින්තෙත්වා තත්ථ පත්තිං යාචි. අන්නභාරො පන තස්ස පත්තිං අදාසි. තෙන පසන්නචිත්තො සුමනසෙට්ඨි තස්ස සහස්සං දත්වා ''ඉතො පට්ඨාය තුය්හං සහත්ථෙන කම්මකරණකිච්චං නත්ථි, පතිරූපං ගෙහං කත්වා නිච්චං වසාහී''ති ආහ.

යස්මා නිරොධතො වුට්ඨිතස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස දින්නපිණ්ඩපාතො තංදිවසමෙව උළාරතරවිපාකො හොති, තස්මා තංදිවසං සුමනසෙට්ඨි රඤ්ඤො සන්තිකං ගච්ඡන්තො තං ගහෙත්වා අගමාසි. රාජා පන තං ආදරවසෙන ඔලොකෙසි. සෙට්ඨි ''මහාරාජ, අයං ඔලොකෙතබ්බයුත්තොයෙවා''ති වත්වා තදා තෙන කතපුඤ්ඤං අත්තනාපිස්ස සහස්සං දින්නභාවං කථෙසි. තං සුත්වා රාජා තුස්සිත්වා සහස්සං දත්වා අසුකස්මිං නාම ඨානෙ ගෙහං කත්වා වසා''ති ගෙහට්ඨානමස්ස ආණාපෙසි. තස්ස තං ඨානං සොධාපෙන්තස්ස මහන්තියො නිධිකුම්භියො උට්ඨහිංසු. තා දිස්වා සො රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා සබ්බං ධනං උද්ධරාපෙත්වා රාසිකතං දිස්වා ''එත්තකං ධනං ඉමස්මිං නගරෙ කස්ස ගෙහෙ අත්ථී''ති? ''න කස්සචි, දෙවා''ති. ''තෙන හි අයං අන්නභාරො ඉමස්මිං නගරෙ මහාධනසෙට්ඨි නාම හොතූ''ති තංදිවසමෙව තස්ස සෙට්ඨිඡත්තං උස්සාපෙසි.

සො තතො පට්ඨාය යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා තතො චුතො දෙවමනුස්සෙසු සංසරිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ කපිලවත්ථුනගරෙ සුක්කොදනසක්කස්ස ගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්හි, **අනුරුද්ධො**තිස්ස නාමං අහොසි. සො මහානාමස්ස සක්කස්ස කනිට්ඨභාතා, සත්ථු චූළපිතු පුත්තො පරමසුඛුමාලො මහාපුඤ්ඤො තිණ්ණං උතූනං අනුච්ඡවිකෙසු තීසු පාසාදෙසු අලඞ්කතනාටකිත්ථීහි පරිවුතො දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභවන්තො සුද්ධොදනමහාරාජෙන උස්සාහිතෙහි සක්‍යරාජූහි සත්ථු පරිවාරත්ථං

පෙසිතෙහි භද්දියකුමාරාදීහි අනුපියම්බවනෙ විහරන්තං සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා අන්තොවස්සෙයෙව දිබ්බචක්ඛුං නිබ්බත්තෙත්වා, පුන ධම්මසෙනාපතිස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා චෙතියරට්ඨෙ පාචීනවංසදායං ගන්ත්වා සමණධම්මං කරොන්තො සත්තමහාපුරිසවිතක්කෙ විතක්කෙත්වා අට්ඨමං ජානිතුං නාසක්ඛි. තස්ස තං පවත්තිං ඤත්වා සත්ථා අට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං කථෙත්වා චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමපටිමණ්ඩිතං මහාඅරියවංසපටිපදං දෙසෙති. සො දෙසනානුසාරෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාපරිවාරං අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.421-433) –

‘‘සුමෙධං භගවන්තාහං, ලොකජෙට්ඨං නරාසභං;
වූපකට්ඨං විහරන්තං, අද්දසං ලොකනායකං.

‘‘උපගන්ත්වාන සම්බුද්ධං, සුමෙධං ලොකනායකං;
අඤ්ජලිං පග්ගහෙත්වාන, බුද්ධසෙට්ඨමයාචහං.

‘‘අනුකම්ප මහාවීර, ලොකජෙට්ඨ නරාසභ;
පදීපං තෙ පදස්සාමි, රුක්ඛමූලම්හි ඣායතො.

‘‘අධිවාසෙසි සො ධීරො, සයම්භූ වදතං වරො;
දුමෙසු විනිවිජ්ඣිත්වා, යන්තං යොජියහං තදා.

‘‘සහස්සවට්ටිං පාදාසිං, බුද්ධස්ස ලොකබන්ධුනො;
සත්තාහං පජ්ජලිත්වාන, දීපා වූපසමිංසු මෙ.

‘‘තෙන චිත්තප්පසාදෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, විමානමුපපජ්ජහං.

‘‘උපපන්නස්ස දෙවත්තං, බ්‍යම්හං ආසි සුනිම්මිතං;
සමන්තතො පජ්ජලති, දීපදානස්සිදං ඵලං.

‘‘සමන්තා යොජනසතං, විරොචෙසිමහං තදා;
සබ්බෙ දෙවෙ අභිභොමි, දීපදානස්සිදං ඵලං.

‘‘තිංසකප්පානි දෙවින්දො, දෙවරජ්ජමකාරයිං;
න මං කෙචීතිමඤ්ඤන්ති, දීපදානස්සිදං ඵලං.

‘‘අට්ඨවීසතික්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී අහොසහං;
දිවා රත්තිඤ්ච පස්සාමි, සමන්තා යොජනං තදා.

‘‘සහස්සලොකං ඤාණෙන, පස්සාමි සත්ථු සාසනෙ;

දිබ්බචක්ඛුමනුප්පත්තො, දීපදානස්සිදං ඵලං.

‘‘සුමෙධො නාම සම්බුද්ධො, තිංසකප්පසහස්සිතො;
තස්ස දීපො මයා දින්නො, විප්පසන්නෙන චෙතසා.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො දිබ්බචක්ඛුකානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං දිබ්බචක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො’’ති (අ. නි. 1.180, 192).

සො විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදී විහරන්තො එකදිවසං අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා පීතිසොමනස්සජාතො උදානවසෙන **‘‘පහාය මාතාපිතරො’’**තිආදිකා ගාථා අභාසි. කෙචි පන ‘‘ථෙරස්ස පබ්බජ්ජං අරහත්තප්පත්තිඤ්ච පකාසෙන්තෙහි සඞ්ගීතිකාරෙහි ආදිතො චතස්සො ගාථා භාසිතා. තතො පරා ථෙරස්ස අරියවංසපටිපත්තියා ආරාධිතචිත්තෙන භගවතා භාසිතා. ඉතරා සබ්බාපි තෙන තෙන කාරණෙන ථෙරෙනෙව භාසිතා’’ති වදන්ති. ඉති සබ්බථාපි ඉමා ගාථා ථෙරෙන භාසිතාපි, ථෙරං උද්දිස්ස භාසිතාපි ථෙරස්ස චෙතා ගාථාති වෙදිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං –

892.
‘‘පහාය මාතාපිතරො, භගිනී ඤාතිභාතරො;
පඤ්ච කාමගුණෙ හිත්වා, අනුරුද්ධොව ඣායති.

893.
‘‘සමෙතො නච්චගීතෙහි, සම්මතාළප්පබොධනො;
න තෙන සුද්ධිමජ්ඣගං, මාරස්ස විසයෙ රතො.

894.
‘‘එතඤ්ච සමතික්කම්ම, රතො බුද්ධස්ස සාසනෙ;
සබ්බොඝං සමතික්කම්ම, අනුරුද්ධොව ඣායති.

895.
‘‘රූපා සද්දා රසා ගන්ධා, ඵොට්ඨබ්බා ච මනොරමා;
එතෙ ච සමතික්කම්ම, අනුරුද්ධොව ඣායති.

896.
‘‘පිණ්ඩපාතමතික්කන්තො, එකො අදුතියො මුනි;
එසති පංසුකූලානි අනුරුද්ධො අනාසවො.

897.
‘‘විචිනී අග්ගහී ධොවි, රජයී ධාරයී මුනි;

පංසුකූලානි මතිමා, අනුරුද්ධො අනාසවො.

898.
‘‘මහිච්ඡො ච අසන්තුට්ඨො, සංසට්ඨො යො ච උද්ධතො;
තස්ස ධම්මා ඉමෙ හොන්ති, පාපකා සංකිලෙසිකා.

899.
‘‘සතො ච හොති අප්පිච්ඡො, සන්තුට්ඨො අවිඝාතවා;
පවිවෙකරතො විත්තො, නිච්චමාරද්ධවීරියො.

900.
‘‘තස්ස ධම්මා ඉමෙ හොන්ති, කුසලා බොධිපක්ඛිකා;
අනාසවො ච සො හොති, ඉති වුත්තං මහෙසිනා.

901.
‘‘මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, සත්ථා ලොකෙ අනුත්තරො;
මනොමයෙන කායෙන, ඉද්ධියා උපසඞ්කමි.

902.
‘‘යදා මෙ අහු සඞ්කප්පො, තතො උත්තරි දෙසයි;
නිප්පපඤ්චරතො බුද්ධො, නිප්පපඤ්චමදෙසයි.

903.
‘‘තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤාය, විහාසිං සාසනෙ රතො;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

904.
‘‘පඤ්චපඤ්ඤාසවස්සානි, යතො නෙසජ්ජිකො අහං;
පඤ්චවීසතිවස්සානි, යතො මිද්ධං සමූහතං.

905.
‘‘නාහු අස්සාසපස්සාසා, ඨිතචිත්තස්ස තාදිනො;
අනෙජො සන්තිමාරබ්භ, චක්ඛුමා පරිනිබ්බුතො.

906.
‘‘අසල්ලීනෙන චිත්තෙන, වෙදනං අජ්ඣවාසයි;
පජ්ජොතස්සෙව නිබ්බානං, විමොක්ඛො චෙතසො අහු.

907.
‘‘එතෙ පච්ඡිමකා දානි, මුනිනො ඵස්සපඤ්චමා;
නාඤ්ඤෙ ධම්මා භවිස්සන්ති, සම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ.

908.

‘‘නත්ථි දානි පුනාවාසො, දෙවකායස්මි ජාලිනි;
වික්ඛීණො ජාතිසංසාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො.

909.

‘‘යස්ස මුහුත්තෙන සහස්සධා, ලොකො සංවිදිතො සබ්‍රහ්මකප්පො;
වසී ඉද්ධිගුණෙ චුතූපපාතෙ, කාලෙ පස්සති දෙවතා ස භික්ඛු.

910.

‘‘අන්නභාරො පුරෙ ආසිං, දලිද්දො ඝාසහාරකො;
සමණං පටිපාදෙසිං, උපරිට්ඨං යසස්සිනං.

911.

‘‘සොම්හි සක්‍යකුලෙ ජාතො, අනුරුද්ධොති මං විදූ;
උපෙතො නච්චගීතෙහි, සම්මතාළප්පබොධනො.

912.

‘‘අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං, සත්ථාරං අකුතොභයං;
තස්මිං චිත්තං පසාදෙත්වා, පබ්බජිං අනගාරියං.

913.

‘‘පුබ්බෙනිවාසං ජානාමි, යත්ථ මෙ වුසිතං පුරෙ;
තාවතිංසෙසු දෙවෙසු, අට්ඨාසිං සක්කජාතියා.

914.

‘‘සත්තක්ඛත්තුං මනුස්සින්දො, අහං රජ්ජමකාරයිං;
චාතුරන්තො විජිතාවී, ජම්බුසණ්ඩස්ස ඉස්සරො;
අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන, ධම්මෙන අනුසාසයිං.

915.

‘‘ඉතො සත්ත තතො සත්ත, සංසාරානි චතුද්දස;
නිවාසමභිජානිස්සං, දෙවලොකෙ ඨිතො තදා.

916.

‘‘පඤ්චඞ්ගිකෙ සමාධිම්හි, සන්තෙ එකොදිභාවිතෙ;
පටිප්පස්සද්ධිලද්ධම්හි, දිබ්බචක්ඛු විසුජ්ඣි මෙ.

917.

‘‘චුතූපපාතං ජානාමි, සත්තානං ආගතිං ගතිං;
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, ඣානෙ පඤ්චඞ්ගිකෙ ඨිතො.

918.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා…පෙ.… භවනෙත්ති සමූහතා.

919.

‘‘වජ්ජීනං වෙළුවගාමෙ, අහං ජීවිතසඞ්ඛයා;
හෙට්ඨතො වෙළුගුම්බස්මිං, නිබ්බායිස්සං අනාසවො’’ති.

තත්ථ **පහායාති** පජහිත්වා. **මාතාපිතරොති** මාතරඤ්ච පිතරඤ්ච. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – යථා අඤ්ඤෙ කෙචි ඤාතිපාරිජුඤ්ඤෙන වා භොගපාරිජුඤ්ඤෙන වා අභිභූතා පබ්බජන්ති, පබ්බජිතා ච කිච්චන්තරපසුතා විහරන්ති, න එවං මයං. මයං පන මහන්තං ඤාතිපරිවට්ටං, මහන්තඤ්ච භොගක්ඛන්ධං පහාය කාමෙසු නිරපෙක්ඛා පබ්බජිතාති. **ඣායතීති** ආරම්මණූපනිජ්ඣානං ලක්ඛණූපනිජ්ඣානඤ්චාති, දුවිධම්පි ඣානං අනුයුත්තො විහරති.

සමෙතො නච්චගීතෙහීති නච්චෙහි ච ගීතෙහි ච සමඞ්ගීභූතො, නච්චානි පස්සන්තො ගීතානි සුණන්තොති අත්ථො. ‘‘සම්මතො’’ති ච පඨන්ති, නච්චගීතෙහි පූජිතොති අත්ථො. **සම්මතාළප්පබොධනොති** සම්මතාළසද්දෙහි පච්චූසකාලෙ පබොධෙතබ්බො. **න තෙන සුද්ධිමජ්ඣගන්ති** තෙන කාමභොගෙන සංසාරසුද්ධිං නාධිගච්ඡිං. **මාරස්ස විසයෙ රතොති** කිලෙසමාරස්ස විසයභූතෙ කාමගුණෙ රතො. ‘‘කිලෙසමාරස්ස විසයභූතෙන කාමගුණභොගෙන සංසාරසුද්ධි හොතී’’ති එවංදිට්ඨිකො අහුත්වාති අත්ථො. තෙනාහ **‘‘එතඤ්ච සමතික්කම්මා’’**තිආදි. තත්ථ **එතන්ති** එතං පඤ්චවිධම්පි කාමගුණං. **සමතික්කම්මාති** සමතික්කමිත්වා, අනපෙක්ඛො ඡඩ්ඩෙත්වාති අත්ථො. **සබ්බොසන්ති** කාමොඝාදිකං සබ්බම්පි ඔඝං.

පඤ්ච කාමගුණෙ සරූපතො දස්සෙතුං **‘‘රූපා සද්දා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **මනොරමාති** ලොභනීයට්ඨෙන මනං රමයන්තීති මනොරමා, මනාපියාති වුත්තං හොති. යථාහ ‘‘කතමෙ පඤ්ච මනාපියා රූපා, මනාපියා සද්දා’’තිආදි (ම. නි. 3.328 අත්ථතො සමානං).

පිණ්ඩපාතමතික්කන්තොති පිණ්ඩපාතග්ගහණං අතික්කන්තො, පිණ්ඩපාතග්ගහණතො නිවත්තෙන්තොති අත්ථො. **එකොති** එකාකී අපච්ඡාසමණො. **අදුතියොති** නිත්තණ්හො. තණ්හා හි පුරිසස්ස දුතියො නාම. යථාහ ‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො’’ති (ඉතිවු. 15, 105; මහානි. 191). **එසතීති** පරියෙසති.

උච්ඡිනීති එසන්තොව තත්ථ තත්ථ සඞ්කාරකූටාදිකෙ පංසුකූලුප්පත්තිට්ඨානෙ උච්චිනි. **අග්ගහීති** උච්චිනිත්වා අසුචිමක්ඛිතම්පි අජිගුච්ඡන්තො ගණ්හි. **ධොවීති**, වික්ඛාලෙසි. **රජයීති** ධොවිත්වා ගහිතං

සිබ්බිත්වා කප්පියරජනෙන රජයි. **ධාරයීති** රජිත්වා කප්පබින්දුං දත්වා ධාරෙසි, නිවාසෙසි චෙව පාරුපි ච.

ඉදානි පාචීනවංසදායෙ සත්ථාරා දින්නඔවාදං තස්ස ච අත්තනා මත්ථකප්පත්තභාවං දීපෙන්තො **''මහිච්ඡො ච අසන්තුට්ඨො''**තිආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ **මහිච්ඡොති** මහතියා පච්චයිච්ඡාය සමන්නාගතො, උළාරුළාරෙ බහූ ච පච්චයෙ ඉච්ඡන්තොති අත්ථො. **අසන්තුට්ඨොති** නිස්සන්තුට්ඨො, යථාලාභසන්තොසාදිනා සන්තොසෙන විරහිතො. **සංසට්ඨොති** ගිහීහි චෙව පබ්බජිතෙහි ච අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨො. **උද්ධතොති** උක්ඛිත්තො. **තස්සාති** ''මහිච්ඡො''තිආදිනා වුත්තපුග්ගලස්ස. **ධම්මාති** මහිච්ඡතා අසන්තොසො, සංසට්ඨතා වික්ඛෙපොති ඊදිසා. ලාමකට්ඨෙන **පාපකා. සංකිලෙසිකාති** තස්ස චිත්තස්ස මලීනභාවකරණතො සංකිලෙසිකා ධම්මා හොන්ති.

සතො ච හොති අප්පිච්ඡොති යදා පනායං පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තො භජන්තො පයිරුපාසන්තො සද්ධම්මං සුණන්තො යොනිසො මනසි කරොන්තො සතිමා ච මහිච්ඡතං පහාය අප්පිච්ඡො ච හොති. අසන්තොසං පහාය **සන්තුට්ඨො,** චිත්තස්ස විඝාතකරං වික්ඛෙපං පහාය **අවිඝාතවා** අවික්ඛිත්තො සමාහිතො, ගණසඞ්ගණිකං පහාය **පවිවෙකරතො,** විවෙකාභිරතියා නිබ්බිදාය ධම්මපීතියා **විත්තො** සුමනො තුට්ඨචිත්තො, සබ්බසො කොසජ්ජපහානෙන **ආරද්ධවීරියො.**

තස්ස එවං අප්පිච්ඡතාදිගුණසමන්නාගතස්ස ඉමෙ සතිපට්ඨානාදයො සත්තතිංසප්පභෙදා තිවිධවිපස්සනාසඞ්ගහා කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන **කුසලා,** මග්ගපරියාපන්නා **බොධිපක්ඛිකා** ධම්මා හොන්ති. සො තෙහි සමන්නාගතො සබ්බසො ආසවානං ඛෙපනෙන අග්ගමග්ගක්ඛණතො පට්ඨාය **අනාසවො** ච හොති. **ඉති** එවං වුත්තං **මහෙසිනා** සම්මාසම්බුද්ධෙන පාචීනවංසදායෙ මහාපුරිසවිතක්කෙ මත්ථකං පාපනවසෙනාති අධිප්පායො.

මම සඞ්කප්පමඤ්ඤායාති ''අපිච්ඡස්සායං, භික්ඛවෙ, ධම්මො, නායං ධම්මො මහිච්ඡස්සා''තිආදිනා (අ. නි. 8.30) මහාපුරිසවිතක්කවසෙන ආරද්ධං, තෙ ච මත්ථකං පාපෙතුං අසමත්ථභාවෙන ඨිතං මම සඞ්කප්පං ජානිත්වා. **මනොමයෙනාති** මනොමයෙන විය, මනසා නිම්මිතසදිසෙන පරිණාමිතෙනාති අත්ථො. **ඉද්ධියාති** ''අයං කායො ඉදං චිත්තං විය හොතූ''ති එවං පවත්තඅධිට්ඨානිද්ධියා.

යදා මෙ අහු සඞ්කප්පොති යස්මිං කාලෙ මය්හං ''කීදිසො නු ඛො අට්ඨමො මහාපුරිසවිතක්කො''ති පරිවිතක්කො අහොසි. තතො මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය ඉද්ධියා උපසඞ්කමීති යොජනා. **උත්තරි දෙසයීති** ''නිප්පපඤ්චාරාමස්සායං, භික්ඛවෙ, ධම්මො නිප්පපඤ්චරතිනො,

නායංධම්මො පපඤ්චාරාමස්ස පපඤ්චරතිනො''ති (අ. නි. 8.30) ඉමමට්ඨමං මහාපුරිසවිතක්කං පූරෙන්තො උපරි දෙසයි. තං පන දෙසිතං ධම්මං දෙසෙන්තො ආහ **''නිප්පපඤ්චරතො බුද්ධො, නිප්පපඤ්චමදෙසයී''**ති. පපඤ්චා නාම රාගාදයො කිලෙසා, තෙසං වූපසමතාය, තදභාවතො ච ලොකුත්තරධම්මා නිප්පපඤ්චා නාම. තස්මිං නිප්පපඤ්චෙ රතො අභිරතො සම්මාසම්බුද්ධො යථා තං පාපුණාමි, තථා තාදිසං ධම්මං අදෙසයි, සාමුක්කංසිකං චතුසච්චධම්මදෙසනං පකාසයීති අත්ථො.

තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤායාති තස්සා සත්ථු දෙසනාය ධම්මං ජානිත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්තො විහාසිං සික්ඛත්තයසඞ්ගහෙ **සාසනෙ රතො** අභිරතො හුත්වාති අත්ථො.

සත්ථාරා අත්තනො සමාගමං තෙන සාධිතමත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි අත්තනො පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය ආරද්ධවීරියතං, කායෙ අනපෙක්ඛතාය සෙය්‍යාසුඛපස්සසුඛානං පරිච්චාගං, අප්පමිද්ධකාලතො පට්ඨාය ආරද්ධවීරියතඤ්ච දස්සෙන්තො **''පඤ්චපඤ්ඤාසවස්සානී''**ති ගාථමාහ. තත්ථ **යතො නෙසජ්ජිකො අහ**න්ති යතො පට්ඨාය ''යොගානුකූලතා කම්මට්ඨානපරියුට්ඨිතසප්පුරිසචරියා සල්ලෙඛවුත්තී''ති එවමාදිගුණෙ දිස්වා නෙසජ්ජිකො අහොසිං තානි පඤ්චපඤ්ඤාස වස්සානි. **යතො මිද්ධං සමූහත**න්ති යතො පට්ඨාය මයා නිද්දා පරිච්චත්තා තානි පඤ්චවීසතිවස්සානි. ''ථෙරස්ස පඤ්චපඤ්ඤාසාය වස්සෙසු නෙසජ්ජිකස්ස සතො ආදිතො පඤ්චවීසතිවස්සානි නිද්දා නාහොසි, තතො පරං සරීරකිලමථෙන පච්ඡිමයාමෙ නිද්දා අහොසී''ති වදන්ති.

''නාහු අස්සාසපස්සාසා'' තිආදිකා තිස්සො ගාථා සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ භික්ඛූහි ''කිං භගවා පරිනිබ්බුතො''ති පුට්ඨො පරිනිබ්බානභාවං පවෙදෙන්තො ආහ. තත්ථ **නාහු අස්සාසපස්සාසා, ඨිතචිත්තස්ස තාදිනො**ති අනුලොමපටිලොමතො අනෙකාකාරවොකාරා සබ්බා සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය සබ්බපච්ඡා චතුත්ථජ්ඣානෙ ඨිතචිත්තස්ස තාදිනො බුද්ධස්ස භගවතො අස්සාසපස්සාසා නාහු නාහෙසුන්ති අත්ථො. එතෙන යස්මා චතුත්ථජ්ඣානං සමාපන්නස්ස කායසඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්ති. කායසඞ්ඛාරාති ච අස්සාසපස්සාසා වුච්චන්ති, තස්මා චතුත්ථජ්ඣානක්ඛණතො පට්ඨාය අස්සාසපස්සාසා නාහෙසුන්ති දස්සෙති. තණ්හාසඞ්ඛාතාය එජාය අභාවතො **අනෙජො,** සමාධිස්මිං ඨිතත්තා වා **අනෙජො. සන්තිමාරබ්භා**ති අනුපාදිසෙසං නිබ්බානං ආරබ්භ පටිච්ච සන්ධාය. **චක්ඛුමා**ති පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. **පරිනිබ්බුතො**ති පරිනිබ්බායි. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – නිබ්බානාරම්මණචතුත්ථජ්ඣානඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තදනන්තරමෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතොති.

අසල්ලීනෙනාති අලීනෙන අසංකුටිතෙන සුවිකසිතෙනෙව චිත්තෙන. **වෙදනං අජ්ඣවාසයී**ති සතො සම්පජානො හුත්වා මාරණන්තිකං වෙදනං අධිවාසෙසි, න වෙදනානුවත්තී හුත්වා ඉතො චිතො ච සම්පරිවත්ති. **පජ්ජොතස්සෙව නිබ්බානං, විමොක්ඛො චෙතසො අහූ**ති යථා තෙලඤ්ච පටිච්ච, වට්ටිඤ්ච පටිච්ච පජ්ජලන්තො පජ්ජොතො පදීපො තෙසං පරික්ඛයෙ නිබ්බායති. නිබ්බුතො ච කත්ථචි ගන්ත්වා න තිට්ඨති, අඤ්ඤදත්ථු අන්තරධායති, අදස්සනමෙව ගච්ඡති; එවං කිලෙසාභිසඞ්ඛාරෙ නිස්සාය පවත්තමානො ඛන්ධසන්තානො තෙසං පරික්ඛයෙ නිබ්බායති, නිබ්බුතො ච කත්ථචි ගන්ත්වා න තිට්ඨති, අඤ්ඤදත්ථු අන්තරධායති, අදස්සනමෙව ගච්ඡතීති දස්සෙති. තෙන වුත්තං ‘‘නිබ්බන්ති ධීරා යථායං පදීපො’’ති (ඛු. පා. 6.15), ‘‘අච්චී යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා’’ති (සු. නි. 1080) ච ආදි.

එතෙති පරිනිබ්බානක්ඛණෙ සත්ථු සන්තානෙ පවත්තමානානං ධම්මානං අත්තනො පච්චක්ඛතාය වුත්තං. පච්ඡිමකා තතො පරං චිත්තුප්පාදාභාවතො. **දානී**ති එතරහි. **ඵස්සපඤ්චමා**ති ඵස්සපඤ්චමකානං ධම්මානං පාකටභාවතො වුත්තං. තථා හි චිත්තුප්පාදකථායම්පි ඵස්සපඤ්චමකාව ආදිතො වුත්තා. **අඤ්ඤෙ ධම්මා**ති සහ නිස්සයෙන අඤ්ඤෙ චිත්තචෙතසිකා ධම්මා, න පරිනිබ්බානචිත්තචෙතසිකා. නනු තෙපි න භවිස්සන්තෙවාති? සච්චං න භවිස්සන්ති, ආසඞ්කාභාවතො පන තෙ සන්ධාය ‘‘න භවිස්සන්තී’’ති න වත්තබ්බමෙව. ‘‘ඉතරෙ පන සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං විය භවිස්සන්ති නු ඛො’’ති සියා ආසඞ්කාති තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං ‘‘නාඤ්ඤෙ ධම්මා භවිස්සන්තී’’ති වුත්තං.

නත්ථි දානි පුනාවාසො, දෙවකායස්මි ජාලිනීති, එත්ථ **ජාලිනී**ති දෙවතං ආලපති, දෙවතෙ දෙවකායස්මිං දෙවසමූහෙ උපපජ්ජනවසෙන පුන ආවාසො ආවසනං ඉදානි මය්හං නත්ථීති අත්ථො. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘වික්ඛීණො’’**තිආදිනා. සා කිර දෙවතා පුරිමත්තභාවෙ ථෙරස්ස පාදපරිචාරිකා, තස්මා ඉදානි ථෙරං ජිණ්ණං වුද්ධං දිස්වා පුරිමසිනෙහෙන ආගන්ත්වා ‘‘තත්ථ චිත්තං පණිධෙහි, යත්ථ තෙ වුසිතං පුරෙ’’ති දෙවූපපත්තිං යාචි. අථ ‘‘දානි නත්ථී’’තිආදිනා ථෙරො තස්සා පටිවචනං අදාසි. තං සුත්වා දෙවතා විහතාසා තත්ථෙවන්තරධායි.

අථ ථෙරො වෙහාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා අත්තනො ආනුභාවං සබ්‍රහ්මචාරීනං පකාසෙන්තො **‘‘යස්ස මුහුත්තෙනා’’**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **යස්ස** ඛීණාසවභික්ඛුනො මුහුත්තමත්තෙන එව **සහස්සධා** සහස්සප්පකාරො තිසහස්සිමහාසහස්සිපභෙදො, **ලොකො සබ්‍රහ්මකප්පො** සහබ්‍රහ්මලොකො, **සංවිදිතො** සම්මදෙව විදිතො ඤාතො පච්චක්ඛං කතො, එවං **ඉද්ධිගුණෙ** ඉද්ධිසම්පදාය චුතූපපාතෙ ච වසීභාවප්පත්තො සො භික්ඛු උපගතකාලෙ දෙවතා පස්සති, න තස්ස දෙවතානං දස්සනෙ පරිහානීති.

ථෙරෙන කිර ජාලිනියා දෙවතාය පටිවචනදානවසෙන ‘‘නත්ථි දානි’’ති ගාථාය වුත්තාය භික්ඛූ ජාලිනිං අපස්සන්තා ‘‘කිං නු ඛො ථෙරො ධම්මාලපනවසෙන කිඤ්චි ආලපතී’’ති චින්තෙසුං. තෙසං චිත්තාචාරං ඤත්වා ථෙරො ‘‘යස්ස මුහුත්තෙනා’’ති ඉමං ගාථමාහ.

අන්නභාරො පුරෙති එවංනාමො පුරිමත්තභාවෙ. **සාසභාරකො**ති සාසමත්තස්ස අත්ථාය භත්තිං කත්වා ජීවනකො. **සමණ**න්ති සමිතපාපං. **පටිපාදෙසි**න්ති පටිමුඛො හුත්වා පාදාසිං, පසාදෙන අභිමුඛො හුත්වා ආහාරදානං අදාසින්ති අධිප්පායො. **උපරිට්ඨ**න්ති එවංනාමකං පච්චෙකබුද්ධං. **යසස්සින**න්ති කිත්තිමන්තං පත්ථටයසං. ඉමාය ගාථාය යාව චරිමත්තභාවා උළාරසම්පත්තිහෙතුභූතං අත්තනො පුබ්බකම්මං දස්සෙති. තෙනාහ **‘‘සොම්හි සක්‍යකුලෙ ජාතො’’**තිආදි.

ඉතො සත්තාති ඉතො මනුස්සලොකතො චවිත්වා දෙවලොකෙ දිබ්බෙන ආධිපච්චෙන සත්ත. **තතො සත්තා**ති තතො දෙවලොකතො චවිත්වා මනුස්සලොකෙ චක්කවත්තිභාවෙන සත්ත. **සංසාරානි චතුද්දසා**ති චතුද්දස භවන්තරසංසරණානි. **නිවාසමභිජානිස්ස**න්ති පුබ්බෙනිවාසං අඤ්ඤාසිං. **දෙවලොකෙ** ඨිතො තදාති තඤ්ච ඛො න ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ, අපි ච ඛො යදා ඉතො අනන්තරාතීතෙ අත්තභාවෙ දෙවලොකෙ ඨිතො, තදා අඤ්ඤාසින්ති අත්ථො.

ඉදානි අත්තනා දිබ්බචක්ඛුඤාණචුතූපපාතඤාණානං අධිගතාකාරං දස්සෙන්තො **‘‘පඤ්චඞ්ගිකෙ’’**තිආදිනා ද්වෙ ගාථා අභාසි. තත්ථ **පඤ්චඞ්ගිකෙ සමාධිම්හී**ති අභිඤ්ඤාපාදකචතුත්ථජ්ඣානසමාධිම්හි. සො හි පීතිඵරණතා, සුඛඵරණතා, චෙතොඵරණතා, ආලොකඵරණතා, පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තන්ති ඉමෙහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතත්තා පඤ්චඞ්ගිකො සමාධීති වුච්චති. **සන්තෙ**ති පටිපක්ඛවූපසමෙන අඞ්ගසන්තතාය ච සන්තෙ. **එකොදිභාවිතෙ**ති එකොදිභාවගතෙ, සුචිණ්ණෙ වසීභාවප්පත්තෙති අත්ථො. **පටිප්පස්සද්ධිලද්ධම්හී**ති කිලෙසානං පටිප්පස්සද්ධියා ලද්ධෙ. **දිබ්බචක්ඛු විසුජ්ඣි මෙ**ති එවංවිධෙ සමාධිම්හි සම්පාදිතෙ මය්හං දිබ්බචක්ඛුඤාණං විසුජ්ඣි, එකාදසහි උපක්කිලෙසෙහි විමුත්තියා විසුද්ධං අහොසි.

චුතූපපාතං ජානාමීති සත්තානං චුතිඤ්ච උපපත්තිඤ්ච ජානාමි, ජානන්තො ච ‘‘ඉමෙ සත්තා අමුම්හා ලොකම්හා ආගන්ත්වා ඉධූපපන්නා, ඉමම්හා ච ලොකා ගන්ත්වා අමුම්හි ලොකෙ උපපජ්ජිස්සන්තී’’ති සත්තානං **ආගතිං ගතිඤ්ච** ජානාමි, ජානන්තො එව ච නෙසං **ඉත්ථභාවං** මනුස්සභාවං තතො **අඤ්ඤථාභාවං** අඤ්ඤථාතිරච්ඡානභාවඤ්ච උපපත්තිතො පුරෙතරමෙව ජානාමි. තයිදං සබ්බම්පි පඤ්චඞ්ගිකෙ සමාධිම්හි සම්පාදිතෙ

එවාති දස්සෙන්තො ආහ **''ඣානෙ පඤ්චඞ්ගිකෙ ඨිතො''**ති. තත්ථ පඤ්චඞ්ගිකෙ ඣානෙ ඨිතො පතිට්ඨිතො හුත්වා එවං ජානාමීති අත්ථො.

එවං විජ්ජාත්තයං දස්සෙත්වා තප්පසඞ්ගෙන පුබ්බෙ දස්සිතම්පි තතියවිජ්ජං සහ කිච්චනිප්ඵත්තියා දස්සෙන්තො **''පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා''**තිආදිනා ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **වජ්ජීනං වෙළුවගාමෙති** වජ්ජිරට්ඨස්ස වෙළුවගාමෙ, වජ්ජිරට්ඨෙ යත්ථ පච්ඡිමවස්සං උපගච්ඡි වෙළුවගාමෙ. **හෙට්ඨතො වෙළුගුම්බස්මින්**ති තත්ථ අඤ්ඤතරස්ස වෙළුගුම්බස්ස හෙට්ඨා. **නිබ්බායිස්සන්**ති නිබ්බායිස්සාමි, අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායිස්සාමීති අත්ථො.

අනුරුද්ධත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පාරාපරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සමණස්ස අහු චින්තාතිආදිකා ආයස්මතො පාරාපරියත්ථෙරස්ස ගාථා. ඉමස්ස වත්ථු හෙට්ඨා ආගතමෙව. තා ච ගාථා සත්ථරි ධරන්තෙ අත්තනො පුථුජ්ජනකාලෙ මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං නිග්ගණ්හනචින්තාය පකාසනවසෙන භාසිතා. ඉමා පන අපරභාගෙ සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ අත්තනො ච පරිනිබ්බානෙ උපට්ඨිතෙ තදා ආයතිඤ්ච භික්ඛූනං උද්ධම්මපටිපත්තියා පකාසනවසෙන භාසිතා. තත්ථ –

920.

''සමණස්ස අහු චින්තා, පුප්ඵිතම්හි මහාවනෙ;
එකග්ගස්ස නිසින්නස්ස, පවිවිත්තස්ස ඣායිනො''ති. –

අයං ගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතා. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයොව. අයං පන සම්බන්ධො – සත්ථරි අග්ගසාවකෙසු එකච්චෙසු මහාථෙරෙසු ච පරිනිබ්බුතෙසු අතීතසත්ථුකෙ පාවචනෙ සුබ්බචෙසු සික්ඛාකාමෙසු භික්ඛූසු දුල්ලභෙසු, දුබ්බචෙසු මිච්ඡාපටිපත්තිබහුලෙසු භික්ඛූසු ච ජාතෙසු සුපුප්ඵිතෙ මහන්තෙ සාලවනෙ නිසින්නස්ස පවිවිත්තස්ස එකග්ගස්ස ඣායනසීලස්ස, සමිතපාපතාය **සමණස්ස,** පාරාපරියත්ථෙරස්ස පටිපත්තිං නිස්සාය **චින්තා** වීමංසා අහොසීති ඉතරා –

921.

''අඤ්ඤථා ලොකනාථම්හි, තිට්ඨන්තෙ පුරිසුත්තමෙ;
ඉරියං ආසි භික්ඛූනං, අඤ්ඤථා දානි දිස්සති.

922.

''සීතවාතපරිත්තාණං, හිරිකොපීනඡාදනං;
මත්තට්ඨියං අභුඤ්ජිංසු, සන්තුට්ඨා ඉතරීතරෙ.

923.

‘‘පණීතං යදි වා ලූඛං, අප්පං වා යදි වා බහුං;
යාපනත්ථං අභුඤ්ජිංසු, අගිද්ධා නාධිමුච්ඡිතා.

924.

‘‘ජීවිතානං පරික්ඛාරෙ, භෙසජ්ජෙ අථ පච්චයෙ;
න බාළ්හං උස්සුකා ආසුං, යථා තෙ ආසවක්ඛයෙ.

925.

‘‘අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙසු, කන්දරාසු ගුහාසු ච;
විවෙකමනුබ්‍රූහන්තා, විහංසු තප්පරායණා.

926.

‘‘නීචා නිවිට්ඨා සුභරා, මුදූ අථද්ධමානසා;
අබ්‍යාසෙකා අමුඛරා, අත්ථචින්තාවසානුගා.

927.

‘‘තතො පාසාදිකං ආසි, ගතං භුත්තං නිසෙවිතං;
සිනිද්ධා තෙලධාරාව, අහොසි ඉරියාපථො.

928.

‘‘සබ්බාසවපරික්ඛීණා, මහාඣායී මහාහිතා;
නිබ්බුතා දානි තෙ ථෙරා, පරිත්තා දානි තාදිසා.

929.

‘‘කුසලානඤ්ච ධම්මානං, පඤ්ඤාය ච පරික්ඛයා;
සබ්බාකාරවරූපෙතං, ලුජ්ජතෙ ජිනසාසනං.

930.

‘‘පාපකානඤ්ච ධම්මානං, කිලෙසානඤ්ච යො උතු;
උපට්ඨිතා විවෙකාය, යෙ ච සද්ධම්මසෙසකා.

931.

‘‘තෙ කිලෙසා පවඩ්ඪන්තා, ආවිසන්ති බහුං ජනං;
කීළන්ති මඤ්ඤෙ බාලෙහි, උම්මත්තෙහිව රක්ඛසා.

932.

‘‘කිලෙසෙහාභිභූතා තෙ, තෙන තෙන විධාවිතා;
නරා කිලෙසවත්ථූසු, සසඞ්ගාමෙව ඝොසිතෙ.

933.

‘‘පරිච්චජිත්වා සද්ධම්මං, අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි භණ්ඩරෙ;

දිට්ඨිගතානි අන්වෙන්තා, ඉදං සෙය්‍යොති මඤ්ඤරෙ.

934.
‘‘ධනඤ්ච පුත්තං භරියඤ්ච, ඡඩ්ඩයිත්වාන නිග්ගතා;
කටච්ඡුභික්ඛහෙතූපි, අකිච්ඡානි නිසෙවරෙ.

935.
‘‘උදරාවදෙහකං භුත්වා, සයන්තුත්තානසෙය්‍යකා;
කථා වඩ්ඪෙන්ති පටිබුද්ධා, යා කථා සත්ථුගරහිතා.

936.
‘‘සබ්බකාරුකසිප්පානි, චිත්තිං කත්වාන සික්ඛරෙ;
අවූපසන්තා අජ්ඣත්තං, සාමඤ්ඤත්ථොතිඅච්ඡති.

937.
‘‘මත්තිකං තෙලචුණ්ණඤ්ච, උදකාසනභොජනං;
ගිහීනං උපනාමෙන්ති, ආකඞ්ඛන්තා බහුත්තරං.

938.
‘‘දන්තපොනං කපිත්ථඤ්ච, පුප්ඵං ඛාදනියානි ච;
පිණ්ඩපාතෙ ච සම්පන්නෙ, අම්බෙ ආමලකානි ච.

939.
‘‘භෙසජ්ජෙසු යථා වෙජ්ජා, කිච්චාකිච්චෙ යථා ගිහී;
ගණිකාව විභූසායං, ඉස්සරෙ ඛත්තියා යථා.

940.
‘‘නෙකතිකා වඤ්චනිකා, කූටසක්ඛී අපාටුකා;
බහූහි පරිකප්පෙහි, ආමිසං පරිභුඤ්ජරෙ.

941.
‘‘ලෙසකප්පෙ පරියායෙ, පරිකප්පෙනුධාවිතා;
ජීවිකත්ථා උපායෙන, සඞ්කඩ්ඪන්ති බහුං ධනං.

942.
‘‘උපට්ඨාපෙන්ති පරිසං, කම්මතො නො ච ධම්මතො;
ධම්මං පරෙසං දෙසෙන්ති, ලාභතො නො ච අත්ථතො.

943.
‘‘සඞ්ඝලාභස්ස භණ්ඩන්ති, සඞ්ඝතො පරිබාහිරා;
පරලාභොපජීවන්තා, අහිරීකා න ලජ්ජරෙ.

944.

‘‘නානුයුත්තා තථා එකෙ, මුණ්ඩා සඞ්ඝාටිපාරුතා;
සම්භාවනංයෙවිච්ඡන්ති, ලාභසක්කාරමුච්ඡිතා.

945.

‘‘එවං නානප්පයාතම්හි, න දානි සුකරං තථා;
අඵුසිතං වා ඵුසිතුං, ඵුසිතං වානුරක්ඛිතුං.

946.

‘‘යථා කණ්ටකට්ඨානම්හි, චරෙය්‍ය අනුපාහනො;
සතිං උපට්ඨපෙත්වාන, එවං ගාමෙ මුනී චරෙ.

947.

‘‘සරිත්වා පුබ්බකෙ යොගී, තෙසං වත්තමනුස්සරං;
කිඤ්චාපි පච්ඡිමො කාලො, ඵුසෙය්‍ය අමතං පදං.

948.

‘‘ඉදං වත්වා සාලවනෙ, සමණො භාවිතින්ද්‍රියො;
බ්‍රාහ්මණො පරිනිබ්බායී, ඉසි ඛීණපුනබ්භවො’’ති. –

ඉමා ගාථා ථෙරෙනෙව භාසිතා.

තත්ථ **ඉරියං ආසි භික්ඛූනන්ති** පුරිසුත්තමෙ **ලොකනාථම්හි** සම්මාසම්බුද්ධෙ **තිට්ඨන්තෙ** ධරන්තෙ එතරහි පටිපත්තිභාවතො. **අඤ්ඤථා** අඤ්ඤෙන පකාරෙන භික්ඛූනං ඉරියං චරිතං අහොසි යථානුසිට්ඨං පටිපත්තිභාවතො. **අඤ්ඤථා දානි දිස්සතීති** ඉදානි පන තතො අඤ්ඤථා භික්ඛූනං ඉරියං දිස්සති අයාථාවපටිපත්තිභාවතොති අධිප්පායො.

ඉදානි සත්ථරි ධරන්තෙ යෙනාකාරෙන භික්ඛූනං පටිපත්ති අහොසි, තං තාව දස්සෙතුං **‘‘සීතවාතපරිත්තාණ’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **මත්තට්ඨියන්ති** තං මත්තං පයොජනං. යාවදෙව සීතවාතපරිත්තාණං, යාවදෙව හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනං කත්වා චීවරං පරිභුඤ්ජිංසු. කථං? **සන්තුට්ඨා ඉතරීතරෙ** යස්මිං තස්මිං හීනෙ පණීතෙ වා යථාලද්ධෙ පච්චයෙ සන්තොසං ආපන්නා.

පණීතන්ති උළාරං සප්පිආදිනා සංසට්ඨං, තදභාවෙන **ලූඛං. අප්පන්ති,** චතුපඤ්චාලොපමත්තම්පි. **බහුං යාපනත්ථං අභුඤ්ජිංසූති** පණීතං බහුං භුඤ්ජන්තාපි යාපනමත්තමෙව ආහාරං භුඤ්ජිංසු. තතො එව **අගිද්ධා** ගෙධං අනාපන්නා. **නාධිමුච්ඡිතා** න අජ්ඣොසිතා අක්ඛබ්භඤ්ජනං විය සාකටිකා, වණලෙපනං විය වණිනො අභුඤ්ජිංසු.

ජීවිතානං පරික්ඛාරෙ, භෙසජ්ජෙ අථ පච්චයෙපි ජීවිතානං පවත්තියා පරික්ඛාරභූතෙ භෙසජ්ජසඞ්ඛාතෙ පච්චයෙ ගිලානපච්චයෙ. **යථා තෙති** යථා තෙ පුරිමකා භික්ඛූ ආසවක්ඛයෙ **උස්සුකා** යුත්තා ආසුං, තථා තෙ රොගාභිභූතාපි ගිලානපච්චයෙ බාළ්හං අතිවිය **උස්සුකා** නාහෙසුන්ති අත්ථො.

තප්පරායණාති විවෙකපරායණා විවෙකපොණා. එවං චතූහි ගාථාහි චතුපච්චයසන්තොසං භාවනාභිරතිඤ්ච දස්සෙන්තෙන තෙසං අරියවංසපටිපදා දස්සිතා.

නීචාති ''මයං පංසුකූලිකා පිණ්ඩපාතිකා''ති අත්තුක්කංසනපරවම්භනානි අකත්වා නීචවුත්තිනො, නිවාතවුත්තිනොති අත්ථො. **නිවිට්ඨාති** සාසනෙ නිවිට්ඨසද්ධා. **සුභරාති** අප්පිච්ඡතාදිභාවෙන සුපොසා. **මුදූති** වත්තපටිපත්තියං සකලෙ ච බ්‍රහ්මචරියෙ මුදූ, සුපරිකම්මකතසුවණ්ණං විය විනියොගක්ඛමා. **මුදූති** වා අභාකුටිකා උත්තානමුඛා පුබ්බභාසිනො, සුතිත්ථං විය සුඛාවගාහාති වුත්තං හොති. **අථද්ධමානසාති** අකඨිනචිත්තා තෙන සුබ්බචභාවමාහ. **අබ්‍යාසෙකාති** සතිවිප්පවාසාභාවතො කිලෙසබ්‍යාසෙකරහිතා, අන්තරන්තරා තණ්හාදිට්ඨිමානාදීහි අවොකිණ්ණාති අත්ථො. **අමුඛරාති** න මුඛරා, න මුඛෙන ඛරා වචීපාගබ්භියරහිතාති වා අත්ථො. **අත්ථචින්තාවසානුගාති** හිතචින්තාවසානුගාහිතචින්තාවසිකා, අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතචින්තමෙව අනුපරිවත්තනකා.

තතොති තස්මා නීචවුත්තාදිහෙතු. **පාසාදිකන්ති** පසාදජනිකං පටිපත්තිං පස්සන්තානං සුණන්තානඤ්ච පසාදාවහං. **ගතන්ති** අභික්කන්තපටික්කන්තපරිවත්තනාදිගමනං. **ගතන්ති** වා කායවාචාපවත්ති. **භුත්තන්ති** චතුපච්චයපරිභොගො. **නිසෙවිතන්ති** ගොචරනිසෙවනං. **සිනිද්ධා තෙලධාරාවාති** යථා අනිවත්තිතා කුසලජනාභිසිඤ්චිතා සවන්තී තෙලධාරා අවිච්ඡින්නා **සිනිද්ධා** මට්ඨා දස්සනීයා පාසාදිකා හොති, එවං තෙසං ආකප්පසම්පන්නානං ඉරියාපථො අච්ඡිද්දො සණ්හො මට්ඨො දස්සනීයො පාසාදිකො අහොසි.

මහාඣායීති මහන්තෙහි ඣානෙහි ඣායනසීලා, මහන්තං වා නිබ්බානං ඣායන්තීති මහාඣායී. තතො එව **මහාහිතා,** මහන්තෙහි හිතෙහි සමන්නාගතාති අත්ථො. **තෙ ථෙරාති** තෙ යථාවුත්තප්පකාරා පටිපත්තිපරායණා ථෙරා ඉදානි පරිනිබ්බුතාති අත්ථො. **පරිත්තා දානි තාදිසාති** ඉදානි පච්ඡිමෙ කාලෙ තාදිසා තථාරූපා ථෙරා පරිත්තා අප්පකා කතිපයා එවාති වුත්තං හොති.

කුසලානඤ්ච ධම්මානන්ති විවට්ටස්ස උපනිස්සයභූතානං විමොක්ඛසම්භාරානං අනවජ්ජධම්මානං. **පඤ්ඤාය චාති** තථාරූපාය පඤ්ඤාය ච. **පරික්ඛයාති** අභාවතො අනුප්පත්තිතො. කාමඤ්චෙත්ථ පඤ්ඤාපි සියා අනවජ්ජධම්මා, බහුකාරභාවදස්සනත්ථං පනස්සා විසුං ගහණං යථා පුඤ්ඤඤාණසම්භාරාති. **සබ්බාකාරවරූපෙතන්ති** ආදිකල්‍යාණතාදීහි සබ්බෙහි ආකාරවරෙහි පකාරවිසෙසෙහි උපෙතං යුත්තං ජිනස්ස භගවතො සාසනං ලුජ්ජති විනස්සතීති අත්ථො.

පාපකානඤ්ච ධම්මානං, කිලෙසානඤ්ච යො උතූති කායදුච්චරිතාදීනං පාපධම්මානං ලොභාදීනඤ්ච කිලෙසානං යො උතු යො කාලො, සො අයං වත්තතීති වචනසෙසො. **උපට්ඨිතා විවෙකාය, යෙ ච සද්ධම්මසෙසකාති** යෙ පන එවරූපෙ කාලෙ කායචිත්තඋපධිවිවෙකත්ථාය උපට්ඨිතා ආරද්ධවීරියා, තෙ ච සෙසපටිපත්තිසද්ධම්මකා හොන්ති. අයඤ්හෙත්ථ අධිප්පායො – සුවිසුද්ධසීලාචාරාපි සමානා ඉදානි එකච්චෙ භික්ඛූ ඉරියාපථසණ්ඨාපනං, සමථවිපස්සනාභාවනාවිධානං, මහාපලිබොධුපච්ඡෙදො, ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදොති එවමාදිපුබ්බකිච්චං සම්පාදෙත්වා භාවනමනුයුඤ්ජන්ති. තෙ සෙසපටිපත්තිසද්ධම්මකා, පටිපත්තිං මත්ථකං පාපෙතුං න සක්කොන්තීති.

තෙ කිලෙසා පවඩ්ඪන්තාති යෙ භගවතො ඔරසපුත්තෙහි ච තදා පරික්ඛයං පරියාදානං ගමිතා කිලෙසා, තෙ එතරහි ලද්ධොකාසා භික්ඛූසු වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්තා. **ආවිසන්ති බහුං ජනන්ති** කල්‍යාණමිත්තරහිතං අයොනිසොමනසිකාරබහුලං අන්ධබාලජනං අභිභවිත්වා අවසං කරොන්තා ආවිසන්ති සන්තානං අනුපවිසන්ති. එවංභූතා ච තෙ **කීළන්ති මඤ්ඤෙ බාලෙහි, උම්මත්තෙහිව රක්ඛසා,** යථා නාම කෙළිසීලා රක්ඛසා හිසක්කරහිතෙ උම්මත්තෙ ආවිසිත්වා තෙ අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තා තෙහි කීළන්ති, එවං තෙ කිලෙසා සම්මාසම්බුද්ධහිසක්කරහිතෙ අන්ධබාලෙ භික්ඛූ ආවිසිත්වා තෙසං දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදං අනත්ථං උප්පාදෙන්තා තෙහි සද්ධිං කීළන්ති මඤ්ඤෙ, කීළන්තා විය හොන්තීති අත්ථො.

තෙන තෙනාති තෙන තෙන ආරම්මණභාගෙන. **විධාවිතාති** විරූපං ධාවිතා අසාරුප්පවසෙන පටිපජ්ජන්තා. **කිලෙසවත්ථූසූති** පඨමං උප්පන්නං කිලෙසා පච්ඡා උප්පජ්ජනකානං කාරණභාවතො කිලෙසාව කිලෙසවත්ථූනි, තෙසු කිලෙසවත්ථූසු සමූහිතෙසු. **සසඞ්ගාමෙව ඝොසිතෙති** හිරඤ්ඤසුවණ්ණමණිමුත්තාදිකං ධනං විප්පකිරිත්වා ''යං යං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදි යස්ස යස්ස හත්ථගතං, තං තං තස්ස තස්සෙව හොතූ''ති එවං කාමඝොසනා සසඞ්ගාමඝොසනා නාම. තත්ථායමත්ථො – කිලෙසවත්ථූසු ''යො යො කිලෙසො යං යං සත්තං ගණ්හාති අභිභවති, සො සො තස්ස තස්ස හොතූ''ති කිලෙසසෙනාපතිනා මාරෙන සසඞ්ගාමෙ

සොසිතෙ විය. තෙහි තෙහි කිලෙසෙහි අභිභූතා තෙ බාලපුථුජ්ජනා තෙන තෙන ආරම්මණභාගෙන විධාවිතා වොසිතාති.

තෙ එවං විධාවිතා කිං කරොන්තීති ආහ **‘‘පරිච්චජිත්වා සද්ධම්මං, අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි භණ්ඩරෙ’’**ති. තස්සත්ථො – පටිපත්තිසද්ධම්මං ඡඩ්ඩෙත්වා ආමිසකිඤ්ජක්ඛහෙතු **අඤ්ඤමඤ්ඤෙහි භණ්ඩරෙ** කලහං කරොන්තීති. **දිට්ඨිගතානීති** ‘‘විඤ්ඤාණමත්තමෙව අත්ථි, නත්ථෙව රූපධම්මා’’ති, ‘‘යථා පුග්ගලො නාම පරමත්ථතො නත්ථි, එවං සභාවධම්මාපි පරමත්ථතො නත්ථි, වොහාරමත්තමෙවා’’ති ච එවමාදීනි දිට්ඨිගතානි මිච්ඡාගාහෙ **අන්වෙන්තා** අනුගච්ඡන්තා **ඉදං සෙය්‍යො** ඉදමෙව සෙට්ඨං, අඤ්ඤං මිච්ඡාති මඤ්ඤන්ති.

නිග්ගතාති ගෙහතො නික්ඛන්තා. **කටච්ඡුභික්ඛහෙතූපීති** කටච්ඡුමත්තභික්ඛානිමිත්තම්පි. තං දදන්තස්ස ගහට්ඨස්ස අනනුලොමිකසංසග්ගවසෙන **අකිච්චානි** පබ්බජිතෙන අකත්තබ්බානි කම්මානි **නිසෙවරෙ** කරොන්ති.

උදරාවදෙහකං භුත්වාති ‘‘ඌනූදරො මිතාහාරො’’ති (ථෙරගා. 982; මි. ප. 6.5.10) වුත්තවචනං අචින්තෙත්වා උදරපූරං භුඤ්ජිත්වා. **සයන්තුත්තානසෙය්‍යකාති** ‘‘දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං කප්පෙති පාදෙ පාදං අච්චාධාය සතො සම්පජානො’’ති (අ. නි. 8.9; විභ. 519) වුත්තවිධානං අනනුස්සරිත්වා උත්තානසෙය්‍යකා සයන්ති. **යා කථා සත්ථුගරහිතාති** රාජකථාදිතිරච්ඡානකථං සන්ධාය වදති.

සබ්බකාරුකසිප්පානීති සබ්බෙහි වෙස්සාදීහි කාරුකෙහි කත්තබ්බානි හත්ථතාලවණ්ටකරණාදීනි හත්ථසිප්පානි. **චිත්තිං කත්වානාති** සක්කච්චං සාදරං කත්වා. **අවූපසන්තා අජ්ඣත්තන්ති** කිලෙසවූපසමාභාවතො ගද්දුහනමත්තම්පි සමාධානාභාවතො ච අජ්ඣත්තං අවූපසන්තා, අවූපසන්තචිත්තාති අත්ථො. **සාමඤ්ඤත්ථොති** සමණධම්මො. **තිරච්ඡතීති** තෙසං ආජීවකිච්චපසුතතාය එකදෙසම්පි අඵුසනතො විසුංයෙව තිට්ඨති, අනල්ලීයතීති වුත්තං හොති.

මත්තිකන්ති පාකතිකං වා පඤ්චවණ්ණං වා ගිහීනං විනියොගක්ඛමං මත්තිකං. **තෙලචුණ්ණඤ්චාති** පාකතිකං, අභිසඞ්ඛතං වා තෙලඤ්ච චුණ්ණඤ්ච. **උදකාසනභොජනන්ති** උදකඤ්ච ආසනඤ්ච භොජනඤ්ච. **ආකඞ්ඛන්තා බහුත්තරන්ති** බහුං පිණ්ඩපාතාදිඋත්තරුත්තරං ආකඞ්ඛන්තා ‘‘අම්හෙහි මත්තිකාදීසු දින්නෙසු මනුස්සා දළ්හභත්තිකා හුත්වා බහුං උත්තරුත්තරං චතුපච්චයජාතං දස්සන්තී’’ති අධිප්පායෙන ගිහීනං උපනාමෙන්තීති අත්ථො.

දන්තෙ පුනන්ති සොධෙන්ති එතෙනාති **දන්තපොනං,** දන්තකට්ඨං. **කපිත්ථන්ති** කපිත්ථඵලං. **පුප්ඵන්ති** සුමනචම්පකාදිපුප්ඵං. **ඛාදනීයානීති** අට්ඨාරසවිධෙපි ඛජ්ජකවිසෙසෙ. **පිණ්ඩපාතෙ ච සම්පන්නෙති** වණ්ණාදිසම්පයුත්තෙ ඔදනවිසෙසෙ. **''අම්බෙ ආමලකානි චා''**ති ච-සද්දෙන මාතුලුඞ්ගතාලනාළිකෙරාදිඵලානි අවුත්තානි සඞ්ගණ්හාති. සබ්බත්ථ ගිහීනං උපනාමෙන්ති ආකඞ්ඛන්තා බහුත්තරන්ති යොජනා.

භෙසජ්ජෙසු යථා වෙජ්ජාති ගිහීනං භෙසජ්ජප්පයොගෙසු යථා වෙජ්ජා, තථා භික්ඛූ පටිපජ්ජන්තීති අධිප්පායො. **කිච්චාකිච්චෙ යථා ගිහීති** ගහට්ඨානං ඛුද්දකෙ චෙව මහන්තෙ ච කිච්චෙ කත්තබ්බෙ ගිහී විය. **ගණිකාව විභූසායන්ති** අත්තනො සරීරස්ස විභූසනෙ රූපූපජීවිනියො විය. **ඉස්සරෙ ඛත්තියා යථාති** ඉස්සරෙ ඉස්සරියපවත්තනෙ යථා ඛත්තියා, එවං කුලපතී හුත්වා වත්තන්තීති අත්ථො.

නෙකතිකාති නිකතියං නියුත්තා, අමණිංයෙව මණිං, අසුවණ්ණංයෙව සුවණ්ණං කත්වා පටිරූපසාචියොගනිරතා. **වඤ්චනිකාති** කූටමානාදීහි විප්පලම්භකා. **කූටසක්ඛීති** අයාථාවසක්ඛිනො. **අපාටුකාති** වාමකා, අසංයතවුත්තීති අත්ථො. **බහූහි පරිකප්පෙහීති** යථාවුත්තෙහි අඤ්ඤෙහි ච බහූහි මිච්ඡාජීවප්පකාරෙහි.

ලෙසකප්පෙති කප්පියලෙසෙ කප්පියපටිරූපෙ. **පරියායෙති,** පච්චයෙසු පරියායස්ස යොගෙ. **පරිකප්පෙති** වඞ්සීආදිවිකප්පනෙ, සබ්බත්ථ විසයෙ භුම්මං. **අනුධාවිතාති** මහිච්ඡතාදීහි පාපධම්මෙහි අනුධාවිතා වොසිතා. **ජීවිකත්ථා** ජීවිකප්පයොජනා ආජීවහෙතුකා. **උපායෙනාති** පරිකථාදිනා උපායෙන පච්චයුප්පාදනනයෙන. **සඞ්කඩ්ඪන්තීති** සංහරන්ති.

උපට්ඨාපෙන්ති පරිසන්ති පරිසාය අත්තානං උපට්ඨපෙන්ති, යථා පරිසා අත්තානං උපට්ඨපෙන්ති, එවං පරිසං සඞ්ගණ්හන්තීති අත්ථො. **කම්මතොති** කම්මහෙතු. තෙ හි අත්තනො කත්තබ්බවෙය්‍යාවච්චනිමිත්තං උපට්ඨපෙන්ති. **නො ච ධම්මතොති** ධම්මනිමිත්තං නො ච උපට්ඨපෙන්ති. යො සත්ථාරා උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතාය පරිසාය සඞ්ගහො අනුඤ්ඤාතො, තෙන න සඞ්ගණ්හන්තීති අත්ථො. **ලාභතොති** ලාභහෙතු, ''අයෙ‍්‍යා බහුස්සුතො, භාණකො, 'ධම්මකථිකො'ති එවං සම්භාවෙන්තො මහාජනො මය්හං ලාභසක්කාරෙ උපනයිස්සතී''ති ඉච්ඡාචාරෙ ඨත්වා ලාභනිමිත්තං පරෙසං ධම්මං දෙසෙන්ති. **නො ච අත්ථතොති** යො සො විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා සද්ධම්මං කථෙන්තෙන පත්තබ්බො අත්ථො, න තංදිට්ඨධම්මිකාදිභෙදහිතනිමිත්තං ධම්මං දෙසෙන්තීති අත්ථො.

සඞ්ඝලාභස්ස භණ්ඩන්තීති සඞ්ඝලාභහෙතු භණ්ඩන්ති ''මය්හං පාපුණාති, න තුය්හ''න්තිආදිනා කලහං කරොන්ති. **සඞ්ඝතො පරිබාහිරාති,**

අරියසඞ්ඝතො බහිභූතා අරියසඞ්ඝෙ තදභාවතො. **පරලාභොපජීවන්තාති** සාසනෙ ලාභස්ස අන්ධබාලපුථුජ්ජනෙහි පරෙ සීලාදිගුණසම්පන්නෙ සෙක්ඛෙ උද්දිස්ස උප්පන්නත්තා තං පරලාභං, පරතො වා දායකතො ලද්ධබ්බලාභං උපජීවන්තා භණ්ඩනකාරකා භික්ඛූ පාපජිගුච්ඡාය අභාවතො **අහිරිකා** සමානා ච ''මයං පරලාභං භුඤ්ජාම, පරපටිබද්ධජීවිකා''තිපි **න ලජ්ජරෙ** න හිරීයන්ති.

නානුයුත්තාති සමණකරණෙහි ධම්මෙහි අනනුයුත්තා. **තථාති** යථා පුබ්බෙ වුත්තා බන්ධනකාරකාදයො, තථා. **එකෙති** එකච්චෙ. **මුණ්ඩා සඞ්ඝාටිපාරුතාති** කෙවලං මුණ්ඩිතකෙසතාය මුණ්ඩා පිලොතිකඛණ්ඩෙහි සඞ්ඝටිතට්ඨෙන ''සඞ්ඝාටී''ති ලද්ධනාමෙන චීවරෙන පාරුතසරීරා. **සම්භාවනංයෙවිච්ඡන්ති, ලාභසක්කාරමුච්ඡිතාති** ලාභසක්කාරාසාය මුච්ඡිතා අජ්ඣොසිතා හුත්වා, ''පෙසලො ධුතවාදො බහුස්සුතො''ති වා මධුරවචනමනුයුත්තා ''අරියො''ති ච කෙවලං **සම්භාවනං** බහුමානංයෙව ඉච්ඡන්ති එසන්ති, න තන්නිමිත්තෙ ගුණෙති අත්ථො.

එවන්ති ''කුසලානඤ්ච ධම්මානං පඤ්ඤාය ච පරික්ඛයා''ති වුත්තනයෙන. **නානප්පයාතම්හීති** නානප්පකාරෙ භෙදනධම්මෙ පයාතෙ සමකතෙ, නානප්පකාරෙන වා සංකිලෙසධම්මෙ පයාතුං පවත්තිතුං ආරද්ධෙ. **න දානි සුකරං තථාති** ඉදානි ඉමස්මිං දුල්ලභකල්‍යාණමිත්තෙ දුල්ලභසප්පායසද්ධම්මස්සවනෙ ච කාලෙ යථා සත්ථරි ධරන්තෙ **අඵුසිතං** අප්පත්තං, අනධිගතං ඣානවිපස්සනං **ඵුසිතුං අධිගන්තුං, ඵුසිතං වා** හානභාගියං ඨිතිභාගියමෙව වා අහුත්වා යථා විසෙසභාගියං හොති, තථා **අනුරක්ඛිතුං** පාලෙතුං සුකරං, තථා න සුකරං, තථා සම්පාදෙතුං න සක්කාති අත්ථො.

ඉදානි අත්තනො පරිනිබ්බානකාලස්ස ආසන්නත්තා සංඛිත්තෙන ඔවාදෙන සබ්‍රහ්මචාරිං ඔවදන්තො **''යථා කණ්ටකට්ඨානම්හී''**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො – යථා පුරිසො කෙනචිදෙව පයොජනෙන කණ්ටකනිචිතෙ පදෙසෙ අනුපාහනො විචරන්තො ''මා මං කණ්ටකො විජ්ඣී''ති සතිං උපට්ඨපෙත්වාව විචරති, එවං කිලෙසකණ්ටකනිචිතෙ ගොචරගාමෙ පයොජනෙන චරන්තො මුනි සතිං උපට්ඨපෙත්වාන සතිසම්පජඤ්ඤයුත්තො අප්පමත්තොව චරෙය්‍ය කම්මට්ඨානං අවිජහන්තොති වුත්තං හොති.

සරිත්වා පුබ්බකෙ යොගී, තෙසං වත්තමනුස්සරන්ති පුරිමකෙ යොගෙ භාවනාය යුත්තතාය යොගී ආරද්ධවිපස්සකෙ සරිත්වා තෙසං වත්තං ආගමානුසාරෙන සම්මාපටිපත්තිභාවනාවිධිං අනුස්සරන්තො ධුරනික්ඛෙපං අකත්වා යථාපටිපජ්ජන්තො. **කිඤ්චාපි පච්ඡිමො කාලොති** යදිපායං අතීතසත්ථුකො චරිමො කාලො, තථාපි යථාධම්මමෙව පටිපජ්ජන්තො

විපස්සනං උස්සුක්කාපෙන්තො **ඵුසෙය්‍ය අමතං පදං** නිබ්බානං අධිගච්ඡෙය්‍ය.

ඉදං වත්වාති, යථාදස්සිතං සංකිලෙසවොදානෙසු ඉමං පටිපත්තිවිධිං කථෙත්වා. අයඤ්ච ඔසානගාථා සඞ්ගීතිකාරෙහි ථෙරස්ස පරිනිබ්බානං පකාසෙතුං වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

පාරාපරියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වීසතිනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

17. තිංසනිපාතො

1. ඵුස්සත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

තිංසනිපාතෙ **පාසාදිකෙ බහූ දිස්වා**තිආදිකා ආයස්මතො ඵුස්සත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ එකස්ස මණ්ඩලිකරඤ්ඤො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, **ඵුස්සො**ති නාමං අහොසි. සො විඤ්ඤුතං පත්තො ඛත්තියකුමාරෙහි සික්ඛිතබ්බසිප්පෙසු නිප්ඵත්තිං ගතො. උපනිස්සයසම්පන්නත්තා කාමෙසු අලග්ගචිත්තො අඤ්ඤතරස්ස මහාථෙරස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා චරියානුකූලං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා භාවනං අනුයුඤ්ජන්තො ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපාදකං විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා නචිරස්සෙව ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. අථෙකදිවසං පණ්ඩරගොත්තො නාම එකො තාපසො තස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා නිසින්නො සම්බහුලෙ භික්ඛූ සීලාචාරසම්පන්නෙ සුසංවුතින්ද්‍රියෙ භාවිතකායෙ භාවිතචිත්තෙ දිස්වා පසන්නචිත්තො ‘‘සාධු වතායං පටිපත්ති ලොකෙ චිරං තිට්ඨෙය්‍යා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘කථං නු ඛො, භන්තෙ, අනාගතමද්ධානං භික්ඛූනං පටිපත්ති භවිස්සතී’’ති ථෙරං පුච්ඡි. තමත්ථං දස්සෙන්තො සඞ්ගීතිකාරා –

949.

‘‘පාසාදිකෙ බහූ දිස්වා, භාවිතත්තෙ සුසංවුතෙ;
ඉසි පණ්ඩරසගොත්තො, අපුච්ඡි ඵුස්සසව්හය’’න්ති. – ගාථං ආදිතො ඨපෙසුං;

තත්ථ **පාසාදිකෙ**ති අත්තනො පටිපත්තියා පසාදාවහෙ. **බහූ**ති සම්බහුලෙ. **භාවිතත්තෙ**ති සමථවිපස්සනාභාවනාහි භාවිතචිත්තෙ. **සුසංවුතෙ**ති සුට්ඨු සංවුතින්ද්‍රියෙ. **ඉසී**ති තාපසො. **පණ්ඩරසගොත්තො**ති පණ්ඩරස්ස නාම ඉසිනො වංසෙ ජාතත්තා තෙන සමානගොත්තො. **ඵුස්සසව්හය**න්ති ඵුස්සසද්දෙන අව්හාතබ්බං, ඵුස්සනාමකන්ති අත්ථො.

950.

‘‘කිංඡන්දා කිමධිප්පායා, කිමාකප්පා භවිස්සරෙ;
අනාගතම්හි කාලම්හි, තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතො’’ති. –

අයං තස්ස ඉසිනො පුච්ඡාගාථා.

තත්ථ **කිංඡන්දා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ අනාගතෙ භික්ඛූ කීදිසච්ඡන්දා කීදිසාධිමුත්තිකා, කිං හීනාධිමුත්තිකා, උදාහු පණීතාධිමුත්තිකාති අත්ථො. **කිමධිප්පායා**ති කීදිසාධිප්පායා කීදිසජ්ඣාසයා, කිං සංකිලෙසජ්ඣාසයා, උදාහු වොදානජ්ඣාසයාති අත්ථො. අථ වා **ඡන්දා** නාම කත්තුකම්‍යතා,

තස්මා කීදිසී තෙසං කත්තුකමායතාති අත්ථො. **අධිප්පායො** අජ්ඣාසයොයෙව. **කිමාකප්පාති** කීදිසාකප්පා. ආකප්පාති ච වෙසගහණාදිචාරිත්තවාරිත්තවන්තොති අත්ථො. **භවිස්සරෙති** භවිස්සන්ති. **තං මෙති** තං අනාගතෙ භික්ඛූනං ඡන්දාධිප්පායාකප්පභෙදං පුච්ඡිතො මය්හං **අක්ඛාහි** කථෙහීති ථෙරං අජ්ඣෙසති. තස්ස ථෙරො තමත්ථං ආචික්ඛන්තො සක්කච්චසවනෙ තාව නියොජෙතුං –

951.

‘‘සුණොහි වචනං මය්හං, ඉසි පණ්ඩරසව්හය;
සක්කච්චං උපධාරෙහි, ආචික්ඛිස්සාමායනාගත’’න්ති. – ගාථමාහ;

තස්සත්ථො – හෙ පණ්ඩරනාම ඉසි, යං ත්වං මං පුච්ඡසි, තං තෙ අනාගතං ආචික්ඛිස්සාමි, ආචික්ඛතො පන මම වචනං සුණාහි අනාගතත්ථදීපනතො සංවෙගාවහතො ච සක්කච්චං උපධාරෙහීති.

අථ ථෙරො අනාගතංසඤාණෙන භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච භාවිනිං පවත්තිං යථාභූතං දිස්වා තස්ස ආචික්ඛන්තො –

952.

‘‘කොධනා උපනාහී ච, මක්ඛී ථම්භී සඨා බහූ;
ඉස්සුකී නානාවාදා ච, භවිස්සන්ති අනාගතෙ.

953.

‘‘අඤ්ඤාතමානිනො ධම්මෙ, ගම්භීරෙ තීරගොචරා;
ලහුකා අගරු ධම්මෙ, අඤ්ඤමඤ්ඤමගාරවා.

954.

‘‘බහූ ආදීනවා ලොකෙ, උප්පජ්ජිස්සන්ත්‍යනාගතෙ;
සුදෙසිතං ඉමං ධම්මං, කිලෙසිස්සන්ති දුම්මතී.

955.

‘‘ගුණහීනාපි සඞ්ඝම්හි, වොහරන්තා විසාරදා;
බලවන්තො භවිස්සන්ති, මුඛරා අස්සුතාවිනො.

956.

‘‘ගුණවන්තොපි සඞ්ඝම්හි, වොහරන්තා යථාත්ථතො;
දුබ්බලා තෙ භවිස්සන්ති, හිරීමනා අනත්ථිකා.

957.

‘‘රජතං ජාතරූපඤ්ච, ඛෙත්තං වත්ථුමජෙළකං.
දාසිදාසඤ්ච දුම්මෙධා, සාදියිස්සන්ත්‍යනාගතෙ.

958.

‘‘උජ්ඣානසඤ්ඤිනො බාලා, සීලෙසු අසමාහිතා;
උන්නළා විචරිස්සන්ති, කලහාභිරතා මගා.

959.

‘‘උද්ධතා ච භවිස්සන්ති, නීලචීවරපාරුතා;
කුහා ථද්ධා ලපා සිඞ්ගී, චරිස්සන්ත්‍යරියා විය.

960.

‘‘තෙලසණ්ඨෙහි කෙසෙහි, චපලා අඤ්ජනක්ඛිකා;
රථියාය ගමිස්සන්ති, දන්තවණ්ණිකපාරුතා.

961.

‘‘අජෙගුච්ඡං විමුත්තෙහි, සුරත්තං අරහද්ධජං;
ජිගුච්ඡිස්සන්ති කාසාවං, ඔදාතෙසු සමුච්ඡිතා.

962.

‘‘ලාභකාමා භවිස්සන්ති, කුසීතා හීනවීරියා;
කිච්ඡන්තා වනපත්ථානි, ගාමන්තෙසු වසිස්සරෙ.

963.

‘‘යෙ යෙ ලාභං ලභිස්සන්ති, මිච්ඡාජීවරතා සදා;
තෙ තෙව අනුසික්ඛන්තා, භජිස්සන්ති අසංයතා.

964.

‘‘යෙ යෙ අලාභිනො ලාභං, න තෙ පුජ්ජා භවිස්සරෙ;
සුපෙසලෙපි තෙ ධීරෙ, සෙවිස්සන්ති න තෙ තදා.

965.

‘‘මිලක්ඛුරජනං රත්තං, ගරහන්තා සකං ධජං;
තිත්ථියානං ධජං කෙචි, ධාරිස්සන්ත්‍යවදාතකං.

966.

‘‘අගාරවො ච කාසාවෙ, තදා තෙසං භවිස්සති;
පටිසඞ්ඛා ච කාසාවෙ, භික්ඛූනං න භවිස්සති.

967.

‘‘අභිභූතස්ස දුක්ඛෙන, සල්ලවිද්ධස්ස රුප්පතො;
පටිසඞ්ඛා මහාඝොරා, නාගස්සාසි අචින්තියා.

968.

‘‘ඡද්දන්තො හි තදා දිස්වා, සුරත්තං අරහද්ධජං;

තාවදෙවභණී ගාථා, ගජො අත්ථොපසංහිතා.

969.

‘‘අනික්කසාවො කාසාවං, යො වත්ථං පරිධස්සති;
අපෙතො දමසච්චෙන, න සො කාසාවමරහති.

970.

‘‘යො ච වන්තකසාවස්ස, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උපෙතො දමසච්චෙන, ස වෙ කාසාවමරහති.

971.

‘‘විපන්නසීලො දුම්මෙධො, පාකටො කාමකාරියො;
විබ්භන්තචිත්තො නිස්සුක්කො, න සො කාසාවමරහති.

972.

‘‘යො ච සීලෙන සම්පන්නො, වීතරාගො සමාහිතො;
ඔදාතමනසඞ්කප්පො, ස වෙ කාසාවමරහති.

973.

‘‘උද්ධතො උන්නළො බාලො, සීලං යස්ස න විජ්ජති;
ඔදාතකං අරහති, කාසාවං කිං කරිස්සති.

974.

‘‘භික්ඛූ ච භික්ඛුනියො ච, දුට්ඨචිත්තා අනාදරා;
තාදීනං මෙත්තචිත්තානං, නිග්ගණ්හිස්සන්ත්‍යනාගතෙ.

975.

‘‘සික්ඛාපෙන්තාපි ථෙරෙහි, බාලා චීවරධාරණං;
න සුණිස්සන්ති දුම්මෙධා, පාකටා කාමකාරියා.

976.

‘‘තෙ තථා සික්ඛිතා බාලා, අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා;
නාදියිස්සන්තුපජ්ඣායෙ, ඛළුඞ්කො විය සාරථිං.

977.

‘‘එවං අනාගතද්ධානං, පටිපත්ති භවිස්සති;
භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච, පත්තෙ කාලම්හි පච්ඡිමෙ.

978.

‘‘පුරා ආගච්ඡතෙ එතං, අනාගතං මහබ්භයං;
සුබ්බචා හොථ සඛිලා, අඤ්ඤමඤ්ඤං සගාරවා.

979.

‘‘මෙත්තචිත්තා කාරුණිකා, හොථ සීලෙසු සංවුතා;
ආරද්ධවීරියා පහිතත්තා, නිච්චං දළ්හපරක්කමා.

980.

‘‘පමාදං භයතො දිස්වා, අප්පමාදඤ්ච ඛෙමතො;
භාවෙථට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, ඵුසන්තා අමතං පද’’න්ති. – ඉමා ගාථා අභාසි;

තත්ථ **කොධනා**ති කුජ්ඣනසීලා. **භවිස්සන්ති අනාගතෙ**ති සම්බන්ධො. කිං ථෙරස්ස කාලෙ තථා නාහෙසුන්ති? න නාහෙසුං. තදා පන කල්‍යාණමිත්තබහුලතාය ඔවාදකෙසු විඤ්ඤාපකෙසු සබ්‍රහ්මචාරීසු බහූසු විජ්ජමානෙසු කිලෙසෙසු බලවන්තෙසු පටිසඞ්ඛානබහුලතාය ච යෙභුය්‍යෙන භික්ඛූ අක්කොධනා අහෙසුං, ආයතිං තබ්බිපරියායෙ අතිකොධනා භවිස්සන්ති, තස්මා ‘‘අනාගතෙ’’ති වුත්තං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **උපනාහී**ති ආඝාතවත්ථූසු ආඝාතස්ස උපනය්හනසීලා උපනාහසම්භවතො වා උපනාහී. තත්ථ පුරිමකාලිකො බ්‍යාපාදො කොධො, අපරකාලිකො උපනාහො. සකිං පවත්තො වා දොසො කොධො, අනෙකක්ඛත්තුං පවත්තො උපනාහො. පරෙසං විජ්ජමානෙ ගුණෙ මක්ඛන්ති පුඤ්ජන්ති, තෙසං වා උදකපුඤ්ජනියා විය උදකස්ස මක්ඛො මක්ඛනං පුඤ්ජනං එතෙසං අත්ථීති **මක්ඛී**. අතිමානලක්ඛණො ථම්භො එතෙසං අත්ථීති **ථම්භී. සඨා**ති අසන්තගුණවිභාවනලක්ඛණෙන සාඨෙය්‍යෙන සමන්නාගතා. **ඉස්සුකී**ති පරසම්පත්තිඛියනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්නාගතා. **නානාවාදා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං විරුද්ධවාදා විරුද්ධදිට්ඨිකා, කලහකාරකා වාති අත්ථො.

අඤ්ඤාතමානිනො ධම්මෙ, ගම්භීරෙ තීරගොචරාති ගම්භීරෙ දුරොගාහෙ සද්ධම්මෙ අඤ්ඤාතෙ එව ‘‘ඤාතොති, දිට්ඨො’’ති එවං මානිනො, තතො එව තස්ස ඔරභාගෙ පවත්තිතාය ඔරිමතීරගොචරා. **ලහුකා**ති ලහුසභාවා චපලා. **අගරූ ධම්මෙ**ති සද්ධම්මෙ ගාරවරහිතා. **අඤ්ඤමඤ්ඤමගාරවා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං අප්පතිස්සා, සඞ්ඝෙ සබ්‍රහ්මචාරීසු ච ගරුගාරවවිරහිතා. **බහූ ආදීනවා**ති වුත්තප්පකාරා, වක්ඛමානා ච බහූ අනෙකදොසා අන්තරායා. **ලොකෙ**ති සත්තලොකෙ. **උප්පජ්ජිස්සන්ත්‍යනාගතෙ**ති අනාගතෙ පාතු භවිස්සන්ති. **සුදෙසිතං ඉමං ධම්ම**න්ති, සම්මාසම්බුද්ධෙන සුට්ඨු අවිපරීතං ආදිකල්‍යාණාදිප්පකාරෙන දෙසිතං ඉමං ආගමසද්ධම්මං. **කිලෙසිස්සන්ති**ති කිලිට්ඨං කිලෙසදූසිතං කරිස්සන්ති, ‘‘ආපත්තිං ‘අනාපත්ති’ති ගරුකාපත්තිං ‘ලහුකාපත්ති’’’තිආදිනා දුච්චරිතසංකිලෙසෙන අසද්ධම්මෙන සණ්හසුඛුමං රූපාරූපධම්මං පටික්ඛිපිස්සන්ති, දිට්ඨිසංකිලෙසෙන උභයත්‍රාපි තණ්හාසංකිලෙසෙන සංකිලෙසිස්සන්ති මලිනං කරිස්සන්ති. **දුම්මතී**ති නිප්පඤ්ඤා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘භවිස්සන්ති, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ

අනාගතමද්ධානං…පෙ…. අභිධම්මකථං වෙදල්ලකථං කථෙන්තා කණ්හධම්මං ඔක්කමමානා න බුජ්ඣිස්සන්තී''ති (අ. නි. 5.79).

ගුණහීනාති සීලාදිගුණවිරහිතා දුස්සීලා, අලජ්ජිනො ච. අථ වා **ගුණහීනාති** විනයවාරිත්තාදිගුණෙන හීනා ධම්මවිනයෙ අප්පකතඤ්ඤුනො. **සඞ්ඝම්හීති** සඞ්ඝමජ්ඣෙ. **වොහරන්තාති** කථෙන්තා, සඞ්ඝෙ විනිච්ඡයකථාය වත්තමානාය යංකිඤ්චි භණන්තා. **විසාරදාති** නිබ්භයා පගබ්භා. **බලවන්තොති** පක්ඛබලෙන බලවන්තො. **මුඛරාති** මුඛඛරා ඛරවාදිනො. **අස්සුතාවිනොති** න සුතවන්තො, කෙවලං ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සයෙන ගුණධරා හුත්වා ''ධම්මං 'අධම්මො'ති, අධම්මඤ්ච 'ධම්මො'ති, විනයං 'අවිනයො'ති, අවිනයඤ්ච 'විනයො'''ති එවං අත්තනා යථිච්ඡිතමත්ථං සඞ්ඝමජ්ඣෙ පතිට්ඨපෙන්තා බලවන්තො භවිස්සන්ති.

ගුණවන්තොති සීලාදිගුණසම්පන්නා. **වොහරන්තා යථාත්ථතොති** අත්ථානුරූපං, අවිපරීතත්ථං ''ධම්මං 'ධම්මො'ති, අධම්මං 'අධම්මො'ති, විනයං 'විනයො'ති අවිනයං 'අවිනයො'''ති එවං දීපෙන්තා. **දුබ්බලා තෙ භවිස්සන්තීති** පරිසායං අලජ්ජුස්සන්නතාය බලවිරහිතා තෙ භවිස්සන්ති, තෙසං වචනං න තිට්ඨිස්සති. **හිරීමනා අනත්ථිකාති** හිරිමන්තො කෙනචි අනත්ථිකා. තෙ හි ධම්මෙන වත්තුං සමත්ථාපි පාපජිගුච්ඡතාය අප්පකිච්චතාය ච කෙහිචි විරොධං අකරොන්තා අත්තනො වාදං පතිට්ඨාපෙතුං න වායමන්තා දිට්ඨාවිකම්මං වා අධිට්ඨානං වා අකත්වා තුණ්හී හොන්ති.

රජතන්ති රූපියං, තෙන කහාපණලොහමාසකාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **ජාතරූපන්ති** සුවණ්ණං, තෙන මණිමුත්තාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. වා-සද්දො සමුච්චයත්ථො ''අපදා වා''තිආදීසු (අ. නි. 4.34; 5.32; ඉතිවු. 90) විය. ''රජතජාතරූපඤ්චා''ති වා පාඨො. **ඛෙත්තන්ති** යත්ථ පුබ්බණ්ණාපරණ්ණං රුහති, තං ඛෙත්තං. තදත්ථං අකතභූමිභාගො වත්ථු. **අජෙළකන්ති** එළකා නාම අජායෙව, තෙ ඨපෙත්වා අවසෙසා පසුජාති අජා නාම. අජෙළකග්ගහණෙනෙව හෙත්ථ ගොමහිංසාදීනම්පි සඞ්ගහො කතො. **දාසිදාසඤ්චාති** දාසියො ච දාසෙ ච. **දුම්මෙධාති** අවිද්දසුනො, කප්පියාකප්පියං සාරුප්පාසාරුප්පං අජානන්තා අත්තනො අත්ථාය **සාදියිස්සන්ති** සම්පටිච්ඡිස්සන්ති.

උජ්ඣානසඤ්ඤිනොති පරෙ හෙට්ඨතො කත්වා ඔලොකනචිත්තා, අනුජ්ඣායිතබ්බට්ඨානෙපි වා උජ්ඣානසීලා. **බාලාති** දුච්චින්තිතචින්තනාදිනා බාලලක්ඛණෙන සමන්නාගතා, තතො එව **සීලෙසු අසමාහිතා** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසු න සමාහිතචිත්තා. **උන්නළාති**, සමුස්සිතතුච්ඡමානා. **විචරිස්සන්තීති** මානද්ධජං උක්ඛිපිත්වා විචරිස්සන්ති.

කලහාභිරතා මගාති සාරම්භබහුලතාය කරණුත්තරියපසුතා කලහෙ එව අභිරතා මගසදිසා මිගා විය අත්තහිතාපෙක්ඛා සාසෙසනාභිරතා දුබ්බලවිහෙසපරාති අත්ථො.

උද්ධතාති උද්ධච්චෙන සමන්නාගතා චිත්තෙකග්ගතාරහිතා. **නීලචීවරපාරුතාති** අකප්පියරජනරත්තෙන නීලවණ්ණෙන චීවරෙන පාරුතා, තාදිසං චීවරං නිවාසෙත්වා චෙව පාරුපිත්වා ච විචරණකා. **කුහාති** සාමන්තජප්පනාදිනා කුහනවත්ථුනා කුහකා, අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය කොහඤ්ඤං කත්වා පරෙසං විම්හාපයා. **ථද්ධාති** කොධෙන මානෙන ච ථද්ධමානසා කක්ඛළහදයා. **ලපාති** ලපනකා කුහනවුත්තිකා, පසන්නමානසෙහි මනුස්සෙහි ''කෙන, භන්තෙ, අයාස්ස අත්ථො''ති පච්චයදායකානං වදාපනකා, පයුත්තවාචාවසෙන, නිප්පෙසිකතාවසෙන ච පච්චයත්ථං ලපකාති වා අත්ථො. **සිඞ්ගීති** ''තත්ථ කතමං සිඞ්ගං? යං සිඞ්ගං සිඞ්ගාරතා චාතුරතා චාතුරියං පරික්ඛතතා පාරික්ඛත්තිය''න්ති (විභ. 852) එවං වුත්තෙහි සිඞ්ගසදිසෙහි පාකටකිලෙසෙහි සමන්නාගතා, සිඞ්ගාරචරිතාති අත්ථො. **''අරියා වියා''**ති ඉදං ''කුහා''ති එතස්සෙව අත්ථදස්සනං. කුහකානඤ්හි අරියානම්ව ඨිතභාවං දස්සෙන්තො අරියා විය විචරන්තීති ආහ.

තෙලසණ්ඨෙහීති සිත්ථකතෙලෙන වා උදකතෙලෙන වා ඔසණ්ඨිතෙහි. **චපලාති** කායමණ්ඩනපරික්ඛාරමණ්ඩනාදිනා චාපල්ලෙන යුත්තා. **අඤ්ජනක්ඛිකාති** අලඞ්කාරඤ්ජනෙන අඤ්ජිතනෙත්තා. **රථියාය ගමිස්සන්තීති** භික්ඛාචරියාය කුලූපසඞ්කමනාපදෙසෙහි, මහාරච්ඡාය ඉතො චිතො ච පරිබ්භමිස්සන්ති. **දන්තවණ්ණිකපාරුතාති** දන්තවණ්ණරත්තෙන චීවරෙන පාරුතසරීරා.

අජෙගුච්ඡන්ති අජිගුච්ඡිතබ්බං. **විමුත්තෙහීති** අරියෙහි. **සුරත්තන්ති** කප්පියරජනෙන සුට්ඨු රත්තං, අරහන්තානං බුද්ධාදීනං චිණ්ණතාය අරහද්ධජං ජිගුච්ඡිස්සන්ති කාසාවං. කස්මා? **ඔදාතෙසු සමුච්ඡිතා** ගෙධං ආපන්නා. දන්තවණ්ණපාරුපනස්ස හි ඉදං කාරණවචනං. තෙ හි සෙතකං සම්භාවෙන්තා ''සබ්බෙන සබ්බං සෙතකෙ ගහිතෙ ලිඞ්ගපරිච්චාගො එව සියා''ති දන්තවණ්ණං පාරුපන්ති.

ලාභකාමාති ලාභගිද්ධා. භික්ඛාචරියාසුපි කොසජ්ජයොගතො **කුසීතා.** සමණධම්මං කාතුං චිත්තස්ස උස්සාහාභාවෙන **හීනවීරියා. කිච්ඡන්තාති,** කිලමන්තා, වනපත්ථෙසු වසිතුං කිච්ඡන්තා කිලන්තචිත්තාති අත්ථො. **ගාමන්තෙසූති** ගාමන්තසෙනාසනෙසු ගාමසමීපෙසු සෙනාසනෙසු, ගාමද්වාරෙසු වා සෙනාසනෙසු. **වසිස්සරෙති** වසිස්සන්ති.

තෙ තෙව අනුසික්ඛන්තාති යෙ යෙ මිච්ඡාජීවප්පයොගෙන ලද්ධලාභා, තෙ තෙ එව පුග්ගලෙ අනුසික්ඛන්තා භජිස්සන්ති. **භජිස්සන්තීති** සයම්පි තෙ

විය මිච්ඡාජීවෙන ලාභං උප්පාදෙතුං රාජකුලාදීනි සෙවන්තා පරිබ්භමිස්සන්ති. **‘‘භජිස්සන්ති’’**ති වා පාඨො, සෙවිස්සන්තීති අත්ථො. **අසංයතා**ති සීලසංයමරහිතා.

යෙ යෙ අලාභිනො ලාභන්ති යෙ යෙ භික්ඛූ මිච්ඡාජීවපරිවජ්ජනෙන අප්පපුඤ්ඤතාය ච ලාභස්ස පච්චයස්ස න ලාභිනො, තෙ **පුජ්ජා** පූජනීයා පාසංසා **තදා** අනාගතෙ කාලෙ න භවිස්සන්ති. **සුපෙසලෙපි තෙ ධීරෙ**ති ධිතිසම්පන්නතාය ධීරෙ සුට්ඨු පෙසලෙපි තෙ භික්ඛූ න සෙවිස්සන්ති, තදා අනාගතෙ තෙ ලාභිනො ලාභකාමාව භික්ඛූති අත්ථො.

මිලක්ඛුරජනං රත්තන්ති කාලකච්ඡකරජනෙන රත්තං. සමාසපදඤ්හෙතං, ගාථාසුඛත්ථං සානුනාසිකනිද්දෙසො. **ගරහන්තා සකං ධජන්ති** අත්තනො ධජභූතං කාසාවං ජිගුච්ඡන්තා. සාසනෙ පබ්බජිතානඤ්හි කාසාවො ධජො නාම. **තිත්ථියානං ධජං කෙචී**ති කෙචි සක්‍යපුත්තියභාවං පටිජානන්තා එව තිත්ථියානං සෙතවත්ථිකානං ධජභූතං අවදාතකං සෙතවත්ථං ධාරෙස්සන්ති.

අගාරවො ච කාසාවෙති අරහද්ධජභූතෙ කාසාවෙ අගාරවො අබහුමානං තදා අනාගතෙ තෙසං භවිස්සති. **පටිසඞ්ඛා ච කාසාවෙ**ති ‘‘පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවාමී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) නයෙන පච්චවෙක්ඛණමත්තම්පි කාසාවපරිභොගෙ න භවිස්සති.

කාසාවං ධාරෙන්තෙන කාසාවං බහුමානෙන ‘‘දුච්චරිතතො ඔරමිතබ්බ’’න්ති කාසාවස්ස ගරුකාතබ්බභාවෙ ඡද්දන්තජාතකමුදාහරන්තො **‘‘අභිභූතස්ස දුක්ඛෙනා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සල්ලවිද්ධස්සා**ති පුථුනා සවිසෙන සල්ලෙන විද්ධස්ස, තතො එව මහතා දුක්ඛෙන අභිභූතස්ස. **රුප්පතො**ති සරීරවිකාරං ආපජ්ජතො. **මහාඝොරා**ති සරීරජීවිතෙසු නිරපෙක්ඛතාය භිම්මා ගරුතරා පටිසඞ්ඛා අඤ්ඤෙහි **අචින්තියා** චින්තාමත්තෙන පවත්තෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා ඡද්දන්තමහානාගස්ස**ආසි,** අහොසි. ඡද්දන්තනාගරාජකාලෙ හි බොධිසත්තො සොණුත්තරෙන නාම නෙසාදෙන පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ ඨත්වා විසපීතෙන සල්ලෙන විද්ධො මහතා දුක්ඛෙන අභිභූතො තං ගහෙත්වා පරිදහිතං කාසාවං දිස්වා ‘‘අයං අරියද්ධජෙන පටිච්ඡන්නො, න මයා හිංසිතබ්බො’’ති තත්ථ මෙත්තචිත්තමෙව පච්චුපට්ඨපෙත්වා උපරිධම්මං දෙසෙසි. යථාහ –

‘‘සමප්පිතො පුථුසල්ලෙන නාගො,
අදුට්ඨචිත්තො ලුද්දකමජ්ඣභාසි;
කිමත්ථයං කිස්ස වා සම්ම හෙතු,
මමං වධී කස්ස වායං පයොගො’’තිආදි. (ජා. 1.16.124);

ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ථෙරො **‘‘ඡද්දන්තො හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුරත්තං අරහද්ධජන්ති** සොණ්ණුත්තරෙන පරිදහිතකාසාවං සන්ධායාහ. **අභණීති** අභාසි. **ගාථාති** ගාථායො. **ගජොති** ඡද්දන්තො නාගරාජා. **අත්ථොපසංහිතාති** අත්ථසන්නිස්සිතා හිතා, හිතයුත්තාති අත්ථො.

ඡද්දන්තනාගරාජෙන වුත්තගාථාසු **අනික්කසාවොති** රාගාදීහි කසාවෙහි කසාවො, **පරිදහිස්සතීති** නිවාසනපාරුපනඅත්ථරණවසෙන පරිභුඤ්ජිස්සති. ‘‘පරිධස්සතී’’ති වා පාඨො. **අපෙතො දමසච්චෙනාති** ඉන්ද්‍රියදමෙන චෙව පරමත්ථසච්චපක්ඛිකෙන වචීසච්චෙන ච අපෙතො, වියුත්තො පරිච්චත්තොති අත්ථො. **න සොති** සො එවරූපො පුග්ගලො කාසාවං පරිදහිතුං නාරහති.

වන්තකසාවස්සාති චතූහි මග්ගෙහි වන්තකසාවො ඡඩ්ඩිතකසාවො පහීනකසාවො අස්ස භවෙය්‍යාති අත්ථො. **සීලෙසූති** චතුපාරිසුද්ධිසීලෙසු. **සුසමාහිතොති** සුට්ඨු සමාහිතො. **උපෙතොති** ඉන්ද්‍රියදමෙන චෙව වුත්තප්පකාරෙන සච්චෙන ච උපගතො සමන්නාගතො. **ස වෙති** සො එවරූපො පුග්ගලො තං ගන්ධකාසාවවත්ථං එකන්තෙන අරහතීති අත්ථො.

විපන්නසීලොති භින්නසීලො. **දුම්මෙධොති** නිප්පඤ්ඤො සීලවිසොධනපඤ්ඤාය විරහිතො. **පාකටොති** ‘‘දුස්සීලො අය’’න්ති පාකටො පකාසො, වික්ඛිත්තින්ද්‍රියතාය වා **පාකටො** පාකටින්ද්‍රියොති අත්ථො. **කාමකාරියොති** භින්නසංවරතාය යථිච්ඡිතකාරකො, කාමස්ස වා මාරස්ස යථාකාමකරණීයො. **විබ්භන්තචිත්තොති** රූපාදීසු විසයෙසු වික්ඛිත්තචිත්තො. **නිස්සුක්කොති** අසුක්කො සුක්කධම්මරහිතො හිරොත්තප්පපරිවජ්ජිතො, කුසලධම්මසම්පාදනඋස්සුක්කරහිතො වා.

වීතරාගොති විගතච්ඡන්දරාගො. **ඔදාතමනසඞ්කප්පොති** සුවිසුද්ධමනොවිතක්කො, අනාවිලසඞ්කප්පො වා.

කාසාවං කිං කරිස්සතීති යස්ස සීලං නත්ථි, තස්ස කාසාවං කිං නාම පයොජනං සාධෙස්සති, චිත්තකතසදිසං තස්ස පබ්බජිතලිඞ්ගන්ති අත්ථො.

දුට්ඨචිත්තාති රාගාදිදොසෙහි දූසිතචිත්තා. **අනාදරාති** සත්ථරි ධම්මෙ අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච ආදරරහිතා අගාරවා. **තාදීනං මෙත්තචිත්තානන්ති** මෙත්තාභාවනාය සම්පයුත්තහදයෙ තෙනෙව අරහත්තාධිගමෙන ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවප්පත්තෙ උළාරගුණෙ. උපයොගත්ථෙ හි ඉදං සාමිවචනං. **නිග්ගණ්හිස්සන්තීති** ‘‘සීලාදිසම්පන්නෙ දිස්වා තෙ සම්භාවෙන්තා විපන්නසීලෙ අම්හෙ න බහුං මඤ්ඤිස්සන්ති’’ති අත්තනි අගාරවභයෙන යථා තෙ උබ්බාළ්හා පක්කමිස්සන්ති, තථා බාධිස්සන්තීති අත්ථො.

සික්ඛාපෙන්තාපීති සික්ඛාපියමානාපි. කම්මත්ථෙ හි අයං කත්තුනිද්දෙසො. **ථෙරෙහීති** අත්තනො ආචරියුපජ්ඣායෙහි. **චීවරධාරණන්ති** ඉදං සමණපටිපත්තියා නිදස්සනමත්තං, තස්මා ‘‘එවං තෙ අභික්කමිතබ්බං, එවං තෙ පටික්කමිතබ්බ’’න්තිආදිනා (අ. නි. 4.122) සික්ඛාපියමානාපීති අත්ථො. **න සුණිස්සන්තීති** ඔවාදං න ගණ්හිස්සන්ති.

තෙ තථා සික්ඛිතා බාලාති තෙ අන්ධබාලා ආචරියුපජ්ඣායෙහි සික්ඛාපියමානාපි අනාදරතාය අසික්ඛිතාති. **නාදියිස්සන්තුපජ්ඣායෙති** උපජ්ඣායෙ ආචරියෙ ච ආදරං න කරොන්ති, තෙසං අනුසාසනියං න තිට්ඨන්ති. යථා කිං? **ඛළුඞ්කො විය සාරථිං** යථා ඛළුඞ්කො දුට්ඨස්සො අස්සදමකං නාදියති න තස්ස උපදෙසෙ තිට්ඨති, එවං තෙපි උපජ්ඣායාචරියෙ න භායන්ති න සාරජ්ජන්තීති අත්ථො.

‘‘එව’’න්තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස නිගමනං. තත්ථ **එවන්ති** වුත්තප්පකාරෙන. **අනාගතද්ධානන්ති** අනාගතමද්ධානං, අනාගතෙ කාලෙති අත්ථො. තංයෙව සරූපතො දස්සෙන්තො **‘‘පත්තෙ කාලම්හි පච්ඡිමෙ’’**ති ආහ. තත්ථ කතමො පච්ඡිමකාලො? ‘‘තතියසඞ්ගීතිතො පට්ඨාය පච්ඡිමකාලො’’ති කෙචි, තං එකෙ නානුජානන්ති. සාසනස්ස හි පඤ්චයුගානි විමුත්තියුගං, සමාධියුගං, සීලයුගං, සුතයුගං, දානයුගන්ති. තෙසු පඨමං විමුත්තියුගං, තස්මිං අන්තරහිතෙ සමාධියුගං වත්තති, තස්මිම්පි අන්තරහිතෙ සීලයුගං වත්තති, තස්මිම්පි අන්තරහිතෙ සුතයුගං වත්තතෙව. අපරිසුද්ධසීලො හි එකදෙසෙන පරියත්තිබාහුසච්චං පග්ගය්හ තිට්ඨති ලාභාදිකාමතාය. යදා පන මාතිකාපරියොසානා පරියත්ති සබ්බසො අන්තරධායති, තතො පට්ඨාය ලිඞ්ගමත්තමෙව අවසිස්සති, තදා යථා තථා ධනං සංහරිත්වා දානමුඛෙන විස්සජ්ජෙන්ති, සා කිර නෙසං චරිමා සම්මාපටිපත්ති. තත්ථ සුතයුගතො පට්ඨාය පච්ඡිමකාලො, ‘‘සීලයුගතො පට්ඨායා’’ති අපරෙ.

එවං ථෙරො පච්ඡිමෙ කාලෙ උප්පජ්ජනකං මහාභයං දස්සෙත්වා පුන තත්ථ සන්නිපතිතභික්ඛූනං ඔවාදං දදන්තො **‘‘පුරා ආගච්ඡතෙ’’**තිආදිනා තිස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **පුරා ආගච්ඡතෙ එතන්ති** එතං මයා තුම්හාකං වුත්තං පටිපත්තිඅන්තරායකරං අනාගතං මහාභයං ආගච්ඡති පුරා, යාව ආගමිස්සති, තාවදෙවාති අත්ථො. **සුබ්බචාති** වචනක්ඛමා සොවචස්සකාරකෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතා, ගරූනං අනුසාසනියො පදක්ඛිණග්ගාහිනො හොථාති අත්ථො. **සඛිලාති** මුදුහදයා.

මෙත්තචිත්තාති සබ්බසත්තෙසු හිතූපසංහාරලක්ඛණාය මෙත්තාය සම්පයුත්තචිත්තා. **කාරුණිකාති** කරුණාය නියුත්තා පරෙසං දුක්ඛාපනයනාකාරවුත්තියා කරුණාය සමන්නාගතා. **ආරද්ධවීරියාති** අකුසලානං පහානාය කුසලානං උපසම්පදාය පග්ගහිතවීරියා. **පහිතත්තාති**

නිබ්බානං පටිපෙසිතචිත්තා. **නිච්චන්ති** සබ්බකාලං. **දළ්හපරක්කමාති** ථිරවීරියා.

පමාදන්ති පමජ්ජනං, කුසලානං ධම්මානං අනනුට්ඨානං, අකුසලෙසු ච ධම්මෙසු චිත්තවොස්සග්ගො. වුත්තඤ්හි –

> ‘‘තත්ථ කතමො පමාදො? කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු වා කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං, කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා’’තිආදි (විභ. 930).

අප්පමාදන්ති අප්පමජ්ජනං, සො පමාදස්ස පටිපක්ඛතො වෙදිතබ්බො. අත්ථතො හි අප්පමාදො නාම සතියා අවිප්පවාසො, උපට්ඨිතාය සතියා එව චෙතං නාමං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යස්මා පමාදමූලකා සබ්බෙ අනත්ථා, අප්පමාදමූලකා ච සබ්බෙ අත්ථා, තස්මා පමාදං **භයතො** උපද්දවතො දිස්වා අප්පමාදඤ්ච **ඛෙමතො** අනුපද්දවතො දිස්වා අප්පමාදපටිපත්තියා සිඛාභූතං සීලාදික්ඛන්ධත්තයසඞ්ගහං සම්මාදිට්ඨිආදීනං අට්ඨන්නං අඞ්ගානං වසෙන **අට්ඨඞ්ගිකං** අරියමග්ගං **භාවෙථ, අමතං** නිබ්බානං **ඵුසන්තා** සච්ඡිකරොන්තා අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙථ, දස්සනමග්ගමත්තෙ අට්ඨත්වා උපරි තිණ්ණං මග්ගානං උප්පාදනවසෙන වඩ්ඪෙථ, එවං වො අප්පමාදභාවනා සිඛාපත්තා භවිස්සතීති.

එවං ථෙරො සම්පත්තපරිසං ඔවදති. ඉමා එව ච ථෙරස්ස අඤ්ඤාබ්‍යාකරණගාථා අහෙසුන්ති.

ඵුස්සත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. *සාරිපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා*

යථාචාරී යථාසතොතිආදිකා ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ගාථා. තස්ස ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ච වත්ථු එවං වෙදිතබ්බං – අතීතෙ ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකෙ අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යමත්ථකෙ ආයස්මා සාරිපුත්තො බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන **සරදමාණවො** නාම අහොසි. මහාමොග්ගල්ලානො ගහපතිමහාසාලකුලෙ නිබ්බත්ති, නාමෙන **සිරිවඩ්ඪකුටුම්බිකො** නාම අහොසි. තෙ උභොපි සහපංසුකීළකසහායා අහෙසුං. තෙසු සරදමාණවො පිතු අච්චයෙන කුලසන්තකං ධනං පටිපජ්ජිත්වා එකදිවසං රහොගතො චින්තෙසි – ‘‘ඉමෙසං සත්තානං මරණං නාම එකන්තිකං, තස්මා මයා එකං පබ්බජ්ජං උපගන්ත්වා මොක්ඛමග්ගො ගවෙසිතබ්බො’’ති සහායං උපසඞ්කමිත්වා, සම්ම, අහං පබ්බජිතුකාමො, කිං ත්වං පබ්බජිතුං සක්ඛිස්සසී’’ති වත්වා තෙන ‘‘න සක්ඛිස්සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘හොතු අහමෙව පබ්බජිස්සාමී’’ති රතනකොට්ඨාගාරානි විවරාපෙත්වා කපණද්ධිකාදීනං මහාදානං දත්වා

පබ්බතපාදං ගන්ත්වා ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජි. තස්ස පබ්බජ්ජං අනුපබ්බජිතා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා බ්‍රාහ්මණපුත්තා අහෙසුං. සො පඤ්ච අභිඤ්ඤායො අට්ඨ ච සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා තෙසම්පි ජටිලානං කසිණපරිකම්මං ආචික්ඛි. තෙපි සබ්බෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසුං.

තෙන සමයෙන අනොමදස්සී නාම සම්මාසම්බුද්ධො ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො සත්තෙ සංසාරමහොඝතො තාරෙත්වා එකදිවසං ‘‘සරදතාපසස්ස ච අන්තෙවාසිකානඤ්ච සඞ්ගහං කරිස්සාමී’’ති එකො අදුතියො පත්තචීවරමාදාය ආකාසෙන ගන්ත්වා ‘‘බුද්ධභාවං මෙ ජානාතූ’’ති තාපසස්ස පස්සන්තස්සෙව ආකාසතො ඔතරිත්වා පථවියං පතිට්ඨාසි. සරදතාපසො සත්ථු සරීරෙ මහාපුරිසලක්ඛණානි උපධාරෙත්වා ‘‘සබ්බඤ්ඤුබුද්ධොයෙවාය’’න්ති නිට්ඨං ගන්ත්වා පච්චුග්ගමනං කත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. නිසීදි භගවා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ. සරදතාපසො සත්ථු සන්තිකෙ එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිං සමයෙ තස්ස අන්තෙවාසිකා චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජටිලා පණීතපණීතානි ඔජවන්තානි ඵලාඵලානි ගහෙත්වා ආගතා සත්ථාරං දිස්වා සඤ්ජාතප්පසාදා අත්තනො ආචරියස්ස ච සත්ථු ච නිසින්නාකාරං ඔලොකෙත්වා, ‘‘ආචරිය, මයං පුබ්බෙ ‘තුම්හෙහි මහන්තතරො කොචි නත්ථී’ති විචරාම, අයං පන පුරිසො තුම්හෙහි මහන්තතරො මඤ්ඤෙ’’ති ආහංසු. ‘‘කිං වදෙථ, තාතා? සාසපෙන සද්ධිං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං සමං කාතුං ඉච්ඡථ? සබ්බඤ්ඤුබුද්ධෙන මං තුලායං මා කරිත්ථා’’ති. අථ තෙ තාපසා ආචරියස්ස වචනං සුත්වා ‘‘යාව මහා වතායං පුරිසුත්තමො’’ති සබ්බෙව පාදෙසු නිපතිත්වා සත්ථාරං වන්දිංසු.

අථ තෙ ආචරියො ආහ – ‘‘තාතා, සත්ථු අනුච්ඡවිකො නො දෙය්‍යධම්මො නත්ථි, සත්ථා ච භික්ඛාචාරවෙලාය ඉධාගතො, හන්ද මයං දෙය්‍යධම්මං යථාබලං දස්සාම. තුම්හෙහි යං යං පණීතං ඵලාඵලං ආභතං, තං තං ආහරථා’’ති ආහරාපෙත්වා හත්ථෙ ධොවිත්වා සයං තථාගතස්ස පත්තෙ පතිට්ඨාපෙසි. සත්ථාරා ච ඵලාඵලෙ පටිග්ගණ්හිතමත්තෙ දෙවතා දිබ්බොජං පක්ඛිපිංසු. තාපසො උදකම්පි සයමෙව පරිස්සාවෙත්වා අදාසි. තතො භොජනකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සත්ථරි නිසින්නෙ සබ්බෙ අන්තෙවාසිකෙ පක්කොසිත්වා සත්ථු සන්තිකෙ සාරණීයං කථං කථෙන්තො නිසීදි. සත්ථා ‘‘ද්වෙ අග්ගසාවකා භික්ඛුසඞ්ඝෙන සද්ධිං ආගච්ඡන්තූ’’ති චින්තෙසි. තෙ සත්ථු චිත්තං ඤත්වා තාවදෙව සතසහස්සඛීණාසවපරිවාරා අග්ගසාවකා ආගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු.

තතො සරදතාපසො අන්තෙවාසිකෙ ආමන්තෙසි – ‘‘තාතා, සත්ථු භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච පුප්ඵාසනෙන පූජා කාතබ්බා, තස්මා පුප්ඵානි ආහරථා’’ති.

තෙ තාවදෙව ඉද්ධියා වණ්ණගන්ධසම්පන්නානි පුප්ඵානි ආහරිත්වා බුද්ධස්ස යොජනප්පමාණං පුප්ඵාසනං පඤ්ඤාපෙසුං, උභින්නං අග්ගසාවකානං තිගාවුතං, සෙසභික්ඛූනං අඩ්ඪයොජනිකාදිභෙදං, සඞ්ඝනවකස්ස උසභමත්තං පඤ්ඤාපෙසුං. එවං තෙසං පඤ්ඤත්තෙසු ආසනෙසු සරදතාපසො තථාගතස්ස පුරතො අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ඨිතො – ‘‘භන්තෙ, මය්හං අනුග්ගහත්ථාය ඉමං පුප්ඵාසනං අභිරුහථා’’ති ආහ. නිසීදි භගවා පුප්ඵාසනෙ. සත්ථරි නිසින්නෙ ද්වෙ අග්ගසාවකා සෙසභික්ඛූ ච අත්තනො අත්තනො පත්තාසනෙ නිසීදිංසු. සත්ථා ‘‘තෙසං මහප්ඵලං හොතූ’’ති නිරොධං සමාපජ්ජි. සත්ථු සමාපන්නභාවං ඤත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකාපි සෙසභික්ඛූපි නිරොධං සමාපජ්ජිංසු. තාපසො සත්තාහං නිරන්තරං පුප්ඵච්ඡත්තං ධාරෙන්තො අට්ඨාසි. ඉතරෙ පන වනමූලඵලාඵලං පරිභුඤ්ජිත්වා සෙසකාලෙ අඤ්ජලිං පග්ගය්හ අට්ඨංසු.

සත්ථා සත්තාහස්ස අච්චයෙන නිරොධතො වුට්ඨාය අග්ගසාවකං නිසභත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘තාපසානං පුප්ඵාසනානුමොදනං කරොහී’’ති. ථෙරො සාවකපාරමීඤාණෙ ඨත්වා තෙසං පුප්ඵාසනානුමොදනං අකාසි. තස්ස දෙසනාවසානෙ සත්ථා දුතියං අග්ගසාවකං අනොමත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ‘‘ත්වම්පි ඉමෙසං ධම්මං දෙසෙහී’’ති. සොපි තෙපිටකං බුද්ධවචනං සම්මසිත්වා තෙසං ධම්මං කථෙසි. ද්වින්නම්පි දෙසනාය එකස්සපි ධම්මාභිසමයො නාහොසි. අථ සත්ථා බුද්ධවිසයෙ ඨත්වා ධම්මදෙසනං ආරභි. දෙසනාවසානෙ ඨපෙත්වා සරදතාපසං අවසෙසා සබ්බෙපි චතුසත්තතිසහස්සමත්තා ජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථා ‘‘එථ, භික්ඛවො’’ති හත්ථං පසාරෙසි. තෙ තාවදෙව අන්තරහිතතාපසවෙසා අට්ඨපරික්ඛාරවරධරා සට්ඨිවස්සිකත්ථෙරා විය අහෙසුං.

සරදතාපසො පන ‘‘අහො වතාහම්පි අයං නිසභත්ථෙරො විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස අග්ගසාවකො භවෙය්‍ය’’න්ති සත්ථු දෙසනාකාලෙ උප්පන්නපරිවිතක්කතාය අඤ්ඤවිහිතො හුත්වා මග්ගඵලානි පටිවිජ්ඣිතුං නාසක්ඛි. අථ තථාගතං වන්දිත්වා තථා පණිධානං අකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායෙන සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා – ‘‘ඉතො ත්වං කප්පසතසහස්සාධිකං එකං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ගොතමස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස අග්ගසාවකො සාරිපුත්තො නාම භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකරිත්වා ධම්මකථං වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො ආකාසං පක්ඛන්දි.

සරදතාපසොපි සහායකස්ස සිරිවඩ්ඪස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා, සම්ම, මයා අනොමදස්සිස්ස භගවතො පාදමූලෙ අනාගතෙ උප්පජ්ජනකස්ස ගොතමස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස අග්ගසාවකට්ඨානං පත්ථිතං, ත්වම්පි තස්ස දුතියසාවකට්ඨානං පත්ථෙහීති.

සිරිවඩ්ඪො තං උපදෙසං සුත්වා අත්තනො නිවෙසනද්වාරෙ අට්ඨකරීසමත්තං ඨානං සමතලං කාරෙත්වා ලාජපඤ්චමානි පුප්ඵානි

විකිරිත්වා නීලුප්පලච්ඡදනං මණ්ඩපං කාරෙත්වා බුද්ධාසනං පඤ්ඤාපෙත්වා භික්ඛූනම්පි ආසනානි පඤ්ඤාපෙත්වා මහන්තං සක්කාරසම්මානං සජ්ජෙත්වා, සරදතාපසෙන සත්ථාරං නිමන්තාපෙත්වා සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා, බුද්ධප්පමුඛං භික්ඛුසඞ්ඝං මහාරහෙහි වත්ථෙහි අච්ඡාදෙත්වා, දුතියසාවකභාවාය පණිධානං අකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායෙන සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා වුත්තනයෙන බ්‍යාකරිත්වා භත්තානුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සිරිවඩ්ඪො හට්ඨපහට්ඨො යාවජීවං කුසලකම්මං කත්වා දුතියචිත්තවාරෙ කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. සරදතාපසො චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරෙ භාවෙත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය නෙසං උභින්නම්පි අන්තරාකම්මං න කථිතං. අම්හාකං පන භගවතො උප්පත්තිතො පුරෙතරමෙව සරදතාපසො රාජගහස්ස අවිදූරෙ උපතිස්සගාමෙ රූපසාරියා බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංදිවසමෙවස්ස සහායොපි රාජගහස්සෙව අවිදූරෙ කොලිතගාමෙ මොග්ගලියා බ්‍රාහ්මණියා කුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හි. තානි කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිවට්ටා ආබද්ධපටිබද්ධසහායකානෙව. තෙසං ද්වින්නං එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරමදංසු. දසමාසච්චයෙන ජාතානම්පි තෙසං ඡසට්ඨි ධාතියො උපට්ඨාපෙසුං, නාමග්ගහණදිවසෙ රූපසාරිබ්‍රාහ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **උපතිස්සොති** නාමං අකංසු. ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා **කොලිතොති** නාමං අකංසු. තෙ උභොපි මහතා පරිවාරෙන වඩ්ඪන්තා වුද්ධිමන්වාය සබ්බසිප්පානං පාරං අගමංසු.

අථෙකදිවසං තෙ රාජගහෙ ගිරග්ගසමජ්ජං පස්සන්තා මහාජනං සන්නිපතිතං දිස්වා ඤාණස්ස පරිපාකගතත්තා යොනිසො උම්මුජ්ජන්තා ‘‘සබ්බෙපිමෙ ඔරං වස්සසතානං මච්චුමුඛෙ පතිස්සන්තී’’ති සංවෙගං පටිලභිත්වා ‘‘අම්හෙහි මොක්ඛධම්මො පරියෙසිතබ්බො, තඤ්ච පරියෙසන්තෙහි එකං පබ්බජ්ජං ලද්ධුං වට්ටතී’’ති නිච්ඡයං කත්වා පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සඤ්චයස්ස පරිබ්බාජකස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො ලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අහොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිග්ගණ්හිත්වා තත්ථ සාරං අදිස්වා තතො නික්ඛමිත්වා තත්ථ තත්ථ තෙ තෙ පණ්ඩිතසම්මතෙ සමණබ්‍රාහ්මණෙ පඤ්හං පුච්ඡන්ති, තෙ තෙහි පුට්ඨා නෙව සම්පායන්ති, අඤ්ඤදත්ථු තෙයෙව තෙසං පඤ්හං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං තෙ මොක්ඛං පරියෙසන්තා කතිකං අකංසු – ‘‘අම්හෙසු යො පඨමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ඉතරස්ස ආරොචෙතූ’’ති.

තෙන ච සමයෙන අම්හාකං සත්ථරි පඨමාභිසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ අනුපුබ්බෙන උරුවෙලකස්සපාදිකෙ සහස්සජටිලෙ දමෙත්වා රාජගහෙ විහරන්තෙ එකදිවසං උපතිස්සො පරිබ්බාජකො පරිබ්බාජකාරාමං ගච්ඡන්තො ආයස්මන්තං අස්සජිත්ථෙරං

රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරන්තං දිස්වා ‘‘න මයා එවරූපො ආකප්පසම්පන්නො පබ්බජිතො දිට්ඨපුබ්බො, සන්තධම්මෙන නාම එත්ථ භවිතබ්බ’’න්ති සඤ්ජාතප්පසාදො පඤ්හං පුච්ඡිතුං ආයස්මන්තං උදික්ඛන්තො පිට්ඨියීතො පිට්ඨියීතො අනුබන්ධි. ථෙරොපි ලද්ධපිණ්ඩපාතො පරිභුඤ්ජිතුං පතිරූපං ඔකාසං ගතො. පරිබ්බාජකො අත්තනො පරිබ්බාජකපීඨං පඤ්ඤාපෙත්වා අදාසි. භත්තකිච්චපරියොසානෙ චස්ස අත්තනො කුණ්ඩිකාය උදකං අදාසි.

එවං සො ආචරියවත්තං කත්වා කතභත්තකිච්චෙන ථෙරෙන සද්ධිං පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘කො වා තෙ සත්ථා, කස්ස වා ත්වං ධම්මං රොචෙසී’’ති පුච්ඡි. ථෙරො සම්මාසම්බුද්ධං අපදිසි. පුන තෙන ‘‘කිංවාදී පනායස්මතො සත්ථා’’ති පුට්ඨො ‘‘ඉමස්ස සාසනස්ස ගම්භීරතං දස්සෙස්සාමී’’ති අත්තනො නවකභාවං පවෙදෙත්වා සඞ්ඛෙපවසෙන චස්ස සාසනධම්මං කථෙන්තො ‘‘යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා’’ති (මහාව. 60; අප. ථෙර 1.1.286; පෙටකො. 9) ගාථමාහ. පරිබ්බාජකො පඨමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනයසම්පන්නෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි, ඉතරං පදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාසි. ගාථාපරියොසානෙ පන සොතාපන්නො හුත්වා උපරි විසෙසෙ අප්පවත්තෙන්තෙ ‘‘භවිස්සති එත්ථ කාරණ’’න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ – ‘‘මා, භන්තෙ, උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව හොතු, කහං අම්හාකං සත්ථා වසතී’’ති? ‘‘වෙළුවනෙ’’ති. ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ පුරතො ගච්ඡථ, අහං මය්හං සහායකස්ස කතපටිඤ්ඤං මොචෙත්වා තං ගහෙත්වා ආගමිස්සාමී’’ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උය්යොජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමං අගමාසි.

කොලිතපරිබ්බාජකො තං දූරතොව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤදිවසෙසු විය, අද්ධානෙන අමතං අධිගතං භවිස්සතී’’ති තෙනෙවස්ස විසෙසාධිගමං සම්භාවෙත්වා අමතාධිගමං පුච්ඡි. සොපිස්ස ‘‘ආමාවුසො, අමතං අධිගත’’න්ති පටිජානිත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ කොලිතො සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා ආහ – ‘‘කහං නො සත්ථා’’ති? ‘‘වෙළුවනෙ’’ති. ‘‘තෙන හි, ආවුසො, ආයාම, සත්ථාරං පස්සිස්සාමා’’ති. උපතිස්සො සබ්බකාලම්පි ආචරියපූජකොව, තස්මා සඤ්චයස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා සත්ථු ගුණෙ පකාසෙත්වා තම්පි සත්ථු සන්තිකං නෙතුකාමො අහොසි. සො ලාභාසාපකතො අන්තෙවාසිකභාවං අනිච්ඡන්තො ‘‘න සක්කොමි චාටි හුත්වා උදකසිඤ්චනං හොතු’’න්ති පටික්ඛිපි. තෙ අනෙකෙහි කාරණෙහි තං සඤ්ඤාපෙතුං අසක්කොන්තා අත්තනො ඔවාදෙ වත්තමානෙහි අඩ්ඪතෙය්‍යසතෙහි අන්තෙවාසිකෙහි සද්ධිං වෙළුවනං අගමංසු. සත්ථා තෙ දූරතොව ආගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘එතං මෙ සාවකයුගං භවිස්සති අග්ගං භද්දයුග’’න්ති වත්වා තෙසං පරිසාය චරියවසෙන ධම්මං දෙසෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාපෙත්වා එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පදං අදාසි. යථා තෙසං, එවං අග්ගසාවකානම්පි ඉද්ධිමයපත්තචීවරං

ආගතමෙව. උපරිමග්ගත්තයකිච්චං පන න නිට්ඨාති. කස්මා? සාවකපාරමීඤාණස්ස මහන්තතාය.

තෙසු ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමෙ සමණධම්මං කරොන්තො ථිනමිද්ධෙ ඔක්කන්තෙ සත්ථාරා සංවෙජිතො ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා ධාතුකම්මට්ඨානං (අ. නි. 7.61) සුණන්තො එව උපරිමග්ගත්තයං අධිගන්ත්වා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පාපුණි. ආයස්මා සාරිපුත්තො පබ්බජිතදිවසතො අඩ්ඪමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං රාජගහෙ සූකරඛතලෙණෙ විහරන්තො අත්තනො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනඛපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තන්තෙ (ම. නි. 2.201 ආදයො) දෙසියමානෙ දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතං භත්තං භුඤ්ජන්තො විය සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පාපුණි. ඉති ද්වින්නම්පි අග්ගසාවකානං සත්ථු සමීපෙ එව සාවකපාරමීඤාණං මත්ථකං පත්තං. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.141-374) –

‘‘හිමවන්තස්ස අවිදූරෙ, ලම්බකො නාම පබ්බතො;
අස්සමො සුකතො මය්හං, පණ්ණසාලා සුමාපිතා.

‘‘උත්තානකූලා නදිකා, සුපතිත්ථා මනොරමා;
සුසුද්ධපුලිනාකිණ්ණා, අවිදූරෙ මමස්සමං.

‘‘අසක්ඛරා අපබ්භාරා, සාදු අප්පටිගන්ධිකා;
සන්දතී නදිකා තත්ථ, සොභයන්තා මමස්සමං.

‘‘කුම්භීලා මකරා චෙත්ථ, සුසුමාරා ච කච්ඡපා;
චරන්ති නදියා තත්ථ, සොභයන්තා මමස්සමං.

‘‘පාඨීනා පාවුසා මච්ඡා, බලජා මුඤ්ජරොහිතා;
වග්ගළා පපතායන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘උභො කූලෙසු නදියා, පුප්ඵිනො ඵලිනො දුමා;
උභතො අභිලම්බන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘අම්බා සාලා ච තිලකා, පාටලී සින්දුවාරකා;
දිබ්බගන්ධා සම්පවන්ති, පුප්ඵිතා මම අස්සමෙ.

‘‘චම්පකා සළලා නීපා, නාගපුන්නාගකෙතකා;
දිබ්බගන්ධා සම්පවන්ති, පුප්ඵිතා මම අස්සමෙ.

‘‘අතිමුත්තා අසොකා ච, භගිනීමාලා ච පුප්ඵිතා;
අඞ්කොලා බිම්බිජාලා ච, පුප්ඵිතා මම අස්සමෙ.

‘‘කෙතකා කන්දලි චෙව, ගොධුකා තිණසූලිකා;
දිබ්බගන්ධං සම්පවන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘කණිකාරා කණ්ණිකා ච, අසනා අජ්ජුනා බහූ;
දිබ්බගන්ධං සම්පවන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘පුන්නාගා ගිරිපුන්නාගා, කොවිළාරා ච පුප්ඵිතා;
දිබ්බගන්ධං සම්පවන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘උද්දාලකා ච කුටජා, කදම්බා වකුලා බහූ;
දිබ්බගන්ධං සම්පවන්තා, සොභයන්ති මමස්සමං.

‘‘ආළකා ඉසිමුග්ගා ච, කදලිමාතුලුඞ්ගියො;
ගන්ධොදකෙන සංවඩ්ඪා, ඵලානි ධාරයන්ති තෙ.

‘‘අඤ්ඤෙ පුප්ඵන්ති පදුමා, අඤ්ඤෙ ජායන්ති කෙසරී;
අඤ්ඤෙ ඔපුප්ඵා පදුමා, පුප්ඵිතා තළාකෙ තදා.

‘‘ගබ්භං ගණ්හන්ති පදුමා, නිද්ධාවන්ති මුළාලියො;
සිඞ්ඝාටිපත්තමාකිණ්ණා, සොභන්ති තළාකෙ තදා.

‘‘නයිතා අම්බගන්ධී ච, උත්තලී බන්ධුජීවකා;
දිබ්බගන්ධා සම්පවන්ති, පුප්ඵිතා තළාකෙ තදා.

‘‘පාඨීනා පාවුසා මච්ඡා, බලජා මුඤ්ජරොහිතා;
සංගුලා මග්ගුරා චෙව, වසන්ති තළාකෙ තදා.

‘‘කුම්භීලා සුසුමාරා ච, තන්තිගාහා ච රක්ඛසා;
ඔගුහා අජගරා ච, වසන්ති තළාකෙ තදා.

‘‘පාරෙවතා රවිහංසා, චක්කවාකා නදීචරා;
කොකිලා සුකසාළිකා, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘කුකුත්ථකා කුළීරකා, වනෙ පොක්ඛරසාතකා;
දින්දිභා සුවපොතා ච, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘හංසා කොඤ්චා මයූරා ච, කොකිලා තම්බචූළකා;
පම්පකා ජීවංජීවා ච, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘කොසිකා පොට්ඨසීසා ච, කුරරා සෙනකා බහූ;
මහාකාළා ච සකුණා, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘පසදා ච වරාහා ච, චමරා ගණ්ඩකා බහූ;
රොහිච්චා සුකපොතා ච, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘සීහබ්‍යග්ඝා ච දීපී ච, අච්ඡකොකතරච්ඡකා;
තිධා පභින්නමාතඞ්ගා, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘කින්නරා වානරා චෙව, අථොපි වනකම්මිකා;
චෙතා ච ලුද්දකා චෙව, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘තින්දුකානි පියාලානි, මධුකෙ කාසුමාරියො;
ධුවං ඵලානි ධාරෙන්ති, අවිදූරෙ මමස්සමං.

‘‘කොසම්බා සළලා නිම්බා, සාදුඵලසමායුතා;
ධුවං ඵලානි ධාරෙන්ති, අවිදූරෙ මමස්සමං.

‘‘හරීතකා ආමලකා, අම්බජම්බුවිභීතකා;
කොලා භල්ලාතකා බිල්ලා, ඵලානි ධාරයන්ති තෙ.

‘‘ආලුවා ච කළම්බා ච, බිළාලීතක්කළානි ච;
ජීවකා සුතකා චෙව, බහුකා මම අස්සමෙ.

‘‘අස්සමස්සාවිදූරම්හි, තළාකාසුං සුනිම්මිතා;
අච්ඡොදකා සීතජලා, සුපතිත්ථා මනොරමා.

‘‘පදුමුප්පලසඤ්ඡන්නා, පුණ්ඩරීකසමායුතා;
මන්දාලකෙහි සඤ්ඡන්නා, දිබ්බගන්ධොපවායති.

‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නෙ, පුප්ඵිතෙ ඵලිතෙ වනෙ;
සුකතෙ අස්සමෙ රම්මෙ, විහරාමි අහං තදා.

‘‘සීලවා වතසම්පන්නො, ඣායී ඣානරතො සදා;
පඤ්චාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො, සුරුචි නාම තාපසො.

‘‘චතුවීසසහස්සානි, සිස්සා මය්හං උපට්ඨහුං;
සබ්බෙ මං බ්‍රාහ්මණා එතෙ, ජාතිමන්තො යසස්සිනො.

‘‘ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච, සනිඝණ්ඩුසකෙටුභෙ;
පදකා වෙය්‍යාකරණා, සධම්මෙ පාරමිං ගතා.

‘‘උප්පාතෙසු නිමිත්තෙසු, ලක්ඛණෙසු ච කොවිදා;
පථබ්‍යා භූමන්තලික්ඛෙ, මම සිස්සා සුසික්ඛිතා.

‘‘අප්පිච්ඡා නිපකා එතෙ, අප්පාහාරා අලොලුපා;
ලාභාලාභෙන සන්තුට්ඨා, පරිවාරෙන්ති මං සදා.

‘‘ඣායී ඣානරතා ධීරා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
ආකිඤ්චඤ්ඤං පත්ථයන්තා, පරිවාරෙන්ති මං සදා.

‘‘අභිඤ්ඤාපාරමිප්පත්තා, පෙත්තිකෙ ගොචරෙ රතා;
අන්තලික්ඛචරා ධීරා, පරිවාරෙන්ති මං සදා.

‘‘සංවුතා ඡසු ද්වාරෙසු, අනෙජා රක්ඛිතින්ද්‍රියා;
අසංසට්ඨා ච තෙ ධීරා, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘පල්ලඞ්කෙන නිසජ්ජාය, ඨානචඞ්කමනෙන ච;
වීතිනාමෙන්ති තෙ රත්තිං, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘රජ්ජනීයෙ න රජ්ජන්ති, දුස්සනීයෙ න දුස්සරෙ;
මොහනීයෙ න මුය්හන්ති, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘ඉද්ධිං වීමංසමානා තෙ, වත්තන්ති නිච්චකාලිකං;
පථවිං තෙ පකම්පෙන්ති, සාරබ්භෙන දුරාසදා.

‘‘කීළමානා ච තෙ සිස්සා, කීළන්ති ඣානකීළිතං.
ජම්බුතො ඵලමානෙන්ති, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘අඤ්ඤෙ ගච්ඡන්ති ගොයානං, අඤ්ඤෙ පුබ්බවිදෙහකං;
අඤ්ඤෙ ච උත්තරකුරුං, එසනාය දුරාසදා.

‘‘පුරතො පෙසෙන්ති ඛාරිං, පච්ඡතො ච වජන්ති තෙ;
චතුවීසසහස්සෙහි, ඡාදිතං හොති අම්බරං.

‘‘අග්ගිපාකී අනග්ගී ච, දන්තොදුක්ඛලිකාපි ච;
අස්මෙන කොට්ටිතා කෙචි, පවත්තඵලභොජනා.

‘‘උදකොරොහණා කෙචි, සායං පාතො සුචීරතා;
තොයාභිසෙචනකරා, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘පරූළ්හකච්ඡනඛලොමා, පඞ්කදන්තා රජස්සිරා;
ගන්ධිතා සීලගන්ධෙන, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘පාතොව සන්නිපතිත්වා, ජටිලා උග්ගතාපනා;
ලාභාලාභං පකිත්තෙත්වා, ගච්ඡන්ති අම්බරෙ තදා.

‘‘එතෙසං පක්කමන්තානං, මහාසද්දො පවත්තති;
අජිනචම්මසද්දෙන, මුදිතා හොන්ති දෙවතා.

‘‘දිසොදිසං පක්කමන්ති, අන්තලික්ඛචරා ඉසී;
සකෙ බලෙනුපත්ථද්ධා, තෙ ගච්ඡන්ති යදිච්ඡකං.

‘‘පථවීකම්පකා එතෙ, සබ්බෙව නභචාරිනො;
උග්ගතෙජා දුප්පසහා, සාගරොව අඛොභියා.

‘‘ඨානචඞ්කමිනො කෙචි, කෙචි නෙසජ්ජිකා ඉසී;
පවත්තභොජනා කෙචි, මම සිස්සා දුරාසදා.

‘‘මෙත්තාවිහාරිනො එතෙ, හිතෙසී සබ්බපාණිනං;
අනත්තුක්කංසකා සබ්බෙ, න තෙ වම්භෙන්ති කස්සචි.

‘‘සීහරාජාවසම්භීතා, ගජරාජාව ථාමවා;
දුරාසදා බ්‍යග්ඝාරිව, ආගච්ඡන්ති මමන්තිකෙ.

‘‘විජ්ජාධරා දෙවතා ච, නාගගන්ධබ්බරක්ඛසා;
කුම්භණ්ඩා දානවා ගරුළා, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘තෙ ජටාඛාරිභරිතා, අජිනුත්තරවාසනා;
අන්තලික්ඛචරා සබ්බෙ, උපජීවන්ති තං සරං.

‘‘සදානුච්ඡවිකා එතෙ, අඤ්ඤමඤ්ඤං සගාරවා;
චතුබ්බීසසහස්සානං, ඛිපිතසද්දො න විජ්ජති.

‘‘පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්තා, අප්පසද්දා සුසංවුතා;
උපසඞ්කම්ම සබ්බෙව, සිරසා වන්දරෙ මමං.

‘‘තෙහි සිස්සෙහි පරිවුතො, සන්තෙහි ච තපස්සිභි;
වසාමි අස්සමෙ තත්ථ, ඣායී ඣානරතො අහං.

‘‘ඉසීනං සීලගන්ධෙන, පුප්ඵගන්ධෙන චූභයං;
ඵලීනං ඵලගන්ධෙන, ගන්ධිතො හොති අස්සමො.

‘‘රත්තින්දිවං න ජානාමි, අරති මෙ න විජ්ජති;
සකෙ සිස්සෙ ඔවදන්තො, භියෙයා හාසං ලභාමහං.

‘‘පුප්ඵානං පුප්ඵමානානං, ඵලානඤ්ච විපච්චතං;
දිබ්බගන්ධා පවායන්ති, සොභයන්තා මමස්සමං.

‘‘සමාධිම්හා වුට්ඨහිත්වා, අතාපී නිපකො අහං;
ඛාරිභාරං ගහෙත්වාන, වනං අජ්ඣොගහිං අහං.

‘‘උප්පාතෙ සුපිනෙ චාපි, ලක්ඛණෙසු සුසික්ඛිතො;
පවත්තමානං මන්තපදං, ධාරයාමි අහං තදා.

‘‘අනොමදස්සී භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
විවෙකකාමො සම්බුද්ධො, හිමවන්තමුපාගමි.

‘‘අජ්ඣොගාහෙත්වා හිමවන්තං, අග්ගො කාරුණිකො මුනි;
පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වාන, නිසීදි පුරිසුත්තමො.

‘‘තමද්දසාහං සම්බුද්ධං, සප්පභාසං මනොරමං;
ඉන්දීවරංව ජලිතං, ආදිත්තංව හුතාසනං.

‘‘ජලන්තං දීපරුක්ඛංව, විජ්ජුතං ගගනෙ යථා;
සුඵුල්ලං සාලරාජංව, අද්දසං ලොකනායකං.

‘‘අයං නාගො මහාවීරො, දුක්ඛස්සන්තකරො මුනි;
ඉමං දස්සනමාගම්ම, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චරෙ.

‘‘දිස්වානාහං දෙවදෙවං, ලක්ඛණං උපධාරයිං;
බුද්ධො නු ඛො න වා බුද්ධො, හන්ද පස්සාමි චක්ඛුමං.

‘‘සහස්සාරානි චක්කානි, දිස්සන්ති චරණුත්තමෙ;
ලක්ඛණානිස්ස දිස්වාන, නිට්ඨං ගච්ඡෙ තථාගතෙ.

‘‘සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වාන, සම්මජ්ජිත්වානහං තදා;
අථ පුප්ඵෙ සමානෙත්වා, බුද්ධසෙට්ඨං අපූජයිං.

‘‘පූජයිත්වාන සම්බුද්ධං, ඔඝතිණ්ණමනාසවං;
එකංසං අජිනං කත්වා, නමස්සිං ලොකනායකං.

‘‘යෙන ඤාණෙන සම්බුද්ධො, විහරති අනාසවො;
තං ඤාණං කිත්තයිස්සාමි, සුණාථ මම භාසතො.

‘‘සමුද්ධරසිමං ලොකං, සයම්භූ අමිතොදය;
තව දස්සනමාගම්ම, කඞ්ඛාසොතං තරන්ති තෙ.

‘‘තුවං සත්ථා ච කෙතු ච, ධජො යූපො ච පාණිනං;
පරායණො පතිට්ඨා ච, දීපො ච ද්විපදුත්තමො.

‘‘සක්කා සමුද්දෙ උදකං, පමෙතුං ආළ්හකෙන වා;
න ත්වෙව තව සබ්බඤ්ඤු, ඤාණං සක්කා පමෙතවෙ.

‘‘ධාරෙතුං පථවිං සක්කා, ඨපෙත්වා තුලමණ්ඩලෙ;
න ත්වෙව තව සබ්බඤ්ඤු, ඤාණං සක්කා ධරෙතවෙ.

‘‘ආකාසො මිනිතුං සක්කා, රජ්ජුයා අඞ්ගුලෙන වා;
න ත්වෙව තව සබ්බඤ්ඤු, ඤාණං සක්කා පමෙතවෙ.

‘‘මහාසමුද්දෙ උදකං, පථවිඤ්චාඛිලඤ්ජහෙ;
බුද්ධඤාණං උපාදාය, උපමාතො න යුජ්ජරෙ.

‘‘සදෙවකස්ස ලොකස්ස, චිත්තං යෙසං පවත්තති;
අන්තොජාලීකතා එතෙ, තව ඤාණම්හි චක්ඛුම.

‘‘යෙන ඤාණෙන පත්තොසි, කෙවලං බොධිමුත්තමං;
තෙන ඤාණෙන සබ්බඤ්ඤු, මද්දසී පරතිත්ථියෙ.

‘‘ඉමා ගාථා ථවිත්වාන, සුරුචි නාම තාපසො;
අජිනං පත්ථරිත්වාන, පථවියං නිසීදි සො.

‘‘චුල්ලාසීතිසහස්සානි, අජ්ඣොගාළ්හො මහණ්ණවෙ;
අච්චුග්ගතො තාවදෙව, ගිරිරාජා පවුච්චති.

‘‘තාව අච්චුග්ගතො නෙරු, ආයතො විත්ථතො ච සො;
චුණ්ණිතො අණුභෙදෙන, කොටිසතසහස්සසො.

‘‘ලක්ඛෙ ඨපියමානම්හි, පරික්ඛයමගච්ඡථ;
න ත්වෙව තව සබ්බඤ්ඤු, ඤාණං සක්කා පමෙතවෙ.

‘‘සුඛුමච්ඡිකෙන ජාලෙන, උදකං යො පරික්ඛිපෙ;
යෙ කෙචි උදකෙ පාණා, අන්තොජාලීකතා සියුං.

‘‘තථෙව හි මහාවීර, යෙ කෙචි පුථුතිත්ථියා;
දිට්ඨිගහනපක්ඛන්දා, පරාමාසෙන මොහිතා.

‘‘තව සුද්ධෙන ඤාණෙන, අනාවරණදස්සිනා;
අන්තොජාලීකතා එතෙ, ඤාණං තෙ නාතිවත්තරෙ.

‘‘භගවා තම්හි සමයෙ, අනොමදස්සී මහායසො;
වුට්ඨහිත්වා සමාධිම්හා, දිසං ඔලොකයී ජිනො.

‘‘අනොමදස්සිමුනිනො, නිසභො නාම සාවකො;
පරිවුතො සතසහස්සෙහි, සන්තචිත්තෙහි තාදිහි.

‘‘ඛීණාසවෙහි සුද්ධෙහි, ඡළභිඤ්ඤෙහි ඣායිහි;
චිත්තමඤ්ඤාය බුද්ධස්ස, උපෙසි ලොකනායකං.

‘‘අන්තලික්ඛෙ ඨිතා තත්ථ, පදක්ඛිණමකංසු තෙ;
නමස්සන්තා පඤ්ජලිකා, ඔතරුං බුද්ධසන්තිකෙ.

‘‘අනොමදස්සී භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, සිතං පාතුකරී ජිනො.

‘‘වරුණො නාමුපට්ඨාකො, අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො;
එකංසං චීවරං කත්වා, අපුච්ඡි ලොකනායකං.

‘‘කො නු ඛො භගවා හෙතු, සිතකම්මස්ස සත්ථුනො;
න හි බුද්ධා අහෙතූහි, සිතං පාතුකරොන්ති තෙ.

‘‘අනොමදස්සී භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
භික්ඛුමජ්ඣෙ නිසීදිත්වා, ඉමං ගාථං අභාසථ.

‘‘යො මං පුප්ඵෙන පූජෙසි, ඤාණඤ්චාපි අනුත්ථවි;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණොථ මම භාසතො.

‘‘බුද්ධස්ස ගිරමඤ්ඤාය, සබ්බෙ දෙවා සමාගතා;
සද්ධම්මං සොතුකාමා තෙ, සම්බුද්ධමුපසඞ්කමුං.

‘‘දසසු ලොකධාතූසු, දෙවකායා මහිද්ධිකා;
සද්ධම්මං සොතුකාමා තෙ, සම්බුද්ධමුපසඞ්කමුං.

‘‘හත්ථී අස්සා රථා පත්තී, සෙනා ච චතුරඞ්ගිනී;
පරිවාරෙස්සන්තිමං නිච්චං, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘සට්ඨිතූරියසහස්සානි, භෙරියො සමලඞ්කතා;
උපට්ඨිස්සන්තිමං නිච්චං, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘සොළසිත්ථිසහස්සානි, නාරියො සමලඞ්කතා;
විචිත්තවත්ථාභරණා, ආමුත්තමණිකුණ්ඩලා.

‘‘අළාරපම්හා හසුලා, සුසඤ්ඤා තනුමජ්ඣිමා;
පරිවාරෙස්සන්තිමං නිච්චං, බුද්ධපූජායිදං ඵලං.

‘‘කප්පසතසහස්සානි, දෙවලොකෙ රමිස්සති;
සහස්සක්ඛත්තුං චක්කවත්තී, රාජා රට්ඨෙ භවිස්සති.

‘‘සහස්සක්ඛත්තුං දෙවින්දො, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
පදෙසරජ්ජං විපුලං, ගණනාතො අසඞ්ඛියං.

‘‘පච්ඡිමෙ භවසම්පත්තෙ, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
බ්‍රාහ්මණී සාරියා නාම, ධාරයිස්සති කුච්ඡිනා.

‘‘මාතුයා නාමගොත්තෙන, පඤ්ඤායිස්සතියං නරො;
සාරිපුත්තොති නාමෙන, තික්ඛපඤ්ඤො භවිස්සති.

‘‘අසීතිකොටී ඡඩ්ඩෙත්වා, පබ්බජිස්සතිකිඤ්චනො;
ගවෙසන්තො සන්තිපදං, චරිස්සති මහිං ඉමං.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
සාරිපුත්තොති නාමෙන, හෙස්සති අග්ගසාවකො.

‘‘අයං භාගීරථී ගඞ්ගා, හිමවන්තා පභාවිතා;
මහාසමුද්දමප්පෙති, තප්පයන්තී මහොදධිං.

‘‘තථෙවායං සාරිපුත්තො, සකෙ තීසු විසාරදො;
පඤ්ඤාය පාරමිං ගන්ත්වා, තප්පයිස්සති පාණිනෙ.

‘‘හිමවන්තමුපාදාය, සාගරඤ්ච මහොදධිං;
එත්ථන්තරෙ යං පුලිනං, ගණනාතො අසඞ්ඛියං.

‘‘තම්පි සක්කා අසෙසෙන, සඞ්ඛාතුං ගණනා යථා;
න ත්වෙව සාරිපුත්තස්ස, පඤ්ඤායන්තො භවිස්සති.

‘‘ලක්ඛෙ ඨපියමානම්හි, ඛීයෙ ගඞ්ගාය වාලුකා;
න ත්වෙව සාරිපුත්තස්ස, පඤ්ඤායන්තො භවිස්සති.

‘‘මහාසමුද්දෙ ඌමියො, ගණනාතො අසඞ්ඛියා;
තථෙව සාරිපුත්තස්ස, පඤ්ඤායන්තො න හෙස්සති.

‘‘ආරාධයිත්වා සම්බුද්ධං, ගොතමං සක්‍යපුඞ්ගවං;
පඤ්ඤාය පාරමිං ගන්ත්වා, හෙස්සති අග්ගසාවකො.

‘‘පවත්තිතං ධම්මචක්කං, සක්‍යපුත්තෙන තාදිනා;
අනුවත්තෙස්සති සම්මා, වස්සෙන්තො ධම්මවුට්ඨියො.

‘‘සබ්බමෙතං අභිඤ්ඤාය, ගොතමො සක්‍යපුඞ්ගවො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙස්සති.

‘‘අහො මෙ සුකතං කම්මං, අනොමදස්සිස්ස සත්ථුනො;
යස්සාහං කාරං කත්වාන, සබ්බත්ථ පාරමිං ගතො.

‘‘අපරිමෙය්‍යෙ කතං කම්මං, ඵලං දස්සෙති මෙ ඉධ;
සුමුත්තො සරවෙගොව, කිලෙසෙ ඣාපයිං අහං.

‘‘අසඞ්ඛතං ගවෙසන්තො, නිබ්බානං අචලං පදං;
විචිනං තිත්ථියෙ සබ්බෙ, එසාහං සංසරිං භවෙ.

‘‘යථාපි බ්‍යාධිතො පොසො, පරියෙසෙය්‍ය ඔසධං;
විචිනෙය්‍ය වනං සබ්බං, බ්‍යාධිතො පරිමුත්තියා.

‘‘අසඞ්ඛතං ගවෙසන්තො, නිබ්බානං අමතං පදං;
අබ්බොකිණ්ණං පඤ්චසතං, පබ්බජිං ඉසිපබ්බජං.

‘‘ජටාභාරෙන භරිතො, අජිනුත්තරනිවාසනො;
අභිඤ්ඤාපාරමිං ගන්ත්වා, බ්‍රහ්මලොකං අගච්ඡිහං.

‘‘නත්ථි බාහිරකෙ සුද්ධි, ඨපෙත්වා ජිනසාසනං;
යෙ කෙචි බුද්ධිමා සත්තා, සුජ්ඣන්ති ජිනසාසනෙ.

‘‘අත්තකාරමයං එතං, නයිදං ඉතිහීතිහං;
අසඞ්ඛතං ගවෙසන්තො, කුතිත්ථෙ සඤ්චරිං අහං.

‘‘යථා සාරත්ථිකො පොසො, කදලිං ඡෙත්වාන ඵාලයෙ;
න තත්ථ සාරං වින්දෙය්‍ය, සාරෙන රිත්තකො හි සො.

‘‘තථෙව තිත්ථියා ලොකෙ, නානාදිට්ඨී බහුජ්ජනා.
අසඞ්ඛතෙන රිත්තාසෙ, සාරෙන කදලී යථා.

‘‘පච්ඡිමෙ භවසම්පත්තෙ, බ්‍රහ්මබන්ධු අහොසහං;
මහාභොගං ඡඩ්ඩෙත්වාන, පබ්බජිං අනගාරියං.

‘‘අජ්ඣායකො මන්තධරො, තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ;
බ්‍රාහ්මණො සඤ්චයො නාම, තස්ස මූලෙ වසාමහං.

‘‘සාවකො තෙ මහාවීර, අස්සජි නාම බ්‍රාහ්මණො;
දුරාසදො උග්ගතෙජො, පිණ්ඩාය චරතී තදා.

‘‘තමද්දසාසිං සප්පඤ්ඤං, මුනිං මොනෙ සමාහිතං;
සන්තචිත්තං මහානාගං, සුවුල්ලං පදුමං යථා.

‘‘දිස්වා මෙ චිත්තමුප්පජ්ජි, සුදන්තං සුද්ධමානසං;
උසභං පවරං වීරං, අරහායං භවිස්සති.

‘‘පාසාදිකො ඉරියති, අභිරූපො සුසංවුතො;
උත්තමෙ දමථෙ දන්තො, අමතදස්සී භවිස්සති.

‘‘යංනූනාහං උත්තමත්ථං, පුච්ඡෙය්‍යං තුට්ඨමානසං;
සො මෙ පුට්ඨො කථෙස්සති, පටිපුච්ඡාමහං තදා.

‘‘පිණ්ඩපාතං චරන්තස්ස, පච්ඡතො අගමාසහං;
ඔකාසං පටිමානෙන්තො, පුච්ඡිතුං අමතං පදං.

‘‘වීථින්තරෙ අනුප්පත්තං, උපගන්ත්වාන පුච්ඡහං;
කථං ගොත්තොසි ත්වං වීර, කස්ස සිස්සොසි මාරිස.

‘‘සො මෙ පුට්ඨො වියාකාසි, අසම්භීතොව කෙසරී;
බුද්ධො ලොකෙ සමුප්පන්නො, තස්ස සිස්සොම්හි ආවුසො.

‘‘කීදිසං තෙ මහාවීර, අනුජාතො මහායසො;
බුද්ධස්ස සාසනං ධම්මං, සාධු මෙ කථයස්සු භො.

‘‘සො මෙ පුට්ඨො කථී සබ්බං, ගම්භීරං නිපුණං පදං;
තණ්හාසල්ලස්ස හන්තාරං, සබ්බදුක්ඛාපනූදනං.

‘‘යෙ ධම්මා හෙතුප්පභවා, තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ;
තෙසඤ්ච යො නිරොධො, එවංවාදී මහාසමණො.

‘‘සොහං විස්සජ්ජිතෙ පඤ්හෙ, පඨමං ඵලමජ්ඣගං;
විරජො විමලො ආසිං, සුත්වාන ජිනසාසනං.

‘‘සුත්වාන මුනිනො වාක්‍යං, පස්සිත්වා ධම්මමුත්තමං;
පරියොගාළ්හසද්ධම්මො, ඉමං ගාථමභාසහං.

‘‘එසෙව ධම්මො යදි තාවදෙව, පච්චබ්‍යථ පදමසොකං;
අදිට්ඨං අබ්භතීතං, බහුකෙහි කප්පනහුතෙහි.

‘‘ය්වාහං ධම්මං ගවෙසන්තො, කුතිත්ථෙ සඤ්චරිං අහං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, කාලො මෙ නප්පමජ්ජිතුං.

‘‘තොසිතොහං අස්සජිනා, පත්වාන අචලං පදං;
සහායකං ගවෙසන්තො, අස්සමං අගමාසහං.

‘‘දූරතොව මමං දිස්වා, සහායො මෙ සුසික්ඛිතො;
ඉරියාපථසම්පන්නො, ඉදං වචනමබ්‍රවි.

‘‘පසන්නමුඛනෙත්තොසි, මුනිභාවොව දිස්සති;
අමතාධිගතො කච්චි, නිබ්බානමච්චුතං පදං.

‘‘සුභානුරූපො ආයාසි, ආනෙඤ්ජකාරිතො විය;
දන්තොව දන්තදමථො, උපසන්තොසි බ්‍රාහ්මණ.

‘‘අමතං මයාධිගතං, සොකසල්ලාපනූදනං;
ත්වම්පි තං අධිගච්ඡෙසි, ගච්ඡාම බුද්ධසන්තිකං.

‘‘සාධූති සො පටිස්සුත්වා, සහායො මෙ සුසික්ඛිතො;
හත්ථෙන හත්ථං ගණ්හිත්වා, උපගම්ම තවන්තිකං.

‘‘උභොපි පබ්බජිස්සාම, සක්‍යපුත්ත තවන්තිකෙ;
තව සාසනමාගම්ම, විහරාම අනාසවා.

‘‘කොලිතො ඉද්ධියා සෙට්ඨො, අහං පඤ්ඤාය පාරගො;
උභොව එකතො හුත්වා, සාසනං සොභයාමසෙ.

‘‘අපරියොසිතසඞ්කප්පො, කුතිත්ථෙ සඤ්චරිං අහං;
තව දස්සනමාගම්ම, සඞ්කප්පො පූරිතො මම.

‘‘පථවියං පතිට්ඨාය, පුප්ඵන්ති සමයෙ දුමා;
දිබ්බගන්ධා සම්පවන්ති, තොසෙන්ති සබ්බපාණිනං.

‘‘තථෙවාහං මහාවීර, සක්‍යපුත්ත මහායස;
සාසනෙ තෙ පතිට්ඨාය, සමයෙසාමි පුප්ඵිතුං.

‘‘විමුත්තිපුප්ඵං එසන්තො, භවසංසාරමොචනං;
විමුත්තිපුප්ඵලාභෙන, තොසෙමි සබ්බපාණිනං.

‘‘යාවතා බුද්ධඛෙත්තම්හි, ඨපෙත්වාන මහාමුනිං;
පඤ්ඤාය සදිසො නත්ථි, තව පුත්තස්ස චක්ඛුම.

‘‘සුවිනීතා ච තෙ සිස්සා, පරිසා චසුසික්ඛිතා;
උත්තමෙ දමථෙ දන්තා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘ඣායී ඣානරතා ධීරා, සන්තචිත්තා සමාහිතා;
මුනී මොනෙය්‍යසම්පන්නා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘අප්පිච්ඡා නිපකා ධීරා, අප්පාහාරා අලොලුපා;
ලාභාලාභෙන සන්තුට්ඨා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘ආරඤ්ඤිකා ධුතරතා, ඣායිනො ලූඛචීවරා;
විවෙකාභිරතා ධීරා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘පටිපන්නා ඵලට්ඨා ච, සෙඛා ඵලසමඞ්ගිනො;
ආසීසකා උත්තමත්ථං, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘සොතාපන්නා ච විමලා, සකදාගාමිනො ච යෙ;
අනාගාමී ච අරහා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘සතිපට්ඨානකුසලා, බොජ්ඣඞ්ගභාවනාරතා;
සාවකා තෙ බහූ සබ්බෙ, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘ඉද්ධිපාදෙසු කුසලා, සමාධිභාවනාරතා;
සම්මප්පධානානුයුත්තා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘තෙවිජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා ච, ඉද්ධියා පාරමිං ගතා;
පඤ්ඤාය පාරමිං පත්තා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘එදිසා තෙ මහාවීර, තව සිස්සා සුසික්ඛිතා;
දුරාසදා උග්ගතෙජා, පරිවාරෙන්ති තං සදා.

‘‘තෙහි සිස්සෙහි පරිවුතො, සඤ්ඤතෙහි තපස්සිභි;
මිගරාජාවසම්භීතො, උළුරාජාව සොභසි.

‘‘පථවියං පතිට්ඨාය, රුහන්ති ධරණීරුහා;
වෙපුල්ලතං පාපුණන්ති, ඵලඤ්ච දස්සයන්ති තෙ.

‘‘පථවීසදිසො ත්වංසි, සක්‍යපුත්ත මහායස;
සාසනෙ තෙ පතිට්ඨාය, ලභන්ති අමතං ඵලං.

‘‘සින්ධු සරස්සතී චෙව, නන්දියො චන්දභාගිකා;
ගඞ්ගා ච යමුනා චෙව, සරභූ ච අථො මහී.

‘‘එතාසං සන්දමානානං, සාගරොව සම්පටිච්ඡති;
ජහන්ති පුරිමං නාමං, සාගරොතෙව ඤායති.

‘‘තථෙවිමෙ චතුබ්බණ්ණා, පබ්බජිත්වා තවන්තිකෙ;
ජහන්ති පුරිමං නාමං, බුද්ධපුත්තාති ඤායරෙ.

‘‘යථාපි චන්දො විමලො, ගච්ඡං ආකාසධාතුයා;
සබ්බෙ තාරගණෙ ලොකෙ, ආභාය අතිරොචති.

‘‘තථෙව ත්වං මහාවීර, පරිවුතො දෙවමානුසෙ;
එතෙ සබ්බෙ අතික්කම්ම, ජලසි සබ්බදා තුවං.

‘‘ගම්භීරෙ උට්ඨිතා ඌමී, න වෙලමතිවත්තරෙ;
සබ්බා වෙලංව ඵුසන්ති, සඤ්චුණ්ණා විකිරන්ති තා.

‘‘තථෙව තිත්ථියා ලොකෙ, නානාදිට්ඨී බහුජ්ජනා;
ධම්මං වාදිතුකාමා තෙ, නාතිවත්තන්ති තං මුනිං.

‘‘සචෙ ච තං පාපුණන්ති, පටිවාදෙහි චක්ඛුම;
තවන්තිකං උපගන්ත්වා, සඤ්චුණ්ණාව භවන්ති තෙ.

‘‘යථාපි උදකෙ ජාතා, කුමුදා මන්දාලකා බහූ;
උපලිම්පන්ති තොයෙන, කද්දමකලලෙන ච.

‘‘තථෙව බහුකා සත්තා, ලොකෙ ජාතා විරූහරෙ;
අට්ටිතා රාගදොසෙන, කද්දමෙ කුමුදං යථා.

‘‘යථාපි පදුමං ජලජං, ජලමජ්ඣෙ විරූහති;
න සො ලිම්පති තොයෙන, පරිසුද්ධො හි කෙසරී.

‘‘තථෙව ත්වං මහාවීර, ලොකෙ ජාතො මහාමුනි;
නොපලිම්පසි ලොකෙන, තොයෙන පදුමං යථා.

‘‘යථාපි රම්මකෙ මාසෙ, බහූ පුප්ඵන්ති වාරිජා;
නාතික්කමන්ති තං මාසං, සමයො පුප්ඵනාය සො.

‘‘තථෙව ත්වං මහාවීර, පුප්ඵිතො තෙ විමුත්තියා;
සාසනං නාතිවත්තන්ති, පදුමං වාරිජං යථා.

‘‘සුපුප්ඵිතො සාලරාජා, දිබ්බගන්ධං පවායති;
අඤ්ඤසාලෙහි පරිවුතො, සාලරාජාව සොභති.

‘‘තථෙව ත්වං මහාවීර, බුද්ධඤාණෙන පුප්ඵිතො;
භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො, සාලරාජාව සොභසි.

‘‘යථාපි සෙලො හිමවා, ඔසධො සබ්බපාණිනං;
නාගානං අසුරානඤ්ච, දෙවතානඤ්ච ආලයො.

‘‘තථෙව ත්වං මහාවීර, ඔසධො විය පාණිනං;
තෙවිජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා ච, ඉද්ධියා පාරමිං ගතා.

‘‘අනුසිට්ඨා මහාවීර, තයා කාරුණිකෙන තෙ;
රමන්ති ධම්මරතියා, වසන්ති තව සාසනෙ.

‘‘මිගරාජා යථා සීහො, අභිනික්ඛම්ම ආසයා;
චතුද්දිසානුවිලොකෙත්වා, තික්ඛත්තුං අභිනාදති.

‘‘සබ්බෙ මිගා උත්තසන්ති, මිගරාජස්ස ගජ්ජතො;
තථා හි ජාතිමා එසො, පසූ තාසෙති සබ්බදා.

‘‘ගජ්ජතො තෙ මහාවීර, වසුධා සම්පකම්පති;
බොධනෙය්‍යාවබුජ්ඣන්ති, තසන්ති මාරකායිකා.

‘‘තසන්ති තිත්ථියා සබ්බෙ, නදතො තෙ මහාමුනි;
කාකා සෙනාව වික්ඛන්තා, මිගරඤ්ඤා යථා මිගා.

‘‘යෙ කෙචි ගණිනො ලොකෙ, සත්ථාරොති පවුච්චරෙ;
පරම්පරාගතං ධම්මං, දෙසෙන්ති පරිසාය තෙ.

‘‘න හෙවං ත්වං මහාවීර, ධම්මං දෙසෙසි පාණිනං;
සාමං සච්චානි බුජ්ඣිත්වා, කෙවලං බොධිපක්ඛියං.

‘‘ආසයානුසයං ඤත්වා; ඉන්ද්‍රියානං බලාබලං;
භබ්බාභබ්බෙ විදිත්වාන, මහාමෙඝොව ගජ්ජසි.

‘‘චක්කවාළපරියන්තා, නිසින්නා පරිසා භවෙ;
නානාදිට්ඨී විචිනන්තං, විමතිච්ඡෙදනාය තං.

‘‘සබ්බෙසං චිත්තමඤ්ඤාය, ඔපම්මකුසලො මුනි;
එකං පඤ්හං කථෙන්තොව, විමතිං ඡින්දසි පාණිනං.

‘‘උපතිස්සසදිසෙහෙව, වසුධා පූරිතා භවෙ;
සබ්බෙව තෙ පඤ්ජලිකා, කිත්තයුං ලොකනායකං.

‘‘කප්පං වා තෙ කිත්තයන්තා, නානාවණ්ණෙහි කිත්තයුං;
පරිමෙතුං න සක්කෙය්‍යුං, අප්පමෙය්‍යො තථාගතො.

‘‘යථා සකෙන ථාමෙන, කිත්තිතො හි මයා ජිනො;
කප්පකොටීපි කිත්තෙන්තා, එවමෙව පකිත්තයුං.

‘‘සචෙ හි කොචි දෙවො වා, මනුස්සො වා සුසික්ඛිතො;
පමෙතුං පරිකප්පෙය්‍ය, විඝාතංව ලභෙය්‍ය සො.

‘‘සාසනෙ තෙ පතිට්ඨාය, සක්‍යපුත්ත මහායස;
පඤ්ඤාය පාරමිං ගන්ත්වා, විහරාමි අනාසවො.

‘‘තිත්ථියෙ සම්පමද්දාමි, වත්තෙමි ජිනසාසනං;
ධම්මසෙනාපති අජ්ජ, සක්‍යපුත්තස්ස සාසනෙ.

‘‘අපරිමෙය්‍යො කතං කම්මං, ඵලං දස්සෙසි මෙ ඉධ;
සුඛිත්තො සරවෙගොව, කිලෙසෙ ඣාපයී මම.

‘‘යො කොචි මනුජො භාරං, ධාරෙය්‍ය මත්ථකෙ සදා;
භාරෙන දුක්ඛිතො අස්ස, භාරෙහි භරිතො තථා.

‘‘ඩය්හමානො තීහග්ගීහි, භවෙසු සංසරිං අහං;
භරිතො භවභාරෙන, ගිරිං උච්චාරිතො යථා.

‘‘ඔරොපිතො ච මෙ භාරො, භවා උග්ඝාටිතා මයා;
කරණීයං කතං සබ්බං, සක්‍යපුත්තස්ස සාසනෙ.

‘‘යාවතා බුද්ධඛෙත්තම්හි, ඨපෙත්වා සක්‍යපුඞ්ගවං;
අහං අග්ගොම්හි පඤ්ඤාය, සදිසො මෙ න විජ්ජති.

‘‘සමාධිම්හි සුකුසලො, ඉද්ධියා පාරමිං ගතො;
ඉච්ඡමානො චහං අජ්ජ, සහස්සං අභිනිම්මිනෙ.

‘‘අනුපුබ්බවිහාරස්ස, වසීභූතො මහාමුනි;
කථෙසි සාසනං මය්හං, නිරොධො සයනං මම.

‘‘දිබ්බචක්ඛු විසුද්ධං මෙ, සමාධිකුසලො අහං;
සම්මප්පධානානුයුත්තො, බොජ්ඣඞ්ගභාවනාරතො.

‘‘සාවකෙන හි පත්තබ්බං, සබ්බමෙව කතං මයා;
ලොකනාථං ඨපෙත්වාන, සදිසො මෙ න විජ්ජති.

‘‘සමාපත්තීනං කුසලො, ඣානවිමොක්ඛාන ඛිප්පපටිලාභී;
බොජ්ඣඞ්ගභාවනාරතො, සාවකගුණපාරමිගතොස්මි.

‘‘සාවකගුණෙනපි ඵුස්සෙන, බුද්ධියා පරිසුත්තමභාරවා;
යං සද්ධාසඞ්ගහිතං චිත්තං, සදා සබ්‍රහ්මචාරීසු.

‘‘උද්ධතවිසොව සප්පො, ඡින්නවිසාණොව උසභො;
නික්ඛිත්තමානදප්පොව, උපෙමි ගරුගාරවෙන ගණං.

‘‘යදි රූපිනී භවෙය්‍ය, පඤ්ඤා මෙ වසුමතීපි න සමෙය්‍ය;
අනොමදස්සිස්ස භගවතො, ඵලමෙතං ඤාණථවනාය.

‘‘පවත්තිතං ධම්මචක්කං, සක්‍යපුත්තෙන තාදිනා;
අනුවත්තෙමහං සම්මා, ඤාණථවනායිදං ඵලං.

‘‘මා මෙ කදාචි පාපිච්ඡො, කුසීතො හීනවීරියො;
අප්පස්සුතො අනාචාරො, සමෙතො අහු කත්ථචි.

‘‘බහුස්සුතො ච මෙධාවී, සීලෙසු සුසමාහිතො;
චෙතොසමථානුයුත්තො, අපි මුද්ධනි තිට්ඨතු.

‘‘තං වො වදාමි භද්දන්තෙ, යාවන්තෙත්ථ සමාගතා;
අප්පිච්ඡා හොථ සන්තුට්ඨා, ඣායී ඣානරතා සදා.

‘‘යමහං පඨමං දිස්වා, විරජො විමලො අහුං;
සො මෙ ආචරියො ධීරො, අස්සජි නාම සාවකො.

‘‘තස්සාහං වාහසා අජ්ජ, ධම්මසෙනාපතී අහුං;
සබ්බත්ථ පාරමිං පත්වා, විහරාමි අනාසවො.

‘‘යො මෙ ආචරියො ආසි, අස්සජි නාම සාවකො;
යස්සං දිසායං වසති, උස්සීසම්හි කරොමහං.

‘‘මම කම්මං සරිත්වාන, ගොතමො සක්‍යපුඞ්ගවො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි මං.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අපරභාගෙ පන සත්ථා ජෙතවනමහාවිහාරෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො අත්තනො සාවකෙ තෙන තෙන ගුණවිසෙසෙන එතදග්ගෙ ඨපෙන්තො – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො’’ති (අ. නි. 1.188-189) ථෙරං මහාපඤ්ඤභාවෙන එතදග්ගෙ ඨපෙසි. සො එවං සාවකපාරමීඤාණස්ස

මත්ථකං පත්වා ධම්මසෙනාපතිට්ඨානෙ පතිට්ඨහිත්වා සත්තහිතං කරොන්තො එකදිවසං සබ්‍රහ්මචාරීනං අත්තනො චරියවිභාවනමුඛෙන අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො –

981.

‘‘යථාචාරී යථාසතො සතීමා, යතසඞ්කප්පජ්ඣායි අප්පමත්තො;
අජ්ඣත්තරතො සමාහිතත්තො, එකො සන්තුසිතො තමාහු භික්ඛුං.

982.

‘‘අල්ලං සුක්ඛං වා භුඤ්ජන්තො, න බාළ්හං සුහිතො සියා;
ඌනූදරො මිතාහාරො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

983.

‘‘චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො.

984.

‘‘කප්පියං තඤ්චෙ ඡාදෙති, චීවරං ඉදමත්ථිකං;
අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො.

985.

‘‘පල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්ස, ජණ්ණුකෙ නාභිවස්සති;
අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො.

986.

‘‘යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද, දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතො;
උභයන්තරෙන නාහොසි, කෙන ලොකස්මි කිං සියා.

987.

‘‘මා මෙ කදාචි පාපිච්ඡො, කුසීතො හීනවීරියො;
අප්පස්සුතො අනාදරො, කෙන ලොකස්මි කිං සියා.

988.

‘‘බහුස්සුතො ච මෙධාවී, සීලෙසු සුසමාහිතො;
චෙතොසමථමනුයුත්තො, අපි මුද්ධනි තිට්ඨතු.

989.

‘‘යො පපඤ්චමනුයුත්තො, පපඤ්චාභිරතො මගො;
විරාධයී සො නිබ්බානං, යොගක්ඛෙමං අනුත්තරං.

990.

‘‘යො ච පපඤ්චං හිත්වාන, නිප්පපඤ්චපථෙ රතො;

ආරාධයී සො නිබ්බානං, යොගක්ඛෙමං අනුත්තරං.

991.

‘‘ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤෙ, නින්නෙ වා යදි වා ථලෙ;
යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යකං.

992.

‘‘රමණීයානි අරඤ්ඤානි, යත්ථ න රමතී ජනො;
වීතරාගා රමිස්සන්ති, න තෙ කාමගවෙසිනො.

993.

‘‘නිධීනංව පවත්තාරං, යං පස්සෙ වජ්ජදස්සිනං;
නිග්ගය්හවාදිං මෙධාවිං, තාදිසං පණ්ඩිතං භජෙ;
තාදිසං භජමානස්ස, සෙය්‍යො හොති න පාපියො.

994.

‘‘ඔවදෙය්‍යානුසාසෙය්‍ය, අසබ්භා ච නිවාරයෙ;
සතඤ්හි සො පියො හොති, අසතං හොති අප්පියො.

995.

‘‘අඤ්ඤස්ස භගවා බුද්ධො, ධම්මං දෙසෙසි චක්ඛුමා;
ධම්මෙ දෙසියමානම්හි, සොතමොධෙසිමත්ථිකො;
තං මෙ අමොඝං සවනං, විමුත්තොම්හි අනාසවො.

996.

‘‘නෙව පුබ්බෙනිවාසාය, නපි දිබ්බස්ස චක්ඛුනො;
චෙතොපරියාය ඉද්ධියා, චුතියා උපපත්තියා;
සොතධාතුවිසුද්ධියා, පණිධී මෙ න විජ්ජති.

997.

‘‘රුක්ඛමූලංව නිස්සාය, මුණ්ඩො සඞ්ඝාටිපාරුතො;
පඤ්ඤාය උත්තමො ථෙරො, උපතිස්සොව ඣායති.

998.

‘‘අවිතක්කං සමාපන්නො, සම්මාසම්බුද්ධසාවකො;
අරියෙන තුණ්හීභාවෙන, උපෙතො හොති තාවදෙ.

999.

‘‘යථාපි පබ්බතො සෙලො, අචලො සුප්පතිට්ඨිතො;
එවං මොහක්ඛයා භික්ඛු, පබ්බතොව න වෙධති.

1000.

‘‘අනඞ්ගණස්ස පොසස්ස, නිච්චං සුචිගවෙසිනො;
වාලග්ගමත්තං පාපස්ස, අබ්භමත්තංව ඛායති.

1001.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
නික්ඛිපිස්සං ඉමං කායං, සම්පජානො පටිස්සතො.

1002.

‘‘නාභිනන්දාමි මරණං, නාභිනන්දාමි ජීවිතං;
කාලඤ්ච පටිකඞ්ඛාමි, නිබ්බිසං භතකො යථා.

1003.

‘‘උභයෙන මිදං මරණමෙව, නාමරණං පච්ඡා වා පුරෙ වා;
පටිපජ්ජථ මා විනස්සථ, ඛණො වො මා උපච්චගා.

1004.

‘‘නගරං යථා පච්චන්තං, ගුත්තං සන්තරබාහිරං;
එවං ගොපෙථ අත්තානං, ඛණො වො මා උපච්චගා;
ඛණාතීතා හි සොචන්ති, නිරයම්හි සමප්පිතා.

1005.

‘‘උපසන්තො උපරතො, මන්තභාණී අනුද්ධතො;
ධුනාති පාපකෙ ධම්මෙ, දුමපත්තංව මාලුතො.

1006.

‘‘උපසන්තො උපරතො, මන්තභාණී අනුද්ධතො;
අප්පාසි පාපකෙ ධම්මෙ, දුමපත්තංව මාලුතො.

1007.

‘‘උපසන්තො අනායාසො, විප්පසන්නො අනාවිලො;
කල්‍යාණසීලො මෙධාවී, දුක්ඛස්සන්තකරො සියා.

1008.

‘‘න විස්සසෙ එකතියෙසු එවං, අගාරිසු පබ්බජිතෙසු චාපි;
සාධූපි හුත්වාන අසාධු හොන්ති, අසාධු හුත්වා පුන සාධු හොන්ති.

1009.

‘‘කාමච්ඡන්දො ච බ්‍යාපාදො, ථිනමිද්ධඤ්ච භික්ඛුනො;
උද්ධච්චං විචිකිච්ඡා ච, පඤ්චෙතෙ චිත්තකෙලිසා.

1010.

‘‘යස්ස සක්කරියමානස්ස, අසක්කාරෙන චූභයං;

සමාධි න විකම්පති, අප්පමාදවිහාරිනො.

1011.

‘‘තං ඣායිනං සාතතිකං, සුබුමදිට්ඨිපස්සකං;
උපාදානක්ඛයාරාමං, ආහු සප්පුරිසො ඉති.

1012.

‘‘මහාසමුද්දො පථවී, පබ්බතො අනිලොපි ච;
උපමාය න යුජ්ජන්ති, සත්ථු වරවිමුත්තියා.

1013.

‘‘චක්කානුවත්තකො ථෙරො, මහාඤාණී සමාහිතො;
පථවාපග්ගිසමානො, න රජ්ජති න දුස්සති.

1014.

‘‘පඤ්ඤාපාරමිතං පත්තො, මහාබුද්ධි මහාමති;
අජළො ජළසමානො, සදා චරති නිබ්බුතො.

1015.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා…පෙ…. භවනෙත්තිසමූහතා.

1016.

‘‘සම්පාදෙථප්පමාදෙන, එසා මෙ අනුසාසනී;
හන්දාහං පරිනිබ්බිස්සං, විප්පමුත්තොම්හි සබ්බධී’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි. ඉමා හි කාචි ගාථා ථෙරෙන භාසිතා, කාචි ථෙරං ආරබ්භ භගවතා භාසිතා, සබ්බා පච්ඡා අත්තනො චරියපවෙදනවසෙන ථෙරෙන භාසිතත්තා ථෙරස්සෙව ගාථා අහෙසුං.

තත්ථ **යථාචාරී**ති යථා කායාදීහි සංයතො, සංවුතො හුත්වා චරති විහරති, යථාචරණසීලොති වා යථාචාරී, සීලසම්පන්නොති අත්ථො. **යථාසතො**ති යථාසන්තො. ගාථාසුඛත්ථඤ්හි අනුනාසිකලොපං කත්වා නිද්දෙසො කතො, සන්තො විය, අරියෙහි නිබ්බිසෙසොති අත්ථො. **සතීමා**ති පරමාය සතියා සමන්නාගතො. **යතසඞ්කප්පජ්ඣායී**ති සබ්බසො මිච්ඡාසඞ්කප්පං පහාය නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිවසෙන සංයතසඞ්කප්පො හුත්වා ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච ඣායනසීලො. **අප්පමත්තො**ති තස්මිංයෙව යථාචාරිභාවෙ යතසඞ්කප්පො හුත්වා ඣායනෙන ච පමාදරහිතො සබ්බත්ථ සුප්පතිට්ඨිතසතිසම්පජඤ්ඤො. **අජ්ඣත්තරතො**ති ගොචරජ්ඣත්තෙ කම්මට්ඨානභාවනාය අභිරතො. **සමාහිතත්තො**ති තාය එව භාවනාය එකග්ගචිත්තො. **එකො**ති අසහායො ගණසංසග්ගං, කිලෙසසංසග්ගඤ්ච පහාය කායවිවෙකං, චිත්තවිවෙකඤ්ච පරිබ්‍රූහයන්තො. **සන්තුසිතො**ති පච්චයසන්තොසෙන ච

භාවනාරාමසන්තොසෙන ච සම්මදෙව තුසිතො තුට්ඨො. භාවනාය හි උපරූපරි විසෙසං ආවහන්තියා උළාරං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජති, මත්ථකං පත්තාය පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **තමාහු භික්ඛුන්ති** තං එවරූපං පුග්ගලං සික්ඛත්තයපාරිපූරියා භයං ඉක්ඛනතාය භින්නකිලෙසතාය ච භික්ඛූති වදන්ති.

ඉදානි යථාවුත්තසන්තොසද්වයෙ පච්චයසන්තොසං තාව දස්සෙන්තො **''අල්ලං සුක්ඛං වා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අල්ලන්ති** සප්පිආදිඋපසෙකෙන තින්තං සිනිද්ධං. **සුක්ඛන්ති** තදභාවෙන ලූඛං. **වා**-සද්දො අනියමත්ථො, අල්ලං වා සුක්ඛං වාති. **බාළ්හන්ති** අතිවිය. **සුහිතොති** ධාතො න සියාති අත්ථො. කථං පන සියාති ආහ **''ඌනූදරො මිතාහාරො''**ති පණීතං ලූඛං වාපි භොජනං භුඤ්ජන්තො භික්ඛු යාවදත්ථං අභුඤ්ජිත්වා ඌනූදරො සල්ලහුකුදරො, තතො එව මිතාහාරො පරිමිතභොජනො අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතං ආහාරං ආහරන්තො තත්ථ මත්තඤ්ඤුතාය පච්චවෙක්ඛණසතියා ච **සතො** හුත්වා **පරිබ්බජෙ** විහරෙය්‍ය.

යථා පන ඌනූදරො මිතාහාරො ච නාම හොති, තං දස්සෙතුං **''චත්තාරො''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අභුත්වාති** චත්තාරො වා පඤ්ච වා **ආලොපෙ** කබළෙ අභුඤ්ජිත්වා තත්තකස්ස ආහාරස්ස ඔකාසං ඨපෙත්වා පානීයං පිවෙය්‍ය. අයඤ්හි ආහාරෙ සල්ලහුකවුත්ති. නිබ්බානඤ්හි පෙසිතචිත්තස්ස භික්ඛුනො **ඵාසුවිහාරාය** ඣානාදීනං අධිගමයොග්‍යතාය සුඛවිහාරාය **අලං** පරියත්තන්ති අත්ථො. ඉමිනා කුච්ඡිපරිහාරියං පිණ්ඩපාතං වදන්තො පිණ්ඩපාතෙ ඉතරීතරසන්තොසං දස්සෙති. ''භුත්වානා''ති වා පාඨො, සො චතුපඤ්චාලොපමත්තෙනාපි ආහාරෙන සරීරං යාපෙතුං සමත්ථස්ස අතිවිය ධීරපකතිකස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන වුත්තො සියා, උත්තරගාථාහිපි සංසන්දති එව අප්පකස්සෙව චීවරස්ස සෙනාසනස්ස ච වක්ඛමානත්තා.

කප්පියන්ති යං කප්පියකප්පියානුලොමෙසු ඛොමාදීසු අඤ්ඤතරන්ති අත්ථො. **තඤ්චෙ ඡාදෙතීති** කප්පියං චීවරං සමානං ඡාදෙතබ්බං ඨානං ඡාදෙති චෙ, සත්ථාරා අනුඤ්ඤාතජාතියං සන්තං හෙට්ඨිමන්තෙන අනුඤ්ඤාතපමාණයුත්තං චෙ හොතීති අත්ථො. **ඉදමත්ථිකන්ති** ඉදං පයොජනත්ථං සත්ථාරා වුත්තපයොජනත්ථං යාවදෙව සීතාදිපටිඝාතනත්ථඤ්චෙව හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථඤ්චාති අත්ථො. එතෙන කායපරිහාරියං චීවරං තත්ථ ඉතරීතරසන්තොසඤ්ච වදති.

පල්ලඞ්කෙන නිසින්නස්සාති පල්ලඞ්කං වුච්චති සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං, තෙන නිසින්නස්ස, තිසන්ධිපල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නස්සාති අත්ථො. **ජණ්ණුකෙ නාභිවස්සතීති** යස්සං කුටියං තථා නිසින්නස්ස දෙවෙ වස්සන්තෙ ජණ්ණුකද්වයං වස්සොදකෙන න තෙමියති,

එත්තකම්පි සබ්බපරියන්තසෙනාසනං, සක්කා හි තත්ථ නිසීදිත්වා අත්ථකාමරූපෙන කුලපුත්තෙන සදත්ථං නිප්ඵාදෙතුං. තෙනාහ **“අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො”**ති.

එවං ථෙරො ඉමාහි චතූහි ගාථාහි යෙ තෙ භික්ඛූ මහිච්ඡා අසන්තුට්ඨා, තෙසං පරමුක්කංසගතං සල්ලෙඛඔවාදං පකාසෙත්වා ඉදානි වෙදනාමුඛෙන භාවනාරාමසන්තොසං දස්සෙන්තො **“යො සුඛ”**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **සුඛ**න්ති සුඛවෙදනං. **දුක්ඛතොති** විපරිණාමදුක්ඛතො. **අද්දාති** අද්දස, විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය යථාභූතං යො අපස්සීති අත්ථො. සුඛවෙදනා හි පරිභොගකාලෙ අස්සාදියමානාපි විසමිස්සං විය භොජනං විපරිණාමකාලෙ දුක්ඛායෙව හොති. තෙනෙත්ථ දුක්ඛානුපස්සනං දස්සෙති. **දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතොති** දුක්ඛවෙදනං යො සල්ලන්ති පස්සි. දුක්ඛවෙදනා හි යථා සල්ලං සරීරං අනුපවිසන්තම්පි අනුපවිසිත්වා ඨිතම්පි උද්ධරියමානම්පි පීළනමෙව ජනෙති, එවං උප්පජ්ජමානාපි ඨිතිප්පත්තාපි භිජ්ජමානාපි විබාධතියෙවාති. එතෙනෙත්ථ දුක්ඛානුපස්සනංයෙව උක්කංසෙත්වා වදති, තෙන ච ‘‘යං දුක්ඛං තදනත්තා’’ති (සං. නි. 3.15) වචනතො වෙදනාද්වයෙ අත්තත්තනියගාහං විනිවෙඨෙති. **උභයන්තරෙනාති** උභයෙසං අන්තරෙ, සුඛදුක්ඛවෙදනානං මජ්ඣභූතෙ අදුක්ඛමසුඛෙති අත්ථො. **නාහොසීති** යථාභූතාවබොධනෙ අත්තත්තනියාභිනිවෙසනං අහොසි. **කෙන ලොකස්මිං කිං සියාති** එවං වෙදනාමුඛෙන පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධෙ පරිජානිත්වා තප්පටිබද්ධං සකලකිලෙසජාලං සමුච්ඡින්දිත්වා ඨිතො කෙන නාම කිලෙසෙන ලොකස්මිං බද්ධො, දෙවතාදීසු කිං වා ආයති සියා, අඤ්ඤදත්ථු ඡින්නබන්ධනො අපඤ්ඤත්තිකොව සියාති අධිප්පායො.

ඉදානි මිච්ඡාපටිපන්නෙ පුග්ගලෙ ගරහන්තො සම්මාපටිපන්නෙ පසංසන්තො **“මා මෙ”**තිආදිකා චතස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **මා මෙ කදාචි පාපිච්ඡොති** යො අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය පාපිච්ඡො, සමණධම්මෙ උස්සාහාභාවෙන **කුසීතො,** තතොයෙව **හීනවීරියො,** සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිපටිසංයුත්තස්ස සුතස්ස අභාවෙන **අප්පස්සුතො,** ඔවාදානුසාසනීසු ආදරාභාවෙන **අනාදරො,** තාදිසො අතිහීනපුග්ගලො මම සන්තිකෙ කදාචිපි මා හොතු. කස්මා? **කෙන ලොකස්මිං කිං සියාති** ලොකස්මිං සත්තනිකායෙ තස්ස තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස කෙන ඔවාදෙන කිං භවිතබ්බං, කෙන වා කතෙන කිං සියා, නිරත්ථකමෙවාති අත්ථො.

බහුස්සුතො චාති යො පුග්ගලො සීලාදිපටිසංයුත්තස්ස සුත්තගෙය්‍යාදිභෙදස්ස බහුනො සුතස්ස සම්භවෙන බහුස්සුතො, ධම්මොජපඤ්ඤාය පාරිහාරියපඤ්ඤාය පටිවෙධපඤ්ඤාය ච වසෙන **මෙධාවී,** සීලෙසු ච සුට්ඨු පතිට්ඨිතත්තා **සුසමාහිතො, චෙතොසමථං**

ලොකියලොකුත්තරභෙදං චිත්තසමාධානං **අනුයුත්තො,** තාදිසො පුග්ගලො මය්හං මත්ථකෙපි තිට්ඨතු, පගෙව සහවාසො.

යො පපඤ්චමනුයුත්තොති යො පන පුග්ගලො කම්මාරාමතාදිවසෙන රූපාභිසඞ්ගාදිවසෙන ච පවත්තියා පපඤ්චනට්ඨෙන තණ්හාදිභෙදං පපඤ්චං අනුයුත්තො, තත්ථ ච අනාදීනවදස්සනෙන අභිරතො මගසදිසො, සො නිබ්බානං විරාධයි, සො නිබ්බානා සුවිදූරවිදූරෙ ඨිතො.

යො ච පපඤ්චං හිත්වානාති යො පන පුග්ගලො තණ්හාපපඤ්චං පහාය තදභාවතො නිප්පපඤ්චස්ස නිබ්බානස්ස පථෙ අධිගමූපායෙ අරියමග්ගෙ **රතො** භාවනාභිසමයෙ අභිරතො, සො නිබ්බානං **ආරාධයි** සාධෙසි අධිගච්ඡීති අත්ථො.

අථෙකදිවසං ථෙරො අත්තනො කනිට්ඨභාතිකස්ස රෙවතත්ථෙරස්ස කණ්ටකනිචිතඛදිරරුක්ඛසඤ්ඡන්නෙ නිරුදකකන්තාරෙ වාසං දිස්වා තං පසංසන්තො **''ගාමෙ වා''**තිආදිකා ද්වෙ ගාථා අභාසි. තත්ථ **ගාමෙ වාති** කිඤ්චාපි අරහන්තො ගාමන්තෙ කායවිවෙකං න ලභන්ති, චිත්තවිවෙකං පන ලභන්තෙව. තෙසඤ්හි දිබ්බපටිභාගානිපි ආරම්මණානි චිත්තං චාලෙතුං න සක්කොන්ති, තස්මා ගාමෙ වා හොතු අරඤ්ඤාදීසු අඤ්ඤතරං වා, **යත්ථ අරහන්තො විහරන්ති, තං භූමිරාමණෙය්‍යකන්ති** සො භූමිප්පදෙසො රමණීයො එවාති අත්ථො.

අරඤ්ඤානීති සුපුප්ඵිතතරුසණ්ඩමණ්ඩිතානි විමලසලිලාසයසම්පන්නානි අරඤ්ඤානි රමණීයානීති සම්බන්ධො. **යත්ථාති** යෙසු අරඤ්ඤෙසු විකසිතෙසු විය රමමානෙසු කාමපක්ඛිකො කාමගවෙසකො **ජනො** න රමති. **වීතරාගාති** විගතරාගා පන ඛීණාසවා භමරමධුකරා විය පදුමවනෙසු තථාරූපෙසු අරඤ්ඤෙසු රමිස්සන්තීති. **න තෙ කාමගවෙසිනොති** යස්මා තෙ වීතරාගා කාමගවෙසිනො න හොන්තීති අත්ථො.

පුන ථෙරො රාධං නාම දුග්ගතබ්‍රාහ්මණං අනුකම්පාය පබ්බාජෙත්වා, උපසම්පාදෙත්වා තමෙව පච්ඡාසමණං කත්වා විචරන්තො එකදිවසං තස්ස ච සුබ්බචභාවෙන තුස්සිත්වා ඔවාදං දෙන්තො **''නිධීනංවා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **නිධීනංවාති** තත්ථ තත්ථ නිදහිත්වා ඨපිතානං හිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිපූරානං නිධිකුම්භීනං. **පවත්තාරන්ති** කිච්ඡජීවිකෙ දුග්ගතමනුස්සෙ අනුකම්පං කත්වා ''එහි තෙ සුඛෙන ජීවිතුං උපායං දස්සෙස්සාමී''ති නිධිට්ඨානං නෙත්වා හත්ථං පසාරෙත්වා ''ඉමං ගහෙත්වා සුඛං ජීවාහී''ති ආචික්ඛිතාරං විය. **වජ්ජදස්සිනන්ති** ද්වෙ වජ්ජදස්සිනො – ''ඉමිනා නං අසාරුප්පෙන වා ඛලිතෙන වා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිග්ගණ්හිස්සාමී''ති රන්ධගවෙසකො ච, අඤ්ඤාතං ඤාපෙතුකාමො ඤාතං අස්සාදෙන්තො සීලාදිවුද්ධිකාමතාය තං තං වජ්ජං ඔලොකෙන්තො උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතො චාති, අයං ඉධ

අධිප්පෙතො. යථා හි දුග්ගතමනුස්සො ‘‘ඉමං නිධිං ගණ්හාහී’’ති නිග්ගය්හමානොපි නිධිදස්සනෙ කොපං න කරොති, පමුදිතොව හොති, එවං එවරූපෙසු පුග්ගලෙසු අසාරුප්පං වා ඛලිතං වා දිස්වා ආචික්ඛන්තෙ කොපො න කාතබ්බො, තුට්ඨචිත්තෙනෙව භවිතබ්බං, ‘‘භන්තෙ, පුනපි මං එවරූපං වදෙය්‍යාථා’’ති පවාරෙතබ්බමෙව. **නිග්ගය්හවාදින්**ති යො වජ්ජං දිස්වා අයං මෙ සද්ධිවිහාරිකො, අන්තෙවාසිකො, උපකාරකොති අචින්තෙත්වා වජ්ජානුරූපං තජ්ජෙන්තො පණාමෙන්තො දණ්ඩකම්මං කරොන්තො සික්ඛාපෙති, අයං නිග්ගය්හවාදී නාම සම්මාසම්බුද්ධො විය. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘නිග්ගය්හ නිග්ගය්හාහං, ආනන්ද, වක්ඛාමි; පවය්හ පවය්හ, ආනන්ද, වක්ඛාමි. යො සාරො සො ඨස්සතී’’ති (ම. නි. 3.196). **මෙධාවින්**ති ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතං. **තාදිසන්**ති එවරූපං පණ්ඩිතං. **භජෙ**ති පයිරුපාසෙය්‍ය. තාදිසඤ්හි ආචරියං භජමානස්ස අන්තෙවාසිකස්ස සෙය්‍යො හොති, න පාපියො, වුඩ්ඪීයෙව හොති, නො පරිහානීති අත්ථො.

අථෙකදා අස්සජිපුනබ්බසුකෙහි කීටාගිරිස්මිං ආවාසෙ දූසිතෙ සත්ථාරා ආණත්තො අත්තනො පරිසාය මහාමොග්ගල්ලානෙන ච සද්ධිං තත්ථ ගතො ධම්මසෙනාපති අස්සජිපුනබ්බසුකෙසු ඔවාදං අනාදියන්තෙසු ඉමං ගාථමාහ. තත්ථ **ඔවදෙය්‍යා**ති ඔවාදං අනුසිට්ඨිං දදෙය්‍ය. **අනුසාසෙය්‍යා**ති තස්සෙව පරියායවචනං. අථ වා උප්පන්නෙ වත්ථුස්මිං වදන්තො ඔවදති නාම, අනුප්පන්නෙ ‘‘අයසොපි තෙ සියා’’තිආදිං අනාගතං උද්දිස්ස වදන්තො අනුසාසති නාම. සම්මුඛා වදන්තො වා ඔවදති නාම, පරම්මුඛා දූතං, සාසනං වා පෙසෙත්වා වදන්තො අනුසාසති නාම. සකිං වදන්තො වා ඔවදති නාම, පුනප්පුනං වදන්තො අනුසාසති නාම. **අසබ්භා චා**ති අකුසලා ධම්මා ච නිවාරයෙ, කුසලෙ ධම්මෙ ච පතිට්ඨාපෙය්‍යාති අත්ථො. **සතඤ්හි සො**ති එවරූපො පුග්ගලො සාධූනං පියො හොති. යෙ පන අසන්තා අසප්පුරිසා විතිණ්ණපරලොකා ආමිසචක්ඛුකා ජීවිකත්ථාය පබ්බජිතා, තෙසං සො ඔවාදකො අනුසාසකො ‘‘න ත්වං අම්හාකං උපජ්ඣායො, න ආචරියො, කස්මා අම්හෙ වදසී’’ති එවං මුඛසත්තීහි විජ්ඣන්තානං අප්පියො හොතීති.

‘‘යං ආරබ්භ සත්ථා ධම්මං දෙසෙති, සො එව උපනිස්සයසම්පන්නො’’ති භික්ඛූසු කථාය සමුට්ඨිතාය ‘‘නයිදමෙත’’න්ති දස්සෙන්තො **‘‘අඤ්ඤස්සා’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **අඤ්ඤස්සා**ති අත්තනො භාගිනෙය්‍යං දීඝනඛපරිබ්බාජකං සන්ධායාහ. තස්ස හි සත්ථාරා වෙදනාපරිග්ගහසුත්තෙ (ම. නි. 2.205-206) දෙසියමානෙ අයං මහාථෙරො භාවනාමග්ගෙ අධිගන්ත්වා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. **සොතමොධෙසිමත්ථිකො**ති සත්ථාරං බීජයමානො ඨිතො අත්ථිකො හුත්වා සුස්සූසන්තො සොතං ඔදහිං. **තං මෙ අමොඝං සවනන්**ති තං තථා සුතං සවනං මය්හං අමොඝං අවඤ්ඣං අහොසි, අග්ගසාවකෙන පත්තබ්බං සම්පත්තීනං අවස්සයො අහොසි. තෙනාහ **‘‘විමුත්තොම්හී’’**තිආදි.

තත්ථ **නෙව පුබ්බෙනිවාසායාති** අත්තනො පරෙසඤ්ච පුබ්බෙනිවාසජානනඤාණත්ථාය, පණිධි මෙ නෙව විජ්ජතීති යොජනා. පරිකම්මකරණවසෙන තදත්ථං චිත්තපණිධානමත්තම්පි නෙවත්ථි නෙව අහොසීති අත්ථො. **චෙතොපරියායාති** චෙතොපරියඤාණස්ස. **ඉද්ධියාති** ඉද්ධිවිධඤාණස්ස. **චුතියා උපපත්තියාති**, සත්තානං චුතියා උපපත්තියා ච ජානනඤාණාය චුතූපපාතඤාණත්ථාය. **සොතධාතුවිසුද්ධියාති** දිබ්බසොතඤාණස්ස. **පණිධි මෙ න විජ්ජතීති** ඉමෙසං අභිඤ්ඤාවිසෙසානං අත්ථාය පරිකම්මවසෙන චිත්තස්ස පණිධි චිත්තාභිනීහාරො මෙ නත්ථි නාහොසීති අත්ථො. සබ්බඤ්ඤුගුණා විය හි බුද්ධානං අග්ගමග්ගාධිගමෙනෙව සාවකානං සබ්බෙ සාවකගුණා හත්ථගතා හොන්ති, න තෙසං අධිගමාය විසුං පරිකම්මකරණකිච්චං අත්ථීති.

රුක්ඛමූලන්තිආදිකා තිස්සො ගාථා කපොතකන්දරායං විහරන්තස්ස යක්ඛෙන පහතකාලෙ සමාපත්තිබලෙන අත්තනො නිබ්බිකාරතාදීපනවසෙන වුත්තා. තත්ථ **මුණ්ඩොති** න වොරොපිතකෙසො. **සඞ්ඝාටිපාරුතොති** සඞ්ඝාටිං පාරුපිත්වා නිසින්නො. ‘‘සඞ්ඝාටියා සුපාරුතො’’ති ච පඨන්ති. **පඤ්ඤාය උත්තමො ථෙරොති** ථෙරො හුත්වා පඤ්ඤාය උත්තමො, සාවකෙසු පඤ්ඤාය සෙට්ඨොති අත්ථො. **ඣායතීති** ආරම්මණූපනිජ්ඣානෙන ලක්ඛණූපනිජ්ඣානෙන ච ඣායති, බහුලං සමාපත්තිවිහාරෙන විහරතීති අත්ථො.

උපෙතො හොති තාවදෙති යදා යක්ඛෙන සීසෙ පහතො, තාවදෙව **අවිතක්කං** චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිං සමාපන්නො අරියෙන තුණ්හීභාවෙන උපෙතො සමන්නාගතො අහොසි. අතීතත්ථෙ හි හොතීති ඉදං වත්තමානවචනං.

පබ්බතොව න වෙධතීති මොහක්ඛයා භින්නසබ්බකිලෙසො **භික්ඛු**. සො සෙලමයපබ්බතො විය **අචලො** සුප්පතිට්ඨිතො ඉට්ඨාදිනා කෙනචි න වෙධති, සබ්බත්ථ නිබ්බිකාරො හොතීති අත්ථො.

අථෙකදිවසං ථෙරස්ස අසතියා නිවාසනකණ්ණෙ ඔලම්බන්තෙ අඤ්ඤතරො සාමණෙරො, ‘‘භන්තෙ, පරිමණ්ඩලං නිවාසෙතබ්බ’’න්ති ආහ. තං සුත්වා ‘‘භද්දං තයා සුට්ඨු වුත්ත’’න්ති සිරසා විය සම්පටිච්ඡන්තො තාවදෙව ථොකං අපක්කමිත්වා පරිමණ්ඩලං නිවාසෙත්වා ‘‘මාදිසානං අයම්පි දොසොයෙවා’’ති දස්සෙන්තො **‘‘අනඞ්ගණස්සා’’**ති ගාථමාහ.

පුන මරණෙ ජීවිතෙ ච අත්තනො සමචිත්තතං දස්සෙන්තො **‘‘නාභිනන්දාමී’’**තිආදිනා ද්වෙ ගාථා වත්වා පරෙසං ධම්මං කථෙන්තො **‘‘උභයෙන මිද’’**න්තිආදිනා ගාථාද්වයමාහ. තත්ථ **උභයෙනාති** උභයෙසු, උභොසු කාලෙසූති අත්ථො. **මිදන්ති** ම-කාරො පදසන්ධිකරො. ඉදං මරණමෙව, මරණං අත්ථෙව නාම, අමරණං නාම නත්ථි. කෙසු උභොසු

කාලෙසූති ආහ **‘‘පච්ඡා වා පුරෙ වා’’**ති මජ්ඣිමවයස්ස **පච්ඡා වා** ජරාජිණ්ණකාලෙ **පුරෙ වා** දහරකාලෙ **මරණමෙව** මරණං එකන්තිකමෙව. තස්මා **පටිපජ්ජථ** සම්මා පටිපත්තිං පූරෙථ විප්පටිපජ්ජිත්වා **මා විනස්සථ** අපායෙසු මහාදුක්ඛං මානුභවථ. **ඛණො වො මා උපච්චගාති** අට්ඨහි අක්ඛණෙහි විවජ්ජිතො අයං නවමො ඛණො මා තුම්හෙ අතික්කමීති අත්ථො.

අථෙකදිවසං ආයස්මන්තං මහාකොට්ඨිකං දිස්වා තස්ස ගුණං පකාසෙන්තො **‘‘උපසන්තො’’**තිආදිනා තිස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ අනුද්දෙසිකවසෙන **‘‘ධුනාති’’**ති වුත්තමෙවත්ථං පුන ථෙරසන්නිස්සිතං කත්වා වදන්තො **‘‘අප්පාසී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **අප්පාසීති** අධුනා පහාසීති අත්ථො. **අනායාසොති** අපරිස්සමො, කිලෙසදුක්ඛරහිතොති අත්ථො. **විප්පසන්නො අනාවිලොති** විප්පසන්නො අසද්ධියාදීනං අභාවෙන සුට්ඨු පසන්නචිත්තො අනාවිලසඞ්කප්පතාය අනාවිලො.

න විස්සසෙති ගාථා දෙවදත්තං සද්දහිත්වා තස්ස දිට්ඨිං රොචෙත්වා ඨිතෙ වජ්ජිපුත්තකෙ ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ **න විස්සසෙති** විස්සට්ඨො න භවෙය්‍ය, න සද්දහෙය්‍යාති අත්ථො. **එකතියෙසූති** එකච්චෙසු අනවට්ඨිතසභාවෙසු පුථුජ්ජනෙසු. **එවන්ති** යථා තුම්හෙ ‘‘දෙවදත්තො සම්මා පටිපන්නො’’ති විස්සාසං ආපජ්ජිත්ථ, එවං. **අගාරිසූති** ගහට්ඨෙසු. **සාධූපි හුත්වානාති** යස්මා පුථුජ්ජනභාවො නාම අස්සපිට්ඨෙ ඨපිතකුම්භණ්ඩං විය ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකං විය ච අනවට්ඨිතො, තස්මා එකච්චෙ ආදිතො සාධූ හුත්වා ඨිතාපි පච්ඡා අසාධූ හොන්ති. යථා දෙවදත්තො පුබ්බෙ සීලසම්පන්නො අභිඤ්ඤාසමාපත්තිලාභී හුත්වා ලාභසක්කාරපකතො ඉදානි පරිහීනවිසෙසො ඡින්නපක්ඛකාකො විය ආපායිකො ජාතො. තස්මා තාදිසො දිට්ඨමත්තෙන ‘‘සාධූ’’ති න විස්සාසිතබ්බො. එකච්චෙ පන කල්‍යාණමිත්තසංසග්ගාභාවෙන ආදිතො අසාධූ හුත්වාපි පච්ඡා කල්‍යාණසංසග්ගෙන සාධූ හොන්තියෙව, තස්මා දෙවදත්තසදිසෙ සාධුපතිරූපෙ ‘‘සාධූ’’ති න විස්සාසෙය්‍යාති අත්ථො.

යෙසං කාමච්ඡන්දාදයො චිත්තුපක්කිලෙසා අවිගතා, තෙ අසාධූ. යෙසං තෙ විගතා, තෙ සාධූති දස්සෙතුං **‘‘කාමච්ඡන්දො’’**ති ගාථං වත්වා අසාධාරණතො උක්කංසගතං සාධුලක්ඛණං දස්සෙතුං **‘‘යස්ස සක්කරියමානස්සා’’**තිආදිනා ගාථාද්වයං වුත්තං.

අසාධාරණතො පන උක්කංසගතං තං දස්සෙතුං සත්ථාරං අත්තානඤ්ච උදාහරන්තො **‘‘මහාසමුද්දො’’**තිආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ **මහාසමුද්දොති** අයං මහාසමුද්දො, මහාපථවී **සෙලො** පබ්බතො, පුරත්ථිමාදිභෙදතො අනිලො ච අත්තනො අචෙතනාභාවෙන ඉට්ඨානිට්ඨං සහන්ති, න පටිසඞ්ඛානබලෙන, සත්ථා පන යස්සා අරහත්තුප්පත්තියා වසෙන උත්තමෙ

තාදිභාවෙ ඨිතො ඉට්ඨාදීසු සබ්බත්ථ සමො නිබ්බිකාරො, තස්සා **සත්ථු වරවිමුත්තියා** අග්ගඵලවිමුත්තියා තෙ මහාසමුද්දාදයො **උපමාය** උපමාභාවෙන **න යුජ්ජන්ති** කලභාගම්පි න උපෙන්තීති අත්ථො.

චක්කානුවත්තකොති සත්ථාරා වත්තිතස්ස ධම්මචක්කස්ස අනුවත්තකො. **ථෙරොති** අසෙක්ඛෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්නාගමෙන ථෙරො. **මහාඤාණීති** මහාපඤ්ඤො. **සමාහිතොති** උපචාරප්පනාසමාධිනා අනුත්තරසමාධිනා ච සමාහිතො. **පථවාපග්ගිසමානොති** ඉට්ඨාදිආරම්මණසන්නිපාතෙ නිබ්බිකාරතාය පථවියා ආපෙන අග්ගිනා ච සදිසවුත්තිකො. තෙනාහ **"න රජ්ජති න දුස්සතී"**ති.

පඤ්ඤාපාරමිතං පත්තොති සාවකඤාණස්ස පාරමිං පාරකොටිං පත්තො. **මහාබුද්ධීති** මහාපුථුහාසජවනතික්ඛනිබ්බෙධිකභාවප්පත්තාය මහතියා බුද්ධියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො. **මහාමතීති** ධම්මන්වයවෙදිතසඞ්ඛාතාය මහතියා නයග්ගාහමතියා සමන්නාගතො. යෙ හි තෙ චතුබ්බිධා, සොළසවිධා, චතුචත්තාලීසවිධා, තෙසත්තතිවිධා ච පඤ්ඤප්පභෙදා. තෙසං සබ්බසො අනවසෙසානං අධිගතත්තා මහාපඤ්ඤතාදිවිසෙසයොගතො ච අයං මහාථෙරො සාතිසයං "මහාබුද්ධී"ති වත්තබ්බතං අරහති. යථාහ භගවා –

> "පණ්ඩිතො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; මහාපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; පුථුපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; හාසපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; ජවනපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; තික්ඛපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො; නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො"තිආදි (ම. නි. 3.93).

තත්ථායං පණ්ඩිතභාවාදීනං විභාගවිභාවනා. ධාතුකුසලතා, ආයතනකුසලතා, පටිච්චසමුප්පාදකුසලතා, ඨානාට්ඨානකුසලතාති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි පණ්ඩිතො. මහාපඤ්ඤතාදීනං විභාගදස්සනෙ අයං පාළි –

> "කතමා මහාපඤ්ඤා? මහන්තෙ අත්ථෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ ධම්මෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තා නිරුත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි පටිභානානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සීලක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සමාධික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ විමුත්තික්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි ඨානාට්ඨානානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තා

විහාරසමාපත්තියො පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි අරියසච්චානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ ඉද්ධිපාදෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි බලානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තෙ අරියමග්ගෙ පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තානි සාමඤ්ඤඵලානි පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තා අභිඤ්ඤායො පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා, මහන්තං පරමත්ථං නිබ්බානං පරිග්ගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා.

‘‘කතමා පුථුපඤ්ඤා? පුථුනානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාධාතූසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාආයතනෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාපටිච්චසමුප්පාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඅත්ථෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාධම්මෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානානිරුත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාපටිභානෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසීලක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසමාධික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාපඤ්ඤාක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාවිමුත්තික්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාවිමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඨානාට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාවිහාරසමාපත්තීසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඅරියසච්චෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසතිපට්ඨානෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසම්මප්පධානෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඉද්ධිපාදෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඉන්ද්‍රියෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාබලෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාබොජ්ඣඞ්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඅරියමග්ගෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාසාමඤ්ඤඵලෙසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුනානාඅභිඤ්ඤාසු ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා, පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ අතික්කම්ම පරමත්ථෙ නිබ්බානෙ ඤාණං පවත්තතීති පුථුපඤ්ඤා.

‘‘කතමා හාසපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො සීලානි පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො…පෙ.… පාමොජ්ජබහුලො ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො…පෙ.… පාමොජ්ජබහුලො භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො…පෙ.… පාමොජ්ජබහුලො ජාගරියානුයොගං පරිපූරෙතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො…පෙ.… පාමොජ්ජබහුලො සීලක්ඛන්ධං…පෙ.… සමාධික්ඛන්ධං, පඤ්ඤාක්ඛන්ධං, විමුත්තික්ඛන්ධං, විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙතීති…පෙ.… පටිවිජ්ඣතීති. විහාරසමාපත්තියො පරිපූරෙතීති, අරියසච්චානි පටිවිජ්ඣතීති, සතිපට්ඨානෙ භාවෙතීති, සම්මප්පධානෙ භාවෙතීති, ඉද්ධිපාදෙ භාවෙතීති, ඉන්ද්‍රියානි භාවෙතීති, බලානි භාවෙතීති, බොජ්ඣඞ්ගෙ භාවෙතීති, අරියමග්ගං භාවෙතීති…පෙ.… සාමඤ්ඤඵලානි සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා, හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො අභිඤ්ඤායො පටිවිජ්ඣතීති හාසපඤ්ඤා; හාසබහුලො වෙදබහුලො තුට්ඨිබහුලො පාමොජ්ජබහුලො පරමත්ථං නිබ්බානං සච්ඡිකරොතීති හාසපඤ්ඤා.

‘‘කතමා ජවනපඤ්ඤා? යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං…පෙ.… යං දූරෙ සන්තිකෙ වා, සබ්බං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා; යා කාචි වෙදනා…පෙ.… යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං…පෙ.… සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. චක්ඛු…පෙ.… ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං, අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, දුක්ඛතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා, අනත්තතො ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

‘‘රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා…පෙ.… වෙදනා…පෙ.… සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ.… ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං ඛයට්ඨෙන, දුක්ඛං භයට්ඨෙන, අනත්තා අසාරකට්ඨෙනාති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

‘‘රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා රූපනිරොධෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා. වෙදනා…පෙ…. සඤ්ඤා… සඞ්ඛාරා… විඤ්ඤාණං… චක්ඛු…පෙ…. ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අනිච්චං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්මන්ති තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා ජරාමරණනිරොධෙ නිබ්බානෙ ඛිප්පං ජවතීති ජවනපඤ්ඤා.

‘‘කතමා තික්ඛපඤ්ඤා? ඛිප්පං කිලෙසෙ ඡින්දතීති තික්ඛපඤ්ඤා, උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා; උප්පන්නං බ්‍යාපාදවිතක්කං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා; උප්පන්නං විහිංසාවිතක්කං නාධිවාසෙති…පෙ…. උප්පන්නුප්පන්නෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා; උප්පන්නං රාගං නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා; උප්පන්නං දොසං…පෙ…. උප්පන්නං මොහං… උප්පන්නං කොධං… උප්පන්නං උපනාහං… මක්ඛං… පළාසං… ඉස්සං… මච්ඡරියං… මායං… සාඨෙය්‍යං… ථම්භං… සාරම්භං… මානං… අතිමානං… මදං… පමාදං… සබ්බෙ කිලෙසෙ… සබ්බෙ දුච්චරිතෙ… සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරෙ…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති තික්ඛපඤ්ඤා. එකස්මිං ආසනෙ චත්තාරො ච අරියමග්ගා, චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි, චතස්සො පටිසම්භිදායො, ඡ අභිඤ්ඤායො අධිගතා හොන්ති සච්ඡිකතා ඵස්සිතා පඤ්ඤායාති තික්ඛපඤ්ඤා.

‘‘කතමා නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා? ඉධෙකච්චො සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති උත්තාසබහුලො උක්කණ්ඨනබහුලො අරතිබහුලො අනභිරතිබහුලො බහිමුඛො න රමති සබ්බසඞ්ඛාරෙසු, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං දොසක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා, අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා; අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අපදාලිතපුබ්බං කොධං…පෙ…. උපනාහං…පෙ…. සබ්බෙ භවගාමිකම්මෙ නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බෙධිකපඤ්ඤා’’ති (පටි. ම. 3.6-7).

එවං යථාවුත්තවිභාගාය මහතියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා ‘‘මහාබුද්ධී’’ති වුත්තං.

අපිච අනුපදධම්මවිපස්සනාවසෙනාපි ඉමස්ස ථෙරස්ස මහාපඤ්ඤතා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘සාරිපුත්තො, භික්ඛවෙ, අඩ්ඪමාසං අනුපදධම්මවිපස්සනං විපස්සති. තත්‍රිදං, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තස්ස අනුපදධම්මවිපස්සනාය හොති.

‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. යෙ ච පඨමෙ ඣානෙ ධම්මා විතක්කො ච...පෙ.... චිත්තෙකග්ගතා ච ඵස්සො වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා චිත්තං ඡන්දො අධිමොක්ඛො වීරියං සති උපෙක්ඛා මනසිකාරො, ත්‍යාස්ස ධම්මා අනුපදවවත්ථිතා හොන්ති, ත්‍යාස්ස ධම්මා විදිතා උප්පජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති. සො එවං පජානාති ‘එවං කිර මෙ ධම්මා අහුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්තී’ති. සො තෙසු ධම්මෙසු අනුපායො අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරති. සො ‘අත්ථි උත්තරි නිස්සරණ’න්ති පජානාති. තබ්බහුලීකාරා අත්ථිත්වෙවස්ස හොති.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො විතක්කවිචාරානං වූපසමා...පෙ.... දුතියං ඣානං... තතියං ඣානං... චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. ආකාසානඤ්චායතනං... විඤ්ඤාණඤ්චායතනං... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං... සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. සො තාය සමාපත්තියා සතො වුට්ඨහති, සො තාය සමාපත්තියා සතො වුට්ඨහිත්වා යෙ ධම්මා අතීතා නිරුද්ධා විපරිණතා, තෙ ධම්මෙ සමනුපස්සති ‘‘එවං කිර මෙ ධම්මා අහුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්තී’’ති. සො තෙසු ධම්මෙසු අනුපායො අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරති. සො ‘අත්ථි උත්තරි නිස්සරණ’න්ති පජානාති. තබ්බහුලීකාරා අත්ථිත්වෙවස්ස හොති.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති. පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. සො තාය සමාපත්තියා සතො වුට්ඨහති, සො තාය සමාපත්තියා සතො වුට්ඨහිත්වා යෙ ධම්මා අතීතා නිරුද්ධා විපරිණතා, තෙ ධම්මෙ සමනුපස්සති ‘එවං කිර මෙ ධම්මා අහුත්වා

සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්තී'ති. සො තෙසු ධම්මෙසු අනුපායො අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරති, සො 'නත්ථි උත්තරි නිස්සරණ'න්ති පජානාති. තබ්බහුලීකාරා නත්ථිත්වෙවස්ස හොති.

''යං ඛො තං, භික්ඛවෙ, සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය 'වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සීලස්මිං, වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සමාධිස්මිං, වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය පඤ්ඤාය, වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය විමුත්තියා'ති. සාරිපුත්තමෙවෙතං සම්මා වදමානො වදෙය්‍යා''ති (ම. නි. 3.93-97).

එවං මහාපුථුභාසජවනතික්ඛනිබ්බෙධිකභාවප්පත්තාය මහතියා බුද්ධියා සමන්නාගතත්තා ථෙරො මහාබුද්ධීති අත්ථො. ධම්මන්වයවෙදිතා පනස්ස සම්පසාදනීයසුත්තෙන (දී. නි. 3.141 ආදයො) දීපෙතබ්බා. තත්ථ හි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසදිසො ථෙරස්ස නයග්ගාහො වුත්තො. **අජළො ජළසමානොති** සාවකෙසු පඤ්ඤාය උක්කංසගතත්තා සබ්බථාපි අජළො සමානො පරමප්පිච්ඡතාය අත්තානං අජානන්තං විය කත්වා, දස්සනෙන ජළසදිසො මන්දසරික්ඛො කිලෙසපරිළාහාභාවෙන **නිබ්බුතො** සීතිභූතො **සදා චරති** නිච්චං විහරතීති අත්ථො.

පරිචිණ්ණොති ගාථා ථෙරෙන අත්තනො කතකිච්චතං පකාසෙන්තෙන භාසිතා, සාපි වුත්තත්ථායෙව.

සම්පාදෙථප්පමාදෙනාති අයං පන අත්තනො පරිනිබ්බානකාලෙ සන්නිපතිතානං භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන භාසිතා. සාපි වුත්තත්ථායෙවාති.

සාරිපුත්තත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. *ආනන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා*

පිසුණෙන ච කොධනෙනාතිආදිකා ආයස්මතො ආනන්දත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ සත්ථු වෙමාතිකභාතා හුත්වා නිබ්බත්ති, **සුමනො**තිස්ස නාමං අහොසි. පිතා පනස්ස ආනන්දරාජා නාම. සො අත්තනො පුත්තස්ස සුමනකුමාරස්ස වයප්පත්තස්ස හංසවතිතො වීසයොජනසතෙ ඨානෙ භොගනගරං අදාසි. සො කදාචි කදාචි ආගන්ත්වා අත්තානඤ්ච පිතරඤ්ච පස්සති. තදා රාජා සත්ථාරඤ්ච සතසහස්සපරිමාණං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච සයමෙව සක්කච්චං උපට්ඨහි, අඤ්ඤෙසං උපට්ඨාතුං න දෙති.

තෙන සමයෙන පච්චන්තො කුපිතො අහොසි. කුමාරො තස්ස කුපිතභාවං රඤ්ඤො අනාරොචෙත්වා සයමෙව තං වූපසමෙති. තං සුත්වා

රාජා තුට්ඨමානසො පුත්තං පක්කොසාපෙත්වා ‘‘වරං තෙ, තාත දම්මි, වරං ගණ්හාහී’’ති ආහ. කුමාරො ‘‘සත්ථාරං භික්ඛුසඞ්ඝඤ්ච තෙමාසං උපට්ඨහන්තො ජීවිතං අවඤ්ඣං කාතුං ඉච්ඡාමී’’ති ආහ. ‘‘එතං න සක්කා, අඤ්ඤං වදෙහී’’ති. ‘‘දෙව, ඛත්තියානං ද්වෙකථා නාම නත්ථි, එතදෙව මෙ දෙහි, න මය්හං අඤ්ඤෙන අත්ථො’’ති. ‘‘සචෙ සත්ථා අනුජානාති, දින්නමෙවා’’ති. සො ‘‘සත්ථු චිත්තං ජානිස්සාමී’’ති විහාරං ගතො.

තෙන ච සමයෙන භගවා භත්තකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා ගන්ධකුටිං පවිට්ඨො හොති. සො භික්ඛූ උපසඞ්කමිත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, භගවන්තං දස්සනාය ආගතො, දස්සෙථ මෙ භගවන්ත’’න්ති ආහ. භික්ඛූ ‘‘සුමනො නාම ථෙරො සත්ථු උපට්ඨාකො, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාහී’’ති ආහංසු. සො ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ‘‘සත්ථාරං, භන්තෙ, මෙ දස්සෙථා’’ති ආහ. අථ ථෙරො තස්ස පස්සන්තස්සෙව පථවියං නිමුජ්ජිත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘භන්තෙ, රාජපුත්තො තුම්හාකං දස්සනාය ආගතො’’ති ආහ. ‘‘තෙන හි, භික්ඛු, බහි ආසනං පඤ්ඤාපෙහී’’ති. ථෙරො පුනපි තස්ස පස්සන්තස්සෙව බුද්ධාසනං ගහෙත්වා අන්තොගන්ධකුටියං නිමුජ්ජිත්වා බහිපරිවෙණෙ පාතුභවිත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙසි. කුමාරො තං දිස්වා ‘‘මහන්තො වතායං භික්ඛූ’’ති චිත්තං උප්පාදෙසි.

භගවාපි ගන්ධකුටිතො නික්ඛමිත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදි. රාජපුත්තො සත්ථාරං වන්දිත්වා, පටිසන්ථාරං කත්වා, අයං, භන්තෙ, ථෙරො තුම්හාකං සාසනෙ වල්ලභො මඤ්ඤෙති. ‘‘ආම කුමාර, වල්ලභො’’ති? ‘‘කිං කත්වා, භන්තෙ, එස වල්ලභො හොතී’’ති?‘‘දානාදීනි පුඤ්ඤානි කත්වා’’ති. ‘‘භගවා, අහම්පි අයං ථෙරො විය අනාගතෙ බුද්ධසාසනෙ වල්ලභො හොතුකාමො’’ති සත්ථාහං ඛන්ධාවාරභත්තං නාම දත්වාපි සත්තමෙ දිවසෙ, භන්තෙ, මයා පිතු සන්තිකා තෙමාසං තුම්හාකං පටිජග්ගනවරො ලද්ධො, තෙමාසං මෙ වස්සාවාසං අධිවාසෙථාති. භගවා, ‘‘අත්ථි නු ඛො තත්ථ ගතෙන අත්ථො’’ති ඔලොකෙත්වා ‘‘අත්ථී’’ති දිස්වා ‘‘සුඤ්ඤාගාරෙ ඛො, කුමාර, තථාගතා අභිරමන්තී’’ති ආහ. කුමාරො ‘‘අඤ්ඤාතං භගවා, අඤ්ඤාතං සුගතා’’ති වත්වා ‘‘අහං, භන්තෙ, පුරිමතරං ගන්ත්වා විහාරං කාරෙමි, මයා පෙසිතෙ භික්ඛුසතසහස්සෙන සද්ධිං ආගච්ඡථා’’ති පටිඤ්ඤං ගහෙත්වා පිතු සන්තිකං ගන්ත්වා ‘‘දින්නා මෙ, දෙව, භගවතා පටිඤ්ඤා, මයා පහිතෙ භගවන්තං පෙසෙය්‍යාථා’’ති පිතරං වන්දිත්වා, නික්ඛමිත්වා යොජනෙ යොජනෙ විහාරං කරොන්තො වීසයොජනසතං අද්ධානං ගතො. ගන්ත්වා ච අත්තනො නගරෙ විහාරට්ඨානං විචිනන්තො සොභනස්ස නාම කුටුම්බිකස්ස උය්‍යානං දිස්වා සතසහස්සෙන කිණිත්වා සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා විහාරං කාරෙසි. තත්ථ භගවතො ගන්ධකුටිං සෙසභික්ඛූනඤ්ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානත්ථාය කුටිලෙණමණ්ඩපෙ කාරෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං ද්වාරකොට්ඨකඤ්ච

නිට්ඨාපෙත්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි ‘‘නිට්ඨිතං මය්හං කිච්චං, සත්ථාරං පහිණථා’’ති.

රාජා භගවන්තං භොජෙත්වා ‘‘භගවා සුමනස්ස කිච්චං නිට්ඨිතං, තුම්හාකං ගමනං පච්චාසීසතී’’ති ආහ. භගවා සතසහස්සභික්ඛුපරිවුතො යොජනෙ යොජනෙ විහාරෙසු වසමානො අගමාසි. කුමාරො ‘‘සත්ථා ආගච්ඡතී’’ති සුත්වා යොජනං පච්චුග්ගන්ත්වා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානො සතසහස්සෙන කීතෙ සොභනෙ නාම උය්‍යානෙ සතසහස්සෙන කාරිතං විහාරං පවෙසෙත්වා –

> ‘‘සතසහස්සෙන මෙ කීතං, සතසහස්සෙන මාපිතං;
> සොභනං නාම උය්‍යානං, පටිග්ගණ්හ මහාමුනී’’ති. –

තං නිය්‍යාදෙසි. සො වස්සූපනායිකදිවසෙ මහාදානං පවත්තෙත්වා ‘‘ඉමිනාව නීහාරෙන දානං දදෙය්‍යාථා’’ති පුත්තදාරෙ අමච්චෙ ච කිච්චකරණීයෙසු ච නියොජෙත්වා සයං සුමනත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානසමීපෙයෙව වසන්තො තෙමාසං සත්ථාරං උපට්ඨහන්තො උපකට්ඨාය පවාරණාය ගාමං පවිසිත්වා සත්තාහං මහාදානං පවත්තෙත්වා සත්තමෙ දිවසෙ සත්ථු භික්ඛුසතසහස්සස්ස ච පාදමූලෙ තිචීවරානි ඨපෙත්වා වන්දිත්වා, ‘‘භන්තෙ, යදෙතං මයා සත්තාහං ඛන්ධාවාරදානතො පට්ඨාය පුඤ්ඤං කතං, න තං සග්ගසම්පත්තිආදීනං අත්ථාය, අථ ඛො අහං අයං සුමනත්ථෙරො විය අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස උපට්ඨාකො භවෙය්‍ය’’න්ති පණිධානං අකාසි. සත්ථාපිස්ස අනන්තරායතං දිස්වා බ්‍යාකරිත්වා පක්කාමි.

සොපි තස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ වස්සසතසහස්සං පුඤ්ඤානි කත්වා තතො පරම්පි තත්ථ තත්ථ භවෙ උළාරානි පුඤ්ඤකම්මානි උපචිනිත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ පිණ්ඩාය චරතො එකස්ස ථෙරස්ස පත්තග්ගහණත්ථං උත්තරසාටකං දත්වා පූජං අකාසි. පුන සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිරාජා හුත්වා අට්ඨ පච්චෙකබුද්ධෙ දිස්වා තෙ භොජෙත්වා අත්තනො මඞ්ගලුය්‍යානෙ අට්ඨ පණ්ණසාලායො කාරෙත්වා තෙසං නිසීදනත්ථාය අට්ඨ සබ්බරතනමයපීඨෙ චෙව මණිආධාරකෙ ච පටියාදෙත්වා දසවස්සසහස්සානි උපට්ඨානං අකාසි. එතානි පාකටට්ඨානානි.

කප්පසතසහස්සං පන තත්ථ තත්ථ භවෙ පුඤ්ඤානි කරොන්තොව අම්හාකං බොධිසත්තෙන සද්ධිං තුසිතපුරෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො අමිතොදනසක්කස්ස ගෙහෙ නිබ්බත්ති. තස්ස සබ්බෙ ඤාතකෙ ආනන්දිතෙ කරොන්තො ජාතොති **ආනන්ද**ොත්වෙව නාමං අහොසි. සො අනුක්කමෙන වයප්පත්තො කතාභිනික්ඛමනෙ සම්මාසම්බොධිං පත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කෙ පඨමං කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා තතො නික්ඛන්තෙ භගවති තස්ස පරිවාරත්ථං පබ්බජිතුං නික්ඛන්තෙහි භද්දියාදීහි සද්ධිං

නික්ඛමිත්වා භගවතො සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා නචිරස්සෙව ආයස්මතො පුණ්ණස්ස මන්තාණිපුත්තස්ස සන්තිකෙ ධම්මකථං සුත්වා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි.

තෙන ච සමයෙන භගවතො පඨමබොධියං වීසතිවස්සානි අනිබද්ධඋපට්ඨාකා අහෙසුං. එකදා නාගසමාලො පත්තචීවරං ගහෙත්වා විචරි, එකදා නාගිතො, එකදා උපවානො, එකදා සුනක්ඛත්තො, එකදා චුන්දො සමණුද්දෙසො, එකදා සාගතො, එකදා මෙඝියො, තෙ යෙභුය්‍යෙන සත්ථු චිත්තං නාරාධයිංසු. අථෙකදිවසං භගවා ගන්ධකුටිපරිවෙණෙ පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො නිසින්නො භික්ඛූ ආමන්තෙසි – ‘‘අහං, භික්ඛවෙ, ඉදානිම්හි මහල්ලකො, එකච්චෙ භික්ඛූ ‘ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමා’ති වුත්තෙ අඤ්ඤෙන ගච්ඡන්ති, එකච්චෙ මය්හං පත්තචීවරං භූමියං නික්ඛිපන්ති, මය්හං නිබද්ධුපට්ඨාකං භික්ඛුං ජානාථා’’ති. තං සුත්වා භික්ඛූනං ධම්මසංවෙගො උදපාදි. අථායස්මා සාරිපුත්තො උට්ඨාය භගවන්තං වන්දිත්වා – ‘‘අහං, භන්තෙ, තුම්හෙ උපට්ඨහිස්සාමී’’ති ආහ. තං භගවා පටික්ඛිපි. එතෙනුපායෙන මහාමොග්ගල්ලානං ආදිං කත්වා සබ්බෙ මහාසාවකා – ‘‘අහං උපට්ඨහිස්සාමි, අහං උපට්ඨහිස්සාමී’’ති උට්ඨහිංසු ඨපෙත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං, තෙපි භගවා පටික්ඛිපි. සො පන තුණ්හීයෙව නිසීදි. අථ නං භික්ඛූ ආහංසු – ‘‘ආවුසො, ත්වම්පි සත්ථු උපට්ඨාකට්ඨානං යාචාහී’’ති. යාචිත්වා ලද්ධට්ඨානං නාම කීදිසං හොති, සචෙ රුච්චති, සත්ථා සයමෙව වක්ඛතීති. අථ භගවා ‘‘න, භික්ඛවෙ, ආනන්දො අඤ්ඤෙහි උස්සාහෙතබ්බො, සයමෙව ජානිත්වා මං උපට්ඨහිස්සතී’’ති ආහ. තතො භික්ඛූ ‘‘උට්ඨෙහි, ආවුසො ආනන්ද, සත්ථාරං උපට්ඨාකට්ඨානං යාචාහී’’ති ආහංසු.

ථෙරො උට්ඨහිත්වා ‘‘සචෙ මෙ, භන්තෙ, භගවා අත්තනා ලද්ධං පණීතචීවරං න දස්සති, පණීතපිණ්ඩපාතං න දස්සති, එකගන්ධකුටියං වසිතුං න දස්සති, නිමන්තනං ගහෙත්වා න ගමිස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමී’’ති ආහ. ‘‘එත්තකෙ ගුණෙ ලභතො සත්ථු උපට්ඨානෙ කො භාරො’’ති උපවාදමොචනත්ථං ඉමෙ **චත්තාරො පටික්ඛෙපා** ච – ‘‘සචෙ, භන්තෙ, භගවා මයා ගහිතනිමන්තනං ගමිස්සති, සචාහං දෙසන්තරතො ආගතාගතෙ තාවදෙව දස්සෙතුං ලච්ඡාමි; යදා මෙ කඞ්ඛා උප්පජ්ජති, තාවදෙව භගවන්තං උපසඞ්කමිතුං ලච්ඡාමි, සචෙ භගවා පරම්මුඛා දෙසිතං ධම්මං පුන මය්හං කථෙස්සති, එවාහං භගවන්තං උපට්ඨහිස්සාමී’’ති ‘‘එත්තකම්පි සත්ථු සන්තිකෙ අනුග්ගහං න ලභතී’’ති උපවාදමොචනත්ථඤ්චෙව ධම්මභණ්ඩාගාරිකභාවපාරමීපූරණත්ථඤ්ච ඉමා **චතස්සො ආයාචනා** චාති අට්ඨ වරෙ ගහෙත්වා නිබද්ධුපට්ඨාකො අහොසි. තස්සෙව ඨානන්තරස්ස අත්ථාය කප්පසතසහස්සං පූරිතානං පාරමීනං ඵලං පාපුණි. සො උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධදිවසතො පට්ඨාය දසබලං දුවිධෙන උදකෙන, තිවිධෙන දන්තකට්ඨෙන, හත්ථපාදපරිකම්මෙන

පිට්ඨිපරිකම්මෙන, ගන්ධකුටිපරිවෙණසම්මජ්ජනෙනාති එවමාදීහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තො ''ඉමාය නාම වෙලාය සත්ථු ඉදං නාම ලද්ධුං වට්ටති, ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී''ති දිවසභාගං සන්තිකාවචරො හුත්වා, රත්තිභාගෙ මහන්තං දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා ගන්ධකුටිපරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති, සත්ථරි පක්කොසන්තෙ පටිවචනදානාය ථිනමිද්ධවිනොදනත්ථං.

අථ නං සත්ථා ජෙතවනෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො අනෙකපරියායෙන පසංසිත්වා ''බහුස්සුතානං සතිමන්තානං ගතිමන්තානං ධිතිමන්තානං උපට්ඨාකානඤ්ච භික්ඛූනං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. එවං සත්ථාරා පඤ්චසු ඨානෙසු එතදග්ගෙ ඨපිතො චතූහි අච්ඡරියබ්භුතධම්මෙහි සමන්නාගතො සත්ථු ධම්මකොසාරක්ඛො අයං මහාථෙරො සෙඛොව සමානො සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙ හෙට්ඨා වුත්තනයෙන භික්ඛූහි සමුත්තෙජිතො දෙවතාය ච සංවෙජිතො ''ස්වෙයෙව ච දානි ධම්මසඞ්ගීති කාතබ්බා, න ඛො පන මෙතං පතිරූපං, ය්වායං සෙඛො සකරණීයො හුත්වා අසෙඛෙහි ථෙරෙහි සද්ධිං ධම්මං සඞ්ගායිතුං සන්නිපාතං ගන්තු''න්ති සඤ්ජාතුස්සාහො විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා බහුදෙවරත්තිං විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො චඞ්කමෙ වීරියසමතං අලභිත්වා විහාරං පවිසිත්වා සයනෙ නිසීදිත්වා සයිතුකාමො කායං ආවට්ටෙසි. අප්පත්තඤ්ච සීසං බිම්බොහනං පාදා ච භූමිතො මුත්තමත්තා, එතස්මිං අන්තරෙ අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි ඡළභිඤ්ඤො අහොසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.644-663) –

''ආරාමද්වාරා නික්ඛම්ම, පදුමුත්තරො මහාමුනි;
වස්සෙන්තො අමතං වුට්ඨිං, නිබ්බාපෙසි මහාජනං.

''සතසහස්සං තෙ ධීරා, ඡළභිඤ්ඤා මහිද්ධිකා;
පරිවාරෙන්ති සම්බුද්ධං, ඡායාව අනපායිනී.

''හත්ථික්ඛන්ධගතො ආසිං, සෙතච්ඡත්තං වරුත්තමං;
සුචාරුරූපං දිස්වාන, විත්ති මෙ උදපජ්ජථ.

''ඔරුය්හ හත්ථිඛන්ධම්හා, උපගච්ඡිං නරාසභං;
රතනාමයඡත්තං මෙ, බුද්ධසෙට්ඨස්ස ධාරයිං.

''මම සඞ්කප්පමඤ්ඤාය, පදුමුත්තරො මහාඉසි;
තං කථං ඨපයිත්වාන, ඉමා ගාථා අභාසථ.

''යො සො ඡත්තමධාරෙසි, සොණ්ණාලඞ්කාරභූසිතං;
තමහං කිත්තයිස්සාමි, සුණොථ මම භාසතො.

‘‘ඉතො ගන්ත්වා අයං පොසො, තුසිතං ආවසිස්සති;
අනුභොස්සති සම්පත්තිං, අච්ඡරාහි පුරක්ඛතො.

‘‘චතුතිංසතික්ඛත්තුඤ්ච, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
බලාධිපො අට්ඨසතං, වසුධං ආවසිස්සති.

‘‘අට්ඨපඤ්ඤාසක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති;
පදෙසරජ්ජං විපුලං, මහියා කාරයිස්සති.

‘‘කප්පසතසහස්සම්හි, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘සක්‍යානං කුලකෙතුස්ස, ඤාතිබන්ධු භවිස්සති;
ආනන්දො නාම නාමෙන, උපට්ඨාකො මහෙසිනො.

‘‘ආතාපී නිපකො චාපි, බාහුසච්චෙසු කොවිදො;
නිවාතවුත්ති අත්ථද්ධො, සබ්බපාඨී භවිස්සති.

‘‘පධානපහිතත්තො සො, උපසන්තො නිරූපධි;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘සන්ති ආරඤ්ඤකා නාගා, කුඤ්ජරා සට්ඨිහායනා;
තිධාපභින්නා මාතඞ්ගා, ඊසාදන්තා උරූළ්හවා.

‘‘අනෙකසතසහස්සා, පණ්ඩිතාපි මහිද්ධිකා;
සබ්බෙ තෙ බුද්ධනාගස්ස, න හොන්තුපණිධිම්හි තෙ.

‘‘ආදියා මෙ නමස්සාමි, මජ්ඣිමෙ අථ පච්ඡිමෙ;
පසන්නචිත්තො සුමනො, බුද්ධසෙට්ඨං උපට්ඨහිං.

‘‘ආතාපී නිපකො චාපි, සම්පජානො පතිස්සතො;
සොතාපත්තිඵලං පත්තො, සෙඛභූමීසු කොවිදො.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, යං කම්මමභිනීහරිං;
තාහං භූමිමනුප්පත්තො, ඨිතා සද්ධම්මමාචලා.

‘‘ස්වාගතං වත මෙ ආසි…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

ජළභිඤ්ඤො පන හුත්වා සඞ්ගීතිමණ්ඩපං පවිසිත්වා ධම්මං සඞ්ගායන්තො තත්ථ තත්ථ භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන අත්තනො පටිපත්තිදීපනාදිවසෙන ච භාසිතගාථා එකජ්ඣං කත්වා අනුක්කමෙව ඛුද්දකනිකායසඞ්ගායනකාලෙ ථෙරගාථාසු සඞ්ගීතිං ආරොපෙන්තො –

1017.

‘‘පිසුණෙන ච කොධනෙන ච, මච්ඡරිනා ච විභූතනන්දිනා;
සඛිතං න කරෙය්‍ය පණ්ඩිතො, පාපො කාපුරිසෙන සඞ්ගමො.

1018.

‘‘සද්ධෙන ච පෙසලෙන ච, පඤ්ඤවතා බහුස්සුතෙන ච;
සඛිතං කරෙය්‍ය පණ්ඩිතො, භද්දො සප්පුරිසෙන සඞ්ගමො.

1019.

‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඞ්කප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිති.

1020.

‘‘පස්ස චිත්තකතං රූපං, මණිනා කුණ්ඩලෙන ච;
අට්ඨිතචෙන ඔනද්ධං, සහ වත්ථෙහි සොභති.

1021.

‘‘අලත්තකකතා පාදා, මුඛං චුණ්ණකමක්ඛිතං;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

1022.

‘‘අට්ඨපදකතා කෙසා, නෙත්තා අඤ්ජනමක්ඛිතා;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

1023.

‘‘අඤ්ජනීව නවා චිත්තා, පූතිකායො අලඞ්කතො;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

‘‘ඔදහි මිගවො පාසං, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, කන්දන්තෙ මිගබන්ධකෙ.

‘‘ඡින්නො පාසො මිගවස්ස, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, සොචන්තෙ මිගලුද්දකෙ.

1024.

‘‘බහුස්සුතො චිත්තකථී, බුද්ධස්ස පරිචාරකො;
පන්නභාරො විසඤ්ඤුත්තො, සෙය්‍යං කප්පෙති ගොතමො.

1025.

‘‘ඛීණාසවො විසඤ්ඤුත්තො, සඞ්ගාතීතො සුනිබ්බුතො;
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං, ජාතිමරණපාරගූ.

1026.

‘‘යස්මිං පතිට්ඨිතා ධම්මා, බුද්ධස්සාදිච්චබන්ධුනො;
නිබ්බානගමනෙ මග්ගෙ, සොයං තිට්ඨති ගොතමො.

1027.

‘‘ද්වාසීති බුද්ධතො ගණ්හිං, ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො;
චතුරාසීතිසහස්සානි, යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනො.

1028.

‘‘අප්පස්සුතායං පුරිසො, බලිබද්දොව ජීරති;
මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති, පඤ්ඤා තස්ස න වඩ්ඪති.

1029.

‘‘බහුස්සුතො අප්පස්සුතං, යො සුතෙනාතිමඤ්ඤති;
අන්ධො පදීපධාරොව, තථෙව පටිභාති මං.

1030.

‘‘බහුස්සුතං උපාසෙය්‍ය, සුතඤ්ච න විනාසයෙ;
තං මූලං බ්‍රහ්මචරියස්ස, තස්මා ධම්මධරො සියා.

1031.

‘‘පුබ්බාපරඤ්ඤූ අත්ථඤ්ඤූ, නිරුත්තිපදකොවිදො;
සුග්ගහීතඤ්ච ගණ්හාති, අත්ථඤ්චොපපරික්ඛති.

1032.

‘‘ඛන්ත්‍යා ඡන්දිකතො හොති, උස්සහිත්වා තුලෙති තං;
සමයෙ සො පදහති, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතො.

1033.

‘‘බහුස්සුතං ධම්මධරං, සප්පඤ්ඤං බුද්ධසාවකං;
ධම්මවිඤ්ඤාණමාකඞ්ඛං, තං භජෙථ තථාවිධං.

1034.

‘‘බහුස්සුතො ධම්මධරො, කොසාරක්ඛො මහෙසිනො;
චක්ඛු සබ්බස්ස ලොකස්ස, පූජනීයො බහුස්සුතො.

1035.

‘‘ධම්මාරාමො ධම්මරතො, ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු, සද්ධම්මා න පරිහායති.

1036.

‘‘කායමච්ඡෙරගරුනො, හිය්‍යමානෙ අනුට්ඨහෙ;

සරීරසුඛගිද්ධස්ස, කුතො සමණඵාසුතා.

1037.

‘‘න පක්ඛන්ති දිසා සබ්බා, ධම්මා න පටිභන්ති මං;
ගතෙ කල්‍යාණමිත්තම්හි, අන්ධකාරංව ඛායති.

1038.

‘‘අබ්භතීතසහායස්ස, අතීතගතසත්ථුනො;
නත්ථි එතාදිසං මිත්තං, යථා කායගතා සති.

1039.

‘‘යෙ පුරාණා අතීතා තෙ, නවෙහි න සමෙති මෙ;
ස්වජ්ජ එකොව ඣායාමි, වස්සුපෙතොව පක්ඛිමා.

1040.

‘‘දස්සනාය අභික්කන්තෙ, නානාවෙරජ්ජකෙ බහූ;
මා වාරයිත්ථ සොතාරො, පස්සන්තු සමයො මමං.

1041.

‘‘දස්සනාය අභික්කන්තෙ, නානාවෙරජ්ජකෙ පුථු;
කරොති සත්ථා ඔකාසං, න නිවාරෙති චක්ඛුමා.

1042.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, සෙඛභූතස්ස මෙ සතො;
න කාමසඤ්ඤා උප්පජ්ජි, පස්ස ධම්මසුධම්මතං.

1043.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, සෙඛභූතස්ස මෙ සතො;
න දොසසඤ්ඤා උප්පජ්ජි, පස්ස ධම්මසුධම්මතං.

1044.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, භගවන්තං උපට්ඨහිං;
මෙත්තෙන කායකම්මෙන, ඡායාව අනපායිනී.

1045.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, භගවන්තං උපට්ඨහිං;
මෙත්තෙන වචීකම්මෙන, ඡායාව අනපායිනී.

1046.

‘‘පණ්ණවීසති වස්සානි, භගවන්තං උපට්ඨහිං;
මෙත්තෙන මනොකම්මෙන, ඡායාව අනපායිනී.

1047.

‘‘බුද්ධස්ස චඞ්කමන්තස්ස, පිට්ඨිතො අනුචඞ්කමිං;
ධම්මෙ දෙසියමානම්හි, ඤාණං මෙ උදපජ්ජථ.

1048.

‘‘අහං සකරණීයොම්හි, සෙඛො අප්පත්තමානසො;
සත්ථු ච පරිනිබ්බානං, යො අම්හං අනුකම්පකො.

1049.

‘‘තදාසි යං භිංසනකං, තදාසි ලොමහංසනං;
සබ්බාකාරවරූපෙතෙ, සම්බුද්ධෙ පරිනිබ්බුතෙ.

1050.

‘‘බහුස්සුතො ධම්මධරො, කොසාරක්ඛො මහෙසිනො;
චක්ඛු සබ්බස්ස ලොකස්ස, ආනන්දො පරිනිබ්බුතො.

1051.

‘‘බහුස්සුතො ධම්මධරො, කොසාරක්ඛො මහෙසිනො;
චක්ඛු සබ්බස්ස ලොකස්ස, අන්ධකාරෙ තමොනුදො.

1052.

‘‘ගතිමන්තො සතිමන්තො, ධිතිමන්තො ච යො ඉසි;
සද්ධම්මධාරකො ථෙරො, ආනන්දො රතනාකරො.

1053.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි.

තත්ථ **පිසුණෙන චා**ති ආදිතො ද්වෙ ගාථා ඡබ්බග්ගියෙ භික්ඛූ දෙවදත්තපක්ඛියෙහි භික්ඛූහි සද්ධිං සංසග්ගං කරොන්තෙ දිස්වා තෙසං ඔවාදදානවසෙන වුත්තා. තත්ථ **පිසුණෙනා**ති පිසුණාය වාචාය. තාය හි යුත්තො පුග්ගලො ‘‘පිසුණො’’ති වුත්තො යථා නීලගුණයුත්තො පටො නීලොති. **කොධනෙනා**ති කුජ්ඣනසීලෙන. අත්තසම්පත්තිනිගූහණලක්ඛණස්ස මච්ඡෙරස්ස සම්භවතො **මච්ඡරිනා. විභූතනන්දිනා**ති සත්තානං විභූතං විභවනං විනාසං ඉච්ඡන්තෙන, විභූතං වා විසුං භාවො භෙදො, තං නන්දනෙන, සබ්බමෙතං දෙවදත්තපක්ඛියෙව සන්ධාය වුත්තං. තෙ හි පඤ්චවත්ථුදීපනාය බහූ ජනෙ සම්මාපටිපන්නෙ භින්දන්තා සත්ථරි බහිද්ධතාය ථද්ධමච්ඡරියාදිමච්ඡරියපකතා මහාජනස්ස මහතො අනත්ථාය පටිපජ්ජිංසු. **සඛි**න්ති සහායභාවං සංසග්ගං න කරෙය්‍ය,

කිංකාරණා? **පාපො කාපුරිසෙන සඞ්ගමො** කාපුරිසෙන පාපපුග්ගලෙන සමාගමො නිහීනො ලාමකො. යෙ හිස්ස දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති. තෙසං දුච්චින්තිතාදිභෙදං බාලලක්ඛණමෙව ආවහති, පගෙව වචනකරස්ස. තෙනාහ භගවා – ‘‘යානි කානිචි, භික්ඛවෙ, භයානි උප්පජ්ජන්ති, සබ්බානි තානි බාලතො උප්පජ්ජන්ති, නො පණ්ඩිතතො’’තිආදි (අ. නි. 3.1).

යෙන පන සංසග්ගො කාතබ්බො, තං දස්සෙතුං **‘‘සද්ධෙන ච’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සද්ධෙනාති** කම්මකම්මඵලසද්ධාය චෙව, රතනත්තයසද්ධාය ච සමන්නාගතෙන. **පෙසලෙනාති** පියසීලෙන සීලසම්පන්නෙන. **පඤ්ඤවතාති** උදයත්ථගාමිනියා නිබ්බෙධිකාය පඤ්ඤාය වසෙන පඤ්ඤාසම්පන්නෙන. **බහුස්සුතෙනාති** පරියත්තිපටිවෙධබාහුසච්චානං පාරිපූරියා බහුස්සුතෙන. **භද්දොති** තෙන තාදිසෙන සාධුනා සඞ්ගමො භද්දො සුන්දරො කල්‍යාණො දිට්ඨධම්මිකාදිභෙදං අත්ථං ආවහතීති අධිප්පායො.

පස්ස චිත්තකතන්තිආදිකා සත්ත ගාථා අත්තනො රූපසම්පත්තිං දිස්වා කාමසඤ්ඤං උප්පාදෙන්තියා උත්තරාය නාම උපාසිකාය කායවිච්ඡන්දජනනත්ථං භාසිතා. ‘‘අම්බපාලිං ගණිකං දිස්වා වික්ඛිත්තචිත්තානං ඔවාදදානත්ථ’’න්තිපි වදන්ති. තා හෙට්ඨා වුත්තත්ථා එව.

බහුස්සුතො චිත්තකථීතිආදිකා ද්වෙ ගාථා ථෙරෙන අරහත්තං පත්වා උදානවසෙන භාසිතා. තත්ථ **පරිචාරකොති** උපට්ඨාකො. **සෙය්‍යං කප්පෙතීති** අරහත්තප්පත්තිසමනන්තරං සයිතත්තා වුත්තං. ථෙරො හි බහුදෙව රත්තිං චඞ්කමෙන වීතිනාමෙත්වා සරීරං උතුං ගාහාපෙතුං ඔවරකං පවිසිත්වා සයිතුං මඤ්චකෙ නිසින්නො පාදා ච භූමිතො මුත්තා, අප්පත්තඤ්ච සීසං බිම්බොහනං, එත්ථන්තරෙ අරහත්තං පත්වා සයි.

ඛීණාසවොති පරික්ඛීණචතුරාසවො, තතො එව චතූහිපි යොගෙහි **විසංයුත්තො,** රාගසඞ්ගාදීනං අතික්කන්තත්තා **සඞ්ගාතීතො,** සබ්බසො කිලෙසපරිළාහස්ස වූපසන්තත්තා **සුනිබ්බුතො** සීතිභූතොති අත්ථො.

යස්මිං පතිට්ඨිතා ධම්මාති ථෙරං උද්දිස්ස ඛීණාසවමහාබ්‍රහ්මුනා භාසිතා ගාථා. උපට්ඨිතාය හි ධම්මසඞ්ගීතියා ථෙරං උද්දිස්ස යෙහි භික්ඛූහි ‘‘එකො භික්ඛු විස්සගන්ධං වායතී’’ති වුත්තං. අථ ථෙරො අධිගතෙ අරහත්තෙ සත්තපණ්ණිගුහාද්වාරං සඞ්ඝස්ස සාමග්ගීදානත්ථං ආගතො, තස්ස ඛීණාසවභාවප්පකාසනෙන සුද්ධාවාසමහාබ්‍රහ්මා. තෙ භික්ඛූ ලජ්ජාපෙන්තො **‘‘යස්මිං පතිට්ඨිතා ධම්මා’’**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – **බුද්ධස්ස** භගවතො **ධම්මා** තෙනෙව අධිගතා පවෙදිතා ච පටිවෙධපරියත්තිධම්මා. **යස්මිං** පුරිසවිසෙසෙ පතිට්ඨිතා, සොයං ගොත්තතො **ගොතමො** ධම්මභණ්ඩාගාරිකො සඋපාදිසෙසනිබ්බානස්ස

අධිගතත්තා ඉදානි අනුපාදිසෙසනිබ්බානගමනෙ මග්ගෙ පතිට්ඨහි, තස්ස එකංසභාගීති.

අථෙකදිවසං ගොපකමොග්ගල්ලානො නාම බ්‍රාහ්මණො ථෙරං පුච්ඡි – ‘‘ත්වං බහුස්සුතොති බුද්ධස්ස සාසනෙ පාකටො, කිත්තකා ධම්මා තෙ සත්ථාරා භාසිතා, තයා ධාරිතා’’ති? තස්ස ථෙරො පටිවචනං දෙන්තො **‘‘ද්වාසීති’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ ද්වාසීති සහස්සානීති යොජනා, **බුද්ධතො ගණ්හින්ති** සම්මාසම්බුද්ධතො උග්ගණ්හිං ද්විසහස්සාධිකානි අසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි සත්ථු සන්තිකා අධිගණ්හින්ති අත්ථො. **ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතොති** ද්වෙ ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානි භික්ඛුතො ගණ්හිං, ධම්මසෙනාපතිආදීනං භික්ඛූනං සන්තිකා අධිගච්ඡිං. **චතුරාසීතිසහස්සානී**ති තදුභයං සමොධානෙත්වා චතුසහස්සාධිකානි අසීතිසහස්සානි. **යෙ මෙ ධම්මා පවත්තිනොති** යෙ යථාවුත්තපරිමාණා ධම්මක්ඛන්ධා මය්හං පගුණා වාචුග්ගතා ජිව්හග්ගෙ පරිවත්තන්තීති.

අථෙකදා ථෙරො සාසනෙ පබ්බජිත්වා විපස්සනාධුරෙපි ගන්ථධුරෙපි අනනුයුත්තං එකං පුග්ගලං දිස්වා බාහුසච්චාභාවෙ ආදීනවං පකාසෙන්තො **‘‘අප්පස්සුතාය’’**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **අප්පස්සුතාය**න්ති එකස්ස ද්වින්නං වා පණ්ණාසානං, අථ වා පන වග්ගානං අන්තමසො එකස්ස ද්වින්නං වා සුත්තන්තානම්පි උග්ගහිතානං අභාවෙන අප්පස්සුතො අයං, කම්මට්ඨානං පන උග්ගහෙත්වා අනුයුඤ්ජන්තො බහුස්සුතොව. **බලිබද්දොව ජීරතී**ති යථා බලිබද්දො ජීරමානො වඩ්ඪමානො නෙව මාතු න පිතු, න සෙසඤාතකානං අත්ථාය වඩ්ඪති, අථ ඛො නිරත්ථකමෙව ජීරති; එවමෙවං අයම්පි න උපජ්ඣායවත්තං කරොති, න ආචරියවත්තං, න ආගන්තුකවත්තාදීනි, න භාවනං අනුයුඤ්ජති, නිරත්ථකමෙව ජීරති. **මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්තී**ති යථා බලිබද්දස්ස ‘‘කසනභාරවහනාදීසු අසමත්ථො එසො’’ති අරඤ්ඤෙ විස්සට්ඨස්ස යථා තථා විචරන්තස්ස ඛාදන්තස්ස පිවන්තස්ස මංසානි තස්ස වඩ්ඪන්ති; එවමෙවං ඉමස්සාපි උපජ්ඣායාදීහි විස්සට්ඨස්ස සඞ්ඝං නිස්සාය චත්තාරො පච්චයෙ ලභිත්වා උද්ධංවිරෙචනාදීනි කත්වා කායං පොසෙන්තස්ස මංසානි වඩ්ඪන්ති ථූලසරීරො හුත්වා විචරති. **පඤ්ඤාති** ලොකියලොකුත්තරා පනස්ස පඤ්ඤා එකඞ්ගුලිමත්තාපි න වඩ්ඪති, අරඤ්ඤෙ ගච්ඡලතාදීනි විය අස්ස ඡද්වාරානි නිස්සාය තණ්හා චෙව නවවිධමානො ච වඩ්ඪතීති අධිප්පායො.

බහුස්සුතොති ගාථා අත්තනො බාහුසච්චං නිස්සාය අඤ්ඤං අතිමඤ්ඤන්තං එකං භික්ඛුං උද්දිස්ස වුත්තා. තත්ථ **සුතෙනාති** සුතහෙතු අත්තනො බාහුසච්චනිමිත්තං. **අතිමඤ්ඤතී**ති අතික්කමිත්වා මඤ්ඤති අත්තානං උක්කංසෙන්තො පරං පරිභවති. **තථෙවාති** යථා අන්ධො අන්ධකාරෙ තෙලපජ්ජොතං ධාරෙන්තො ආලොකදානෙන පරෙසංයෙව අත්ථාවහො, න අත්තනො, තථෙව පරියත්තිබාහුසච්චෙන සුතවා පුග්ගලො

සුතෙන අනුපපන්නො අත්තනො අත්ථං අපරිපූරෙන්තො අන්ධො ඤාණාලොකදානෙන පරෙසංයෙව අත්ථාවහො, න අත්තනො, දීපධාරො අන්ධො විය මය්හං උපට්ඨාතීති.

ඉදානි බාහුසච්චෙ ආනිසංසං දස්සෙන්තො **‘‘බහුස්සුත’’**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **උපාසෙයායාති** පයිරුපාසෙය්‍ය. **සුතඤ්ච න විනාසයෙති** බහුස්සුතං පයිරුපාසිත්වා ලද්ධං සුතඤ්ච න විනාසෙය්‍ය, න සුස්සෙය්‍ය ධාරණපරිචයපරිපුච්ඡාමනසිකාරෙහි වඩ්ඪෙය්‍ය. **තං මූලං බ්‍රහ්මචරියස්සාති** යස්මා බහුස්සුතං පයිරුපාසිත්වා ලද්ධං තං සුතං පරියත්තිබාහුසච්චං මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස මූලං පධානකාරණං. **තස්මා ධම්මධරො සියා** විමුත්තායතනසීසෙ ඨත්වා යථාසුතස්ස ධම්මස්ස ධාරණෙ පඨමං පරියත්තිධම්මධරො භවෙය්‍ය.

ඉදානි පරියත්තිබාහුසච්චෙන සාධෙතබ්බමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘පුබ්බාපරඤ්ඤූ’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ පුබ්බඤ්ච අපරඤ්ච ජානාතීති **පුබ්බාපරඤ්ඤූ**. එකිස්සා හි ගාථාය පුබ්බභාගෙ අපඤ්ඤායමානෙපි පුබ්බභාගෙ වා පඤ්ඤායමානෙ අපරභාගෙ අපඤ්ඤායමානෙපි ‘‘ඉමස්ස අපරභාගස්ස ඉමිනා පුබ්බභාගෙන, ඉමස්ස වා පුබ්බභාගස්ස ඉමිනා අපරභාගෙන භවිතබ්බ’’න්ති ජානන්තො පුබ්බාපරඤ්ඤූ නාම. අත්තත්ථාදිභෙදං තස්ස තස්ස භාසිතස්ස අත්ථං ජානාතීති **අත්ථඤ්ඤූ. නිරුත්තිපදකොවිදොති** නිරුත්තියං සෙසපදෙසුපි චාති චතූසුපි පටිසම්භිදාසු ඡෙකො. **සුග්ගහීතඤ්ච ගණ්හාතීති** තෙනෙව කොවිදභාවෙන අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො ච ධම්මං සුගහිතමෙව කත්වා ගණ්හාති. **අත්ථඤ්චොපපරික්ඛතීති** යථාසුතස්ස යථාපරියත්තස්ස ධම්මස්ස අත්ථං උපපරික්ඛති ‘‘ඉති සීලං, ඉති සමාධි, ඉති පඤ්ඤා, ඉමෙ රූපාරූපධම්මා’’ති මනසා අනුපෙක්ඛති.

ඛන්ත්‍යා ඡන්දිකතො හොතීති තෙසු මනසා අනුපෙක්ඛිතෙසු ධම්මෙසු දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා නිජ්ඣානං ඛමාපෙත්වා රූපපරිග්ගහාදිමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසෙ ඡන්දිකතො ඡන්දජාතො හොති. තථාභූතො ච විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො **උස්සහිත්වා තුලෙති** තංතංපච්චයනාමරූපදස්සනවසෙන උස්සාහං කත්වා තතො පරං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා තුලෙති ‘‘අනිච්ච’’න්තිපි, ‘‘දුක්ඛ’’න්තිපි, ‘‘අනත්තා’’තිපි තං නාමරූපං තීරෙති විපස්සති. **සමයෙ සො පදහති, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතොති** සො එවං පස්සන්තො පග්ගහෙතබ්බාදිසමයෙ චිත්තස්ස පග්ගණ්හනාදිනා පදහති, පදහන්තො ච අජ්ඣත්තං ගොචරජ්ඣත්තෙ විපස්සනාසමාධිනා මග්ගසමාධිනා ච සුට්ඨු සමාහිතො භවෙය්‍ය, අසමාධානහෙතුභූතෙ කිලෙසෙ පජහෙය්‍ය. ස්වායං ගුණො සබ්බොපි යස්මා බහුස්සුතං ධම්මධරං සප්පඤ්ඤං බුද්ධසාවකං පයිරුපාසන්තස්ස හොති, තස්මා අසඞ්ඛතං ධම්මං ආරබ්භ දුක්ඛාදීසු පරිඤ්ඤාදිවිසිට්ඨකිච්චතාය ධම්මවිඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං ධම්මඤාණං

ආකඞ්ඛන්තො තථාවිධං වුත්තප්පකාරං කල්‍යාණමිත්තං භජෙථ, සෙවෙය්‍ය පයිරුපාසෙය්‍යාති අත්ථො.

එවං බහුපකාරතාය තස්ස පූජනීයතං දස්සෙන්තො **‘‘බහුස්සුතො’’**ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – සුත්තගෙය්‍යාදි බහු සුතං එතස්සාති **බහුස්සුතො.** තමෙව දෙසනාධම්මං සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහවසා විය අවිනස්සන්තං ධාරෙතීති **ධම්මධරො.** තතො එව මහෙසිනො භගවතො ධම්මකොසං ධම්මරතනං ආරක්ඛතීති **කොසාරක්ඛො.** යස්මා සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමදස්සනෙන චක්ඛුභූතො, තස්මා **චක්ඛු සබ්බස්ස ලොකස්ස පූජනීයො** මානනීයොති, බහුස්සුතභාවෙන බහුජනස්ස පූජනීයභාවදස්සනත්ථං නිගමනවසෙන පුනපි **‘‘බහුස්සුතො’’**ති වුත්තං.

එවරූපං කල්‍යාණමිත්තං ලභිත්වාපි කාරකස්සෙව අපරිහානි, න අකාරකස්සාති දස්සෙන්තො **‘‘ධම්මාරාමො’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ නිවාසනට්ඨෙන සමථවිපස්සනාධම්මො ආරාමො, තස්මිං එව ධම්මෙ රතො අභිරතොති **ධම්මරතො,** තස්සෙව ධම්මස්ස පුනප්පුනං විචින්තනෙන **ධම්මං අනුවිචින්තයං** ධම්මං ආවජ්ජෙන්තො මනසි කරොතීති අත්ථො. **අනුස්සරන්**ති තමෙව ධම්මං අනුස්සරන්තො. **සද්ධම්මා**ති එවරූපො භික්ඛු සත්තතිංසපභෙදා බොධිපක්ඛියධම්මා නවවිධලොකුත්තරධම්මා ච න පරිහායති, න කදාචි තස්ස තතො පරිහානි හොතීති අත්ථො.

අථෙකදිවසං කායෙ අවීතරාගං කුසීතං හීනවීරියං කොසල්ලාය තිනාමං භික්ඛුං සංවෙජෙන්තො **‘‘කායමච්ඡෙරගරුනො’’**ති ගාථමාහ. තත්ථ **කායමච්ඡෙරගරුනොති** ‘‘කායදළ්හීබහුලස්ස කායෙ මමත්තස්ස ආචරියුපජ්ඣායානම්පි කායෙන කත්තබ්බං කිඤ්චි අකත්වා විචරන්තස්ස. **හියමානෙ**ති අත්තනො කායෙ ජීවිතෙ ච ඛණෙ ඛණෙ පරිහියමානෙ. **අනුට්ඨහෙ**ති සීලාදීනං පරිපූරණවසෙන උට්ඨානවීරියං න කරෙය්‍ය. **සරීරසුඛගිද්ධස්සා**ති අත්තනො සරීරස්ස සුඛාපනෙනෙව ගෙධං ආපන්නස්ස. **කුතො සමණඵාසුතා**ති එවරූපස්ස පුග්ගලස්ස සාමඤ්ඤවසෙන කුතො සුඛවිහාරො, ඵාසුවිහාරො න තස්ස විජ්ජතීති අත්ථො.

න පක්ඛන්තීතිආදිකා ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස ධම්මසෙනාපතිනො පරිනිබ්බුතභාවං සුත්වා ථෙරෙන භාසිතා. තත්ථ **න පක්ඛන්ති දිසා සබ්බා**ති පුරත්ථිමාදිභෙදා සබ්බා දිසා න පක්ඛායන්ති, දිසාමූළ්හොති අත්ථො. **ධම්මා න පටිභන්ති ම**න්ති පුබ්බෙ සුට්ඨු පගුණාපි පරියත්තිධම්මා ඉදානි සක්කච්චං සමන්නාහරියමානාපි මය්හං න උපට්ඨහන්ති. **ගතෙ කල්‍යාණමිත්තම්හී**ති සදෙවකස්ස ලොකස්ස කල්‍යාණමිත්තභූතෙ ධම්මසෙනාපතිම්හි අනුපාදිසෙසනිබ්බානං ගතෙ. **අන්ධකාරංව ඛායතී**ති සබ්බොපායං ලොකො අන්ධකාරො විය උපට්ඨාති.

අබ්භතීතසහායස්සාති අපගතසහායස්ස, කල්‍යාණමිත්තරහිතස්සාති අත්ථො. **අතීතගතසත්ථුනොති** ආයස්මතො අතීතො හුත්වා නිබ්බානගතසත්ථුකස්ස, සත්ථරි පරිනිබ්බුතෙති අත්ථො. **යථා කායගතා සතීති** කායගතාසතිභාවනා තක්කරස්ස යථා එකන්තහිතාවහා, එවං එතාදිසං අනාථස්ස පුග්ගලස්ස එකන්තහිතාවහං අඤ්ඤං මිත්තං නාම නත්ථි, සනාථස්ස අඤ්ඤාපි භාවනා හිතාවහා එවාති අධිප්පායො.

පුරාණාති පොරාණා, සාරිපුත්තාදිකෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සන්ධාය වදති. **නවෙහීති** නවකෙහි. **න සමෙති මෙති** මය්හං චිත්තං න සමාගච්ඡති, න තෙ මම චිත්තං ආරාධෙන්තීති අත්ථො. **ස්වජ්ජ එකොව ඣායාමීති** සොහං අජ්ජ වුඩ්ඪතරෙහි විරහිතො එකොව හුත්වා ඣායාමි ඣානපසුතො හොමි. **වස්සුපෙතොති** වස්සකාලෙ කුලාවකං උපෙතො පක්ඛී විය. ‘‘වාසුපෙතො’’තිපි පාළි, වාසං උපගතොති අත්ථො.

දස්සනාය අභික්කන්තෙති ගාථා සත්ථාරා භාසිතා. තස්සත්ථො – මම දස්සනාය අභික්කන්තෙ නානාවිධවිදෙසපවාසිකබහුජනෙ, ආනන්ද, මම උපසඞ්කමනං මා වාරෙසි. කස්මා? තෙ සොතාරො ධම්මස්ස, මමං පස්සන්තු, අයමෙව දස්සනාය සමයොති.

තං සුත්වා ථෙරො **‘‘දස්සනාය අභික්කන්තෙ’’**ති අපරං ගාථමාහ. ඉමාය හි ගාථාය සම්බන්ධත්ථං පුරිමගාථා ඉධ නික්ඛිත්තා. තෙනෙව සචාහං දෙසන්තරතො ආගතාගතෙ තාවදෙව දස්සෙතුං ලච්ඡාමීති එතස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධිං දස්සෙති.

පණ්ණවීසති වස්සානීති පඤ්ච ගාථා අත්තනො අග්ගුපට්ඨාකභාවං දීපෙතුං වුත්තා. ආරද්ධකම්මට්ඨානභාවෙන හි සත්ථු උපට්ඨානපසුතභාවෙන ච ථෙරස්ස මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නාපි කාමසඤ්ඤාදයො න උප්පජ්ජිංසු, කායවචීමනොකම්මානි ච සබ්බකාලං සත්ථරි මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමානි මෙත්තානුපරිවත්තානි අහෙසුං. තත්ථ **පණ්ණවීසති වස්සානීති** පඤ්චවීසති සංවච්ඡරානි. **සෙඛභූතස්ස මෙ සතොති** සෙඛභූමියං සොතාපත්තිඵලෙ ඨිතස්ස මෙ සතො. **කාමසඤ්ඤාති** කාමසහගතා සඤ්ඤා න උප්පජ්ජි, එත්ථ ච කාමසඤ්ඤාදිඅනුප්පත්තිවචනෙන අත්තනො ආසයසුද්ධිං දස්සෙති, **‘‘මෙත්තෙන කායකම්මෙනා’’**තිආදිනා පයොගසුද්ධිං. තත්ථ ගන්ධකුටියං පරිභණ්ඩකරණාදිනා සත්ථු වත්තපටිවත්තකරණෙන ච මෙත්තං කායකම්මං වෙදිතබ්බං, ධම්මදෙසනාකාලාරොචනාදිනා මෙත්තං වචීකම්මං, රහොගතස්ස සත්ථාරං උද්දිස්ස හිතූපසංහාරමනසිකාරෙන මෙත්තං මනොකම්මං. **ඤාණං මෙ උදපජ්ජථාති** අත්තනො සෙක්ඛභූමිපත්තිමාහ.

අහං සකරණීයොම්හීති සත්ථු පරිනිබ්බානෙ උපට්ඨිතෙ මණ්ඩලමාළං පවිසිත්වා කපිසීසං ආලම්බිත්වා සොකාභිභූතෙන වුත්තගාථා. තත්ථ

සකරණීයොම්හීති දුක්ඛපරිජානනාදිනා කරණීයෙන සකරණීයො අම්හි. **අප්පත්තමානසොති** අනධිගතාරහත්තො. **සත්ථු ච පරිනිබ්බානන්ති** මය්හං සත්ථු පරිනිබ්බානඤ්ච උපට්ඨිතං. **යො අම්හං අනුකම්පකොති** යො සත්ථා මය්හං අනුග්ගාහකො.

තදාසි යං භිංසනකන්ති ගාථා සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ පථවීකම්පනදෙවදුන්දුභිඵලනාදිකෙ දිස්වා සඤ්ජාතසංවෙගෙන වුත්තගාථා.

බහුස්සුතොතිආදිකා තිස්සො ගාථා ථෙරං පසංසන්තෙහි සඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතා. තත්ථ **ගතිමන්තොති** අසදිසාය ඤාණගතියා සමන්නාගතො. **සතිමන්තොති** පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො. **ධිතිමන්තොති** අසාධාරණාය බ්‍යඤ්ජනත්ථාවධාරණසමත්ථාය ධිතිසම්පත්තියා සමන්නාගතො. අයඤ්හි ථෙරො එකපදෙයෙව ඨත්වා සට්ඨිපදසහස්සානි සත්ථාරා කථිතනියාමෙනෙව ගණ්හාති, ගහිතඤ්ච සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහවසා විය සබ්බකාලං න විනස්සති, අවිපරීතබ්‍යඤ්ජනාවධාරණසමත්ථාය සතිපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය, අත්ථාවධාරණසමත්ථාය පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමාය සතියා ච සමන්නාගතො. තෙනාහ භගවා – ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං බහුස්සුතාන’’න්තිආදි (අ. නි. 1.219). තථා චාහ ධම්මසෙනාපති – ‘‘ආයස්මා ආනන්දො අත්ථකුසලො’’තිආදි (අ. නි. 5.169). **රතනාකරොති** සද්ධම්මරතනස්ස ආකරභූතො.

පරිචිණ්ණොති ගාථා පරිනිබ්බානකාලෙ ථෙරෙන භාසිතා, සා වුත්තත්ථා එව.

ආනන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිංසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

18. චත්තාලීසනිපාතො

1. මහාකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

චත්තාලීසනිපාතෙ **න ගණෙන පුරක්ඛතො**තිආදිකා ආයස්මතො මහාකස්සපත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ හංසවතීනගරෙ වෙදෙහො නාම අසීතිකොටිවිභවො කුටුම්බිකො අහොසි. සො බුද්ධමාමකො, ධම්මමාමකො, සඞ්ඝමාමකො උපාසකො හුත්වා විහරන්තො එකස්මිං උපොසථදිවසෙ පාතොව සුභොජනං භුඤ්ජිත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය ගන්ධපුප්ඵාදීනි ගහෙත්වා විහාරං ගන්ත්වා සත්ථාරං පූජෙත්වා වන්දිත්වා එකමන්තං නිසීදි.

තස්මිඤ්ච ඛණෙ සත්ථා මහානිසභත්ථෙරං නාම තතියසාවකං ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං, යදිදං නිසභො’’ති එතදග්ගෙ ඨපෙසි. උපාසකො තං සුත්වා පසන්නො ධම්මකථාවසානෙ මහාජනෙ උට්ඨාය ගතෙ සත්ථාරං වන්දිත්වා ‘‘ස්වෙ මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා’’ති නිමන්තෙසි. ‘‘මහා ඛො, උපාසක, භික්ඛුසඞ්ඝො’’ති. ‘‘කිත්තකො, භන්තෙ’’ති? ‘‘අට්ඨසට්ඨිභික්ඛුසතසහස්ස’’න්ති. ‘‘භන්තෙ, එකං සාමණෙරම්පි විහාරෙ අසෙසෙත්වා මය්හං භික්ඛං අධිවාසෙථා’’ති. සත්ථා අධිවාසෙසි. උපාසකො සත්ථු අධිවාසනං විදිත්වා ගෙහං ගන්ත්වා මහාදානං සජ්ජෙත්වා පුනදිවසෙ සත්ථු කාලං ආරොචාපෙසි. සත්ථා පත්තචීවරමාදාය භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො උපාසකස්ස ඝරං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසින්නො දක්ඛිණොදකාවසානෙ යාගුආදීනි සම්පටිච්ඡන්තො භත්තවිස්සග්ගං අකාසි. උපාසකොපි සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි.

තස්මිං අන්තරෙ මහානිසභත්ථෙරො පිණ්ඩාය චරන්තො තමෙව වීථිං පටිපජ්ජි. උපාසකො දිස්වා උට්ඨාය ගන්ත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘පත්තං, භන්තෙ, දෙථා’’ති ආහ. ථෙරො පත්තං අදාසි. ‘‘භන්තෙ, ඉධෙව පවිසථ, සත්ථාපි ගෙහෙ නිසින්නො’’ති. ‘‘න වට්ටිස්සති, උපාසකා’’ති. සො ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතස්ස පූරෙත්වා අදාසි. තතො ථෙරං අනුගන්ත්වා නිවත්තො සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එවමාහ – ‘‘මහානිසභත්ථෙරො, භන්තෙ, ‘සත්ථාපි ගෙහෙ නිසින්නො’ති වුත්තෙපි පවිසිතුං න ඉච්ඡි, අත්ථි නු ඛො එතස්ස තුම්හාකං ගුණෙහි අතිරෙකගුණො’’ති. බුද්ධානඤ්ච වණ්ණමච්ඡෙරං නාම නත්ථි, තස්මා සත්ථා එවමාහ – ‘‘උපාසක, මයං භික්ඛං ආගමයමානා ගෙහෙ නිසීදාම, සො පන භික්ඛු න එවං නිසීදිත්වා භික්ඛං උදික්ඛති, මයං ගාමන්තසෙනාසනෙ වසාම, සො අරඤ්ඤස්මිංයෙව වසති, මයං ඡන්නෙ වසාම, සො අබ්භොකාසෙයෙව වසතී’’ති භගවා ‘‘අයඤ්ච අයඤ්චෙතස්ස ගුණො’’ති මහාසමුද්දං පූරයමානො විය තස්ස ගුණං කථෙසි.

උපාසකො පකතියාපි ජලමානපදීපො තෙලෙන ආසිත්තො විය සුට්ඨුතරං පසන්නො හුත්වා චින්තෙසි – ‘‘කිං මය්හං අඤ්ඤාය සම්පත්තියා, අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ ධුතවාදානං අග්ගභාවත්ථාය පත්ථනං කරිස්සාමී’’ති. සො පුනපි සත්ථාරං නිමන්තෙත්වා තෙනෙව නියාමෙන සත්ත දිවසෙ මහාදානං දත්වා සත්තමෙ දිවසෙ බුද්ධප්පමුඛස්ස මහාභික්ඛුසඞ්ඝස්ස තිචීවරානි දත්වා සත්ථු පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා එවමාහ – ‘‘යං මෙ, භන්තෙ, සත්ත දිවසෙ දානං දෙන්තස්ස මෙත්තං කායකම්මං, මෙත්තං වචීකම්මං, මෙත්තං මනොකම්මං පච්චුපට්ඨිතං, ඉමිනාහං න අඤ්ඤං දෙවසම්පත්තිං වා සක්කමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තිං වා පත්ථෙමි, ඉදං පන මෙ කම්මං අනාගතෙ එකස්ස බුද්ධස්ස සන්තිකෙ මහානිසභත්ථෙරෙන පත්තට්ඨානන්තරං පාපුණනත්ථාය තෙරසධුතඞ්ගධරානං අග්ගභාවස්ස අධිකාරො හොතූ’’ති. සත්ථා ‘‘මහන්තං ඨානං ඉමිනා පත්ථිතං, සමිජ්ඣිස්සති නු ඛො, නො’’ති ඔලොකෙන්තො සමිජ්ඣනභාවං දිස්වා ආහ – ‘‘මනාපං තෙ ඨානං පත්ථිතං, අනාගතෙ සතසහස්සකප්පාවසානෙ ගොතමො නාම බුද්ධො උප්පජ්ජිස්සති, තස්ස ත්වං තතියසාවකො මහාකස්සපත්ථෙරො නාම භවිස්සසී’’ති බ්‍යාකාසි. තං සුත්වා උපාසකො ‘‘බුද්ධානං ද්වෙ කථා නාම නත්ථී’’ති පුනදිවසෙ පත්තබ්බං විය තං සම්පත්තිං අමඤ්ඤිත්ථ. සො යාවතායුකං දානං දත්වා, සීලං සමාදාය රක්ඛිත්වා, නානප්පකාරං කල්‍යාණකම්මං කත්වා, කාලං කත්වා, සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

තතො පට්ඨාය දෙවමනුස්සෙසු සම්පත්තිං අනුභවන්තො ඉතො එකනවුතෙ කප්පෙ විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධෙ බන්ධුමතීනගරං උපනිස්සාය ඛෙමෙ මිගදායෙ විහරන්තෙ දෙවලොකා චවිත්වා අඤ්ඤතරස්මිං පරිජිණ්ණබ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්ති. තස්මිඤ්ච කාලෙ විපස්සී භගවා සත්තමෙ සත්තමෙ සංවච්ඡරෙ ධම්මං කථෙසි, මහන්තං කොලාහලං හොති. සකලජම්බුදීපෙ දෙවතා ‘‘සත්ථා ධම්මං කථෙස්සතී’’ති ආරොචෙසුං. බ්‍රාහ්මණො තං සාසනං අස්සොසි. තස්ස ච නිවාසනසාටකො එකොයෙව හොති, තථා බ්‍රාහ්මණියා. පාරුපනං පන ද්වින්නම්පි එකමෙව. සො සකලනගරෙ ‘‘එකසාටකබ්‍රාහ්මණො’’ති පඤ්ඤායි. සො බ්‍රාහ්මණානං කෙනචිදෙව කිච්චෙන සන්නිපාතෙ සති බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා සයං තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. බ්‍රාහ්මණීනං සන්නිපාතෙ සති සයං ගෙහෙ අච්ඡති, බ්‍රාහ්මණී තං වත්ථං පාරුපිත්වා ගච්ඡති. තස්මිං පන දිවසෙ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ආහ – ‘‘භොති, කිං රත්තිං ධම්මං සුණිස්සසි, දිවා’’ති? ‘‘මයං මාතුගාමජාතිකා නාම රත්තිං සොතුං න සක්කොම, දිවා සොස්සාමා’’ති බ්‍රාහ්මණං ගෙහෙ ඨපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා උපාසිකාහි සද්ධිං දිවා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා එකමන්තෙ නිසින්නා ධම්මං සුත්වා උපාසිකාහියෙව සද්ධිං ආගමාසි. අථ බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණිං ගෙහෙ ඨපෙත්වා තං වත්ථං පාරුපිත්වා විහාරං ගතො.

තස්මිං සමයෙ සත්ථා පරිසමජ්ඣෙ අලඞ්කතධම්මාසනෙ නිසින්නො චිත්තබීජනිං ආදාය ආකාසගඞ්ගං ඔතාරෙන්තො විය, සිනෙරුං මන්ථං කත්වා සාගරං නිම්මථෙන්තො විය, ධම්මකථං කථෙසි. බ්‍රාහ්මණස්ස පරිසපරියන්තෙ නිසින්නස්ස ධම්මං සුණන්තස්ස පඨමයාමස්මිංයෙව සකලසරීරං පූරයමානා පඤ්චවණ්ණා පීති උප්පජ්ජි. සො පාරුතවත්ථං සඞ්ඝරිත්වා ''දසබලස්ස දස්සාමී''ති චින්තෙසි. අථස්ස ආදීනවසහස්සං දස්සයමානං මච්ඡෙරං උප්පජ්ජි. සො ''බ්‍රාහ්මණියා මය්හඤ්ච එකමෙව වත්ථං, අඤ්ඤං කිඤ්චි පාරුපනං නත්ථි, අපාරුපිත්වා ච නාම බහි විචරිතුං න සක්කා''ති සබ්බථාපි අදාතුකාමො අහොසි, අථස්ස නික්ඛන්තෙ පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි. තථෙව චින්තෙත්වා තථෙව අදාතුකාමො අහොසි. අථස්ස මජ්ඣිමයාමෙ නික්ඛන්තෙ පච්ඡිමයාමෙපි තථෙව පීති උප්පජ්ජි. තදා සො ''යං වා හොතු තං වා පච්ඡාපි ජානිස්සාමී''ති වත්ථං සඞ්ඝරිත්වා සත්ථු පාදමූලෙ ඨපෙසි. තතො වාමහත්ථං ආභුජිත්වා දක්ඛිණෙන හත්ථෙන තික්ඛත්තුං අප්ඵොටෙත්වා ''ජිතං මෙ, ජිතං මෙ''ති තයො වාරෙ නදි.

තස්මිඤ්ච සමයෙ බන්ධුමරාජා ධම්මාසනස්ස පච්ඡතො අන්තොසාණියං නිසින්නො ධම්මං සුණාති. රඤ්ඤො ච නාම ''ජිතං මෙ''ති සද්දො අමනාපො හොති. සො පුරිසං පෙසෙසි – ''ගච්ඡ, එතං පුච්ඡ කිං වදසී''ති. සො තෙන ගන්ත්වා පුච්ඡිතො ''අවසෙසා හත්ථියානාදීනි ආරුය්හ අසිචම්මාදීනි ගහෙත්වා පරසෙනං ජිනන්ති, න තං අච්ඡරියං. අහං පන පච්ඡතො ආගච්ඡන්තස්ස කූටගොණස්ස මුග්ගරෙන සීසං භින්දිත්වා තං පලාපෙන්තො විය මච්ඡෙරචිත්තං මද්දිත්වා පාරුතවත්ථං දසබලස්ස අදාසිං, තං මෙ මච්ඡරියං ජිත''න්ති ආහ. සො පුරිසො ආගන්ත්වා තං පවත්තිං රඤ්ඤො ආරොචෙසි. රාජා ආහ – ''අම්හෙ, භණෙ, දසබලස්ස අනුරූපං න ජානිම්හ, බ්‍රාහ්මණො ජානී''ති වත්ථයුගං පෙසෙසි. තං දිස්වා බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි – ''අයං මය්හං තුණ්හීනිසින්නස්ස පඨමං කිඤ්චි අදත්වා සත්ථු ගුණෙ කථෙන්තස්ස අදාසි. සත්ථු ගුණෙ පටිච්ච උප්පන්නෙන පන මය්හං කො අත්ථො''ති තම්පි වත්ථයුගං දසබලස්සෙව අදාසි. රාජාපි ''කිං බ්‍රාහ්මණෙන කත''න්ති පුච්ඡිත්වා ''තම්පි තෙන වත්ථයුගං තථාගතස්සෙව දින්න''න්ති සුත්වා අඤ්ඤානිපි ද්වෙ වත්ථයුගානි පෙසෙසි, සො තානිපි අදාසි. රාජා අඤ්ඤානිපි චත්තාරීති එවං යාව ද්වත්තිංසවත්ථයුගානි පෙසෙසි. අථ බ්‍රාහ්මණො ''ඉදං වඩ්ඪෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා ගහණං විය හොතී''ති අත්තනො අත්ථාය එකං, බ්‍රාහ්මණියා එකන්ති ද්වෙ වත්ථයුගානි ගහෙත්වා තිංසයුගානි තථාගතස්සෙව අදාසි. තතො පට්ඨාය ච සො සත්ථු විස්සාසිකො ජාතො.

අථ නං රාජා එකදිවසං සීතසමයෙ සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුණන්තං දිස්වා සතසහස්සග්ඝනකං අත්තනා පාරුතරත්තකම්බලං දත්වා ආහ – ''ඉතො පට්ඨාය ඉමං පාරුපිත්වා ධම්මං සුණාහී''ති. සො ''කිං මෙ ඉමිනා

කම්බලෙන ඉමස්මිං පූතිකායෙ උපනීතෙනා''ති චින්තෙත්වා අන්තොගන්ධකුටියං තථාගතස්ස මඤ්චස්ස උපරි විතානං කත්වා අගමාසි. අථෙකදිවසං රාජා පාතොව විහාරං ගන්ත්වා අන්තොගන්ධකුටියං සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. තස්මිඤ්ච සමයෙ ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො කම්බලෙ පටිහඤ්ඤන්ති, කම්බලො අතිවිය විරොචති. රාජා උල්ලොකෙන්තො සඤ්ජානිත්වා ආහ – ''අම්හාකං, භන්තෙ, එස කම්බලො, අම්හෙහි එකසාටකබ්‍රාහ්මණස්ස දින්නො''ති. ''තුම්හෙහි, මහාරාජ, බ්‍රාහ්මණො පූජිතො, බ්‍රාහ්මණෙන මයං පූජිතා''ති. රාජා ''බ්‍රාහ්මණො යුත්තං අඤ්ඤාසි, න මය''න්ති පසීදිත්වා යං මනුස්සානං උපකාරභූතං, තං සබ්බං අට්ඨට්ඨකං කත්වා සබ්බට්ඨකං නාම දානං දත්වා පුරොහිතට්ඨානෙ ඨපෙසි. සොපි ''අට්ඨට්ඨකං නාම චතුසට්ඨි හොතී''ති චතුසට්ඨි සලාකභත්තානි උපනිබන්ධාපෙත්වා යාවජීවං දානං දත්වා සීලං රක්ඛිත්වා තතො චුතො සග්ගෙ නිබ්බත්ති.

පුන තතො චුතො ඉමස්මිං කප්පෙ කොණාගමනස්ස ච භගවතො කස්සපදසබලස්ස චාති ද්වින්නං බුද්ධානං අන්තරෙ බාරාණසියං කුටුම්බියඝරෙ නිබ්බත්තො. සො වුද්ධිමන්වාය ඝරාවාසං වසන්තො එකදිවසං අරඤ්ඤෙ ජඞ්ඝවිහාරං චරති. තස්මිඤ්ච සමයෙ පච්චෙකබුද්ධො නදීතීරෙ චීවරකම්මං කරොන්තො අනුවාතෙ අප්පහොන්තෙ සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙතුං ආරද්ධො. සො දිස්වා ''කස්මා, භන්තෙ, සඞ්ඝරිත්වා ඨපෙථා''ති ආහ. ''අනුවාතො නප්පහොතී''ති. ''ඉමිනා, භන්තෙ, කරොථා''ති උත්තරසාටකං දත්වා ''නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කෙනචි පරිහානි මා හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි.

ඝරෙපිස්ස භගිනියා සද්ධිං භරියාය කලහං කරොන්තියා පච්චෙකබුද්ධො පිණ්ඩාය පාවිසි. අථස්ස භගිනී පච්චෙකබුද්ධස්ස පිණ්ඩපාතං දත්වා තස්ස භරියං සන්ධාය ''එවරූපං බාලං යොජනසතෙන පරිවජ්ජෙයා''න්ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. සා ගෙහඞ්ගණෙ ඨිතා සුත්වා ''ඉමාය දින්නභත්තං මා එස භුඤ්ජතූ''ති පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලස්ස පූරෙත්වා අදාසි. ඉතරා දිස්වා ''බාලෙ, ත්වං මං තාව අක්කොස වා පහර වා, එවරූපස්ස පන ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි පූරිතපාරමිස්ස පත්තතො භත්තං ඡඩ්ඩෙත්වා කලලං දාතුං න යුත්ත''න්ති ආහ. අථස්ස භරියාය පටිසඞ්ඛානං උප්පජ්ජි. සා ''තිට්ඨථ, භන්තෙ''ති කලලං ඡඩ්ඩෙත්වා පත්තං ධොවිත්වා ගන්ධචුණ්ණෙන උබ්බට්ටෙත්වා පණීතභත්තස්ස චතුමධුරස්ස ච පූරෙත්වා උපරි ආසිත්තෙන පදුමගබ්භවණ්ණෙන සප්පිනා විජ්ජොතමානං පච්චෙකබුද්ධස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා ''යථා අයං පිණ්ඩපාතො ඔභාසජාතො, එවං ඔභාසජාතං මෙ සරීරං හොතූ''ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි. පච්චෙකබුද්ධො අනුමොදිත්වා ආකාසං පක්ඛන්දි.

තෙපි ජායම්පතිකා යාවතායුකං කුසලං කත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා පුන තතො චවිත්වා උපාසකො කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ බාරාණසියං

අසීතිකොටිවිභවස්ස සෙට්ඨිනො පුත්තො හුත්වා නිබ්බත්ති, ඉතරාපි තාදිසස්සෙව සෙට්ඨිනො ධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. තස්ස වුද්ධිප්පත්තස්ස තමෙව සෙට්ඨිධීතරං ආනයිංසු. තස්සා පුබ්බෙ අනිට්ඨවිපාකස්ස පාපකම්මස්ස ආනුභාවෙන පතිකුලං පවිට්ඨමත්තාය උම්මාරබ්භන්තරෙ සකලසරීරං උග්ඝාටිතවච්චකුටි විය දුග්ගන්ධං ජාතං. සෙට්ඨිකුමාරො ''කස්සායං ගන්ධො''ති පුච්ඡිත්වා, ''සෙට්ඨිකඤ්ඤායා''ති සුත්වා, ''නීහරථ, නීහරථා''ති ආහතනියාමෙනෙව කුලඝරං පෙසෙසි. සා එතෙනෙව නීහාරෙන සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තිතා.

තෙන ච සමයෙන කස්සපදසබලො පරිනිබ්බායි. තස්ස ඝනකොට්ටිමාහි සතසහස්සග්ඝනිකාහි රත්තසුවණ්ණිට්ඨකාහි යොජනුබ්බෙධං චෙතියං ආරභිංසු. තස්මිං චෙතියෙ කරීයමානෙ සා සෙට්ඨිධීතා චින්තෙසි – ''අහං සත්තසු ඨානෙසු පටිනිවත්තිතා, කිං මෙ ජීවිතෙනා''ති අත්තනො ආභරණභණ්ඩං භඤ්ජාපෙත්වා සුවණ්ණිට්ඨකං කාරෙසි රතනායතං විදත්ථිවිත්ථින්නං චතුරඞ්ගුලුබ්බෙධං. තතො හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං ගහෙත්වා අට්ඨ උප්පලහත්ථකෙ ආදාය චෙතියකරණට්ඨානං ගතා. තස්මිඤ්ච ඛණෙ එකා ඉට්ඨකාපන්ති පරික්ඛිපිත්වා ආගච්ඡමානා ඝටනිට්ඨකාය ඌනා හොති, සෙට්ඨිධීතා වඩ්ඪකිං ආහ – ''ඉමං ඉට්ඨකං එත්ථ ඨපෙථා''ති. ''අම්ම, භද්දකෙ කාලෙ ආගතාසි, සයමෙව ඨපෙහී''ති. සා ආරුය්හ තෙලෙන හරිතාලමනොසිලාපිණ්ඩං යොජෙත්වා තෙන බන්ධනෙන ඉට්ඨකං පතිට්ඨපෙත්වා උපරි අට්ඨහි උප්පලහත්ථකෙහි පූජං කත්වා වන්දිත්වා ''නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ මෙ කායතො චන්දනගන්ධො වායතු, මුඛතො උප්පලගන්ධො''ති පත්ථනං කත්වා චෙතියං වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා අගමාසි.

අථ තස්මිංයෙව ඛණෙ යස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස පඨමං ගෙහං නීතා, තස්ස තං ආරබ්භ සති උදපාදි. නගරෙපි නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං හොති. සො උපට්ඨාකෙ ආහ – ''තදා ඉධ ආනීතා සෙට්ඨිධීතා අත්ථි, කහං සා''ති? ''කුලගෙහෙ සාමී''ති. ''ආනෙථ නං, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමා''ති. තෙ ගන්ත්වා තං වන්දිත්වා ඨිතා ''කිං, තාතා, ආගතත්ථා''ති තාය පුට්ඨා තං පවත්තිං ආචික්ඛිංසු. ''තාතා, මයා ආභරණභණ්ඩෙන චෙතියං පූජිතං, ආභරණං මෙ නත්ථී''ති. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිපුත්තස්ස ආරොචෙසුං. ආනෙථ නං, පිළන්ධනං ලභිස්සතීති. තෙ ආනයිංසු. තස්සා සහ ඝරපවෙසනෙන සකලගෙහං චන්දනගන්ධො චෙව නීලුප්පලගන්ධො ච වායි. සෙට්ඨිපුත්තො තං පුච්ඡි – ''පඨමං තව සරීරතො දුග්ගන්ධො වායි, ඉදානි පන තෙ සරීරතො චන්දනගන්ධො, මුඛතො උප්පලගන්ධො වායති. කිං එත''න්ති? සා ආදිතො පට්ඨාය අත්තනා කතකම්මං ආරොචෙසි. සෙට්ඨිපුත්තො ''නියානිකං වත බුද්ධසාසන''න්ති පසීදිත්වා යොජනිකං සුවණ්ණචෙතියං කම්බලකඤ්චුකෙන පරික්ඛිපිත්වා තත්ථ තත්ථ

රථචක්කප්පමාණෙහි සුවණ්ණපදුමෙහි අලඞ්කරි. තෙසං ද්වාදසහත්ථා ඔලම්බකා හොන්ති.

සො තත්ථ යාවතායුකං ඨත්වා සග්ගෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො චුතො බාරාණසිතො යොජනමත්තෙ ඨානෙ අඤ්ඤතරස්මිං අමච්චකුලෙ නිබ්බත්ති, සෙට්ඨිකඤ්ඤාපි දෙවලොකතො චවිත්වා රාජකුලෙ ජෙට්ඨධීතා හුත්වා නිබ්බත්ති. තෙසු වයප්පත්තෙසු කුමාරස්ස වසනගාමෙ නක්ඛත්තං සඞ්ඝුට්ඨං. සො මාතරං ආහ – ‘‘සාටකං මෙ, අම්ම, දෙහි, නක්ඛත්තං කීළිස්සාමී’’ති. සා ධොතවත්ථං නීහරිත්වා අදාසි. ‘‘අම්ම, ථූලං ඉද’’න්ති ආහ. සා අඤ්ඤං නීහරිත්වා අදාසි, තම්පි පටික්ඛිපි. අථ නං මාතා ආහ – ‘‘තාත, යාදිසෙ ගෙහෙ මයං ජාතා, නත්ථි නො ඉතො සුඛුමතරස්ස පටිලාභාය පුඤ්ඤ’’න්ති. ‘‘තෙන හි ලභනට්ඨානං ගච්ඡාමි අම්මා’’ති. ‘‘පුත්ත, අහං අජ්ජෙව තුය්හං බාරාණසිනගරෙ රජ්ජපටිලාභම්පි ඉච්ඡාමී’’ති. සො මාතරං වන්දිත්වා ආහ – ‘‘ගච්ඡාමි, අම්මා’’ති. ‘‘ගච්ඡ, තාතා’’ති. එවං කිරස්සා චිත්තං අහොසි – ‘‘කහං ගමිස්සති? ඉධ වා එත්ථ වා ගෙහෙ නිසීදිස්සතී’’ති. සො පන පුඤ්ඤනියාමෙන නික්ඛමිත්වා බාරාණසිං ගන්ත්වා උය්‍යානෙ මඞ්ගලසිලාපට්ටෙ සසීසං පාරුපිත්වා නිපජ්ජි. සො ච බාරාණසිරඤ්ඤො කාලඞ්කතස්ස සත්තමො දිවසො හොති.

අමච්චා රඤ්ඤො සරීරකිච්චං කත්වා රාජඞ්ගණෙ නිසීදිත්වා මන්තයිංසු – ‘‘රඤ්ඤො එකා ධීතාව අත්ථි, පුත්තො නත්ථි, අරාජකං රජ්ජං නස්සති, කො රාජා හොතී’’ති? ‘‘ත්වං හොහි, ත්වං හොහී’’ති ආහංසු. පුරොහිතො ආහ – ‘‘බහුං ඔලොකෙතුං න වට්ටති, ඵුස්සරථං විස්සජ්ජෙමා’’ති. තෙ කුමුදවණ්ණෙ චත්තාරො සින්ධවෙ යොජෙත්වා පඤ්චවිධං රාජකකුධභණ්ඩං සෙතච්ඡත්තඤ්ච රථස්මිංයෙව ඨපෙත්වා රථං විස්සජ්ජෙත්වා පච්ඡතො තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසුං. රථො පාචීනද්වාරෙන නික්ඛමිත්වා උය්‍යානාභිමුඛො අහොසි. ‘‘පරිචයෙන උය්‍යානාභිමුඛො ගච්ඡති, නිවත්තෙමා’’ති කෙචි ආහංසු. පුරොහිතො ‘‘මා නිවත්තයිත්ථා’’ති ආහ. රථො කුමාරං පදක්ඛිණං කත්වා ආරොහනසජ්ජො හුත්වා අට්ඨාසි, පුරොහිතො පාරුපනකණ්ණං අපනෙත්වා පාදතලානි ඔලොකෙන්තො, ‘‘තිට්ඨතු අයං දීපො, ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු එස රජ්ජං කාරෙතුං යුත්තො’’ති වත්වා ‘‘පුනපි තූරියානි පග්ගණ්හථ, පුනපි පග්ගණ්හථා’’ති තික්ඛත්තුං තූරියානි පග්ගණ්හාපෙසි.

අථ කුමාරො මුඛං විවරිත්වා ඔලොකෙත්වා, ‘‘කෙන කම්මෙන ආගතත්ථා’’ති ආහ. ‘‘දෙව, තුම්හාකං රජ්ජං පාපුණාතී’’ති. ‘‘රාජා කහ’’න්ති? ‘‘දෙවත්තං ගතො, සාමී’’ති. ‘‘කති දිවසා අතික්කන්තා’’ති? ‘‘අජ්ජ සත්තමො දිවසො’’ති. ‘‘පුත්තො වා ධීතා වා නත්ථී’’ති? ‘‘ධීතා අත්ථි දෙව, පුත්තො නත්ථී’’ති. ‘‘කරිස්සාමි රජ්ජ’’න්ති. තෙ තාවදෙව අභිසෙකමණ්ඩපං කාරෙත්වා රාජධීතරං සබ්බාලඞ්කාරෙහි අලඞ්කරිත්වා,

උය්‍යානං ආනෙත්වා කුමාරස්ස අභිසෙකං අකංසු. අථස්ස කතාභිසෙකස්ස සතසහස්සග්ඝනකං වත්ථං උපහරිංසු. සො ''කිමිදං, තාතා''ති ආහ. ''නිවාසනවත්ථං දෙවා''ති. ''නනු, තාතා, ථූල''න්ති? ''මනුස්සානං පරිභොගවත්ථෙසු ඉතො සුඛුමතරං නත්ථි, දෙවා''ති. ''තුම්හාකං රාජා එවරූපං නිවාසෙසී''ති? ''ආම, දෙවා''ති. ''න මඤ්ඤෙ පුඤ්ඤවා තුම්හාකං රාජා, සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරථ, ලභිස්සාම වත්ථ''න්ති. සුවණ්ණභිඞ්ගාරං ආහරිංසු. සො උට්ඨාය හත්ථෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙත්වා හත්ථෙන උදකං ආදාය පුරත්ථිමදිසායං අබ්භුක්කිරි. තාවදෙව ඝනපථවිං භින්දිත්වා අට්ඨ කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. පුන උදකං ගහෙත්වා දක්ඛිණායං පච්ඡිමායං උත්තරායන්ති එවං චතූසු දිසාසු අබ්භුක්කිරි. සබ්බදිසාසු අට්ඨට්ඨකං කත්වා ද්වත්තිංස කප්පරුක්ඛා උට්ඨහිංසු. සො එකං දිබ්බදුස්සං නිවාසෙත්වා එකං පාරුපිත්වා ''නන්දරඤ්ඤො විජිතෙ සුත්තකන්තිකා ඉත්ථියො මා සුත්තං කන්තිංසූති එවං භෙරිං චරාපෙථා''ති වත්වා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා අලඞ්කතපටියත්තො හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාසම්පත්තිං අනුභවි.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ එකදිවසං දෙවී රඤ්ඤො මහාසම්පත්තිං දිස්වා, ''අහො තපස්සී''ති කාරුඤ්ඤාකාරං දස්සෙති. ''කිමිදං, දෙවී''ති ච පුට්ඨා ''අතිමහතී තෙ, දෙව, සම්පත්ති. අතීතෙ බුද්ධානං සද්දහිත්වා කල්‍යාණං අකත්ථ, ඉදානි අනාගතස්ස පච්චයං කුසලං න කරොථා''ති ආහ. ''කස්ස දස්සාම, සීලවන්තො නත්ථී''ති? ''අසුඤ්ඤො, දෙව, ජම්බුදීපො අරහන්තෙහි, තුම්හෙ දානමෙව සජ්ජෙථ, අහං අරහන්තෙ ලච්ඡාමී''ති ආහ. රාජා පුනදිවසෙ පාචීනද්වාරෙ දානං සජ්ජාපෙසි. දෙවී පාතොව උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය උපරිපාසාදෙ පුරත්ථාභිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා ''සචෙ එතිස්සං දිසායං අරහන්තො අත්ථි, ස්වෙව ආගන්ත්වා අම්හාකං භික්ඛං ගණ්හන්තූ''ති ආහ. තස්සං දිසායං අරහන්තො නාහෙසුං, තං සක්කාරං කපණයාචකානං අදංසු. පුනදිවසෙ දක්ඛිණද්වාරෙ දානං සජ්ජෙත්වා තථෙව අකාසි, පුනදිවසෙ පච්ඡිමද්වාරෙ. උත්තරද්වාරෙ සජ්ජිතදිවසෙ පන දෙවියා තථෙව නිමන්තෙන්තියා හිමවන්තෙ වසන්තානං පදුමවතියා පුත්තානං පඤ්චසතානං පච්චෙකබුද්ධානං ජෙට්ඨකො මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො භාතිකෙ ආමන්තෙසි, ''මාරිසා, නන්දරාජා, තුම්හෙ නිමන්තෙති, අධිවාසෙථ තස්සා''ති. තෙ අධිවාසෙත්වා පුනදිවසෙ අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා, ආකාසෙන ආගන්ත්වා උත්තරද්වාරෙ ඔතරිංසු. මනුස්සා දිස්වා ගන්ත්වා ''පඤ්චසතා, දෙව, පච්චෙකබුද්ධා ආගතා''ති රඤ්ඤො ආරොචෙසුං. රාජා සද්ධිං දෙවියා ගන්ත්වා, වන්දිත්වා, පත්තං ගහෙත්වා පච්චෙකබුද්ධෙ පාසාදං ආරොපෙත්වා, තත්‍ර නෙසං දානං දත්වා, භත්තකිච්චාවසානෙ රාජා සඞ්ඝත්ථෙරස්ස, දෙවී, සඞ්ඝනවකස්ස පාදමූලෙ නිපජ්ජිත්වා ''අය්‍යා පච්චයෙහි න කිලමිස්සන්ති, මයං පුඤ්ඤෙන න හායිස්සාම. අම්හාකං යාවජීවං ඉධ නිවාසාය පටිඤ්ඤං දෙථා''ති පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා උය්‍යානෙ පඤ්චපණ්ණසාලාසතානි

පඤ්චචඞ්කමනසතානීති සබ්බාකාරෙන නිවාසනට්ඨානානි සම්පාදෙත්වා තත්ථ වසාපෙසුං.

එවං කාලෙ ගච්ඡන්තෙ රඤ්ඤො පච්චන්තො කුපිතො. සො ‘‘අහං පච්චන්තං වූපසමෙතුං ගච්ඡාමි, ත්වං පච්චෙකබුද්ධෙසු මා පමජ්ජී’’ති දෙවිං ඔවදිත්වා ගතො. තස්මිං අනාගතෙයෙව පච්චෙකබුද්ධානං ආයුසඞ්ඛාරා ඛීණා. මහාපදුමපච්චෙකබුද්ධො තියාමරත්තිං ඣානකීළං කීළිත්වා අරුණුග්ගමනෙ ආලම්බනඵලකං ආලම්බිත්වා ඨිතකොව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායි. එතෙනුපායෙන සෙසාපීති සබ්බෙව පරිනිබ්බුතා. පුනදිවසෙ දෙවී පච්චෙකබුද්ධානං නිසීදනට්ඨානං හරිතූපලිත්තං කාරෙත්වා පුප්ඵානි විකිරිත්වා, ධූපං දත්වා තෙසං ආගමනං ඔලොකයන්තී නිසින්නා ආගමනං අපස්සන්තී පුරිසං පෙසෙසි – ‘‘ගච්ඡ, තාත, ජානාහි, කිං අය්‍යානං කිඤ්චි අඵාසුක’’න්ති? සො ගන්ත්වා මහාපදුමස්ස පණ්ණසාලාය ද්වාරං විවරිත්වා තත්ථ අපස්සන්තො චඞ්කමනං ගන්ත්වා ආලම්බනඵලකං නිස්සාය ඨිතං දිස්වා වන්දිත්වා ‘‘කාලො, භන්තෙ’’ති ආහ. ‘‘පරිනිබ්බුතසරීරං කිං කථෙස්සති? සො නිද්දායති මඤ්ඤෙ’’ති ගන්ත්වා පිට්ඨිපාදෙ හත්ථෙන පරාමසිත්වා පාදානං සීතලතාය චෙව ථද්ධතාය ච පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා, දුතියස්ස සන්තිකං අගමාසි. එවං තතියස්සාති සබ්බෙසං පරිනිබ්බුතභාවං ඤත්වා රාජකුලං ගතො. ‘‘කහං, තාත, පච්චෙකබුද්ධා’’ති පුට්ඨො ‘‘පරිනිබ්බුතා, දෙවී’’ති ආහ. දෙවී කන්දන්තී රොදන්තී නික්ඛමිත්වා නාගරෙහි සද්ධිං තත්ථ ගන්ත්වා සාධුකීළිතං කාරෙත්වා පච්චෙකබුද්ධානං සරීරකිච්චං කාරෙත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා චෙතියං පතිට්ඨාපෙසි.

රාජා පච්චන්තං වූපසමෙත්වා ආගතො පච්චුග්ගමනං ආගතං දෙවිං පුච්ඡි – ‘‘කිං, භද්දෙ, පච්චෙකබුද්ධෙසු නප්පමජ්ජි, නිරොගා අය්‍යා’’ති? ‘‘පරිනිබ්බුතා දෙවා’’ති. රාජා චින්තෙති ‘‘එවරූපානම්පි පණ්ඩිතානං මරණං උප්පජ්ජති, අම්හාකං කුතො මොක්ඛො’’ති. සො නගරං අගන්ත්වා, උය්‍යානමෙව පවිසිත්වා ජෙට්ඨපුත්තං පක්කොසාපෙත්වා, තස්ස රජ්ජං නිය්‍යාතෙත්වා, සයං සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජි. දෙවීපි ‘‘ඉමස්මිං පබ්බජිතෙ අහං කිං කරිස්සාමී’’ති තත්ථෙව උය්‍යානෙ පබ්බජිත්වා ද්වෙපි ඣානං භාවෙත්වා තතො චුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිංසු.

තෙසු තත්ථෙව වසන්තෙසු අම්හාකං සත්ථා ලොකෙ උප්පජ්ජිත්වා පවත්තිතවරධම්මචක්කො අනුපුබ්බෙන රාජගහං පාවිසි. සත්ථරි තත්ථ පටිවසන්තෙ අයං පිප්පලිමාණවො මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථබ්‍රාහ්මණගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො. අයං භද්දා කාපිලානී මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරෙ කොසියගොත්තබ්‍රාහ්මණස්ස අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං නිබ්බත්තා. තෙසං අනුක්කමෙන වඩ්ඪමානානං පිප්පලිමාණවස්ස වීසතිමෙ, භද්දාය සොළසමෙ වස්සෙ සම්පත්තෙ

මාතාපිතරො පුත්තං ඔලොකෙත්වා ‘‘තාත, ත්වං වයප්පත්තො, කුලවංසො නාම පතිට්ඨපෙතබ්බො’’ති අතිවිය නිප්පීළයිංසු. මාණවො ආහ ‘‘මය්හං සොතපථෙ එවරූපං කථං මා කථෙථ. අහං යාව තුම්හෙ ධරථ, තාව පටිජග්ගිස්සාමි, තුම්හාකං අච්චයෙන නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමී’’ති. තෙ කතිපාහං අතික්කමිත්වා පුන කථයිංසු. සොපි තථෙව පටික්ඛිපි. තතො පට්ඨාය නිරන්තරං කථෙතියෙව.

මාණවො ‘‘මම මාතරං සඤ්ඤාපෙස්සාමී’’ති රත්තසුවණ්ණස්ස නික්ඛසහස්සං දත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණකාරෙහි එකං ඉත්ථිරූපං කාරාපෙත්වා තස්ස මජ්ජනඝට්ටනාදිකම්මපරියොසානෙ තං රත්තවත්ථං නිවාසාපෙත්වා වණ්ණසම්පන්නෙහි පුප්ඵෙහි චෙව නානාඅලඞ්කාරෙහි ච අලඞ්කාරාපෙත්වා මාතරං පක්කොසාපෙත්වා ආහ ‘‘අම්ම, එවරූපං ආරම්මණං ලභන්තො ගෙහෙ වසිස්සාමි අලභන්තො න වසිස්සාමී’’ති. පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණී චින්තෙසි – ‘‘මය්හං පුත්තො පුඤ්ඤවා දින්නදානො කතාභිනීහාරො, පුඤ්ඤං කරොන්තො න එකකොව අකාසි, අද්ධා එතෙන සහකතපුඤ්ඤා සුවණ්ණරූපපටිභාගාව භවිස්සතී’’ති අට්ඨ බ්‍රාහ්මණෙ පක්කොසාපෙත්වා සබ්බකාමෙහි සන්තප්පෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථං ආරොපෙත්වා ‘‘ගච්ඡථ, තාතා, යත්ථ අම්හාකං ජාතිගොත්තභොගෙහි සමානෙ කුලෙ එවරූපං දාරිකං පස්සථ, ඉමමෙව සුවණ්ණරූපකං පණ්ණාකාරං කත්වා එථා’’ති උය්‍යොජෙසි.

තෙ ‘‘අම්හාකං නාම එතං කම්ම’’න්ති නික්ඛමිත්වා ‘‘කත්ථ ගමිස්සාමා’’ති චින්තෙත්වා ‘‘මද්දරට්ඨං නාම ඉත්ථාකරො, මද්දරට්ඨං ගමිස්සාමා’’ති මද්දරට්ඨෙ සාගලනගරං අගමංසු. තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං න්හානතිත්ථෙ ඨපෙත්වා එකමන්තෙ නිසීදිංසු. අථ භද්දාය ධාතී භද්දං න්හාපෙත්වා, අලඞ්කරිත්වා, සිරිගබ්භෙ නිසීදාපෙත්වා සයං න්හායිතුං උදකතිත්ථං ගතා තත්ථ තං සුවණ්ණරූපකං දිස්වා ‘‘කිස්සායං අවිනීතා ඉධාගන්ත්වා ඨිතා’’ති පිට්ඨිපස්සෙ පහරිත්වා ‘‘සුවණ්ණරූපක’’න්ති ඤත්වා ‘‘අය්‍යධීතා මෙ’’ති සඤ්ඤං උප්පාදෙසිං, ‘‘අයං පන මෙ අය්‍යධීතාය නිවාසනපටිග්ගාහිකායාපි අසදිසා’’ති ආහ. අථ නං තෙ මනුස්සා පරිවාරෙත්වා ‘‘එවරූපා තෙ සාමිධීතා’’ති පුච්ඡිංසු. ‘‘කිං එසා, ඉමාය සුවණ්ණපටිමාය සතගුණෙන සහස්සගුණෙන මය්හං අය්‍යධීතා අභිරූපතරා, ද්වාදසහත්ථෙ ගබ්භෙ නිසින්නාය පදීපකිච්චං නත්ථි, සරීරොභාසෙනෙව තමං විධමතී’’ති. ‘‘තෙන හි ආගච්ඡා’’ති තං ඛුජ්ජං ගහෙත්වා සුවණ්ණරූපකං රථෙ ආරොපෙත්වා කොසියගොත්තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ආගමනං නිවෙදයිංසු.

බ්‍රාහ්මණො පටිසන්ථාරං කත්වා ‘‘කුතො ආගතත්ථා’’ති පුච්ඡි. ‘‘මගධරට්ඨෙ මහාතිත්ථගාමෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස ඝරතො’’ති. ‘‘කිං කාරණා ආගතා’’ති? ‘‘ඉමිනා නාම කාරණෙනා’’ති. ‘‘කල්‍යාණං, තාතා,

සමජාතිගොත්තවිභවො අම්හාකං බ්‍රාහ්මණො, දස්සාමි දාරික''න්ති පණ්ණාකාරං ගණ්හි. තෙ කපිලබ්‍රාහ්මණස්ස සාසනං පහිණිංසු ''ලද්ධා දාරිකා, කත්තබ්බං කරොථා''ති. තං සාසනං සුත්වා පිප්පලිමාණවස්ස ආරොචයිංසු ''ලද්ධා කිර දාරිකා''ති. මාණවො ''අහං 'න ලභිස්සන්තී'ති චින්තෙසිං, ඉමෙ 'ලද්ධා'ති වදන්ති, අනත්ථිකො හුත්වා පණ්ණං පෙසෙස්සාමී''ති රහොගතො පණ්ණං ලිඛි ''භද්දා, අත්තනො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං සරාවාසං ලභතු, අහං නික්ඛමිත්වා පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරිනී අහොසී''ති. භද්දාපි ''අසුකස්ස කිර මං දාතුකාමො''ති සුත්වා ''පණ්ණං පෙසෙස්සාමී''ති රහොගතා පණ්ණං ලිඛි ''අය්‍යපුත්තො අත්තනො ජාතිගොත්තභොගානුරූපං සරාවාසං ලභතු, අහං පබ්බජිස්සාමි, මා පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසී''ති. ද්වෙපි පණ්ණානි අන්තරාමග්ගෙ සමාගච්ඡිංසු. ''ඉදං කස්ස පණ්ණ''න්ති? ''පිප්පලිමාණවෙන භද්දාය පහිත''න්ති. ''ඉදං කස්සා''ති? ''භද්දාය පිප්පලිමාණවස්ස පහිත''න්ති ච වුත්තෙ තෙ ද්වෙපි වාචෙත්වා ''පස්සථ දාරකානං කම්ම''න්ති ඵාලෙත්වා අරඤ්ඤෙ ඡඩ්ඩෙත්වා අඤ්ඤං තංසමානං පණ්ණං ලිඛිත්වා ඉතො එත්තො ච පෙසෙසුං. ඉති කුමාරස්ස කුමාරිකාය ච සදිසං පණ්ණං ලොකස්සාදරහිතමෙවාති අනිච්ඡමානානංයෙව ද්වින්නං සමාගමො අහොසි.

තං දිවසංයෙව පිප්පලිමාණවො එකං පුප්ඵදාමං ගන්ථාපෙසි භද්දාපි. තානි සයනමජ්ඣෙ ඨපෙසුං. භුත්තසායමාසා උභොපි ''සයනං ආරුහිස්සාමා''ති මාණවො දක්ඛිණපස්සෙන සයනං ආරුහි. භද්දා වාමපස්සෙන අභිරුහිත්වා ආහ – ''යස්ස පස්සෙ පුප්ඵානි මිලායන්ති, තස්ස රාගචිත්තං උප්පන්නන්ති විජානිස්සාම, ඉමං පුප්ඵදාමං න අල්ලියිතබ්බ''න්ති. තෙ පන අඤ්ඤමඤ්ඤං සරීරසම්ඵස්සභයෙන තියාමරත්තිං නිද්දං අනොක්කමන්තාව වීතිනාමෙන්ති, දිවා පන හසිතමත්තම්පි නාහොසි. තෙ ලොකාමිසෙන අසංසට්ඨා යාව මාතාපිතරො ධරන්ති, තාව කුටුම්බං අවිචාරෙත්වා තෙසු කාලඞ්කතෙසු විචාරයිංසු. මහතී මාණවස්ස සම්පත්ති – එකදිවසං සරීරං උබ්බට්ටෙත්වා ඡඩ්ඩෙතබ්බං සුවණ්ණචුණ්ණං එව මගධනාළියා ද්වාදසනාළිමත්තං ලද්ධුං වට්ටති. යන්තබද්ධානි සට්ඨිමහාතළාකානි, කම්මන්තො ද්වාදසයොජනිකො, අනුරාධපුරපමාණා චුද්දස ගාමා, චුද්දස හත්ථානීකානි, චුද්දස අස්සානීකානි, චුද්දස රථානීකානි.

සො එකදිවසං අලඞ්කතඅස්සං ආරුය්හ මහාජනපරිවුතො කම්මන්තං ගන්ත්වා ඛෙත්තකොටියං ඨිතො නඞ්ගලෙහි භින්නට්ඨානතො කාකාදයො සකුණෙ ගණ්ඩුප්පාදාදිපාණකෙ උද්ධරිත්වා ඛාදන්තෙ දිස්වා, ''තාතා, ඉමෙ කිං ඛාදන්තී''ති පුච්ඡි. ''ගණ්ඩුප්පාදෙ, අය්‍යා''ති. ''එතෙහි කතං පාපං කස්ස හොතී''ති? ''තුම්හාකං, අය්‍යා''ති. සො චින්තෙසි – ''සචෙ එතෙහි කතං පාපං මය්හං හොති, කිං මෙ කරිස්සති සත්තඅසීතිකොටිධනං, කිං

ද්වාදසයොජනො කම්මන්තො, කිං යන්තබද්ධානි තළාකානි, කිං චුද්දස ගාමා, සබ්බමෙතං භද්දාය කාපිලානියා නියාාතෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී''ති.

භද්දාපි කාපිලානී තස්මිං ඛණෙ අන්තරවත්ථුම්හි තයො තිලකුම්භෙ පත්ථරාපෙත්වා ධාතීහි පරිවුතා නිසින්නා කාකෙ තිලපාණකෙ ඛාදමානෙ දිස්වා, ''අම්මා, කිං ඉමෙ ඛාදන්තී''ති පුච්ඡි. ''පාණකෙ අය්‍යෙ''ති. ''අකුසලං කස්ස හොතී''ති? ''තුම්හාකං, අය්‍යෙ''ති. සා චින්තෙසි – ''මය්හං චතුහත්ථවත්ථං නාළිකොදනමත්තඤ්ච ලද්ධුං වට්ටති, යදි පනෙතං එත්තකෙන ජනෙන කතං අකුසලං මය්හං හොති, භවසහස්සෙනපි වට්ටතො සීසං උක්ඛිපිතුං න සක්කා. අය්‍යපුත්තෙ ආගතමත්තෙයෙව සබ්බං තස්ස නියාාතෙත්වා නික්ඛම්ම පබ්බජිස්සාමී''ති.

මාණවො ආගන්ත්වා, න්හත්වා පාසාදං ආරුය්හ මහාරහෙ පල්ලඞ්කෙ නිසීදි. අථස්ස චක්කවත්තිනො අනුච්ඡවිකං භොජනං සජ්ජයිංසු. ද්වෙපි භුඤ්ජිත්වා පරිජනෙ නික්ඛන්තෙ රහොගතා ඵාසුකට්ඨානෙ නිසීදිංසු. තතො මාණවො භද්දං ආහ – ''භද්දෙ, ඉමං ඝරං ආගච්ඡන්තී ත්වං කිත්තකං ධනං ආහරසී''ති? ''පඤ්චපණ්ණාස සකටසහස්සානි, අය්‍යා''ති. ''තං සබ්බං, යා ච ඉමස්මිං ඝරෙ සත්තඅසීතිකොටියො යන්තබද්ධසට්ඨිතළාකාදිභෙදා ච සම්පත්ති අත්ථි, තං සබ්බඤ්ච තුය්හංයෙව නියාාදෙමී''ති. ''තුම්හෙ පන කහං ගච්ඡථ, අය්‍යා''ති? ''අහං පබ්බජිස්සාමී''ති. ''අය්‍ය, අහම්පි තුම්හාකංයෙව ආගමනං ඔලොකයමානා නිසින්නා. අහම්පි පබ්බජිස්සාමී''ති. තෙසං ආදිත්තපණ්ණකුටි විය තයො භවා උපට්ඨහිංසු. තෙ අන්තරාපණතො කසායරසපීතානි වත්ථානි මත්තිකාපත්තෙ ච ආහරාපෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං කෙසෙ ඔරොපෙත්වා ''යෙ ලොකෙ අරහන්තො, තෙ උද්දිස්ස අම්හාකං පබ්බජ්ජා''ති පබ්බජිත්වා, ථවිකාසු පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා අංසෙ ලග්ගෙත්වා පාසාදතො ඔතරිංසු. ගෙහෙ දාසෙසු වා කම්මකරෙසු වා න කොචි සඤ්ජානි.

අථ නෙ බ්‍රාහ්මණගාමතො නික්ඛම්ම දාසගාමද්වාරෙන ගච්ඡන්තෙ ආකප්පකුත්තවසෙන දාසගාමවාසිනො සඤ්ජානිංසු. තෙ රොදන්තා පාදෙසු නිපතිත්වා ''කිං, අම්හෙ, අනාථෙ කරොථ අය්‍යා''ති ආහංසු. ''මයං, 'භණෙ, ආදිත්තපණ්ණසාලා විය තයො භවා'ති පබ්බජිම්හා. සචෙ තුම්හෙසු එකෙකං භුජිස්සං කරොම, වස්සසතම්පි නප්පහොති. තුම්හෙව තුම්හාකං සීසං ධොවිත්වා භුජිස්සා හුත්වා ජීවථා''ති වත්වා තෙසං රොදන්තානංයෙව පක්කමිංසු.

ථෙරො පුරතො ගච්ඡන්තො නිවත්තිත්වා ඔලොකෙන්තො චින්තෙසි – ''අයං, භද්දා කාපිලානී, සකලජම්බුදීපග්ඝනිකා ඉත්ථී මය්හං පච්ඡතො ආගච්ඡති, ඨානං ඛො පනෙතං විජ්ජති, යං කොචිදෙව එවං චින්තෙය්‍ය 'ඉමෙ පබ්බජිතාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්ති, අනනුච්ඡවිකං කරොන්තී'ති,

කොචි පාපෙන මනං පදූසෙත්වා අපායපූරකො භවෙය්‍ය, ඉමං පහාය මය්හං ගන්තුං වට්ටතී’’ති චිත්තං උප්පාදෙසි. සො පුරතො ගච්ඡන්තො ද්වෙධාපථං දිස්වා තස්ස මත්ථකෙ අට්ඨාසි. භද්දාපි ආගන්ත්වා, වන්දිත්වා අට්ඨාසි. අථ නං ආහ – ‘‘භද්දෙ, තාදිසිං ඉත්ථිං මම පච්ඡතො ආගච්ඡන්තිං දිස්වා ‘ඉමෙ පබ්බජිතාපි විනා භවිතුං න සක්කොන්තී’ති චින්තෙත්වා අම්හෙසු පදුට්ඨචිත්තො මහාජනො අපායපූරකො භවෙය්‍ය. ඉමස්මිං ද්වෙධාපථෙ ත්වං එකං ගණ්හ, අහමෙකෙන ගමිස්සාමී’’ති. ‘‘ආම, අය්‍ය, පබ්බජිතානං මාතුගාමො පලිබොධො, ‘පබ්බජිත්වාපි විනා න භවන්තී’ති අම්හාකං දොසං දස්සෙස්සන්ති, තුම්හෙ එකං මග්ගං ගණ්හථ, විනා භවිස්සාමා’’ති තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා චතූසු ඨානෙසු පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා දසනඛසමොධානසමුජ්ජලං අඤ්ජලිං පග්ගය්හ ‘‘සතසහස්සකප්පපරිමාණෙ අද්ධානෙ කතො මිත්තසන්ථවො අජ්ජ භිජ්ජතී’’ති වත්වා ‘‘තුම්හෙ දක්ඛිණජාතිකා නාම, තුම්හාකං දක්ඛිණමග්ගො වට්ටති, මයං මාතුගාමා නාම වාමජාතිකා, අම්හාකං වාමමග්ගො වට්ටතී’’ති වන්දිත්වා මග්ගං පටිපන්නා. තෙසං ද්වෙධාභූතකාලෙ අයං මහාපථවී ‘‘අහං චක්කවාළසිනෙරුපබ්බතෙ ධාරෙතුං සක්කොන්තීපි තුම්හාකං ගුණෙ ධාරෙතුං න සක්කොමී’’ති වදන්තී විය විරවමානා කම්පි, ආකාසෙ අසනිසද්දො විය පවත්ති, චක්කවාළසිනෙරුපබ්බතො උන්නදි.

සම්මාසම්බුද්ධො වෙළුවනමහාවිහාරෙ ගන්ධකුටියං නිසින්නො පථවීකම්පනසද්දං සුත්වා ‘‘කිස්ස නු ඛො පථවී කම්පතී’’ති ආවජ්ජෙන්තො ‘‘පිප්පලිමාණවො ච භද්දා ච කාපිලානී මං උද්දිස්ස අප්පමෙය්‍යං සම්පත්තිං පහාය පබ්බජිතා. තෙසං වියොගට්ඨානෙ උභින්නං ගුණබලෙන අයං පථවීකම්පො ජාතො. මයාපි එතෙසං සඞ්ගහං කාතුං වට්ටතී’’ති ගන්ධකුටිතො නික්ඛම්ම සයමෙව පත්තචීවරමාදාය අසීතිමහාථෙරෙසු කඤ්චිපි අනාමන්තෙත්වා තිගාවුතං මග්ගං පච්චුග්ගමනං කත්වා රාජගහස්ස ච නාළන්දාය ච අන්තරෙ බහුපුත්තකනිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසීදි. නිසීදන්තො පන අඤ්ඤතරපංසුකූලිකො විය අනිසීදිත්වා බුද්ධවෙසං ගහෙත්වා අසීතිහත්ථඝනබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙන්තො නිසීදි. ඉති තස්මිං ඛණෙ පණ්ණච්ඡත්තසකටචක්කකූටාගාරාදිප්පමාණා බුද්ධරස්මියො ඉතො චිතො ච විප්ඵරන්තියො විධාවන්තියො චන්දසහස්සසූරියසහස්සඋග්ගමනකාලො විය කුරුමානා තං වනන්තං එකොභාසං අකංසු. ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා සමුජ්ජලතාරාගණෙන විය ගගනං, සුපුප්ඵිතකමලකුවලයෙන විය සලිලං, වනන්තං විරොචිත්ථ. නිග්‍රොධරුක්ඛස්ස නාම ඛන්ධො සෙතො හොති, පත්තානි නීලානි, පක්කානි රත්තානි. තස්මිං පන දිවසෙ සතසාඛො නිග්‍රොධො සුවණ්ණවණ්ණොව අහොසි.

මහාකස්සපත්ථෙරො ‘‘අයං අම්හාකං සත්ථා භවිස්සති, ඉමං අහං උද්දිස්ස පබ්බජිතො’’ති දිට්ඨට්ඨානතො පට්ඨාය ඔණතොණතොව ගන්ත්වා

තීසු ඨානෙසු වන්දිත්වා ‘‘සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා, සාවකොහමස්මි, සත්ථා මෙ, භන්තෙ, භගවා සාවකොහමස්මී’’ති (සං. නි. 2.154) ආහ. අථ නං භගවා ආහ ‘‘කස්සප, සචෙ ත්වං ඉමං නිපච්චකාරං මහාපථවියා කරෙය්‍යාසි, සාපි ධාරෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. තථාගතස්ස එවං ගුණමහන්තතං ජානතා තයා කතො නිපච්චකාරො මය්හං, ලොමම්පි චාලෙතුං න සක්කොති. නිසීද, කස්සප, දායජ්ජං තෙ දස්සාමී’’ති. අථස්ස භගවා තීහි ඔවාදෙහි උපසම්පදමදාසි. දත්වා බහුපුත්තකනිග්‍රොධමූලතො නික්ඛමිත්වා ථෙරං පච්ඡාසමණං කත්වා මග්ගං පටිපජ්ජි. සත්ථු සරීරං ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්තං, මහාකස්සපස්ස සරීරං සත්තමහාපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං, සො කඤ්චනමහානාවාය පච්ඡාබද්ධො විය සත්ථු පදානුපදිකං අනුගච්ඡි. සත්ථා ථොකං මග්ගං ගන්ත්වා මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසජ්ජාකාරං දස්සෙසි. ථෙරො ‘‘නිසීදිතුකාමො සත්ථා’’ති ඤත්වා අත්තනො පාරුපිතපටපිලොතිකසඞ්ඝාටිං චතුග්ගුණං කත්වා පඤ්ඤපෙසි.

සත්ථා තත්ථ නිසීදිත්වා හත්ථෙන චීවරං පරිමජ්ජන්තො ‘‘මුදුකා ඛො ත්‍යායං, කස්සප, පටපිලොතිකසඞ්ඝාටී’’ති (සං. නි. 2.154) ආහ. ථෙරො ‘‘සත්ථා මම සඞ්ඝාටියා මුදුභාවං කථෙති, පාරුපිතුකාමො භවිස්සතී’’ති ඤත්වා ‘‘පාරුපතු, භන්තෙ, භගවා සඞ්ඝාටි’’න්ති ආහ. ‘‘ත්වං කිං පාරුපිස්සසි, කස්සපා’’ති? ‘‘තුම්හාකං නිවාසනං ලභන්තො පාරුපිස්සාමි, භන්තෙ’’ති. ‘‘කිං පන ත්වං, කස්සප, ඉමං පරිභොගජිණ්ණං පංසුකූලං ධාරෙතුං සක්ඛිස්සසි? මයා හි ඉමස්ස පංසුකූලස්ස ගහිතදිවසෙ උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි, ඉමං බුද්ධානං පරිභොගජිණ්ණචීවරං නාම න සක්කා පරිත්තගුණෙන ධාරෙතුං, පටිබලෙනෙවිදං පටිපත්තිපූරණසමත්ථෙන ජාතිපංසුකූලිකෙන ධාරෙතුං වට්ටතී’’ති වත්වා ථෙරෙන සද්ධිං චීවරං පරිවත්තෙසි.

එවං පන චීවරපරිවත්තනං කත්වා ථෙරස්ස පාරුතචීවරං භගවා පාරුපි, සත්ථු චීවරං ථෙරො. තස්මිං සමයෙ අචෙතනාපි අයං මහාපථවී ‘‘දුක්කරං, භන්තෙ, අකත්ථ, අත්තනා පාරුතචීවරං සාවකස්ස දින්නපුබ්බො නාම නත්ථි, අහං තුම්හාකං ගුණං ධාරෙතුං න සක්කොමී’’ති වදන්තී විය උදකපරියන්තං කත්වා කම්පි. ථෙරොපි ‘‘ලද්ධං දානි මයා බුද්ධානං පරිභොගචීවරං, කිං මෙ ඉදානි උත්තරි කත්තබ්බං අත්ථී’’ති උන්නතිං අකත්වා බුද්ධානං සන්තිකෙයෙව තෙරස ධුතගුණෙ සමාදාය සත්තදිවසමත්තං පුථුජ්ජනො අහොසි, අට්ඨමෙ දිවසෙ සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.398-420) –

‘‘පදුමුත්තරස්ස භගවතො, ලොකජෙට්ඨස්ස තාදිනො;
නිබ්බුතෙ ලොකනාථම්හි, පූජං කුබ්බන්ති සත්ථුනො.

‘‘උදග්ගචිත්තා ජනතා, ආමොදිතපමොදිතා;
තෙසු සංවෙගජාතෙසු, පීති මෙ උදපජ්ජථ.

‘‘ඤාතිමිත්තෙ සමානෙත්වා, ඉදං වචනමබ්‍රවිං;
පරිනිබ්බුතො මහාවීරො, හන්ද පූජං කරොමසෙ.

‘‘සාධූති තෙ පටිස්සුත්වා, භියྱො හාසං ජනිංසු මෙ;
බුද්ධස්මිං ලොකනාථම්හි, කාහාම පුඤ්ඤසඤ්චයං.

‘‘අග්ඝියං සුකතං කත්වා, සතහත්ථසමුග්ගතං;
දියඩ්ඪහත්ථපත්ථටං, විමානං නභමුග්ගතං.

‘‘කත්වාන හම්මියං තත්ථ, තාලපන්තීහි චිත්තිතං;
සකං චිත්තං පසාදෙත්වා, චෙතියං පූජයුත්තමං.

‘‘අග්ගික්ඛන්ධොව ජලිතො, කිංසුකො ඉව ඵුල්ලිතො;
ඉන්දලට්ඨීව ආකාසෙ, ඔභාසෙති චතුද්දිසා.

‘‘තත්ථ චිත්තං පසාදෙත්වා, කත්වාන කුසලං බහුං;
පුබ්බකම්මං සරිත්වාන, තිදසං උපපජ්ජහං.

‘‘සහස්සයුත්තං හයවාහිං, දිබ්බයානමධිට්ඨිතො;
උබ්බිද්ධං භවනං මය්හං, සත්තභූමං සමුග්ගතං.

‘‘කූටාගාරසහස්සානි, සබ්බසොණ්ණමයා අහුං;
ජලන්ති සකතෙජෙන, දිසා සබ්බා පභාසයං.

‘‘සන්ති අඤ්ඤෙපි නිය්‍යූහා, ලොහිතඞ්ගමයා තදා;
තෙපි ජොතන්ති ආභාය, සමන්තා චතුරො දිසා.

‘‘පුඤ්ඤකම්මාභිනිබ්බත්තා, කූටාගාරා සුනිම්මිතා;
මණිමයාපි ජොතන්ති, දිසා දස සමන්තතො.

‘‘තෙසං උජ්ජොතමානානං, ඔභාසො විපුලො අහු;
සබ්බෙ දෙවෙ අභිභොමි, පුඤ්ඤකම්මස්සිදං ඵලං.

‘‘සට්ඨිකප්පසහස්සම්හි, උබ්බිද්ධො නාම ඛත්තියො;
චාතුරන්තො විජිතාවී, පථවිං ආවසිං අහං.

‘‘තථෙව භද්දකෙ කප්පෙ, තිංසක්ඛත්තුං අහොසහං;
සකකම්මාභිරද්ධොම්හි, චක්කවත්තී මහබ්බලො.

‘‘සත්තරතනසම්පන්නො, චතුදීපම්හි ඉස්සරො;
තත්ථාපි භවනං මය්හං, ඉන්දලට්ඨීව උග්ගතං.

‘‘ආයාමතො චතුබ්බීසං, විත්ථාරෙන ච ද්වාදස;
රම්මණං නාම නගරං, දළ්හපාකාරතොරණං.

‘‘ආයාමතො පඤ්චසතං, විත්ථාරෙන තදඩ්ඪකං;
ආකිණ්ණං ජනකායෙහි, තිදසානං පුරං විය.

‘‘යථා සූචිඝරෙ සූචී, පක්ඛිත්තා පණ්ණවීසති;
අඤ්ඤමඤ්ඤං පසට්ටෙන්ති, ආකිණ්ණං හොති ලඞ්කතං.

‘‘එවම්පි නගරං මය්හං, හත්ථිස්සරථසංකුලං;
මනුස්සෙහි සදාකිණ්ණං, රම්මණං නගරුත්තමං.

‘‘තත්ථ භුත්වා පිවිත්වා ච, පුන දෙවත්තනං ගතො;
භවෙ පච්ඡිමකෙ මය්හං, අහොසි කුලසම්පදා.

‘‘බ්‍රහ්මඤ්ඤකුලසම්භූතො, මහාරතනසඤ්චයො;
අසීතිකොටියො හිත්වා, හිරඤ්ඤස්සාපි පබ්බජිං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ…. කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ නං සත්ථා ‘‘කස්සපො, භික්ඛවෙ, චන්දූපමො කුලානි උපසඞ්කමති අපකස්සෙව කායං, අපකස්ස චිත්තං, නිච්චනවකො කුලෙසු අප්පගබ්භො’’ති එවමාදිනා (සං. නි. 2.146) පසංසිත්වා අපරභාගෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො’’ති (අ. නි. 1.188, 191) ධුතඞ්ගධරානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. සො විවෙකාභිරතිකිත්තනමුඛෙන භික්ඛූනං ඔවාදං දෙන්තො අත්තනො පටිපත්තිං පකාසෙන්තො –

1054.
‘‘න ගණෙන පුරක්ඛතො චරෙ, විමනො හොති සමාධි දුල්ලභො;
නානාජනසඞ්ගහො දුඛො, ඉති දිස්වාන ගණං න රොචයෙ.

1055.
‘‘න කුලානි උපබ්බජෙ මුනි, විමනො හොති සමාධි දුල්ලභො;
සො උස්සුක්කො රසානුගිද්ධො, අත්ථං රිඤ්චති යො සුඛාවහො.

1056.
‘‘පඞ්කොති හි නං අවෙදයුං, යායං වන්දනපූජනා කුලෙසු;
සුඛුමං සල්ලං දුරුබ්බහං, සක්කාරො කාපුරිසෙන දුජ්ජහො.

1057.

‘‘සෙනාසනම්හා ඔරුය්හ, නගරං පිණ්ඩාය පාවිසිං;
භුඤ්ජන්තං පුරිසං කුට්ඨිං, සක්කච්චං තං උපට්ඨහිං.

1058.

‘‘සො මෙ පක්කෙන හත්ථෙන, ආලොපං උපනාමයි;
ආලොපං පක්ඛිපන්තස්ස, අඞ්ගුලි චෙත්ථ ඡිජ්ජථ.

1059.

‘‘කුට්ටමූලඤ්ච නිස්සාය, ආලොපං තං අභුඤ්ජිසං;
භුඤ්ජමානෙ වා භුත්තෙ වා, ජෙගුච්ඡං මෙ න විජ්ජති.

1060.

‘‘උත්තිට්ඨපිණ්ඩො ආහාරො, පූතිමුත්තඤ්ච ඔසධං;
සෙනාසනං රුක්ඛමූලං, පංසුකූලඤ්ච චීවරං;
යස්සෙතෙ අභිසම්භුත්වා, ස වෙ චාතුද්දිසො නරො.

1061.

‘‘යත්ථ එකෙ විහඤ්ඤන්ති, ආරුහන්තා සිලුච්චයං;
තත්ථ බුද්ධස්ස දායාදො, සම්පජානො පටිස්සතො;
ඉද්ධිබලෙනුපත්ථද්ධො, කස්සපො අභිරූහති.

1062.

‘‘පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො, සෙලමාරුය්හ කස්සපො;
ඣායති අනුපාදානො, පහීනභයභෙරවො.

1063.

‘‘පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො, සෙලමාරුය්හ කස්සපො;
ඣායති අනුපාදානො, ඩය්හමානෙසු නිබ්බුතො.

1064.

‘‘පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො, සෙලමාරුය්හ කස්සපො;
ඣායති අනුපාදානො, කතකිච්චො අනාසවො.

1065.

‘‘කරෙරිමාලාවිතතා, භූමිභාගා මනොරමා;
කුඤ්ජරාභිරුදා රම්මා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1066.

‘‘නීලබ්භවණ්ණා රුචිරා, වාරිසීතා සුචින්ධරා;
ඉන්දගොපකසඤ්ඡන්නා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1067.

‘‘නීලබ්භකූටසදිසා, කූටාගාරවරූපමා;
වාරණාභිරුදා රම්මා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1068.

‘‘අභිවුට්ඨා රම්මතලා, නගා ඉසිභි සෙවිතා;
අබ්භුන්නදිතා සිඛීහි, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1069.

‘‘අලං ඣායිතුකාමස්ස, පහිතත්තස්ස මෙ සතො;
අලං මෙ අත්ථකාමස්ස, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො.

1070.

‘‘අලං මෙ ඵාසුකාමස්ස, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො;
අලං මෙ යොගකාමස්ස, පහිතත්තස්ස තාදිනො.

1071.

‘‘උමාපුප්ඵෙන සමානා, ගගනාවබ්භඡාදිතා;
නානාදිජගණාකිණ්ණා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1072.

‘‘අනාකිණ්ණා ගහට්ඨෙහි, මිගසඞ්ඝනිසෙවිතා;
නානාදිජගණාකිණ්ණා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1073.

‘‘අච්ඡොදිකා පුථුසිලා, ගොනඞ්ගුලමිගායුතා;
අම්බුසෙවාලසඤ්ඡන්නා, තෙ සෙලා රමයන්ති මං.

1074.

‘‘න පඤ්චඞ්ගිකෙන තූරියෙන, රති මෙ හොති තාදිසී;
යථා එකග්ගචිත්තස්ස, සම්මා ධම්මං විපස්සතො.

1075.

‘‘කම්මං බහුකං න කාරයෙ, පරිවජ්ජෙය්‍ය ජනං න උය්‍යමෙ;
උස්සුක්කො සො රසානුගිද්ධො, අත්ථං රිඤ්චති යො සුඛාවහො.

1076.

‘‘කම්මං බහුකං න කාරයෙ, පරිවජ්ජෙය්‍ය අනත්තනෙය්‍යමෙතං;
කිච්ඡති කායො කිලමති, දුක්ඛිතො සො සමථං න වින්දති.

1077.

‘‘ඔට්ඨප්පහතමත්තෙන, අත්තානම්පි න පස්සති;

පත්ථද්ධගීවො චරති, අහං සෙය්‍යොති මඤ්ඤති.

1078.

‘‘අසෙය්‍යො සෙය්‍යසමානං, බාලො මඤ්ඤති අත්තානං;
න තං විඤ්ඤූ පසංසන්ති, පත්ථද්ධමානසං නරං.

1079.

‘‘යො ච සෙය්‍යොහමස්මීති, නාහං සෙය්‍යොති වා පන;
හීනො තංසදිසො වාති, විධාසු න විකම්පති.

1080.

‘‘පඤ්ඤවන්තං තථා තාදිං, සීලෙසු සුසමාහිතං;
චෙතොසමථමනුයුත්තං, තඤ්චෙ විඤ්ඤූ පසංසරෙ.

1081.

‘‘යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසු, ගාරවො නූපලබ්භති;
ආරකා හොති සද්ධම්මා, නභතො පුථවී යථා.

1082.

‘‘යෙසඤ්ච හිරි ඔත්තප්පං, සදා සම්මා උපට්ඨිතං;
විරූළ්හබ්‍රහ්මචරියා තෙ, තෙසං ඛීණා පුනබ්භවා.

1083.

‘‘උද්ධතො චපලො භික්ඛු, පංසුකූලෙන පාරුතො;
කපීව සීහචම්මෙන, න සො තෙනුපසොභති.

1084.

‘‘අනුද්ධතො අචපලො, නිපකො සංවුතින්ද්‍රියො;
සොභති පංසුකූලෙන, සීහොව ගිරිගබ්භරෙ.

1085.

‘‘එතෙ සම්බහුලා දෙවා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො;
දසදෙවසහස්සානි, සබ්බෙ තෙ බ්‍රහ්මකායිකා.

1086.

‘‘ධම්මසෙනාපතිං වීරං, මහාඣායිං සමාහිතං;
සාරිපුත්තං නමස්සන්තා, තිට්ඨන්ති පඤ්ජලීකතා.

1087.

‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
යස්ස තෙ නාභිජානාම, යම්පි නිස්සාය ඣායති.

1088.

‘‘අච්ඡෙරං වත බුද්ධානං, ගම්භීරො ගොචරො සකො;
යෙ මයං නාභිජානාම, වාලවෙධිසමාගතා.

1089.

‘‘තං තථා දෙවකායෙහි, පූජිතං පූජනාරහං;
සාරිපුත්තං තදා දිස්වා, කප්පිනස්ස සිතං අහු.

1090.

‘‘යාවතා බුද්ධඛෙත්තම්හි, ඨපයිත්වා මහාමුනිං;
ධුතගුණෙ විසිට්ඨොහං, සදිසො මෙ න විජ්ජති.

1091.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො.

1092.

‘‘න චීවරෙ න සයනෙ, භොජනෙ නුපලිම්පති;
ගොතමො අනප්පමෙය්‍යො, මුළාලපුප්ඵං විමලංව;
අම්බුනා නෙක්ඛම්මනින්නො, තිභවාභිනිස්සටො.

1093.

‘‘සතිපට්ඨානගීවො සො, සද්ධාහත්ථො මහාමුනි;
පඤ්ඤාසීසො මහාඤාණී, සදා චරති නිබ්බුතො’’ති. –

ඉමා ගාථා අභාසි. තත්ථ ආදිතො තිස්සො ගාථා ගණෙසු කුලෙසු ච සංසට්ඨෙ භික්ඛූ දිස්වා තෙසං ඔවාදදානවසෙන වුත්තා.

තත්ථ **න ගණෙන පුරක්ඛතො චරෙ**ති භික්ඛුගණෙහි පුරක්ඛතො පරිවාරිතො හුත්වා න චරෙය්‍ය න විහරෙය්‍ය. කස්මා? **විමනො හොති සමාධි දුල්ලභො** ගණං පරිහරන්තස්ස දුක්ඛුප්පත්තියා බ්‍යාකුලමනතාය, උද්දෙසෙන ඔවාදෙන අනුසාසනියා අනුග්ගහං කරොන්තො යථානුසිට්ඨං අප්පටිපත්තියා ච විමනො විකාරිභූතචිත්තො හොති, තතො සංසග්ගෙන එකග්ගතං අලභන්තස්ස සමාධි දුල්ලභො හොති. තථාරූපස්ස හි උපචාරසමාධිමත්තම්පි න ඉජ්ඣති, පගෙව ඉතරො. **නානාජනසඞ්ගහොති** නානජ්ඣාසයස්ස නානාරුචිකස්ස ජනස්ස පෙය්‍යවජ්ජාදිනා සඞ්ගහො. **දුඛොති කිච්ඡො කසිරො. ඉති දිස්වානාති** එවං ගණසඞ්ගහෙ බහුවිධං ආදීනවං දිස්වා ඤාණචක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා. **ගණං** ගණවාසං **න රොචයෙ** න රොචෙය්‍ය න ඉච්ඡෙය්‍ය.

න කුලානි උපබ්බජෙ මුනීති ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිතො ඛත්තියාදිකුලූපකො හුත්වා න උපගච්ඡෙය්‍ය. කිංකාරණා? **විමනො හොති සමාධි දුල්ලභො. සො උස්සුක්කො** කුලූපසඞ්කමනෙ උස්සුක්කං ආපන්නො කුලෙසු ලද්ධබ්බෙසු මධුරාදිරසෙසු **අනුගිද්ධො** ගෙධං ආපන්නො තත්ථ උප්පන්නෙසු කිච්චකරණීයෙසු අත්තනාව යොගං ආපජ්ජන්තො. **අත්ථං රිඤ්චති යො සුඛාවහොති** යො අත්තනො මග්ගඵලනිබ්බානසුඛාවහො තං සීලවිසුද්ධිආදිසඞ්ඛාතං අත්ථං රිඤ්චති ජහති, නානුයුඤ්ජතීති අත්ථො.

තතියගාථා හෙට්ඨා වුත්තා එව.

සෙනාසනම්හා ඔරුය්හාතිආදිකා චතස්සො ගාථා පච්චයෙසු අත්තනො සන්තොසදස්සනමුඛෙන ‘‘භික්ඛුනා නාම එවං පටිපජ්ජිතබ්බ’’න්ති භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන වුත්තා. තත්ථ **සෙනාසනම්හා ඔරුය්හාති** පබ්බතසෙනාසනත්තා වුත්තං. **සක්කච්චං තං උපට්ඨහින්ති** තං කුට්ඨිපුරිසං උළාරසම්පත්තිං පාපෙතුකාමතාය භික්ඛාය අත්ථිකො හුත්වා පණීතභික්ඛදායකං කුලං මහිච්ඡපුග්ගලො විය ආදරෙන උපගන්ත්වා අට්ඨාසිං.

පක්කෙනාති අට්ඨිගතකුට්ඨරොගතාය උපක්කෙන කුථිතෙන. **අඞ්ගුලි චෙත්ථ ඡිජ්ජථාති** එත්ථ පත්තෙ තස්ස අඞ්ගුලි ඡිජ්ජිත්වා ආහාරෙන සද්ධිං පතතීති අත්ථො.

කුට්ටමූලං නිස්සායාති තස්ස පුරිසස්ස පසාදජනනත්ථං තාදිසෙ සරභිත්තිසමීපෙ නිසීදිත්වා ආලොපං තං **අභුඤ්ජිසං** පරිභුඤ්ජිං. අයං පන ථෙරස්ස පටිපත්ති සික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙති දට්ඨබ්බං. පටික්කූලෙ ච අප්පටික්කූලෙ ඉව අප්පටික්කූලසඤ්ඤිතාය අරියිද්ධියා උක්කංසගතත්තා ථෙරස්ස තං අජ්ඣොහරන්තස්ස ජිගුච්ඡා න උප්පජ්ජි, පුථුජ්ජනස්ස පන තාදිසං භුඤ්ජන්තස්ස අන්තානි නික්ඛමෙය්‍යුං. තෙනාහ **‘‘භුඤ්ජමානෙ වා භුත්තෙ වා, ජෙගුච්ඡං මෙ න විජ්ජතී’’**ති.

උත්තිට්ඨපිණ්ඩොති උත්තිට්ඨිත්වා පරෙසං ඝරද්වාරෙ ඨත්වා ගහෙතබ්බපිණ්ඩො, ජඞ්ඝබලං නිස්සාය අනුඝරං ගන්ත්වා ලද්ධබ්බමිස්සකභික්ඛාති අත්ථො. **පූතිමුත්තන්ති** ගොමුත්තපරිභාවිතහරීටකාදි ච. **යස්සෙතෙ අභිසම්භුත්වාති,** යො භික්ඛු එතෙ උත්තිට්ඨපිණ්ඩාදයො චත්තාරො පච්චයෙ අන්තිමන්තෙන අභිරමිත්වා පරිභුඤ්ජති. **ස වෙ චාතුද්දිසො නරොති** සො පුග්ගලො එකංසෙන චාතුද්දිසො පුරත්ථිමාදිචතුදිසායොග්‍යො, කත්ථචි අප්පටිඝො යාය කායචි දිසාය විහරිතුං සක්කොතීති අත්ථො.

අථ ථෙරො අත්තනො මහල්ලකකාලෙ මනුස්සෙහි ‘‘කථං, භන්තෙ, තුම්හෙ එවරූපාය ජරාය වත්තමානාය දිනෙ දිනෙ පබ්බතං අභිරුහථා’’ති

වුත්තෙ **‘‘යත්ථ එකෙ’’**තිආදිකා චතස්සො ගාථා අභාසි. තත්ථ **යත්ථාති** යස්මිං පච්ඡිමවයෙ. **එකෙති** එකච්චෙ. **විහඤ්ඤන්තීති** සරීරකිලමථෙන චිත්තෙන විඝාතං ආපජ්ජන්ති. **සිලුච්චයන්ති** පබ්බතං. **තත්ථාති** තස්මිං ජරාජිණ්ණකාලෙපි. **සම්පජානො පටිස්සතොති** ඉමිනා චිත්තඛෙදාභාවං දස්සෙති, **ඉද්ධිබලෙනුපත්ථද්ධොති** ඉමිනා සරීරඛෙදාභාවං.

භයහෙතූනං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා **පහීනභයභෙරවො.**

ඩය්හමානෙසූති රාගග්ගිආදීහි එකාදසහි අග්ගීහි සත්තෙසු ඩය්හමානෙසු. සංකිලෙසපරිළාහාභාවෙන **නිබ්බුතො** සීතිභූතො.

පුන මනුස්සෙහි ‘‘කිං, භන්තෙ, ජිණ්ණකාලෙපි අරඤ්ඤපබ්බතෙයෙව විහරථ, නනු ඉමෙ වෙළුවනාදයො විහාරා මනොරමා’’ති වුත්තෙ අරඤ්ඤපබ්බතා එව මය්හං මනොරමාති දස්සෙන්තො **‘‘කරෙරිමාලාවිතතා’’**තිආදිකා ද්වාදස ගාථා අභාසි. තත්ථ **කරෙරිමාලාවිතතාති** වරුණරුක්ඛපන්තීහි සමොගතා. ‘‘කාලවණ්ණපුප්ඵෙහි ඔත්ථටා’’තිපි වදන්ති. **කුඤ්ජරාභිරුදාති** පටිසොසාදිගුණීභූතෙහි හත්ථීනං ගොචරෙසීනං ගජ්ජිතෙහි අභිත්ථනිතා.

අභිවුට්ඨාති මහාමෙඝෙන අභිප්පවුට්ඨා. **රම්මතලාති** තෙනෙව රජොජල්ලපණ්ණෙයාදීනං අපගමෙන රමණීයතලා. **නගාති** දෙසන්තරං අගමනතො ‘‘නගා’’ති සෙලමයතාය ‘‘සෙලා’’ති ච ලද්ධනාමා පබ්බතා. **අබ්භුන්නදිතා සිඛීහීති** මධුරස්සරෙන උන්නදිතා.

අලන්ති යුත්තං සමත්ථං වා. **ඣායිතුකාමස්ස අත්ථකාමස්සා**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන යොජෙතබ්බං. **භික්ඛුනොති** භින්නකිලෙසභික්ඛුනො, මෙති සම්බන්ධො.

උමාපුප්ඵෙන සමානාති මෙචකනිභතාය උමාකුසුමසදිසා. **ගගනාවබ්භ ඡාදිතාති** තතො එව සරදස්ස ගගනඅබ්භා විය කාළමෙඝසඤ්ඡාදිතා, නීලවණ්ණාති අත්ථො.

අනාකිණ්ණාති අසංකිණ්ණා අසම්බාධා. **පඤ්චඞ්ගිකෙනාති** ආතතාදීහි පඤ්චහි අඞ්ගෙහි යුත්තෙන තූරියෙන පරිවාරියමානස්ස තාදිසීපි න හොති, යථා යාදිසී එකග්ගචිත්තස්ස සමාහිතචිත්තස්ස සම්මදෙව රූපාරූපධම්මං අනිච්චාදිවසෙන විපස්සන්තස්ස රති හොති. තෙනාහ භගවා –

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත’’න්ති. (ධ. ප. 374)

කම්මං බහුකන්තිආදිනා ද්වෙ ගාථා කම්මාරාමානං පච්චයගිද්ධානං භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන වුත්තා. තත්ථ **කම්මං බහුකං න කාරයෙ**ති කම්මාරාමො හුත්වා බහුං නාම කම්මං න කාරයෙ න අධිට්ඨහෙ, ඛණ්ඩඵුල්ලපටිසඞ්ඛරණං පන සත්ථාරා අනුඤ්ඤාතමෙව. **පරිවජ්ජෙය්‍ය ජනන්ති** අකල්‍යාණමිත්තභූතං ජනං වජ්ජෙය්‍ය. **න උය්‍යමෙ**ති පච්චයුප්පාදනගණබන්ධාදිවසෙන වායාමං න කරෙය්‍ය.

අනත්තනෙය්‍යමෙතන්ති එතං නවකම්මාධිට්ඨානාදිකං අත්තනො අත්ථාවහං න හොතීති අත්ථො. තත්ථ කාරණමාහ **''කිච්ඡති කායො කිලමතී''**ති. නවකම්මාදිපසුතස්ස හි තහං තහං විචරතො කායසුඛාදිඅලාභෙන කිච්ඡප්පත්තො හොති **කිලමති** ඛෙදං ආපජ්ජති, තෙන ච කායකිලමථෙන **දුක්ඛිතො**. චත්තුවිසදඅත්තනෙය්‍යකිරියාදීනං අභාවෙන **සො** පුග්ගලො **සමථං න වින්දති** චිත්තසමාධානං න ලභතීති.

ඔට්ඨප්පහතමත්තෙනාතිආදිනා ද්වෙ ගාථා සුතපරමස්ස පණ්ඩිතමානිනො ගරහවසෙන, තතො පරා ද්වෙ පණ්ඩිතස්ස පසංසාවසෙන වුත්තා. තත්ථ **ඔට්ඨප්පහතමත්තෙනාති** සජ්ඣායසීසෙන ඔට්ඨපරිවත්තනමත්තෙන, බුද්ධවචනං සජ්ඣායකරණමත්තෙනාති අත්ථො. **අත්තානම්පි න පස්සතී**ති අනත්ථඤ්ඤුතාය අත්තනො පච්චක්ඛභූතම්පි අත්ථං න ජානාති, යාථාවතො අත්තනො පමාණං න පරිච්ඡින්දතීති අත්ථො. **පත්ථද්ධගීවො චරතී**ති ''අහං බහුස්සුතො, සතිමා, පඤ්ඤවා, න මයා සදිසො අඤ්ඤො අත්ථී''ති මානත්ථද්ධො හුත්වා ගරුට්ඨානියානම්පි අපචිතිං අදස්සෙන්තො අයොසලාකං ගිලිත්වා ඨිතො විය ථද්ධගීවො චරති. **අහං සෙය්‍යොති මඤ්ඤතී**ති අහමෙව සෙය්‍යො උත්තමොති මඤ්ඤති.

අසෙය්‍යො සෙය්‍යසමානං, බාලො මඤ්ඤති අත්තානන්ති අයං අසෙය්‍යො හීනො සමානො අඤ්ඤෙන සෙය්‍යෙන උත්තමෙන සමානං සදිසං කත්වා අත්තානං බාලො මන්දබුද්ධි බාලභාවෙනෙව මඤ්ඤතීති. **න තං විඤ්ඤූ පසංසන්තීති** තං තාදිසං බාලං පග්ගහිතචිත්තතාය පත්ථද්ධමානසං ථම්භිතත්තං නරං විඤ්ඤූ පණ්ඩිතා න පසංසන්ති, අඤ්ඤදත්ථු ගරහන්තියෙව.

සෙය්‍යොහමස්මීති යො පන පණ්ඩිතො පුග්ගලො ''සෙය්‍යොහමස්මී''ති වා හීනසදිසමානවසෙන ''නාහං සෙය්‍යො''ති වා කඤ්චිපි මානං අජප්පෙන්තො **විධාසු** නවසු මානකොට්ඨාසෙසු කස්සචිපි වසෙන න විකම්පති.

පඤ්ඤවන්තන්ති අග්ගඵලපඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤවන්තං ඉට්ඨාදීසු තාදිභාවප්පත්තියා **තාදිං,** අසෙක්ඛඵලසීලෙසු සුට්ඨු පතිට්ඨිතත්තා **සීලෙසු සුසමාහිතං,** අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන

චෙතොසමථමනුයුත්තන්ති තාදිසං සබ්බසො පහීනමානං ඛීණාසවං **විඤ්ඤූ** බුද්ධාදයො පණ්ඩිතා **පසංසරෙ** වණ්ණෙන්ති ථොමෙන්තීති අත්ථො.

පුන අඤ්ඤතරං දුබ්බචං භික්ඛුං දිස්වා දොවචස්සතාය ආදීනවං, සොවචස්සතාය ආනිසංසඤ්ච පකාසෙන්තො **''යස්ස සබ්‍රහ්මචාරීසූ''**තිආදිකා ද්වෙ ගාථා අභාසි. තා වුත්තත්ථා එව.

පුන උද්ධතං උන්නළං එකං භික්ඛුං දිස්වා උද්ධතාදිභාවෙ දොසං, අනුද්ධතාදිභාවෙ ච ගුණං විභාවෙන්තො **''උද්ධතො චපලො භික්ඛූ''**තිආදිකා ද්වෙ ගාථා අභාසි. තත්ථ **කපීව සීහචම්මෙනා**ති සීහචම්මෙන පාරුතො මක්කටො විය. **සො** උද්ධතාදිදොසසංයුත්තො භික්ඛු තෙන පංසුකූලෙන අරියද්ධජෙන **න උපසොභති** අරියගුණානං අභාවතො.

යො පන උපසොභති, තං දස්සෙතුං **''අනුද්ධතො''**තිආදි වුත්තං;

එතෙ සම්බහුලාතිආදිකා පඤ්ච ගාථා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං නමස්සන්තෙ බ්‍රහ්මකායිකෙ දෙවෙ දිස්වා ආයස්මතො කප්පිනස්ස සිතපාතුකම්මනිමිත්තං වුත්තා. තත්ථ **එතෙ**ති තෙසං පච්චක්ඛතාය වුත්තං. **සම්බහුලා**ති බහුභාවතො, තං පන බහුභාවං **''දසදෙවසහස්සානී''**ති පරිච්ඡින්දිත්වා ආහ. **දෙවා**ති උපපත්තිදෙවා. තං තෙසං දෙවභාවං අඤ්ඤෙහි විසෙසෙත්වා දස්සෙන්තො **''සබ්බෙ තෙ බ්‍රහ්මකායිකා''**ති ආහ. යස්මා තෙ අත්තනො උපපත්තිද්ධියා මහතියා දෙවිද්ධියා සමන්නාගතා පරිවාරසම්පන්නා ච, තස්මා ආහ **''ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො''**ති.

''කො නු සෙනාපති භොතො''ති පුච්ඡාය විස්සජ්ජනවසෙන ''මයා පවත්තිතං ධම්මචක්කං අනුත්තරං සාරිපුත්තො අනුවත්තෙතී''ති (ම. නි. 2.399) වදන්තෙන භගවතා ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස ධම්මසෙනාපතිභාවො අනුඤ්ඤාතොති ආහ – **''ධම්මසෙනාපතිං වීරං මහාඣායිං සමාහිතං සාරිපුත්ත''**න්ති. තත්ථ **වීර**න්ති කිලෙසමාරාදීනං නිම්මථනෙන වීරියවන්තං මහාවික්කන්තං. **මහාඣායි**න්ති දිබ්බවිහාරාදීනං උක්කංසගමනෙන මහන්තං ඣායිං. තතො එව සබ්බසො වික්ඛෙපවිද්ධංසනවසෙන **සමාහිතං. නමස්සන්තා**ති සිරසි අඤ්ජලිං පග්ගය්හ නමස්සමානා තිට්ඨන්ති.

යම්පි නිස්සායාති යං නු ඛො ආරම්මණං නිස්සාය ආරබ්භ ඣායතීති නාභිජානාමාති පුථුජ්ජනභාවෙන බ්‍රහ්මානො එවං ආහංසු.

අච්ඡෙරං වතාති අච්ඡරියං වත. **බුද්ධාන**න්ති චතුසච්චබුද්ධානං. **ගම්භීරො ගොචරො සකො**ති පරමගම්භීරො අතිදුද්දසො දුරනුබොධො පුථුජ්ජනෙහි අසාධාරණො අවිසයො. ඉදානි තස්ස ගම්භීරභාවෙ කාරණං දස්සෙතුං **''යෙ මය''**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **වාලවෙධිසමාගතා**ති යෙ මයං

වාලවෙධිධනුග්ගහසදිසා අතිසුඛුමම්පි විසයං පටිවිජ්ඣිතුං සමත්ථා ආගතා උපපරික්ඛන්තා නාභිජානාම, ගම්භීරො වත බුද්ධානං විසයොති අත්ථො. **තං තථා දෙවකායෙහීති** තං තථාරූපං සාරිපුත්තං සදෙවකස්ස ලොකස්ස පූජනාරහං තෙහි බ්‍රහ්මකායිකෙහි තදා තථා පූජිතං දිස්වා ආයස්මතො මහාකප්පිනස්ස සිතං අහොසි. ඉමෙසං ලොකසම්මතානං බ්‍රහ්මූනම්පි අවිසයො, යත්ථ සාවකානං විසයොති.

යාවතා බුද්ධඛෙත්තම්හීති ගාථා ථෙරෙන අත්තානං ආරබ්භ සීහනාදං නදන්තෙන භාසිතා. තත්ථ **බුද්ධඛෙත්තම්හීති** ආණාඛෙත්තං සන්ධාය වදති. **ඨපයිත්වා මහාමුනින්ති** සම්මාසම්බුද්ධං ඨපෙත්වා. බුද්ධා හි භගවන්තො ධුතගුණෙහිපි සබ්බසත්තෙහි පරමුක්කංසගතා එව, කෙවලං පන මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසා සත්තානං තාදිසං මහන්තං උපකාරං ඔලොකෙත්වා ගාමන්තසෙනාසනවාසාදිං අනුවත්තන්තීති තං තං ධුතධම්මවිරොධී හොති. **ධුතගුණෙති** කිලෙසානං ධුතෙන ගුණෙන ආරඤ්ඤකාදිභාවෙන අපෙක්ඛිතගුණෙ. කරණත්ථෙ වා එතං භුම්මවචනං. සදිසො මෙ න විජ්ජති, කුතො පන උත්තරීති අධිප්පායො. තථා හෙස ථෙරො තත්ථ අග්ගට්ඨානෙ ඨපිතො.

න චීවරෙති ගාථාය ‘‘ඨපයිත්වා මහාමුනි’’න්ති වුත්තමෙවත්ථං පාකටතරං කරොති, චීවරාදීසු තණ්හාය අනුපලෙපො ධුතඞ්ගඵලං. තත්ථ න චීවරෙ සම්පත්තෙ තණ්හාලෙපෙනාති යොජනා. **සයනෙති** සෙනාසනෙ. **ගොතමොති** භගවන්තං ගොත්තෙන කිත්තෙති. **අනප්පමෙය්‍යොති** පමාණකරකිලෙසාභාවතො අපරිමාණගුණතාය ච අනප්පමෙය්‍යො. **මුළාලපුප්ඵං විමලංව අම්බුනාති** යථා නිම්මලං විරජං නළිනං උදකෙන න ලිම්පති, එවං ගොතමො භගවා තණ්හාලෙපාදිනා න ලිම්පතීති අත්ථො. **නෙක්ඛම්මනින්නො** අභිනික්ඛම්මනින්නො තතො එව **තිභවාභිනිස්සටො** භවත්තයතො විනිස්සටො විසංයුත්තො.

යෙසං සතිපට්ඨානගීවාදීනං භාවනාපාරිපූරියා යත්ථ කත්ථචි අනුපලිත්තො නෙක්ඛම්මනින්නොව අහොසි, තෙ අඞ්ගභූතෙ දස්සෙන්තො **‘‘සතිපට්ඨානගීවො’’**ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ ගුණරාසිතො උත්තමඞ්ගභූතාය පඤ්ඤාය අධිට්ඨානභාවතො සතිපට්ඨානං ගීවා එතස්සාති සතිපට්ඨානගීවො, අනවජ්ජධම්මානං ආදානෙ සද්ධා හත්ථො එතස්සාති **සද්ධාහත්ථො.** ගුණසරීරස්ස උත්තමඞ්ගභාවතො පඤ්ඤා සීසං එතස්සාති **පඤ්ඤාසීසො.** මහාසමුදාගමනතාය මහාවිසයතාය මහානුභාවතාය මහාබලතාය ච මහන්තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසඞ්ඛාතං ඤාණං එතස්ස අත්ථීති **මහාඤාණී. සදා** සබ්බකාලං **නිබ්බුතො** සීතිභූතො චරති. ‘‘සුසමාහිතො…පෙ…. නාගො’’ති (අ. නි. 6.43) සුත්තපදඤ්චෙත්ථ නිදස්සෙතබ්බං. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

මහාකස්සපත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චත්තාලීසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

19. පඤ්ඤාසනිපාතො

1. තාලපුටත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

පඤ්ඤාසනිපාතෙ **කදා නුහන්ති**ආදිකා ආයස්මතො තාලපුටත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයම්පි පුරිමබුද්ධෙසු කතාධිකාරො තත්ථ තත්ථ භවෙ විවට්ටූපනිස්සයං කුසලං උපචිනිත්වා ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ රාජගහෙ අඤ්ඤතරස්මිං නටකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා විඤ්ඤුතං පත්තො කුලානුරූපෙසු නච්චට්ඨානෙසු නිප්ඵත්තිං ගන්ත්වා සකලජම්බුදීපෙ පාකටො නටගාමණි අහොසි. සො පඤ්චසතමාතුගාමපරිවාරො මහතා නටවිභවෙන ගාමනිගමරාජධානීසු සමජ්ජං දස්සෙත්වා, මහන්තං පූජාසක්කාරං ලභිත්වා, විචරන්තො රාජගහං ආගන්ත්වා, නගරවාසීනං සමජ්ජං දස්සෙත්වා, ලද්ධසම්මානසක්කාරො ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා, වන්දිත්වා එකමන්තං නිසින්නො භගවන්තං එතදවොච – ‘‘සුතමෙතං, භන්තෙ, පුබ්බකානං ආචරියපාචරියානං නටානං භාසමානානං ‘යො සො නටො රඞ්ගමජ්ඣෙ සමජ්ජමජ්ඣෙ සච්චාලිකෙන ජනං හාසෙති රමෙති, සො කායස්ස භෙදා පරං මරණා පහාසානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජතී’ති, ඉධ භගවා කිමාහා’’ති. අථ නං භගවා තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපි ‘‘මා මං එතං පුච්ඡී’’ති. චතුත්ථවාරං පුට්ඨො ආහ – ‘‘ගාමණි, ඉමෙ සත්තා පකතියාපි රාගබන්ධනබද්ධා දොසබන්ධනබද්ධා මොහබන්ධනබද්ධා තෙසං භියොපි රජනීයෙ දොසනීයෙ මොහනීයෙ ධම්මෙ උපසංහරන්තො පමාදෙත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා නිරයෙ උපපජ්ජති. සචෙ පනස්ස එවංදිට්ඨි හොති ‘යො සො නටො රඞ්ගමජ්ඣෙ සමජ්ජමජ්ඣෙ සච්චාලිකෙන ජනං හාසෙති රමෙති, සො කායස්ස භෙදා පරං මරණා පහාසානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජතී’’’ති සාස්ස හොති මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨිස්ස ච ද්වින්නං ගතීනං අඤ්ඤතරා ගති ඉච්ඡිතබ්බා, නිරයස්ස වා තිරච්ඡානයොනියා වාති. තං සුත්වා තාලපුටො ගාමණි පරොදි. නනු ගාමණි පගෙව මයා පටික්ඛිත්තො ‘‘මා මං එතං පුච්ඡී’’ති (සං. නි. 4.354)? ‘‘නාහං, භන්තෙ, එතං රොදාමි, යං මං භගවා නටානං අභිසම්පරායං එවමාහා’’ති. අපි චාහං, භන්තෙ, පුබ්බකෙහි ආචරියපාචරියෙහි නටෙහි වඤ්චිතො ‘‘නටො මහාජනස්ස නටසමජ්ජං දස්සෙත්වා සුගතිං උපපජ්ජතී’’ති. සො සත්ථු සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධො පබ්බජිත්වා ලද්ධූපසම්පන්නො විපස්සනාය කම්මං කරොන්තො නචිරස්සෙව අරහත්තං පාපුණි, අධිගතාරහත්තො පන අරහත්තප්පත්තිතො පුබ්බෙ යෙනාකාරෙන අත්තනො චිත්තං නිග්ගණ්හනවසෙන යොනිසොමනසිකාරො උදපාදි, තං අනෙකධා විභජිත්වා දස්සෙතුං –

1094.

‘‘කදා නුහං පබ්බතකන්දරාසු, එකාකියො අද්දුතියො විහස්සං;
අනිච්චතො සබ්බභවං විපස්සං, තං මෙ ඉදං තං නු කදා භවිස්සති.

1095.

‘‘කදා නුහං භින්නපටන්ධරො මුනි, කාසාවවත්ථො අමමො නිරාසො;
රාගඤ්ච දොසඤ්ච තථෙව මොහං, හන්ත්වා සුඛී පවනගතො විහස්සං.

1096.
‘‘කදා අනිච්චං වධරොගනීළං, කායං ඉමං මච්චුජරායුපද්දුතං;
විපස්සමානො වීතභයො විහස්සං, එකො වනෙ තං නු කදා භවිස්සති.

1097.
‘‘කදා නුහං භයජනනිං දුඛාවහං, තණ්හාලතං බහුවිධානුවත්තනිං;
පඤ්ඤාමයං තිඛිණමසිං ගහෙත්වා, ඡෙත්වා වසෙ තම්පි කදා භවිස්සති.

1098.
‘‘කදා නු පඤ්ඤාමයමුග්ගතෙජං, සත්ථං ඉසීනං සහසාදියිත්වා;
මාරං සසෙනං සහසා භඤ්ජිස්සං, සීහාසනෙ තං නු කදා භවිස්සති.

1099.
‘‘කදා නුහං සබ්භි සමාගමෙසු, දිට්ඨො භවෙ ධම්මගරූහි තාදිහි;
යාථාවදස්සීහි ජිතින්ද්‍රියෙහි, පධානියො තං නු කදා භවිස්සති.

1100.
‘‘කදා නු මං තන්දි ඛුදා පිපාසා, වාතාතපා කීටසරීසපා වා;
න බාධයිස්සන්ති න තං ගිරිබ්බජෙ, අත්ථත්ථියං තං නු කදා භවිස්සති.

1101.
‘‘කදා නු ඛො යං විදිතං මහෙසිනා, චත්තාරි සච්චානි සුදුද්දසානි;
සමාහිතත්තො සතිමා අගච්ඡං, පඤ්ඤාය තං තං නු කදා භවිස්සති.

1102.
‘‘කදා නු රූපෙ අමිතෙ ච සද්දෙ, ගන්ධෙ රසෙ ඵුසිතබ්බෙ ච ධම්මෙ;
ආදිත්තතොහං සමථෙහි යුත්තො, පඤ්ඤාය දච්ඡං තදිදං කදා මෙ.

1103.
‘‘කදා නුහං දුබ්බචනෙන වුත්තො, තතො නිමිත්තං විමනො න හෙස්සං;
අථො පසත්ථොපි තතො නිමිත්තං, තුට්ඨො න හෙස්සං තදිදං කදා මෙ.

1104.

‘‘කදා නු කට්ඨෙ ච තිණෙ ලතා ච, ඛන්ධෙ ඉමෙහං අමිතෙ ච ධම්මෙ;
අජ්ඣත්තිකානෙව ච බාහිරානි ච, සමං තුලෙය්‍යං තදිදං කදා මෙ.

1105.

‘‘කදා නු මං පාවුසකාලමෙඝො, නවෙන තොයෙන සචීවරං වනෙ;
ඉසිප්පයාතම්හි පථෙ වජන්තං, ඔවස්සතෙ තං නු කදා භවිස්සති.

1106.

‘‘කදා මයූරස්ස සිඛණ්ඩිනො වනෙ, දිජස්ස සුත්වා ගිරිගබ්භරෙ රුතං;
පච්චුට්ඨහිත්වා අමතස්ස පත්තියා, සංචින්තයෙ තං නු කදා භවිස්සති.

1107.

‘‘කදා නු ගඞ්ගං යමුනං සරස්සතිං, පාතාලඛිත්තං වළවාමුඛඤ්ච;
අසජ්ජමානො පතරෙය්‍යමිද්ධියා, විභිංසනං තං නු කදා භවිස්සති.

1108.

‘‘කදා නු නාගොව අසඞ්ගචාරී, පදාලයෙ කාමගුණෙසු ඡන්දං;
නිබ්බජ්ජයං සබ්බසුභං නිමිත්තං, ඣානෙ යුතො තං නු කදා භවිස්සති.

1109.

‘‘කදා ඉණට්ටොව දලිද්දකො නිධිං, ආරාධයිත්වා ධනිකෙහි පීළිතො;
තුට්ඨො භවිස්සං අධිගම්ම සාසනං, මහෙසිනො තං නු කදා භවිස්සති.

1110.

‘‘බහූනි වස්සානි තයාම්හි යාචිතො, අගාරවාසෙන අලං නු තෙ ඉදං;
තං දානි මං පබ්බජිතං සමානං, කිංකාරණා චිත්ත තුවං න යුඤ්ජසි.

1111.

‘‘නනු අහං චිත්ත තයාම්හි යාචිතො, ගිරිබ්බජෙ චිත්‍රඡදා විහඞ්ගමා;
මහින්දඝොසත්ථනිතාභිගජ්ජිනො, තෙ තං රමෙස්සන්ති වනම්හි ඣායිනං.

1112.

‘‘කුලම්හි මිත්තෙ ච පියෙ ච ඤාතකෙ, ඛිඩ්ඩාරතිං කාමගුණඤ්ච ලොකෙ;

සබ්බං පහාය ඉමමජ්ඣුපාගතො, අථොපි ත්වං චිත්ත න මය්හ තුස්සසි.

1113.

‘‘මමෙව එතං න හි ත්වං පරෙසං, සන්නාහකාලෙ පරිදෙවිතෙන කිං;
සබ්බං ඉදං චලමිති පෙක්ඛමානො, අභිනික්ඛමිං අමතපදං ජිගීසං.

1114.

‘‘සුයුත්තවාදී ද්විපදානමුත්තමො, මහාභිසක්කො නරදම්මසාරථී;
චිත්තං චලං මක්කටසන්නිභං ඉති, අවීතරාගෙන සුදුන්නිවාරයං.

1115.

‘‘කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා, අවිද්දසූ යත්ථ සිතා පුථුජ්ජනා;
තෙ දුක්ඛමිච්ඡන්ති පුනබ්භවෙසිනො, චිත්තෙන නීතා නිරයෙ නිරාකතා.

1116.

‘‘මයූරකොඤ්චාභිරුදම්හි කානනෙ, දීපීහි බ්‍යග්ඝෙහි පුරක්ඛතො වසං;
කායෙ අපෙක්ඛං ජහ මා විරාධය, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1117.

‘‘භාවෙහි ඣානානි ච ඉන්ද්‍රියානි ච, බලානි බොජ්ඣඞ්ගසමාධිභාවනා;
තිස්සො ච විජ්ජා ඵුස බුද්ධසාසනෙ, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1118.

‘‘භාවෙහි මග්ගං අමතස්ස පත්තියා, නිය්‍යානිකං සබ්බදුඛක්ඛයොගධං;
අට්ඨඞ්ගිකං සබ්බකිලෙසසොධනං, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1119.

‘‘දුක්ඛන්ති ඛන්ධෙ පටිපස්ස යොනිසො, යතො ච දුක්ඛං සමුදෙති තං ජහ;
ඉධෙව දුක්ඛස්ස කරොහි අන්තං, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1120.

‘‘අනිච්චං දුක්ඛන්ති විපස්ස යොනිසො, සුඤ්ඤං අනත්තාති අඝං වධන්ති ච;

මනොවිචාරෙ උපරුන්ධ චෙතසො, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1121.

‘‘මුණ්ඩො විරූපො අභිසාපමාගතො, කපාලහත්ථොව කුලෙසු භික්ඛසු;
යුඤ්ජස්සු සත්ථුවචනෙ මහෙසිනො, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1122.

‘‘සුසංවුතත්තො විසිඛන්තරෙ චරං, කුලෙසු කාමෙසු අසඞ්ගමානසො;
චන්දො යථා දොසිනපුණ්ණමාසියා, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1123.

‘‘ආරඤ්ඤිකො හොහි ච පිණ්ඩපාතිකො, සොසානිකො හොහි ච පංසුකූලිකො;
නෙසජ්ජිකො හොහි සදා ධුතෙ රතො, ඉතිස්සු මං චිත්ත පුරෙ නියුඤ්ජසි.

1124.

‘‘රොපෙත්ව රුක්ඛානි යථා ඵලෙසී, මූලෙ තරුං ඡෙත්තු තමෙව ඉච්ඡසි;
තථූපමං චිත්තමිදං කරොසි, යං මං අනිච්චම්හි චලෙ නියුඤ්ජසි.

1125.

‘‘අරූප දූරඞ්ගම එකචාරි, න තෙ කරිස්සං වචනං ඉදානිහං;
දුක්ඛා හි කාමා කටුකා මහබ්භයා, නිබ්බානමෙවාභිමනො චරිස්සං.

1126.

‘‘නාහං අලක්ඛ්‍යා අහිරික්කතාය වා,
න චිත්තහෙතූ න ච දූරකන්තනා;
ආජීවහෙතූ ච අහං න නික්ඛමිං,
කතො ච තෙ චිත්ත පටිස්සවො මයා.

1127.

‘‘අප්පිච්ඡතා සප්පුරිසෙහි වණ්ණිතා, මක්ඛප්පහානං වූපසමො දුඛස්ස;
ඉතිස්සු මං චිත්ත තදා නියුඤ්ජසි, ඉදානි ත්වං ගච්ඡසි පුබ්බචිණ්ණං.

1128.

‘‘තණ්හා අවිජ්ජා ච පියාපියඤ්ච, සුභානි රූපානි සුඛා ච වෙදනා;
මනාපියා කාමගුණා ච වන්තා, වන්තෙ අහං ආවමිතුං න උස්සහෙ.

1129.

‘‘සබ්බත්ථ තෙ චිත්ත වචො කතං මයා, බහූසු ජාතීසු නමෙසි කොපිතො;
අජ්ඣත්තසම්භවො කතඤ්ඤුතාය තෙ, දුක්ඛෙ චිරං සංසරිතං තයා කතෙ.

1130.

‘‘ත්වඤ්ඤෙව නො චිත්ත කරොසි බ්‍රාහ්මණො, ත්වං ඛත්තියෙ රාජදසී කරොසි;
වෙස්සා ච සුද්දා ච භවාම එකදා, දෙවත්තනං වාපි තවෙව වාහසා.

1131.

‘‘තවෙව හෙතූ අසුරා භවාමසෙ, ත්වංමූලකං නෙරයිකා භවාමසෙ;
අථො තිරච්ඡානගතාපි එකදා, පෙතත්තනං වාපි තවෙව වාහසා.

1132.

‘‘නනු දුබ්භිස්සසි මං පුනප්පුනං, මුහුං මුහුං චාරණිකංව දස්සයං;
උම්මත්තකෙනෙව මයා පලොභසි, කිඤ්චාපි තෙ චිත්ත විරාධිතං මයා.

1133.

‘‘ඉදං පුරෙ චිත්තමචාරි චාරිකං, යෙනිච්ඡකං යත්ථකාමං යථාසුඛං;
තදජ්ජහං නිග්ගහෙස්සාමි යොනිසො, හත්ථිප්පභින්නං විය අඞ්කුසග්ගහො.

1134.

‘‘සත්ථා ච මෙ ලොකමිමං අධිට්ඨහි, අනිච්චතො අද්ධුවතො අසාරතො;
පක්ඛන්ද මං චිත්ත ජිනස්ස සාසනෙ, තාරෙහි ඔඝා මහතා සුදුත්තරා.

1135.

‘‘න තෙ ඉදං චිත්ත යථා පුරාණකං, නාහං අලං තුය්හ වසෙ නිවත්තිතුං;
මහෙසිනො පබ්බජිතොම්හි සාසනෙ, න මාදිසා හොන්ති විනාසධාරිනො.

1136.

“නගා සමුද්දා සරිතා වසුන්ධරා, දිසා චතස්සො විදිසා අධො දිවා;
සබ්බෙ අනිච්චා තිභවා උපද්දුතා, කුහිං ගතො චිත්ත සුඛං රමිස්සසි.

1137.
“ධිතිප්පරං කිං මම චිත්ත කාහිසි, න තෙ අලං චිත්ත වසානුවත්තකො;
න ජාතු භස්තං උභතොමුඛං ඡුපෙ, ධිරත්‌ථු පූරං නවසොතසන්දනිං.

1138.
“වරාහඑණෙය්‍යවිගාළ්හසෙවිතෙ, පබ්භාරකූටෙ පකතෙව සුන්දරෙ;
නවම්බුනා පාවුසසිත්තකානනෙ, තහිං ගුහාගෙහගතො රමිස්සසි.

1139.
“සුනීලගීවා සුසිඛා සුපෙඛුනා, සුචිත්තපත්තච්ඡදනා විහඞ්ගමා;
සුමඤ්ජුඝොසත්ථනිතාභිගජ්ජිනො, තෙ තං රමෙස්සන්ති වනම්හි ඣායිනං.

1140.
“වුට්ඨම්හි දෙවෙ චතුරඞ්ගුලෙ තිණෙ, සංපුප්ඵිතෙ මෙඝනිභම්හි කානනෙ;
නගන්තරෙ විටපිසමො සයිස්සං, තං මෙ මුදූ හෙහිති තූලසන්නිභං.

1141.
“තථා තු කස්සාමි යථාපි ඉස්සරො, යං ලබ්භති තෙනපි හොතු මෙ අලං;
න තාහං කස්සාමි යථා අතන්දිතො, බිළාරභස්තංව යථා සුමද්දිතං.

1142.
“තථා තු කස්සාමි යථාපි ඉස්සරො, යං ලබ්භති තෙනපි හොතු මෙ අලං;
විරියෙන තං මය්හ වසානයිස්සං, ගජංව මත්තං කුසලඞ්කුසග්ගහො.

1143.
“තයා සුදන්තෙන අවට්ඨිතෙන හි, හයෙන යොග්ගාචරියොව උජ්ජුනා;
පහොමි මග්ගං පටිපජ්ජිතුං සිවං, චිත්තානුරක්ඛීහි සදා නිසෙවිතං.

1144.
“ආරම්මණෙ තං බලසා නිබන්ධිසං, නාගංව ථම්භම්හි දළ්හාය රජ්ජුයා;

තං මෙ සුගුත්තං සතියා සුභාවිතං, අනිස්සිතං සබ්බභවෙසු හෙහිසි.

1145.

‘‘පඤ්ඤාය ඡෙත්වා විපථානුසාරිනං, යොගෙන නිග්ගය්හ පථෙ නිවෙසිය;
දිස්වා සමුදයං විභවඤ්ච සම්භවං, දායාදකො හෙහිසි අග්ගවාදිනො.

1146.

‘‘චතුබ්බිපල්ලාසවසං අධිට්ඨිතං, ගාමණ්ඩලංව පරිනෙසි චිත්ත මං;
නනු සංයොජනබන්ධනච්ඡිදං, සංසෙවසෙ කාරුණිකං මහාමුනිං.

1147.

‘‘මිගො යථා සෙරි සුචිත්තකානනෙ, රම්මං ගිරිං පාවුසඅබ්භමාලිනිං;
අනාකුලෙ තත්ථ නගෙ රමිස්සං, අසංසයං චිත්ත පරා භවිස්සසි.

1148.

‘‘යෙ තුය්හ ඡන්දෙන වසෙන වත්තිනො,
නරා ච නාරී ච අනුභොන්ති යං සුඛං;
අවිද්දසූ මාරවසානුවත්තිනො,
භවාභිනන්දී තව චිත්ත සාවකා’’ති.

තත්ථ **කදා නුහන්ති** කදා නු අහං. **පබ්බතකන්දරාසූති** පබ්බතෙසු ච කන්දරෙසු ච, පබ්බතස්ස වා කන්දරාසු. **එකාකියොති** එකකො. **අද්දුතියොති** නිත්තණ්හො. තණ්හා හි පුරිසස්ස දුතියා නාම. **විහස්සන්ති** විහරිස්සාමි. **අනිච්චතො සබ්බභවං විපස්සන්ති** කාමභවාදිභෙදං සබ්බම්පි භවං ‘‘හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්ච’’න්ති විපස්සන්තො කදා නු විහරිස්සන්ති යොජනා. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං, ‘‘යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා’’ති වචනතො (සං. නි. 3.15) ඉතරම්පි ලක්ඛණද්වයං වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. **තං මෙ ඉදං තං නු කදා භවිස්සතීති** තං ඉදං මෙ පරිවිතක්කිතං කදා නු භවිස්සති, කදා නු ඛො මත්ථකං පාපුණිස්සතීති අත්ථො. **තං නූති** චෙත්ථ **තන්ති** නිපාතමත්තං. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – කදා නු ඛො අහං මහාගජො විය සඞ්ඛලිකබන්ධනං, ගිහිබන්ධනං ඡින්දිත්වා පබ්බජිත්වා කායවිවෙකං පරිබ්‍රූහයන්තො එකාකී පබ්බතකන්දරාසු අදුතියො සබ්බත්ථ නිරපෙක්ඛො සබ්බසඞ්ඛාරගතං අනිච්චාදිතො විපස්සන්තො විහරිස්සාමීති.

භින්නපටන්ධරොති භින්නවත්ථධරො, ගාථාසුඛත්ථං නකාරාගමං කත්වා වුත්තං. සත්ථකච්ඡින්නඅග්ඝඵස්සවණ්ණභින්නං පටචීවරං ධාරෙන්තොති අත්ථො. **මුනීති** පබ්බජිතො. **අමමොති** කුලෙ වා ගණෙ වා මමත්තාභාවෙන අමමො. කත්ථචිපි ආරම්මණෙ ආසීසනාය අභාවෙන **නිරාසො. හන්ත්වා සුඛී පවනගතො විහස්සන්ති** රාගාදිකෙ කිලෙසෙ

අරියමග්ගෙන සමුච්ඡින්දිත්වා මග්ගසුඛෙන ඵලසුඛෙන සුඛී මහාවනගතො කදා නු ඛො අහං විහරිස්සාමි.

වධරොගනීළන්ති මරණස්ස ච රොගස්ස ච කුලාවකභූතං. **කායං ඉම**න්ති ඉමං ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතං කායං. ඛන්ධපඤ්චකොපි හි ''අවිජ්ජාගතස්ස, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලස්ස තණ්හානුගතස්ස අයමෙව කායො බහිද්ධා නාමරූප''න්තිආදීසු කායො වුච්චති. **මච්චුජරායුපද්දුත**න්ති මරණෙන චෙව ජරාය ච පීළිතං, විපස්සමානො අහං භයහෙතුපහානෙන **වීතභයො,** තං නු කදා භවිස්සතීති අත්ථො.

භයජනනින්ති පඤ්චවීසතියා මහාභයානං උප්පාදකාරණභූතං කායිකස්ස ච චෙතසිකස්ස ච සකලස්සපි වට්ටදුක්ඛස්ස ආවහනතො **දුඛාවහං. තණ්හාලතං බහුවිධානුවත්තනි**න්ති බහුවිධඤ්ච ආරම්මණං භවමෙව වා අනුවත්තති සන්තනොතීති බහුවිධානුවත්තනිං, තණ්හාසඞ්ඛාතලතං. **පඤ්ඤාමය**න්ති මග්ගපඤ්ඤාමයං සුනිසිතං අසිඛග්ගං වීරියපග්ගහිතෙන සද්ධාහත්ථෙන ගහෙත්වා සමුච්ඡින්දිත්වා ''කදා නුහං වසෙ''ති යං පරිවිතක්කිතං, තම්පි කදා භවිස්සතීති යොජනා.

උග්ගතෙජන්ති සමථවිපස්සනාවසෙන නිසිතතාය තික්ඛතෙජං. **සත්ථං ඉසීන**න්ති බුද්ධපච්චෙකබුද්ධඅරියසාවකඉසීනං සත්ථභූතං. **මාරං සසෙනං සහසා භඤ්ජිස්ස**න්ති කිලෙසසෙනාය සසෙනං අභිසඞ්ඛාරාදිමාරං සහසා සීඝමෙව භඤ්ජිස්සාමි. **සීහාසනෙ**ති වීරාසනෙ, අපරාජිතපල්ලඞ්කෙති අත්ථො.

සබ්භි සමාගමෙසු දිට්ඨො භවෙති ධම්මගාරවයුත්තතාය **ධම්මගරූහි** තාදිලක්ඛණප්පත්තියා **තාදීහි** අවිපරීතදස්සිතාය **යාථාවදස්සීහි** අරියමග්ගෙනෙව පාපජිතින්ද්‍රියතාය **ජිතින්ද්‍රියෙහි** බුද්ධාදීහි සාධූහි සමාගමෙසු ''කදා නු අහං පධානියොති දිට්ඨො භවෙය්‍ය''න්ති යං මෙ පරිවිතක්කිතං, තං නු කදා භවිස්සතීති යොජනා. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ පදයොජනා වෙදිතබ්බා, පදත්ථමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම.

තන්දීති ආලසියං. **ඛුදා**ති ජිඝච්ඡා. **කීටසරීසපා**ති කීටඤ්චෙව සරීසපා ච. **න බාධයිස්සන්තී**ති මං න බ්‍යාධයිස්සන්ති සුඛදුක්ඛසොමනස්සදොමනස්සානං ඨානෙහි පටිබාහිතත්තාති අධිප්පායො. **ගිරිබ්බජෙ**ති පබ්බතකන්දරාය. **අත්ථත්ථිය**න්ති සදත්ථසඞ්ඛාතෙන අත්ථෙන අත්ථිකං.

යං විදිතං මහෙසිනාති යං චතුසච්චං මහෙසිනා සම්මාසම්බුද්ධෙන සයම්භුඤාණෙන ඤාතං පටිවිද්ධං, තානි චත්තාරි සච්චානි අනුපචිතකුසලසම්භාරෙහි සුට්ඨු දුද්දසානි මග්ගසමාධිනා **සමාහිතත්තො,**

සම්මාසතියා **සතිමා,** අරියමග්ගපඤ්ඤාය අහං **අගච්ඡං** පටිවිජ්ඣිස්සං අධිගමිස්සන්ති අත්ථො.

රූපෙති චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යරූපෙ. **අමිතෙති** ඤාණෙන අමිතෙ, අපරිච්ඡින්නෙ අපරිඤ්ඤාතෙති අත්ථො. **ඵුසිතබ්බෙති,** ඵොට්ඨබ්බෙ. **ධම්මෙති** මනොවිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ. **අමිතෙති** වා අපරිමාණෙ නීලාදිවසෙන අනෙකභෙදභින්නෙ රූපෙ භෙරිසද්දාදිවසෙන, මූලරසාදිවසෙන, කක්ඛළමුදුතාදිවසෙන, සුඛදුක්ඛාදිවසෙන ච, අනෙකභෙදසද්දාදිකෙ චාති අත්ථො. **ආදිත්තතොති** එකාදසහි අග්ගීහි ආදිත්තභාවතො. **සමථෙහි යුත්තොති** ඣානවිපස්සනාමග්ගසමාධීහි සමන්නාගතො. **පඤ්ඤාය දච්ඡන්ති** විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය දක්ඛිස්සං.

දුබ්බචනෙන වුත්තොති දුරුත්තවචනෙන සට්ටිතො. **තතො නිමිත්තන්ති** ඵරුසවාචාහෙතු. **විමනො න හෙස්සන්ති** දොමනස්සිතො න භවෙය්‍යං. **අථොති** අථ. **පසත්ථොති** කෙනචි පසංසිතො.

කට්ඨෙති දාරුක්ඛන්ධෙ. **තිණෙති** තිණානං ඛන්ධෙ. **ඉමෙති** ඉමෙ මම සන්තතිපරියාපන්නෙ පඤ්ච ඛන්ධෙ. **අමිතෙ ච ධම්මෙති** තතො අඤ්ඤෙන ඉන්ද්‍රියක්ඛන්ධෙන අමිතෙ රූපධම්මෙ. තෙනාහ – ‘‘අජ්ඣත්තිකානෙව ච බාහිරානි චා’’ති. **සමං තුලෙය්‍යන්ති** අනිච්චාදිවසෙන චෙව අසාරාදිඋපමාවසෙන ච සබ්බං සමමෙව කත්වා තීරෙය්‍යං.

ඉසිප්පයාතම්හි පථෙ වජන්තන්ති බුද්ධාදීහි මහෙසීහි සම්මදෙව පයාතෙ සමථවිපස්සනාමග්ගෙ වජන්තං පටිපජ්ජන්තං. පාවුසසමයෙ කාලමෙඝො **නවෙන තොයෙන** වස්සොදකෙන සචීවරං පවනෙ කදා නු ඔවස්සති, තෙමෙතීති අත්තනො අබ්භොකාසිකභාවපරිවිතක්කිතං දස්සෙති.

මයූරස්ස සිඛණ්ඩිනො වනෙ දිජස්සාති මාතුකුච්ඡිතො අණ්ඩකොසතො චාති ද්වික්ඛත්තුං ජායනවසෙන දිජස්ස, සිඛාසම්භවෙන සිඛණ්ඩිනො ච මයූරස්ස වනෙ කදා පන ගිරිගබ්භරෙ **රුතං** කෙකාරවං සුත්වා වෙලං සල්ලක්ඛිත්වා සයනතො වුට්ඨහිත්වා **අමතස්ස පත්තියා** නිබ්බානාධිගමාය. **සංචින්තයෙති** වුච්චමානෙ භවෙ අනිච්චාදිතො මනසි කරෙය්‍යං විපස්සෙය්‍යන්ති අත්ථො.

ගඞ්ගං යමුනං සරස්සතින්ති එතා මහානදියො අසජ්ජමානො භාවනාමයාය **ඉද්ධියා** කදා නු පතරෙය්‍යන්ති යොජනා. **පාතාලඛිත්තං බළවාමුඛඤ්චාති** පාතාය අලං පරියත්තන්ති පාතාලං, තදෙව ඛිත්තං, පථවියා සණ්ඨහනකාලෙ තථා ඨිතන්ති පාතාලඛිත්තං. යොජනසතිකාදිභෙදානි සමුද්දස්ස අන්තොපථවියා තීරට්ඨානානි, යෙසු කානිචි නාගාදීනං වසනට්ඨානානි හොන්ති, කානිචි සුඤ්ඤානියෙව හුත්වා තිට්ඨන්ති. බළවාමුඛන්ති මහාසමුද්දෙ මහන්තං ආවට්ටමුඛං. මහානිරයද්වාරස්ස හි

විවටකාලෙ මහාඅග්ගික්ඛන්ධො තතො නික්ඛන්තො තදභිමුඛං අනෙකයොජනසතායාමවිත්ථාරං හෙට්ඨා සමුද්දපදෙසං ඩහති, තස්මිං දඩ්ඪෙ උපරි උදකං ආවට්ටාකාරෙන පරිබ්භමන්තං මහතා සද්දෙන හෙට්ඨා නිපතති. තත්ථ බළවාමුඛසමඤ්ඤා, ඉති තඤ්ච පාතාලඛිත්තං බළවාමුඛඤ්ච **විභිංසනං** භයානකං අසජ්ජමානො ඉද්ධියා කදා නු පතරෙය්‍යන්ති යං පරිවිතක්කිතං, තං කදා නු භවිස්සති, භාවනාමයං ඉද්ධිං නිබ්බත්තෙත්වා කදා නු එවං ඉද්ධිං වළඤ්ජිස්සාමීති අත්ථො.

නාගොව අසඞ්ගචාරී පදාලයෙති යථා මත්තවාරණො දළ්හථම්භං භින්දිත්වා අයසඞ්ඛලිකං විද්ධංසෙත්වා අසඞ්ගචාරී වනං පවිසිත්වා එකො අදුතියො හුත්වා අත්තනො රුචිවසෙන චරති, එවමහං කදා නු සබ්බසුභං නිමිත්තං **නිබ්බජ්ජයං** නිරවසෙසතො වජ්ජයන්තො කාමච්ඡන්දවසෙන අහුත්වා ඣානෙ **යුතො** පයුත්තො කාමගුණෙසු ඡන්දං සම්මදෙව පදාලෙය්‍යං ඡින්දෙය්‍යං පජහෙය්‍යන්ති යං පරිවිතක්කිතං, තං නු කදා භවිස්සති.

ඉණට්ටොව දලිද්දකො නිධිං ආරාධයිත්වාති යථා කොචි දලිද්දො ජීවිකපකතො ඉණං ගහෙත්වා තං සොධෙතුං අසක්කොන්තො ඉණට්ටො ඉණෙන අට්ටිතො ධනිකෙහි පීළිතො නිධිං ආරාධයිත්වා අධිගන්ත්වා ඉණඤ්ච සොධෙත්වා සුඛෙන ච ජීවන්තො තුට්ඨො භවෙය්‍ය, එවං අහම්පි කදා නු ඉණසදිසං කාමච්ඡන්දං පහාය **මහෙසිනො** අරියධනසම්පුණ්ණතාය මණිකනකාදිරතනසම්පුණ්ණනිධිසදිසං බුද්ධස්ස **සාසනං** අධිගන්ත්වා තුට්ඨො භවෙය්‍යන්ති යං පරිවිතක්කිතං, තං කදා නු භවිස්සතීති.

එවං පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ නෙක්ඛම්මවිතක්කවසෙන පවත්තං අත්තනො විතක්කපවත්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි පබ්බජිත්වා යෙභාකාරෙහි අත්තානං ඔවදිත්වා අධිගච්ඡි, තෙ දස්සෙන්තො **‘‘බහූනි වස්සානී’’**තිආදිකා ගාථා අභාසි. තත්ථ **බහූනි වස්සානි තයාම්හි යාචිතො, අගාරවාසෙන අලං නු තෙ ඉදන්**ති අනෙකසංවච්ඡරානි විවිධදුක්ඛානුබන්ධෙන අගාරමජ්ඣෙ වාසෙන අලං පරියත්තමෙව තෙති, අම්භො චිත්ත, ඉදං තයා අනෙකානි සංවච්ඡරානි අහං අම්හි නනු යාචිතො. **තං දානි මං පබ්බජිතං සමානන්**ති තං මං තයා තථා උස්සාහනෙන පබ්බජිතං සමානං කෙන කාරණෙන චිත්ත තුවං න යුඤ්ජසි, සමථවිපස්සනං ඡඩ්ඩෙත්වා නිහීනෙ ආලසියෙ නියොජෙසීති අත්ථො.

නනු අහං, චිත්ත, තයාම්හි යාචිතොති, අම්භො චිත්ත, අහං තයා නනු යාචිතො අම්හි ආයාචිතො මඤ්ඤෙ. යදි යාචිතො, කස්මා ඉදානි තදනුරූපං න පටිපජ්ජසීති අධිප්පායො. **‘‘ගිරිබ්බජෙ’’**තිආදිනා යාචිතාකාරං දස්සෙති. **චිත්‍රඡදා විහඞ්ගමා** විචිත්‍රපෙඛුණපක්ඛිනො, මයූරාති අත්ථො. **මහින්දඝොසත්ථනිතාභිගජ්ජිනො**ති ජලඝොසත්ථනිතෙන හෙතුනා සුට්ඨු ගජ්ජනසීලා. **තෙ තං රමෙස්සන්ති වනම්හි ඣායින**න්ති තෙ මයූරා තං වනෙ ඣානපසුතං රමෙස්සන්තීති නනු තයා යාචිතොති දස්සෙති.

කුලම්හීති කුලපරිවට්ටෙ. **ඉමමජ්ඣුපාගතොති** ඉමං අරඤ්ඤට්ඨානං පබ්බජ්ජං වා අජ්ඣුපාගතො. **අථොපි ත්වං, චිත්ත, න මය්හ තුස්සසීති** ත්වං අනුවත්තිත්වා ඨිතම්පි මං නාරාධෙස්සසීති අත්ථො.

මමෙව එතං න හි ත්වං පරෙසන්ති එතං, චිත්ත, මමෙව තස්මා ත්වං පරෙසං න හොසි. ත්වං පන අඤ්ඤෙසං විය කත්වා **සන්නාහකාලෙ** කිලෙසමාරෙ යුජ්ඣිතුං භාවනාසන්නාහකාලෙ නති වත්වා පරිදෙවිතෙන **කිං** පයොජනං, ඉදානි තං අඤ්ඤථා වත්තිතුං න දස්සාමීති අධිප්පායො. **සබ්බං ඉදං චලමිති පෙක්ඛමානොති** යස්මා ''ඉදං චිත්තං අඤ්ඤඤ්ච සබ්බං තෙභූමකසඞ්ඛාරං චලං අනවට්ඨිත''න්ති පඤ්ඤාචක්ඛුනා ඔලොකෙන්තො ගෙහතො කාමෙහි ච අභිනික්ඛමිං **අමතපදං** නිබ්බානං **ජිගීසං** පරියෙසන්තො, තස්මා, චිත්ත, අනනුවත්තන්තො නිබ්බානං පරියෙසනමෙව කරොමීති අධිප්පායො.

අවීතරාගෙන සුදුන්නිවාරයං චිත්තං චලං **මක්කටසන්නිභං** වනමක්කටසදිසං ඉති **සුයුත්තවාදී** සුභාසිතවාදී ද්විපදානමුත්තමො මහාභිසක්කො නරදම්මසාරථීති යොජනා.

අවිද්දසූ යත්ථ සිතා පුථුජ්ජනාති යත්ථ යෙසු වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු ච සිතා පටිබද්ධා තෙ අන්ධපුථුජ්ජනා තෙන කාමරාගෙන පුනබ්භවෙසිනො එකන්තෙනෙව දුක්ඛමිච්ඡන්ති. ඉච්ඡන්තා ච **චිත්තෙන නීතා නිරයෙ නිරාකතාති** චිත්තවසිකා නිරයසංවත්තනිකං කම්මං කරොන්තා හිතසුඛතො නිරාකතා හුත්වා අත්තනො චිත්තෙනෙව නිරයෙ නීතා න අඤ්ඤථාති චිත්තස්සෙව නිග්ගහෙතබ්බතං දස්සෙති.

පුනපි චිත්තංයෙව නිග්ගහෙතුං මන්තෙන්තො **''මයූරකොඤ්චාභිරුතම්හී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **මයූරකොඤ්චාභිරුතම්හීති** සිඛීහි සාරසෙහි ච අභිකූජිතෙ. **දීපීහි බ්‍යග්ඝෙහි පුරක්ඛතො වසන්ති** මෙත්තාවිහාරිතාය එවරූපෙහි තිරච්ඡානගතෙහි පුරක්ඛතො පරිවාරිතො හුත්වා වනෙ වසන්තො, එතෙන සුඤ්ඤභාවපරිබ්‍රූහනමාහ. **කායෙ අපෙක්ඛං ජහාති** සබ්බසො කායෙ නිරපෙක්ඛො ජහ, එතෙන පහිතත්තතං වදති. **මා විරාධයාති** ඉමං සුදුල්ලභං නවමං ඛණං මා විරාධෙහි. **ඉතිස්සු මං, චිත්ත, පුරෙ නියුඤ්ජසීති** එවඤ්හි ත්වං, චිත්ත, මං පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ සම්මාපටිපත්තියං උය්‍යොජෙසීති අත්ථො.

භාවෙහීති උප්පාදෙහි වඩ්ඪෙහි ච. **ඣානානීති** පඨමාදීනි චත්තාරි ඣානානි. **ඉන්ද්‍රියානීති** සද්ධාදීනි පඤ්චින්ද්‍රියානි. **බලානීති** තානියෙව පඤ්ච බලානි. **බොජ්ඣඞ්ගසමාධිභාවනාති** සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ චතස්සො සමාධිභාවනා ච. **තිස්සො ච විජ්ජාති** පුබ්බෙනිවාසඤාණාදිකා තිස්සො විජ්ජා ච. **ඵුස පාපුණාහි බුද්ධසාසනෙ** සම්මාසම්බුද්ධඔවාදෙ ඨිතො.

නියානිකන්ති වට්ටදුක්ඛතො නිය්‍යානවහං. **සබ්බදුක්ඛක්ඛයොගධන්ති** අමතොගධං නිබ්බානපතිට්ඨං නිබ්බානාරම්මණං. **සබ්බකිලෙසසොධනන්ති** අනවසෙසකිලෙසමලවිසොධනං.

ඛන්ධෙති උපාදානක්ඛන්ධෙ. **පටිපස්ස යොනිසොති** රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අසතො ආබාධතොති එවමාදීහි විවිධෙහි පකාරෙහි විපස්සනාඤාණෙන සම්මා උපායෙන නයෙන පස්ස. **තං ජහාති** තං දුක්ඛස්ස සමුදයං තණ්හං පජහ, සමුච්ඡින්ද. **ඉධෙවාති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ.

අනිච්චන්තිආදි අන්තවන්තතො අනිච්චන්තිකතො තාවකාලිකතො නිච්චපටික්ඛෙපතො ච අනිච්චන්ති වා පස්ස. **දුක්ඛන්ති** තෙ උදයබ්බයපටිපීළනතො සප්පටිභයතො දුක්ඛමතො සුඛපටික්ඛෙපතො දුක්ඛන්ති වා පස්ස. **සුඤ්ඤන්ති** අවසවත්තනතො අසාමිකතො අසාරතො අත්තපටික්ඛෙපතො ච සුඤ්ඤං, තතො එව **අනත්තාති**. විගරහිතබ්බතො අවඩ්ඪිආබාධනතො ච **අඝන්ති** ච **වධන්ති** ච විපස්ස යොනිසොති යොජනා. **මනොවිචාරෙ උපරුන්ධ චෙතසොති** මනොවිචාරසඤ්ඤිතෙ ගෙහසිතසොමනස්සුපවිචාරාදිකෙ අට්ඨාරස චෙතසො උපරුන්ධ වාරෙහි නිරොධෙහි.

මුණ්ඩොති මුණ්ඩභාවං උපගතො, ඔහාරිතකෙසමස්සුකො. **විරූපොති** තෙන මුණ්ඩභාවෙන පරූළ්හලොමතාය ඡින්නභින්නකාසායවත්ථතාය විරූපො වෙවණ්ණියං උපගතො. **අභිසාපමාගතොති** ''පිණ්ඩොලො විචරති පත්තපාණී''ති අරියෙහි කාතබ්බං අභිසාපං උපගතො. වුත්තඤ්හෙතං – ''අභිසාපොයං, භික්ඛවෙ, ලොකස්මිං පිණ්ඩොලො විචරසි පත්තපාණී''ති (සං. නි. 3.80). තෙනාහ **''කපාලහත්ථොව කුලෙසු භික්ඛසූ''**ති. **යුඤ්ජස්සු සත්ථුවචනෙති** සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔවාදෙ යොගං කරොහි අනුයුඤ්ජස්සු.

සුසංවුතත්තොති සුට්ඨු කායවාචාචිත්තෙහි සම්මදෙව සංවුතො. **විසිඛන්තරෙ චරන්ති** භික්ඛාචරියාය ඉච්ඡාවිසෙසෙසු චරන්තො. **චන්දො යථා දොසිනපුණ්ණමාසියාති** විගතදොසාය පුණ්ණමාය කුලෙසු නිච්චනවසාය පාසාදිකතාය චන්දිමා විය චරාති යොජනා.

සදා ධුතෙ රතොති සබ්බකාලඤ්ච ධුතගුණෙ අභිරතො. **තථූපමං චිත්තමිදං කරොසීති** යථා කොචි පුරිසො ඵලානි ඉච්ඡන්තො ඵලරුක්ඛෙ රොපෙත්වා තතො අලද්ධඵලොව තෙ මූලතො ඡින්දිතුං ඉච්ඡති, චිත්ත, ත්වං තථූපමං තප්පටිභාගං ඉදං කරොසි. **යං මං අනිච්චම්හි චලෙ නියුඤ්ජසීති** යං මං පබ්බජ්ජාය නියොජෙත්වා පබ්බජිත්වා අද්ධාගතං පබ්බජ්ජාඵලං අනිච්චම්හි චලෙ සංසාරමුඛෙ නියුඤ්ජසි නියොජනවසෙන පවත්තෙසි.

රූපාභාවතො **අරූපා**. චිත්තස්ස හි තාදිසං සණ්ඨානං නීලාදිවණ්ණභෙදො වා නත්ථි, තස්මා වුත්තං අරූපාති. දූරට්ඨානප්පවත්තියා

දූරඞ්ගම. යදිපි චිත්තස්ස මක්කටසුත්තමත්තම්පි පුරත්ථිමාදිදිසාභාගෙන ගමනං නාම නත්ථි, දූරෙ සන්තං පන ආරම්මණං සම්පටිච්ඡතීති දූරඞ්ගම. එකොයෙව හුත්වා චරණවසෙන පවත්තනතො **එකචාරි,** අන්තමසො ද්වෙ තීණිපි චිත්තානි එකතො උප්පජ්ජිතුං සමත්ථානි නාම නත්ථි, එකමෙව පන චිත්තං එකස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජති. තස්මිං නිරුද්ධෙ අපරම්පි එකමෙව උප්පජ්ජති, තස්මා එකචාරි. **න තෙ කරිස්සං වචනං ඉදානිහ**න්ති යදිපි පුබ්බෙ තව වසෙ අනුවත්තිං, ඉදානි පන සත්ථු ඔවාදං ලද්ධකාලතො පට්ඨාය චිත්තවසිකො න භවිස්සාමි. කස්මාති චෙ? **දුක්ඛා හි කාමා කටුකා මහබ්භයා** කාමා නාමෙතෙ අතීතෙපි දුක්ඛා, ආයතිම්පි කටුකඵලා, අත්තානුවාදාදිභෙදෙන මහතා භයෙන අනුබන්ධන්තා මහබ්භයා. **නිබ්බානමෙවාභිමනො චරිස්සං** තස්මා නිබ්බානමෙව උද්දිස්ස අභිමුඛචිත්තො විහරිස්සං.

තමෙව නිබ්බානාභිමුඛභාවං දස්සෙන්තො **''නාහං අලක්ඛ්‍යා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **නාහං අලක්ඛ්‍යා**ති අලක්ඛිකතාය නිස්සිරිකතාය නාහං ගෙහතො නික්ඛමින්ති යොජනා.

අහිරික්කතායාති යථාවජ්ජං කෙළිං කරොන්තො විය නිල්ලජ්ජතාය. **චිත්තහෙතූ**ති එකදා නිගණ්ඨො, එකදා පරිබ්බාජකාදිකො හොන්තො අනවට්ඨිතචිත්තො පුරිසො විය චිත්තවසිකො හුත්වා. **දූරකන්තනා**ති රාජාදීහි මෙත්තං කත්වා තෙසු දුබ්භිත්වා දුබ්භිභාවෙන. **ආජීවහෙතූ**ති ආජීවකාරණා ජීවිකාපකතො හුත්වා ආජීවිකාභයෙන අහං **න නික්ඛමිං** න පබ්බජිං. **කතො ච තෙ, චිත්ත, පටිස්සවො මයා**ති, ''පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය න තව වසෙ වත්තාමි, මමෙව පන වසෙ වත්තාමී''ති, චිත්ත, මයා නනු පටිඤ්ඤා කතාති දස්සෙති.

අප්පිච්ඡතා සප්පුරිසෙහි වණ්ණිතාති ''පච්චයෙසු සබ්බසො අප්පිච්ඡා නාම සාධූ''ති බුද්ධාදීහි පසට්ඨා, තථා **මක්ඛප්පහානං** පරෙසං ගුණෙ මක්ඛනස්ස පහානං වූපසමො සබ්බස්ස දුක්ඛස්ස **වූපසමො** නිබ්බාපනං සප්පුරිසෙහි වණ්ණිතං. **ඉතිස්සු මං, චිත්ත, තදා නියුඤ්ජසි,** ''සම්ම, තයා තෙසු ගුණෙසු පතිට්ඨාතබ්බ''න්ති, චිත්ත, ත්වං එවං තදා නියුඤ්ජසි. **ඉදානි ත්වං ගච්ඡසි පුබ්බචිණ්ණං** ඉදානි මං ත්වං පහාය අත්තනො පුරිමාචිණ්ණං මහිච්ඡතාදිං පටිපජ්ජසි, කිං නාමෙතන්ති අධිප්පායො.

යමත්ථං සන්ධාය ''ගච්ඡසි පුබ්බචිණ්ණ''න්ති වුත්තං. තං දස්සෙතුං **''තණ්හා අවිජ්ජා ච''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තණ්හා**ති පච්චයෙසු තණ්හා, **අවිජ්ජා**ති තත්ථෙව ආදීනවපටිච්ඡාදිකා අවිජ්ජා. **පියාපිය**න්ති පුත්තදාරාදීසු පෙමසඞ්ඛාතො පියභාවො චෙව පන්තසෙනාසනෙසු අධිකුසලධම්මෙසු අනභිරතිසඞ්ඛාතො අප්පියභාවො ච උභයත්ථ අනුරොධපටිවිරොධො. **සුභානි රූපානී**ති අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච සුභරූපානි. **සුඛා වෙදනා**ති

ඉට්ඨාරම්මණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනසුඛවෙදනා. **මනාපියා කාමගුණාති** වුත්තාවසෙසා මනොරමා කාමකොට්ඨාසා. **වන්තාති** නිරූපතො තංනිස්සිතස්ස ඡන්දරාගස්ස වික්ඛම්භනපහානෙන ඡඩ්ඩිතතාය පරිච්චත්තතාය ච වන්තා. **වන්තෙ අහං ආවමිතුං න උස්සහෙති** එවං තෙ ඡඩ්ඩිතෙ පුන පච්චාවමිතුං අහං න සක්කොමි, පරිච්චත්තා එව හොන්තීති වදති.

සබ්බත්ථාති සබ්බෙසු භවෙසු සබ්බාසු යොනීසු සබ්බාසු ගතීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු ච. **වචො කතං මයාති**, අම්භො චිත්ත, තව වචනං මයා කතං. කරොන්තො ච **බහූසු ජාතීසු න මෙසි කොපිතොති** අනෙකාසු ජාතීසු පන මයා න කොපිතො අසි. මයා නෙව පරිභවිතො. තථාපි **අජ්ඣත්තසම්භවො** අත්තනි සම්භූතො හුත්වාපි තව අකතඤ්ඤුතාය **දුක්ඛෙ චීරං සංසරිතං තයා කතෙති** තයා නිබ්බත්තිතෙ අනාදිමති සංසාරදුක්ඛෙ සුචිරකාලං මයා සංසරිතං පරිබ්භමිතං.

ඉදානි ''දුක්ඛෙ චිරං සංසරිතං තයා කතෙ''ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං උප්පත්තිභෙදෙන ගතිභෙදෙන ච විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **''ත්වඤ්ඤෙව''**තිආදිමාහ. තත්ථ **රාජදසීති** රාජා අසි, දකාරො පදසන්ධිකරො, වෙස්සා ච සුද්දා ච භවාම එකදා තවෙව වාහසාති යොජනා. **දෙවත්තනං වාපීති** දෙවභාවං වාපි ත්වංයෙව **නො** අම්හාකං, චිත්ත, කරොසීති යොජනා. **වාහසාති** කාරණභාවෙන.

තවෙව හෙතූති තවෙව හෙතුභාවෙන. **ත්වංමූලකන්ති** ත්වංනිමිත්තං.

නනු දුබ්භිස්සසි මං පුනප්පුනන්ති පුනප්පුනං දුබ්භිස්සසි නූන, යථා පුබ්බෙ ත්වං අනන්තාසු ජාතීසු, චිත්ත, මිත්තපටිරූපකො සපත්තො හුත්වා මය්හං පුනප්පුනං දුබ්භි, ඉදානි තථා දුබ්භිස්සසි මඤ්ඤෙ, පුබ්බෙ විය චාරෙතුං න දස්සාමීති අධිප්පායො. **මුහුං මුහුං චාරණිකංව දස්සයන්ති** අභිණ්හතො චරණාරහං විය මනො දස්සෙන්තො චරණාරහං පුරිසං වඤ්චෙත්වා චරගොපකං නිප්ථාදෙන්තො විය පුනප්පුනං තං තං භවං දස්සෙන්තො. **උම්මත්තකෙනෙව මයා පලොභසීති** උම්මත්තකපුරිසෙන විය මයා සද්ධිං කීළන්තො තං තං පලොභනීයං දස්සෙත්වා පලොභසි. **කිඤ්චාපි තෙ, චිත්ත, විරාධිතං මයාති**, අම්භො චිත්ත, කිං නාම තෙ මයා විරද්ධං, තං කථෙහීති අධිප්පායො.

ඉදං පුරෙ චිත්තන්ති ඉදං චිත්තං නාම ඉතො පුබ්බෙ රූපාදීසු ආරම්මණෙසු රජ්ජනාදිනා, යෙන ආකාරෙන ඉච්ඡති, යත්ථෙව වස්ස කාමො උප්පජ්ජති, තස්ස වසෙන යත්ථකාමං යථා විචරන්තස්ස සුඛං හොති, තථෙව ච චරන්තො යථාසුඛං දීඝරත්තං චාරිකං අචරි. අජ්ජාහං පභින්නමදං

මත්තහත්ථිං හත්ථාචරියසඞ්ඛාතො ඡෙකො අඞ්කුසග්ගහො අඞ්කුසෙන විය යොනිසොමනසිකාරෙන තං නිග්ගහෙස්සාමි, නස්ස වීතික්කමිතුං දස්සාමීති.

සත්ථා ච මෙ ලොකමිමං අධිට්ඨහීති මම සත්ථා සම්මාසම්බුද්ධො ඉමං අනවසෙසඛන්ධලොකං ඤාණෙන අධිට්ඨහි. කින්ති? හුත්වා අභාවට්ඨෙන **අනිච්චතො,** කස්සචිපි ධුවස්ස ථාවරස්ස අභාවතො **අද්ධුවතො** සුඛසාරාදීනං අභාවතො **අසාරතො. පක්ඛන්ද මං, චිත්ත, ජිනස්ස සාසනෙති** තස්මා යාථාවතො පටිපජ්ජිතුං, චිත්ත, මං ජිනස්ස භගවතො සාසනෙ පක්ඛන්දෙහි අනුප්පවෙසෙහි. ''පක්ඛන්දිම''න්තිපි පාළි, ජිනස්ස සාසනෙ ඉමං ලොකං ඤාණෙන පක්ඛන්ද, යාථාවතො තාරෙහි, පක්ඛන්දන්තො ච විපස්සනාඤාණමග්ගෙන යාපෙන්තො සුදුත්තරතො මහන්තතො සංසාරමහොඝතො මං තාරෙහි.

න තෙ ඉදං, චිත්ත, යථා පුරාණකන්ති, අම්භො චිත්ත, ඉදං අත්තභාවගෙහං පොරාණකං විය තව න හොතීති අත්ථො. කස්මා? **නාහං අලං තුය්හ වසෙ නිවත්තිතුන්ති** ඉදානාහං තව වසෙ නිවත්තිතුං න යුත්තො. යස්මා **මහෙසිනො** භගවතො **පබ්බජිතොම්හි** සාසනෙ. පබ්බජිතකාලතො ච පට්ඨාය සමණා නාම මාදිසාව න හොන්ති විනාසධාරිනො, එකංසතො සමණායෙව හොන්තීති අත්ථො.

නගාති සිනෙරුහිමවන්තාදයො සබ්බෙ පබ්බතා. **සමුද්දාති** පුරත්ථිමසමුද්දාදයො සීතසමුද්දාදයො, න සබ්බෙ සමුද්දා. **සරිතාති** ගඞ්ගාදයො සබ්බා නදියො ච. **වසුන්ධරාති** පථවී. **දිසා චතස්සොති** පුරත්ථිමාදිභෙදා චතස්සො දිසා. **විදිසාති** පුරත්ථිමදක්ඛිණාදයො චතස්සො අනුදිසා. **අධොති** හෙට්ඨා යාව උදකසන්ධාරකවායුඛන්ධා. **දිවාති** දෙවලොකා. දිවාග්ගහණෙන චෙත්ථ තත්ථ ගතෙ සත්තසඞ්ඛාරෙ වදති. **සබ්බෙ අනිච්චා තිභවා උපද්දුතාති** සබ්බෙ කාමභවාදයො තයො භවා අනිච්චා චෙව ජාතිආදීහි රාගාදීහි කිලෙසෙහි උපද්දුතා පීළිතා ච, න එත්ථ කිඤ්චි ඛෙමට්ඨානං නාම අත්ථි, තදභාවතො කුහිං ගතො, චිත්ත, සුඛං රමිස්සසි, තස්මා තතො නිස්සරණඤ්චෙත්ථ පරියෙසාහීති අධිප්පායො.

ධිතිප්පරන්ති ධිතිපරායණං පරමං ථිරභාවෙ ඨිතං මමං, චිත්ත, කිං කාහිසි, තතො ඊසකම්පි මං චාලෙතුං නාසක්ඛිස්සසීති අත්ථො. තෙනාහ **''න තෙ අලං, චිත්ත, වසානුවත්තකො''**ති. ඉදානි තමෙවත්ථං පාකටතරං කත්වා දස්සෙන්තො **''න ජාතු භස්තං උභතොමුඛං ඡුපෙ, ධිරත්ථු පූරං නවසොතසන්දනි''**න්ති ආහ. තත්ථ **භස්තන්ති** රුත්තිං. **උභතොමුඛන්ති** පුතොළියා උභතොමුඛං. **න ජාතු ඡුපෙති** එකංසෙනෙව පාදෙනාපි න ඡුපෙය්‍ය, තථා **ධිරත්ථු පූරං නවසොතසන්දනින්ති** නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පූරං නවහි සොතෙහි වණමුඛෙහි අසුචිසන්දනිං සවතිං. තාය වච්චකුටියා ධී අත්ථු, තස්සා ගරහා හොතු.

එවං අට්ඨවීසතියා ගාථාහි නිග්ගණ්හනවසෙන චිත්තං ඔවදිත්වා ඉදානි විවෙකට්ඨානාචික්ඛණාදිනා සම්පහංසෙන්තො **‘‘වරාහඑණෙය්‍යවිගාළ්හසෙවිතෙ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **වරාහඑණෙය්‍යවිගාළ්හසෙවිතෙති** වරාහෙහි චෙව එණෙය්‍යෙහි ච ඔගාහෙත්වා සෙවිතෙ. **පබ්භාරකූටෙති** පබ්භාරට්ඨානෙ චෙව පබ්බතසිඛරෙ ච. **පකතෙව සුන්දරෙති** පකතියා එව සුන්දරෙ අකිත්තිමනොහරෙ. ‘‘පකතිවසුන්ධරෙ’’ති වා පාඨො, පාකතිකෙ භූමිපදෙසෙති අත්ථො. **නවම්බුනා පාවුසසිත්තකානනෙති** පාවුසවසෙන වුට්ඨෙන මෙඝොදකෙන උපසිත්තවස්සෙ සුඨෙව වනෙ. **තහිං ගුහාගෙහගතො රමිස්සසීති** තස්මිං පබ්බතකානනෙ ගුහාසඞ්ඛාතං ගෙහං උපගතො භාවනාරතියා අභිරමිස්සසි.

තෙ තං රමෙස්සන්තීති තෙ මයූරාදයො වනසඤ්ඤං උප්පාදෙන්තා තං රමෙස්සන්තීති අත්ථො.

වුට්ඨම්හි දෙවෙති මෙඝෙ අධිප්පවුට්ඨෙ. **චතුරඞ්ගුලෙ තිණෙති** තෙනෙව ගස්සොදකපාතෙන තත්ථ තත්ථ තිණෙ සුරත්තවණ්ණකම්බලසදිසෙ චතුරඞ්ගුලෙ ජාතෙ. **සංපුප්ඵිතෙ මෙඝනිභම්හි කානනෙති** පාවුසමෙඝසඞ්කාසෙ කානනෙ සම්මදෙව පුප්ඵිතෙ. **නගන්තරෙති** පබ්බතන්තරෙ. **විටපිසමො සයිස්සන්ති** තරුසදිසො අපරිග්ගහො හුත්වා නිපජ්ජිස්සං. **තං මෙ මුදූ හෙහිති තූලසන්නිභ**න්ති තං තිණපච්චත්ථරණං මුදු සුඛසම්ඵස්සං තූලසන්නිභං තූලිකසදිසං සයනං මෙ භවිස්සති.

තථා තු කස්සාමි යථාපි ඉස්සරොති යථා කොචි ඉස්සරපුරිසො අත්තනො වචනකරදාසාදිං වසෙ වත්තෙති, අහම්පි, චිත්ත, තං තථා කරිස්සාමි, මය්හං වසෙ වත්තෙමියෙව. කථං? **යං ලබ්භති තෙනපි හොතු මෙ අල**න්ති චතූසු පච්චයෙසු යං යාදිසං වා තාදිසං වා ලබ්භති, තෙන ච මය්හං අලං පරියත්තං හොතු. එතෙන ඉදං දස්සෙති – යස්මා ඉධෙකච්චෙ සත්තා තණ්හුප්පාදහෙතු චිත්තස්ස වසෙ අනුවත්තන්ති, අහං පන තණ්හුප්පාදං දූරතො වජ්ජෙන්තො චිත්තං දාසං විය කරොන්තො අත්තනො වසෙ වත්තෙමීති. **න තාහං කස්සාමි යථා අතන්දිතො, බිළාරභස්තංව යථා සුමද්දිත**න්ති චිත්ත තණ්හුප්පාදපරිවජ්ජනහෙතු, පුන තන්ති චිත්තං ආමසති, යථා අඤ්ඤොපි කොචි සම්මප්පධානයොගෙන භාවනාය අතන්දිතො අත්තනො චිත්තං කම්මක්ඛමං, කම්මයොග්ගං කරොති, තථා අහම්පි, චිත්ත, තං කම්මක්ඛමං, කම්මයොග්ගං මය්හං වසෙ වත්තං කරිස්සාමි. යථා කිං? **බිළාරභස්තංව යථා සුමද්දිතං, න**ඉති නිපාතමත්තං. යථා සුට්ඨු මද්දිතං බිළාරභස්තං කම්මක්ඛමං, කම්මයොග්ගං සුඛෙන පරිහරණීයඤ්ච හොති, තථාහං තං කරිස්සාමි.

වීරියෙන තං මය්හ වසානයිස්සන්ති, අම්භො චිත්ත, තං අත්තනො වීරියෙන භාවනාබලං උප්පාදෙත්වා තෙන මය්හං වසං ආනයිස්සං. **ගජංව**

මත්තං කුසලඞ්කුසග්ගහොති යථා කුසලො ඡෙකො අඞ්කුසග්ගහො හත්ථාචරියො අත්තනො සික්ඛාබලෙන මත්තහත්ථිං අත්තනො වසං ආනෙති, තථෙවාති අත්ථො.

තයා සුදන්තෙන අවට්ඨිතෙන හීති හීති නිපාතමත්තං, චිත්ත, සමථවිපස්සනාභාවනාහි සුට්ඨු දන්තෙන තතො එව සම්මදෙව විපස්සනාවීථිං පටිපන්නත්තා අවට්ඨිතෙන තයා. **හයෙන යොග්ගාචරියොව උජ්ජුනාති** යථා සුදන්තෙන සුදන්තත්තා එව උජුනා අවඞ්කගතිනා අස්සාජානීයෙන යොග්ගාචරියො අස්සදම්මසාරථී අඛෙමට්ඨානතො ඛෙමන්තභූමිං පටිපජ්ජිතුං සක්කොති, එවං **පහොමි මග්ගං පටිපජ්ජිතුං සිවන්ති** අසිවභාවකරානං කිලෙසානං අභාවෙන සිවං. **චිත්තානුරක්ඛීහීති** අත්තනො චිත්තං අනුරක්ඛණසීලෙහි බුද්ධාදීහි සබ්බකාලං සෙවිතං අරියමග්ගං අහං පටිපජ්ජිතුං අධිගන්තුං පහොමි සක්කොමීති.

ආරම්මණෙ තං බලසා නිබන්ධිසං, නාගංව ථම්භම්හි දළ්හාය රජ්ජුයාති යථා හත්ථාචරියො මහාහත්ථිං ආළානථම්භෙ දළ්හාය ථිරාය රජ්ජුයා නිබන්ධති, එවමහං, චිත්ත, කම්මට්ඨානාරම්මණෙ භාවනාබලෙන නිබන්ධිස්සං. **තං මෙ සුගුත්තං සතියා සුභාවිතන්ති** තං ත්වං, චිත්ත, මම සතියා සුගුත්තං සුභාවිතඤ්ච හුත්වා. **අනිස්සිතං සබ්බභවෙසු හෙහිසීති** අරියමග්ගභාවනාදිබලෙන කාමභවාදීසු සබ්බෙසුපි භවෙසු තණ්හාදිනිස්සයෙහි අනිස්සිතං භවිස්සසි.

පඤ්ඤාය ඡෙත්වා විපථානුසාරිනන්ති උප්පථගාමිනං ආයතනසමුදයං යාථාවතො දිස්වා යෙන සමුදයෙන උප්පථගාමී, තස්ස කිලෙසවිස්සන්දනං කිලෙසවිප්ඵන්දිතං ඉන්ද්‍රියසංවරූපනිස්සයාය පටිසඞ්ඛානපඤ්ඤාය ඡින්දිත්වා සොතවිච්ඡෙදනවසෙන ආවරණං කත්වා. **යොගෙන නිග්ගය්හාති** විපස්සනාභාවනාසඞ්ඛාතෙන යොගෙන සාමත්ථියවිධමනෙන නිග්ගහෙත්වා. **පථෙ නිවෙසියාති** විපස්සනාවීථියං නිවෙසෙත්වා, පතිට්ඨපෙත්වා. යදා පන විපස්සනා උස්සුක්කාපිතා මග්ගෙන ඝට්ටෙති, තදා මග්ගපඤ්ඤාය ''යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම''න්ති (මහාව. 16; සං. නි. 5.1081) නිදස්සනෙන සබ්බසො ආයතනසමුදයස්ස විභවං සම්භවඤ්ච අසම්මොහතො දිස්වා සදෙවකෙ ලොකෙ **අග්ගවාදිනො** සම්මාසම්බුද්ධස්ස **දායාදො** ඔරසපුත්තො **හෙහිසි** භවිස්සසීති අත්ථො.

චතුබ්බිපල්ලාසවසං අධිට්ඨිතන්ති අනිච්චෙ නිච්චන්ති, අසුභෙ සුභන්ති, දුක්ඛෙ සුඛන්ති, අනත්තනි අත්තාති ඉමෙසං චතුන්නං විපල්ලාසානං වසං අධිට්ඨිතං අනුවත්තන්තං. **ගාමණ්ඩලංව පරිනෙසි, චිත්ත,** මන්ති, අම්භො චිත්ත, මං ගාමදාරකං විය පරිකඩ්ඪසි, ඉතො චිතො පරිකඩ්ඪසි. **නනු සංයොජනබන්ධනච්ඡිදන්ති** සංයොජනසඞ්ඛාතානං දසන්නං බන්ධනානං ඡෙදකං **කාරුණිකං මහාමුනිං** සම්මාසම්බුද්ධං සංසෙවසි නනු, ''තථාරූපෙ

මහානුභාවෙ දූරතොව වජ්ජෙසි, මාදිසෙ පන තපස්සිනෙ යථාරුචි පරිනෙසී’’ති අප්පසාදලෙසෙන සත්ථාරං පසංසති.

මිගො යථාති යථා මිගො රුක්ඛගච්ඡලතාදීහි සුවිදූ චිත්තවිචිත්තෙ අනාකුලෙ කානනෙ **සෙරි** සයංවසී රමති. **රම්මං ගිරිං පාවුසඅබ්භමාලිනින්ති** එවං පාවුසකාලෙ සමන්තතො සුමාලිනීහි ථලජජලජමාලාහි සමන්නාගතත්තා අබ්භමාලිනිං ජනවිවිත්තතාය මනොරමතාය ච රම්මං පබ්බතං ලභිත්වා තත්ථ නගෙ රමිස්සං, **අසංසයං** එකංසෙනෙව ත්වං, චිත්ත, පරාභවිස්සසි, සංසාරබ්‍යසනෙහි ධංසසීති අත්ථො.

යෙ තුය්හ ඡන්දෙන වසෙන වත්තිනොති සබ්බෙ පුථුජ්ජනෙ චිත්තසාමඤ්ඤෙන ගහෙත්වා වදති. තස්සත්ථො – **යෙ** නරනාරියො, අම්භො චිත්ත, තුය්හං **ඡන්දෙන වසෙන** රුචියා ඨිතා **යං** ගෙහනිස්සිතං **සුඛං අනුභොන්ති** අනුභවිස්සන්ති, තෙ **අවිද්දසූ** අන්ධබාලා, **මාරවසානුවත්තිනො** කිලෙසමාරාදීනං වසෙ අනුවත්තනසීලා, **භවාභිනන්දී** කාමාදිභවමෙව අභිනන්දනතො, තව සාවකා අනුසිට්ඨිකරා. මයං පන සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකා, න තුය්හං වසෙ අනුවත්තාමාති.

එවං ථෙරො පුබ්බෙ අත්තනො උප්පන්නං යොනිසොමනසිකාරං චිත්තස්ස නිග්ගණ්හනවසෙන පවත්තං නානප්පකාරතො විභජිත්වා සමීපෙ ඨිතානං භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන ධම්මං කථෙසි. යං පනෙත්ථ අන්තරන්තරා අත්ථතො න විභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙවාති.

තාලපුටත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤාසනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

20. සට්ඨිනිපාතො

1. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සට්ඨිනිපාතෙ **ආරඤ්ඤිකා**තිආදිකා ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? තස්ස වත්ථු ධම්මසෙනාපතිවත්ථුම්හි වුත්තමෙව. ථෙරො හි පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය සමණධම්මං කරොන්තො ථිනමිද්ධෙ ඔක්කන්තෙ සත්ථාරා – ''මොග්ගල්ලාන, මොග්ගල්ලාන, මා, බ්‍රාහ්මණ, අරියං තුණ්හීභාවං පමාදො''තිආදිනා (සං. නි. 2.235) සංවෙජිතො ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා භගවතා වුච්චමානං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්තො එව විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා පටිපාටියා උපරිමග්ගත්තයං උපගන්ත්වා අග්ගඵලක්ඛණෙ සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පාපුණි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.375-397) –

''අනොමදස්සී භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
විහාසි හිමවන්තම්හි, දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතො.

''වරුණො නාම නාමෙන, නාගරාජා අහං තදා;
කාමරූපී විකුබ්බාමි, මහොදධිනිවාසහං.

''සඞ්ගණියං ගණං හිත්වා, තූරියං පට්ඨපෙසහං;
සම්බුද්ධං පරිවාරෙත්වා, වාදෙසුං අච්ඡරා තදා.

''වජ්ජමානෙසු තූරෙසු, දෙවා තූරානි වජ්ජයුං;
උභින්නං සද්දං සුත්වාන, බුද්ධොපි සම්පබුජ්ඣථ.

''නිමන්තෙත්වාන සම්බුද්ධං, සකං භවනුපාගමිං;
ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාන, කාලමාරොචයිං අහං.

''ඛීණාසවසහස්සෙහි, පරිවුතො ලොකනායකො;
ඔභාසෙන්තො දිසා සබ්බා, භවනං මෙ උපාගමි.

''උපවිට්ඨං මහාවීරං, දෙවදෙවං නරාසභං;
සභික්ඛුසඞ්ඝං තප්පෙසිං, අන්නපානෙනහං තදා.

''අනුමොදි මහාවීරො, සයම්භූ අග්ගපුග්ගලො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

''යො සො සඞ්ඝං අපූජෙසි, බුද්ධඤ්ච ලොකනායකං;
තෙන චිත්තප්පසාදෙන, දෙවලොකං ගමිස්සති.

''සත්තසත්තතික්ඛත්තුඤ්ච, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;

පට්ඨාය රජ්ජං අට්ඨසතං, වසුධං ආවසිස්සති.

‘‘පඤ්චපඤ්ඤාසක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්ති භවිස්සති;
භොගා අසඞ්ඛියා තස්ස, උප්පජ්ජිස්සන්ති තාවදෙ.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘නිරයා සො චවිත්වාන, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
කොලිතො නාම නාමෙන, බ්‍රහ්මබන්ධු භවිස්සති.

‘‘සො පච්ඡා පබ්බජිත්වාන, කුසලමූලෙන චොදිතො;
ගොතමස්ස භගවතො, දුතියො හෙස්සති සාවකො.

‘‘ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, ඉද්ධියා පාරමිං ගතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘පාපමිත්තොපනිස්සාය, කාමරාගවසං ගතො;
මාතරං පිතරඤ්චාපි, ඝාතයිං දුට්ඨමානසො.

‘‘යං යං යොනුපපජ්ජාමි, නිරයං අථ මානුසං;
පාපකම්මසමඞ්ගිතා, භින්නසීසො මරාමහං.

‘‘ඉදං පච්ඡිමකං මය්හං, චරිමො වත්තතෙ භවො;
ඉධාපි එදිසො මය්හං, මරණකාලෙ භවිස්සති.

‘‘පවිවෙකමනුයුත්තො, සමාධිභාවනාරතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘ධරණිම්පි සුගම්භීරං, බහලං දුප්පධංසියං;
වාමඞ්ගුට්ඨෙන ඛොභෙය්‍යං, ඉද්ධියා පාරමිං ගතො.

‘‘අස්මිමානං න පස්සාමි, මානො මය්හං න විජ්ජති;
සාමණෙරෙ උපාදාය, ගරුචිත්තං කරොමහං.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, යං කම්මමභිනීහරිං;
තාහං භූමිමනුප්පත්තො, පත්තොම්හි ආසවක්ඛයං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අථ නං සත්ථා අපරභාගෙ ජෙතවනමහාවිහාරෙ අරියගණමජ්ඣෙ නිසින්නො තෙන තෙන ගුණෙන අත්තනො සාවකෙ එතදග්ගෙ ඨපෙන්තො ‘‘එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං

මහාමොග්ගල්ලානො''ති (අ. නි. 1.188, 190) ඉද්ධිමන්තතාය එතදග්ගෙ ඨපෙසි. තෙන එවං සත්ථාරා එතදග්ගෙ ඨපිතෙන සාවකපාරමියා මත්ථකං පත්තෙන මහාථෙරෙන තං තං නිමිත්තං ආගම්ම තත්ථ තත්ථ භාසිතා ගාථා, තා සඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගාහකෙහි –

1149.

''ආරඤ්ඤිකා පිණ්ඩපාතිකා, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතා;
දාලෙමු මච්චුනො සෙනං, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතා.

1150.

''ආරඤ්ඤිකා පිණ්ඩපාතිකා, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතා;
ධුනාම මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො.

1151.

''රුක්ඛමූලිකා සාතතිකා, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතා;
දාලෙමු මච්චුනො සෙනං, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතා.

1152.

''රුක්ඛමූලිකා සාතතිකා, උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතා;
ධුනාම මච්චුනො සෙනං, නළාගාරංව කුඤ්ජරො.

1153.

''අට්ඨිකඞ්කලකුටිකෙ, මංසන්හාරුපසිබ්බිතෙ;
ධිරත්ථු පුරෙ දුග්ගන්ධෙ, පරගත්තෙ මමායසෙ.

1154..

''තව සරීරං නවසොතං, දුග්ගන්ධකරං පරිබන්ධං;
භික්ඛු පරිවජ්ජයතෙ තං, මීළ්හඤ්ච යථා සුචිකාමො.

1156.

''එවඤ්චෙ තං ජනො ජඤ්ඤා, යථා ජානාමි තං අහං;
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, ගූථට්ඨානංව පාවුසෙ.

1157.

''එවමෙතං මහාවීර, යථා සමණ භාසසි;
එත්ථ චෙකෙ විසීදන්ති, පඞ්කම්හිව ජරග්ගවො.

1158.

''ආකාසම්හි හලිද්දියා, යො මඤ්ඤෙථ රජෙතවෙ;
අඤ්ඤෙන වාපි රඞ්ගෙන, විඝාතුදයමෙව තං.

1159.

‘‘තදාකාසසමං චිත්තං, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතං;
මා පාපචිත්තෙ ආසාදි, අග්ගිඛන්ධංව පක්ඛිමා.

1160.

‘‘පස්ස චිත්තකතං බිම්බං, අරුකායං සමුස්සිතං;
ආතුරං බහුසඞ්කප්පං, යස්ස නත්ථි ධුවං ඨිති.

1161.

‘‘පස්ස චිත්තකතං රූපං, මණිනා කුණ්ඩලෙන ච;
අට්ඨිං තචෙන ඔනද්ධං, සහ වත්ථෙහි සොභති.

1162.

‘‘අලත්තකකතා පාදා, මුඛං චුණ්ණකමක්ඛිතං;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

1163.

‘‘අට්ඨාපදකතා කෙසා, නෙත්තා අඤ්ජනමක්ඛිතා;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

1164.

‘‘අඤ්ජනීව නවා චිත්තා, පූතිකායො අලඞ්කතො;
අලං බාලස්ස මොහාය, නො ච පාරගවෙසිනො.

1165.

‘‘ඔදහි මිගවො පාසං, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, කද්දන්තෙ මිගබන්ධකෙ.

1166.

‘‘ඡින්නො පාසො මිගවස්ස, නාසදා වාගුරං මිගො;
භුත්වා නිවාපං ගච්ඡාම, සොචන්තෙ මිගලුද්දකෙ.

1167.

‘‘තදාසි යං භිංසනකං, තදාසි ලොමහංසනං;
අනෙකාකාරසම්පන්නෙ, සාරිපුත්තම්හි නිබ්බුතෙ.

1168.

‘‘අනිච්චා වත සඞ්ඛාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං වූපසමො සුඛො.

1169.

‘‘සුඛුමං තෙ පටිවිජ්ඣන්ති, වාලග්ගං උසුනා යථා;

යෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ පස්සන්ති, පරතො නො ච අත්තතො.

1170.
''යෙ ච පස්සන්ති සඞ්ඛාරෙ, පරතො නො ච අත්තතො;
පච්චබ්‍යාධිංසු නිපුණං, වාලග්ගං උසුනා යථා.

1171.
''සත්තියා විය ඔමට්ඨො, ඩය්හමානොව මත්ථකෙ;
කාමරාගප්පහානාය, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

1172.
''සත්තියා විය ඔමට්ඨො, ඩය්හමානොව මත්ථකෙ;
භවරාගප්පහානාය, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

1173.
''චොදිතො භාවිතත්තෙන, සරීරන්තිමධාරිනා;
මිගාරමාතුපාසාදං, පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයිං.

1174.
''නයිදං සිථිලමාරබ්භ, නයිදං අප්පෙන ථාමසා;
නිබ්බානමධිගන්තබ්බං, සබ්බගන්ථපමොචනං.

1175.
''අයඤ්ච දහරො භික්ඛු, අයමුත්තමපොරිසො;
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං, ජෙත්වා මාරං සවාහනං.

1176.
''විවරමනුපතන්ති විජ්ජුතා, වෙභාරස්ස ච පණ්ඩවස්ස ච;
නගවිවරගතො ඣායති, පුත්තො අප්පටිමස්ස තාදිනො.

1177.
''උපසන්තො උපරතො, පන්තසෙනාසනො මුනි;
දායාදො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, බ්‍රහ්මුනා අභිවන්දිතො.

1178.
''උපසන්තං උපරතං, පන්තසෙනාසනං මුනිං;
දායාදං බුද්ධසෙට්ඨස්ස, වන්ද බ්‍රාහ්මණ කස්සපං.

1179.
''යො ච ජාතිසතං ගච්ඡෙ, සබ්බා බ්‍රාහ්මණජාතියො;
සොත්තියො වෙදසම්පන්නො, මනුස්සෙසු පුනප්පුනං.

1180.

‘‘අජ්ඣායකොපි වෙ අස්ස, තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ;
එතස්ස වන්දනායෙතං, කලං නාග්ඝති සොළසිං.

1181.

‘‘යො සො අට්ඨ විමොක්ඛානි, පුරෙභත්තං අඵස්සයි;
අනුලොමං පටිලොමං, තතො පිණ්ඩාය ගච්ඡති.

1182.

‘‘තාදිසං භික්ඛුං මාසාදි, මාත්තානං ඛණි බ්‍රාහ්මණ;
අභිප්පසාදෙහි මනං, අරහන්තම්හි තාදිනෙ;
ඛිප්පං පඤ්ජලිකො වන්ද, මා තෙ විජටි මත්ථකං.

1183.

‘‘නෙසො පස්සති සද්ධම්මං, සංසාරෙන පුරක්ඛතො;
අධොගමං ජිම්හපථං, කුම්මග්ගමනුධාවති.

1184.

‘‘කිමීව මීළ්හසල්ලිත්තො, සඞ්ඛාරෙ අධිමුච්ඡිතො;
පගාළ්හො ලාභසක්කාරෙ, තුච්ඡො ගච්ඡති පොට්ඨිලො.

1185.

‘‘ඉමඤ්ච පස්ස ආයන්තං, සාරිපුත්තං සුදස්සනං;
විමුත්තං උභතොභාගෙ, අජ්ඣත්තං සුසමාහිතං.

1186.

‘‘විසල්ලං ඛීණසංයොගං, තෙවිජ්ජං මච්චුහායිනං;
දක්ඛිණෙය්‍යං මනුස්සානං, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං.

1187. ‘‘එතෙ සම්බහුලා දෙවා, ඉද්ධිමන්තො යසස්සිනො.

දස දෙවසහස්සානි, සබ්බෙ බ්‍රහ්මපුරොහිතා;
මොග්ගල්ලානං නමස්සන්තා, තිට්ඨන්ති පඤ්ජලීකතා.

1188.

‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ පුරිසුත්තම;
යස්ස තෙ ආසවා ඛීණා, දක්ඛිණෙය්‍යොසි මාරිස.

1189.

‘‘පූජිතො නරදෙවෙන, උප්පන්නො මරණාභිභූ;
පුණ්ඩරීකංව තොයෙන, සඞ්ඛාරෙනුපලිම්පති.

1190.

‘‘යස්ස මුහුත්තෙන සහස්සධා ලොකො, සංවිදිතො සබ්‍රහ්මකප්පො වසි;
ඉද්ධිගුණෙ චුතුපපාතෙ කාලෙ, පස්සති දෙවතා ස භික්ඛු.

1191.

‘‘සාරිපුත්තොව පඤ්ඤාය, සීලෙන උපසමෙන ච;
යොපි පාරඞ්ගතො භික්ඛු, එතාවපරමො සියා.

1192.

‘‘කොටිසතසහස්සස්ස, අත්තභාවං ඛණෙන නිම්මිනෙ;
අහං විකුබ්බනාසු කුසලො, වසීභූතොම්හි ඉද්ධියා.

1193.

‘‘සමාධිවිජ්ජාවසිපාරමීගතො, මොග්ගල්ලානගොත්තො අසිතස්ස සාසනෙ;
ධීරො සමුච්ඡින්දි සමාහිතින්ද්‍රියො, නාගො යථා පූතිලතංව බන්ධනං.

1194.

‘‘පරිචිණ්ණො මයා සත්ථා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං;
ඔහිතො ගරුකො භාරො, භවනෙත්ති සමූහතා.

1195.

‘‘යස්ස චත්ථාය පබ්බජිතො, අගාරස්මානගාරියං;
සො මෙ අත්ථො අනුප්පත්තො, සබ්බසංයොජනක්ඛයො.

1196.

‘‘කීදිසො නිරයො ආසි, යත්ථ දුස්සී අපච්චථ;
විධුරං සාවකමාසජ්ජ, කකුසන්ධඤ්ච බ්‍රාහ්මණං.

1197.

‘‘සතං ආසි අයොසඞ්කූ, සබ්බෙ පච්චත්තවෙදනා;
ඊදිසො නිරයො ආසි, යත්ථ දුස්සී අපච්චථ;
විධුරං සාවකමාසජ්ජ, කකුසන්ධඤ්ච බ්‍රාහ්මණං.

1198.

‘‘යො එතමභිජානාති, භික්ඛු බුද්ධස්ස සාවකො;
තාදිසං භික්ඛුමාසජ්ජ, කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1199.

‘‘මජ්ඣෙසරස්මිං තිට්ඨන්ති, විමානා කප්පඨායිනො;

වෙළුරියවණ්ණා රුචිරා, අච්චිමන්තො පභස්සරා;
අච්ඡරා තත්ථ නච්චන්ති, පුථු නානත්තවණ්ණියො.

1200.

‘‘යො එතමභිජානාති…පෙ…. කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1201.

‘‘යො වෙ බුද්ධෙන චොදිතො, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පෙක්ඛතො;
මිගාරමාතුපාසාදං, පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයි.

1202.

‘‘යො එතමභිජානාති…පෙ…. කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1203.

‘‘යො වෙජයන්තපාසාදං, පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයි;
ඉද්ධිබලෙනුපත්ථද්ධො, සංවෙජෙසි ච දෙවතා.

1204.

‘‘යො එතමභිජානාති…පෙ…. කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1205.

‘‘යො වෙජයන්තපාසාදෙ, සක්කං සො පරිපුච්ඡති;
අපි ආවුසො ජානාසි, තණ්හක්ඛයවිමුත්තියො;
තස්ස සක්කො වියාකාසි, පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථං.

1206.

‘‘යො එතමභිජානාති…පෙ…. කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1207.

‘‘යො බ්‍රහ්මානං පරිපුච්ඡති, සුධම්මායං ඨිතො සභං;
අජ්ජාපි ත්‍යාවුසො සා දිට්ඨි, යා තෙ දිට්ඨි පුරෙ අහු;
පස්සසි වීතිවත්තන්තං, බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරං.

1208.

‘‘තස්ස බ්‍රහ්මා වියාකාසි, පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථං;
න මෙ මාරිස සා දිට්ඨි, යා මෙ දිට්ඨි පුරෙ අහු.

1209.

‘‘පස්සාමි වීතිවත්තන්තං, බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරං;
සොහං අජ්ජ කථං වජ්ජං, අහං නිච්චොම්හි සස්සතො.

1210.

‘‘යො එතමභිජානාති…පෙ…. කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1211.

‘‘යො මහානෙරුනො කූටං, විමොක්ඛෙන අඵස්සයි;

වනං පුබ්බවිදෙහානං, යෙ ච භූමිසයා නරා.

1212.

‘‘යො එතමභිජානාති, භික්ඛු බුද්ධස්ස සාවකො;
තාදිසං භික්ඛුමාසජ්ජ, කණ්හ දුක්ඛං නිගච්ඡසි.

1213.

‘‘න වෙ අග්ගි චෙතයති, අහං බාලං ඩහාමීති;
බාලොව ජලිතං අග්ගිං, ආසජ්ජ නං පඩය්හති.

1214.

‘‘එවමෙව තුවං මාර, ආසජ්ජ නං තථාගතං;
සයං ඩහිස්සසි අත්තානං, බාලො අග්ගිංව සම්ඵුසං.

1215.

‘‘අපුඤ්ඤං පසවී මාරො, ආසජ්ජ නං තථාගතං;
කින්නු මඤ්ඤසි පාපිම, න මෙ පාපං විපච්චති.

1216.

‘‘කරතො තෙ චීයතෙ පාපං, චිරරත්තාය අන්තක;
මාර නිබ්බින්ද බුද්ධම්හා, ආසං මාකාසි භික්ඛුසු.

1217.

‘‘ඉති මාරං අතජ්ජෙසි, භික්ඛු භෙසකළාවනෙ;
තතො සො දුම්මනො යක්ඛො, තත්ථෙවන්තරධායථා’’ති. –

ඉත්ථං සුදං ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ථෙරො ගාථායො අභාසිත්ථාති.

ඉමිනා අනුක්කමෙන එකච්චං සඞ්ගහං ආරොපෙත්වා ඨපිතා.

තත්ථ **‘‘ආරඤ්ඤිකා’’**තිආදිකා චතස්සො ගාථා භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන භාසිතා. **ආරඤ්ඤිකාති** ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපිත්වා ආරඤ්ඤකධුතඞ්ගසමාදානෙන ආරඤ්ඤිකා. සඞ්ඝභත්තං පටික්ඛිපිත්වා පිණ්ඩපාතිකඞ්ගසමාදානෙන **පිණ්ඩපාතිකා,** සපදානචාරෙන ලද්ධපිණ්ඩපාතෙන යාපනකා. **උඤ්ඡාපත්තාගතෙ රතාති** උඤ්ඡාචරියාය පත්තෙ ආගතෙ පත්තපරියාපන්නෙ රතා, තෙනෙව අභිරතා සන්තුට්ඨා. **දාලෙමු මච්චුනො සෙනන්ති** අත්තානං අනත්ථජනනෙ සහායභාවූපගමනතො මච්චුරාජස්ස සෙනාභූතං කිලෙසවාහිනිං සමුච්ඡින්දෙම. **අජ්ඣත්තං සුසමාහිතාති** ගොචරජ්ඣත්තෙසු සුට්ඨු සමාහිතා හුත්වා, එතෙනස්ස පදාලනූපායමාහ.

ධුනාමාති නිද්ධුනාම විද්ධංසෙම.

සාතතිකාති සාතච්චකාරිනො භාවනාය සතතපවත්තවීරියා.

‘‘අට්ඨිකඞ්කලකුටිකෙ’’තිආදිකා චතස්සො ගාථා අත්තානං පලොභෙතුං උපගතාය ගණිකාය ඔවාදවසෙන අභාසි. තත්ථ **අට්ඨිකඞ්කලකුටිකෙති** අට්ඨිසඞ්ඛලිකාමයකුටිකෙ. **න්හාරුපසිබ්බිතෙති** නවහි න්හාරුසතෙහි සමන්තතො සිබ්බිතෙ. අරඤ්ඤෙ කුටියො දාරුදණ්ඩෙ උස්සාපෙත්වා වල්ලිආදීහි බන්ධිත්වා කරියන්ති, ත්වං පන පරමජෙගුච්ඡෙන අට්ඨිකඞ්කලෙන පරමජෙගුච්ඡෙහෙව න්හාරූහි බන්ධිත්වා කතා, අතිවිය ජෙගුච්ඡා පටික්කූලා චාති දස්සෙති. **ධිරත්ථු පූරෙ දුග්ගන්ධෙති** කෙසලොමාදිනො නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පූරෙ පරිපුණ්ණෙ, තතො එව දුග්ගන්ධෙ ධිරත්ථු තව ධීකාරො හොතු. **පරගත්තෙ මමායසෙති** ඉදඤ්ච තෙ දුග්ගන්ධස්ස උපරි ථොකසමුට්ඨානං පරිස්සයං එවං අසුචිදුග්ගන්ධං ජෙගුච්ඡං පටික්කූලසමාදානං තාදිසෙ එව අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ සොණසිඞ්ගාලකිමිකුලාදීනං ගත්තභූතෙ කළෙවරෙ මමත්තං කරොසි.

ගූථභස්තෙති ගූථභරිතභස්තසදිසෙ. **තචොනද්ධෙති** තචෙන ඔනද්ධෙ ඡවිමත්තපටිච්ඡාදිතකිබ්බිසෙ. **උරගණ්ඩිපිසාචිනීති** උරෙ ඨිතගණ්ඩද්වයවතී භයානකභාවතො අනත්ථාවහතො ච පිසාචසදිසී. **යානි සන්දන්ති සබ්බදාති** යානි නව සොතානි, නව වණමුඛානි සබ්බදා රත්තින්දිවං සන්දන්ති, සවන්ති, අසුචිං පග්ඝරන්ති.

පරිබන්ධන්ති සම්මාපටිපත්තිපරිබන්ධභූතං. **භික්ඛූති** සංසාරෙ භයං ඉක්ඛන්තො භින්නකිලෙසො වා දූරතො **පරිවජ්ජයතෙති** මමත්තං න කරොති. **මීළ්හඤ්ච යථා සුචිකාමොති ච**-ඉති නිපාතමත්තං. යථා සුචිජාතිකො සුචිමෙව ඉච්ඡන්තො සසීසං න්හාතො මීළ්හං දිස්වා දූරතොව පරිවජ්ජෙසි, එවමෙවං භික්ඛූති අත්ථො.

එවඤ්චෙ තං ජනො ජඤ්ඤා, යථා ජානාමි තං අහන්ති එවං සරීරසඤ්ඤිතං අසුචිපුඤ්ජං යථා අහං යථාභූතං ජානාමි, එවමෙව මහාජනො ජානෙය්‍ය, තං ආරකා දූරතොව පරිවජ්ජෙය්‍ය. **ගූථට්ඨානංව පාවුසෙති** පාවුසකාලෙ කිලින්නාසුචිං නිරන්තරං ගූථට්ඨානං විය සුචිජාතිකො. යස්මා පන තං යථාභූතං න ජානාති, තස්මා තත්ථ නිමුග්ගො සීසං න උක්ඛිපතීති අධිප්පායො.

එවං ථෙරෙන සරීරෙ දොසෙ විභාවිතෙ සා ගණිකා ලජ්ජාවනතමුඛා ථෙරෙ ගාරවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා **‘‘එවමෙතං මහාවීරා’’**ති ගාථං වත්වා ථෙරං වන්දිත්වා අට්ඨාසි. තත්ථ **එත්ථ චෙකෙති** එවං පාකටපටික්කූලසභාවෙපි එතස්මිං කායෙ එකච්චෙ සත්තා ආසත්තිබලවතාය **විසීදන්ති** විසාදං ආපජ්ජන්ති. **පඞ්කම්හිව ජරග්ගවො** මහාකද්දමකුච්ඡියං සම්පතිතදුබ්බලබලිබද්දො විය බ්‍යසනමෙව පාපුණන්තීති අත්ථො.

පුන තං ථෙරො මාදිසෙ එවරූපා පටිපත්ති නිරත්ථකා විඝාතාවහා එවාති දස්සෙන්තො **''ආකාසම්හී''**තිආදිනා ගාථාද්වයමාහ. තස්සත්ථො – යො පුග්ගලො හලිද්දියා අඤ්ඤෙන වා රඞ්ගජාතෙන ආකාසං රඤ්ජිතුං මඤ්ඤෙය්‍ය, තස්ස තං කම්මං **විඝාතුදයං** චිත්තවිඝාතාවහමෙව සියා, යථා තං අවිසයෙ යොගො.

තදාකාසසමං චිත්තන්ති තයිදං මම චිත්තං ආකාසසමං කත්ථචි අලග්ගභාවෙන අජ්ඣත්තං සුට්ඨු සමාහිතං, තස්මා **මා පාපචිත්තෙ ආසාදී**ති කාමෙසු නිමුග්ගතාය ලාමකචිත්තෙ නිහීනචිත්තෙ මාදිසෙ මා ආසාදෙහි. **අග්ගිඛන්ධංව පක්ඛිමා**ති පක්ඛිමා සලභො අග්ගික්ඛන්ධං ආසාදෙන්තො අනත්ථමෙව පාපුණාති, එවං සම්පදමිදං තුය්හන්ති දස්සෙති.

පස්ස චිත්තකතන්තිආදිකා සත්ත ගාථා තමෙව ගණිකං දිස්වා විපල්ලත්තචිත්තානං භික්ඛූනං ඔවාදදානවසෙන වුත්තා. තං සුත්වා සා ගණිකා මඞ්කුභූතා ආගතමග්ගෙනෙව පලාතා.

තදාසීතිආදිකා චතස්සො ගාථා ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පරිනිබ්බානං ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ **අනෙකාකාරසම්පන්නෙ**ති අනෙකෙහි සීලසංවරාදිප්පකාරෙහි පරිපුණ්ණෙ.

සුඛුමං තෙ පටිවිජ්ඣන්තීති තෙ යොගිනො අතිසුඛුමං පටිවිජ්ඣන්ති නාම. යථා කිං? **වාලග්ගං උසුනා යථා** යථා සතධාභින්නස්ස වාලස්ස එකං අංසු අග්ගං රත්තන්ධකාරතිමිසාය විජ්ජුල්ලතොභාසෙන විජ්ඣන්තා වියාති අත්ථො. කෙ පන තෙති ආහ **''යෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ පස්සන්ති, පරතො නො ච අත්තතො''**ති. තත්ථ **පරතො**ති අනත්තතො. තස්ස අත්තග්ගාහපටික්ඛෙපදස්සනඤ්හෙතං. තෙනාහ **''නො ච අත්තතො''**ති. එතෙන අනත්තතො අභිවුට්ඨිතස්ස අරියමග්ගස්ස වසෙන දුක්ඛසච්චෙ පරිඤ්ඤාභිසමයං ආහ, තදවිනාභාවතො පන ඉතරෙසම්පි අභිසමයානං සුප්පටිවිජ්ඣතා වුත්තා එව හොතීති දට්ඨබ්බං. කෙචි පන ''අනත්ථකාරකතො පරෙ නාම පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධාති 'පරතො පස්සන්තී'ති ඉමිනා විසෙසතො සබ්බොපි සම්මදෙව වුත්තො''ති වදන්ති. **පච්චබ්‍යාධිංසූ**ති පටිවිජ්ඣිංසු.

සත්තියා විය ඔමට්ඨොති පඨමගාථා තිස්සත්ථෙරං ආරබ්භ වුත්තා, දුතියා වඩ්ඪමානත්ථෙරං. තා හෙට්ඨා වුත්තත්ථාව.

චොදිතො භාවිතත්තෙනාති ගාථා පාසාදකම්පනසුත්තන්තං ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ **භාවිතත්තෙන සරීරන්තිමධාරිනා**ති භගවන්තං සන්ධාය වදති.

නයිදං සිථිලමාරබ්භාතිආදිකා ද්වෙ ගාථා හීනවීරියං **වෙදනාමකං** දහරභික්ඛුං ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ **සිථිලමාරබ්භා**ති සිථිලං කත්වා වීරියං

අකත්වා. **අප්පෙන ථාමසාති** අප්පකෙන වීරියබලෙන නයිදං නිබ්බානං අධිගන්තබ්බං, මහන්තෙනෙව පන චතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියෙන පත්තබ්බන්ති අත්ථො.

විවරමනුපහන්තීතිආදිකා ද්වෙ ගාථා අත්තනො විවෙකභාවං ආරබ්භ වුත්තා. තත්ථ **බ්‍රහ්මුනා අභිවන්දිතොති** මහාබ්‍රහ්මුනා සදෙවකෙන ලොකෙන ච අභිමුඛෙන හුත්වා ථොමිතො නමස්සිතො ච.

උපසන්තං උපරතන්තිආදිකා පඤ්ච ගාථා රාජගහං පිණ්ඩාය පවිසන්තං මහාකස්සපත්ථෙරං දිස්වා ''කාළකණ්ණී මයා දිට්ඨා''ති ඔලොකෙත්වා ඨිතං සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යං මිච්ඡාදිට්ඨිබ්‍රාහ්මණං දිස්වා තස්ස අනුකම්පාය ''අයං බ්‍රාහ්මණො මා නස්සී''ති අරියූපවාදපටිඝාතත්ථං ''ථෙරං වන්දාහී''ති තං උය්‍යොජෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **ජාතිසතං ගච්ඡෙති** ජාතීනං සතං උපගච්ඡෙය්‍ය. **සොත්තියොති** සොත්තියජාතිකො. **වෙදසම්පන්නොති** ඤාණසම්පන්නො. **එතස්සාති** ථෙරස්ස. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – **යො** පුග්ගලො උදිතොදිතා අසම්භින්නා සතබ්‍රාහ්මණජාතියො අනුපටිපාටියා උප්පජ්ජනවසෙන උපගච්ඡෙය්‍ය, තත්ථ ච බ්‍රාහ්මණානං විජ්ජාසු නිප්ඵත්තිං ගතො තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ සියා බ්‍රාහ්මණවත්තඤ්ච පූරෙන්තො, තස්සෙතං විජ්ජාදිඅනුට්ඨානං එතස්ස මහාකස්සපත්ථෙරස්ස වන්දනාය වන්දනාමයපුඤ්ඤස්ස සොළසිං කලං නාග්ඝති, වන්දනාමයපුඤ්ඤමෙව තතො මහන්තතරන්ති.

අට්ඨ විමොක්ඛානීති රූපජ්ඣානාදිකෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ. භාවනාවසෙන හි ලද්ධානි රූපජ්ඣානානි පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තතං අභිරතිවසෙන ආරම්මණෙ නිරාසඞ්ගඤ්ච පවත්තිං උපාදාය ''විමොක්ඛානී''ති වුච්චන්ති. නිරොධසමාපත්ති පන පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා එව. ඉධ පන ඣානමෙව වෙදිතබ්බං. **අනුලොමං පටිලොමන්ති** පඨමජ්ඣානතො පට්ඨාය යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනා අනුලොමං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනතො පට්ඨාය යාව පඨමජ්ඣානා පටිලොමං. **පුරෙභත්තන්ති** භත්තකිච්චතො පුරෙයෙව. **අඵස්සයීති** අනෙකාකාරවොකාරා සමාපත්තියො සමාපජ්ජි. **තතො පිණ්ඩාය ගච්ඡතීති** තතො සමාපත්තිතො වුට්ඨාය, තතො වා සමාපත්තිසමාපජ්ජිතතො පච්ඡා ඉදානි පිණ්ඩාය ගච්ඡතීති තදහු පවත්තං ථෙරස්ස පටිපත්තිං සන්ධාය වදති. ථෙරො පන දිවසෙ දිවසෙ තථෙව පටිපජ්ජති.

තාදිසං භික්ඛුං මාසාදීති යාදිසස්ස ගුණා එකදෙසෙන වුත්තා, තාදිසං තථාරූපං බුද්ධානුබුද්ධං මහාඛීණාසවං භික්ඛුං මා ආසාදෙහි. **මාත්තානං ඛණි බ්‍රාහ්මණාති** ආසාදනෙන ච, බ්‍රාහ්මණ, මා අත්තානං ඛණි, අරියූපවාදෙන අත්තනො කුසලධම්මං වා උම්මූලෙහි. **අභිප්පසාදෙහි මනන්ති** ''සාධුරූපො වත අයං සමණො''ති අත්තනො චිත්තං පසාදෙහි. **මා තෙ විජටි**

මත්ථකන්ති තව මත්ථකං තස්මිං කතෙන අපරාධෙන සත්තධා මා ඵලි. තස්මා තස්ස පටිකාරත්ථං ඛිප්පමෙව පඤ්ජලිකො වන්දාහි. බ්‍රාහ්මණො තං සුත්වා භීතො සංවිග්ගො ලොමහට්ඨජාතො තාවදෙව ථෙරං ඛමාපෙසි.

නෙසො පස්සතීතිආදිකා ද්වෙ ගාථා පොට්ඨිලං නාම භික්ඛුං සම්මා අපටිපජ්ජන්තං මිච්ඡාජීවකතං දිස්වා චොදනාවසෙන වුත්තා. තත්ථ **නෙසො පස්සති සද්ධම්මන්**ති එසො පොට්ඨිලො භික්ඛු සතං බුද්ධාදීනං ධම්මං මග්ගඵලනිබ්බානං න පස්සති. කස්මා? **සංසාරෙන පුරක්ඛතො** සංසාරබන්ධනඅවිජ්ජාදිනා පුරක්ඛතො අපායෙසු නිබ්බත්තනතො **අධොගමං** හෙට්ඨාගාමිං මායාසාඨෙය්‍යානුගතත්තා **ජිම්හපථං** මිච්ඡාමග්ගභාවතො **කුම්මග්ගභූ**තං මිච්ඡාජීවං **අනුධාවති** අනුපරිවත්තති.

කිමීව මීළ්හසල්ලිත්තොති ගූථකිමි විය මීළ්හෙන සමන්තතො ලිත්තො කිලෙසාසුචිවිමිස්සිතෙ **සඞ්ඛාරෙ අධිමුච්ඡිතො** අජ්ඣොපන්නො. **පගාළ්හො ලාභසක්කාරෙ**ති ලාභෙ ච සක්කාරෙ ච තණ්හාවසෙන පකාරතො ගාළ්හො ඔගාළ්හො. **තුච්ඡො ගච්ඡති පොට්ඨිලො**ති අධිසීලසික්ඛාභාවතො තුච්ඡො අසාරො හුත්වා පොට්ඨිලො භික්ඛු ගච්ඡති පවත්තති.

ඉමඤ්ච පස්සාතිආදිකා ද්වෙ ගාථා ආයස්මන්තං සාරිපුත්තං පසංසන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **ඉමඤ්ච පස්සා**ති ආයස්මන්තං සාරිපුත්තත්ථෙරං දිස්වා පසන්නමානසො අත්තනො චිත්තං ආලපති. **සුදස්සනන්**ති අසෙක්ඛානං සීලක්ඛන්ධානඤ්චෙව පාරිපූරියා සාවකපාරමීඤාණස්ස ච පාරිපූරියා සුන්දරදස්සනං. **විමුත්තං උභතොභාගෙ**ති උභතොභාගතො විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තං උභතොභාගෙති අරූපසමාපත්තියා රූපකායතො, මග්ගෙන නාමකායතො, යථාරහං තෙහියෙව වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදභාගෙහි විමුත්තන්ති අත්ථො. සබ්බසො රාගසල්ලාදීනං අභාවෙන **විසල්ලං** කාමාදියොගානං සම්මදෙව ඛීණත්තා **ඛීණසංයොගං** සුපරිසුද්ධස්ස විජ්ජාත්තයස්ස අධිගතත්තා **තෙවිජ්ජං** මච්චුරාජස්ස භඤ්ජිතත්තා **මච්චුහායිනං** පස්සාති යොජනා.

එතෙ සම්බහුලාතිආදිකා ගාථා ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙන මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං පසංසන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **පූජිතො නරදෙවෙනා**ති නරෙහි ච දෙවෙහි ච පරමාය පූජාය පූජිතො. **උප්පන්නො මරණාභිභූ**ති ලොකෙ උප්පන්නො හුත්වා මරණං අභිභවිත්වා ඨිතො. අථ වා **පූජිතො නරදෙවෙන** සම්මාසම්බුද්ධෙන කාරණභූතෙන අරියාය ජාතියා උප්පන්නො. සම්මාසම්බුද්ධො හි පඨමං කම්මුනා නරො මනුස්සො හුත්වා පච්ඡාපි අරියාය ජාතියා උත්තමො දෙවො දෙවාතිදෙවො අහොසි, තස්මා ‘‘නරදෙවො’’ති වුච්චති. පූජිතො නරදෙවෙන භගවතා පසංසාවසෙන උප්පන්නො මරණාභිභූතෙ ලොකෙ උප්පන්නො හුත්වා මරණාභිභූ

මච්චුහායී. **පුණ්ඩරීකංව තොයෙන** උදකෙන පුණ්ඩරීකං විය සඞ්ඛාරගතෙ තණ්හාදිට්ඨිලෙපෙන න උපලිම්පති, කත්ථචිපි අනිස්සිතොති අත්ථො.

යස්සාති යෙන. **මුහුත්තෙති** ඛණමත්තෙ කාලෙ. **සහස්සධාති** සහස්සපකාරො. **ලොකොති** ඔකාසලොකො. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – යෙන මහිද්ධිකෙන ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන සහස්සිලොකධාතු ඛණෙනෙව සම්මදෙව විදිතො, පච්චක්ඛතො ඤාතො **සබ්‍රහ්මකප්පො** මහාබ්‍රහ්මසදිසො ආවජ්ජනාදිවසීභාවප්පත්තියා ඉද්ධිසම්පදාය චුතූපපාතෙ ච වසී. **කාලෙ පස්සතීති** තදනුරූපෙ කාලෙ දිබ්බෙන චක්ඛුනා දෙවතා පස්සතීති.

සාරිපුත්තොවාතිආදිකා ගාථා ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන අත්තනො ගුණෙ පකාසෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **සාරිපුත්තොවාති** ගාථාය අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – **පඤ්ඤාය** පඤ්ඤාසම්පදාය, **සීලෙන** සීලසම්පත්තියා, **උපසමෙන** කිලෙසවූපසමෙන, යො භික්ඛු **පාරඞ්ගතො** පාරං පරියන්තං උක්කංසං ගතො සො සාරිපුත්තො සාවකෙහි පඤ්ඤාදීහි ගුණෙහි පරමුක්කංසගතො. පඤ්ඤාය සීලෙන හි පරමුක්කංසගතො. **එතාවපරමො සියා** එතපරමො එව, නත්ථි තතො උත්තරීති. ඉමං පන ථෙරො යථා සාරිපුත්තො පඤ්ඤාය උත්තමො, තථා අහං සමාධිනා උත්තමොති දීපෙතුං අවොච. තෙනෙවාහ **‘‘කොටිසතසහස්සස්සා’’**තිආදි.

තත්ථ **ඛණෙන නිම්මිනෙති** ඛණෙනෙව කොටිසතසහස්සඅත්තභාවං නිම්මිනෙය්‍ය නිම්මිතුං සමත්ථො. තස්ස නිම්මිනනෙ න මය්හං භාරො අත්ථි. **විකුබ්බනාසු කුසලො, වසීභූතොම්හි ඉද්ධියාති** න කෙවලං මනොමයවිකුබ්බනාසු එව, සබ්බායපි ඉද්ධියා වසීභාවප්පත්තො අම්හි.

සමාධිවිජ්ජාවසිපාරමීගතොති සවිතක්කසවිචාරාදිසමාධීසු චෙව පුබ්බෙනිවාසඤාණාදිවිජ්ජාසු ච වසීභාවෙන පාරමිං කොටිං පත්තො අසි. තස්ස තණ්හානිස්සයාදිරහිතස්ස සත්ථු සාසනෙ යථාවුත්තෙහි ගුණෙහි උක්කංසගතො. ධිතිසම්පන්නතාය **ධීරො, මොග්ගල්ලානගොත්තො** මොග්ගල්ලානො, සුට්ඨු ඨපිතඉන්ද්‍රියතාය **සමාහිතින්ද්‍රියො,** යථා හත්ථිනාගො පූතිලතාබන්ධනං සුඛෙනෙව ඡින්දති, එවං සකලං කිලෙසබන්ධනං සමුච්ඡින්දි එවාති.

කීදිසො නිරයො ආසීතිආදයො ගාථා කොට්ඨං අනුපවිසිත්වා නික්ඛමිත්වා ඨිතමාරං තජ්ජෙන්තෙන ථෙරෙන වුත්තා. තත්ථ **කීදිසොති** කිංපකාරො. **යත්ථ දුස්සීති** යස්මිං නිරයෙ ‘‘දුස්සී’’ති එවංනාමො මාරො. **අපච්චථාති** නිරයග්ගිනා අපච්චි. **විධුරං සාවකන්ති** විධුරං නාම කකුසන්ධස්ස භගවතො අග්ගසාවකං. **ආසජ්ජාති** ඝට්ටයිත්වා බාධිත්වා. **කකුසන්ධඤ්ච**

බ්‍රාහ්මණන්ති කකුසන්ධඤ්ච සම්මාසම්බුද්ධං ආසජ්ජාති අත්ථො. භගවන්තං උද්දිස්ස කුමාරං ආවිසිත්වා මාරෙන ඛිත්තා සක්ඛරා ථෙරස්ස සීසෙ පති.

සතං ආසි අයොසඞ්කූති තස්මිං කිර නිරයෙ උපපන්නානං තිගාවුතො අත්තභාවො හොති, දුස්සීමාරස්සාපි තාදිසොව අහොසි. අථ නිරයපාලා තාලක්ඛන්ධප්පමාණානං අයොසූලානං ආදිත්තානං සම්පජ්ජලිතානං සජොතිභූතානං සතමෙව ගහෙත්වා ''ඉමස්මිංව තෙ ඨානෙ ඨිතෙන හදයෙන චින්තෙත්වා පාපං කත''න්ති සුධාදොණියං සුධං කොට්ටෙන්තා විය හදයමජ්ඣං කොට්ටෙත්වා පණ්ණාස ජනා පාදාභිමුඛා, පණ්ණාස ජනා සීසාභිමුඛා කොට්ටෙන්තා ගච්ඡන්ති, එවං ගච්ඡන්තා ච පඤ්චහි වස්සසතෙහි උභො අන්තෙ පත්වා පුන නිවත්තමානා පඤ්චහි වස්සසතෙහි හදයමජ්ඣං උපගච්ඡන්ති, තං සන්ධාය වුත්තං ''සතං ආසි අයොසඞ්කූ''ති. **සබ්බෙ පච්චත්තවෙදනා**ති සයමෙව පාටියෙක්කවෙදනාජනකා. සා කිර වෙදනා මහානිරයවෙදනාතො දුක්ඛතරා හොති, යථා හි සිනෙහපානසත්තාහතො පරිහාරසත්තාහං දුක්ඛතරං, එවං මහානිරයදුක්ඛතො උස්සදෙ වුට්ඨානවෙදනා දුක්ඛතරා. **ඊදිසො නිරයො ආසී**ති ඉමස්මිං ඨානෙ දෙවදූතසුත්තෙන (අ. නි. 3.36; ම. නි. 3.261) නිරයො දීපෙතබ්බො.

යො එතමභිජානාතීති යො මහාභිඤ්ඤො එතං කම්මඵලඤ්ච හත්ථතලෙ ඨපිතආමලකං විය අභිමුඛං කත්වා පච්චක්ඛතො ජානාති. **භික්ඛු බුද්ධස්ස සාවකො**ති භින්නකිලෙසො භික්ඛු සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකො. **කණ්හ, දුක්ඛං නිගච්ඡසී**ති එකන්තකාළකෙහි පාපධම්මෙහි සමන්නාගතත්තා, කණ්හ මාර, දුක්ඛං වින්දිස්සසි.

මජ්ඣෙසරස්මින්ති මහාසමුද්දස්ස මජ්ඣෙ කිර උදකං වත්ථුං කත්වා නිබ්බත්තවිමානානි කප්පට්ඨිතිකානි හොන්ති. තෙනාහ **''විමානා කප්පඨායිනො''**ති. තෙසං වෙළුරියස්ස විය වණ්ණො හොති, පබ්බතමත්ථකෙ ජලිතනළග්ගික්ඛන්ධො විය ච එතෙසං අච්චියො ජොතන්ති, තෙන තෙ අතිවිය පභස්සරා පභාසම්පන්නා හොන්ති. තෙනාහ **''වෙළුරියවණ්ණා රුචිරා, අච්චිමන්තො පභස්සරා''**ති. **පුථූ නානත්තවණ්ණියො**ති නීලාදිවසෙන නානත්තවණ්ණා බහූ අච්ඡරා **තත්ථ** තෙසු විමානෙසු නච්චන්ති.

යො එතමභිජානාතීති යො එතං විමානං වත්ථුං පච්චක්ඛං කත්වා ජානාති. අයඤ්හි අත්ථො විමානපෙතවත්ථූහි දීපෙතබ්බො.

බුද්ධෙන චොදිතොති සම්මාසම්බුද්ධෙන චොදිතො උය්යොජිතො. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පෙක්ඛතො**ති මහතො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස පස්සන්තස්ස. **මිගාරමාතුපාසාදං පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයී**ති (ම. නි. 1.513) පුබ්බාරාමෙ විසාඛාය මහාඋපාසිකාය කාරිතං සහස්සගබ්භපටිමණ්ඩිතං මහාපාසාදං

අත්තනො පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පෙසිං. එකස්මිඤ්හි සමයෙ පුබ්බාරාමෙ යථාවුත්තපාසාදෙ භගවති විහරන්තෙ සම්බහුලා නවකතරා භික්ඛූ උපරිපාසාදෙ නිසින්නා සත්ථාරම්පි අචින්තෙත්වා තිරච්ඡානකථං කථෙතුමාරද්ධා, තං සුත්වා භගවා තෙ සංවෙජෙත්වා අත්තනො ධම්මදෙසනාය භාජනභූතෙ කාතුකාමො ආයස්මන්තං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං ආමන්තෙසි – ''පස්සසි ත්වං, මොග්ගල්ලාන, නවෙ භික්ඛූ තිරච්ඡානකථමනුයුත්තෙ''ති. තං සුත්වා ථෙරො සත්ථු අජ්ඣාසයං ඤත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං ආපොකසිණාරම්මණං චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ''පාසාදස්ස පතිට්ඨිතොකාසං උදකං හොතූ''ති අධිට්ඨාය පාසාදමත්ථකෙ ථූපිකං පාදඞ්ගුට්ඨෙන පහරි, පාසාදො ඔනමිත්වා එකෙන පස්සෙන අට්ඨාසි. පුනපි පහරි, අපරෙන පස්සෙන අට්ඨාසි. තෙ භික්ඛූ භීතා සංවිග්ගා පාසාදස්ස පතනභයෙන තතො නික්ඛමිත්වා භගවතො සමීපෙ අට්ඨංසු. සත්ථා තෙසං අජ්ඣාසයං ඔලොකෙත්වා ධම්මං දෙසෙති. තං සුත්වා තෙසු කෙචි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිංසු, කෙචි සකදාගාමිඵලෙ, කෙචි අනාගාමිඵලෙ, කෙචි අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨහිංසු. ස්වායමත්ථො පාසාදකම්පනසුත්තෙන දීපෙතබ්බො.

වෙජයන්තපාසාදන්ති සො වෙජයන්තපාසාදො තාවතිංසභවනෙ යොජනසහස්සුබ්බෙධො අනෙකසහස්සනියූහකූටාගාරපටිමණ්ඩිතො දෙවාසුරසඞ්ගාමෙ අසුරෙ ජිනිත්වා සක්කෙ දෙවානමින්දෙ නගරමජ්ඣෙ ඨිතෙ උට්ඨිතො විජයන්තෙන නිබ්බත්තත්තා ''වෙජයන්තො''ති ලද්ධනාමො පාසාදො, තං සන්ධායාහ ''වෙජයන්තපාසාද''න්ති. තම්පි හි අයං ථෙරො පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පෙසි. එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවන්තං පුබ්බාරාමෙ විහරන්තං සක්කො දෙවරාජා උපසඞ්කමිත්වා තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිං පුච්ඡි. තස්ස භගවා විස්සජ්ජෙති. සො තං සුත්වා අත්තමනො පමුදිතො අභිවාදෙත්වා පදක්ඛිණං කත්වා අත්තනො දෙවලොකමෙව ගතො. අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එවං චින්තෙසි – ''අයං සක්කො භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එවරූපං ගම්භීරං නිබ්බානපටිසංයුත්තං පඤ්හං පුච්ඡි, භගවතා ච පඤ්හො විස්සජ්ජිතො, කින්නු ඛො ජානිත්වා ගතො, උදාහු අජානිත්වා? යංනූනාහං දෙවලොකං ගන්ත්වා තමත්ථං ජානෙය්‍යා''න්ති. සො තාවදෙව තාවතිංසභවනං ගන්ත්වා සක්කං දෙවානමින්දං තමත්ථං පුච්ඡි. සක්කො දිබ්බසම්පත්තියා පමත්තො හුත්වා වික්ඛෙපං අකාසි. ථෙරො තස්ස සංවෙගජනනත්ථං වෙජයන්තපාසාදං පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පෙසි. තෙන වුත්තං –

> ''යො වෙජයන්තපාසාදං, පාදඞ්ගුට්ඨෙන කම්පයි;
> ඉද්ධිබලෙනුපත්ථද්ධො, සංවෙජෙසි ච දෙවතා''ති. (ම. නි. 1.513)

අයං පනත්ථො චූළතණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිසුත්තෙන (ම. නි. 1.390 ආදයො) දීපෙතබ්බො. කම්පිතාකාරො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව.

සක්කං සො පරිපුච්ඡතීති යථාවුත්තමෙව ථෙරස්ස තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිපුච්ඡං සන්ධාය වුත්තං. තෙනාහ **‘‘අපි, ආවුසො, ජානාසි, තණ්හක්ඛයවිමුත්තියො’’**ති. **තස්ස සක්කො වියාකාසීති** ඉදං ථෙරෙන පාසාදකම්පනෙ කතෙ සංවිග්ගහදයෙන පමාදං පහාය යොනිසො මනසි කරිත්වා පඤ්හස්ස බ්‍යාකතභාවං සන්ධාය වුත්තං. සත්ථාරා දෙසිතනියාමෙනෙව හි සො තදා කථෙසි. තෙනාහ ‘‘පඤ්හං පුට්ඨො යථාතථ’’න්ති. තත්ථ **සක්කං සො පරිපුච්ඡතීති** සක්කං දෙවරාජං සො මොග්ගල්ලානත්ථෙරො සත්ථාරා දෙසිතාය තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තියා සම්මදෙව ගහිතභාවං පුච්ඡි. අතීතත්ථෙ හි ඉදං වත්තමානවචනං. **අපි, ආවුසො, ජානාසීති**, ආවුසො, අපි ජානාසි, කිං ජානාසි? **තණ්හක්ඛයවිමුත්තියොති** යථා තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තියො සත්ථාරා තුය්හං දෙසිතා, තථා කිං ජානාසීති පුච්ඡි. **තණ්හක්ඛයවිමුත්තියොති** වා තණ්හාසඞ්ඛයවිමුත්තිසුත්තස්ස දෙසනං පුච්ඡති.

බ්‍රහ්මානන්ති මහාබ්‍රහ්මානං. **සුධම්මායං ඨිතො සභන්ති** සුධම්මාය සභාය. අයං පන බ්‍රහ්මලොකෙ සුධම්මසභාව, න තාවතිංසභවනෙ, සුධම්මසභාවිරහිතො දෙවලොකො නාම නත්ථි. **අජ්ජාපි ත්‍යාවුසො, සා දිට්ඨි, යා තෙ දිට්ඨි පුරෙ අහූති** ඉමං බ්‍රහ්මලොකං උපගන්තුං සමත්ථො නත්ථි කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, සත්ථු ඉධාගමනතො පුබ්බෙ යා තුය්හං දිට්ඨි අහොසි, කිං අජ්ජාපි ඉදානිපි සා දිට්ඨි න විගතාති? **පස්සසි වීතිවත්තන්තං, බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරන්ති** බ්‍රහ්මලොකෙ වීතිපතන්තං මහාකප්පිනමහාකස්සපාදීහි සාවකෙහි පරිවාරිතස්ස තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නිසින්නස්ස සසාවකස්ස භගවතො ඔභාසං පස්සසීති අත්ථො. එකස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා බ්‍රහ්මලොකෙ සුධම්මාය සභාය සන්නිපතිත්වා සන්නිසින්නස්ස – ‘‘අත්ථි නු ඛො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවංමහිද්ධිකො, යො ඉධ ආගන්තුං සක්කුණෙය්‍යා’’ති චින්තෙන්තස්ස බ්‍රහ්මුනො චිත්තමඤ්ඤාය තත්ථ ගන්ත්වා බ්‍රහ්මුනො මත්ථකෙ ආකාසෙ නිසින්නො තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා ඔභාසං මුඤ්චන්තො මහාමොග්ගල්ලානාදීනං ආගමනං චින්තෙසි. සහ චින්තනෙන තෙපි තත්ථ ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා සත්ථු අජ්ඣාසයං ඤත්වා තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා පච්චෙකදිසාසු නිසීදිත්වා ඔභාසං විස්සජ්ජිත්වා සකලබ්‍රහ්මලොකො එකොභාසො අහොසි. සත්ථා බ්‍රහ්මුනො කල්ලචිත්තතං ඤත්වා චතුසච්චපකාසනං ධම්මං දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ අනෙකානි බ්‍රහ්මසහස්සානි මග්ගඵලෙසු පතිට්ඨහිංසු, තං සන්ධාය චොදෙන්තො **‘‘අජ්ජාපි ත්‍යාවුසො, සා දිට්ඨී’’**ති ගාථමාහ. අයං පනත්ථො බකබ්‍රහ්මසුත්තෙන දීපෙතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං (සං. නි. 1.176) –

> ‘‘එකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙ. තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤතරස්ස බ්‍රහ්මුනො එවරූපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං හොති – ‘නත්ථි සො

සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා, යො ඉධ ආගච්ඡෙය්‍යා’ති. අථ ඛො භගවා තස්ස බ්‍රහ්මුනො චෙතසා චෙතොපරිවිතක්කමඤ්ඤාය සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො සමිඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය, පසාරිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය, එවමෙව ජෙතවනෙ අන්තරහිතො තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො භගවා තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරි වෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා.

‘‘අථ ඛො ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස එතදහොසි – ‘කහං නු ඛො භගවා එතරහි විහරතී’ති? අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො භගවන්තං දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං තෙජොධාතුං සමාපන්නං. දිස්වාන සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො සමිඤ්ජිතං වා බාහං පසාරෙය්‍ය, පසාරිතං වා බාහං සමිඤ්ජෙය්‍ය, එවමෙව ජෙතවනෙ අන්තරහිතො තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පුරත්ථිමං දිසං නිස්සාය තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නීචතරං භගවතො.

‘‘අථ ඛො ආයස්මතො මහාකස්සපස්ස එතදහොසි – ‘කහං නු ඛො භගවා එතරහි විහරතී’ති? අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො භගවන්තං දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං තෙජොධාතුං සමාපන්නං. දිස්වාන සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො…පෙ…. එවමෙව ජෙතවනෙ අන්තරහිතො තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො ආයස්මා මහාකස්සපො දක්ඛිණං දිසං නිස්සාය තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නීචතරං භගවතො.

‘‘අථ ඛො ආයස්මතො මහාකප්පිනස්ස එතදහොසි – ‘කහං නු ඛො භගවා එතරහි විහරතී’ති? අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාකප්පිනො භගවන්තං දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං තෙජොධාතුං සමාපන්නං. දිස්වාන සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො…පෙ…. එවමෙව ජෙතවනෙ අන්තරහිතො තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො ආයස්මා මහාකප්පිනො පච්ඡිමං දිසං නිස්සාය තස්ස බ්‍රහ්මුනො. උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නීචතරං භගවතො.

‘‘අථ ඛො ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස එතදහොසි – ‘කහං නු ඛො භගවා එතරහි විහරතී’ති? අද්දසා ඛො ආයස්මා අනුරුද්ධො භගවන්තං දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන තස්ස

බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසින්නං තෙජොධාතුං සමාපන්නං. දිස්වාන සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො...පෙ.... එවමෙව ජෙතවනෙ අන්තරහිතො තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො ආයස්මා අනුරුද්ධො උත්තරං දිසං නිස්සාය තස්ස බ්‍රහ්මුනො උපරිවෙහාසං පල්ලඞ්කෙන නිසීදි තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා නීචතරං භගවතො. අථ ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං බ්‍රහ්මානං ගාථාය අජ්ඣභාසි –

‘‘අජ්ජාපි තෙ ආවුසො සා දිට්ඨි, යා තෙ දිට්ඨි පුරෙ අහු;
පස්සසි වීතිවත්තන්තං, බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරන්ති.

‘‘න මෙ මාරිස සා දිට්ඨි, යා මෙ දිට්ඨි පුරෙ අහු;
පස්සාමි වීතිවත්තන්තං, බ්‍රහ්මලොකෙ පභස්සරං;
ස්වාහං අජ්ජ කථං වජ්ජං, අහං නිච්චොම්හි සස්සතො’’ති.

‘‘අථ ඛො භගවා තං බ්‍රහ්මානං සංවෙජෙත්වා සෙය්‍යථාපි නාම බලවා පුරිසො...පෙ.... එවමෙව තස්මිං බ්‍රහ්මලොකෙ අන්තරහිතො ජෙතවනෙ පාතුරහොසි. අථ ඛො සො බ්‍රහ්මා අඤ්ඤතරං බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජං ආමන්තෙසි – ‘එහි ත්වං, මාරිස, යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඞ්කම, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං මහාමොග්ගල්ලානං එවං වදෙහි ‘අත්ථි නු ඛො මාරිස මොග්ගල්ලාන, අඤ්ඤෙපි තස්ස භගවතො සාවකා එවංමහිද්ධිකා එවංමහානුභාවා සෙය්‍යථාපි භවං මොග්ගල්ලානො, කස්සපො, කප්පිනො, අනුරුද්ධො’’’ති. ‘‘එවං, මාරිසා’’ති ඛො සො බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජො තස්ස බ්‍රහ්මුනො පටිස්සුත්වා යෙනායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා ආයස්මන්තං මහාමොග්ගල්ලානං එතදවොච – ‘‘අත්ථි නු ඛො, මාරිස මොග්ගල්ලාන, අඤ්ඤෙපි තස්ස භගවතො සාවකා එවංමහිද්ධිකා එවංමහානුභාවා සෙය්‍යථාපි භවං මොග්ගල්ලානො, කස්සපො, කප්පිනො, අනුරුද්ධො’’ති. අථ ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජං ගාථාය අජ්ඣභාසි –

‘‘තෙවිජ්ජා ඉද්ධිපත්තා ච, චෙතොපරියායකොවිදා;
ඛීණාසවා අරහන්තො, බහූ බුද්ධස්ස සාවකා’’ති.

‘‘අථ ඛො සො බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජො ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස භාසිතං අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා යෙන සො බ්‍රහ්මා තෙනුපසඞ්කමි, උපසඞ්කමිත්වා තං බ්‍රහ්මානං එතදවොච – ආයස්මා, මාරිස මහාමොග්ගල්ලානො එවමාහ –

‘‘තෙවිජ්ජා ඉද්ධිපත්තා ච, චෙතොපරියායකොවිදා;

ඛීණාසවා අරහන්තො, බහූ බුද්ධස්ස සාවකා’’ති.

‘‘ඉදමවොච සො බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජො. අත්තමනො ච සො බ්‍රහ්මා තස්ස බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජස්ස භාසිතං අභිනන්දී’’ති.

ඉදං සන්ධාය වුත්තං ‘‘අයං පනත්ථො බකබ්‍රහ්මසුත්තෙන දීපෙතබ්බො’’ති.

මහානෙරුනො කූටන්ති කූටසීසෙන සකලමෙව සිනෙරුපබ්බතරාජං වදති. **විමොක්ඛෙන අඵස්සයී**ති ඣානවිමොක්ඛනිස්සයෙන අභිඤ්ඤාණෙන ඵස්සයීති අධිප්පායො. **වන**න්ති ජම්බුදීපං. සො හි වනබහුලතාය ‘‘වන’’න්ති වුත්තො. තෙනාහ ‘‘ජම්බුසණ්ඩස්ස ඉස්සරො’’ති. **පුබ්බවිදෙහාන**න්ති පුබ්බවිදෙහට්ඨානං, පුබ්බවිදෙහන්ති අත්ථො. **යෙ ච භූමිසයා නරා**ති භූමිසයා නරා නාම අපරගොයානකා ච උත්තරකුරුකා ච මනුස්සා. තෙ හි ගෙහාභාවතො ‘‘භූමිසයා’’ති වුත්තා. තෙපි සබ්බෙ අඵස්සයීති සම්බන්ධො. අයං පනත්ථො නන්දොපනන්දදමනෙන (විසුද්ධි. 2.396 නන්දොපනන්දනාගදමනකථා) දීපෙතබ්බො –

‘‘එකස්මිං කිර සමයෙ අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති භගවතො ධම්මදෙසනං සුත්වා ‘ස්වෙ, භන්තෙ, පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං මය්හං ගෙහෙ භික්ඛං ගණ්හථා’ති නිමන්තෙත්වා පක්කාමි. තංදිවසඤ්ච භගවතො පච්චූසසමයෙ දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තස්ස **නන්දොපනන්දො** නාම නාගරාජා ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡි. භගවා ‘අයං නාගරාජා මය්හං ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡති, කිං නු ඛො භවිස්සතී’ති ආවජ්ජෙන්තො සරණගමනස්ස උපනිස්සයං දිස්වා ‘අයං මිච්ඡාදිට්ඨිකො තීසු රතනෙසු අප්පසන්නො, කො නු ඛො ඉමං මිච්ඡාදිට්ඨිතො විමොචෙය්‍යා’ති ආවජ්ජෙන්තො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරං අද්දස.

‘‘තතො පභාතාය රත්තියා සරීරපටිජග්ගනං කත්වා ආයස්මන්තං ආනන්දං ආමන්තෙසි – ‘ආනන්ද, පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං ආරොචෙහි තථාගතො දෙවචාරිකං ගච්ඡතී’ති. තංදිවසඤ්ච නන්දොපනන්දස්ස ආපානභූමිං සජ්ජයිංසු. සො දිබ්බරතනපල්ලඞ්කෙ දිබ්බෙන සෙතච්ඡත්තෙන ධාරියමානො තිවිධනාටකෙහි චෙව නාගපරිසාය ච පරිවුතො දිබ්බභාජනෙසු උපට්ඨාපිතං අන්නපානවිධිං ඔලොකයමානො නිසින්නො හොති. අථ ඛො භගවා යථා නාගරාජා පස්සති, තථා කත්වා තස්ස විමානමත්ථකෙනෙව පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං තාවතිංසදෙවලොකාභිමුඛො පායාසි.

‘‘තෙන ඛො පන සමයෙන නන්දොපනන්දස්ස නාගරාජස්ස එවරූපං පාපකං දිට්ඨිගතං උප්පන්නං හොති – ‘ඉමෙ හි නාම මුණ්ඩකා සමණකා අම්හාකං උපරිභවනෙන දෙවානං තාවතිංසානං භවනං පවිසන්තිපි නික්ඛමන්තිපි, න ඉදානි ඉතො පට්ඨාය ඉමෙසං අම්හාකං මත්ථකෙ

පාදපංසුං ඔකිරන්තානං ගන්තුං දස්සාමී’’ති උට්ඨාය සිනෙරුපාදං ගන්ත්වා තං අත්තභාවං විජහිත්වා සිනෙරුං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි ඵණං කත්වා තාවතිංසභවනං අවකුජ්ජෙන ඵණෙන පටිග්ගහෙත්වා අදස්සනං ගමෙසි.

‘‘අථ ඛො ආයස්මා රට්ඨපාලො භගවන්තං එතදවොච – ‘පුබ්බෙ, භන්තෙ, ඉමස්මිං පදෙසෙ ඨිතො සිනෙරුං පස්සාමි, සිනෙරුපරිභණ්ඩං පස්සාමි, තාවතිංසං පස්සාමි, වෙජයන්තං පස්සාමි, වෙජයන්තස්ස පාසාදස්ස උපරි ධජං පස්සාමි. කො නු ඛො, භන්තෙ, හෙතු කො පච්චයො, යං එතරහි නෙව සිනෙරුං පස්සාමි…පෙ…. න වෙජයන්තස්ස පාසාදස්ස උපරි ධජං පස්සාමී’ති? අයං, රට්ඨපාල, නන්දොපනන්දො නාම නාගරාජා තුම්හාකං කුපිතො සිනෙරුං සත්තක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි ඵණෙන පටිච්ඡාදෙත්වා අන්ධකාරං කත්වා ඨිතොති. ‘දමෙමි නං, භන්තෙ’ති. න භගවා නං අනුජානි. අථ ඛො ආයස්මා භද්දියො ආයස්මා රාහුලොති අනුක්කමෙන සබ්බෙපි භික්ඛූ උට්ඨහිංසු. න භගවා අනුජානි.

‘‘අවසානෙ මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො ‘අහං, භන්තෙ, දමෙමි න’න්ති ආහ. ‘දමෙහි, මොග්ගල්ලානා’ති භගවා අනුජානි. ථෙරො අත්තභාවං විජහිත්වා මහන්තං නාගරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා නන්දොපනන්දං චුද්දසක්ඛත්තුං භොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා තස්ස ඵණස්ස මත්ථකෙ අත්තනො ඵණං ඨපෙත්වා සිනෙරුනා සද්ධිං අභිනිප්පීළෙසි. නාගරාජා ධූමායි. ථෙරො ‘න තුය්හංයෙව සරීරෙ ධූමො අත්ථි, මය්හම්පි අත්ථී’ති ධූමායි. නාගරාජස්ස ධූමො ථෙරං න බාධති. ථෙරස්ස පන ධූමො නාගරාජං බාධති. තතො නාගරාජා පජ්ජලි. ථෙරොපි ‘න තුය්හංයෙව සරීරෙ අග්ගි අත්ථි, මය්හම්පි අත්ථී’ති පජ්ජලි. නාගරාජස්ස තෙජො ථෙරං න බාධති, ථෙරස්ස පන තෙජො නාගරාජං බාධති. නාගරාජා ‘අයං මං සිනෙරුනා අභිනිප්පීළෙත්වා ධූමායති චෙව පජ්ජලති චා’ති චින්තෙත්වා, ‘භො, තුවං කොසී’ති පටිපුච්ඡි. අහං ඛො, නන්ද, මොග්ගල්ලානොති. භන්තෙ, අත්තනො භික්ඛුභාවෙන තිට්ඨාහී’’ති.

‘‘ථෙරො තං අත්තභාවං විජහිත්වා තස්ස දක්ඛිණකණ්ණසොතෙන පවිසිත්වා වාමකණ්ණසොතෙන නික්ඛමි, වාමකණ්ණසොතෙන පවිසිත්වා දක්ඛිණකණ්ණසොතෙන නික්ඛමි. තථා දක්ඛිණනාසසොතෙන පවිසිත්වා වාමනාසසොතෙන නික්ඛමි, වාමනාසසොතෙන පවිසිත්වා දක්ඛිණනාසසොතෙන නික්ඛමි. තතො නාගරාජා මුඛං විවරි. ථෙරො මුඛෙන පවිසිත්වා අන්තොකුච්ඡියං පාචීනෙන ච පච්ඡිමෙන ච චඞ්කමති. භගවා ‘මොග්ගල්ලාන, මනසි කරොහි මහිද්ධිකො නාගො’ති ආහ. ථෙරො ‘මය්හං ඛො, භන්තෙ, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලීකතා යානීකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, තිට්ඨතු, භන්තෙ,

නන්දොපනන්දො, අහං නන්දොපනන්දසදිසානං නාගරාජානං සතම්පි සහස්සම්පි සතසහස්සම්පි දමෙය්‍යා’න්ති ආහ.

‘‘නාගරාජා චින්තෙසි – ‘පවිසන්තො තාව මෙ න දිට්ඨො, නික්ඛමනකාලෙ දානි නං දාඨන්තරෙ පක්ඛිපිත්වා සඞ්ඛාදිස්සාමී’ති චින්තෙත්වා ‘නික්ඛමථ, භන්තෙ, මා මං අන්තොකුච්ඡියං අපරාපරං චඞ්කමන්තො බාධයිත්ථා’ති ආහ. ථෙරො නික්ඛමිත්වා බහි අට්ඨාසි. නාගරාජා ‘අයං සො’ති දිස්වා නාසවාතං විස්සජ්ජි. ථෙරො චතුත්ථජ්ඣානං සමාපජ්ජි, ලොමකූපම්පිස්ස වාතො චාලෙතුං නාසක්ඛි. ‘අවසෙසා භික්ඛූ කිර ආදිතො පට්ඨාය සබ්බපාටිහාරියානි කාතුං සක්කුණෙය්‍යුං, ඉමං පන ඨානං පත්වා එවං ඛිප්පනිසන්තිනො හුත්වා සමාපජ්ජිතුං නාසක්ඛිස්සන්තී’ති නෙසං භගවා නාගරාජදමනං නානුජානි.

‘‘නාගරාජා ‘අහං ඉමස්ස සමණස්ස නාසවාතෙන ලොමකූපම්පි චාලෙතුං නාසක්ඛිං, මහිද්ධිකො සො සමණො’ති චින්තෙසි. ථෙරො අත්තභාවං විජහිත්වා සුපණ්ණරූපං නිම්මිනිත්වා සුපණ්ණවාතං දස්සෙන්තො නාගරාජානං අනුබන්ධි, නාගරාජා තං අත්තභාවං විජහිත්වා මාණවකවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා, ‘භන්තෙ, තුම්හාකං සරණං ගච්ඡාමී’ති වදන්තො ථෙරස්ස පාදෙ වන්දි. ථෙරො ‘සත්ථා, නන්ද, ආගතො, එහි ත්වං, ගමිස්සාමා’ති නාගරාජානං දමෙත්වා නිබ්බිසං කත්වා, ගහෙත්වා භගවතො සන්තිකං අගමාසි. නාගරාජා භගවන්තං වන්දිත්වා ‘භන්තෙ, තුම්හාකං සරණං ගච්ඡාමී’ති ආහ. භගවා ‘සුඛී හොහි, නාගරාජා’ති වත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අනාථපිණ්ඩිකස්ස නිවෙසනං අගමාසි.

‘‘අනාථපිණ්ඩිකො ‘කිං, භන්තෙ, අතිදිවා ආගතත්ථා’ති ආහ. මොග්ගල්ලානස්ස ච නන්දොපනන්දස්ස ච සඞ්ගාමො අහොසීති. කස්ස පන, භන්තෙ, ජයො, කස්ස පරාජයොති? මොග්ගල්ලානස්ස ජයො, නන්දස්ස පරාජයොති. අනාථපිණ්ඩිකො ‘අධිවාසෙතු මෙ, භන්තෙ, භගවා සත්තාහං එකපටිපාටියා භත්තං, සත්තාහං ථෙරස්ස සක්කාරං කරිස්සාමී’ති වත්වා සත්තාහං බුද්ධප්පමුඛානං පඤ්චන්නං භික්ඛුසතානං මහාසක්කාරං අකාසි. තෙන වුත්තං – ‘නන්දොපනන්දදමනෙන දීපෙතබ්බො’’’ති.

යො එතමභිජානාතීති එතං යථාවුත්තං විමොක්ඛං ඵුසනකරණවසෙන ජානාති.

න වෙ අග්ගි චෙතයති, අහං බාලං ඩහාමීති එවං න අග්ගි අභිසංචෙතෙති, නාපි ඩහනාය පයොගං පරක්කමං කරොති, බාලො එව පන ‘‘අයං මන්දාගතී’’ති අනිජලන්තං විය ජලිතං අග්ගිං ආසජ්ජ නං පඩය්හති, එවමෙව, මාර, න මයං ඩහිතුකාමා, බාධෙතුකාමා, ත්වඤ්ඤෙව පන තථා ආගමනාදිඅත්ථෙන තථාගතං අග්ගික්ඛන්ධසදිසං අරියසාවකං ආසජ්ජ අත්තානං ඩහිස්සසි, ඩහදුක්ඛතො න මුඤ්චිස්සසි.

අපුඤ්ඤං පසවීති අපුඤ්ඤං පටිලභති. **න මෙ පාපං විපච්චතීති** මම පාපං න විපච්චති, කිං නු, මාර, එවං මඤ්ඤසි නයිදමත්ථි.

කරොතො තෙ චීයතෙ පාපන්ති එකංසෙන කරොන්තස්ස තෙ පාපං චිරරත්තාය චිරකාලං අනත්ථාය දුක්ඛාය උපචීයති. **මාර, නිබ්බින්ද බුද්ධම්හාති** චතුසච්චබුද්ධතො බුද්ධසාවකතො නිබ්බින්ද නිබ්බිජ්ජ පරතො කම්මං. **ආසං මාකාසි භික්ඛුසූති** ''භික්ඛූ විරොධෙමි විහෙසෙමී''ති එතං ආසං මාකාසි.

ඉතීති එවං. **මාරං අතජ්ජෙසීති,** ''මාර, නිබ්බින්ද...පෙ.... භික්ඛුසූ''ති ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො. **භෙසකළාවනෙති** එවංනාමකෙ අරඤ්ඤෙ. **තතොති** තජ්ජනහෙතු. **සො දුම්මනො යක්ඛොති** සො මාරො දොමනස්සිකො හුත්වා තත්ථෙව තස්මිංයෙව ඨානෙ අන්තරධායි, අදස්සනං අගමාසි. අයඤ්ච ගාථා ධම්මසඞ්ගායනකාලෙ ඨපිතා. යං පනෙත්ථ අන්තරන්තරා අත්ථතො න විභත්තං, තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

එවමයං මහාථෙරො මාරං තජ්ජෙත්වා දෙවචාරිකානරකචාරිකාදිවසෙන අඤ්ඤෙහි සාවකෙහි අසාධාරණං සත්තූපකාරං කත්වා ආයුපරියොසානෙ පරිනිබ්බායි. පරිනිබ්බායන්තො ච අනොමදස්සිස්ස භගවතො පාදමූලෙ පණිධානං කත්වා තතො පට්ඨාය තත්ථ තත්ථ භවෙ උළාරානි පුඤ්ඤානි කත්වා සාවකපාරමියා මත්ථකෙ ඨිතොපි අන්තරා කතස්ස පාපකම්මස්ස වසෙන උට්ඨිතාය කම්මපිලොතිකාය තිත්ථියෙහි උය්‍යොජිතෙහි චොරෙහි බාධිතො අනප්පකං සරීරභෙදං කත්වා පරිනිබ්බායි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 1.1.375, 380-397) –

''අනොමදස්සී භගවා, ලොකජෙට්ඨො නරාසභො;
විහාසි හිමවන්තම්හි, දෙවසඞ්ඝපුරක්ඛතො.

''භගවා තතො ඔතරිත්වා, විචරි චාරිකං ජිනො;
සත්තකායං අනුග්ගණ්හන්තො, බාරාණසිං උපාගමි.

''ඛීණාසවසහස්සෙහි, පරිවුතො ලොකනායකො;
ඔභාසෙන්තො දිසා සබ්බා, විරොචිත්ථ මහාමුනි.

''තදාහං ගහපති හුත්වා, සරදෙන මහිද්ධිනා;
උය්‍යොජිතො සහායෙන, සත්ථාරං උපසඞ්කමිං.

''උපසඞ්කමිත්වාන සම්බුද්ධං, නිමන්තෙත්වා තථාගතං;
අත්තනො භවනං නෙසි, මානයන්තො මහාමුනිං.

‘‘උපට්ඨිතං මහාවීරං, දෙවදෙවං නරාසභං;
සභික්ඛුසඞ්ඝං තප්පෙමි, අන්නපානෙනහං තදා.

‘‘අනුමොදි මහාවීරො, සයම්භූ අග්ගපුග්ගලො;
භික්ඛුසඞ්ඝෙ නිසීදිත්වා, ඉමා ගාථා අභාසථ.

‘‘යං සො සඞ්ඝමපූජෙසි, බුද්ධඤ්ච ලොකනායකං;
තෙන චිත්තප්පසාදෙන, දෙවලොකං ගමිස්සති.

‘‘සත්තසත්තතික්ඛත්තුඤ්ච, දෙවරජ්ජං කරිස්සති;
පථබ්‍යා රජ්ජං අට්ඨසතං, වසුධං ආවසිස්සති.

‘‘පඤ්චපඤ්ඤාසක්ඛත්තුඤ්ච, චක්කවත්තී භවිස්සති;
භොගා අසඞ්ඛියා තස්ස, උප්පජ්ජිස්සන්ති තාවදෙ.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘නිරයා සො චවිත්වාන, මනුස්සත්තං ගමිස්සති;
කොලිතො නාම නාමෙන, බ්‍රහ්මබන්ධු භවිස්සති.

‘‘සො පච්ඡා පබ්බජිත්වාන, කුසලමූලෙන චොදිතො;
ගොතමස්ස භගවතො, දුතියො හෙස්සති සාවකො.

‘‘ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, ඉද්ධියා පාරමිං ගතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, නිබ්බායිස්සතිනාසවො.

‘‘පාපමිත්තොපනිස්සාය, කාමරාගවසං ගතො;
මාතරං පිතරඤ්චාපි, ඝාතයිං දුට්ඨමානසො.

‘‘යං යං යොනුපපජ්ජාමි, නිරයං අථ මානුසං;
පාපකම්මසමඞ්ගිතා, භින්නසීසො මරාමහං.

‘‘ඉදං පච්ඡිමකං මය්හං, චරිමො වත්තතෙ භවො;
ඉධාපි එදිසො මය්හං, මරණකාලෙ භවිස්සති.

‘‘පවිවෙකමනුයුත්තො, සමාධිභාවනාරතො;
සබ්බාසවෙ පරිඤ්ඤාය, විහරාමි අනාසවො.

‘‘ධරණිම්පි සුගම්භීරං, බහලං දුප්පධංසියං;
වාමඞ්ගුට්ඨෙන ඛොභෙය්‍යං, ඉද්ධියා පාරමිං ගතො.

‘‘අස්මිමානං න පස්සාමි, මානො මය්හං න විජ්ජති;
සාමණෙරෙ උපාදාය, ගරුචිත්තං කරොමහං.

‘‘අපරිමෙය්‍යො ඉතො කප්පෙ, යං කම්මමභිනීහරිං;
තාහං භූමිමනුප්පත්තො, පත්තොම්හි ආසවක්ඛයං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො…පෙ.… කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සට්ඨිනිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

21. මහානිපාතො

1. වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා

සත්තතිනිපාතෙ **නික්ඛන්තං වත මං සන්තන්**තිආදිකා ආයස්මතො වඞ්ගීසත්ථෙරස්ස ගාථා. කා උප්පත්ති? අයං කිර පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ හංසවතීනගරෙ මහාභොගකුලෙ නිබ්බත්තො, පුරිමනයෙනෙව විහාරං ගන්ත්වා ධම්මං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙන්තං දිස්වා සත්ථු අධිකාරකම්මං කත්වා – ''අහම්පි අනාගතෙ පටිභානවන්තානං අග්ගො භවෙය්‍ය''න්ති පත්ථනං කත්වා, සත්ථාරා බ්‍යාකතො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො ඉමස්මිං බුද්ධුප්පාදෙ සාවත්ථියං බ්‍රාහ්මණකුලෙ නිබ්බත්තිත්වා **වඞ්ගීසොති** ලද්ධනාමො තයො වෙදෙ උග්ගණ්හන්තො ආචරියං ආරාධෙත්වා, ඡවසීසමන්තං නාම සික්ඛිත්වා ඡවසීසං නඛෙන ආකොටෙත්වා ''අයං සත්තො අසුකයොනියං නිබ්බත්තො''ති ජානාති.

බ්‍රාහ්මණා ''අයං අම්හාකං ජීවිතමග්ගො''ති ඤත්වා වඞ්ගීසං ගහෙත්වා පටිච්ඡන්නයානෙ නිසීදාපෙත්වා ගාමනිගමරාජධානියො විචරන්ති. වඞ්ගීසොපි තිවස්සමත්ථකෙ මතානම්පි සීසං ආහරාපෙත්වා නඛෙන ආකොටෙත්වා ''අයං සත්තො අසුකයොනියං නිබ්බත්තො''ති වත්වා මහාජනස්ස කඞ්ඛච්ඡෙදනත්ථං තෙ තෙ ජනෙ ආවාහෙත්වා අත්තනො අත්තනො ගතිං කථාපෙති. තෙන තස්මිං මහාජනො අභිප්පසීදති. සො තං නිස්සාය මහාජනස්ස හත්ථතො සතම්පි සහස්සම්පි ලභතීති. බ්‍රාහ්මණා වඞ්ගීසමාදාය යථාරුචිං විචරිත්වා පුන සාවත්ථිං අගමංසු. වඞ්ගීසො සත්ථු ගුණෙ සුත්වා සත්ථාරං උපසඞ්කමිතුකාමො අහොසි. බ්‍රාහ්මණා ''සමණො ගොතමො මායාය තං ආවට්ටෙස්සතී''ති පටික්ඛිපිංසු. වඞ්ගීසො තෙසං වචනං අනාදියිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා මධුරපටිසන්ථාරං කත්වා එකමන්තං නිසීදි.

තං සත්ථා පුච්ඡි – ''වඞ්ගීස, කිඤ්චි සිප්පං ජානාසී''ති? ''ආම, භො ගොතම, ඡවසීසමන්තං නාම ජානාමි. තෙන තිවස්සමත්ථකෙ මතානම්පි සීසං නඛෙන ආකොටෙත්වා නිබ්බත්තට්ඨානං ජානාමී''ති. සත්ථා තස්ස එකං නිරයෙ නිබ්බත්තස්ස සීසං දස්සෙසි, එකං මනුස්සෙසු, එකං දෙවෙසු, එකං පරිනිබ්බුතස්ස සීසං දස්සෙසි. සො පඨමං සීසං ආකොටෙත්වා, ''භො ගොතම, අයං සත්තො නිරයෙ නිබ්බත්තො''ති ආහ. ''සාධු, වඞ්ගීස, සුට්ඨු තයා දිට්ඨං. අයං සත්තො කුහිං නිබ්බත්තො''ති පුච්ඡි. ''මනුස්සලොකෙ''ති. ''අයං කුහි''න්ති? ''දෙවලොකෙ''ති තිණ්ණන්නම්පි නිබ්බත්තට්ඨානං කථෙසි. පරිනිබ්බුතස්ස පන සීසං නඛෙන ආකොටෙන්තො නෙව අන්තං න කොටිං පස්සි. අථ නං සත්ථා ''න සක්කොසි වඞ්ගීසා''ති පුච්ඡි. ''උපපරික්ඛාමි තාවා''ති පුනප්පුනං පරිවත්තෙත්වා ආකොටෙන්තොපි බාහිරකමන්තෙන ඛීණාසවස්ස ගතිං කථං ජානිස්සති, අථස්ස මත්ථකතො සෙදො මුච්චි. සො ලජ්ජිත්වා

තුණ්හීභූතො අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා – ‘‘කිලමසි, වඞ්ගීසා’’ති ආහ. ‘‘ආම, භො ගොතම, ඉමස්ස උප්පන්නට්ඨානං ජානිතුං න සක්කොමි, සචෙ තුම්හෙ ජානාථ, කථෙථා’’ති. ‘‘වඞ්ගීස, අහං එතම්පි ජානාමි, ඉතො උත්තරිතරම්පි ජානාමී’’ති වත්වා –

‘‘චුතිං යො වෙදි සත්තානං, උපපත්තිඤ්ච සබ්බසො;
අසත්තං සුගතං බුද්ධං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං.

‘‘යස්ස ගතිං න ජානන්ති, දෙවා ගන්ධබ්බමානුසා;
ඛීණාසවං අරහන්තං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ’’න්ති. (ධ. ප. 419-420; සු. නි. 648-649) –

ඉමා ද්වෙ ගාථා අභාසි. වඞ්ගීසො ‘‘තෙන හි, භො ගොතම, තං විජ්ජං මෙ දෙථා’’ති අපචිතිං දස්සෙත්වා සත්ථු සන්තිකෙ නිසීදි. සත්ථා ‘‘අම්හෙහි සමානලිඞ්ගස්ස දෙමා’’ති ආහ. වඞ්ගීසො ‘‘යංකිඤ්චි කත්වා මයා ඉමං මන්තං ගහෙතුං වට්ටතී’’ති බ්‍රාහ්මණෙ ආහ – ‘‘තුම්හෙ මයි පබ්බජන්තෙ මා චින්තයිත්ථ, අහං මන්තං උග්ගණ්හිත්වා සකලජම්බුදීපෙ ජෙට්ඨකො භවිස්සාමි, තුම්හාකම්පි තෙන භද්දකමෙව භවිස්සතී’’ති මන්තත්ථාය සත්ථුසන්තිකං උපසඞ්කමිත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තදා ච ථෙරො නිග්‍රොධකප්පො භගවතො සන්තිකෙ ඨිතො හොති, තං භගවා ආණාපෙසි – ‘‘නිග්‍රොධකප්ප, ඉමං පබ්බාජෙහී’’ති. සො සත්ථු ආණාය තං පබ්බාජෙසි. අථස්ස සත්ථා ‘‘මන්තපරිවාරං තාව උග්ගණ්හාහී’’ති ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං විපස්සනාකම්මට්ඨානඤ්ච ආචික්ඛි. සො ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තොව විපස්සනං පට්ඨපෙසි. බ්‍රාහ්මණා වඞ්ගීසං උපසඞ්කමිත්වා ‘‘කිං, භො වඞ්ගීස, සමණස්ස ගොතමස්ස සන්තිකෙ සිප්පං සික්ඛිත’’න්ති පුච්ඡිංසු. ‘‘කිං සිප්පසික්ඛනෙන, ගච්ඡථ තුම්හෙ, න මය්හං තුම්හෙහි කත්තබ්බකිච්ච’’න්ති. බ්‍රාහ්මණා ‘‘ත්වම්පි දානි සමණස්ස ගොතමස්ස වසං ආපන්නො, මායාය ආවට්ටිතො, කිං මයං තව සන්තිකෙ කරිස්සාමා’’ති ආගතමග්ගෙනෙව පක්කමිංසු. වඞ්ගීසත්ථෙරො විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං සච්ඡාකාසි. තෙන වුත්තං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.55.96-142) –

‘‘පදුමුත්තරො නාම ජිනො, සබ්බධම්මෙසු චක්ඛුමා;
ඉතො සතසහස්සම්හි, කප්පෙ උප්පජ්ජි නායකො.

‘‘යථාපි සාගරෙ ඌමි, ගගනෙ විය තාරකා;
එවං පාවචනං තස්ස, අරහන්තෙහි චිත්තිතං.

‘‘සදෙවාසුරනාගෙහි, මනුජෙහි පුරක්ඛතො;
සමණබ්‍රාහ්මණාකිණ්ණෙ, ජනමජ්ඣෙ ජිනුත්තමො.

‘‘පභාහි අනුරඤ්ජන්තො, ලොකෙ ලොකන්තගූ ජිනො;
වචනෙන විබොධෙන්තො, වෙනෙය්‍යපදුමානි සො.

‘‘වෙසාරජ්ජෙහි සම්පන්නො, චතූහි පුරිසුත්තමො;
පහීනභයසාරජ්ජො, ඛෙමප්පත්තො විසාරදො.

‘‘ආසභං පවරං ඨානං, බුද්ධභූමිඤ්ච කෙවලං;
පටිජානාති ලොකග්ගො, නත්ථි සඤ්චොදකො ක්වචි.

‘‘සීහනාදමසම්භීතං, නදතො තස්ස තාදිනො;
දෙවො නරො වා බ්‍රහ්මා වා, පටිවත්තා න විජ්ජති.

‘‘දෙසෙන්තො පවරං ධම්මං, සන්තාරෙන්තො සදෙවකං;
ධම්මචක්කං පවත්තෙති, පරිසාසු විසාරදො.

‘‘පටිභානවතං අග්ගං, සාවකං සාධුසම්මතං;
ගුණං බහුං පකිත්තෙත්වා, එතදග්ගෙ ඨපෙසි තං.

‘‘තදාහං හංසවතියං, බ්‍රාහ්මණො සාධුසම්මතො;
සබ්බවෙදවිදූ ජාතො, වාගීසො වාදිසූදනො.

‘‘උපෙච්ච තං මහාවීරං, සුත්වාහං ධම්මදෙසනං;
පීතිවරං පටිලභිං, සාවකස්ස ගුණෙ රතො.

‘‘නිමන්තෙත්වාව සුගතං, සසඞ්ඝං ලොකනන්දනං;
සත්තාහං භොජයිත්වාහං, දුස්සෙහච්ඡාදයිං තදා.

‘‘නිපච්ච සිරසා පාදෙ, කතොකාසො කතඤ්ජලී;
එකමන්තං ඨිතො හට්ඨො, සන්ථවිං ජිනමුත්තමං.

‘‘නමො තෙ වාදිමද්දන, නමො තෙ ඉසිසත්තම;
නමො තෙ සබ්බලොකග්ග, නමො තෙ අභයං කර.

‘‘නමො තෙ මාරමථන, නමො තෙ දිට්ඨිසූදන;
නමො තෙ සන්තිසුඛද, නමො තෙ සරණං කර.

‘‘අනාථානං භවං නාථො, භීතානං අභයප්පදො;
විස්සාමභූමි සන්තානං, සරණං සරණෙසිනං.

‘‘එවමාදීහි සම්බුද්ධං, සන්ථවිත්වා මහාගුණං;
අවොචං වාදිසූදස්ස, ගතිං පප්පොමි භික්ඛුනො.

‘‘තදා අවොච භගවා, අනන්තපටිභානවා;
යො සො බුද්ධං අභොජෙසි, සත්තාහං සහසාවකං.

‘‘ගුණඤ්ච මෙ පකිත්තෙසි, පසන්නො සෙහි පාණිභි;
එසො පත්ථයතෙ ඨානං, වාදිසූදස්ස භික්ඛුනො.

‘‘අනාගතම්හි අද්ධානෙ, ලච්ඡසෙ තං මනොරථං;
දෙවමානුසසම්පත්තිං, අනුභොත්වා අනප්පකං.

‘‘සතසහස්සිතො කප්පෙ, ඔක්කාකකුලසම්භවො;
ගොතමො නාම ගොත්තෙන, සත්ථා ලොකෙ භවිස්සති.

‘‘තස්ස ධම්මෙසු දායාදො, ඔරසො ධම්මනිම්මිතො;
වඞ්ගීසො නාම නාමෙන, හෙස්සති සත්ථු සාවකො.

‘‘තං සුත්වා මුදිතො හුත්වා, යාවජීවං තදා ජිනං;
පච්චයෙහි උපට්ඨාසිං, මෙත්තචිත්තො තථාගතං.

‘‘තෙන කම්මෙන සුකතෙන, චෙතනාපණිධීහි ච;
ජහිත්වා මානුසං දෙහං, තුසිතං අගමාසහං.

‘‘පච්ඡිමෙ ච භවෙ දානි, ජාතො විප්පකුලෙ අහං;
පච්චාජාතො යදා ආසිං, ජාතියා සත්තවස්සිකො.

‘‘සබ්බවෙදවිදූ ජාතො, වාදසත්ථවිසාරදො;
වාදිස්සරො චිත්තකථී, පරවාදප්පමද්දනො.

‘‘වඞ්ගෙ ජාතොති වඞ්ගීසො, වචනෙ ඉස්සරොති වා;
වඞ්ගීසො ඉති මෙ නාමං, අභවී ලොකසම්මතං.

‘‘යදාහං විඤ්ඤුතං පත්තො, ඨිතො පඨමයොබ්බනෙ;
තදා රාජගහෙ රම්මෙ, සාරිපුත්තමහද්දසං.

‘‘පිණ්ඩාය විචරන්තං තං, පත්තපාණිං සුසංවුතං;
අලොලක්ඛිං මිතභාණිං, යුගමත්තං නිදක්ඛිතං.

‘‘තං දිස්වා විම්හිතො හුත්වා, අවොචං මමනුච්ඡවං;
කණිකාරංව නිචිතං, චිත්තං ගාථාපදං අහං.

‘‘ආචික්ඛි සො මෙ සත්ථාරං, සම්බුද්ධං ලොකනායකං;
තදා සො පණ්ඩිතො වීරො, උත්තරිං සමවොච මෙ.

‘‘විරාගසංහිතං වාක්‍යං, කත්වා දුද්දසමුත්තමං;
විචිත්තපටිභානෙහි, තොසිතො තෙන තාදිනා.

‘‘නිපච්ච සිරසා පාදෙ, පබ්බාජෙහීති මං බ්‍රවි;
තතො මං ස මහාපඤ්ඤො, බුද්ධසෙට්ඨමුපානයි.

‘‘නිපච්ච සිරසා පාදෙ, නිසීදිං සත්ථු සන්තිකෙ;
මමාහ වදතං සෙට්ඨො, කච්චි වඞ්ගීස ජානාසි.

‘‘කිඤ්චි සිප්පන්ති තස්සාහං, ජානාමීති ච අබ්‍රවිං;
මතසීසං වනච්ඡුද්ධං, අපි බාරසවස්සිකං;
තව විජ්ජාවිසෙසෙන, සචෙ සක්කොසි වාචය.

‘‘ආමොති මෙ පටිඤ්ඤාතෙ, තීණි සීසානි දස්සයි;
නිරයනරදෙවෙසු, උපපන්නෙ අවාචයිං.

‘‘තදා ඛීණාසවස්සෙව, සීසං දස්සෙසි නායකො;
තතොහං විහතාරබ්භො, පබ්බජ්ජං සමයාචිසං.

‘‘පබ්බජිත්වාන සුගතං, සන්ථවාමි තහිං තහිං;
තතො මං කබ්බචිත්තොසි, උජ්ඣායන්තිහ භික්ඛවො.

‘‘තතො වීමංසනත්ථං මෙ, ආහ බුද්ධො විනායකො;
තක්කිකා පනිමා ගාථා, ඨානසො පටිභන්ති තං.

‘‘න කබ්බචිත්තොහං වීර, ඨානසො පටිභන්ති මං;
තෙන හි දානි වඞ්ගීස, ඨානසො සන්ථවාහි මං.

‘‘තදාහං සන්ථවිං වීරං, ගාථාහි ඉසිසත්තමං;
ඨානසො මෙ තදා තුට්ඨො, ජිනො අග්ගෙ ඨපෙසි මං.

‘‘පටිභානෙන චිත්තෙන, අඤ්ඤෙසමතිමඤ්ඤහං;
පෙසලෙ තෙන සංවිග්ගො, අරහත්තමපාපුණිං.

‘‘පටිභානවතං අග්ගො, අඤ්ඤො කොචි න විජ්ජති;
යථායං භික්ඛු වඞ්ගීසො, එවං ධාරෙථ භික්ඛවො.

‘‘සතසහස්සෙ කතං කම්මං, ඵලං දස්සෙසි මෙ ඉධ;
සුමුත්තො සරවෙගොව, කිලෙසෙ ඣාපයිං මම.

‘‘කිලෙසා ඣාපිතා මය්හං, භවා සබ්බෙ සමූහතා;
නාගොව බන්ධනං ඡෙත්වා, විහරාමි අනාසවො.

‘‘ස්වාගතං වත මෙ ආසි, බුද්ධසෙට්ඨස්ස සන්තිකෙ;
තිස්සො විජ්ජා අනුප්පත්තා, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

‘‘පටිසම්භිදා චතස්සො, විමොක්ඛාපි ච අට්ඨිමෙ;
ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා, කතං බුද්ධස්ස සාසන’’න්ති.

අරහා පන හුත්වා ථෙරො සත්ථු සන්තිකං ගච්ඡන්තො චක්ඛුපථතො පට්ඨාය චන්දෙන, සූරියෙන, ආකාසෙන, මහාසමුද්දෙන, සිනෙරුනා පබ්බතරාජෙන, සීහෙන මිගරඤ්ඤා, හත්ථිනාගෙනාති තෙන තෙන සද්ධිං උපමෙන්තො අනෙකෙහි පදසතෙහි සත්ථාරං වණ්ණෙන්තොව උපගච්ඡති. තෙන තං සත්ථා සඞ්ඝමජ්ඣෙ නිසින්නො පටිභානවන්තානං අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි. අථ ථෙරෙන අරහත්තප්පත්තිතො පුබ්බෙ ච පච්ඡා ච තං තං චිත්තං ආගම්ම භාසිතා. ථෙරං උද්දිස්ස ආනන්දත්ථෙරාදීහි භාසිතා ච –

1218.
‘‘නික්ඛන්තං වත මං සන්තං, අගාරස්මානගාරියං;
විතක්කා උපධාවන්ති, පගබ්භා කණ්හතො ඉමෙ.

1219.
‘‘උග්ගපුත්තා මහිස්සාසා, සික්ඛිතා දළ්හධම්මිනො;
සමන්තා පරිකිරෙය්‍යුං, සහස්සං අපලායිනං.

1220.
‘‘සචෙපි එත්තකා භියෝ‍යා, ආගමිස්සන්ති ඉත්ථියො;
නෙව මං බ්‍යාධයිස්සන්ති, ධම්මෙ සම්හි පතිට්ඨිතො.

1221.
‘‘සක්ඛී හි මෙ සුතං එතං, බුද්ධස්සාදිච්චබන්ධුනො;
නිබ්බානගමනං මග්ගං, තත්ථ මෙ නිරතො මනො.

1222.
‘‘එවඤ්චෙ මං විහරන්තං, පාපිම උපගච්ඡසි;
තථා මච්චු කරිස්සාමි, න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසි.

1223.
‘‘අරතිඤ්ච රතිඤ්ච පහාය, සබ්බසො ගෙහසිතඤ්ච විතක්කං;
වනථං න කරෙය්‍ය කුහිඤ්චි, නිබ්බනථො අවනථො ස භික්ඛු.

1224.
‘‘යමිධ පථවිඤ්ච වෙහාසං, රූපගතං ජගතොගධං කිඤ්චි;
පරිජීයති සබ්බමනිච්චං, එවං සමෙච්ච චරන්ති මුතත්තා.

1225.

‘‘උපධීසු ජනා ගධිතාසෙ, දිට්ඨසුතෙ පටිඝෙ ච මුතෙ ච;
එත්ථ විනොදය ඡන්දමනෙජො, යො හෙත්ථ න ලිම්පති මුනි තමාහු.

1226.

‘‘අථ සට්ඨිසිතා සවිතක්කා, පුථුජ්ජනතාය අධම්මා නිවිට්ඨා;
න ච වග්ගගතස්ස කුහිඤ්චි, නො පන දුට්ඨුල්ලගාහී ස භික්ඛු.

1227.

‘‘දබ්බො චිරරත්තසමාහිතො, අකුහකො නිපකො අපිහාලු;
සන්තං පදං අජ්ඣගමා මුනි, පටිච්ච පරිනිබ්බුතො කඞ්ඛති කාලං.

1228.

‘‘මානං පජහස්සු ගොතම, මානපථඤ්ච ජහස්සු අසෙසං;
මානපථම්හි ස මුච්ඡිතො, විප්පටිසාරීහුවා චිරරත්තං.

1229.

‘‘මක්ඛෙන මක්ඛිතා පජා, මානහතා නිරයං පපතන්ති;
සොචන්ති ජනා චිරරත්තං, මානහතා නිරයං උපපන්නා.

1230.

‘‘න හි සොචති භික්ඛු කදාචි, මග්ගජිනො සම්මා පටිපන්නො;
කිත්තිඤ්ච සුඛඤ්චානුභොති, ධම්මදසොති තමාහු තථත්තං.

1231.

‘‘තස්මා අඛිලො ඉධ පධානවා, නීවරණානි පහාය විසුද්ධො;
මානඤ්ච පහාය අසෙසං, විජ්ජායන්තකරො සමිතාවී.

1232.

‘‘කාමරාගෙන ඩය්හාමි, චිත්තං මෙ පරිඩය්හති;
සාධු නිබ්බාපනං බ්‍රූහි, අනුකම්පාය ගොතම.

1233.

‘‘සඤ්ඤාය විපරියෙසා, චිත්තං තෙ පරිඩය්හති;
නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි, සුභං රාගූපසංහිතං.

1234.

‘‘අසුභාය චිත්තං භාවෙහි, එකග්ගං සුසමාහිතං;
සති කායගතා ත්‍යත්ථු, නිබ්බිදාබහුලො භව.

1235.

‘‘අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි, මානානුසයමුජ්ජහ;

තතො මානාභිසමයා, උපසන්තො චරිස්සසි.

1236.
‘‘තමෙව වාචං භාසෙය්‍ය, යායත්තානං න තාපයෙ;
පරෙ ච න විහිංසෙය්‍ය, සා වෙ වාචා සුභාසිතා.

1237.
‘‘පියවාචමෙව භාසෙය්‍ය, යා වාචා පටිනන්දිතා;
යං අනාදාය පාපානි, පරෙසං භාසතෙ පියං.

1238.
‘‘සච්චං වෙ අමතා වාචා, එස ධම්මො සනන්තනො;
සච්චෙ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, ආහු සන්තො පතිට්ඨිතා.

1239.
‘‘යං බුද්ධො භාසති වාචං, ඛෙමං නිබ්බානපත්තියා;
දුක්ඛස්සන්තකිරියාය, සා වෙ වාචානමුත්තමා.

1240.
‘‘ගම්භීරපඤ්ඤො මෙධාවී, මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදො;
සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො, ධම්මං දෙසෙති භික්ඛුනං.

1241.
‘‘සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති, විත්ථාරෙනපි භාසති;
සාලිකායිව නිග්ඝොසො, පටිභානං උදියති.

1242.
‘‘තස්ස තං දෙසයන්තස්ස, සුණන්ති මධුරං ගිරං;
සරෙන රජනීයෙන, සවනීයෙන වග්ගුනා;
උදග්ගචිත්තා මුදිතා, සොතං ඔධෙන්ති භික්ඛවො.

1243.
‘‘අජ්ජ පන්නරසෙ විසුද්ධියා, භික්ඛූ පඤ්චසතා සමාගතා;
සංයොජනබන්ධනච්ඡිදා, අනීඝා ඛීණපුනබ්භවා ඉසී.

1244.
‘‘චක්කවත්තී යථා රාජා, අමච්චපරිවාරිතො;
සමන්තා අනුපරියෙති, සාගරන්තං මහිං ඉමං.

1245.
‘‘එවං විජිතසඞ්ගාමං, සත්ථවාහං අනුත්තරං;
සාවකා පයිරුපාසන්ති, තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනො.

1246.

‘‘සබ්බෙ භගවතො පුත්තා, පලාපෙත්ථ න විජ්ජති;
තණ්හාසල්ලස්ස හන්තාරං, වන්දෙ ආදිච්චබන්ධුනං.

1247.

‘‘පරොසහස්සං භික්ඛූනං, සුගතං පයිරුපාසති;
දෙසෙන්තං විරජං ධම්මං, නිබ්බානං අකුතොභයං.

1248.

‘‘සුණන්ති ධම්මං විමලං, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතං;
සොභති වත සම්බුද්ධො, භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතො.

1249.

‘‘නාගනාමොසි භගවා, ඉසීනං ඉසිසත්තමො;
මහාමෙඝොව හුත්වාන, සාවකෙ අභිවස්සසි.

1250.

‘‘දිවා විහාරා නික්ඛම්ම, සත්ථුදස්සනකම්යතා;
සාවකො තෙ මහාවීර, පාදෙ වන්දති වඞ්ගීසො.

1251.

‘‘උම්මග්ගපථං මාරස්ස, අභිභුය්‍ය චරති පභිජ්ජ ඛීලානි;
තං පස්සථ බන්ධපමුඤ්චකරං, අසිතංව භාගසො පවිභජ්ජ.

1252.

‘‘ඔඝස්ස හි නිතරණත්ථං, අනෙකවිහිතං මග්ගං අක්ඛාසි;
තස්මිඤ්ච අමතෙ අක්ඛාතෙ, ධම්මදසා ඨිතා අසංහීරා.

1253.

‘‘පජ්ජොතකරො අතිවිජ්ඣ, සබ්බඨිතීනං අතික්කමමද්දස;
ඤත්වා ච සච්ඡිකත්වා ච, අග්ගං සො දෙසයි දසද්ධානං.

1254.

‘‘එවං සුදෙසිතෙ ධම්මෙ, කො පමාදො විජානතං ධම්මං;
තස්මා හි තස්ස භගවතො සාසනෙ, අප්පමත්තො සදා නමස්සමනුසික්ඛෙ.

1255.

‘‘බුද්ධානුබුද්ධො යො ථෙරො, කොණ්ඩඤ්ඤො තිබ්බනික්කමො;
ලාභී සුඛවිහාරානං, විවෙකානං අභිණ්හසො.

1256.

‘‘යං සාවකෙන පත්තබ්බං, සත්ථු සාසනකාරිනා;
සබ්බස්ස තං අනුප්පත්තං, අප්පමත්තස්ස සික්ඛතො.

1257.
‘‘මහානුභාවො තෙවිජ්ජො, චෙතොපරියකොවිදො;
කොණ්ඩඤ්ඤො බුද්ධදායාදො, පාදෙ වන්දති සත්ථුනො.

1258.
‘‘නගස්ස පස්සෙ ආසීනං, මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං;
සාවකා පයිරුපාසන්ති, තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනො.

1259.
‘‘චෙතසා අනුපරියෙති, මොග්ගල්ලානො මහිද්ධිකො;
චිත්තං නෙසං සමන්වෙසං, විප්පමුත්තං නිරූපධිං.

1260.
‘‘එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං, මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං;
අනෙකාකාරසම්පන්නං, පයිරුපාසන්ති ගොතමං.

1261.
‘‘චන්දො යථා විගතවලාහකෙ නභෙ, විරොචති වීතමලොව භාණුමා;
එවම්පි අඞ්ගීරස ත්වං මහාමුනි, අතිරොචසි යසසා සබ්බලොකං.

1262.
‘‘කාවෙය්‍යමත්තා විචරිම්හ පුබ්බෙ, ගාමා ගාමං පුරා පුරං;
අථද්දසාම සම්බුද්ධං, සබ්බධම්මාන පාරගුං.

1263.
‘‘සො මෙ ධම්මමදෙසෙසි, මුනි දුක්ඛස්ස පාරගූ;
ධම්මං සුත්වා පසීදිම්හ, සද්ධා නො උදපජ්ජථ.

1264.
‘‘තස්සාහං වචනං සුත්වා, ඛන්ධෙ ආයතනානි ච;
ධාතුයො ච විදිත්වාන, පබ්බජිං අනගාරියං.

1265.
‘‘බහූනං වත අත්ථාය, උප්පජ්ජන්ති තථාගතා;
ඉත්ථීනං පුරිසානඤ්ච, යෙ තෙ සාසනකාරකා.

1266.
‘‘තෙසං ඛො වත අත්ථාය, බොධිමජ්ඣගමා මුනි;

භික්ඛූනං භික්ඛුනීනඤ්ච, යෙ නියාමගතද්දසා.

1267.

‘‘සුදෙසිතා චක්ඛුමතා, බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා;
චත්තාරි අරියසච්චානි, අනුකම්පාය පාණිනං.

1268.

‘‘දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියං චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

1269.

‘‘එවමෙතෙ තථා වුත්තා, දිට්ඨා මෙ තෙ යථා තථා;
සදත්ථො මෙ අනුප්පත්තො, කතං බුද්ධස්ස සාසනං.

1270.

‘‘ස්වාගතං වත මෙ ආසි, මම බුද්ධස්ස සන්තිකෙ;
සුවිභත්තෙසු ධම්මෙසු, යං සෙට්ඨං තදුපාගමිං.

1271.

‘‘අභිඤ්ඤාපාරමිප්පත්තො, සොතධාතු විසොධිතා;
තෙවිජ්ජො ඉද්ධිපත්තොම්හි, චෙතොපරියකොවිදො.

1272.

‘‘පුච්ඡාමි සත්ථාරමනොමපඤ්ඤං, දිට්ඨෙව ධම්මෙ යො විචිකිච්ඡානං ඡෙත්තා;
අග්ගාළවෙ කාලමකාසි භික්ඛු, ඤාතො යසස්සී අභිනිබ්බුතත්තො.

1273.

‘‘නිග්‍රොධකප්පො ඉති තස්ස නාමං, තයා කතං භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස;
සො තං නමස්සං අචරි මුත්‍යපෙඛො, ආරද්ධවීරියො දළ්හධම්මදස්සී.

1274.

‘‘තං සාවකං සක්ක මයම්පි සබ්බෙ, අඤ්ඤාතුමිච්ඡාම සමන්තචක්ඛු;
සමවට්ඨිතා නො සවනාය සොතා, තුවං නො සත්ථා ත්වමනුත්තරොසි.

1275.

‘‘ඡින්ද නො විචිකිච්ඡං බ්‍රූහි මෙතං, පරිනිබ්බුතං වෙදය භූරිපඤ්ඤ;
මජ්ඣෙව නො භාස සමන්තචක්ඛු, සක්කොව දෙවාන සහස්සනෙත්තො.

1276.

‘‘යෙ කෙචි ගන්ථා ඉධ මොහමග්ගා, අඤ්ඤාණපක්ඛා විචිකිච්ඡඨානා;
තථාගතං පත්වා න තෙ භවන්ති, චක්ඛුඤ්හි එතං පරමං නරානං.

1277.

‘‘නො චෙ හි ජාතු පුරිසො කිලෙසෙ, වාතො යථා අබ්භඝනං විහානෙ;
තමොවස්ස නිවුතො සබ්බලොකො, ජොතිමන්තොපි න පභාසෙය්යුං.

1278.

‘‘ධීරා ච පජ්ජොතකරා භවන්ති, තං තං අහං වීර තථෙව මඤ්ඤෙ;
විපස්සිනං ජානමුපාගමිම්හ, පරිසාසු නො ආවිකරොහි කප්පං.

1279.

‘‘ඛිප්පං ගිරං එරය වග්ගු වග්ගුං, හංසොව පග්ගය්හ සණිකං නිකූජ;
බින්දුස්සරෙන සුවිකප්පිතෙන, සබ්බෙව තෙ උජ්ජුගතා සුණොම.

1280.

‘‘පහීනජාතිමරණං අසෙසං, නිග්ගය්හ ධොනං වදෙස්සාමි ධම්මං;
න කාමකාරො හි පුථුජ්ජනානං, සඞ්ඛෙය්‍යකාරො ච තථාගතානං.

1281.

‘‘සම්පන්නවෙය්‍යාකරණං තවෙදං, සමුජ්ජුපඤ්ඤස්ස සමුග්ගහීතං;
අයමඤ්ජලි පච්ඡිමො සුප්පණාමිතො, මා මොහයී ජානමනොමපඤ්ඤ.

1282.

‘‘පරොපරං අරියධම්මං විදිත්වා, මා මොහයී ජානමනොමවීරිය;
වාරිං යථා ඝම්මනි ඝම්මතත්තො, වාචාභිකඞ්ඛාමි සුතං පවස්ස.

1283.

‘‘යදත්ථිකං බ්‍රහ්මචරියං අචරී, කප්පායනො කච්චිස්සතං අමොඝං;
නිබ්බායි සො ආදු සඋපාදිසෙසො, යථා විමුත්තො අහු තං සුණොම.

1284.

‘‘අච්ඡෙච්ඡි තණ්හං ඉධ නාමරූපෙ, (ඉති භගවා,)
කණ්හස්ස සොතං දීඝරත්තානුසයිතං;
අතාරි ජාතිං මරණං අසෙසං, ඉච්චබ්‍රවි භගවා පඤ්චසෙට්ඨො.

1285.

‘‘එස සුත්වා පසීදාමි, වචො තෙ ඉසිසත්තම;
අමොඝං කිර මෙ පුට්ඨං, න මං වඤ්චෙසි බ්‍රාහ්මණො.

1286.

‘‘යථා වාදී තථා කාරී, අහු බුද්ධස්ස සාවකො;
අච්ඡෙච්ඡි මච්චුනො ජාලං, තතං මායාවිනො දළ්හං.

1287.

‘‘අද්දස භගවා ආදිං, උපාදානස්ස කප්පියො;
අච්චගා වත කප්පානො, මච්චුධෙය්‍යං සුදුත්තරං.

1288.

‘‘තං දෙවදෙවං වන්දාමි, පුත්තං තෙ ද්විපදුත්තම;
අනුජාතං මහාවීරං, නාගං නාගස්ස ඔරස’’න්ති. –

ඉමා ගාථා සඞ්ගීතිකාලෙ එකජ්ඣං කත්වා සඞ්ගහං ආරොපිතා. තත්ථ ‘‘නික්ඛන්තං වත මං සන්ත’’න්තිආදයො පඤ්ච ගාථා ආයස්මා වඞ්ගීසො නවො අචිරපබ්බජිතො හුත්වා විහාරං උපගතා අලඞ්කතපටියත්තා සම්බහුලා ඉත්ථියො දිස්වා උප්පන්නරාගො තං විනොදෙන්තො අභාසි.

තත්ථ **නික්ඛන්තං වත මං සන්තං, අගාරස්මානගාරියන්ති** අගාරතො නික්ඛන්තං අනගාරියං පබ්බජිතං මං සමානං. **විතක්කාති** කාමවිතක්කාදයො පාපවිතක්කා. **උපධාවන්තීති** මම චිත්තං උපගච්ඡන්ති. **පගබ්භාති** පාගබ්භියයුත්තා වසිනො. ‘‘අයං ගෙහතො නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො, නයිමං අනුද්ධංසිතුං යුත්ත’’න්ති එවං අපරිහාරතො නිල්ලජ්ජා. **කණ්හතොති** කාළතො, ලාමකභාවතොති අත්ථො. **ඉමෙති** තෙසං අත්තනො පච්චක්ඛතා වුත්තා.

අසුද්ධජීවිනො පරිවාරයුත්තා මනුස්සා උග්ගකිච්චතාය ‘‘උග්ගා’’ති වුච්චන්ති, තෙසං පුත්තා **උග්ගපුත්තා. මහිස්සාසාති** මහාඉස්සාසා. **සික්ඛිතාති** ද්වාදස වස්සානි ආචරියකුලෙ උග්ගහිතසිප්පා. **දළ්හධම්මිනොති,** දළ්හධනුනො. දළ්හධනු නාම ද්විසහස්සථාමං වුච්චති. ද්විසහස්සථාමන්ති, ච යස්ස ආරොපිතස්ස ජියාය බන්ධො ලොහසීසාදීනං භාරො දණ්ඩෙ ගහෙත්වා යාව කණ්ඩපමාණා නභං උක්ඛිත්තස්ස පථවිතො මුච්චති. **සමන්තා පරිකිරෙය්‍යුන්ති** සමන්තතො කණ්ඩෙ ඛිපෙය්‍යුං. කිත්තකාති චෙ ආහ **‘‘සහස්සං අපලායින’’**න්ති. යුද්ධෙ අපරං මුඛානං සහස්සමත්තානං. ඉදං වුත්තං හොති – සික්ඛිතා කතහත්ථා උග්ගා දළ්හධනුනො මහිස්සාසා උග්ගපුත්තා සහස්සමත්තා කදාචිපි යුද්ධෙ පරාජයං අපත්තා අප්පමත්තා සමන්තතො ඨත්වා ථම්භං උපනිස්සාය සචෙපි වස්සෙය්‍යුං. තාදිසෙහිපි ඉස්සාසසහස්සෙහි සමන්තා සරෙ පරිකිරියන්තෙ සුසික්ඛිතො පුරිසො දණ්ඩං ගහෙත්වා සබ්බෙ සරෙ අත්තනො සරීරෙ අපතමානෙ කත්වා පාදමූලෙ

පාතෙය්‍යා. තත්ථ එකොපි ඉස්සාසො ද්වෙ සරෙ එකතො ඛිපන්තො නාම නත්ථි. ඉත්ථියො පන රූපාරම්මණාදිවසෙන පඤ්ච පඤ්ච සරෙ එකතො ඛිපන්ති, එවං ඛිපන්තියො. **එත්තකා භියො**යාති ඉමාහි ඉත්ථීහි භියොපි බහූ ඉත්ථියො අත්තනො ඉත්ථිකුත්තහාසභාවාදිතො විධංසෙන්ති.

සක්ඛී හි මෙ සුතං එතන්ති සම්මුඛා මයා එතං සුතං. **නිබ්බානගමනං මග්ග**න්ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං, නිබ්බානගාමිමග්ගොති අත්ථො, විපස්සනං සන්ධායාහ. **තත්ථ මෙ නිරතො මනො**ති තස්මිං විපස්සනාමග්ගෙ මය්හං චිත්තං නිරතං.

එවඤ්චෙ මං විහරන්තන්ති එවං අනිච්චඅසුභජ්ඣානභාවනාය ච විපස්සනාභාවනාය ච විහරන්තං මං. **පාපිමා**ති කිලෙසමාරං ආලපති. **තථා මච්චු කරිස්සාමි, න මෙ මග්ගම්පි දක්ඛසී**ති මයා කතං මග්ගම්පි යථා න පස්සසි, තථා මච්චු අන්තං කරිස්සාමීති යොජනා.

අරතිඤ්චාතිආදිකා පඤ්ච ගාථා අත්තනො සන්තානෙ උප්පන්නෙ අරතිආදිකෙ විනොදෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **අරති**න්ති අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු පන්තසෙනාසනෙසු ච උක්කණ්ඨනං. **රති**න්ති පඤ්චකාමගුණරතිං. **පහායා**ති පජහිත්වා. **සබ්බසො ගෙහසිතඤ්ච විතක්ක**න්ති, ගෙහනිස්සිතං පුත්තදාරාදිපටිසංයුත්තං ඤාතිවිතක්කාදිඤ්ච මිච්ඡාවිතක්කං අනවසෙසතො පහාය. **වනථං න කරෙය්‍ය කුහිඤ්චී**ති අජ්ඣත්තිකබාහිරප්පභෙදෙ සබ්බස්මිං වත්ථුස්මිං තණ්හං න කරෙය්‍යං. **නිබ්බනථො අවනථො ස භික්ඛූ**ති යො හි සබ්බෙන සබ්බං නිත්තණ්හො, තතො එව කත්ථචිපි නන්දියා අභාවතො අවනථො, සො භික්ඛු නාම සංසාරෙ භයස්ස සම්මදෙව ඉක්ඛණතාය භින්නකිලෙසතාය වාති අත්ථො.

යමිධ පථවිඤ්ච වෙහාසං, රූපගතං ජගතොගධං කිඤ්චීති යංකිඤ්චි ඉධ පථවීගතං භූමිනිස්සිතං වෙහාසං වෙහාසට්ඨං දෙවලොකනිස්සිතං රූපගතං රූපජාතං රුප්පනසභාවං ජගතොගධං ලොකිකං භවත්තයපරියාපන්නං සඞ්ඛතං. **පරිජීයති සබ්බමනිච්ච**න්ති සබ්බං තං ජරාභිභූතං, තතො එව අනිච්චං තතො එව දුක්ඛං අනත්තාති එවං තිලක්ඛණාරොපනං ආහ. අයං ථෙරස්ස මහාවිපස්සනාති වදන්ති. **එවං සමෙච්ච චරන්ති මුතත්තා**ති එවං සමෙච්ච අභිසමෙච්ච විපස්සනාපඤ්ඤාසහිතාය මග්ගපඤ්ඤාය පටිවිජ්ඣිත්වා මුතත්තා පරිඤ්ඤාතත්තභාවා පණ්ඩිතා චරන්ති විහරන්ති.

උපධීසූති ඛන්ධූපධිආදීසු. **ජනා**ති අන්ධපුථුජ්ජනා. **ගධිතාසෙ**ති පටිබද්ධචිත්තා. එත්ථ හි විසෙසතො කාමගුණූපධීසු ඡන්දො අපනෙතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ **දිට්ඨසුතෙ පටිඝෙ ච මුතෙ චා**ති. **දිට්ඨසුතෙ**ති දිට්ඨෙ චෙව සුතෙ ච, රූපසද්දෙසූති අත්ථො. **පටිඝෙ**ති ඝට්ටනීයෙ ඵොට්ඨබ්බෙ. **මුතෙ**ති වුත්තාවසෙසෙ මුතෙ, ගන්ධරසෙසූති වුත්තං හොති. **සාරත්ථපකාසනියං** (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.210) ''පටිඝපදෙන

ගන්ධරසා ගහිතා, මුතපදෙන ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ''න්ති වුත්තං. **එත්ථ විනොදය ඡන්දමනෙජොති** එතස්මිං දිට්ඨාදිභෙදෙ පඤ්චකාමගුණෙ කාමච්ඡන්දං විනොදෙහි, තථා සති සබ්බත්ථ අනෙජො අවිකප්පො භවසි. **යො හෙත්ථ න ලිම්පති මුනි තමාහූති** යො හි එත්ථ කාමගුණෙ තණ්හාලෙපෙන න ලිම්පති, තං මොනෙය්‍යධම්මට්ඨතො ''මුනී''ති පණ්ඩිතා වදන්ති. ''අථ සට්ඨිසිතා''ති පාළීති අධිප්පායෙන කෙචි ''සට්ඨිධම්මාරම්මණනිස්සිතා''ති අත්ථං වදන්ති. ''අට්ඨසට්ඨිසිතා සවිතක්කා''ති පන පාළි, අප්පකඤ්හි ඌනං අධිකං වා න ගණනූපගං හොතීති. **අට්ඨසට්ඨිසිතාති** ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතසන්නිස්සිතා මිච්ඡාවිතක්කාති අත්ථොති කෙචි වදන්ති. දිට්ඨිගතිකා ච සත්තාවාසාභාවලද්ධිං අජ්ඣුපගතාති අධිච්චසමුප්පන්නවාදං ඨපෙත්වා ඉතරෙසං වසෙන ''අථ සට්ඨිසිතා සවිතක්කා''ති වුත්තං. යථා හි තණ්හාලෙපාභාවෙන භික්ඛූති වුච්චති, එවං දිට්ඨිලෙපාභාවෙනපීති දස්සෙතුං ''අථ සට්ඨිසිතා''තිආදි වුත්තං. **පුථුජ්ජනතාය අධම්මා නිවිට්ඨාති** තෙ පන මිච්ඡාවිතක්කා නිච්චාදිගාහවසෙන අධම්මා ධම්මතො අපෙතා පුථුජ්ජනතායං අන්ධබාලෙ නිවිට්ඨා අභිනිවිට්ඨා. **න ච වග්ගගතස්ස කුහිඤ්චීති** යත්ථ කත්ථචි වත්ථුස්මිං සස්සතවාදාදිමිච්ඡාදිට්ඨිවග්ගගතො, තංලද්ධිකො න ච අස්ස භවෙය්‍ය. අට්ඨකථායං (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.210) පන ''අථ සට්ඨිසිතා සවිතක්කා, පුථූ ජනතාය අධම්මා නිවිට්ඨා''ති පදං උද්ධරිත්වා අථ ඡ ආරම්මණනිස්සිතා පුථූ අධම්මවිතක්කා ජනතාය නිවිට්ඨාති වුත්තං. තථා න ච වග්ගගතස්ස කුහිඤ්චීති තෙසං වසෙන න කත්ථචි කිලෙසවග්ගගතො භවෙය්‍යාති ච වුත්තං. **නො පන දුට්ඨුල්ලගාහී ස භික්ඛූති** යො කිලෙසෙහි දූසිතත්තා අතිවිය දුට්ඨුල්ලතා ච දුට්ඨුල්ලානං මිච්ඡාවාදානං ගණ්හනසීලො ච නො අස්ස නො භවෙය්‍ය, සො භික්ඛු නාම හොතීති.

දබ්බොති දබ්බජාතිකො පණ්ඩිතො. **චිරරත්තසමාහිතොති** චිරකාලතො පට්ඨාය සමාහිතො. **අකුහකොති** කොහඤ්ඤරහිතො අසඨො අමායාවී. **නිපකොති** නිපුණො ඡෙකො. **අපිහාලූති** නිත්තණ්හො. **සන්තං පදං අජ්ඣගමාති,** නිබ්බානං අධිගතො. මොනෙය්‍යධම්මසමන්නාගතතො **මුනි. පරිනිබ්බුතොති** ආරම්මණකරණවසෙන නිබ්බානං පටිච්ච සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො. **කඞ්ඛති කාලන්ති** ඉදානි අනුපාදිසෙසනිබ්බානත්ථාය කාලං ආගමෙති. න තස්ස කිඤ්චි කරණීයං අත්ථි, යථා එදිසො භවිස්සති, තථා අත්තානං සම්පාදෙතීති අධිප්පායො.

මානං පජහස්සූතිආදයො චතස්සො ගාථා පටිභානසම්පත්තිං නිස්සාය අත්තනො පවත්තමානං මානං විනොදෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **මානං පජහස්සූති** සෙය්‍යමානාදිනවවිධං මානං පරිච්චජ. **ගොතමාති** ගොතමගොත්තස්ස භගවතො සාවකත්තා අත්තානං ගොතමගොත්තං කත්වා ආලපති. **මානපථන්ති** මානස්ස පවත්තිට්ඨානභූතං අයොනිසොමනසිකාරපරික්ඛිත්තං ජාතිආදිං තප්පටිබද්ධකිලෙසප්පහානෙන

ජහස්සු පජහ. **අසෙසන්ති** සබ්බමෙව. **මානපථම්හි ස මුච්ඡිතොති** මානවත්ථුනිමිත්තං මුච්ඡං ආපන්නො. **විප්පටිසාරීහුවා චිරරත්තන්ති** ඉමස්මිං මානපථානුයොගක්ඛණෙ වීතිවත්තෙ පුබ්බෙව අරහත්තං පාපුණිස්ස, ''නට්ඨොහමස්මී''ති විප්පටිසාරී අහුවා අහොසි.

මක්ඛෙන මක්ඛිතා පජාති සූරාදිනා අත්තානං උක්කංසෙත්වා පරෙ වම්භෙත්වා පරගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන පිසිතත්තා මක්ඛී. පුග්ගලො හි යථා යථා පරෙසං ගුණෙ මක්ඛෙති, තථා තථා අත්තනො ගුණෙ පුඤ්ජති නිරාකරොති නාම. **මානහතාති** මානෙන හතගුණා. **නිරයං පපතන්තීති** නිරයං උපපජ්ජන්ති.

මග්ගජිනොති මග්ගෙන විජිතකිලෙසො. **කිත්තිඤ්ච සුඛඤ්චාති** විඤ්ඤූහි පසංසිතඤ්ච කායිකචෙතසිකසුඛඤ්ච **අනුභොතීති** පටිලභති. **ධම්මදසොති තමාහු තථත්තන්ති** තං තථභාවං සම්මාපටිපන්නං යාථාවතො ධම්මදස්සීති පණ්ඩිතා ආහු.

අඛිලොති පඤ්චචෙතොඛිලරහිතො. **පධානවාති** සම්මප්පධානවීරියසම්පන්නො. **විසුද්ධොති** නීවරණසඞ්ඛාතවලාහකාපගමෙන විසුද්ධමානසො. **අසෙසන්ති** නවවිධම්පි මානං අග්ගමග්ගෙන පජහිත්වා. **විජ්ජායන්තකරො සමිතාවීති** සබ්බසො සමිතකිලෙසො තිවිධාය විජ්ජාය පරියොසානප්පත්තො හොතීති අත්තානං ඔවදති.

අථෙකදිවසං ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤතරෙන රාජමහාමත්තෙන නිමන්තිතො පුබ්බණ්හසමයං තස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ නිසීදි ආයස්මතා වඞ්ගීසෙන පච්ඡාසමණෙන. අථ තස්මිං ගෙහෙ ඉත්ථියො සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතා ථෙරං උපසඞ්කමිත්වා, වන්දිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, ධම්මං සුණන්ති. අථායස්මතො වඞ්ගීසස්ස නවපබ්බජිතස්ස ආරම්මණං පරිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තස්ස විසභාගාරම්මණෙ රාගො උප්පජ්ජි. සො සද්ධො උජුජාතිකො කුලපුත්තො ''අයං මෙ රාගො වඩ්ඪිත්වා දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකම්පි අත්ථං නාසෙය්‍යා''ති චින්තෙත්වා යථානිසින්නොව ථෙරස්ස අත්තනො පවත්තිං ආවිකරොන්තො **''කාමරාගෙනා''**ති ගාථමාහ. තත්ථ යදිපි කිලෙසරජ්ජනපරිළාහො කායම්පි බාධති, චිත්තං පන බාධෙන්තො චිරතරං බාධෙතීති දස්සෙතුං ''කාමරාගෙන ඩය්හාමී''ති වත්වා ''චිත්තං මෙ පරිඩය්හතී''ති වුත්තං. **නිබ්බාපනන්ති** රාගනිබ්බාපනකාරණං රාගපරිළාහස්ස නිබ්බාපනසමත්ථං ඔවාදං කරොහීති අත්ථො.

සඤ්ඤාය විපරියෙසාතිආදිකා ගාථා තෙන යාචිතෙන ආයස්මතා ආනන්දෙන වුත්තා. **විපරියෙසාති** විපල්ලාසෙන අසුභෙ සුභන්ති පවත්තෙන විපරීතග්ගාහෙන. **නිමිත්තන්ති** කිලෙසජනකනිමිත්තං. **පරිවජ්ජෙහීති**

පරිබ්බජ. **සුභං රාගූපසංහිතන්ති** රාගවඩ්ඪනාරම්මණං සුභං පරිවජ්ජෙන්තො අසුභසඤ්ඤාය පරිවජ්ජෙය්‍ය, සබ්බත්ථ අනභිරතිසඤ්ඤාය. තස්මා තදුභයම්පි දස්සෙන්තො **"අසුභාය"**තිආදිමාහ.

තත්ථ **අසුභායාති** අසුභානුපස්සනාය. **චිත්තං භාවෙහි එකග්ගං සුසමාහිතන්ති** අත්තනො චිත්තවික්ඛෙපාභාවෙන එකග්ගං ආරම්මණෙසු සුසමාහිතං අප්පිතං කත්වා භාවෙහි තව අසුභානුපස්සනං සුකරං අක්ඛාමීති. **සති කායගතා ත්‍යත්ථූති** වුත්තකායගතාසතිභාවනා තයා භාවිතා බහුලීකතා හොතූති අත්ථො. **නිබ්බිදාබහුලො භවාති** අත්තභාවෙ සබ්බස්මිඤ්ච නිබ්බෙදබහුලො හොහි.

අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහීති නිච්චනිමිත්තාදීනං උග්ඝාටනෙන විසෙසතො අනිච්චානුපස්සනා අනිමිත්තා නාම, තතො **මානානුසයමුජ්ජහාති** තං භාවෙන්තො මග්ගපටිපාටියා අග්ගමග්ගාධිගමෙන මානානුසයං සමුච්ඡින්ද. **මානාභිසමයාති** මානස්ස දස්සනාභිසමයා චෙව පහානාභිසමයා ච. **උපසන්තොති** සබ්බසො රාගාදීනං සන්තතාය උපසන්තො **චරිස්සසි** විහරිස්සසීති අත්ථො.

තමෙව වාචන්තිආදිකා චතස්සො ගාථා භගවතා සුභාසිතසුත්තෙ (සං. නි. 1.213) දෙසිතෙ සොමනස්සජාතෙන ථෙරෙන භගවන්තං සම්මුඛා අභිත්ථවන්තෙන වුත්තා. **යායත්තානං න තාපයෙති** යාය වාචාය හෙතුභූතාය අත්තානං විප්පටිසාරෙන න තාපෙය්‍ය න විහෙඨෙය්‍ය. **පරෙ ච න විහිංසෙය්‍යාති** පරෙ ච පරෙහි භින්දන්තො න බාධෙය්‍ය. **සා වෙ වාචා සුභාසිතාති** සා වාචා එකංසෙන සුභාසිතා නාම, තස්මා තමෙව වාචං භාසෙය්‍යාති යොජනා. ඉමාය ගාථාය අපිසුණවාචාවසෙන භගවන්තං ථොමෙති.

පටිනන්දිතාති පටිමුඛභාවෙන නන්දිතා පියායිතා සම්පති ආයතිඤ්ච සුණන්තෙහි සම්පටිච්ඡිතා. **යං අනාදායාති** යං වාචං භාසන්තො පාපානි පරෙසං අප්පියානි අනිට්ඨානි ඵරුසවචනානි අනාදාය අග්ගහෙත්වා අත්ථබ්‍යඤ්ජනමධුරං පියමෙව දීපෙති. **තමෙව පියවාචං භාසෙය්‍යාති** පියවාචාවසෙන අභිත්ථවි.

අමතාති සාධුභාවෙන අමතසදිසා. වුත්තඤ්හෙතං – ''සච්චං හවෙ සාධුතරං රසාන''න්ති (සං. නි. 1.73). නිබ්බානාමතපච්චයත්තා වා අමතා. **එස ධම්මො සනන්තනොති** යා අයං සච්චවාචා නාම, එස පොරාණො ධම්මො චරියා පවෙණි. ඉදමෙව හි පොරාණානං ආචිණ්ණං යං තෙ න අලිකං භාසිංසු. තෙනාහ – **''සච්චෙ අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, ආහු සන්තො පතිට්ඨිතා''**ති. තත්ථ සච්චෙ පතිට්ඨිතත්තා එව අත්තනො ච පරෙසඤ්ච අත්ථෙ පතිට්ඨිතා, අත්ථෙ පතිට්ඨිතත්තා එව ධම්මෙ පතිට්ඨිතා හොන්තීති

වෙදිතබ්බා. සච්චවිසෙසනමෙව වා එතං. ඉදඤ්හි වුත්තං හොති – සච්චෙ පතිට්ඨිතා. කීදිසෙ? අත්ථෙ ච ධම්මෙ ච, යං පරෙසං අත්ථතො අනපෙතත්තා අත්ථං අනුපරොධකරං, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං ධම්මිකමෙව අත්ථං සාධෙතීති. ඉමාය ගාථාය සච්චවාචාවසෙන අභිත්ථවි. **ඛෙමන්ති** අභයං නිරුපද්දවං. කෙන කාරණෙනාති චෙ? **නිබ්බානපත්තියා දුක්ඛස්සන්තකිරියාය,** යස්මා කිලෙසනිබ්බානං පාපෙති, වට්ටදුක්ඛස්ස ච අන්තකිරියාය සංවට්ටති, තස්මා ඛෙමන්ති අත්ථො. අථ වා යං බුද්ධො නිබ්බානපත්තියා වා දුක්ඛස්සන්තකිරියාය වාති ද්වින්නං නිබ්බානධාතූනං අත්ථාය ඛෙමමග්ගප්පකාසනතො **ඛෙමං** වාචං භාසති. **සා වෙ වාචානමුත්තමාති** සා වාචා සබ්බවාචානං සෙට්ඨාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමාය ගාථාය මන්තාවචනවසෙන භගවන්තං අභිත්ථවන්තො අරහත්තනිකූටෙන ථොමනං පරියොසාපෙති.

ගම්භීරපඤ්ඤොති තිස්සො ගාථා ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පසංසනවසෙන වුත්තා. තත්ථ **ගම්භීරපඤ්ඤොති** ගම්භීරෙසු ඛන්ධායතනාදීසු පවත්තාය නිපුණාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා ගම්භීරපඤ්ඤො. මෙධාසඞ්ඛාතාය ධම්මොජපඤ්ඤාය සමන්නාගතත්තා **මෙධාවී.** ‘‘අයං දුග්ගතියා මග්ගො, අයං සුගතියා මග්ගො, අයං නිබ්බානස්ස මග්ගො’’ති එවං මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච කොවිදතාය **මග්ගාමග්ගස්ස කොවිදො.** මහතියා සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකං පත්තාය පඤ්ඤාය වසෙන **මහාපඤ්ඤො. ධම්මං දෙසෙති භික්ඛූනන්ති** සම්මදෙව පවත්තිං නිවත්තිං විභාවෙන්තො භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙති. තස්සා පන දෙසනාය පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං **‘‘සංඛිත්තෙනපි’’**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **සංඛිත්තෙනපීති** ‘‘චත්තාරිමානි, ආවුසො, අරියසච්චානි. කතමානි චත්තාරි? දුක්ඛං අරියසච්චං…පෙ…. ඉමානි ඛො, ආවුසො, චත්තාරි අරියසච්චානි, තස්මා තිහාවුසො, ඉදං දුක්ඛන්ති යොගො කරණීයො’’ති එවං සංඛිත්තෙනපි දෙසෙති. ‘‘කතමඤ්චාවුසො, දුක්ඛං අරියසච්චං? ජාතිපි දුක්ඛා’’තිආදිනා (ම. නි. 3.372-373) නයෙන තානෙව විභජන්තො විත්ථාරෙනපි භාසති. ඛන්ධාදිදෙසනාසුපි එසෙව නයො. **සාලිකායිව නිග්ඝොසොති** යථා මධුරං අම්බපක්කං සායිත්වා පක්ඛෙහි වාතං දත්වා මධුරරවං නිච්ඡාරෙන්තියා සාලිකාය නිග්ඝොසො, එවං ථෙරස්ස ධම්මං කථෙන්තස්ස මධුරො නිග්ඝොසො හොති. ධම්මසෙනාපතිස්ස හි පිත්තාදීනං වසෙන අපලිබුද්ධවචනං හොති, අයදණ්ඩෙන පහටකංසථාලකො විය සද්දො නිච්ඡරති. **පටිභානං උදියතීති** කථෙතුකම්යතාය සති සමුද්දතො වීචියො විය උපරූපරි අනන්තං පටිභානං උට්ඨහති.

තස්සාති ධම්මසෙනාපතිස්ස. **තන්ති** ධම්මං දෙසෙන්තස්ස. **සුණන්තීති** යං නො ථෙරො කථෙති, තං නො සොස්සාමාති ආදරජාතා සුණන්ති. **මධුරන්ති** ඉට්ඨං. **රජනීයෙනාති** කන්තෙන. **සවනීයෙනාති** කණ්ණසුඛෙන. **වග්ගුනාති**

මට්ඨෙන මනොහරෙන. **උදග්ගචිත්තාති** ඔදග්‍යපීතියා වසෙන උදග්ගචිත්තා අලීනචිත්තා. **මුදිතාති** ආමොදිතා පාමොජ්ජෙන සමන්නාගතා. **ඔධෙන්තීති** අවදහන්ති අඤ්ඤාය චිත්තං උපට්ඨපෙන්තා සොතං උපනෙන්ති.

අජ්ජ පන්නරසෙතිආදිකා චතස්සො ගාථා පවාරණාසුත්තන්තදෙසනාය (සං. නි. 1.215) සත්ථාරං මහාභික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතං නිසින්නං දිස්වා ථොමෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **පන්නරසෙති** යස්මිඤ්හි සමයෙ භගවා පුබ්බාරාමෙ නිසීදන්තො සායන්හසමයෙ සම්පත්තපරිසාය කාලයුත්තං සමයයුත්තං ධම්මං දෙසෙත්වා, උදකකොට්ඨකෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා, වත්ථනිවසනො එකංසං සුගතමහාචීවරං කත්වා, මිගාරමාතුපාසාදෙ මජ්ඣිමථම්භං නිස්සාය පඤ්ඤත්තවරබුද්ධාසනෙ නිසීදිත්වා, සමන්තතො නිසින්නං භික්ඛුසඞ්ඝං අනුවිලොකෙත්වා තදහුපොසථෙ පවාරණාදිවසෙ නිසින්නො හොති, ඉමස්මිං පන්නරසීඋපොසථෙති අත්ථො. **විසුද්ධියාති** විසුද්ධත්ථාය විසුද්ධිපවාරණාය. **භික්ඛූ පඤ්චසතා සමාගතාති,** පඤ්චසතමත්තා භික්ඛූ සත්ථාරං පරිවාරෙත්වා නිසජ්ජවසෙන චෙව අජ්ඣාසයවසෙන ච සමාගතා. තෙ ච **සංයොජනබන්ධනච්ඡිදාති** සංයොජනසඞ්ඛාතෙ සන්තානස්ස බන්ධනභූතෙ කිලෙසෙ ඡින්දිත්වා ඨිතා. තතො එව **අනීඝා ඛීණපුනබ්භවා ඉසීති** කිලෙසදුක්ඛාභාවෙන නිදුක්ඛා ඛීණපුනබ්භවා, අසෙක්ඛානං සීලක්ඛන්ධාදීනං එසිතභාවෙන ඉසීති.

විජිතසඞ්ගාමන්ති විජිතකිලෙසසඞ්ගාමත්තා විජිතමාරබලත්තා විජිතසඞ්ගාමං. **සත්ථවාහන්ති** අට්ඨඞ්ගිකෙ අරියමග්ගරථෙ ආරොපෙත්වා වෙනෙය්‍යසත්තෙ වාහෙති සංසාරකන්තාරතො උත්තාරෙතීති භගවා සත්ථවාහො. තෙනාහ බ්‍රහ්මා සහම්පති ''උට්ඨෙහි, වීර, විජිතසඞ්ගාම, සත්ථවාහා''ති (මහාව. 8; ම. නි. 1.282), තං සත්ථවාහං අනුත්තරං සත්ථාරං සාවකා පයිරුපාසන්ති. **තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනොති** එවරූපෙහි සාවකෙහි පරිවාරිතො චක්කවත්ති විය රාජා අමච්චපරිවාරිතො ජනපදචාරිකවසෙන සමන්තා අනුපරියෙතීති යොජනා.

පලාපොති තුච්ඡො අන්තොසාරරහිතො, සීලරහිතොති අත්ථො. **වන්දෙ ආදිච්චබන්ධුනන්ති** ආදිච්චබන්ධුං සත්ථාරං දසබලං වන්දාමීති වදති.

පරොසහස්සන්තිආදිකා චතස්සො ගාථා නිබ්බානපටිසංයුත්තාය ධම්මියා කථාය භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙන්තං භගවන්තං ථොමෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **පරොසහස්සන්ති** අතිරෙකසහස්සං, අඩ්ඪතෙළසානි භික්ඛුසහස්සානි සන්ධාය වුත්තං. **අකුතොභයන්ති** නිබ්බානෙ කුතොචිපි භයං නත්ථි. නිබ්බානං පත්තස්ස ච කුතොචිපි භයං නත්ථීති නිබ්බානං අකුතොභයං නාම.

''ආගුං න කරොතී''තිආදිනා (සු. නි. 527) වුත්තකාරණෙහි භගවා නාගොති වුච්චතීති **නාගනාමොසි භගවාති. ඉසීනං ඉසිසත්තමොති**

සාවකපච්චෙකබුද්ධඉසීනං උත්තමො ඉසි, විපස්සීසම්මාසම්බුද්ධතො පට්ඨාය ඉසීනං වා සත්තමකො ඉසි. **මහාමෙඝොවාති** චාතුද්දීපිකමහාමෙඝො විය හුත්වා.

දිවා විහාරාති පටිසල්ලානට්ඨානතො. **සාවකො තෙ, මහාවීර, පාදෙ වන්දති වඞ්ගීසොති** ඉදං ථෙරො අරහත්තං පත්වා අත්තනො විසෙසාධිගමං පකාසෙන්තො වදති.

උම්මග්ගපථන්තිආදිකා චතස්සො ගාථා භගවතා ''කිං නු තෙ, වඞ්ගීස, ඉමා ගාථායො පුබ්බෙ පරිවිතක්කිතා, උදාහු ඨානසො චෙතා පටිභන්තී''ති පුච්ඡිතෙන ඨානසො පටිභන්තීති දස්සෙන්තෙන වුත්තා. කස්මා පනෙවං තං භගවා අවොච? සඞ්ඝමජ්ඣෙ කිර කථා උදපාදි – ''වඞ්ගීසත්ථෙරො විස්සට්ඨගන්ථො නෙව උද්දෙසෙන, න පරිපුච්ඡාය, න යොනිසොමනසිකාරෙන කම්මං කරොති. ගාථං බන්ධන්තො වණ්ණපදානි කරොන්තො විචරතී''ති. අථ භගවා ''ඉමෙ භික්ඛූ වඞ්ගීසස්ස පටිභානසම්පත්තිං න ජානන්ති, අහමස්ස පටිභානසම්පත්තිං ජානාපෙස්සාමී''ති චින්තෙත්වා ''කිං නු ඛො, වඞ්ගීසා''තිආදිනා පුච්ඡති. **උම්මග්ගපථන්ති** අනෙකානි කිලෙසුප්පජ්ජනපථානි. වට්ටප්පසුතපථතාය හි පථන්ති වුත්තං. **පභිජ්ජ ඛීලානීති** රාගාදිඛීලානි පඤ්ච භින්දිත්වා චරසි. **තං පස්සථාති** එවං අභිභුය්‍ය ච භින්දිත්වා ච චරන්තං බුද්ධං පස්සථ. **බන්ධපමුඤ්චකරන්ති** බන්ධනමොචනකරං. **අසිතන්ති** අනිස්සිතං. **භාගසො පවිභජ්ජාති** සතිපට්ඨානාදිකොට්ඨාසතො ධම්මං පවිභජ්ජනීයං කත්වා. **පවිභජ්ජාතිපි** පාඨො. උද්දෙසාදිකොට්ඨාසතො පකාරෙන විභජිත්වා විභජිත්වා ධම්මං දෙසෙතීති අත්ථො.

ඔඝස්සාති කාමාදිචතුරොඝස්ස. **අනෙකවිහිතන්ති** සතිපට්ඨානාදිවසෙන අනෙකවිධං අට්ඨතිංසාය වා කම්මට්ඨානානං වසෙන අනෙකප්පකාරං අමතාවහං මග්ගං **අක්ඛාසි** අභාසි. **තස්මිඤ්ච අමතෙ අක්ඛාතෙති** තස්මිං තෙන අක්ඛාතෙ අමතෙ අමතාවහෙ. **ධම්මදසාති** ධම්මස්ස පස්සිතාරො. **ඨිතා අසංහීරාති** කෙනචි අසංහාරියා හුත්වා පතිට්ඨිතා. **අතිවිජ්ඣාති** අතිවිජ්ඣිත්වා. **සබ්බට්ඨිතීනන්ති** සබ්බෙසං දිට්ඨිට්ඨානානං විඤ්ඤාණට්ඨිතීනං වා. **අතික්කමමද්දසාති** අතික්කමභූතං නිබ්බානං අද්දස. **අග්ගන්ති** උත්තමං ධම්මං. අග්ගෙති වා පාඨො, පඨමතරන්ති අත්ථො. **දසද්ධානන්ති** පඤ්චවග්ගියානං **අග්ගං** ධම්මං, **අග්ගෙ** වා ආදිතො දෙසයීති අත්ථො.

තස්මාති යස්මා ''එස ධම්මො සුදෙසිතො''ති ජානන්තෙන පමාදො න කාතබ්බො, තස්මා **අනුසික්ඛෙති** තිස්සො සික්ඛා විපස්සනාපටිපාටියා මග්ගපටිපාටියා ච සික්ඛෙය්‍ය.

බුද්ධානුබුද්ධොතිආදිකා තිස්සො ගාථා ආයස්මතො අඤ්ඤාතකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරස්ස ථොමනවසෙන වුත්තා. තත්ථ **බුද්ධානුබුද්ධොති** බුද්ධානං අනුබුද්ධො. බුද්ධා හි පඨමං චත්තාරි සච්චානි බුජ්ඣිංසු, පච්ඡා ථෙරො සබ්බපඨමං, තස්මා බුද්ධානුබුද්ධොති. ථිරෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්නාගතත්තා **ථෙරො,** අකුප්පධම්මොති අත්ථො. **තිබ්බනික්කමොති** දළ්හවීරියො. **සුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානං. **විවෙකානන්ති** තිණ්ණම්පි විවෙකානං. **සබ්බස්ස තන්ති** යං සබ්බසාවකෙන පත්තබ්බං, අස්ස අනෙන තං අනුප්පත්තං. **අප්පමත්තස්ස සික්ඛතොති** අප්පමත්තෙන හුත්වා සික්ඛන්තෙන.

තෙවිජ්ජො චෙතොපරියකොවිදොති ඡසු අභිඤ්ඤාසු චතස්සො වදති, ඉතරා ද්වෙ යදිපි න වුත්තා, ථෙරො පන ඡළභිඤ්ඤොව. යස්මා ථෙරං හිමවන්තෙ ඡද්දන්තදහතො ආගන්ත්වා භගවති පරමනිපච්චකාරං දස්සෙත්වා, වන්දන්තං දිස්වා පසන්නමානසෙන භගවතො සම්මුඛා ථෙරං අභිත්ථවන්තෙන ඉමා ගාථා වුත්තා, තස්මා ‘‘කොණ්ඩඤ්ඤො බුද්ධදායාදො, පාදෙ වන්දති සත්ථුනො’’ති වුත්තං.

නගස්ස පස්සෙතිආදිකා තිස්සො ගාථා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං සබ්බෙහෙව අරහන්තෙහි භගවති කාළසිලායං විහරන්තෙ ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තෙසං භික්ඛූනං චිත්තං සමන්වෙසන්තො අරහත්තඵලවිමුත්තිං පස්සිත්ථ. තං දිස්වා ආයස්මා වඞ්ගීසො භගවන්තං ථෙරෙ ච අභිත්ථවන්තො අභාසි. තත්ථ **නගස්ස පස්සෙති** ඉසිගිලිපබ්බතස්ස පස්සෙ කාළසිලායං. **ආසීනන්ති** නිසින්නං.

චෙතසාති අත්තනො චෙතොපරියඤාණෙන. **චිත්තං නෙසං සමන්වෙසන්ති** තෙසං ඛීණාසවභික්ඛූනං චිත්තං සමන්වෙසන්තො. **අනුපරියෙතීති** අනුක්කමෙන පරිච්ඡින්දති.

එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නං ‘‘මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගු’’න්ති වුත්තාය සත්ථුසම්පත්තියා චෙව ‘‘තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනො’’ති වුත්තාය සාවකසම්පත්තියා චාති සබ්බෙහි අඞ්ගෙහි සම්පන්නං සමන්නාගතං. **මුනින්ති** හි ඉමිනා පදෙන මොනසඞ්ඛාතෙන ඤාණෙන සත්ථු අනවසෙසඤෙය්‍යාවබොධො වුත්තොති අනාවරණඤාණෙන දසබලඤාණාදීනං සඞ්ගහො කතො හොති, තෙනස්ස ඤාණසම්පදං දස්සෙති. **දුක්ඛස්ස පාරගුන්ති** ඉමිනා පහානසම්පදං. තදුභයෙන ච සත්ථු ආනුභාවසම්පදාදයො දස්සිතා හොන්ති. **තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනොති** ඉමිනා සාවකානං ඤාණසම්පත්තිදීපනෙන ච නිබ්බානධාතුයා අධිගමදීපනෙන ච පදද්වයෙන සත්ථුසාවකසම්පත්ති දස්සිතා හොති. තථා හි යථාවුත්තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **‘‘මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං. අනෙකාකාරසම්පන්නං, පයිරුපාසන්ති ගොතම’’**න්ති වුත්තං. තත්ථ **අනෙකාකාරසම්පන්නන්ති**

අනෙකෙහි ආකාරෙහි සම්පන්නං, අනෙකාකාරගුණසමන්නාගතන්ති අත්ථො.

චන්දො යථාති ගාථා භගවන්තං චම්පානගරෙ ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ මහතා භික්ඛුසඞ්ඝෙන අනෙකෙහි ච දෙවනාගසහස්සෙහි පරිවුතං අත්තනො වණ්ණෙන ච යසසා ච විරොචමානං දිස්වා සොමනස්සජාතෙන අභිත්ථවන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **චන්දො යථා විගතවලාහකෙ නභෙ**ති යථා සරදසමයෙ අපගතවලාහකෙ වලාහකසදිසෙන අඤ්ඤෙන ච මහිකාදිනා උපක්කිලෙසෙන විමුත්තෙ ආකාසෙ පුණ්ණචන්දො විරොචති, **වීතමලොව භාණුමා**ති තෙනෙව වලාහකාදිඋපක්කිලෙසවිගමෙන විගතමලො භාණුමා සූරියො යථා විරොචති. **එවම්පි, අඞ්ගීරස, ත්ව**න්ති එවං අඞ්ගෙහි නිච්ඡරණජුතීහි ජුතිමන්ත ත්වම්පි **මහාමුනි** භගවා, **අතිරොචසි** අත්තනො යසසා සදෙවකං ලොකං අතික්කමිත්වා විරොචසීති.

කාවෙය්‍යමත්තාතිආදිකා දස ගාථා අරහත්තං පත්වා අත්තනො පටිපත්තිං පච්චවෙක්ඛිත්වා සත්ථු අත්තනො ච ගුණෙ විභාවෙන්තෙන වුත්තා. තත්ථ **කාවෙය්‍යමත්තා**ති කාවෙය්‍යෙන කබ්බකරණෙන මත්තා මානිතා සම්භාවිතා ගුණොදයං ආපන්නා. **අද්දසාමා**ති අද්දසිම්හා.

අද්ධා නො උදපජ්ජථාති රතනත්තයං අද්ධා අම්හාකං උපකාරත්ථාය උප්පජ්ජි.

වචනන්ති සච්චපටිසංයුත්තං ධම්මකථං. **ඛන්ධෙ ආයතනානි ච ධාතුයො චා**ති පඤ්චක්ඛන්ධෙ ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො ච. ඉමස්මිං ඨානෙ ඛන්ධාදිකථා වත්තබ්බා. සා **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.421 ආදයො) විත්ථාරිතා එවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **විදිත්වානා**ති රූපාදිවිභාගාදිතො අනිච්චතාදිතො ච පුබ්බභාගඤාණෙන ජානිත්වා.

යෙ තෙ සාසනකාරකාති යෙ තෙ සත්තා තථාගතානං සාසනකාරකා, තෙසං බහූනං අත්ථාය වත උප්පජ්ජන්ති තථාගතා.

යෙ නියාමගතද්දසාති නියාමො එව නියාමගතං, යෙ භික්ඛූ භික්ඛුනියො ච සම්මත්තනියාමං අද්දසංසු අධිගච්ඡිංසු. තෙසං අත්ථාය වත **බොධිං** සම්මාසම්බොධිං අජ්ඣගමා, **මුනි** භගවාති යොජනා.

සුදෙසිතාති වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං සඞ්ඛෙපතො විත්ථාරතො ච සුට්ඨු දෙසිතා. **චක්ඛුමතා**ති පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමතා. අත්තහිතකාමෙහි අරණීයානි කරණීයානි අරියභාවකරානි, අරියස්ස වා භගවතො සච්චානීති **අරියසච්චානි. දුක්ඛ**න්තිආදි තෙසං අරියසච්චානං සරූපදස්සනං. ඉමස්මිං ඨානෙ අරියසච්චකථා වත්තබ්බා, සා සබ්බාකාරතො **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 2.529 ආදයො) විත්ථාරිතාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **එවමෙතෙ**

තථාති එතෙ දුක්ඛාදයො අරියසච්චධම්මා එවං දුක්ඛාදිප්පකාරෙන තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා. **වුත්තා දිට්ඨා මෙ තෙ යථා තථාති** යථා සත්ථාරා වුත්තා, තථා මයා දිට්ඨා, අරියමග්ගඤාණෙන පටිවිද්ධත්තා එවං තෙසං. **සදත්ථො මෙ අනුප්පත්තො** අරහත්තං මයා සච්ඡිකතං. තතො ච **කතං බුද්ධස්ස** භගවතො **සාසනං** ඔවාදානුසිට්ඨියං අනුපතිට්ඨයො.

ස්වාගතං වත මෙ ආසීති සුආගමනං වත මෙ අහොසි. **මම බුද්ධස්ස සන්තිකෙති** මම සම්බුද්ධස්ස භගවතො සන්තිකෙ සමීපෙ.

අභිඤ්ඤාපාරමිප්පත්තොති ඡන්නම්පි අභිඤ්ඤානං පාරමිං, උක්කංසං අධිගතො. ඉමිනා හි පදෙන වුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං **''සොතධාතු විසොධිතා''**තිආදි වුත්තං.

පුච්ඡාමි සත්ථාරන්තිආදිකා ද්වාදස ගාථා අත්තනො උපජ්ඣායස්ස පරිනිබ්බුතභාවං පුච්ඡන්තෙන වුත්තා. ආයස්මතො නිග්‍රොධකප්පත්ථෙරස්ස හි පරිනිබ්බානකාලෙ ආයස්මා වඞ්ගීසො අසම්මුඛා අහොසි. දිට්ඨපුබ්බඤ්ච තෙන තස්ස හත්ථකුක්කුච්චාදි, පුබ්බවාසනාවසෙන හි තාදිසඤ්ච ආයස්මතො පිලින්දවච්ඡස්ස වසලවාදෙන සමුදාචාරො විය ඛීණාසවානම්පි හොතියෙව. තෙන ''පරිනිබ්බුතො නු ඛො මෙ උපජ්ඣායො, උදාහු නො''ති උප්පන්නපරිවිතක්කො සත්ථාරං පුච්ඡි. තෙන වුත්තං – ''උපජ්ඣායස්ස පරිනිබ්බුතභාවං පුච්ඡන්තෙන වුත්තා''ති. තත්ථ **සත්ථාරන්ති** දිට්ඨධම්මිකාදීහි වෙනෙය්‍යානං අනුසාසකං. **අනොමපඤ්ඤන්ති** ඔමං වුච්චති පරිත්තං ලාමකං. න ඔමපඤ්ඤං අනොමපඤ්ඤං, මහාපඤ්ඤන්ති අත්ථො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** පච්චක්ඛමෙව, ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙති අත්ථො. **විචිකිච්ඡානන්ති** සංසයානං එවරූපානං වා පරිවිතක්කානං ඡෙත්තා. **අග්ගාළවෙති** අග්ගාළවචෙතියසඞ්ඛාතෙ විහාරෙ. **ඤාතොති** පාකටො. **යසස්සීති** ලාභසක්කාරසම්පන්නො. **අභිනිබ්බුතත්තොති** උපසන්තසභාවො අපරිඩය්හමානචිත්තො.

තයා කතන්ති තාදිසෙ ඡායාසම්පන්නෙ නිග්‍රොධරුක්ඛමූලෙ නිසින්නත්තා ''නිග්‍රොධකප්පො''ති තයා කතං නාමං. ඉති සො යථා අත්තනා උපලක්ඛිතං තථා වදති. භගවා පන න නිසින්නත්තා එව තං තථා ආලපති, අපි ච ඛො තත්ථ අරහත්තං පත්තත්තාපි. **බ්‍රාහ්මණස්සාති** ජාතිං සන්ධාය වදති. සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලා පබ්බජිතො. **නමස්සං අචරින්ති** නමස්සමානො විහාසිං. **මුත්‍යපෙඛොති** නිබ්බානෙ පතිට්ඨිතො.

දළ්හධම්මදස්සීති භගවන්තං ආලපති. දළ්හධම්මඤ්හි නිබ්බානං අභිජ්ජනට්ඨෙන, තඤ්ච භගවා පස්සි දස්සෙසි ච.

සක්කාතිපි භගවන්තමෙව කුලනාමෙන ආලපති. **මයම්පි සබ්බෙති,** නිරවසෙසපරිසං සඞ්ගණ්හිත්වා අත්තානං දස්සෙන්තො වදති.

සමන්තචක්ඛූතිපි භගවන්තමෙව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ආලපති. **සමවයීතාති** සම්මා අවයීතා, ආභොගං කත්වා ඨිතා. **නොති** අම්හාකං. **සවනායාති** ඉමස්ස පඤ්හස්ස වෙය්‍යාකරණං සවනත්ථාය. **සොතාති** සොතධාතුයා. **තුවං නො සත්ථා ත්වමනුත්තරොසීති** ථුතිවචනවසෙන වදති.

ඡින්ද නො විචිකිච්ඡන්ති විචිකිච්ඡාපතිරූපකං තං පරිවිතක්කං සන්ධායාහ. අකුසලවිචිකිච්ඡාය පන ථෙරො නිබ්බිචිකිච්ඡොව. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි මෙ එතං. යං මයා යාචිතොසි ‘‘තං සාවකං, සක්ක, මයම්පි සබ්බෙ අඤ්ඤාතුමිච්ඡාමා’’ති යාචිතොව, තං බ්‍රාහ්මණං **පරිනිබ්බුතං වෙදය භූරිපඤ්ඤ. මජ්ඣෙව නො භාසා’’**ති පරිනිබ්බුතං ජානිත්වා මහාපඤ්ඤ භගවා මජ්ඣෙව අම්හාකං සබ්බෙසං භාස, යථා සබ්බෙ මයං ජානෙය්‍යාම. **සක්කොව දෙවාන සහස්සනෙත්තොති,** ඉදං පන ථුතිවචනමෙව. අපිචෙත්ථ අයමධිප්පායො – යථා සක්කො සහස්සනෙත්තො දෙවානං මජ්ඣෙ තෙහි සක්කච්චං සම්පටිච්ඡිතවචනං භාසති, එවං අම්හාකං මජ්ඣෙ අම්හෙහි සම්පටිච්ඡිතවචනං භාසාති.

යෙ කෙචීති ඉමම්පි ගාථං භගවන්තං ථුනන්තො වත්තුකාමතං ජනෙතුං භණති. තස්සත්ථො – යෙ කෙචි අභිජ්ඣාදයො ගන්ථා, තෙසං අප්පහානෙ සති මොහවිචිකිච්ඡානං පහානාභාවතො **මොහමග්ගාති** ච, **අඤ්ඤාණපක්ඛාති** ච, **විචිකිච්ඡට්ඨානාති** ච වුච්චන්ති. සබ්බෙ තෙ තථාගතං පත්වා තථාගතස්ස දෙසනාබලෙන විද්ධංසිතා භවන්ති, නස්සන්ති. කිංකාරණන්ති? **චක්ඛුඤ්හි එතං පරමං නරානං,** යස්මා තථාගතො සබ්බගන්ථවිධමනෙන පඤ්ඤාචක්ඛුජනනතො නරානං පරමං චක්ඛුන්ති වුත්තං හොති.

නො චෙ හි ජාතූති ඉමම්පි ගාථං ථුනන්තො එව වත්තුකාමතං ජනෙන්තො භණති. තත්ථ **ජාතූති** එකංසවචනං. **පුරිසොති** භගවන්තං සන්ධායාහ. **ජොතිමන්තොති** පඤ්ඤාජොතිසම්පන්නා සාරිපුත්තාදයො. ඉදං වුත්තං හොති – යදි භගවා පුරත්ථිමාදිභෙදො වාතො විය අබ්භඝනං දෙසනාවෙගෙන කිලෙසෙ විහනෙය්‍ය, තතො යථා අබ්භඝනනිවුතො ලොකො තමොව හොති එකන්ධකාරො, එවං සබ්බොපි ලොකො අඤ්ඤාණනිවුතො තමොව සියා. යෙ චාපි ඉමෙ ඉදානි ජොතිමන්තො ඛායන්ති සාරිපුත්තාදයො, තෙපි න භාසෙය්‍යුං, න දීපෙය්‍යුන්ති.

ධීරා චාති ඉමම්පි ගාථං පුරිමනයෙනෙවාහ. තස්සත්ථො – **ධීරා** ච පණ්ඩිතපුරිසා, **පජ්ජොතකරා භවන්ති** පඤ්ඤාපජ්ජොතං උප්පාදෙන්ති. **තං** තස්මා අහං තං **වීර** පධානවීරියසමන්නාගත භගවා, **තථෙව මඤ්ඤෙ** ධීරො පජ්ජොතකරොත්වෙව මඤ්ඤාමි. මයම්පි **විපස්සිනං** සබ්බධම්මෙ යථාභූතං පස්සන්තං භගවන්තං ජානන්තා එව උපාගමිම්හා. තස්මා ‘‘පරිසාසු නො

ආවිකරොහි කප්පං පරිනිබ්බුතොව යථා නිග්‍රොධකප්පං ආවිකරොහි පකාසෙහී''ති.

ඛිප්පන්ති ඉමම්පි ගාථං පුරිමනයෙනෙව ආහ. තස්සත්ථො – භගවා **ඛිප්පං ගිරං එරය වග්ගු වග්ගුං** අවිරායමානො වාචං භාස වග්ගු මනොහරං. **හංසොව** යථා සුවණ්ණහංසො ගොචරං පරිග්ගණ්හන්තො ජාතස්සරවනසණ්ඩං දිස්වා ගීවං **පග්ගය්හ** පක්ඛෙ උද්ධුනිත්වා හට්ඨතුට්ඨො **සණිකං** අතරමානො වග්ගුං නිකූජති ගිරං නිච්ඡාරෙති, එවමෙවං ත්වං සණිකං නිකූජ ඉමිනා මහාපුරිසලක්ඛණඤ්ඤතරෙන බින්දුස්සරෙන සුට්ඨු **විකප්පිතෙන** අභිසඞ්ඛතෙන, එතෙ මයං සබ්බෙ **උජුගතා** අවික්ඛිත්තමානසා හුත්වා තව නිකූජං සුණොමාති.

පහීනජාතිමරණන්ති, ඉදම්පි පුරිමනයෙනෙව ආහ. තත්ථ න සිස්සතීති අසෙසො, තං **අසෙසං,** සොතාපන්නාදයො විය කිඤ්චි අසෙසෙත්වා පහීනජාතිමරණන්ති වුත්තං හොති. **නිග්ගය්හා**ති නිබන්ධිත්වා, **ධොන**න්ති ධුතසබ්බපාපං. **වදෙස්සාමී**ති කථාපෙස්සාමි ධම්මං. **න කාමකාරො හොහි පුථුජ්ජනාන**න්ති පුථුජ්ජනසෙක්ඛාදීනං තිවිධානං ජනානං කාමකාරො නත්ථි, තෙ යං ඉච්ඡන්ති ඤාතුං වා වත්තුං වා, තං න සක්කොන්ති. **සඞ්ඛෙය්‍යකාරො ච තථාගතාන**න්ති තථාගතානං පන වීමංසකාරො පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමකිරියා, තෙ යං ඉච්ඡන්ති ඤාතුං වා වත්තුං වා, තං සක්කොන්තියෙවාති අධිප්පායො.

ඉදානි තං සඞ්ඛෙය්‍යකාරං පකාසෙන්තො **''සම්පන්නවෙය්‍යාකරණ''**න්ති ගාථමාහ. තස්සත්ථො – තථා හි තව භගවා ඉදං **සමුජ්ජුපඤ්ඤස්ස** සබ්බත්ථ අප්පටිහතභාවෙන උජුගතපඤ්ඤස්ස සම්මදෙව වුත්තං පවත්තිතං සම්පන්නවෙය්‍යාකරණං ''සන්තතිමහාමත්තො සත්තතාලමත්තං අබ්භුග්ගන්ත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, සුප්පබුද්ධො සක්කො සත්තමෙ දිවසෙ පථවිං පවිසිස්සතී''ති එවමාදිං **සමුග්ගහිතං** සම්මදෙව උග්ගහිතං අවිපරීතං දිට්ඨං, පුන සුට්ඨුතරං අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා ආහ. **අයමඤ්ජලි පච්ඡිමො සුප්පණාමිතොති** අයං අපරොපි අඤ්ජලි සුට්ඨුතරං පණාමිතො. **මා මොහයී ජාන**න්ති මා නො අවචනෙන මොහයි, ජානන්තො තස්ස ගතිං. **අනොමපඤ්ඤා**ති භගවන්තං ආලපති.

පරොපරන්ති ඉමං පන ගාථං අපරෙනපි පරියායෙන අමොහනමෙව යාචන්තො ආහ. තත්ථ **පරොපර**න්ති ලොකුත්තරලොකියවසෙන සුන්දරාසුන්දරං දූරෙ සන්තිකෙ වා. **අරියධම්ම**න්ති චතුසච්චධම්මං. **විදිත්වා**ති පටිවිජ්ඣිත්වා. **ජාන**න්ති සබ්බං ඤෙය්‍යධම්මං ජානන්තො. **වාචාභිකඞ්ඛාමී**ති යථා **සම්මනි** සම්මකාලෙ උණ්හාභිතත්තො පුරිසො කිලන්තො තසිතො වාරිං, එවං තෙ වාචං අභිකඞ්ඛාමි. **සුතං පවස්සා**ති සුතසඞ්ඛාතං සද්දායතනං

පවස්ස පග්ඝර මුඤ්ච පවත්ත. ''සුතස්ස වස්සා''තිපි පාළි. වුත්තපකාරස්ස සද්දායතනස්ස වුට්ඨිං වස්සාති අත්ථො.

ඉදානි යාදිසං වාචං අභිකඞ්ඛති, තං පකාසෙන්තො **''යදත්ථික''**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **කප්පායනොති** කප්පමෙව පූජාවසෙන වදති. **යථා විමුත්තොති** ''කිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා යථා අසෙක්ඛො, උදාහු සඋපාදිසෙසාය යථා සෙක්ඛො''ති වා පුච්ඡති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව.

එවං ද්වාදසහි ගාථාහි යාචිතො භගවා තං ව්‍යාකරොන්තො **''අච්ඡෙච්ඡි''**තිආදිමාහ. තත්ථ **අච්ඡෙච්ඡි තණ්හං ඉධ නාමරූපෙ (ඉති භගවා) කණ්හස්ස සොතං දීඝරත්තානුසයිතන්ති** ඉමස්මිං නාමරූපෙ කාමතණ්හාදිභෙදා තණ්හා දීඝරත්තං අප්පහීනට්ඨෙන අනුසයිතා කණ්හනාමකස්ස මාරස්ස සොතන්තිපි වුච්චති. තං කණ්හස්ස සොතමුතං දීඝරත්තානුසයිතං ඉධ නාමරූපෙ තණ්හං කප්පායනො ඡින්දි. **ඉති භගවාති** ඉදං පන සඞ්ගීතිකාරානං වචනං. **අතාරි ජාතිං මරණං අසෙසන්ති** සො තං තණ්හං ඡෙත්වා අසෙසං ජාතිමරණං අතරි අනුපාදිසෙසාය පරිනිබ්බායීති දස්සෙති, **ඉච්චබ්‍රවි භගවා පඤ්චසෙට්ඨොති** ආයස්මතා වඞ්ගීසෙන පුට්ඨො භගවා එවං අවොච පඤ්චහි සද්ධාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි අනඤ්ඤසාධාරණෙහි චක්ඛූහි වා සෙට්ඨො. අථ වා **පඤ්චසෙට්ඨොති** පඤ්චහි සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි, පඤ්චහි වා හෙතුසම්පදාදීහි සෙට්ඨො උත්තමො පවරොති සඞ්ගීතිකාරානමෙවිදම්පි වචනං.

එවං වුත්තෙ භගවතො භාසිතං අභිනන්දමානසො ආයස්මා වඞ්ගීසො **''එස සුත්වා''**තිආදිකා ගාථායො ආහ. තත්ථ පඨමගාථායං **න මං වඤ්චෙසීති** යස්මා පරිනිබ්බුතො, තස්මා තස්ස පරිනිබ්බුතභාවං ඉච්ඡන්තං මං න වඤ්චෙසි, න විසංවාදෙසීති අත්ථො. සෙසං පාකටමෙව.

දුතියගාථායං යස්මා මුත්‍යපෙඛො විහාසි, තස්මා තං සන්ධායාහ **''යථා වාදී තථා කාරී, අහු බුද්ධස්ස සාවකො''**ති. **මච්චුනො ජාලං තත''**න්ති තෙභූමකවට්ටෙ විත්ථතං මාරස්ස තණ්හාජාලං. **මායාවිනොති** බහුමායස්ස. ''තථා මායාවිනො''තිපි කෙචි පඨන්ති, තෙසං යො අනෙකාහි මායාහි අනෙකක්ඛත්තුං භගවන්තං උපසඞ්කමි. තස්ස තථා මායාවිනොති අධිප්පායො.

තතියගාථාය **ආදින්ති** මූලකාරණං. **උපාදානස්සාති** වට්ටස්ස. වට්ටං දළ්හෙහි කම්මකිලෙසෙහි උපාදාතබ්බට්ඨෙන ''උපාදාන''න්ති වුත්තං. තස්ස උපාදානස්ස ආදිං අවිජ්ජාතණ්හාදිභෙදං කාරණං ඤාණචක්ඛුනා අද්දස. **කප්පො කප්පියොති** එවං වත්තුං වට්ටති භගවාති අධිප්පායෙන වදති. **අච්චගා වතාති** අතික්කන්තො වත. **මච්චුධෙය්‍යන්ති** මච්චු එත්ථ ධියාතීති මච්චුධෙය්‍යං, තෙභූමකවට්ටං සුදුත්තරං අච්චගා වතාති වෙදජාතො වදති.

ඉදානි සත්ථරි අත්තනො උපජ්ඣායෙ ච පසන්නමානසො පසන්නාකාරං විභාවෙන්තො **‘‘තං දෙවදෙව’’**න්ති ඔසානගාථමාහ. තත්ථ **තං දෙවදෙවං වන්දාමී**ති සම්මුතිදෙවො, උපපත්තිදෙවො, විසුද්ධිදෙවොති තෙසං සබ්බෙසම්පි දෙවානං උත්තමදෙවතාය දෙවදෙවං **ද්විපදුත්තම** භගවා තං වන්දාමි. න කෙවලං තංයෙව, අථ ඛො තව සච්චාභිසම්බොධියා අනුධම්මජාතත්තා **අනුජාතං,** මාරවිජයෙන මහාවීරියතාය **මහාවීරං,** ආගුඅකරණාදිඅත්ථෙන **නාගං** තව උරෙ වායාමජනිතජාතිතාය **ඔරසං** පුත්තං නිග්‍රොධකප්පඤ්ච වන්දාමි.

එවමෙතෙ සුභූතිආදයො වඞ්ගීසපරියොසානා ද්විසතං චතුසට්ඨි ච මහාථෙරා ඉධ පාළියං ආරුළ්හා, තෙ සබ්බෙ යථා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකභාවෙන එකවිධා. තථා අසෙක්ඛභාවෙන, උක්ඛිත්තපලිඝතාය සංකිණ්ණපරික්ඛතාය, අබ්බුළ්හෙසිකතාය, නිරග්ගළතාය, පන්නද්ධජතාය, පන්නභාරතාය, විසංයුත්තතාය, දසසු අරියවාසෙසු වුට්ඨවාසතාය ච. තථා හි තෙ පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනා, ඡළඞ්ගසමන්නාගතා, එකාරක්ඛා, චතුරාපස්සෙනා, පනුණ්ණපච්චෙකසච්චා, සමවයසට්ඨෙසනා, අනාවිලසඞ්කප්පා, පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරා, සුවිමුත්තචිත්තා, සුවිමුත්තපඤ්ඤා ච (අ. නි. 10.19). ඉති එවමාදිනා නයෙන එකවිධා.

එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පන්නා, න එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පන්නාති දුවිධා. තත්ථ **අඤ්ඤාසි කොණ්ඩඤ්ඤ**ප්පමුඛා **පඤ්චවග්ගියත්ථෙරා, යසත්ථෙරො,** තස්ස සහායභූතා **විමලො සුබාහු පුණ්ණජි ගවම්පතී**ති චත්තාරො, අපරෙපි තස්ස සහායභූතා පඤ්ඤපඤ්ඤාස, තිංස **භද්දවග්ගියා, උරුවෙලකස්සප**ප්පමුඛා සහස්සපුරාණජටිලා, ද්වෙ **අග්ගසාවකා,** තෙසං පරිවාරභූතා අඩ්ඪතෙරසසතා **පරිබ්බාජකා,** චොරො **අඞ්ගුලිමාලත්ථෙරො**ති සබ්බෙ සහස්සං පඤ්ඤාසාධිකානි තීණි සතානි ච හොන්ති. තෙනෙතං වුච්චති –

‘‘සතත්තයං සහස්සඤ්ච, පඤ්ඤාසඤ්ච පුනාපරෙ;
එතෙ ථෙරා මහාපඤ්ඤා, සබ්බෙව එහිභික්ඛුකා’’ති.

න කෙවලඤ්ච එතෙ එව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි බහූ සන්ති. සෙය්‍යථිදං – **සෙලො** බ්‍රාහ්මණො, තස්ස අන්තෙවාසිකභූතා තිසතබ්‍රාහ්මණා, **මහාකප්පිනො,** තස්ස පරිවාරභූතං පුරිසසහස්සං, **සුද්ධොදන**මහාරාජෙන පෙසිතා කපිලවත්ථුවාසිනො දසසහස්සපුරිසා, මහාබාවරියබ්‍රාහ්මණස්ස අන්තෙවාසිකභූතා **අජිතාදයො** සොළස සහස්සපරිමාණාති. එවං වුත්තතො අඤ්ඤෙ න එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පදා, තෙ පන සරණගමනූපසම්පදා, ඔවාදපටිග්ගහණූපසම්පදා, පඤ්හාබ්‍යාකරණූපසම්පදා, ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදාති ඉමෙහි චතූහි ආකාරෙහි ලද්ධූපසම්පදා. ආදිතො හි එහිභික්ඛුභාවූපගතා ථෙරා, තෙසං භගවා පබ්බජ්ජං විය තීහි

සරණගමනෙනෙව උපසම්පදම්පි අනුඤ්ඤාසි, අයං සරණගමනූපසම්පදා. යා පන –

‘‘තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං – ‘තිබ්බං මෙ හිරොත්තප්පං, පච්චුපට්ඨිතං භවිස්සති ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣිමෙසූ’ති, එවං හි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං. තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං – ‘යංකිඤ්චි ධම්මං සුණිස්සාමි කුසලූපසංහිතං, සබ්බං තං අට්ඨිං කත්වා මනසි කරිත්වා සබ්බචෙතසා සමන්නාහරිත්වා ඔහිතසොතො ධම්මං සුණිස්සාමී’ති, එවඤ්හි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බං. තස්මාතිහ තෙ, කස්සප, එවං සික්ඛිතබ්බං – ‘සාතසහගතා ච මෙ කායගතා සති න විජහිස්සතී’ති, එවඤ්හි තෙ, කස්සප, සික්ඛිතබ්බ’’න්ති (සං. නි. 2.154).

ඉමස්ස ඔවාදස්ස පටිග්ගහණෙන මහාකස්සපත්ථෙරස්ස අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා, අයං ඔවාදපටිග්ගහණූපසම්පදා නාම. යා පුබ්බාරාමෙ චඞ්කමන්තෙන භගවතා ‘‘උද්ධුමාතකසඤ්ඤාති වා සොපාක ‘රූපසඤ්ඤා’ති වා ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා නානාබ්‍යඤ්ජනා, උදාහු එකත්ථා බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන’’න්තිආදිනා අසුභනිස්සිතෙසු පඤ්හෙසු පුච්ඡිතෙසු භගවන්තං උපසඞ්කමන්තෙන සත්තවස්සිකෙන සොපාකසාමණෙරෙන ‘‘උද්ධුමාතකසඤ්ඤාති වා භගවා ‘රූපසඤ්ඤා’ති වා ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නාන’’න්තිආදිනා විස්සජ්ජිතෙසු ‘‘ඉමිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා ඉමෙ පඤ්හා බ්‍යාකතා’’ති ආරද්ධචිත්තෙන භගවතා අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා. අයං පඤ්හාබ්‍යාකරණූපසම්පදා නාම. ඤත්තිචතුත්ථකම්මූපසම්පදා පාකටාව.

යථා එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පදා, න එහිභික්ඛුභාවෙන උපසම්පදාති දුවිධා, එවං සම්මුඛාපරම්මුඛාභෙදතොපි දුවිධා. යෙ හි සත්ථු ධරමානකාලෙ අරියාය ජාතියා ජාතා, තෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤාදයො සම්මුඛසාවකා නාම. යෙ පන භගවතො පරිනිබ්බානතො පච්ඡා අධිගතවිසෙසා, තෙ සතිපි සත්ථු ධම්මසරීරස්ස පච්චක්ඛභාවෙ සත්ථු සරීරස්ස අපච්චක්ඛභාවතො පරම්මුඛසාවකා නාම.

තථා උභතොභාගවිමුත්තපඤ්ඤාවිමුත්තතාවසෙන, ඉධ පාළියං ආගතා පන උභතොභාගවිමුත්තා එවාති වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං **අපදානෙ** (අප. ථෙර 2.55.142) –

‘‘විමොක්ඛාපි ච අට්ඨිමෙ, ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා’’ති.

තථා සාපදානානපදානභෙදතො, යෙසඤ්හි පුරිමෙසු සම්මාසම්බුද්ධෙසු පච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකෙසුපි පුඤ්ඤකිරියාවසෙන පවත්තිතං සාවකපාරමිතාසඞ්ඛාතං අත්ථි අපදානං, තෙ සාපදානා, සෙය්‍යථාපි අපදානපාළියං ආගතා ථෙරා. යෙසං පන තං නත්ථි, තෙ අනපදානා.

කිං පන සබ්බෙන සබ්බං පුබ්බහෙතුසම්පත්තියා විනා සච්චාභිසම්බොධො සම්භවතීති? න සම්භවති. න හි උපනිස්සයසම්පත්තිරහිතස්ස අරියමග්ගාධිගමො අත්ථි, තස්ස සුදුක්කරදුරභිසම්භවසභාවතො. යථාහ ''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා''තිආදි (සං. නි. 5.1115). යදි එවං කස්මා වුත්තං – ''යෙසං පන තං නත්ථි, තෙ අනපදානා''ති? නයිදමෙවං දට්ඨබ්බං ''යෙ සබ්බෙන සබ්බං උපනිස්සයසම්පත්තිරහිතා, තෙ අනපදානා''ති තාදිසානං ඉධ අනධිප්පෙතත්තා. යෙසං පන අතිඋක්කංසගතං අපදානං නත්ථි, තෙ ඉධ ''අනපදානා''ති වුත්තා, න සබ්බෙන සබ්බං උපනිස්සයරහිතායෙව. තථා හි ඉමෙ සත්තා බුද්ධුප්පාදෙසු අච්ඡරියාචින්තෙය්‍යගුණවිභූතිවිත්ථතං බුද්ධානං ආනුභාවං පස්සන්තා චතුප්පමාණිකස්ස ලොකස්ස සබ්බථාපි පසාදාවහත්තා සත්ථරි සද්ධං පටිලභන්ති. තථා සද්ධම්මස්සවනෙන, සාවකානං සම්මාපටිපත්තිදස්සනෙන, කදාචි මහාබොධිසත්තානං සම්මාසම්බොධියා චිත්තාභිනීහාරදස්සනෙන, තෙසං සන්තිකෙ ඔවාදානුසාසනපටිලාභෙන ච සද්ධම්මෙ සද්ධං පටිලභන්ති, තෙ තත්ථ පටිලද්ධසද්ධා යදිපි සංසාරෙ නිබ්බානෙ ච ආදීනවානිසංසෙ පස්සන්ති, මහාරජක්ඛතාය පන යොගක්ඛෙමං අනභිසම්භුනන්තා අන්තරන්තරා විවට්ටූපනිස්සයං කුසලබීජං අත්තනො සන්තානෙ රොපෙන්තියෙව සප්පුරිසූපනිස්සයස්ස බහුකාරභාවතො. තෙනාහ (බු. වං. 2.72-74) –

''යදිමස්ස ලොකනාථස්ස, විරජ්ඣිස්සාම සාසනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉමං.

''යථා මනුස්සා නදිං තරන්තා, පටිතිත්ථං විරජ්ඣිය;
හෙට්ඨාතිත්ථෙ ගහෙත්වාන, උත්තරන්ති මහානදිං.

''එවමෙව මයං සබ්බෙ, යදි මුඤ්චාමිමං ජිනං;
අනාගතම්හි අද්ධානෙ, හෙස්සාම සම්මුඛා ඉම''න්ති.

එවං විවට්ටං උද්දිස්ස උප්පාදිතකුසලචිත්තං සතසහස්සාධිකචතුඅසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකාලන්තරෙ විමොක්ඛාධිගමස්ස උපනිස්සයො න හොතීති න සක්කා වත්තුං. පගෙව පත්ථනාවසෙන අධිකාරං කත්වා පවත්තිතං. එවං දුවිධාපෙතෙ.

අග්ගසාවකා, මහාසාවකා, පකතිසාවකාති තිවිධා. තෙසු ආයස්මා **අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤො, වප්පො, භද්දියො, මහානාමො, අස්සජි, නාලකො, යසො, විමලො, සුබාහු, පුණ්ණජි, ගවම්පති, උරුවෙලකස්සපො, නදීකස්සපො, ගයාකස්සපො, සාරිපුත්තො, මහාමොග්ගල්ලානො, මහාකස්සපො, මහාකච්චායනො, මහාකොට්ඨිකො, මහාකප්පිනො,**

මහාචුන්දො, අනුරුද්ධො, කඞ්ඛාරෙවතො, ආනන්දො, නන්දකො, භගු, නන්දො, කිම්ලො, භද්දියො, රාහුලො, සීවලි, උපාලි, දබ්බො, උපසෙනො, ඛදිරවනියරෙවතො, පුණ්ණො මන්තාණිපුත්තො, පුණ්ණො සුනාපරන්තකො, සොණො කුටිකණ්ණො, සොණො කොළිවීසො, රාධො, සුභූති, අඞ්ගුලිමාලො, වක්කලි, කාළුදායී, මහාඋදායී, පිලින්දවච්ඡො, සොභිතො, කුමාරකස්සපො, රට්ඨපාලො , වඞ්ගීසො, සභියො, සෙලො, උපවානො, මෙඝියො, සාගතො, නාගිතො, ලකුණ්ඩකභද්දියො, පිණ්ඩොලභාරද්වාජො, මහාපන්ථකො, චූළපන්ථකො, බාකුලො, කුණ්ඩධානො, දාරුචීරියො, යසොජො, අජිතො, තිස්සමෙත්තෙය්‍යො, පුණ්ණකො, මෙත්තගූ, ධොතකො, උපසිවො, නන්දො, හෙමකො, තොදෙය්‍යො, කප්පො, ජතුකණ්ණි, භද්‍රාවුධො, උදයො, පොසාලො, මොඝරාජා, පිඞ්ගියොති එතෙ අසීතිමහාසාවකා නාම.

කස්මා පන තෙ එව ථෙරා ‘‘මහාසාවකා’’ති වුච්චන්තීති? අභිනීහාරස්ස මහන්තභාවතො. තථා හි ද්වෙ අග්ගසාවකාපි මහාසාවකෙසු අන්තොගධා. තෙ හි සාවකපාරමීඤාණස්ස මත්ථකප්පත්තියා සාවකෙසු අග්ගධම්මාධිගමෙන අග්ගට්ඨානෙ ඨිතාපි අභිනීහාරමහන්තතාසාමඤ්ඤෙන ‘‘මහාසාවකා’’තිපි වුච්චන්ති. ඉතරෙ පන පකතිසාවකෙහි සාතිසයමහාභිනීහාරා. තථා හි තෙ පදුමුත්තරස්ස භගවතො කාලෙ කතපණිධානා. තතො එව සාතිසයං අභිඤ්ඤාසමාපත්තීසු වසිනො පභින්නපටිසම්භිදා ච. කාමං සබ්බෙපි අරහන්තො සීලවිසුද්ධිආදිකෙ සම්පාදෙත්වා චතූසු සතිපට්ඨානෙසු පතිට්ඨිතචිත්තා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ යථාභූතං භාවෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අනවසෙසතො කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා අග්ගඵලෙ පතිට්ඨහන්ති, තථාපි යථා සද්ධාවිමුත්තතො දිට්ඨිප්පත්තස්ස, පඤ්ඤාවිමුත්තතො ච උභතොභාගවිමුත්තස්ස පුබ්බභාගභාවනාවිසෙසො අද්ධා ඉච්ඡිතො විසෙසො, එවං අභිනීහාරමහන්තතාපුබ්බයොගමහන්තතාහි අත්තසන්තානෙ සාතිසයගුණවිසෙසස්ස නිප්ඵාදිතත්තා සීලාදිගුණෙහි මහන්තා සාවකාති මහාසාවකා. තෙසුයෙව පන යෙ බොධිපක්ඛියධම්මෙසු පාමොක්ඛභාවෙන ධුරභූතානං සම්මාදිට්ඨිසම්මාසමාධීනං සාතිසයකිච්චන්තරභාවනිප්ඵත්තියා කාරණභූතාය තජ්ජාභිනීහාරාභිනිහතාය සක්කච්චං නිරන්තරං චිරකාලං සමාහිතාය සම්මාපටිපත්තියා යථාක්කමං පඤ්ඤාය සමාධිස්මිඤ්ච උක්කංසපාරමිප්පත්තියා සවිසෙසං සබ්බගුණෙහි අග්ගභාවෙ ඨිතා. තෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා සතිපි මහාසාවකත්තෙ සාවකපාරමියා මත්ථකෙ සබ්බසාවකානං අග්ගභාවෙ ඨිතත්තා අභිනීහාරමහන්තභාවතො, පුබ්බයොගමහන්තභාවතො ච ‘‘අග්ගසාවකා’’ඉච්චෙව වුච්චන්ති. යෙ පන අරියසාවකා අග්ගසාවකා විය ච මහාසාවකා විය ච න පරිමිතාව, අථ ඛො අනෙකසතා අනෙකසහස්සා, තෙ පකතිසාවකා. ඉධ පාළියං ආරුළ්හා පන පරිමිතාව ගාථාවසෙන පරිග්ගහිතත්තා. තථාපි මහාසාවකෙසුපි කෙචි ඉධ පාළියං නාරුළ්හා.

එවං තිවිධාපි තෙ අනිමිත්තවිමොක්ඛාදිභෙදතො තිවිධා, විමොක්ඛසමධිගමවසෙනපි තිවිධා. තයො හි ඉමෙ විමොක්ඛා සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො, අනිමිත්තො විමොක්ඛො, අප්පණිහිතො විමොක්ඛොති. තෙ ච විමොක්ඛා සුඤ්ඤතාදීහි අනිච්චානුපස්සනාදීහි තීහි අනුපස්සනාහි අධිගන්තබ්බා. ආදිතො හි අනිච්චාදීසු යෙන කෙනචි ආකාරෙන විපස්සනාභිනිවෙසො හොති. යදා පන වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය අනිච්චාකාරතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තියා මග්ගවුට්ඨානං හොති, තදා විපස්සනා සතිපි රාගනිමිත්තාදීනං සමුග්ඝාටනෙ සඞ්ඛාරනිමිත්තං පන සා න විස්සජ්ජෙතීති නිප්පරියායෙන අනිමිත්තනාමං අලභමානා අත්තනො මග්ගස්ස අනිමිත්තනාමං දාතුං න සක්කොතීති. කිඤ්චාපි අභිධම්මෙ අනිමිත්තවිමොක්ඛො න උද්ධටො, සුත්තන්තෙ පන රාගාදිනිමිත්තානං සමුග්ඝාටෙන ලබ්භතීති.

‘‘අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි, මානානුසයමුජ්ජහ;
තතො මානාභිසමයා, උපසන්තො චරිස්සසී’’ති. (සං. නි. 1.212) –

ආදිනා හි විපස්සනාය අනිමිත්තවිමොක්ඛභාවො අනුත්තරස්ස අනිමිත්තවිමොක්ඛභාවො ච වුත්තො. යදා වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය දුක්ඛතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසන්තියා මග්ගවුට්ඨානං හොති, තදා විපස්සනා රාගපණිධිආදීනං සමුග්ඝාටනෙන අප්පණිහිතනාමං ලභතීති අප්පණිහිතවිමොක්ඛං නාම හොති. තදනන්තරො ච මග්ගො අප්පණිහිතවිමොක්ඛො. යදා පන වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය අනත්තාකාරෙන සම්මසන්තියා මග්ගවුට්ඨානං හොති, තදා විපස්සනා අත්තදිට්ඨියා සමුග්ඝාටනෙන සුඤ්ඤතනාමං ලභතීති සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං නාම හොති. තදනන්තරො ච මග්ගො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛො නාම හොති. ඉමෙසු අග්ගමග්ගභූතෙසු තීසු විමොක්ඛෙසු ඉමෙසං ථෙරානං කෙචි අනිමිත්තවිමොක්ඛෙන මුත්තා, කෙචි අප්පණිහිතවිමොක්ඛෙන, කෙචි සුඤ්ඤතවිමොක්ඛෙන. තෙන වුත්තං – ‘‘අනිමිත්තවිමොක්ඛාදිභෙදතො තිවිධා, විමොක්ඛසමධිගමෙනපි තිවිධා’’ති.

පටිපදාවිභාගෙන චතුබ්බිධා. චතස්සො හි පටිපදා – දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤාති. තත්ථ රූපමුඛාදීසු විපස්සනාභිනිවෙසෙසු යො රූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසිත්වා චත්තාරි මහාභූතානි පරිග්ගහෙත්වා උපාදාරූපං පරිග්ගණ්හාති අරූපං පරිග්ගණ්හාති, රූපාරූපං පන පරිග්ගණ්හන්තො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, තස්ස දුක්ඛපටිපදා නාම හොති, පරිග්ගහිතරූපාරූපස්ස පන විපස්සනාපරිවාසෙ මග්ගපාතුභාවදන්ධතාය දන්ධාභිඤ්ඤා නාම හොති. යොපි රූපාරූපං පරිග්ගහෙත්වා නාමරූපං වවත්ථපෙන්තො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො වවත්ථපෙති, වවත්ථපිතෙ ච නාමරූපෙ

විපස්සනාපරිවාසං වසන්තො චිරෙන මග්ගං උප්පාදෙතුං සක්කොති, තස්සපි දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නාම හොති. අපරො නාමරූපම්පි වවත්ථපෙත්වා පච්චයෙ පරිග්ගණ්හන්තො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො පරිග්ගණ්හාති. පච්චයෙ ච පරිග්ගහෙත්වා විපස්සනාපරිවාසං වසන්තො චිරෙන මග්ගං උප්පාදෙති, එවම්පි දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නාම හොති. අපරො පච්චයෙපි පරිග්ගහෙත්වා ලක්ඛණානි පටිවිජ්ඣන්තො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො පටිවිජ්ඣති, පටිවිද්ධලක්ඛණො ච විපස්සනාපරිවාසං වසන්තො චිරෙන මග්ගං උප්පාදෙති, එවම්පි දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නාම හොති. අපරො ලක්ඛණානිපි පටිවිජ්ඣිත්වා විපස්සනාඤාණෙ තික්ඛෙ සූරෙ පසන්නෙ වහන්තෙ උප්පන්නවිපස්සනානිකන්තිං පරියාදියමානො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමන්තො පරියාදියති, නිකන්තිඤ්ච පරියාදියිත්වා විපස්සනාපරිවාසං වසන්තො චිරෙන මග්ගං උප්පාදෙති, එවම්පි දුක්ඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නාම හොති. යථාවුත්තාසුයෙව පටිපදාසු මග්ගපාතුභාවස්ස ඛිප්පතාය දුක්ඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා, තාසං පන පටිපදානං අකිච්ඡසිද්ධියං මග්ගපාතුභාවස්ස දන්ධතාය ඛිප්පතාය ච යථාක්කමං සුඛපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා, සුඛපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා ච වෙදිතබ්බා. ඉමාසං චතස්සන්නං පටිපදානං වසෙන අග්ගමග්ගප්පත්තියා ථෙරානං චතුබ්බිධතා වෙදිතබ්බා. න හි පටිපදාහි විනා අරියමග්ගාධිගමො අත්ථි. තථා හි අභිධම්මෙ ''යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති නිය්‍යානිකං අපචයගාමිං…පෙ…. දුක්ඛපටිපදං දන්ධාභිඤ්ඤ''න්තිආදිනා (ධ. ස. 277) පටිපදාය සද්ධිංයෙව අරියමග්ගො විභත්තො, තෙන වුත්තං ''පටිපදාවිභාගෙන චතුබ්බිධා''ති.

ඉන්ද්‍රියාධිකවිභාගෙන පඤ්චවිධා. සතිපි නෙසං සච්චාභිසම්බොධසාමඤ්ඤෙ එකච්චෙ ථෙරා සද්ධුත්තරා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො වක්කලි; එකච්චෙ වීරියුත්තරා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො මහාසොණො, කොළිවීසො; එකච්චෙ සතුත්තරා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො සොභිතො, එකච්චෙ සමාධුත්තරා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො චූළපන්ථකො, එකච්චෙ පඤ්ඤුත්තරා, සෙය්‍යථාපි ථෙරො ආනන්දො. තථා හි සො ගතිමන්තතාය අත්ථකොසල්ලාදිවන්තතාය ච පසංසිතො, අයඤ්ච විභාගො පුබ්බභාගෙ ලබ්භමානවිසෙසවසෙන වුත්තො. අග්ගමග්ගක්ඛණෙ පන සෙසානම්පි ඉන්ද්‍රියානං එකසභාවා ඉච්ඡිතාති.

තථා පාරමිප්පත්තා, පටිසම්භිදාප්පත්තා, ඡළභිඤ්ඤා, තෙවිජ්ජා, සුක්ඛවිපස්සකාති පඤ්චවිධා. සාවකෙසු හි එකච්චෙ සාවකපාරමියා මත්ථකප්පත්තා, යථා තං ආයස්මා සාරිපුත්තො, ආයස්මා ච මහාමොග්ගල්ලානො; එකච්චෙ අත්ථපටිසම්භිදා ධම්මපටිසම්භිදා නිරුත්තිපටිසම්භිදා පටිභානපටිසම්භිදාති ඉමාසං චතුන්නං පටිසම්භිදානං වසෙන පටිසම්භිදාප්පත්තා; එකච්චෙ ඉද්ධිවිධඤාණාදීනං අභිඤ්ඤානං වසෙන ඡළභිඤ්ඤා; එකච්චෙ පුබ්බෙනිවාසඤාණාදීනං තිස්සන්නං විජ්ජානං වසෙන තෙවිජ්ජා. යෙ පන ඛණිකසමාධිමත්තෙ ඨත්වා විපස්සනං

පට්ඨපෙත්වා අධිගතඅග්ගමග්ගා, තෙ ආදිතො අන්තරන්තරා ච සමාධිජෙන ඣානඞ්ගෙන විපස්සනාබ්භන්තරං පටිසන්ධානානං අභාවා සුක්ඛා විපස්සනා එතෙසන්ති සුක්ඛවිපස්සකා නාම. අයඤ්ච විභාගො සාවකානං සාධාරණභාවං උපපරික්ඛිත්වා වුත්තො. ඉධ පාළියං ආගතා නත්ථෙව සුක්ඛවිපස්සකා. තෙනෙවාහ –

''පටිසම්භිදා චතස්සො, විමොක්ඛාපි ච අට්ඨිමෙ;
ඡළභිඤ්ඤා සච්ඡිකතා, කතං බුද්ධස්ස සාසන''න්තිආදි. (අප. ථෙර 1.1.374; 2.43.14);

එවං පාරමිප්පත්තාදිවසෙන පඤ්චවිධා.

අනිමිත්තාදිවසෙන ඡබ්බිධා අනිමිත්තවිමුත්තොතිආදයො.

සද්ධාධුරො, පඤ්ඤාධුරොති දුවිධා. තථා අප්පණිහිතවිමුත්තො පඤ්ඤාවිමුත්තො චාති. එවං අනිමිත්තවිමුත්තාදිවසෙන ච පරියායවිමුත්තභෙදෙන සත්තවිධා. චතූසු හි අරූපසමාපත්තීසු එකමෙකං පාදකං කත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තං පත්තා චත්තාරො, නිරොධතො වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තො චාති පඤ්ච, උභතොභාගවිමුත්තා, සද්ධාධුරපඤ්ඤාධුරවසෙන ද්වෙ පඤ්ඤාවිමුත්තාති එවං විමුත්තිභෙදෙන සත්තවිධා.

ධුරපටිපදාවිභාගෙන අට්ඨවිධා. යො හි දුක්ඛපටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය නියාති, සො සද්ධාධුරපඤ්ඤාධුරවසෙන දුවිධා, තථා සෙසපටිපදාසුපීති එවං ධුරපටිපදාවිභාගෙන අට්ඨවිධා.

විමුත්තිභෙදෙන නවවිධා. පඤ්ච උභතොභාගවිමුත්තා, ද්වෙ පඤ්ඤාවිමුත්තා, පඤ්ඤාවිමුත්තියං චෙතොවිමුත්තියඤ්ච පාරමිප්පත්තා ද්වෙ අග්ගසාවකා චාති එවං නවවිධා.

විමුත්තිවසෙනෙව දසවිධා. චතූසු අරූපාවචරජ්ඣානෙසු ච එකමෙකං පාදකං කත්වා අරහත්තං පත්තා චත්තාරො, සුක්ඛවිපස්සකොති පඤ්ච පඤ්ඤාවිමුත්තා, යථාවුත්තා ච උභතොභාගවිමුත්තා චාති එවං විමුත්තිභෙදෙනෙව දසවිධා. තෙ යථාවුත්තෙන ධුරභෙදෙන භිජ්ජමානා වීසති හොන්ති. පටිපදාභෙදෙන භිජ්ජමානා චත්තාලීසං හොන්ති. පුන පටිපදාභෙදෙන ධුරභෙදෙන ච භිජ්ජමානා අසීති හොන්ති. අථ තෙ සුඤ්ඤතවිමුත්තාදිවිභාගෙන භිජ්ජමානා චත්තාලීසාධිකා ද්වෙ සතානි හොන්ති. පුන ඉන්ද්‍රියාධිකභාවෙන භිජ්ජමානා ද්විසතුත්තරං සහස්සං හොන්තීති. එවං අත්තනො ගුණවසෙන අනෙකභෙදවිභත්තෙසු මග්ගට්ඨඵලට්ඨෙසු අරියසාවකෙසු යෙ අත්තනො පටිපත්තිපවත්තිආදිකෙ ච විභාවෙන්ති. යෙ ''ඡන්නා මෙ කුටිකා''තිආදිකා (ථෙරගා. 1) ගාථා

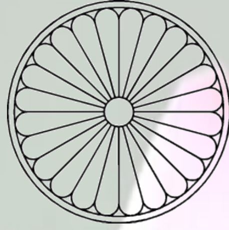
උදානාදිවසෙන අභාසිංසු. තෙ ච ඉධ ගාථාමුඛෙන සඞ්ගහං ආරුළ්හා. තෙනාහ – ‘‘සීහානංව නදන්තානං…පෙ.… ඵුසිත්වා අච්චුතං පද’’න්ති (ථෙරගා. නිදානගාථා). එවමෙත්ථ පකිණ්ණකකථා වෙදිතබ්බා.

වඞ්ගීසත්ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහානිපාතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බදරතිත්ථමහාවිහාරවාසිනා ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන කතා

ථෙරගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බදානං ධම්ම දානං ජිනාති,
සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනාති;
සබ්බරතිං ධම්ම රතිං ජිනාති
තණ්හක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනාති

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිහායති.

(ධම්මපදය භික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතප්පසත්ථො,
තරණීව සංසාර මහණ්ණවස්ස;
බ්‍රහ්මාසුරාදීහි නමස්සනීයො,
රසො රසානං පරමො තිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පහානො,
සබ්බීතිනාසාය විසෙසමන්තො;
සබ්බත්ථි දානෙන ච කප්පරුක්ඛො,
චින්තාමණී භද්දඝටොව ධම්මො.

ධම්මං විනා නත්ථි පිතාච මාතා,
තමෙව තාණං සරණං පතිට්ඨා;
තස්මා හි භො කිච්චමඤ්ඤං පහාය,
සුණාථ ධාරෙථ චරාථ ධම්මෙ.

(රසවාහිනී)

චිරං තිට්ඨතු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසනං!

ධර්ම දානය පිණිසයි.........